

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Mustafa CEYLAN

**İRAN TÜRKMENÇESİNDE YAPIM EKLERİ
(FARŞA-TÜRKMENÇE GAZİ SÖZLÜĞÜ ÜZERİNDEN BİR
İNCELEME)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ:
Yrd. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA**

KIRIKKALE – 2010

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mustafa CEYLAN tarafından hazırlanan “İran Türkmencesinde Yapım Ekleri (Gazi Sözlüğü Üzerinden Bir İnceleme)” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Başkan
Doç. Dr. İlhami SİĞİRCİ

Üye
Doç. Dr. Ahmet KARADOĞAN

Üye
Yrd. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak Hazırladığım "İran Türkmenesinde Yapım Ekleri (Farsça- Türkmençe Gazi Sözlüğü Üzerinden Bir İnceleme)" adlı çalışmamı, ilmî ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak faydalanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

20.08.2010

Mustafa CEYLAN

ÖZET

Oğuz Grubu Türk yazı dilleri içinde bulunan Türkmen Türkçesi, Türkmenistan dışında Afganistan, İran, Özbekistan ve Rusya Federasyonu içindeki Stavropol Türkmenlerince kullanılmaktadır. Bu çalışma Türkmenistan Cumhuriyeti dışında yaşayan İran (Türkmensahra) Türkmenlerine ait bir eser üzerine yapılmıştır. Bu amaçla önce Hacı Muratdurdı Gazi tarafından hazırlanıp Günbet'te basılmış Farsça-Türkmence Gazi Sözlüğü'nün (2002) transkripsiyonu yapılmış, daha sonra sözlük yardımıyla iki farklı ülkede yaşayan Türkmenlerin kullandıkları aynı kelimeler arasındaki ses farklılıkları tespit edilmiştir. Daha sonra eserde geçen kelimelerdeki yapım ekleri ve fişlenip Türkmen Türkçesindekilerle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda İran ve Türkmen Türkçesindeki aynı kelimelerde görülen ses ve yapım eklerindeki ortaklık ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Türkmen Türkçesi, İran Türkmencesi, Lehçe, Türkmensahra, Yapım Ekleri.

SUMMARY

Turkoman Turkic , which is within Oguz Turkish written languages, is spoken by Afghanistan, Iran, Uzbekistan, and Stavropol Turkoman people in Russian Federation apart from Turkmenistan. This study has been conducted on a work of art belonging to Iranian Turkoman people (Turkmensahra) living outside the Republic of Turkmenistan. With this aim, first of all the transcription of Persian-Turkoman Turkic Gazi Dictionary (2002) , which was prepared and published by Hacı Muratdurdı Gazi in Günbet, has been carried out. Then, sound differences between the same words which Turkoman people use in two different countries have been determined. And then, the derivational in this work of art have been indexed and compared to the ones in Torkoman Turkic. At the end of comparison, the similarities and differences of sounds and derivational affixes between Iranian Turkoman and Turkoman Turkish have been brought up.

Key Words:

Turkoman Turkic, Iranian Turkoman, dialect, Turkmensahra, Derivational Affixes.

İÇİNDEKİLER

KİŞİSEL KABUL	I
ÖZET.....	II
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ.....	XII
KISALTMALAR	XIII
0. GİRİŞ.....	1
0.1. TÜRKMENLER.....	1
0.1.1. 1881 RUS-İRAN SINIR ANTLAŞMASINA KADAR TÜRKMENLERİN BÖLGEDEKİ TARİHİ KONUMU	2
0.1.1.1. Cend'den Horasan'a Birinci Türkmen Göçü.....	2
0.1.1.2. Mangışlak'tan Horasan'a İkinci Türkmen Göçü.....	3
0.1.1.3. XVI. Asırdan Rus İstilasına Kadar Türkmen Tarihi.....	4
0.1.2. RUS HAKİMİYETİNDEKİ TÜRKMENLER.....	7
0.1.3. İRAN HAKİMİYETİNDEKİ TÜRKMENLER.....	8
0.2. TÜRKMENÇE.....	13
0.3. İRAN TÜRKMENÇESİ.....	14
1. BÖLÜM.....	16
1.1. SES DEĞİŞMELERİ.....	16
1.1.1. Ünsüz Benzeşmesi.....	16
1.1.1.1. Türkmencede olup İran Türkmencesinde Olmayan Benzeşmeler.....	16
1.1.1.1.1. mm < mb.....	16
1.1.1.1.2. ss < sd	16
1.1.1.1.3. ss < st	16
1.1.1.1.4. ññ < ñğ.....	16
1.1.1.1.5. zz < sd.....	16
1.1.1.2. Türkmencede olmayıp İran Türkmencesinde Olan Benzeşmeler.....	17
1.1.1.2.1. nd > nn	17
1.1.1.2.2. zl > zz	17

1.1.1.2.3. çc > cc	17
1.1.2. İkizleşme.....	17
1.1.3. Yuvarlaklaşma.....	17
1.1.3.1. a > o Değişmesi.....	17
1.1.3.2. e > o Değişmesi.....	18
1.1.3.3. e > ö Değişmesi.....	18
1.1.4. Ünlü Türemesi.....	18
1.1.4.1. Kelime Başı Ünlü Türemesi.....	18
1.1.4.2. "a" Türemesi.....	18
1.1.4.3. "ä" Türemesi.....	18
1.1.4.4. "i" Türemesi.....	19
1.1.4.5. "ı" Türemesi.....	19
1.1.4.Ünlü Düşmesi.....	19
1.1.5.Ünsüz Düşmesi.....	19
1.1.6.Göçüşme	20
1.1.7.Ünlü Birleşmesi:.....	20
1.1.8. Ünlü Değişmeleri.....	20
1.1.8.1. Alıntı Kelimelerdeki Ünlü değişmeleri.....	20
1.1.8.1.1. a < e > e Değişmesi.....	20
1.1.8.1.2. a < a > u Değişmesi.....	20
1.1.8.1.3. a < i > i Değişmesi.....	20
1.1.8.1.4. a:< a:> ä: Değişmesi.....	21
1.1.8.1.5. ä < a > a Değişmesi.....	21
1.1.8.1.6. ä < e > e Değişmesi.....	21
1.1.8.1.7. ä < a > a Değişmesi.....	21
1.1.8.1.8. e < a > a Değişmesi.....	21
1.1.8.1.9. ı:< i: > i: Değişmesi.....	21
1.1.8.1.10 i:< i > i Değişmesi (ünlü kısalması).....	21
1.1.8.1.11. o < e > e Değişmesi.....	22
1.1.8.1.12. o < e > e Değişmesi.....	22
1.1.8.1.13. ö < e > e Değişmesi.....	22
1.1.8.1.14. u < e > e Değişmesi.....	22
1.1.8.1.15. ı < u > u Değişmesi.....	22
1.1.8.1.16. ü < i > i Değişmesi.....	22

1.1.8.1.17. ü < u: > u: Değişmesi.....	22
1.1.8.2. Türkmençe Kelimelerdeki Ünlü Değişmeleri.....	23
1.1.8.2.1. a > ı Değişmesi.....	23
1.1.8.2.2. a > u Değişmesi.....	23
1.1.8.2.3. e > é Değişmesi.....	23
1.1.8.2.4. e > i Değişmesi.....	23
1.1.8.2.5. e > ö Değişmesi.....	23
1.1.8.2.6. e > ü Değişmesi.....	23
1.1.8.2.7. ı > u Değişmesi.....	23
1.1.8.2.8. ı > o Değişmesi.....	24
1.1.8.2.9. i > e: Değişmesi.....	24
1.1.8.2.10. u > a Değişmesi.....	24
1.1.8.2.11. u > ı Değişmesi.....	24
1.1.8.2.12. ü > e Değişmesi.....	24
1.1.8.2.13. ü > é Değişmesi.....	24
1.1.8.2.14. ü > i Değişmesi.....	24
1.1.9. Ünsüz Değişmeleri.....	25
1.1.9.1. Alınma Kelimelerdeki Ünsüz Değişmeleri.....	25
1.1.9.1.1. f > p > b Değişmesi.....	25
1.1.9.1.2. d < t > t Değişmesi.....	25
1.1.9.1.3. d < z > z Değişmesi.....	25
1.1.9.1.4. ğ < ħ > ħ Değişmesi.....	25
1.1.9.1.5. ğ < ‘ > ‘ Değişmesi.....	26
1.1.9.1.6. kg < kk > kk Değişmesi.....	26
1.1.9.1.7. g < k > k Değişmesi.....	26
1.1.9.1.8. h < ‘ > ‘ Değişmesi.....	26
1.1.9.1.9. ñ < n > n Değişmesi.....	26
1.1.9.1.10. mm < nb > nb Değişmesi.....	26
1.1.9.1.11. m < n > n Değişmesi.....	27
1.1.9.1.12. s < ħş > ħş Değişmesi.....	27
1.1.9.1.13. t < d > d Değişmesi.....	27
1.1.9.1.14. p < b > b Değişmesi.....	27
1.1.9.1.15. p < f > f Değişmesi.....	27
1.1.9.1.16. v < b > b Değişmesi.....	28

1.1.9.1.17. -f- > -p- > -b- > -v- Değişmesi.....	28
1.1.9.2. Türkmençe Kelimelerdeki Ünsüz Değişmeleri.....	28
1.1.9.2.1. b > v Değişmesi.....	28
1.1.9.2.2. ç > c Değişmesi.....	28
1.1.9.2.3. d > t Değişmesi	28
1.1.9.2.4. d > z Değişmesi.....	29
1.1.9.2.5. ğ > ñ Değişmesi.....	29
1.1.9.2.6. ğ > k Değişmesi.....	29
1.1.9.2.7. ğ > v Değişmesi.....	29
1.1.9.2.8. ğ-y Değişmesi.....	29
1.1.9.2.9 n-m Değişmesi.....	29
1.1.9.2.10. ññ-nn Değişmesi.....	29
1.1.9.2.11. n > ñ Değişmesi.....	29
1.1.9.2.12. p > f Değişmesi.....	29
1.1.9.2.13. v > y Değişmesi.....	30
1.1.9.2.14. y > v Değişmesi.....	30
1.2. BİR DEN FAZLA YAZIM ŞEKLİ BULUNAN KELİMELE R.....	30
1.3. YAZIMI FARKLI DİĞER KELİMELE R.....	32
2.BÖLÜM.....	33
2.1. İRAN TÜRK MENCESİNDE YAPIM EKLERİ.....	33
2.1.1. İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ.....	33
2.1.1.1. -lık/-lik, -luk/-lük.....	33
2.1.1.2. -çı/-çi.....	34
2.1.1.3. -daş/-deş.....	34
2.1.1.4. -lı/-li, -lu/-lü.....	34
2.1.1.5 -sız/-siz, -suz/-süz.....	34
2.1.1.6. -kı/-ki.....	35
2.1.1.7. -cık/-cik, -cuk/-cük.....	35
2.1.1.8 -cak/-cek.....	35
2.1.1.9. -cağaz.....	35
2.1.1.10. -ca/-ce, -ça/-çe.....	36
2.1.1.11. -ncı/-nci.....	36
2.1.1.12. -sı/-si.....	36

2.1.1.13. -mtıl/-mtıl.....	36
2.1.1.14. -mtık/-mtık.....	36
2.1.1.15. -cañ/-ceñ.....	37
2.1.1.16. -çıl/-çıl, -çul/-çül.....	37
2.1.1.17. -ra:k/-râ:k.....	37
2.1.1.18 -layın/-leyin.....	37
2.1.1.19. -man/-men.....	37
2.1.1.20. -lak/-lek.....	37
2.1.1.21 -dı/-di.....	38
2.1.1.22 -sa/-se.....	38
2.1.1.23. -da:r.....	38
2.1.1.24. -cımak/-cimek, -cumak/-cümek.....	38
2.1.1.25. -keş.....	38
2.1.1.26. -ho:r.....	38
2.1.1.27. -ısta:n/-ista:n, -usta:n/-üsta:n.....	39
2.1.1.28. -kâ:r, -ğâ:r.....	39
2.1.1.29. -sov/-söv.....	39
2.1.1.30. -baz.....	39
2.1.1.31. -paraz.....	39
2.1.1.32. -za:r.....	39
2.1.1.33. -sıl, -sil, -sul, -sül.....	39
2.1.1.34. -mık, -mik.....	39
2.1.1.35. -maç.....	40
2.1.1.36. -gah.....	40
2.1.2. FİİLDEN İSİM YAPMA EKLERİ	40
2.1.2.1. -m.....	40
2.1.2.2. -g, -k.....	40
2.1.2.3. -ak/-ek.....	40
2.1.2.4. -n.....	41
2.1.2.5. -ğı/-ği.....	41
2.1.2.6. -ğa/-ğe.....	41
2.1.2.7. -ğın/-ğın, -ğun/-ğün.....	41
2.1.2.8. -ğan/-ğen.....	41
2.1.2.9. -ğıç/-ğıç, güç/-güç.....	42

2.1.2.10. -açan/-eğen.....	42
2.1.2.11. -ıcı/-ıcı, -ucı/-ücü, -y-cı/-y-ci.....	42
2.1.2.12. -ç.....	42
2.1.2.13. -ı/-i.....	43
2.1.2.14 -a/-e.....	43
2.1.2.15. -dı/-di.....	43
2.1.2.16. -t.....	43
2.1.2.17. -anak/-enek.....	43
2.1.2.18. -mık/-mik, -muk/-mük.....	43
2.1.2.19. -aç/-eç.....	43
2.1.2.20.-maç/-meç.....	43
2.1.2.21. -ca/-ce.....	44
2.1.2.22. -maça.....	44
2.1.2.23. -alđa/-elđe, -lđa/-lđe.....	44
2.1.2.24. -cañ/-ceñ.....	44
2.1.2.25. -đır/-đir, -đur/-đür.....	44
2.1.2.26. -đıt/-đit, -đut/-đüt.....	45
2.1.2.27. -mıt/-mit.....	45
2.1.2.28. -v.....	45
2.1.2.29. -va:ç, -ava:ç/-eva:ç.....	45
2.1.2.30. -vuk/-vük.....	45
2.1.2.31. -vul/-avul.....	46
2.1.2.32 FİİLİMSİ EKLERİ	46
2.1.2.32.1.İsim-Fiil Ekleri.....	46
2.1.2.32.1.1 -mak/-mek.....	46
2.1.2.32.1.2. -ma/-me.....	46
2.1.2.32.1.3. -ış/-ış, -uş/-üş.....	47
2.1.2.32.2. Sıfat-Fiiler Ekleri.....	47
2.1.2.32.2.1. -an/-en.....	47
2.1.2.32.2.2. -ya:n/-yâ:n.....	47
2.1.2.32.2.3. -ar/-er.....	48
2.1.2.32.2.4. -cak/-cek.....	48
2.1.2.32.2.5 -mış/-miş.....	48
2.1.2.32.3. Zarf-Fiiller Ekleri.....	48

2.1.2.32.3.1. -a:ğada/-ä:ğede.....	48
2.1.2.32.3.2. -alı/-eli.....	49
2.1.2.32.3.3. -anda/-ende.....	49
2.1.2.32.3.4. -dıkça/dikçe.....	49
2.1.2.32.3.5. -ı:nça:/-i:nçä:.....	49
2.1.2.32.3.6. -ıp/-ip, -up/-üp, -p.....	49
2.1.2.32.3.7. -ka:/-kâ:.....	49
2.1.2.32.3.8. -ma:n/-me:n.....	50
2.1.2.32.3.9. -mazdan/-mezden.....	50
2.1.2.32.3.10 -ya:nça:/-yä:nçä:.....	50
2.1.3. İSİMDEN FİİL YAPMA EKLERİ.....	50
2.1.3.1. -la-/le-.....	50
2.1.3.2. -a/-e-.....	51
2.1.3.3. -al/-el-.....	51
2.1.3.4. -l-.....	51
2.1.3.5. -ar/-er-.....	51
2.1.3.6. -da/-de-.....	51
2.1.3.7. -ık/-ik-, -uk/-ük-.....	51
2.1.3.8. -rğa/-rğe-.....	52
2.1.3.9. -sa/-se-.....	52
2.1.3.10. -ra/-re-.....	52
2.1.3.11. -kır/-kir-, -kur/-kür-, -gır/-gir-, -gur/-gür-.....	52
2.1.3.12. -sıra/-sire-.....	52
2.1.3.13. -cıra/-cire-.....	53
2.1.3.14. -car/-cer-.....	53
2.1.3.15. -gar/-ger-, -kar/-ker-.....	53
2.1.4. FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ.....	53
2.1.4.1. -n-.....	53
2.1.4.2. -l-.....	53
2.1.4.3. -ş-.....	54
2.1.4.4. -t-.....	54
2.1.4.5. -dır/-dir-, -dur/-dür-.....	54
2.1.4.6. -ar/-er-.....	55
2.1.4.7. -ır/-ir-, -ur/-ür-.....	55

2.1.4.8. -dar-/-der-.....	55
2.1.4.9. -ız-/-iz-, -uz-/-üz-.....	55
2.1.4.10. -a-/-e-.....	55
2.1.4.11. -ala-/-ele-.....	55
2.1.4.12. -mala-/-mele-.....	55
2.1.4.13. -aňkır-la-/-eňkirle-.....	55
3. SONUÇ.....	57
4. EK	
SÖZLÜĞÜN LATİN HARFLERİNE AKTARIMI.....	61
KAYNAKLAR	539
ÖZGEÇMİŞ.....	541

ÖN SÖZ

Bugün Asya'da, Türkmenistan'dan sonra Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı ikinci yer İran'ın Türkmensahra bölgesidir. Türkmenler İran'daki Türk toplulukları içerisinde Azeri Türklerinden sonra en büyük ikinci grubu oluşturmaktadır. Sayıları 2-2.5 milyon civarındadır.

Türkmensahra Türkmenleri 1881'e kadar Türkmenistan ile aynı kaderi paylaşmıştır. 1881'de, Türkmenlerin Göktepe Kalesi'nde Çarlık Rusya'sı ordusuna yenilmesinden sonra, İran ve Çarlık Rusya'sı arasında yapılan antlaşması çerçevesinde, iki tarafta yaşayan Türkmenler ayrı düşmüşlerdir.

İran'daki Türkmenler (Türkmensahra) hakkında birkaç çalışma dışında yeterli bir araştırma yapılmamıştır. Tezimizde bu konuyu çalışmamızın bir diğer amacı da bu alandaki bir eksikliği gidermektir.

Bu çalışmada Hacı Muratdurdı Gazi tarafından hazırlanan Farsça-Türkmençe Gazi Sözlüğü'nün (Günbet-2002) Latin harflerine aktarımı yapılmış, sonra taranarak kelimeler fişlenmiştir. Çalışmada Türkmencede görülen ünlü uzunlukları iki nokta (:) işaretiyle gösterilmiştir.

Araştırmamız Giriş, 1. Bölüm, 2. Bölüm, Sonuç, Ek ve Kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türkmenler ve Türkmençe hakkında bilgi verilmiştir.

1. Bölümde Türkmen Türkçesinden hareketle İran Türkmencesine ait aynı kelimelerde görülen ses değişmelerini gösterdik.

2. Bölüm kısmında fişlenen kelimelerdeki yapım ekleri; isimden isim, fiilden isim, isimden fiil ve fiilden fiil olarak dört ana başlıkta sınıflandırılmıştır. Fiilden İsim Yapan Ekler başlığı altında verdiğimiz Fiilimsiler ana başlığı altında ise; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri verilmiştir. Bütün bu başlıklar altında toplam 113 ek incelenmiştir. Her ek Türkmen Türkçesiyle karşılaştırmalı ele alınıp işlevleri maddeler halinde sıralanmıştır.

Sonuç kısmında İran Türkmencesine ait bu sözlükte geçen yapım ve fiilimsi ekleri Türkmen Türkçesiyle karşılaştırılarak belirlenen farklılıklar ortaya konmuştur.

Ek kısmında bir İran Türkmencesi metni olan sözlüğün Latin harflerine aktarımı yapılarak verilmiştir.

Bu çalışmayla dilciler tarafından az çalışılmış bir alan olan İran Türkmencesinde yapım ekleri ele alınarak Türk Dili araştırmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken her zaman yardımlarını gördüğüm değerli hocam, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA başta olmak üzere, çalışma konusunun tespiti ve kaynakların temininde bize yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ'a, Farsça kelimelerin okunuşuyla ilgili yardım aldığım Yrd. Doç. Dr. Fahrettin COŞGUNER'e, sözlükteki İran Türkmencesine ait kelimelerin okunuşuyla ilgili bilgilerine başvurduğum İran Türkmenlerinden Abdurrahman DEVECİ'ye, yine kaynakların temininde yardımını gördüğüm Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni ağabeyim Murat CEYLAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa CEYLAN

Kırıkkale, 2010

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
C.	cilt.
ET.	Eski Türkçe
Far.	Farsça
İran Tkm.	İran Türkmenesi
s.	sayfa
S.	sayı
T.	Türkçe
Tkm.	Türkmençe
TTK	Türk Tarih Kurumu

0. GİRİŞ

0.1. TÜRKMENLER

II. Gök-Türk İmparatorluğu'nun çözülmesi üzerine Orta Asya'nın bölgeler hâlinde Türk boyları arasında paylaşıldığı görülmektedir. İlk kez V. yüzyılda bir Çin yıllığında geçen "*Tö-kü-möng*" veya "*Tök-yu Möng*", daha sonra VIII. yüzyıla ait Sogd belgelerindeki geçen *Trwkkm'n* ve bunu teyit eden 801 yılına ait *T'ung-tien* adlı Çin tarih kitabında görülen "*T'e-chü-meng*" adı, sonraki dönemlerde İslâm müellifleri tarafından kalabalık Oğuz boylarına verilecek "Türkmen" adının tarih kayıtlarına geçen ilk şeklidir (Golden 2002: 175-176). Bahsedilen *Tök-yu* kelimesi Çinlilerin *Tukyu* dedikleri *Türk* adıdır. *Möng* ise özellikle Göktürklerin kendilerine verdikleri tanımlamayla "*Mengü*" demektir. Yani kelimenin Türkçedeki karşılığı *Türk Mengü*'dür. Sogd belgelerinde geçen *Trwkkm'n* kelimesindeki *Trwkk* - "Türk", *M'n* ise 'men' anlamına gelmektedir. Türkçede ise *Bengü / Mengü* - "Sonsuz" anlamına gelmektedir. Bu durumda *Türk Mengü / Türkmen(gü)* "Ebedi Türk", "Sonsuz Türk", "Ölümsüz Türk" anlamına gelmektedir. Bu anlayış, Türk düşüncesinin, özellikle de Türk devlet anlayışının özünde saklıdır. Türkler, devletlerinin, hakanlarının Tanrısal olduğunu, Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi olduğuna inanırlar. Elbette Arapların bu anlayışa saygı göstermeleri beklenilemezdi. Onlar nazik bir üslûpla "iman" anlamına vurgu yaparak Ölümsüz Türk'ü -"İmanlı Türk" anlamında- Türkmen olarak açıklamışlardır. Biruni'nin "*Türk-manend*" ve diğer İslâm yazarlarının "*Türk-iman*", son dönem Türk tarih araştırmacılarının ise "*Türk-men*" diye açıkladıkları bu ad, aslında etnik bir isim

olmayıp "*Sonsuz Türk*" anlamına gelen, eski Sogdiyana bölgesi sınırları içindeki coğrafi alanın adı olmuştur (Annaberdiyev-Necef 2003: 28-40).

Gök-Türklerin yıkılışından sonra Uygurlar karşısında aldıkları yenilgi yüzünden batıya doğru göç eden ilk Karluk boyları bu bölgeye gelip yerleşerek, coğrafi isminden dolayı, İslâm kaynaklarına "Türkmen" adıyla girmişlerdir. Zamanla bu isim İslâmî bir içerik de kazanınca kalabalık Oğuz toplulukları tarafından benimsenerek, Gök-Türk adından sonra, Türklerin kullandığı ikinci en büyük kimlik tanımı olarak ortaya çıkmıştır (Annaberdiyev 2006: 3).

0.1.1. 1881 RUS-İRAN SINIR ANTLAŞMASINA KADAR TÜRKMENLERİN BÖLGEDEKİ TARİHİ KONUMU

0.1.1.1. Cend'den Horasan'a Birinci Türkmen Göçü

Karluklarla girdikleri mücadele sonucunda Oğuzlar Sır-Derya bölgelerine kayarak Aral Gölü çevresi, Güney Kazakistan bozkırları ve Karatav Dağı çevresini kapsayan geniş araziye ellerine geçirerek ilk siyasi oluşumları olan Yabgu Oğuz Devleti'ni kurdular. Yabgu Hanedanlığı içinde baş gösteren ve büyük ölçüde ekonomik nedenlere dayanan siyasi ihtilaf sonucunda Subaşı Selçuk, emrindeki boyları alarak önce Maverâünnehr'e, ardından Cend bölgesine göç etti. Cend'de İslâm'ı kabul eden Selçuklu göçebeleri, kısa zamanda bölgede etkin konuma gelerek önce Karahanlılar, ardından da Gaznelilerle bölgesel çatışmalara girdiler. 1040 - Dandanakan Savaşı, Horasan'da oluşacak yeni siyasi gücü tayin etti: Selçuklular. Böylece Selçuklular Horasan'ı ele geçirmekle kalabalık Oğuz-Türkmen boyları için İran, Orta Doğu ve Anadolu'ya kadar uzanacak geniş bölgenin fethi üzerindeki engeli açmış oldular (Annaberdiyev 2006: 3).

1220 yılında Moğolların Harzemşah engelini aşarak önce Orta Asya'yı, ardından da sırasıyla İran, Irak, Doğu Anadolu, Azerbaycan ülkelerini ele geçirmesiyle Oğuz-Türkmen siyasi ve etnik gücü iki kola ayrılmak zorunda kaldı. Özellikle Sır-Derya Oğuz Yabgu Devleti'ne bağlı Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşan Türkmen boyları Mangışlak merkez olmakla Balhan ve Üstyurt bölgelerine çekilerek Moğol işgalinin etkisi dışında kalırken Dehistan, Horasan, İran ve Azerbaycan bölgelerinde bulunan Oğuz-Türkmen grupları da Moğolların önünden kaçarak kurtuluşu Anadolu'da aramaya başladılar. İlhanlılar döneminde (1256-1344) Anadolu ve Halep bölgelerine kaçan çok sayıda Türkmen boyu Azerbaycan'a ve İran'ın kuzeybatı bölgelerine getirilip yerleştirildi ise de Azerbaycan ile Mangışlak arasında Hazar'ın güneydoğusu boyunca uzanan geniş alanda uzun bir süre Türkmen bağlantısı sağlanamadı. Bu da XIII. ve XIV. yüzyıllarda iki Oğuz grubunun ortaya çıkmasına neden oldu: Doğu Oğuz Grubu (Türkmenler) ve Batı Oğuz Grubu (Azerbaycan-Anadolu). Sonuncular XVI. yüzyılda Anadolu ve Azerbaycan olarak hem dilleri hem de siyasi kimliklerinden dolayı etnik bir ayırımı giderek eski Büyük Selçuklu bölgesinde Oğuz-Türkmen mirasını taşıyacak üç Türk topluluğunun oluşmasına neden oldular: Orta Asya'da Türkmenler, İran ve

Azerbaycan'da İran Türkleri veya Azerbaycan Türkleri, Anadolu'da ise Türkiye Türkleri (Annaberdiyev 2006: 4).

0.1.1.2. Mangışlak'tan Horasan'a İkinci Türkmen Göçü

Moğol istilâsı Orta Asya'daki siyasi dengeleri olduğu kadar etnik yapıyı da değiştirmişti. 1225 yılında Moğollar bölgenin tamamını ellerine geçirdiler. Merv, Amu-Derya, Aral Gölü çevresinde oturan belirli sayıdaki Oğuz-Türkmen grupları Moğolların idaresini benimserken ana kitlenin Mangışlak'a sığındığı anlaşılmaktadır (Annaberdiyev-Necef 2003: 197-202).

Moğol istilâsı üzerine Maverâünnehr, Horasan ve Azerbaycan'da yaşayan Türkmenlerin pek çoğu Anadolu'ya geldiler. Bunlar istilânın önünden kaçmışlardı. Mangışlak'ta X. yüzyıldan beri yaşamakta olan Oğuzlar bu istilâdan pek müteessir olmadılar. Çünkü yurtları istilâ sahası üzerinde olmayıp kenarda kalıyordu (Sümer 1992: 121).

Bugün için bu topraklar Kazakistan Cumhuriyeti sınırları içinde yer almaktadır. XIX. yüzyıl boyunca Türkmen boylarının kalabalık olarak bulunduğu bu topraklar Rus istilâsı sonucunda Kalmuk-Kazak boylarının eline geçmiştir. XI. yüzyıl ortalarında Oğuz Yabgu Devleti'nin Kun-Kıpçak saldırısı sonucu yıkılması üzerine Sır-Derya çevresinden kopan Eymür, Döğer, İğdir, Çavuldur, Karkın, Salur ve Agarlardan oluşan kalabalık Oğuz-Türkmen grupları Mangışlak'a gelerek bölgedeki Salur siyasi hâkimiyetinin etkisine girmekle, nüfus ve güç bakımından bölgenin tam bir Türkmen Yurdu hâline gelmesine neden oldular (Annaberdiyev 2006: 5).

Orta Asya'da Moğol istilâsının gerçekleşmesi bölgede etkisi yüzyıl kadar sürecek büyük yıkımlara neden olmuştur. Bu yıkıntılar karşısında bölgede iki önemli Türkmen kitlesinin ayakta kaldığı gözlemlenmektedir. Birincisi, Mangışlak bölgesi olup Moğol istilâsında hiçbir kayıp vermeden atlatmıştır. İkincisi ise eski Durun bölgesinde oturan Türkmen-Yazır boylarıdır (Annaberdiyev 2006: 5).

Mangışlak Türkmenleri XVI. yüzyıl başlarına kadar bölgede sakin bir yaşam sürdürmüşlerdi. Büyük ölçüde Mangışlak'taki yerleşim alanlarını korudular ve dış tehdit görmedikleri zamanlarda Balhan'ın güney eteklerinde, Üstyurt ve Aral Gölü çevresinde göçebe olarak dolaştılar. XVI. yüzyılın başlarında Mangışlak Oğuz-Salur Devleti'nin iki kısma ayrıldığı görülmektedir: İç Salur ve Dış Salur. İç ve Dış Salur birliğini oluşturan Türkmen boyları arasında Mangışlak'ta, muhtemelen otlakların paylaşımı yüzünden baş gösteren çekişme bu boyların çevreye yayılmasına yol açmıştır (Annaberdiyev 2006: 6).

XVI. yüzyıl ortalarında Duyupgaragan, Uzboyu, Balhan çevresi, Kuzey Üstyurt, Karaboğaz ve Hazar çevresi, Aral Gölü etrafında konaklamış çok sayıda Türkmen yerleşim alanına rastlanmaktadır. Bu dönemde Moğol ve Timurlu fetihlerinin Orta Asya üzerindeki etkisi sona erdiğinden Türkmenlerin daha rahat hareket ettikleri anlaşılıyor. Yine de herhangi bir dış tehditle karşılaşmamak için Türkmen boyları, konfederasyon biçiminde, birer boylar birliği hâlinde örgütlenmişlerdir. XVI. yüzyılın başlarında

Mangışlak üzerinden gerçekleşen kalabalık Türkmen boylarının gu Kuzey styurt bölgesinden Horasan'a kadar geniş bir alanı kapsamaktaydı. Yine bu gler sırasında Mangışlak'tan ayrılan bir grup ovdur topluluğunun kuzeye doğru hareket ederek İdil'i geçtiği ve şimdiki Stavropol bölgesine yerleştiği bilinmektedir (Annaberdiyev 2006: 7).

Mangışlak Türkmenlerinin kuzey, doğu ve güney yönünde gerçekleştirdikleri harekete de "İkinci Oğuz-Türkmen G" adını veriyoruz. Ancak bu iki güç arasında sonuçları bakımından büyük farklar bulunmaktadır. Bu sonuncular, hem nüfus hem de siyasi organizasyon zayıflığı yüzünden Orta Asya ve Horasan bölgesinde daha zayıf etki yapmıştır. Mangışlak Türkmenlerinin gu, özellikle modern Türkmen uluslarının oluşumu yani Türkmenistan merkez olan ve Afganistan (Herat), İnan (Horasan) ve -pek fazla etkin olmasa da- Kuzey Kafkasya'da (Stavropol ve Astrahan) Türkmen etnik gücünün ortaya çıkması bakımından anlamlıdır (Annaberdiyev 2006: 7).

0.1.1.3. XVI. Asırdan Rus İstilasına Kadar Türkmen Tarihi

Mangışlak bölgesindeki Türkmenler, o havalinin askerİ istilā yolları üzerinde olmamasından istifade ederek, XVII. asrın ortalarına kadar rahat ve müstakil bir hayat yaşamışlardır. Fakat, 1639 ve 1700 yıllarında, bilhassa Kazaklara indirdikleri darbe ile Orta Asya'nın Rus istilāsına açılmasına sebep olan Moğol asıllı Kalmukların hücumlarına uğramışlardır (Saray 1996: 333).

Bu etki ile Kopet Dağı bölgesine çekilen bu Türkmen boyları orada Yamud, İmrali ve diğer Türkmen boyları ile -bazen kavgalı- birlikte yaşayarak daha da kuvvetlendiler.

Ne var ki Türkmenlerin kuvvetlenmeye başlaması Hive Hanlığı ile İnan şahlığının dikkatini çekmiş ve -Türkmenlerin büyük bir kuvvet hāline gelmesine mani olmak için- bu iki lke Türkmenler zerine sefer tertibine başlamışlardır. nce Türkmen-zbek koalisyonunun ayakta tuttuğu Hive Hanlığının başında bulunan ve aynı zamanda bir tarihi olan Ebu'l-Gazi Bahadır Han, Türkmenlere yaptığı ani baskınlarla büyük zararlar verdimiştir.

Türkmenler Hive'den yedikleri bu darbenin acılarını henüz saramamışken bu seferde İnan'ın hücumuna uğramışlardır. İnan'da yaşayan Afşar Türkmenlerinin beylerinden Nadir Kulu Han'ın (Nadir şah) İnan'da hakimiyeti ele geçirmesinden sonra Türkmenistan üzerinde de hakimiyet kurmak istemesi ve buna Türkmenlerin karşı çıkmaları yüzünden cereyan eden mücadelelerde, Nadir şah Türkmenlere karşı çok acımasızca hareket etmiştir (Saray 1996: 334).

18. asrın ikinci yarısında kendilerini toparlayan Türkmenler, biraz da İnan ile Hive'nin baskısından kurtulmak için, bugünkü Doğu Türkmenistan'ın Merv bölgesine doğru yayılmaya başlamışlardır. Liderleri Oraz Han nderliğinde Tecend Derya Nehri kenarında Tecend Kalesi'ni -bilāhare Oraz Kalesi adını almıştır- inşa ederek kendilerini emniyete almaya çalışmışlardır. Ne var ki 1830'lu yıllar, Türkmenlerin aldığı bu emniyet tedbirlerine rağmen, kendileri için fevkalade sürpriz acılarıyla geçmiştir.

Kendilerini rakip bir devlet olarak gören Hive Hanlığının yeni hücumlarını büyük telefata vererek durduran Türkmenler batıdan İran'ın devamlı hücumlarına maruz kalmışlardır. İran'ın Türkmen eline ve Herat'a doğru yayılmalarını Ruslar bilhassa teşvik ediyorlardı. İran, Rusya ile yaptığı iki harbi üst üste kaybetmesi üzerine 1813 Gülistan ile 1828 Türkmençay antlaşmalarını imzalamak durumunda kalmıştı. İran'ın bugünkü Kafkas sınırını teşkil eden bu antlaşmalar ile İran şahlığı bölgede büyük bir toprak ve nüfuz kaybına uğramıştı (Saray 1996: 334).

Bu acı kayıplar İran devlet ricaline büyük tesir etmiş Rusya'dan bu kayıpları alma planları yapmaya sevk etmişti. İşte o yıllarda İran'a Rusya'nın sefiri olarak tayin edilen Kont Simoniç, İran devlet ricalinin bu hâlet-i ruhiyesini tespit ederek onları Türkmenistan ve Herat üzerine sefer yapmaya, oraları işgal etmeye teşvik etmiş, İran'ın doğuda böyle bir yayılma siyasetine girmesi hâlinde Gülistan ve Türkmençay muahedeleri çerçevesinde İran hükümetinin Rus hükümetine ödemesi gereken harp tazminatından vazgeçeceklerini söylemiştir (Saray 1996: 335).

1930-1960 yıllarında Türkmenler Hive Hanlığının baskısı altında kalmıştır. Bütün baskılara rağmen Türkmenler büyük bir direnç göstermişlerdir. 1830'lu, 1840'lı, 1850'li ve 1860'lı yıllar Türkmenlerin İran ile Hive devletleri arasında varlıklarını koruma mücadelesi ile geçmiştir. Nitekim 1855'te Hive hükümdarı Muhammed Emin Han, ordusunun başında, ani bir baskınla Türkmenlere büyük kayıp vermiştir. Fakat bir grup Türkmen fedaisinin, muzaffer Hive hükümdarının otağını basarak kendisini öldürmeleri üzerine Hive ordusu geri çekilmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu olaydan dört ay sonra babasının intikamını almak isteyen yeni Hive hükümdarı Abdullah Han'ın ordusuyla Türkmenlere hücum ettiğini görüyoruz. Fakat Kuşit Han önderliğindeki Türkmen kuvvetleri yapılan harbi kazanarak Hive ordusunu perişan etmiş ve Abdullah Han da harp sahasında ölmüştür (Saray 1996: 335-336).

İranlılar Türkmenistan'a Meşhed üzerinden yeni bir sefer hazırlığına başlamışlardır. Türkmenler ise, tıpkı ataları Tuğrul ve Çağrı Beylerin Gazne baskısı neticesinde yaptığı gibi, Kara kum Çölü'ne çekilmişlerdir. Türkmen kuvvetlerinin kumandanı Kuşid Han, Batı Türkmenistan'da Nur Verdi Han kumandasında bulunan Türkmen kuvvetlerinin bir kısmı ile diğer Türkmen boylarından yardım alarak ordusunu kuvvetlendirmiş ve İran ile girişilecek bu ölüm-kalım mücadelesi için hazır hâle gelmişti. İran ordusunun kendilerini takip için çölde de yürüyüşe başladığını gören Kuşid Han, bir müddet sonra düşmanın sıcaktan ve susuzluktan perişan hâle geldiğini tespit edince yaptığı ani bir baskın ile İran ordusunu imha etmiştir. Hamza Mirza, bir avuç adamı ile kaçıp kurtulurken bütün ordusunu ve bütün topraklarını kaybetmişti (Saray 1996: 337).

1860'tan 1884 senesinde Merv bölgesinin Ruslar tarafından işgaline kadar Türkmenler müstakil bir vatanın hür insanları olarak yaşamışlardır. Fakat 1853-1856 Kırım Harbinde Osmanlı, İngiliz ve Fransız müttefik kuvvetlerine mağlup olan Rusya, Avrupa ve Orta Doğu cephesinde yayılamayacağını anlayınca gözünü Orta Asya'ya dikmiş, Orta Asya Türk Hanlıklarını 1864-1873 arasında bir bir işgal etmiştir. Rusya'nın

yaptığı bu işgallerde Türk Hanlıkları büyük zayıf vermiş (Fakat Hive Hanlığının verdiği zayıf diğerlerinden daha ağır olmuştur.) ve Rus saldırılarına daha fazla dayanamayarak güneye doğru çekilmişlerdir. Ruslardan maddi ve manevi büyük darbeler yiyen Hive Türklerinin bir kısmı Rus hakimiyetini kabul edip kaderine boyun eğerken bir kısmı da Karakum çölünü aşarak Türkmenistan'daki kardeşlerinin yanına sığınmışlardır (Saray 1996: 338).

1879 yılında Ruslar Türkmenistan'ı işgal etmeye karar vermiş, Türkmenler bu defa da Ruslara karşı koymak zorunda kalmıştır. Göktepe Kalesi civarında yapılan ilk savaşta Ruslar yenilgiye uğramış ancak çoğunluğu kadın ve çocuklar olmak üzere yaklaşık dört bin Türkmen de hayatını kaybetmiştir. Bundan iki yıl sonra yapılan savaşta da ağır kayıplar (yirmi sekiz bin ölü) veren Türkmenler 1881 yılında Rus yenilgisini kabullenmek zorunda kalmışlardır (Kara 2005: 3).

Türkmenlerin Gök-Tepe'de yediği darbe çok büyük idi. Manen ve madden perişan olmalarının yanı sıra çok insan kaybına da uğrayan, üstelik memleketlerinin en güzel kısımları düşman işgaline uğramış Türkmenlerin, üstün silâh gücüne sahip düşmanlarını yenmek ve onları memleketlerinden atmak için hiçbir kimse ve yerden yardım görme ihtimalleri de yoktu.

İngilizlerin baskısı ile Rus birlikleri Aşkabat'tan sonra Türkmen topraklarında ilerlemelerini durdurmak mecburiyetinde kaldılar. Bundan ümide kapılan Merv bölgesindeki Türkmenler, İngilizlere heyetler ve mektuplarla başvurarak kendilerini Rus istilâsına karşı korunmalarını istediler. Ümitsizlik içinde çırpınan Türkmenler, bu ricalarının müspet bir şekilde karşılanması için İngiliz tâbiyetine girdiklerini dahi ilân ettiler ise de bir netice alamadılar. Gülcemal Hanım'ın başkanlığında son defa toplanan Türkmen Meclisi'nde Türkmen ileri gelenleri, istemeyerek de olsa, Rus hâkimiyetine girmeyi kabul etmişlerdir (Ocak 1884) (Saray 1996: 354-355). Bu şekilde Ruslar tarafından 1869'da başlatılan ve kanlı bir şekilde yıllar yılı devam eden Türkmenistan'ın istilâsı kansız bir şekilde tamamlanmıştır (Saray 1996: 355).

Bu arada, bazı Türkmen boyları Rus hâkimiyetini reddetmişlerdir. Hazarın doğusunda yaşayan Yamud Türkmenlerinin bir kısmı ve bunlara komşu olan olan Göklen Türkmenleri İran idaresinde kalmıştır. Göklenler ile Yamudların İran hâkimiyetini tercih etmelerinin diğer bir sebebi ise, İranlıların Müslüman olmalarıdır.

Rus baskısı ve entrikaları sonunda Merv bölgesi olarak bilinen Doğu Türkmenistan'ın da Rusya'nın hâkimiyetini kabul etmesinden sonra, o ana kadar Rus idaresini şiddetle reddeden Sarık Türkmenlerinden bir grup, Afganistan hâkimiyetini tercih etmiş ve Penjdeh vadisinde kalmıştır. Ayrıca bir kısım Ersarı Türkmenleri Belh civarında, Ali Eli Türkmenleri de Andhoy bölgesinde kalarak Afgan idaresini Rus idaresine tercih etmişlerdir. Dolayısıyla bu Türkmenler, bugünkü Türkmenistan Türkmenlerinden ayrı kalmışlardır (Saray 1996: 355).

0.1.2. RUS HAKİMİYETİNDEKİ TÜRKMENLER

Türkmenistan'daki Rus idaresi ve sömürüsü, Rus hâkimiyetine düşen diğer Türk memleketlerinden farklı olmamıştır. Tek fark, Türkmenleri -daha sıkı kontrol etme imkânı veren- hususî bir kanunla yönetmek olmuştur. Özbek ve Kazak Türklerine yapıldığı gibi Türkmenlerden de ağır vergiler alınmış ve topraklarının en zengin kısımları ellerinden alınarak Rus tekstil sanayicinin ihtiyacını karşılamak için pamuk ekimine tahsis edilmiştir (Saray 1996: 356). Bu Rus sömürüsüne karşı Türkmenler çok sıkı bir yönetim altında oldukları için uzun bir zaman ses çıkaramamışlardır. Memleketteki her türlü idare ve mevkiler Ruslar tarafından işgal edilip yürütülmüş ve Türkmen ileri gelenlerine ancak yardımcılık ve küçük memurluklar verilmiştir. Çarlık idaresinin suistimal ve yolsuzluklarla dolu bu bunaltıcı istibdat yönetimi **XX.** asrın başlarına kadar devam etmiştir (Saray 1996: 355).

XIX. asrın sonları ile **XX.** asrın başları diğer Türk illerinde olduğu gibi Türkmen ilinde de fikrî ve siyasî uyanışın başlangıcı olmuştur. Türkmenler arasındaki bu fikrî uyanış, onları siyasî haklarını almak ve Rus idaresinden kurtulmak için mücadeleye sevk etmiştir. Türkmenlerin bu uyanışında Kırım, Azerî ve Türkistan Türklerinin de büyük rolleri olmuştur (Saray 1996: 357).

Ancak Türkmenlerin haklarını almak için giriştikleri bu mücadeleler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Zira Ruslar, bu harekâtın ileri gelenlerinin bütün mal ve arazilerini ellerinden aldıkları gibi, yeni bir takım vergilerle halkı cezalandırma yoluna gitmişlerdir. 1916 Millî Ayaklanması'nın hızla yayılması Türkmenleri de etkilemiş, bu ise Cüneyd Han'a büyük bir sempati ve taraftar kazandırmıştır (Saray 1996: 357).

Rusya'daki Bolşevik İhtilâli'nden sonra Hîve'de kurulan "Genç Hîveliler Meclisi"nin Rus kuvvetleri tarafından dağıtılması ve bu arada Rusların Türkmenler üzerine yürümesi, Cüneyd Han'ın tekrar harekete geçmesine sebep olmuştur. Cüneyd Han'ın kahramanca mücadelesini gören ve bu arada Bolşevik İhtilâli'nden sonra meydana gelen karışık durumdan istifade eden Albay Oraz Serdar, emrindeki Türkmen kuvvetleriyle birlikte isyan etmiş fakat başarılı olamamıştır. Rusya'daki iç harbi kazanan Kızıl Ordu birlikleri bütün Türk illerindeki kurtuluş hareketlerini ve Türkmenistan'daki bu millî ayaklanmayı da bastırmışlardır (Saray 1996: 357-358).

Cüneyd Han, bütün yokluklara rağmen açtığı istiklâl mücadelesinden vazgeçmemiş ve Rusları 1931 yılına kadar uğraştırmıştır. Cüneyd Han'ın en büyük başarısı, 1924'de Türkmenler ile Özbeklerin birlikte yaptıkları ayaklanmada olmuştur. 1927'de Ruslarla yaptığı son muharebeyi de kaybeden Cüneyd Han, Türkmenistan'ı terk etmek mecburiyetinde kalmıştır. Türkmenistan'dan, önce İran'a sonra da Afganistan'a geçen Cüneyd Han oradan Rus birliklerine karşı yaptığı akınlar ile Ruslara karşı mücadelesine 1938 yılındaki ölümüne kadar devam etmiştir. Rus boyunduruğundan kurtulmak için giriştikleri istiklâl savaşını kaybeden Türkmenler, bu sefer -diğer Türk boyları gibi- hakları için komünist rejim altında mücadeleye başladılar. Oraz Serdar ile Cüneyd Han'ın önderliklerinde yürütülen istiklâl savaşının Kızıl Ordu birlikleri tarafından kanlı

bir şekilde bastırılmasından sonra Türkmenler, istemeyerek de olsa, Türkmenistan Komünist Partisi'ne girmeye başladılar (Saray 1996: 358).

Türkistan'da Türk zümreleri arasında komünist partileri nezdinde bu fikirleri işlemeye ve yaymaya başladılar. Neticede, her zümre, komünist partiye telkin ile kararlar aldirdılar ve kendilerinin ayrı cumhuriyetler hâlinde yaşamak istediklerine dair istek ve müracaatları Sovyet makamlarına bildirmelerini sağladılar. Bu müracaatlar üzerine toplanan Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbürosu durumu görüşerek Türkistan Komünist Partilerinin isteklerini kabul ederek ayrı ayrı cumhuriyetlerin kurulacağını ilân etti (12 Haziran 1924). Rus Komünist Partisinin bu kararına itiraz etmek isteyenler oldu ise de kendilerine ne bir hak veren ve ne de kendilerini dinleyen bir merci bulamadıkları için sonunda bu kararı onlar da kabul etmek zorunda kaldılar (Saray 1996: 359).

Sovyet Komünist Partisi'nin Türkistan'da ayrı ayrı cumhuriyetler kurulacağını ilân etmesinden sonra teşekkül eden Merkezî Toprak Komitesi, cumhuriyetlerin sınırlarını tespit işine girişmiş ve Eylül 1924'de çalışmalarını tamamlayarak Rus Komünist Partisinin tasdikine sunmuştur. Toprak Komitesi'nin tespit ve kararları Rus Komünist Partisi tarafından tasdik edilir edilmez, her cumhuriyetin komünist partisi ileri gelenleri komiteler teşkil ederek kendi idarî, ekonomik ve kültürel programlarını yapmaya başlamışlardır. Bu çalışmalar 27 Ekim 1924'de tamamlanarak Ruslara bağlı Türkistan'da kurulan Türkmen, Özbek, Kazak, Kırgız, Karakalpak ve Tacik Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri fiilen ortaya çıkmış oldu (Saray 1996: 360).

Böylece Türkmenler, 1884'de müstakil cumhuriyetlerini kaybettikten sonra yeniden Cumhuriyetlerine kavuşmuşlar, İran ve Afganistan'daki Türkmenler hariç, halkın büyük çoğunluğu yeni cumhuriyetin sınırları içinde yer almışlardır. Sovyet kontrolündeki bu cumhuriyet, Sovyetlerin dağılmasından sonra 27 Ekim 1991'de tam olarak istiklâlini kazanmıştır (Saray 1996: 360).

0.1.3. İRAN HAKİMİYETİNDEKİ TÜRKMENLER

İran nüfusunun yüzde 98'i Müslüman olup, bunun yüzde 90'ı Şii, yüzde 10'u ise Sünnidir. Söz konusu nüfusun iki ana unsuru ise Farslar ve Azeri Türklerdir. Bu iki unsurun genel nüfusa oranları yüzde 75 civarında olup, geri kalan yüzde 25'lik kesimi ise, Azerilerin dışındaki çeşitli sayıda Türk toplulukları (Türkmenler, Kaşgailer, Afşarlar, Hamseler, Halaçlar, Boyar Ahmet, Karagözlü, Ağaçeriler vb.) (Gökdağ-Heyet 2004: 51), Araplar, Kürtler, Beluciler, Hıristiyanlar, Yahudiler ve diğerleri oluşturmaktadırlar (Balbay 2006: 117-118). İran'da yaşayan Türklerin nüfusu ile ilgili kesin bir rakam olmamakla birlikte, Dünya Bankası ülke profilleri veri tabanına göre, yukarıda belirtilen tahmini nüfustan farklı olarak, İran'ın nüfusu 66.1 milyon olup, bunun yüzde 42'sini Türkler teşkil etmektedirler (Gökdağ-Heyet 2004: 52).

İran'da yaşayan Türk topluluklarının Azerilerden sonra ikinci en önemli grubunu Türkmen Sahra bölgesinde yaşayan ve sayıları 2-2.5 milyon civarında olan Sünni Türkmenler oluşturmaktadırlar (Balbay 2006: 124).

İran Türkmenlerinin yaşadıkları bölgeye İran kaynaklarında Deşt-e Gorgan denilmekle birlikte, bu bölge, Türkmenler arasında "*Türkmen Sahra*" olarak adlandırılmaktadır. Türkmenistan sınırından başlayıp, Hazar Denizine kadar olan söz konusu bölge, İran'ın 18.572 km kare yüzölçümüne sahip olan Gülistan Eyaleti içinde yer almakta olup, bu Eyaletin de 16.375 km. karelik alanını kapsamaktadır (Türel 2007: 2).

Nasıreddin Şah'ın hükümdarlığı (1848-1896) dönemine rastlayan 1881 Rus-İran hudut antlaşması, coğrafi özellikler göz önünde bulundurularak yapıldığından, yani etnik özellikler dikkate alınmadığından dolayı yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu antlaşmayla Etrek nehri sınır olmak üzere, hudut resmen "meşrulaştırılmış" ise de parçalanarak İran tarafında kalan göçebe Türkmenlerle ve sınır nehirlerin kullanımıyla ilgili sorunlar belirsiz kalmıştı. Yerleşik Yomut ve Göklen boyları Esterabad eyaletinin Türkmen Sahra kesiminde iskân ederlerken her iki boyun temsilcileri olan fakat göçebe yaşayan Türkmenler ise Esterabad yaylaklarında senede en fazla dört ay geçirdikten sonra, yılın kalan süresini geçirmek üzere Etrek nehrinin sağ kıyısına göç etmekteydiler. Yani göçebe Türkmenler, kışın "İran tebaası", ilkbahardan sonbahara kadar ise bağımsız olarak yaşamaktaydılar. Yerleşik yani *Çomur* Türkmenlerin durumu anlaşılır ise de göçebe yani *Çarva* Türkmenlerinin durumu belirsizliğini koruyordu (Annaberdiyev 2006: 17).

"Türkmen meselesi" ile ilgili sorun, 1881 yılında yapılan antlaşma sonrasında hemen kendini göstermedi. Zira İran hükümeti "çift uyruklu" Türkmenleri kendi tebaası olarak görmekteydi. Burada asıl amaçlardan biri bu Türkmenlerden de vergi toplamaktı. Göçebe Türkmenlerin bazıları İran Devleti'ne vergi öderken bazıları Rus tarafına vergi ödemekteydiler (Annaberdiyev 2006: 18). İran ve Rus tarafları bu Türkmenlerden vergi almak için yoğun çaba göstermişlerdir.

1897 yılında "Türkmen meselesi" çözüme kavuştu. Rusya ile İran arasında Tahran'da yapılan görüşmeler sonucunda Hazar ötesinde yani Rusya sınırları dâhilinde yaşayan yerleşik Yomutlar Rus tebaası olarak kabul edilmişler, onların İran tarafına geçmeleri yasaklanmıştır (Annaberdiyev 2006: 20).

1826-1828 İkinci İran-Rus Savaşı sonrasında İran, düşmüş olduğu ağır ekonomik bunalımdan kurtulmak için İngiltere, Fransa ve Rusya'dan büyük borç kredileri almaya başladı. Vadesi dolan bu kredileri ödeyemeyince borç veren devletler bundan yararlanarak İran ekonomisinde söz sahibi olmaya başladılar. İş gücünün ucuzlaması, mevcut şartları daha da ağırlaştırıyordu. 1905 yılı arifesinde İran tam manasıyla bir hammadde ülkesi hâline gelmişti, yurt içi bütün temel ihtiyaçlar yurtdışından getirilen ithal ürünlerle sağlanıyordu. Bu durum zamanla İran toplumunun tepkisini çekmeye başladı. Şaha ve yabancı devletlere karşı nefret yükseldi (Annaberdiyev 2006: 23).

23 Haziran 1908'de Şah, Tahran'da darbeyi gerçekleştirdi, Meclis-i Şûra-yı Millî'yi önce top ateşle bombalattı ve ardından feshetti. Böylece İran'da Muhammed Ali Şah'ın istibdat idaresi başlamış oluyordu. Şah, Meclisin iki ay sonra açılacağını ilan etmişti. Bunun üzerine ülkenin her tarafında halk ayaklanmaları daha da arttı. Şahın otoritesi ise gün geçtikçe azalıyordu (Annaberdiyev 2006: 27).

Ülke içinde Tebriz ayaklanmasının başlattığı isyanların yayılması sonucunda Muhammed Ali Şah devrildi ve 1906-1907 yıllarındaki eski anayasa kabul edilerek İkinci Meşrutiyet Dönemi başlamış oldu (Annaberdiyev 2006: 27).

Türkmenler ise devrik Şah'ın ordusuna katılmışlardı ve 6 Eylül 1911'de hükümet birlikleri tarafından yenilgiye uğratıldılar.

1914-1918 Birinci Dünya Savaşı sırasında İran, savaşa katılmamış olmasına rağmen, tıpkı Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi dış güçlerin "güç gösterisi" sahnesine dönüşmüştü. Savaşta tarafsız olduğunu ilan etmesine rağmen, en fazla zarara uğrayan ülkelerin başında gelmekteydi (Annaberdiyev 2006: 33).

2 Kasım 1914'de Şah hükümeti İran'ın savaşta tarafsızlığını ilan etmesine rağmen 1917 yılı başında İran topraklarının neredeyse tamamı yabancı güçlerin elinde bulunuyordu. Türkmenlerin yaşadığı bölgenin kuzey ve kuzeydoğusu Rusya, güneydoğu ve güneyi İngiltere, batısı ise Almanya ve Osmanlı Devleti ordularının işgali altındaki İran, bir nevi ateş çemberi içerisindeydi (Annaberdiyev 2006: 34).

Bu şartlar altında 1916 yılında İran Türkmenleri, Türkistan'da ortaya çıkan *Basmacılar Hareketi* içinde kendilerini buldular. 25 Haziran (8 Temmuz) 1916 yılında Rus Hükümeti, yabancı milletlerden cephe hizmetleri için istifade edilmesi hususunda Çar'ın seferberlikle ilgili emirnamesini yayınladı. Ruslar, Türkistan Genel Valiliğinden 250.000, Bozkır Genel Valiliğinden ise 234.055 Türkistanlıyı cephe hizmetleri için askere almak niyetindeydi. Ancak Türkistan halkının bu emirnameye karşı tepki olarak normal bir gösteri yapmasına karşı Rusların göstericilere ateş açması üzerine Temmuz-1916 başında millî ayaklanma başlamış oldu (Annaberdiyev 2006: 34).

Türkmenlerin 1916 yılı Ekim-Kasım aylarında Çar ordularını birkaç kez mağlup etmelerinin üzerine Aralık ayında önce 8 000 kişilik, ardından ise sayıları 15 000'e kadar çıkan Rus ordusu Türkmen Sahra'ya yönelmiştir (Annaberdiyev 2006: 36). Çarlık hükümeti Türkmen Sahra bölgesini ele geçirmek için katliam yapmış; silah, hayvan ne varsa talan edilmiştir.

Çar Hükümetinin ayaklanmayı bastırması hem kendilerini kurtaramamış hem de 1917 İhtilali'nin çıkmasını hızlandıran sebeplerden biri olmuştur. Bu millî isyan Türkmenlerin boy ve uruk farkına rağmen bir araya gelmesini ve onların arasında hürriyetçi fikirlerin cereyan etmesini sağlamıştır (Annaberdiyev 2006: 37).

Türkmenlerin bağımsızlık mücadeleleri 1920'li yılların başlarında başladı ve 20 Mayıs 1924 tarihinde, İran'dan koparak, İran Türkmenleri bağımsız "Türkmen Cumhuriyeti"ni ilan ettiler. Bağımsız Türkmen Cumhuriyeti'nin başına Osman Ahund getirildi ve ayrıca önemli konuların / sorunların görüşüleceği ve bir çeşit parlamento

niteliğinde olan “Aksakal Meclisi” oluşturuldu. Türkmen Cumhuriyeti’ni ilan eden Türkmenler, sadece kendilerine ait olan ve o dönemde Esterabad Eyaleti içinde olan Türkmen Sahra bölgesinin bağımsızlığını savunmaktaydılar. Bağımsızlığını savundukları bölgenin sınırları ise batıdan doğuya Hazar Denizinden Bocnurd’a, güneyden kuzeye Esterabad’dan Türkmenistan’a kadar olan bölgeyi kapsamaktaydı. Diğer bir deyişle Türkmenler, asırlardır yaşadıkları / yaşamaya devam ettikleri topraklarının bağımsızlığını istemekteydiler (Annaberdiyev 2006: 49).

Türkmenlerin bu aşamada yani İran’a karşı yürüttükleri bağımsızlık mücadeleleri sırasında, Türkiye ile ilişkiler kurmaya çalıştıkları gözlenmektedir. Türkmenler, askerî anlamda yürüttükleri mücadeleleri için tecrübeli komutanlara ihtiyaç duymaktaydılar. Tecrübeli komutanların yetişmesi için de bir askeri teşkilat oluşturmak, diğer bir deyişle askeri bir okul açmak gerekliydi. Bu nedenle Türkmen yönetimi, Türkiye’den Türk subaylarını “öğretmen” olarak davet etti. Öğretmen olarak davet edilen bu subayların hepsi, Enver Paşa ile birlikte “Türkistan hareketi” içinde yer almış kişilerdi (Annaberdiyev 2006: 49).

Türkmenler, bağımsızlıklarını kabul ettirmek ve güçlerini artırmak için büyük bir çaba gösterirlerken 1925 yılı içinde İran yönetimi tarafından Türkmenlere karşı tam bir seferberlik ilan edildi. Bu arada İran yönetiminde de karışıklıklar baş göstermişti. Tahran’da Rıza Han, İngiltere’nin desteğiyle İran tahtına geçmek için hazırlıklara başlamıştı. Rıza Han’ın tahta çıkması için ise son bir hamle kalmıştı: Türkmen ayaklanmasını bastırmak (Annaberdiyev 2006: 52).

1925 yılı Haziran ayında Türkmenler ve hükümet birlikleri arasında Bocnurd bölgesinde çarpışmalar oldu. Bu çarpışmalar neticesinde Türkmenler, sayı ve teçhizat olarak kendilerinden üstün olan İran birlikleri karşısında gerileyerek Sahra’nın içlerine doğru çekildiler. Bunun üzerine 1925 yılı Temmuz ayında Omçali’de, Türkmen ileri gelenleri bir toplantı düzenleyerek durum değerlendirmesi yaptılar. Söz konusu toplantıda katılımcıların büyük çoğunluğunun desteğiyle “İran hükümeti, bağımsız Türkmen Cumhuriyeti’ni tanıyana kadar mücadeleye devam etmek” yönünde karar alındı. Ancak bu toplantının hemen akabinde, 22 Temmuz 1925 tarihinde Meşhed’de Bocnurd Hanı Moazzez ve yakınındaki birkaç akrabasıyla yakın adamları “Türkmen boyları arasında hükümet aleyhine propaganda yapmak ve onları isyana teşvik etmek” suçuyla idam edildiler (Annaberdiyev 2006: 53-54).

1925 Ekim ayından itibaren Türkmenler, İran birlikleri karşısında zor bir duruma düştüler. Hükümet birlikleri, Türkmenlerin yoğunluklu oldukları Gümüş Tepe, Ak Kal’a ve Günbed’e Kavus istikametinde harekete geçerek Türk direnişini durdurdular (Annaberdiyev 2006: 56).

Türkmen direnişinin kırıldığı dönemde, 31 Ekim 1925 tarihinde Beşinci Meclis, Kaçar Hanedanlığından Ahmet Şah’ı İran tahtından indirerek yerine Rıza Han’ı “İran Şehinşahi” ilan etti. Böylece İran’da yüzyıllardır hüküm süren Türk-Kaçar Hanedanlığı dönemi resmen sona ermekteydi (Armağanoglu 2005: 208).

Rıza Han'ın iktidara gelmesiyle 12 Kasım 1925 tarihinde, başta bağımsız Türkmen Cumhuriyeti'nin Başkanı Osman Ahund olmak üzere birçok Türkmen boy liderleri Türkmen Sahra'yı terk ederek Türkmenistan'a geçmek zorunda kaldılar. 1925 yılının Aralık ayına gelindiğinde ise bu bölgedeki Türkmen ayaklanması / bağımsızlık mücadelesi tamamen bastırılmış bulunmaktaydı (Annaberdiyev 2006: 57-58).

1925 yılı sonunda Türkmenlerin ayaklanmasını silah ve güç zoruyla bastırabilen ve artık hükümdarlık koltuğunda oturan Rıza Şah Pehlevi, hızlı bir şekilde Türkmenleri sindirmek için işe onların silahlarını toplamakla başladı (Annaberdiyev 2006: 80)

Türkmenleri İranlılaştırmak veya bir başka deyişle Farslılaştırmak için bölgedeki tüm Türkmen okulları kapatıldı. Onların yerine ise Farsça eğitim zorunluluğu getirildi. Daha önce Türkmen dilinde eğitim veren okullar ancak Farsça eğitim vereceklerse faaliyete devam edebilmektedirler. Bu Türkmenlerin Farslılaştırılması hususunda atılmış olan ilk adımdı. Ancak Rıza Şah ve yandaşlarının unuttukları veya engel olamadıkları bir husus vardı: Sünnilik. Mezhep farkı, Türkmenlerin tam olarak Farslılaşmasında engel teşkil eden en önemli etken olarak daima karşılına çıkmıştır. Pehlevi rejimi yasakları, bunlarla sınırlı kalmamıştır. Türkmen okullarının kapatılmış olmasının yanı sıra millî giysileri hatta geleneksel yeşil çaylarını içmeleri bile yasaklanmıştır. Bu asimilasyon politikası neticesinde günümüzde İran Türkmenleri genelde siyah çay içmektedirler hatta birçoğu yeşil çayı hiç tatmamışlardır (Annaberdiyev 2006: 81).

Coğrafya Komisyonu oluşturularak Türkçe coğrafi adlar, soyadları, çocuk adları, Türklerden kalma eser ve abidelerin adları resmî ve sistematik bir biçimde Farsılaştırılıyor, "*Ben İranlıyım fakat Türk'üm.*" demek cesaretini gösterenlere en şiddetli cezalar veriliyordu. Türkmenlerin de aralarında bulunduğu İran'daki Türklere karşı bu uygulamalar yapılırken sayıları bir avuç kadar olan Ermenilere verilen imtiyazlar ise dikkat çekmektedir: Tahran'da Ermenice gündelik gazete çıkmakta, Tahran'da şehrin merkezinde en mükellef bir kulüpleri ve resmî Ermeni cemiyeti bulunmakta, Kilise teşkilatından başka hususi surette Ermenice tedrisat devam etmekteydi. En muteber polis hafiyeleri Ermenilerden seçilmekteydi. Orduda yüksek rütbeli Ermeni zabıtları, idarelerde ve sarayda mevki sahibi Ermeni memurları vardı. Pehleviler zamanında Farsçadan sonra İran'ın tek resmî yerli dili Ermenice idi. Fars Pehlevi rejimi kurulduktan sonra Ermeni örgütleri Hınçak, Taşnak ve Asala tam bir faaliyet özgürlüğüne sahip olmuşlardır (Annaberdiyev 2006: 81-84).

İran hükümeti cengâver Türkmenleri sindirmek amacıyla onlara karşı bölgede denge unsuru olması için Türkmen Sahra'ya binlerce Berberi ailesini göç ettirdi (Annaberdiyev 2006: 84).

Rıza Şah Hükümeti için, Türkmenleri itaat altına almak için yapılması gerekenler arasında göçebelerin yerleşik hayata zorlanması meselesi ilk sırada yer almaktaydı. Hem daha kolay kontrol sağlamak ve onlardan vergi tahsil etmek üzere Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesini sağlayacak sıkı tedbirler alındı ise de Türkmenler arasında yerleşik hayata geçiş süreci hemen ve tam manasıyla tatbik edilememiştir. Türkmenlerin

bir kısmı yarı göçebe ve yarı yerleşik tarzda hayat sürmeye devam etmişlerdir (Annaberdiyev 2006: 85).

İran'ın Almanya'yla iş birliği yapması sonucunda SSCB, 1921 Sovyet-İran Antlaşmasındaki altıncı maddeyi gerekçe göstererek 26 Ağustos 1941'de İran'ın kuzeydoğusunu işgal etti. Aynı zamanda ülkenin güneyine de bir İngiliz ordusu girdi (Annaberdiyev 2006: 88)

Oluşan şartlar neticesinde 16 Eylül 1941'de Rıza Şah Pehlevi, ülkesini terk etmek zorunda bırakıldı. Yerine ise 1919 doğumlu oğlu Muhammed Rıza Pehlevi geçti. 8 Ekim'de de Almanya'yla İran arasında gizli bir protokol imzalandı (Annaberdiyev 2006: 88).

Bölgede radyo yayını için bir radyo santralinin inşası ise 1956 yılına rastlar. Radyo yayınları başlangıçta Farsça yapılmış olsa da 1958 yılından itibaren Türkmence yayına da başlanmıştır. Elbette yayının Türkmence olması amacı değiştirmiyordu. Radyodan Türkmenlerin "*İranlılaştırılması / Farslaştırılması*" için yayınlar yapılmaktaydı (Annaberdiyev 2006: 96).

Türkmen bölgesindeki verimli topraklar da satışa sunuldu ve ne yazık ki bu topraklar genelde gayri Türkmen etniklere satıldı. Muhammed Rıza Şah'ın uygulamaya koyduğu "toprak reformu" çerçevesinde, tıpkı babası Rıza Şah zamanında yapıldığı gibi, Türkmen Sahra'ya bu kez de Zaboliler ve Beluçlar göç ettirilmişlerdir (A. Annaberdiyev 2006: 98).

Ülkenin ekonomik bunalımı, halkın sefaleti, Şah'ın tutumu ilerleyen yıllarda halkta büyük hoşnutsuzluklara neden olmuştur. 8-9 Ocak 1978'de dinî merkez olan Kum şehrinde hükümet karşıtı gösteriler gerçekleşmiştir. Sonrasındaki kanlı olaylar neticesinde de 16 Ocak 1979 tarihinde İran'da Pehleviler rejimi sona ermiş ve 1 Şubat 1979'da Paris'ten Tahran'a gelen Ayetullah Humeyni, 16 Şubat'ta Şah'a bağlı bütün kuvvetleri tasfiye ederek ülkeyi kontrolü altına almıştır (Annaberdiyev 2006: 102).

0.2. TÜRKMENÇE

Türkmen Türkçesi Oğuz grubu Türk lehçelerinin Doğu kolunu oluşturur. Batı kolunda ise Azeri, Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi vardır.

Türkmen Türkçesi bugün başlıca Türkmenistan Cumhuriyeti'nde olmak üzere Türkmenistan dışında Özbekistan, Karakalpakistan, Kazakistan, İran, Afganistan ve Tacikistan Cumhuriyetleri ile Rusya Federasyonu'nun Stavropol bölgesindeki Türkmen topluluklar tarafından konuşulur.

Türkmençenin bir çok ağzı vardır. Bunlar; Yomut, Teke, Ersarı, Sarık, Salır, Gökleñ, Çovdur, Alili, Nohur, Garadaşlı, Änev, Yemreli, Hasar, Ata, Nerezim, Çandır, Mukrı, Sakar, Buçak, Olam, İğdir, Surhı, Düyeci, Hatap, Eski, Bayat, Hıdırili, Mehin, Çärçev, Mürçe, Kıraç, Burkaz, Mücevür ve Arabaçı'dır.

Türkmenler eskiden beri çok kuvvetli bir edebiyata sahip oldukları halde sözlü edebiyat olarak nesilden nesile aktarılmış, ancak pek çok değerli bilgiler bu arada yazıya geçirilmediği için kaybolup gitmiştir. Türkmen Türkçesi 18. yüzyılda yazı dili

olmuştur. Bu yüzyılda yetişen ünlü Türkmen şairi Mahdumkulu şiirlerini kendi lehçesiyle söylemiş ve yazmıştı.

Türkmenler yazılı edebiyatları boyunca; 18. yüzyıldan 1928'e kadar Arap, 1928-1940 yılları arasında Latin, 1940-1993 yıllarında Kiril Alfabesini kullanmışlardır. 1993 yılından sonra ise tekrar Latin alfabesine geçilmiştir.

Türkmencenin kelime hazine Türk kökenli kelimelerinin yanında Arapça, Farsça ve Rusça kelimeler oluşturmaktadır. Ekim devrimin de önce Türkmenceye kelime geçişi Fars ve Arap Dillerinde oluyordu. Devrimle beraber bu geçiş durmuş ve Rusçadan ise yoğun bir kelime geçişi olmuştur.

Batı Oğuz Türkçesinin kelime başında "v" bulduran kelimeler Türkmencede "b"lidir: *ba:r* "var", *bar-* "gitmek", *ber-* "vermek". Batı Oğuz Türkçesindeki "ol-" fiili Kuzey ve Doğu lehçelerinde olduğu gibi, "bol-" şeklindedir.

Türkmence Ana Türkçedeki asli uzunlukları koruyan en iyi koruyan Türk Lehçesidir. Türkmencede asli uzunluklar kelimelerin ilk hecesinde bulunurlar: *a:ca-* "acımak, ekşimek", *a:ğı* "ağıt", *ba:lık* "balık", *bö:lek* "kısım", *ça:ğa* "çocuk", *do:dak* "dudak", *ga:bak* "göz kapağı", *ga:vun* "kavun", *mo:cuk* "boncuk", *o:ba* "köy", *o:dun* "o:dun", *sı:la* "saygı", *so:ra-* "sormak", *da:ğ* "dağ" *o:y* "çukur", *gö:k* "mavi", *a:l* "ırmızı", *sa:n* "sayı" vb.

Türkmencede asli uzun ünlülerin yanı sıra dolaylı uzun ünlüler de vardır. Bu uzun ünlüler ikinci be sonraki hecelerde bulunurlar: *açma:n* "açmadan", *aşa:k* "aşağıya", *dilä:n* "dileyen", *gayna:p* "kaynayıp", *gelyä:r* "geliyor", *görkezyä:n* "göstermekte olan", *guyı:mız* "kuyumuz", *guzı:nı* "kuzunu", *öydä:ki* "evdeki", *tutaşdı:r* "tutuşdurur" vb.

0.3. İRAN TÜRKENCESİ

Türkmenistan'da kullanılan yazı dili, İran Türkmenleri arasında da geçerlidir. Yani İran ve Türkmenistan Türkmenleri arasında aynı edebi dilin kullanıldığını söylemek mümkündür. İran Türkmenleri arasında da Türkmenistan Türkmencesindeki nazal "ñ" ve peltek telaffuz edilen "s" ve "z" ünsüzleri geçerlidir (Deveci 2009: 55).

Ancak, iki Türkmence arasında bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Gerek siyasi olarak farklı ülkelerde yaşamalarından, dolayısıyla Farsların etkisinden, gerek alfabe farkından bu küçük farklılıkların olması doğaldır.

Burada edebî dilin aynı oluşmasında Türkmenlerin büyük klasik şairi Mahtumkulu Fıragi'nin şiirinin gücü, divanının etkisinden de bahsetmek gerekir. Mahdumkulu 18. yüzyılda Oğuz Türkçesini esas alarak, Türkmenler için yeni bir edebi dil ortaya atmıştır. Ondan önce edebi yazılarında Çağatay Türkçesini kullanan Türkmenler, Mahtumkulu'nun edebi dili ile yeni bir aşamaya geçmiştir. O dil hâlâ hem Türkmenistan'da hem de Türkmensahra'da kullanılmaktadır (Deveci 2009: 55). Çünkü Mahdumkulu bütün Türkmen boyları tarafından çok sevilmiş ve bütün Türkmenleri birleştirici bir unsur olmuştur.

İran Türkmenlerinin basın-yayın faaliyetlerine baktığımızda, "Sahra" adındaki ilk gazete Türkmenlerin yaşadığı Horasan ve Gülistan velayetlerinde dağıtılmaktadır. 8 sayfadan oluşan "Sahra" Farsça ve Türkmence basılmaktadır. Sahra gazetesinden sonra, 1998'de "Yaprak" dergisi çıkmıştır (Deveci 2009: 56).

Türkmensahra'da yayınevleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri: Gabus, Telayi ve Fıragi'dir. Gümbet şehrinde bulunan Gabus Yayınevi, Türkmensahra'nın en eski yayınevidir. 1960'ta, Şah döneminde çalışmalarına başlayan yayınevi özellikle Türkmen klasik yazar ve şairlerin eserlerini yayınlamıştır. Bu yayınevinin müdürü Hacı Murat Durdı Gazi –bizim üzerinde çalıştığımız Gazi Sözlüğü'nün de yazarıdır- , Türkmensahra'da İran Türkmen yayınının atası olarak bilinmektedir (Deveci 2009: 56).

Bütün bu yayın faaliyetlerinden hareketle Türkmensahra'da bir yazı dili olduğu kesindir. Bu yazı diliyle Türkmenistan'da kullanılan yazı dili arasında bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar daha çok kelimelerde görülen ses düzeyindeki farklılıklardır. Örneğin; İran Türkmencesinde bazı alıntı kelimelerin hem asli hem de Türkmenistan Türkmencesindeki şekli kullanılıyor. Bu çeşitliliği, Türkmensahra'nın ve Türkmenistan'ın siyasi olarak bağlı bulunduğu merkezlerden kaynaklanan etkilere bağlamak mümkündür. Bu farklılıkların diğer sebeplerini şöylece sıralamak mümkündür:

1. İran'ın resmî dili Farsça'nın İran Türkmencesi üzerindeki etkisi,
2. İran rejiminin Türkmenler üzerindeki asimilasyon politikaları,
3. İran Türkmenleri ile Türkmenistan Türkmenlerinin yaklaşık bir asırdır yazı dilinde farklı alfabeler kullanması,
4. Bütün bunlara karşılık Türkmenistan Türkmencesi üzerinde ise Rusçanın etkisi ve Rusların Türkmenler üzerindeki asimilasyon politikaları.

Bütün bu farklılıklara rağmen İran Türkmencesiyle Türkmenistan Türkmencesinin yazı dili bakımından birbirine çok yakın olduğu söylenebilir. Kaldı ki İran Türkmenlerinin yaşadığı topraklar, bütün Türkmenler tarafından tartışmasız en büyük şairleri kabul edilen ve bu yönüyle birleştirici bir unsur olan, Türkmen yazı dilinin ilk örneklerini vermiş ünlü şairleri Mahdumkulu'nun doğduğu topraklardır.

Üzerinde çalıştığımız eserden hareketle İran Türkmencesi ile Türkmenistan Türkmencesi arasında görülen ses farklılıklarını “ses değişimleri” başlığı altında veriyoruz.

1. BÖLÜM

1.1. SES DEĞİŞMELERİ

1.1.1. Ünsüz Benzeşmesi:

Bir kelime birliğinde bir kelimedede bazan yan yana veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem birinin diğere tesir ederek onu kendisine benzettiği görülür. işte bu hadiseye benzeşme denir (Ergin 1998: 52).

Türkmencede bu benzeşme olayı konuşmalarda çok sık olarak görülür. Bu durum yazıya da yansımıştır (Kara 2005: 60). İncelediğimiz metinden hareketle burada farklı iki durum söz konusudur:

1.1.1.1. Türkmencede olup İran Türkmençesinde Olmayan Benzeşmeler:

1.1.1.1.1. mm < mb

Tkm. *temmi*: "ceza" < İran Tkm. *tenbi*: (207)

Tkm. *temmäki* "tütün" < İran Tkm. *tenbäki* (243)

Tkm. *temmel* "tenbel" < İran Tkm. *tenbel* (243)

1.1.1.1.2. ss < sd

Tkm. *tassık* "tasdik" < İran Tkm. *taşdıķ* (620)

1.1.1.1.3. ss < st

Tkm. *dessur* "adet" < İran Tkm. *destur*(143)

Tkm. *bossan* "bahçe" < İran Tkm. *bostan* (153)

Tkm. *tussağ* "tutsak" < İran Tkm. *tustağ* (402)

Tkm. *ussa:t* "işini iyi biçimde yapan" < İran Tkm. *üsta:d* (287)

Tkm. *däp dessu:r* "gelenek" < İran Tkm. *däp destur* (379)

1.1.1.1.4. ññ < ñğ

Tkm. *işenñir* "çalışkan" < İran Tkm. *işenğir* (262)

Tkm. *çuññur* "derin çukur" < İran Tkm. *çuñğur* (291)

Tkm. *lañña:ra* "bir dür davul" < İran Tkm. *lañğare* (467)

1.1.1.1.5. zz < sd

Tkm. *ğizzırma* "sıtma" < İran Tkm. *gızdırma* (575)

1.1.1.2. Türkmencede Olmayıp İran Türkmençesinde Olan Benzeşmeler:

1.1.1.2.1. nd > nn

Tkm. *çüründik* "bir tür musluk" > İran Tkm. *çürünnik* (446)

1.1.1.2.2. zl > zz

Tkm. *ğuzlatmak* "doğurtmak" > İran Tkm. *ğuzzatmağ* (386)

1.1.1.2.3. çc > cc

Tkm. *keçca:l* "inat etme" > İran Tkm. *kecca:l* (567)

1.1.2. İkizleşme

Bir kelime birliğinde bir ünsüzün iki defa söylenmesidir (Ergin 1998:52).

Bazı kelimelerde Türkmencede ikizleşme görülmezken İran Türkmençesinde görülüyor: Tkm. *dövilme* - İran Tkm. *dövvilme* (24), Tkm. *lomay* "tamamen" - İran Tkm. *lomma* (162), Tkm. *yaldıravuğ* "parlayıp duran" - İran Tkm. *yıldıravvığ* (202), Tkm. *ovalkı* "evelki" - İran Tkm. *ovvalkı* (228).

Bir örnekte ise tam tersi bir durum söz konusudur: Tkm. *alcıraññı* "aceleci" - İran Tkm. *alcırañ* (169).

1.1.3. Yuvarlaklaşma

Bazı kelimelerde bazı seslerin tesiriyle düz vokallerin yuvarlaklaşması hadisesidir. Dudak ve diş dudak ünsüzleri bazı kelimelerde düz vokalleri yuvarlaklaştırır (Ergin 1998: 54). Türkmenistan Türkmençesinde çok etkili olan bu ses olayı İran Türkmençesinde görülüyor:

1.1.3.1. a > o Değişmesi

Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde "a" ünlüleri, Türkmencede korunmuştur. Ancak tarihi devre ait bazı kelimelerde bulunan "a" ünlüleri özellikle "v" ünsüzünün tesiriyle "o"ya dönmüştür: DLT. *aguz* > Tkm. *ovuz*, DLT. *savur-* > Tkm. *sovur-* "savurmak", ET. *tabar* > Tkm. *dovar* "davar" (Kara 2005: 29).

İran Türkmençesinde bu yuvarlaklaşma görülüyor: Tkm. *govğa*: "kavga" - İran Tkm. *gavğa*: (19), Tkm. *ovnuğ* "küçük, ufak" - İran Tkm. *avnuğ* (156), Tkm. *tovusmağ* "bir yerden zıplayıp geçmek" - İran Tkm. *tavısmağ* (186), Tkm. *tovlamağ* "bükmek" - İran Tkm. *tavlamağ* (197), Tkm. *ovranmağ* "parçalanmak" - İran Tkm. *avranmağ* (228), Tkm. *ovqalamak* "ovalamak" - İran Tkm. *ayqalamak* (251), Tkm. *ovsar* - İran Tkm. *avsar* (267), Tkm. *hovur* "bir şeyin çevresine verdiği ısı" - İran Tkm. *havır* (292), Tkm. *zoval* "engel" - İran Tkm. *zeva:l* (294), Tkm. *ovrat-* "parçalamak" - İran Tkm. *avrad-* (298), Tkm. *tovşan* "tavşan" - İran Tkm. *tavşan* (317), Tkm. *ora:za* "Ramazan ayı" - İran Tkm. *ara:za* (386), Tkm. *şovlı* "başarılı" - İran Tkm. *şavlı* (388), Tkm. *hovplı*

"korku" - İran Tkm. *havfli* (417), Tkm. *šovhun* "çoşkulu ses" - İran Tkm. *şavhın* (569), Tkm. *tovlı* "eğrilmiş" - İran Tkm. *tavlı* (418), Tkm. *hovlukma* "acele etme" - İran Tkm. *havlıkma* (425), Tkm. *govşak* "zayıf" - İran Tkm. *ğavşak* (425), Tkm. *ğova* "kova" - İran Tkm. *ğava* (425), Tkm. *tovkı* "sitem, cefa" - İran Tkm. *tavkı* (621), Tkm. *ova:z* "ses" - İran Tkm. *a:va:z* (372).

1.1.3.2. e > o Değişmesi

Alınma kelimelerin bazılarında buluna "a"lar "v" ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı tesiriyle Türkmencede "o" olmuştur: Ar. *ceva:b* > Tkm. *çoğa:p*, Far. *reva:* > *rova* "uygun", Ar. *seva:b* > *soğa:p* "sevap" (Kara 2005:33).

İran Türkmencesinde bu değişim yoktur: Tkm. *hova:tu:r* "korku" - İran Tkm. *heva:tır* (222), Tkm. *ovsun* "büyü," - İran Tkm. *efsu:n* (257), Tkm. *tovağga* "istek" - İran Tkm. *tevekkül* (250), Tkm. *rovaç* "güzel, üstün" - İran Tkm. *reva:ç* (388), Tkm. *hova:tu:r* "korku" - İran Tkm. *heva:tu:r* (381).

1.1.3.3. e > ö Değişmesi

Bazı alınma kelimelerde bulunan "e"ler "ö" olmuştur. Bu ünlülerin değişiminde yine "v" ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı tesiridir: Ar. *cevher* > Tkm. *cövher* "cevher, kıymetli taş", Ar. *devlet* > *dövlet* "devlet" (Kara 2005:33).

İran Türkmencesinde bu değişim görülüyor: Tkm. *dövthalap* "istekli hevesli" - İran Tkm. *davthalap* (280), Tkm. *övşün* "şule, ışık" - İran Tkm. *avşın* (342), Tkm. *dövlet* - İran Tkm. *devlet* (362), Tkm. *cövher* - İran Tkm. *cevher* (606).

1.1.4. Ünlü Türemesi

1.1.4.1. Kelime Başı Ünlü Türemesi:

Türkmenistan Türkmencesinde kelime başında ünlü türemesi görülmez. İran Türkmencesinde "r" sesi ile başlayan alıntı kelimelerin bazılarında r'den önce "-ı, -i, -u" ünlülerinin türediği görülmüştür: *ıra:hat* "rahat"(336), *ıra:zı* "razı"(372), *urusğat* "ruhsat"(378), *ırısğal* "rızk" (273), *irengi* "renk" 317), *ırısva:* "rezil olma" (522) .

Aşağıdaki kelimelerde ise kelime içinde ünlü türemelerine rastlanmaktadır:

1.1.4.2. "a" Türemesi

Tkm. *uruşgan* "dövüşgen" - İran Tkm. *uruşağan* (592)

1.1.4.3. "ä" Türemesi

Tkm. *değişgen* "değişken" - İran Tkm. *değşägen* (445).

1.1.4.4. "i" Türemesi

Türkmenistan Türkmençesinde Orta Türkçeye ait bir kelimedede "i" türemesine rastlanmıştır: DLT. *keklik* > Türkmenistan Tkm. *kä:kilik* "keklik" (Kara, 2005: 43). İran Türkmençesinde ise bu kelime asli şeklini korumuştur: Tkm. *käkilik* "keklik" - İran Tkm. *käklik* (544).

Türkmen Türkçesinde bazı alınma kelimelerde "i" türemesi olmuştur: Far. *neft* > Tkm. *nebit* (Kara 2005: 44). İran Türkmençesinde ise bu alıntı kelime resmî dil Farsçanın etkisiyle asli şekliyle yazılmaktadır: Tkm. *nebit* "petrol" – İran Tkm. *neft* (122).

1.1.4.5. "ı" Türemesi

İran Türkmençesinde bazı kelimelere ek eklendiğinde ünlü türemesi meydana gelmiştir: Tkm. *a:damza:t* "insanîyet" - İran Tkm. *a:damıza:d* (13), Tkm. *bıçğı* "dişli kesici alet" - İran Tkm. *pıçığı* (358), Tkm. *urmaqlık* - İran Tkm. *urmaqlıq* (20), Tkm. *hovlukmaç* "acele, tez" - İran Tkm. *havlıkmaçlıq* (481)

Bir kelimedede ise tam tersi durum söz konusudur: Tkm. *şa:dıya:n* "neşeli" - İran Tkm. *şa:dya:n* (436).

1.1.4. Ünlü Düşmesi

Bir kelimedede orta hece ünlüsü vurgusuzluktan düşmüştür. İran Türkmençesinde ise bu orta hece ünlüsü korunmuştur: Tkm. *oñşuk* "barış, geçim, dirlik" - İran Tkm. *oñuşuk* (391).

Başka bir kelimedede ise tam tersine orta hece ünlüsü İran Türkmençesinde düşürülmüştür. Bu kelimedede aynı zamanda bir ünlü türemesi de mevcuttur: Tkm. *değişgen* "değişken" - İran Tkm. *değşägen* (445).

Bu alıntı kelimedede ise "ı" ünlüsü Türkmençede düşürülmüştür: Tkm. *ka:da* "kaide" - İran Tkm. *ka'ide* (60).

1.1.5. Ünsüz Düşmesi

Rusça alıntı bir kelimedeki "ç" sesi İran Türkmençesinde düşürülmüştür: Tkm. *yaşçik* "karton kutu" - İran Tkm. *yaşik* (265).

Türkçe kökenli bir kelimedede ise "ğ" sesi İran Türkmençesinde düşürülmüştür: Tkm. *yağlık* "eşarp" - İran Tkm. *ya:lık* (392).

Bir örnekte ise asli şekli "hem-rah" olan kelimenin sonundaki ünsüz "h" İran Türkmençesinde "ğ" sesine dönüşürken, Türkmen Türkçesinde sistemli olduğu şekilde düşürülmüş, bu düşme sonucunda dolaylı (ikincil) ünlü uzunluğu meydana gelmiştir: Tkm. *hemra:* "yoldaş" - İran Tkm. *hemrağ* (377).

Farsça kökenli bir kelimenin sonundaki "h" sesi Türkmençede düşürülmüştür; Tkm. *ä:gä:* "uyanık, dikkatli" - *ä:gäh, a:gah* (22).

Bir kelimedede ise “y” ünsüzü İran Türkmenesinde korunurken Türkmencede düşüp dolaylı ünlü uzunluğuna sebep olmaktadır: Tkm. *gı:batkeş* "gıybet eden" - İran Tkm. *gıybetkeş* (416).

1.1.6. Göçüşme:

Bir kelime birliğinde yan yana gelen iki sesin yer değiştirme hadisesidir (Ergin 1998: 52). İncelediğimiz metinden hareketle Türkmen ve İran Türkmeneceleri arasında bu türden örnekler şunlardır: Tkm. *çılışırımı* "karmaşık" - İran Tkm. *çılışırımı* (156), Tkm. *dabara* "bayram, kutlama" - İran Tkm. *daraba* (183), Tkm. *añırbaş* "çok iyi, kıymetli" - İran Tkm. *añırbaş* (261), Tkm. *çakınışık* "mücadele, kavga" - İran Tkm. *çakınışık* (200), Tkm. *yirik* "delik" - İran Tkm. *iyirik* (263), Tkm. *ğapma-ğarşı* "karşı, ters" - İran Tkm. *ğampa-ğarşı* (294), Tkm. *doğruçıl* "doğruluk" - İran Tkm. *doğurçıl* (329), Tkm. *yuğrulan* "yuğrulan" - İran Tkm. *yuğurlan* (330), Tkm. *sağrı* "memeli hayvanlarda kalça kısmı" - İran Tkm. *sağır* (425).

1.1.7. Ünlü Birleşmesi:

Kelime birliklerinde bazan yan yana gelen ünlüler birleşerek bir ünlü meydana getirirler. Bu kaynaşma neticesinde ünlüler bazan önceki, bazan da sonraki gibi olur. İşte bu hadiseye ünlü birleşmesi denir (Ergin 1998: 51).

İncelediğimiz metinde bir örnekte bu ses olayına rastlanmıştır:

Tkm. *iku:çlı* "belirsiz, şüpheli" - İran Tkm. *iki uçlı* (540)

Görüldüğü gibi Türkmen yazı dilinde iki ünlü birleşirken İran Türkmenesinde birleşmemiştir.

1.1.8. Ünlü Değişmeleri

1.1.8.1. Alıntı Kelimelerdeki Ünlü değişmeleri:

1.1.8.1.1. a < e > e Değişmesi

Tkm. *saya* "gölge" < Far. *saye* > İran Tkm. *saye* (169)

Tkm. *ica:ra* "kiralama" < Ar. *i:ca:r* > İran Tkm. *ica:re* (610)

Tkm. *mağa:la* "makale" < Ar. *maka:le* > İran Tkm. *mağa:le* (631)

Tkm. *tankı:t* "eleştiri" < Ar. *tenki:d* > İran Tkm. *tenki:t* (115)

Tkm. *ha:dı:sa* "olay" < Ar. *hadi:se* > İran Tkm. *hadi:se* (388)

1.1.8.1.2. a < a > u Değişmesi

Tkm. *calbar* "şalvar" < Far. *şalvar* > İran Tkm. *culbar* (179)

1.1.8.1.3. a < i > i Değişmesi

Tkm. *nayza* "mızrak" < Far. *ni:ze* > İran Tkm. *ni:ze* (200)

1.1.8.1.4. a:< a:> ä: Değişmesi

Tkm. *ätiya:ç* "ihtiyaç" < Ar. *ih̄tiya:c* >- İran Tkm. *ätiyâ:c* (577)

1.1.8.1.5. ä < a > a Değişmesi

Tkm. *nâz* "naz" < Far. *naz* > İran Tkm. *naz* (314)

Tkm. *zâhmet* "sıkıntı" < Ar. *zah̄met* > İran Tkm. *zah̄met* (608)

Tkm. *tâbi:b* "doktor" < Ar. *ṭabi:b* > İran Tkm. *ṭabi:b* (190)

Tkm. *dünyâ* < Ar. *dünya* > İran Tkm. *dünya* (358)

1.1.8.1.6. ä < e > e Değişmesi

Tkm. *mâhriba:n* "iyi kalplilik" < Far. *mehriba:n* > İran Tkm. *mehriba:n* (63)

Tkm. *şâher* "şehir" < Far. *şehr* > İran Tkm. *şeh̄er* (267)

1.1.8.1.7. ä < a > a Değişmesi

Tkm. *bâ:sdeş* "yarışmacı" < Ar. *bah̄sdeş* > İran Tkm. *ba:sdaş* (383)

1.1.8.1.8. e < a > a Değişmesi

Türkmencedeki bazı alıntı kelimelerdeki a > e değişmesi olurken aynı kelimelerde İran Türkmenesinde bu değişiklik olmamıştır:

Tkm. *nesi:p* "kader, kismet" < Ar. *naşi:b* > İran Tkm. *naşı:p* (165)

Tkm. *derveze* "iki tarafa açılabilen geniş kapı" < Far. *derva:ze* > İran Tkm. *derva:ze* (465)

Tkm. *dileva:r* "güzel konuşan" < Far. *dila:ver* > İran Tkm. *dila:ver* (352)

1.1.8.1.9. ı:< i > i: Değişmesi

Tkm. *tankı:t* "eleştiri" < Ar. *tenki:d* > İran Tkm. *tenki:t* (115)

Tkm. *ha:dı:sa* "olay" < Ar. *ḥadi:se* > İran Tkm. *ḥadi:se* (388)

Tkm. *zı:nat* "ziynet, süs eşyası" < Ar. *zi:net* > İran Tkm. *zi:net* (399)

1.1.8.1.10 i:< i > i Değişmesi (ünlü kısalması)

Tkm. *zehi:n* "anlama, akıl erdirmeye" < Ar. *zih̄n* > İran Tkm. *zeh̄in* (252)

Tkm. *peri:şte* "melek" < Far. *ferište* > İran Tkm. *ferište* (261)

Tkm. *tecri:be* "deneyim, iş usulü" < Ar. *tecribe* > İran Tkm. *tecribe* (651)

1.1.8.1.11. o < e > e Değişmesi

Alınma bazı kelimelerde bulunan "e"ler "v" ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı tesiriyle Türkmenistan Türkmencesinde "o" olmuştur (Kara 2005: 33). İran Tkm.nde bazı kelimelerde bu durum söz konusu değildir: Tkm. *tomaşa* "temsil, oyun" < Far. *tema:şa*: > İran Tkm. *tema:şa* (568), Tkm. *tovakga* "niyet" < Ar. *tevekkül* > İran Tkm. *tevekkül* (250). Tkm. *zoval* "engel, güçlük" < Ar. *zeva:l* > İran Tkm. *zeva:l* (294), Tkm. *rovaç* "üstün, güzel" < Ar. *reva:ç* > İran Tkm. *reva:ç* (388).

1.1.8.1.12. o < e > e Değişmesi

Tkm. *ovsun* "büyü" < Far. *efsu:n* > İran Tkm. *efsu:n* (257)

1.1.8.1.13. ö < e > e Değişmesi

Türkmen Türkçesinde bazı alınma kelimelerde bulunan "e"ler "ö" olmuştur. Bu ünlü değişiminin sebebi de "v" ünsüzünün yuvarlaklaştırıcı tesiridir (Kara 2005:33). İran Türkmencesinde bu değişme görülüyor:

Tkm. *mövç* "dalgalanma" < Ar. *mevç* > İran Tkm. *mevç* (289)

Tkm. *dövlet* "devlet" < Ar. *devlet* > İran Tkm. *devlet* (253)

Tkm. *mövsüm* "mevsim" < Ar. *mevsim* > İran Tkm. *mevsim* (120)

1.1.8.1.14. u < e > e Değişmesi

Tkm. *tapa:vut* "fark" < Ar. *tefa:vet* > İran Tkm. *tefavet* (124)

1.1.8.1.15. ı < u > u Değişmesi

Alınma kelimelerin bazılarında bulunan "u" ünlüleri, Türkmencede düzleşerek "ı" olmuştur: Far. *rusva*: > Tkm. *rusva*: "rezil"(Kara 2005:38). İran Türkmencesinde: Tkm. *rusva*: "rezil olma" - İran Tkm. *rusva*: (146) dir.

1.1.8.1.16. ü < i > i Değişmesi

Tkm. *mövsüm* "mevsim" < Ar. *mevsim* > İran Tkm. *mevsim* (120), Tkm. *mürze* "sekreter" < Far. *mirze* > İran Tkm. *mirze* (541).

1.1.8.1.17. ü < u: > u: Değişmesi

Türkmencede alınma kelimelerdeki u: kısalıp incelerek ü'ye dönüşürken İran Türkmencesinde dönüşmemiştir: Ar. *hucu:m* > Tkm. *hücüm* "yok etme hareketi, hücum" - İran Tkm. *hücu:m* (250).

1.1.8.2. Türkmençe Kelimelerdeki Ünlü Değişmeleri

1.1.8.2.1. a > ı Değişmesi

- Tkm. *baynama* "keyiflenme" > İran Tkm. *baynıma* (442)
Tkm. *gatamak* "sağlamlaşmak" > İran Tkm. *gatımak* (455)
Tkm. *tanamak* "bilmek" > İran Tkm. *tanımak* (626)
Tkm. *ba:yamak* "zenginleşmek" > İran Tkm. *ba:yımak* (506)
Tkm. *a:vamak* "acımak" > İran Tkm. *a:vımak* (383)
Tkm. *go:ramak* "korumak" > İran Tkm. *go:rımak* (184)

1.1.8.2.2. a > u Değişmesi

- Tkm. *oqalyan* "okuyan" > İran Tkm. *oqulyan* (259)

1.1.8.2.3. e > é Değişmesi

- Tkm. *zeyrenmek* "şikayet etmek" > İran Tkm. *zeyrénmek* (501)

1.1.8.2.4. e > i Değişmesi

- Tkm. *çekirtge* "çekirge" > İran Tkm. *çikirtge* (12)
Tkm. *eremek* "erimek" > İran Tkm. *erimek* (300)
Tkm. *entemek* "sallamak, sendelemek" > İran Tkm. *entimek* (368)
Tkm. *elhenç* "korkulu" > İran Tkm. *ilhanç* (641)
Tkm. *yel* "rüzgar" > İran Tkm. *yil* (643)
Tkm. *nebere* "akraba" > İran Tkm. *nebi:re* (111)

1.1.8.2.5. e > ö Değişmesi

- Tkm. *görmeğey* "güzel" > İran Tkm. *görmeğöy* (329)

1.1.8.2.6. e > ü Değişmesi

- Tkm. *lödere* "tortu" > İran Tkm. *lödüre* (343)
Tkm. *ötelge* "geçit" > İran Tkm. *ötülge* (373)

1.1.8.2.7. ı > u Değişmesi

- Tkm. *sancı* "ağrı" > İran Tkm. *sancu* (609)

1.1.8.2.8. ı > o Değişmesi

Tkm. *pışdil* "kaplumbağa" > İran Tkm. *poştıl* (548).

1.1.8.2.9. i > e: Değişmesi

Tkm. *itmek* > İran Tkm. *etmek* (157)

1.1.8.2.10. u > a Değişmesi

Tkm. *oğdurılmağ* "atılmak, sıçramak" > İran Tkm. *oğdarılmağ* (302)

Tkm. *duydurış* "haber verme" > İran Tkm. *duydarış* (311)

1.1.8.2.11. u > ı Değişmesi

Türkmencedeki bazı kelimelerin ikinci hecesindeki "u"lar İran Türkmençesinde düzleşerek "ı"ya dönüşmüştür: Tkm. *uğur* "uzayıp giden şeyin baştan sona gitmesi" > İran Tkm. *uğır* (106), Tkm. *tovusmağ* "bir yerden zıplayıp geçmek" > İran Tkm. *tavısmağ* (186), Tkm. *yasavul* "buyrukları halka duyuran" > İran Tkm. *yasavıl* (288), Tkm. *ğavun* "kavun" > İran Tkm. *ğavın* (315), Tkm. *šovhun* "çoşkulu ses" > İran Tkm. *şavhın* (569), Tkm. *hovlukma* "acele etme" > *havlıkma* (425), Tkm. *suvuk* "sulu" > İran Tkm. *suvık* (431), Tkm. *çokun-* "ibadet etme" > İran Tkm. *çokın-* (457), Tkm. *gurruk* "susuz derin kuyu, çukur" > İran Tkm. *ğurriğ* (500), Tkm. *uçut* "uçurum" > İran Tkm. *uçıt* (558), Tkm. *o:yuk* "oyuk" > İran Tkm. *o:yık* (515), Tkm. *su:ğun* "keyik, deresiğiri" > İran Tkm. *su:ğın* (338), Tkm. *boğurdağ* "boğaz" > İran Tkm. *boğırdağ* (300).

Bazı kelimelerin son hecesi "v" ile başlayan kelimelerdeki "u"lar İran Türkmençesinde düzleşerek "ı"ya dönüşmüştür: Tkm. *yaldıravuk* "parlayıp duran" > İran Tkm. *yıldıravvık* (202), Tkm. *yalmavuz* "aç gözlü" > İran Tkm. *yalmavız* (330), Tkm. *goravul* "korumak" > İran Tkm. *goravıl* (288).

1.1.8.2.12. ü > e Değişmesi

Türkmencede bir kelimedeki orta hecesindeki "e" İran Türkmençesinde "ü"lüdür: Tkm. *nepsevür* > İran Tkm. *nepsever* (293).

1.1.8.2.13. ü > é Değişmesi

Bir kelimedede bu değişmeye rastlanmıştır: Tkm. *kövük* "çukur" > İran Tkm. *kövék* (432).

1.1.8.2.14. ü > i Değişmesi

Türkmencedeki bazı kelimelerin ikinci hecesindeki "ü"ler İran Türkmençesinde düzleşerek "i" olmuştur: Tkm. *süyüm* "iplik" > İran Tkm. *süyin* (120), Tkm. *müñkür* "inançsız" > İran Tkm. *müñkir* (146), Tkm. *üpcün* "zengin, varlıklı" > İran Tkm. *üpcin* (212), Tkm. *gözükmek* > İran Tkm. *gözikmek* (210), Tkm. *dü:ş* "düş" > İran Tkm. *di:ş* (682), Tkm. *düvür* "bir şeyin parçası, tane" > İran Tkm. *düvir* (316), Tkm. *ötğür*

"keskin" > İran Tkm. *ötğir* (341), Tkm. *övşün* "ışık, şule" > İran Tkm. *avşın* (342), Tkm. *övür-* "çevirmek" > İran Tkm. *övir-* (371), Tkm. *kentlevük* "damak" > İran Tkm. *kentlevik* (427), Tkm. *hövürtge* "kuş yuvası" > İran Tkm. *hövirtge* (435), Tkm. *güpürdemek* "gürültü" > İran Tkm. *güpirdemek* (450), Tkm. *gövünceñ* "gönüllü" > İran Tkm. *gövünceñ* (577), Tkm. *bö:rük* "işlemeli takke" > İran Tkm. *bö:rik* (550), Tkm. *bükür* "kambur" > İran Tkm. *bükir* (553), Tkm. *bürğüt* "yırtıcı kuş" > İran Tkm. *bürğit* (546), Tkm. *üzül-kesil* "kesin" - İran Tkm. *üzil-kesil* (530), Tkm. *üm* "işaret" - İran Tkm. *im* (386).

Son hecesi "v" ile başlayan bir kelimedede ise "ü" ünlüsü İran Türkmencesinde "i" şeklinde düzdür: Tkm. *titrevük* "titreyen" - İran Tkm. *titrevik* (313).

1.1.9. Ünsüz Değişmeleri

1.1.9.1. Alınma Kelimelerdeki Ünsüz Değişmeleri

1.1.9.1.1. f > p > b Değişmesi

Bazı alınma kelimelerde önce bir -f->-p- değişmesi olmuş, ardından da bu kelimelerde bulunan "-p-" ler iki ünlü arasında kararak "-b-" dönmüştür: Far. *cuft* > Tkm. *cüpt* > Tkm. *cübüt*, Far. *neft* > Tkm. *nept* > Tkm. *nebit* (Kara 2005:50).

Bu değişim Türkmen Türkçesi için geçerlidir. Zira İran Tkm.nde böyle bir değişim görülüyor: Tkm. *nebit* "petrol" - İran Tkm. *neft* (122), Tkm. *cübüt* "çift" - İran Tkm. *cüfüt*. (246).

1.1.9.1.2. d < t > t Değişmesi

Bazı alınma kelimelerin ortasındaki "t"ler Tkm.de "d" olmuştur (Kara 2005: 59). İran Türkmencesinde ise asli şekline yakındır: Tkm. *depder* "defter" < Ar. *defter* > İran Tkm. *defter* (271), Tkm. *hepde* "hafta" < Far. *hefte* > İran Tkm. *hefte* (58), Tkm. *kepderi* "güvvercin" < Far. *kebuter* > İran Tkm. *kepter* (273).

1.1.9.1.3. d < z > z Değişmesi

Bazı alınma kelimelerde -z > -d değişimi olmuştur. Ar. *izn* > Tkm. *i:din* (Kara 2005: 60). İran Türkmencesinde ise kelime asli şeklini korumuştur: Tkm. *i:din* "izin" - İran Tkm. *izin* (272).

1.1.9.1.4. ğ < h > h Değişmesi

Arapça ve Farsçadan alınan bazı kelimelerin ortasında bulunan "h"ler Türkmencede "ğ"ye dönmüştür (Kara 2005:52). İran Türkmencesinde asli şekilleriyle kullanılmaktadır: Tkm. *nusğa* "örnek, kopya" < Ar. *nuşha* > İran Tkm. *nuşha* (109), Tkm. *pağta* "pamuk" < Far. *pahta* > İran Tkm. *pahta* (149), Tkm. *puğta* "sağlam" < Far. *puhta* > İran Tkm. *puhta* (207), Tkm. *mağtamak* "öğmek" - İran Tkm. *mahtamağ* (249), Tkm. *bağt* "mutlu olma" < Ar. *baht* > İran Tkm. *baht* (252), Tkm. *iğtiya:r* "bir şeye duyulan hak, ihtiyar" < Ar. *ihtiya:r* > İran Tkm. *ihtiyar* (330), Tkm. *vağşı* "yırtıcı, yabani" < Ar. *vahşî* > İran Tkm. *vahşı* (4), Tkm. *bağtiyar* "bahtlı olan" < Ar. *bahtiyar* > İran Tkm. *bahtiyar* (426), Tkm. *maşğara* < Ar. *maşhara* > İran Tkm. *maşhara* (282).

1.1.9.1.5. ğ < ' > ' Değişmesi

Arapçadan alınan bazı kelimelerde bulunan "ayın"lar Türkmencede "ğ"ye dönmüştür (Kara 2005:52). İran Türkmenesinde ise asli şekilleri kullanılmaktadır: Tkm. *mutı.ğ* "vefalı" < Ar. *mutî* > İran Tkm. *mutı* (126), Tkm. *nığmat* "nimet" < Ar. *ni'met* > İran Tkm. *nı'mat* (155), Tkm. *yağni* "bağlaç" < Ar. *ya'ni* > İran Tkm. *ya'ni* (279), Tkm. *cemğiyet* "topluluk" < Ar. *cem'iyet* > İran Tkm. *cem'iyet* (299), Tkm. *movzuğ* "başlık, konu" < Ar. *mevzu* > İran Tkm. *mevzu* (401), Tkm. *ağza*: "organ" < Ar. *a'za*: > İran Tkm. *a'za*: (413), Tkm. *şığır* "şiir" < Ar. *şi'ir* > İran Tkm. *şi'ir* (416), Tkm. *tağlim* "talim, terbiye" < Ar. *ta'li:m* > İran Tkm. *ta'lı:m* (627), Tkm. *doğa* "dua" < Ar. *du'a* > İran Tkm. *du'a* (21). Tkm. *mağşu:k* "aşık kız" < Ar. *ma'şu:k* > İran Tkm. *ma'şu:k* (353).

1.1.9.1.6. kg < kk > kk Değişmesi

Türkmencede şeddeli alınma kelimedeki "kk"lar "kg"ye dönmektedir. İran Türkmenesinde asli şekliyle yazılmaktadır: Tkm. *muşakgat* "zorluk" < Ar. *meşekkat* > İran Tkm. *meşekkat* (185), Tkm. *hokga* "delik" < Ar. *hukka* > İran Tkm. *hokka* (551), Tkm. *çekge* "elmacık kemiği" - İran Tkm. *çekke* (400), Tkm. *tovakga* "niyet" < Ar. *tevekkül* > İran Tkm. *tevekkül* (250).

1.1.9.1.7. g < k > k Değişmesi

Türkmencede Eski ve Orta Türkçedeki kelime başı "k" ünsüzleri "g"ye dönmektedir (Kara 2005: 54). Bu değişme Arapçadan alınan bazı kelimelerde de olmaktadır. İran Türkmenesinde ise kelime asli şeklinde kullanılmaktadır.

Tkm. *Ğurha:n* < Ar. *Ğura:n* > İran Tkm. *Ğura:n* (240)

1.1.9.1.8. h < ' > ' Değişmesi

Bazı Arapça kelimelerde bulunan "ayın (')"lar, Türkmencede "h"ye dönmüştür (Kara 2005: 53). İran Türkmenesinde asli şekliyle kullanılmaktadır: Tkm. *şa:hu:r* "şair" < Ar *şa: 'ir* > İran Tkm. *şa'ır* (416), Tkm. *haқи:da* "düşünce" - İran Tkm. *'akide* (625).

1.1.9.1.9. ñ < n > n Değişmesi

Bir alınma kelimedede bulunan "n", Tkm.de "ñ" olmuştur: Ar. *münkir* > *müñkür* (Kara 2005: 56). Bu kelime İran Türkmenesinde de asli şeklini korumaktadır: Tkm. *müñkür* "inaçsız" - İran Tkm. *münkir* (146).

1.1.9.1.10. mm < nb > nb Değişmesi

Tkm. *temmi*: "ceza" < Ar. *tenbih* > İran Tkm. *tenbi*: (207)

Tkm. *cümmüş* "ıssız, تنها yer" < Far. *cünbiş* > İran Tkm. *cünbüş* (251)

1.1.9.1.11. m < n > n Değişmesi

Tkm. *mācu:m* "macun" < Ar. *ma'cu:n* > İran Tkm. *mācu:n* (625)

1.1.9.1.12. s < ḥş > ḥş Değişmesi

Tkm. *bāsdeş* "yarışmacı" < Ar. *baḥşdeş* > İran Tkm. *baḥşdeş* (578), İran Tkm. *basdaş* (638). Görüldüğü gibi bu kelimenin İran Türkmençesinde iki yazımı da var.

1.1.9.1.13. t < d > d Değişmesi

"d" ünsüzü, Tkm.de kelime sonunda bulunmaz. Bu yüzden Arapça ve Farsçadan alınan bazı kelimelerin sonunda bulunan "d"ler "t"ye çevrilir (Kara 2005: 49). İran Türkmençesinde ise asli şekillerini korumuşlardır: Tkm. *metcit* "mescit" < Ar. *mescid* > İran Tkm. *mescid* (175), Tkm. *tığşı:t* "tasarruf edilen" - İran Tkm. *tığşı:d* (190), Tkm. *erbet* "kötü, fena" - İran Tkm. *erbed* (191), Tkm. *merveri:t* "inci" < Far. *morva:ri:d* > İran Tkm. *mervari:d* (273), Tkm. *ussa:t* "işini iyi biçimde yapan, usta" < Ar. *üsta:d* > İran Tkm. *üsta:d* (287), Tkm. *perzent* "nesil" < Far. *ferzend* > İran Tkm. *ferzend* (658).

Yukarıdaki değişmenin tam tersine İran Türkmençesinde bazı "t"ler ise "d"lidir: Tkm. *topulmaḵ* "tehdit edip saldırmak" - İran Tkm. *dofulmaḵ* (108), Tkm. *cabadı* "yağlı çörek"-İran Tkm. *capatı* (276).

1.1.9.1.14. p < b > b Değişmesi

"b" ünsüzü Türkmen Türkçesinde kelime sonunda bulunmaz. Bu yüzden Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin sonunda bulunan "-b"ler "-p"ye çevrilir (Kara 2005: 46). İran Türkmençesinde ise bu "b"ler asli şekillerini korumuşlardır: Tkm. *si:ma:p* "civa" < Far. *si:ma:b* > İran Tkm. *si:ma:b* (7), Tkm. *mi:ra:p* "sulama yapan işçi" < Far. *mi:ra:b* > İran Tkm. *mi:ra:b* (7), Tkm. *ca:ni:pkeş* "çalışkan" < Ar. *ca:ni:b* > İran Tkm. *ca:ni:bkeş* (176), Tkm. *ga:yıp* "kayıp" < Ar. *ga:'ib* > - İran Tkm. *gayıb* (656).

1.1.9.1.15. p < f > f Değişmesi

Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerdeki "f"ler, Türkmenistan Türkmençesinde kurallı olarak "p"ye çevrilmiştir (Kara 2005: 49). İran Türkmençesinde ise asli şekillerini korumuşlardır: Tkm. *tarıp* "övgü" < Ar. *ta'rif* > İran Tkm. *tarif* (123), Tkm. *harp* "harf" < Ar. *harf* > İran Tkm. *ḥarf* (106), Tkm. *ḥapa* "kirli, pis" < Ar. *ḥafa* > İran Tkm. *ḥafa* (106), Tkm. *sarpa* "saygı" < Ar. *şarf* > İran Tkm. *şarfa* (106), Tkm. *pursat* "fırsat" < Ar. *fırşat* > İran Tkm. *fırşat* (124), Tkm. *sapa:* "eylence, sefa" < Ar. *şafa:* > İran Tkm. *şafa* (126), Tkm. *so:pı* "sofu, din adamı" < Ar. *su:fı* > İran Tkm. *şofi* (126), Tkm. *tupa:n* "tufan" < Ar *tu:fa:n* > İran Tkm. *tufa:n* (540), Tkm. *insa:p* "vicdan" < Ar. *insa:f* > İran Tkm. *insa:f* (170), Tkm. *tarapda:r* "taraf" - İran Tkm. *tarafda:r* (213), Tkm. *musa:pır* "misafir" < Ar. *musa:fır* > İran Tkm. *musafir* (215), Tkm. *sapak* "ip" < Far. *safak* > İran Tkm. *safak* (213), Tkm. *a:ri:p* "bilgili, akıllı" < Ar *a:rif* > - İran Tkm. *a:rif* (218), Tkm. *peri:şte* "melek" < Far. *ferişte* > İran Tkm. *ferişte* (261), Tkm. *şahı:pa* "sayfa" < Ar. *şahı:fe* > İran Tkm. *şahı:fe* (263), Tkm. *paḥiše* < Ar. *faḥiše* > İran Tkm. *faḥiše* (270), Tkm. *vasp* "övgü" < Ar. *vasf* > İran Tkm. *vasıf* (286), Tkm. *ä:pet* "afet" < Ar. *a:fet* > İran Tkm. *a:fet* (273), Tkm. *depter* "defter" < Ar. *defter* > İran Tkm. *defter*

(350), Tkm. *seresa:p* "yavaşça, ihtiyatla" < Ar *sere şa:f* > İran Tkm. *sere şa:f* (354), Tkm. *perzent* "nesil" < Far. *ferzend* > İran Tkm. *ferzend* (658), Tkm. *halıpa* "halife" < Ar *halife* > İran Tkm. *halife* (62), Tkm. *supra* "sufra" < Ar. *sufra* > İran Tkm. *sufra* (404), Tkm. *hovplı* "korkulu" < Ar. *havf* > İran Tkm. *havflı* (417), Tkm. *tapa:vut* "fark" < Ar. *tefa:vet* > İran Tkm. *tefavet* (124), Tkm. *park* "fark" < Ar. *farq* > İran Tkm. *farq* (377), Tkm. *pasıl* "fasıl" < Ar. *fasl* > İran Tkm. *fasıl* (432), Tkm. *zülp* "zülûf" < Far. *zülûf* > İran Tkm. *zülûf* (643).

1.1.9.1.16. v < b > b Değişmesi

Bu ses değişikliği Arapça ve Farsçadan alınma kelimelerde söyleyişte olmaktadır. Farsçadan alınan bir kelimeye bu kural yazıya da yansımıştır: Far. *sa:yeba:n* > Tkm. *sa:yava:n* (Kara 2005: 46). İran Türkmencesinde ise bu kelimedeki "b" sesi asli şeklini korumuştur: Tkm. *sa:yava:n* "şemsiye" - İran Tkm. *sayeba:n* (388).

1.1.9.1.17. -f- > -p- > -b- > -v- Değişmesi

Bazı alınma kelimelerde, önce -f- > -p- değişmesi meydana gelmiş, ardından bu "p"ler "b"ye dönmüş; daha sonra da -b- > -v- değişmesi olmuştur: Far. *efsu:n* > Trm. *epsu:n* > *ebsu:n* > *evsu:n* > *ovsun* (Kara 2005: 50). Bu kelime İran Tkm.nde aslını korumuştur: Tkm. *ovsun* "büyü" - İran Tkm. *efsu:n* (257).

1.1.9.2. Türkmençe Kelimelerdeki Ünsüz Değişmeleri

1.1.9.2.1. b > v Değişmesi

Tkm. *barsız* > İran Tkm. *va:rsız* (170)

Görüldüğü gibi Türkmencede "bar" şeklinde olan kelime İran Türkmencesinde "var" olarak "v-"li kullanılmıştır.

1.1.9.2.2. ç > c Değişmesi

Eski ve Orta Türkçe dönemlerine ait bazı kelimelerin ortasında ve sonunda bulunan "ç"ler Tkm.de "c" dönmüştür (Kara 2005: 48). İran Türkmencesinde ise bazı kelimelerde asli şeklini korumuştur.

Tkm. *yo:lağcı* "yolcu" > İran Tkm. *yo:lağcı* (346)

Bir kelimeye ise bu ses değişikliğine kelime başında rastlanmıştır.

Tkm. *çıdam* "sabır, takat" > İran Tkm. *cıdam* (170)

1.1.9.2.3. d > t Değişmesi

Tkm. *ağtar dünder* "altüst" > İran Tkm. *ağtar düñter* (270)

1.1.9.2.4. d > z Değişmesi

Tkm. *ğızılödek* "yer ismi" > İran Tkm. *ğızılö:zek* (300)

1.1.9.2.5. ğ > ñ Değişmesi

İki Türkçe kökenli kelime bu ses değişmesine rastladık: Tkm. *eğilmek* "bükülmek" - İran Tkm. *eñilmek* (325), Tkm. *a:ğlaşık* "çok ağlayan" - İran Tkm. *añşaşık* (396).

1.1.9.2.6. ğ > k Değişmesi

Eski Türkçeye ait bazı kelimelerde "ğ" ler "k"ya dönmüştür (Kara 2005: 51). İran Türkmencesinde tam tersi bir durum söz konusudur.

Tkm. *yığnaķ* "meclis" > İran Tkm. *yığnağ* (313)

1.1.9.2.7. ğ > v Değişmesi

Eski ve Orta Türkçedeki ait bazı kelimelerin ortasında bulunan "g"ler Türkmencede "v"ye dönmüştür: ET. *tügün* > Tkm *düvün* (Kara 2005:51). İran Türkmencesinde bu kelimenin "ğ"li olduğu görülmektedir: Tkm. *düvün* - İran Tkm. *düğün* (267).

1.1.9.2.8. ğ > y Değişmesi

Tkm. *eğın* "omuz" > İran Tkm. *eyin* (269)

1.1.9.2.9 n > m Değişmesi

Tkm. *çalasın* "hızlı hareket eden, atik" > İran Tkm. *çalasım* (402)

1.1.9.2.10. ññ > nn Değişmesi

Tkm. *töññe* "ağacın kökü" > İran Tkm. *tönne* (409)

1.1.9.2.11. n > ñ Değişmesi

Tkm. *anrıbaş* > İran Tkm. *añırbaş* (261)

Tkm. *ornamaķ* "yerleşmek" > İran Tkm. *orñamaķ* (250)

Tkm. *ağtar dünder* "altüst" > İran Tkm. *ağtar düñter* (270)

1.1.9.2.12. p > f Değişmesi

p < f değişmesi genelde alıntı kelimelerde oluyordu. İran Türkmencesinde ise Türkçe kökenli kelimelerde de bu duruma rastlanmıştır:

Tkm. *ğapak* "kapak" > İran Tkm. *ğafaķ* (419).

Tkm. *topulmak* "tehdit edip saldırma" > İran Tkm. *dofulmak* (108),
Tkm. *depe* "tepe" > İran Tkm. *defe* (152),
Tkm. *köpri* "köprü" > İran Tkm. *köfri* (193),
Tkm. *körpe* "henüz büyümemiş, taze" > İran Tkm. *körfe* (251),
Tkm. *kirpi* "kirpi" > İran Tkm. *kirfi* (272),
Tkm. *sı:pamağ* "sıvazlamak" > İran Tkm. *sı:famağ* (614),

1.1.9.2.13. v > y Değişmesi

Tkm. *ovkalamak* "ovalamak" > İran Tkm. *aykalamak* (251)

1.1.9.2.14. y > v Değişmesi

Tkm. *söyümsüz* "sevimsiz" > İran Tkm. *sövimsiz* (281)

1.2. BİRDEN FAZLA YAZIM ŞEKLİ BULUNAN KELİMELER

öni (161), övi (161)
ğucur "güç, kuvvet" (173), *ğucır* (685)
aç-aça:n "anahtar" (231), *aça aca:n* (228)
tama: "umut, inanç" (230), *tama´* (230)
parh "fark" (234), *fark* (242)
kä:yemek "öğüt verme" (236), *käyimek* (501), *ka´imek* (501)
sekgiz (268), *sekiz* (683)
cemağat "cemaat" (268), *cama´at* (269)
pitne "fitne" (280), *fitne* (487)
ma:nu "mana" (301), *ma´nu* (312), *mağna:* (270)
kän "çok" (269), *kan* (264)
söveş (415), *savaş* (378)
dikme, (603), *tikme* (471)
arza "arzuhal" , *arıza* (335)
öy "ev", *öv* (342)
hukı:k (350), *huku:k* (351)
dükä:n (351), *düka:n* (350)
gep "konuşma" (364), *gef* (362),
kö:ne "eski" (405), *köhne* (364)
nep "fayda", *nef* (373)

oķamak "okumak" (211), *oķımak* (104)
tä:ze (381), *ta:ze* (412)
nä:çe "nasıl" (408), *na:ça* (173), *na:çe* (237), *ni:çe* (514), *nı:ça* (392)
pındıķ "findık" (525), *findıķ* (272),
islemek "istemek" (320), *istemek* (622)
pikir "fikir" (308), *fikir* (62)
eci:z "aciz" (397), *'aci:z* (397), *'a:ci:z* (651), *'a:ciz* (397)
abzal "alet" (73), *abzar* (413)
göñ "gök" (429), *gök* (413)
taypa "tayfa" (421), *tayfa* (511)
tefar "duvar" (430), *di:va:r* (432)
yo:l yo:da "büyük yol, yönten" (602), *yo:l yorda* (435),
ġaravul "bekçi" (448), *ġaravıl* (548)
so:pı "sofu" (458), *so:fi* (537)
pähim "düşünce, akıllı" (489), *fehım* (459)
heves (490), *höves* (491)
ġünä:ni (503), *ġünähni* (503)
pera:set "akıl, düşünce" (516), *fera:set* (516)
şöhle "ışık" (392), *şu'le* (519)
tanap "ip, urgan" (269), *tanaf* (540)
örküç "devenin sırtı" (Türkmençe), *örkiç* (553)
toġalaķ "küre şeklinde olan" (601), *toķaġalaķ* (574)
üçi:n "sebebiyle, amacıyla" (248), *üçü:n* (uçun da okunabilir)(575)
däp "adet" (582), *dab* (582)
üyşmek "bir şeyin toplamı" (590), *ü:şmek* (590)
hovplı "korkulu" (673), *havflı* (682)
vecera: "rezil, maskara" (676), *vecerra:* (682)
şıġır "şiiir" (80), *şi'ir* (244)
göñül "gönül" (235), *köñül* (353)
puġta "saġlam" (185), *puhta* (631), *buhta* (383),
düzġin "düzgün" (387), *düzġün* (239)
sovġat "hediye" (681), *savġat* (682)
düñder- "döndürmek" (119), *düñder-* (118)
yalñış (433), *yalıñış* (433)

dumlu-du:ş "her yan" (252), *dımlı-du:ş* (293)

1.3. YAZIMI FARKLI DİĞER KELİMELER

İncelediğimiz eserden hareketle yazımı Türkmenistan Türkmençesi ile farklı diğer kelimeler şunlardır:

- Tkm. *alaşopgın* - İran Tkm. *alaşopgı* (109)
Tkm. *ayñalmaq* - İran Tkm. *ayñalmaq* (641)
Tkm. *bäbenek* - İran Tkm. *bäbek* (434)
Tkm. *buysanç* - İran Tkm. *buysanıç* (509)
Tkm. *cüy* - İran Tkm. *cüyi* (278)
Tkm. *çinsamaq* - İran Tkm. *çıñsımaq* (654)
Tkm. *çiğildem* - İran Tkm. *çiğdim* (13)
Tkm. *dürbi* - İran Tkm. *dürbin*
Tkm. *gümürdi* - İran Tkm. *gümirtiksiz* (176)
Tkm. *ımyzğanmaq* - İran Tkm. *ımyzımaq* (280)
Tkm. *kä:di* - İran Tkm. *ka:di* (217)
Tkm. *lakam* - İran Tkm. *lakab* (324)
Tkm. *mı:hma:n* - İran Tkm. *mıhma:n* (432)
Tkm. *muda:r* - İran Tkm. *muda:ra* (610)
Tkm. *oğurlamaq* "çalmaq" - *oğurlamaq* (614)
Tkm. *övürmek* - İran Tkm. *övir* (89), *öğirmek* (392)
Tkm. *salıkathı* - İran Tkm. *salı:kalı* (329)
Tkm. *sındırnaq* "kırmak"- İran Tkm. *sı:ndarmaq* (662)
Tkm. *şapba:t* "tokat"- İran Tkm. *şapbak* (239)
Tkm. *şay-sap* "süs" - İran Tkm. *sap-şay* (288) İkileme
Tkm. *yaldıramaq*, *yıldırmaq* - İran Tkm. *yıldırma* (203)

2. BÖLÜM

2.1. İRAN TÜRKMENÇESİNDE YAPIM EKLERİ

Türkçede kelime türetme yollarında bir tanesi de kelime kök ve gövdelerine getirilen yapım ekleridir. Türkçe kelimelerde kelime kök ve gövdeleri doğal olarak ad ve fiil kök ve gövdelerine ayrılır. Ad kök ve gövdelerine getirilen ekler ile fiil kök ve gövdelerine getirilen ekler birbirinde farklıdır. Ayrıca bu ekler türettikleri kelimelerin ad ya da fiil oluşlarına göre birbirlerinden ayrılırlar (Korkmaz 2007: 31). Bu nedenle Türkçede kelime türetmede kullanılan yapım eklerinin dört türü vardır. Bunlar:

1. İsimden isim yapma ekleri,
2. Fiilden isim yapma ekleri,
3. İsimden fiil yapma ekleri,
4. Fiilden fiil yapma ekleri.

İnceleme kısmındaki çalışmamız Mehmet KARA (Kara 2005: 71-96) ve Esin Altınel'in (Esin 2003: 7-186) yaptıkları çalışmalar dikkate alınarak yapılmıştır.

2.1.1. İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ

2.1.1.1. -lık/-lik, -luk/-lük

İşlek bir ektir. Ekin sonunda bulunan “k” ünsüzü, iki ünlü arasında sedalılaştırmaktadır: *erkekliği* (326) *di:nçlığı* (243) vb.

Değişik fonksiyonlarda kullanılmaktadır:

a) Varlıkların toplu olarak buldukları yeri belirten isimler yapar:

ağaçlık "ağaçlık" (617), *da:şlık* "taşlık" (394), *düzlük* "düzlük", *da:ğlık* "dağlık" (360), *gölzarlık* "bağlık, bahçelik" (6), *çemenzarlık* "otluk, çiçeklik" *batğalık* "çamurlu yerler" (7).

b) Alet isimleri yapar: *ellik* "eldiven" (348), *ya:ğlık* "mendil" 348, burunluk "hayvanların burnuna takılan bir tür kaskaç" (646).

c) İş ve meslek isimleri yapar: *ékerançılık* "çifçilik" (32), *ıma:mılık* (322).

d) Soyut isimler yapar: *doğanlık* "kardeşlik" (322), *gözellik* "güzellik" (99), *do:stluk* "dostluk" (47), *akmaklık* "ahmaklık" (301), *ya:şlık* "gençlik" (554), *garrılık* "ihtiyarlık" (515), *érkinlik* "özgürlük" (43), *fitneçilik* "ara bozuculuk" *duşma:nlık* "hasımlık" (43), *zo:rılık* "eziyet, cefa" (27), *görklülük* "görmek, güzel" (8), *yo:kluk* (522), *açgözülük* "gözü doymama" (15), *ımkıllık* "iyi yüreklilik" (31), *üstünlük* (147).

e) Zaman ifade eden kelimelerden süreli anlamlı sıfatlar türetir, bunlardan bazıları tamamen isim anlamı taşıyabilir : *aylık* "otuz günlük" (643), *günlük* "günlük, bir günlük müddetle" (283) , *yıllık* "yıllık" (643).

f) Renk isimlerine gelerek soyut isimler kurar: *göklük* "mavilik" (606).

g) Miktar isimlerine geldiğinde ölçü birimini anlatan isim yapar : *ikilik* (591), *dörtlik* (375), *başlık*.

ğ) Belli bir dönemi anlatan isimler yapar: *ça:ğalık* "çocukluk dönemi" (451), *oğlanlık* "delikanlılık dönemi"(451).

2.1.1.2. -cı/-çi

İşlek olarak kullanılan bu ekin yuvarlak ve “c”li şekilleri yoktur. Bu ek, -lık / -lik, -luk / -lük ekiyle birlikte yaygın bir şekilde kullanılır ve soyut meslek isimleri yapar: *habarçılık* (376), *ekerañçılık* (314) *sakçılık* (292) vb.

Değişik fonksiyonlarda kullanılmaktadır:

a) İş ve meslek isimleri yapar: *i:şçi* “işçi” (411), *a:vçı* “avcı” (44), *ba:lıkçı* "balıkçı" (264), *demirçi* "demirci" (291), *okuvçı* "öğrenci" (339), *yo:lağçı* "yolcu", *orağçı* (288), *kömekçi* "yardım eden, yardımcı" (289), *yo:lbaşçı* "idareci, başkan" (77), *yo:lbaşçı* "idareci, başkan" (77), *sübürğičçi* "çöpçü" (257), *talañçı* (204), *edebiya:tçı* "edip" (48) *gepçi* "konuşmacı" (258) *oyunçı* "oyuncu" (137),

b) İnsanların huy, karakter ve alışkanlıklarını yansıtan isimler yapar: *a:ldavçı* “yalancı” (450), *fitneçilik* “ara bozan” (45), *yalançı* “yalancı”(450), *bozğakçılık* "fitnecilik" (45), *bulağayçılık* "fitnecilik"(96).

2.1.1.3. -daş/-deş

Türkmencede ekin “t”li şekilleri yoktur. Ünsüz uyumuna girmez. -daş / -deş eki, diğer birçok lehçeye oranla Türkmencede daha işlektir.

Getirildiği kelimelere ortaklık, eşitlik, yakınlık ve beraberlik anlamı katar: *pikirdeş* "aynı fikirde olan" (514), *yürekdeş* "aynı duyguları paylaşan" (86), *dövirdäş* "çağdaş" (624), *o:badaş* "aynı köyden olan" (687), *deñdeş* "birbirine denk olan", *yo:ldaş* "yoldaş" (631), *rengdeş* "aynı renkte olan" (686), *i:şdeş* "aynı meslekte olan" (686), *ğarındaşlık* "kardeşlik" (677), *gürründeş* "sohbetdeş" (358), *şehirdeş* (686), *oyundaş* (685), *sırdaş* (686), *i:ldeş* (686), *şehirdeş* (686), *dertdeş* (686).

2.1.1.4. -lı/-li, -lü/-lü

İşlek olan ekin şu fonksiyonları vardır:

a) İsme gelerek sıfat türetir: *gayra:tlı* “başarılı, becerikli” (88), *yaralı* “yaralı” (264), *köñüllü* (221), *ğaygılı* "kaygılı" (18), *u:nlı* (18), *peyda:lı* "faydalı" (18), *ca:nlı* "canlı" (20), *ğımmatlı* (51), *değerli*(51), *oturumlu* (59), *yükli* (133), *demirli* (142), *kükürtlü* (11).

b) Getirildiği isimlere bağlılık, mensubiyet anlamı katar: *o:balı* “köylü, köyde yaşayan” (164), *Eyranlı* (59), *Özbekista:nlı* (55), *Mışırlı* (666).

2.1.1.5 -sız/-siz, -suz/-süz

İşlek olan bu ek olumsuz manalı sıfatlar yapar: *su:suzluk* "susuzluk" (227), *gülsiz* "çiçeksiz" (58), *i:şsiz* "işsiz" (325), *ila:çsız* "çaresiz" (565), *meskensiz* (26), *umı:dsız*

"ümitsiz" (26), 'ağılsız (26), *sevimsiz* (42), *erkeksiz* (45), *yo:lsız* (89), *sipersiz* (113), *golsız* "imzasız" (146).

2.1.1.6. -k1/-ki

İşlek olarak kullanılan bu ekin yalnız düz şekilleri bulunmaktadır. Diğer yapım eklerinden farklı olarak çekim eklerinden sonra da gelebilmektedir: *seniñki* "seninki" (54), *öyde:kiler* "evdekiler" (497). İkinci örnekte görüldüğü gibi "-k1/-ki" ekinden önce bulunma hali eki "-da/-de" gelirse, bu ekin ünlüsü uzamaktadır.

İşlek olarak kullanılan bu ekin fonksiyonları şunlardır:

a) Yer ve zaman ifade eden sıfatlar türetir: *daşkı* "dışardaki", *içki* "içerdeki", *şeyta:niñki* "seytanınki" (447), *soñkı* (500), *a:hırkı* (530), *avalkı* "evelki" (577), *içki* (654).

b) "-k1/-ki" eki, ilgi hâli ekinden sonra gelerek bağlılık ve aitlik ifade eder: *meniñki* "benimki" (54), *seniñki* "seninki" (54).

c) "-da/-de" bulunma hâli ekiyle birlikte kullanılarak bir şeyin bulunduğu yeri belirtir: *a:ralıgındakı* (604), *günde:ki* (675), *elde:ki* (136), *iş:de:ki* (267), *yüzünde:ki* (280), *içinde:ki* (587), *yürekde:ki* "yürekdeki" (638).

2.1.1.7. -cık/-cik, -cuk/-cük

Sonu "k" ünsüzüyle biten kelimeler geldiği zaman bu ünsüz düşer: *kiçik-kiçicik* "küçük-küçücük", *yumşak-yumşacık* vb.

Türkmencede işlek olarak kullanılan ekin fonksiyonu sevgi ve küçültme ifade eden isim ve sıfatlar yapmasıdır: *kiçicik* "küçücük" (552), *i:nçecik* "incecik" (322), *mücecik* "böcekcik" (120), *demircik* "demircik" (252), *ğurnacık* "küçük hizmetçi" (257), *ki:secik* "kesecik" (279), *haltacık* "küçük çuval" (279), *a:zacık* "azıcık" (284), *entecik* "azıcık zaman, kısa süre" (284), *ba:becik* "bebecik" (470), *atacık* "dedecik" (129), *oğlancık* "oğlancık" (451).

Türkmen Türkçesinde aynı fonksiyonla özel isimlerde de kullanılır. Ancak böyle bir örneğe taradığımız metinde rastlayamadık.

Türkmencede bu ekin "ç"li şekilleri yoktur. İran Türkmencesinde ise bir kaç örnekte "ç"li şekillerine rastlanmıştır: *a:laçık* (121) *kiçicik* "küçücük" (351), *dükä:nçik* "küçük dükkan" (351).

2.1.1.8 -cak/-cek

İşleliği az olan ekin fonksiyonu tıpkı -cık/-cik, -cuk/-cuk eki gibi sevgi ve küçültme ifade etmesidir: *kicicek* "küçücük" (44), *yetğincek* "yeni yetme" (140), *tekcek* "biricik" (486), *köpcek* "çokça" (140).

2.1.1.9. -cağaz

Türkmencede sadece kalın ünlülü şekli bulunmaktadır. Bu ek, uyuma girmez ve ince ünlülü kelimelerde de bu şekilde kullanılır. Ünsüz uyumuna da girmez. İşlek

olarak kullanılan ekin küçültme, sevgi ve acıma ifade eden kelimeler türetme fonksiyonu vardır: *çöpcağaz* "küçük çöp" (322), *ğuşcağaz* "kuşcağız" (409).

2.1.1.10. -ca/-ce, -ça/-çe

Az işlek olan bu ekin dil adları türetmede az kullanılmasının sebebi, bu fonksiyonun millet veya boy adlarına "dili" kelimesinin getirilerek karşılanmasından kaynaklanır.

Bu ek aslında bir çekim ekidir. Sonradan yapım eki özelliği kazanmıştır. Fonksiyonları şunlardır:

a) Dil ve lehçe isimleri türetir: *Farsça* "Farsça" (492), *Arabça* "Arapça" (512), *Türkmençe* "Türkmençe" (129).

b) Sıfatlara gelerek bunlardan kalıcı isimler türetir: *a:laca* "ala renkli" (695), *turşuca* "bir bitki adı" (578), *halıça* "küçük halı" (516), *ortaça* "orta dereceli" (535), *defterçe* "küçük defter" (591), *ba:ğçe* "bahçe" (180), *derya:çe* (215).

2.1.1.11. -ncı/-nci

Türkmencede ekin yalnız düz şekilleri kullanılmaktadır. Fonksiyonları şunlardır:

a) Asıl sayı isimlerine gelerek sıra ve derece bildirir. Bu fonksiyonu işlektir: *doğuzuncı* (306), *o:nıncı*(477), *altıncı* (436), *kırkıncı* (49), *birinci* (475), *bâşinci* (254), vb.

b) Asıl sayı isimlerinin dışında birkaç kelimeye gelerek bunlardan da sıra ve derece bildiren isimler yapar. Bu durum işlek değildir: *ortancı* "ortanca" (248), *ilkinci* (12).

2.1.1.12. -sı/-si

Bu ekin de sadece düz şekilleri bulunur. Az işlektir. Fonksiyonu benzerlik ve gibilik ifade eden kelimeler türetmesidir. *öçüğsi* "biraz solgun" (204), *ulumsı* "kendini çok bilmiş sanan, kibirli" (217).

2.1.1.13. -mtıl/-mtıl

Bu ek de yalnız düz şekilleri bulunan ve az işlek bir ektir. Renk bildiren sıfatlardan benzerlik ve gibilik ifade eden kelimeler yapar: *melemtıl* "kahverengimsi", *gö:ğümtıl* "mavimsi", *garamtıl* "siyahımsı", *sa:rımtıl* "sarımsı" (Kara 2005: 76). Bu eke sözlükte rastlanmadı.

2.1.1.14. -mtık/-mtık

Ekin yalnız düz şekilleri bulunmaktadır. Az işlektir. Tat ve sıfatlardan benzerlik ve gibilik ifade eden kelimeler türetir: *ğizımtık* "kırmızıya yakın, hastalık" (273), *turşımtık* "ekşimsi" (23).

2.1.1.15. -cañ/-ceñ

Bu ek Türkmencede ünsüz uyumuna girdiği için “ç”li şekli yoktur. Az işlektir. Fonsiyonu, isimlerden sıfat yapmasıdır: *köñülceñ* "gönüllü" (372), *i:şceñ* "becerikli" (373), *hevesceñ* "hevesli" (501), *ğaharcañ* "öfkeli sınırlı" (503), *yalıncañ* (587), *na:mıscañ* "haysiyetli" (656), *talaşcañ* "telaşlı" (21).

2.1.1.16 -çıl/-çil, -çul/-çül

Türkmencede tek heceli yuvarlak ünlülü kelimeler dışında ekin düz şekilleri kullanılır. Az işlek bir ektir. Fonsiyonları şunlardır:

a) İsimlerden sıfat yapar: *gayğıçıl* "kaygılı", *du:zçul* "tuzlu yemeyi seven", *keypçil* "keyfine düşkün", *gürriñçil* "sohbete düşkün" (Kara 2005:73). Taradığımız metinde eke bu fonksiyonuyla rastlanmadı.

b) İsimlere gelerek insanların karakterlerini yansıtan yeni isimler türetir: *doğrıçıl* "doğru olan" (113).

2.1.1.17. -ra:k/-rā:k

Ünlüsü daima uzun bir ektir. İşlek olarak kullanılmaktadır. Bir şeyin tadının, renginin veya durumunun normaline göre daha az olduğunu gösteren kelimeler türetir: *oñatra:k* "biraz iyi" (94), *yakı:nra:k* "biraz yakın" (103), *ğı:sğara:k* "biraz kısa" (103), *belendrā:k* "biraz yüce" (148), *yoğarra:k* "biraz yukarıdaki" (148), *üstemrā:k* "biraz üsteki" (148), *ğucurlıra:k* "biraz güçlü" (184), *ba:turra:k* "biraz cesur" (184), *ğayratlıra:k* "biraz gayretli" (184), *çekimlirā:k* "biraz sesli" (184), *dartımlıra:k* "biraz ölçülü"(184)

2.1.1.18 -layın/-leyin

Türkmencede bu ek, zaman ifade eden kelimelerin dışındaki birçok kelimeye de işlek olarak getirilmektedir. Getirildiği kelimeye "göre", "şeklinde", "ile", "boyunca", "olarak" gibi anlamlar yükler: *vağtlayınça* "geçici bir süre" (612), *tutuşlayın* "baştan aşağı, tamamen" (241), *köpçülikleyn* "çoğunlukla" (188).

2.1.1.19. -man/-men

İnsanların normalinden daha büyük organlara sahip olduğunu anlatmak için kullanan bu ek işlek değildir: *ga:bakman* "göz kapağı büyük olan", *señrikmen* "büyük burunlu", *kirpikmen* "uzun kirpikli" (Kara 2005: 76).

İncelediğimiz eserde bu eke yukarıdaki fonksiyonuyla rastlayamadık. Bulduğumuz iki kelimedenden ilki *çaparman* kelimesidir: *çaparman* "iyi koşan, hızlı giden" (32). Diğeri ise boy ismi olan *Türkmen* (108) kelimesidir.

2.1.1.20. -lak/-lek

Ek, kelimelerden 'çokluk, fazlalık, bolluk' veya 'irilik, büyüklük' ifadesi taşıyan sıfatlar yapar. Az işlektir. *garınlak* "göbekli" (155), *omuzlak* "geniş omuzlu" (277),

tüylek "endami büyük" (80), *gerdénlék* "geniş omuzlu" (277), *gerişlék* "geniş omuzlu" (277).

2.1.1.21 -dı/-di

Düzlük yuvarlaklık uyumu ve ünsüz uyumuna girmeyen bu ek taklidî isimler yapmada işlek olarak kullanılır: *gütürdi* "kütürtü", *bığırdı* "fokurtu", *caññırdı* "şangırtı", *cızırdı* "cızırtı", *dabırdı* "tapırtı", *gıbirdı* "kıpırtı", *gümmürdi* "gümbürtü" (Kara 2005: 74). Ancak taradığımız metinde bu eki taşıyan bir kelime bulunamamıştır.

2.1.1.22 -sa/-se

Organ adlarına gelerek bunlarla ilgili âlet veya eşya isimleri yapar. Az işlektir: *alkımsa* "yular", *bilekse* "hayvan bağlanan ipin ucundaki halka", *damaksa* "boyna asılan süs eşyası", *garınsa* "kolan", *yelinse* "hayvan yavrularının emmesine engel olmak için memeye geçirilen torba" (Kara 2005: 77). Taradığımız sözlükte bu eke de rastlanmamıştır.

2.1.1.23. -da:r

Farsça bir ektir. Türkçe kökenli kelimelerde de kullanılır: *habarda:r* "haberli" (172), *ca:nda:r* "canı olan" (305), *ınamda:r* "güvenilen" (343), *tarafda:r* "tarafı" (371), *geñeşda:r* "öğüt veren" (374), *çarvada:r* "hayvancılıkla geçinen göçebe kişi" (558), *di:nda:r* "dini adetleri yerine getiren" (615), *hırı:da:r* "bir şeyi almaya hevesi olan, alıcı" (517), *vefa:da:r* "vefalı"(45), *mülkda:r* "mülk sahibi" (47), *ma:lda:r* "hayvancılıkla uğraşan kimse" (97), *minnetda:r* "minnet eden" (111), *aqıl:da:r* "düşünür" (124).

2.1.1.24. -cımak / -cimek, -cumak / -cümek

İsimden sıfat yapar: *kircimek* "çabuk kir tutan; kirli", *külcüme* "kül renginde", *ya:cımak*. "yağlı" (Kara 2005: 72). İncelediğimiz sözlükte bu eke de rastlanmamıştır.

2.1.1.25. -keş

Farsça bir ektir. Türkçe kökenli kelimelerde de kullanılır: *ya:dkeşlik* "hatırında saklanan" (369), *gıybetkeş* "gıybet eden" (416), *suvkeş* (426), *ğara:metkeş* "günah işleyen" (462), *ca:nı:pkeş* (512), *zahmetkeş* "çilekeş" (522), *sütemkeş* "eziyet eden" (605), *şi:rekeş* "esrarkeş" (101), *tiryakkeş* "esrarkeş" (101), *pi:şkeş* "hediye" (164) *cefa:keş* "cefa çeken" (409).

2.1.1.26. -ho:r

Farsça bir ektir. Türkçe kökenli kelimekerde de kullanılmaktadır: *ganho:r* "kan döken, öldüren" (270), *muğtho:r* "otlakçı, asalak" (407), *gamho:r* "gam çeken" (505), *laşho:r* "leş yiyen" (605), *pa:raho:r* "rüşvet alan, rüşvetçi" (49).

2.1.1.27. -ista:n / -ista:n, -usta:n / -üsta:n

Farsça bir ektir. Genellikle yer isimleri yapmaktadır: *gülista:n* "gül bahçesi" (216), *Halacista:n* (332), *Arabista:n* (439), *Firengista:n* (418), *görista:n* "kapristan" (431), *Pakista:n* (311), *Hindusta:n* 331),

2.1.1.28. -kä:r , -ğä:r

Farsça bir ektir. Türkmencede işlek olarak kullanılmaktadır: *i:şkä:r* "işçi"(143), *a:dankä:r* "insancıl" (114), *günahkä:r* (144), *sevdäğä:r* "tüccar" (135), *ya:dgar* (691), *yädğä:rlik* (148), *hi:lekä:r* (350), *hızmatkä:r* "hizmetçi" (199), *hara:bkä:r* (208), *zina:kä:r* "zina eden" (506).

2.1.1.29. -sov / söv

İsimden sıfat türetir: *çä:ğesöv* "kumlu", *damaksov* "açgözlü" (Kara 2005: 77). İncelediğimiz sözlükte bu eke rastlanmamıştır.

2.1.1.30. -baz

Farsça 'oynatan, oynayan' anlamlarında bir sıfattır. Somut manalı isimlere gelerek 'bir şeye meyilli olan, onu yapmaya düşkün olan' şahıs isimleri yapar. Bir örnekte bu eke rastlanmıştır: *hokğabaz* "el çabukluğuyla numaralar yapan kimse" (267).

2.1.1.31. -paraz

Farsça 'tapan, taparcasına seven' anlamına gelen bir sıfattır. "Bir şeye düşkünlük, aşın sevme" vb. anlamlar katan sıfatlar türetir: *o:t paraz* "ateşe tapan" (13) *günparaz* "güneşe tapan" (20), *but paraz* "puta tapan"(141).

2.1.1.32. -za:r

Farsça kökenli ek, çokluk, bolluk manası taşıyan yer adları yapar : *gülza:r* "çiçek bahçesi" (5), *çemenza:rlik* " çimenlik yer" (5).

2.1.1.33. -sıl, -sil, -sul, -sül

Bu ek benzerlik, gibilik ifade eden ve işlek olmayan bir ektir. Çalışmamızda bir kelime bu eke rastladık: *yo:ğsul* "yoksul" (503).

2.1.1.34. -mık, -mik

Eklendiği kelimeye 'benzerlik, yakınlık' ifadesi katar. Bu eke bir kelime rastladık: *inçemik* "1.ince 2. zayıf, kuru" (652).

2.1.1.35. -maç

İşlek olmayan bu ek meslek isimleri türetmektedir: *dilmaç* "dilmaç, tercüman" (220).

2.1.1.36. -gah

Farsça kökenli bu ek, yer isimleri yapar: *da:dgah* "mahkeme edilen yer" (476), *ziya:ratgah* "ziyaret edilen yer"(403), *ıba:datgah* "ibadet yeri" (186), *şikârgah* "av yeri" (656).

2.1.2. FİLDEN İSİM YAPMA EKLERİ

2.1.2.1. -m

Bu ek, ünsüzle biten fiillere getirildiğinde araya bir yardımcı ses girmek-tedir. Ünlüyle biten fiillere ise doğrudan getirilmektedir.

İşlek olarak somut isimler de türetmekle birlikte daha ziyade soyut manalı isimler türetir: *sözlem* "cümle" (269), *gezim* "gezinti, gezinme" (426), *berim* "verme; rüşvet" (105), *bilim* "bilgi" (489), *yığım* "ürün; vergi" (160), *cıdam* "tahammül, sabır" (180), *dözüm* "dayanma, sabır", *dilimi* "dilimi" (149), *oturumlu* (128), *geyim* (133), *ğatum* *ğarım* (151), *iyim-içim* (156), *yığım* (160), *bö:lim* (235), *görümlü* (245), *ölüm* (259), *bürüm* (285), *dönüm* (410), *döküm saçımlık* (682), *düzüm* (388),

2.1.2.2. -g, -k

Ünlüyle biten fiillere doğrudan geldiği hâlde ünsüzle bitenlere eklenirken arada bir yardımcı ses kullanılmaktadır: *döv-dövük* "kırık" (178). Fiillere gelerek bunlardan isimler yapan "-k" eki iki ünlü arasında sedalılaşılarak "ğ" ye döner: *isleği* "isteği" (554).

Çok işlek olarak kullanılan bu ek fiilin gösterdiği hareketle ilgili isimler yapar. Bunların bir kısmı sıfat olarak da kullanılmaktadır. *bezeğ* "süs, ziynet" (351), *ağsak* "aksak, topal" (483), *ba:rlağ* "kontrol, yoklama" (63), *isleğ* "istek", *dileğ* "dilek" (41), *boyağçılık* "boyacılık", *bulaşık* "karışık; bulanık" (545), *çüyruk* "çürük" (572), *so:rağ* "soru" (407), *parlak* (34), *elek* (108), *du:zlağ* (663), *darak* (437), *aytışik* "söhbetli" (319), *ısnişik* "birbiriyle yakın olma, dostluk" (332), *duşışik* "birbiriyle karşılaşma" (364), *yaraşıklı* "uyumlu" (369), *yarık* (378).

2.1.2.3. -ak/-ek

Bu ekin sonunda bulunan "k" ünsüzü, iki ünlü arasında kaldığı zaman sedalılaşılarak "ğ"ye döner: *yığnak* "toplantı", *yığnağı* "toplantıyı" (153). Fonksiyonları şunlardır:

a) Fiilden sıfat yapar: *gorkak* "korkak" (28), *ürkek* "ürkek" (386), *gülek* "çok gülen" (581).

b) Eşya ve âlet isimleri yapar. Ancak ekin bu fonksiyonu az işlektir: *pıçak* "bıçak" (278), *orak* "orak" (337), *saçak* "sofra" (346), *susak* "kepçe" (635), *yatağ* (7), *ölçeği* (219).

c) Fiilden başka isimler yapar. Bu durum da az işlektir. *bö:lek* "parça" (382), *yığnak* "toplantı" (116).

2.1.2.4. -n

Fiilin gösterdiği harekete bağlı isimler yapar. Az işlek bir ektir. *düvün* "düğüm" (559), *gelin* "gelin" (483), *goşun* "ordu" (535), *tikinciniñ* "dikişcinin", *tütüni* "dumani" (247), *yığın* "topluluk" (535).

2.1.2.5. -ğı/-ği

İşlek olarak kullanılan bir ektir. Fonksiyonları şunlardır:

a) Fiilin gösterdiği hareketle ilgili soyut ve somut isimler yapar: *pıçğı* "bıçkı, testere" (695), *goşğı* "şiiir" (670), *duygı* "duygu, his" (672), *söygi* "sevgi" (289), açğı (11), *bilgi* (688), *yazğı* (363), *ötélgi* "geçit" (134), *salğı* "tarif" (381), *alğı* "alacak" (470), *asılğı* "asılan" (642), *başğı* "kalabalık" (443).

b) Edilgenlik eki almış fiillere gelerek sıfat yapar: *basırılğı* "örtülmüş" (576).

2.1.2.6. -ğa/-ğe

Ünsüz uyumuna girmeyen az işlek bir ektir. Fiilin gösterdiği hareketle ilgili isimler yapar: *batğa* "çamur, bataklık", *govurğa* "kavurğa", *ısırğa* "küpe", *gemirtğe* "kelebek", *tozğa* "çiçek tozu, polen", *oñurğa* "omurğa" (Kara 2005:83).

İncelediğimiz metinde bir örnekte bu eke rastladık: *buğalğa* "sığmak" (259).

2.1.2.7. -ğın/-ğın, -ğun/-ğün

Ek, ünsüz uyumuna girmez. Bu yüzden "k"li şekli yoktur. Genellikle tek heceli fiillere gelmektedir. İşlek bir ektir.

Fiilin gösterdiği hareketle ilgili özelliğin, herhangi bir varlıkta fazlaca bulunduğunu ifade eden isim ve sıfatlar yapar: *övüsğın* "esinti", *a:rğın* "yorgun" (153), *düzğün* "kural, kaide" (552), *ğızğın* "sıcak" (559), *sırğın*, "sıraya dizilmiş, sıralı" (583), *a:zğın* (587), *daşğın* (599), *ğopğın* "güçlü gürültü" (671), *yanğın* (11), *ça:şğın* "şaşıran" (19), *a:rğın* "yorğun" (153), *uçğın* "kıvılcım" (263), *durğın* (372), *çoşğın* (678), *bozğınçılık* (520) *uyğın* (557), *yörğün* "tanınmış, ünlü" (388), *ösğün* "bitkilerde boy uzunluğu" (153).

2.1.2.8. -ğan/-ğen

Ünsüz uyumuna girmediği için "k"li şekilleri yoktur. Çok heceli fiillere getirilmektedir. Az işlektir.

Fonksiyonu fiillere gelerek bunlardan sıfat ve isimler türetmektir: *da:rışğanlık* "geniş olmayan" (463), *suvsurĝan* "susayan" (505), *berçiĝen* "perçinlenen" (398), *gönüĝen* "doĝru yolda giden" (647), *demriĝen* "sert, katı" (274).

2.1.2.9. -ĝiç/-ĝiç, -ĝuç/-ĝüç

Ünsüz uyumuna girmediĝi için ekin "k"li şekli yoktur. Tek heceli yuvarlak ünlü kelimelere yuvarlak ünlü şekli gelmektedir. Ekin sonunda bulunan "ç" iki ünlü arasında sedalılaŝır: *sübürĝici* (257), *baŝlanĝıcı* (199).

İşlek bir ektir. Fonksiyonu fiilin ifade ettiĝi hareketi gerçekteŝtiren isimler yapmaktır: *baŝlanĝiç* "baŝlangiç" (340), *oturĝiç* "sandalye" (430), *yanĝiç* "akaryakıt" (431), *alĝiç* (485), *bilĝiç* "akıllı, bilgili" (491), *a:zdırĝiç* (594), *açĝiç* (11), *urĝiç* "yelpaze" (131), *çızĝiç* "cetvel" (320), *sepĝiç* (2), *süzĝüç* "süzgeç", (7), *yonĝuç* "yonmaya yarayan alet" (219).

2.1.2.10. -aĝan/-eĝen

Fiilin gösterdiĝi hareketin sürekliliĝini ifade eden sıfatlar türetir. İşlek bir ektir. *gezeĝen* "çok gezen" (433), *urŝaĝan* "mücadeleci" (592), *çıkaraĝan* (514), *ĝadaĝan* "yasak" (637), *deĝiŝeĝen* "çok deĝiŝen" (608), *güleĝen* "çok gülen" (325), *turaĝan* (415), *dakaĝan* (619).

2.1.2.11. -ıcı/-ici, -ucı/-üci, -y-cı/-y-ci

Ünlüyle biten fiillerde ek iki ünlü arasında "y" yardımcı sesini almakta, ancak ilk ünlüsü düşmektedir: *saklayıcı* (247), *urĝılayıcı* (440) vb.

İşlek bir ektir. Fonksiyonu; fiillere gelerek bunların hareket özelliklerini taşıyan isim ve sıfatlar türetmektir: *bozıcı* (234), *yazıcılık* (240), *atıcı* (252), *urucu* (255), *öldürücü* "öldürücü" (257), *yırtıcı* "yabani hayvanların vahŝilik durumu" (257), *tapıcı* (258), *yaradıcı* "yaratıcı" (259), *getirici* (259), *yakıcı* (259) *basırıcı* "bir şeyin üstünü örten" (415), *bericisi* (419), *eşidici* "iŝidici" (429), *yüzücü* "yüzücü" (444), *döredici* "türetici" (450), *yetirici* (460), *gülici* (460), *urucu* (461), *tutuculuk* (468), *uçucu* (470), *durucu* (532), *bolucu* (582), *yorucu* (625), *düşücü* (652), *görücü* "görücü" (41), *söyücü* "sevici" (312), *bükücü* (502), *örtücü* (503), *gepleyici* (564), *sözleyici* (564), *isleyici* (571), *terbiyeleyici* (188).

2.1.2.12. -ç

Fiilden fiil yapma eki "n"den sonra geldiĝinde isim; isimden fiil yapma eki "-la" dan sonra geldiĝinde sıfat türetmektedir. Fiillerin gösterdiĝi hareketle ilgili soyut anlamlı isimler türetir. Bu fonksiyonu işlektir: *buysançlık* "övünen, gururlu", *gatanç* "katkı" (176), *gunanç* "keder, üzüntü", *guvanç* "kıvanç" (509), *ĝıŝgançlık* "kıskançlık" (143), *dayanç* (192), *ĝi:nançlı* "kederli, üzüntülü" (194), *utançsız* "utanmaz" (281), *da:rıŝgançlık* "sıkıŝıklık" (465), *ayılĝanç* "korkunç" (688), *guvançlı* "gururlu" (418), *köplenç* "çoĝu zaman" (419), *beĝençlik* "mutluluk" (424), *gezälenç* "gezinti" (562), *sövinç* "sevinç" (569), *ĝorkınçlı* "korkunç" (599), *söĝinç* "sövme, küfür" (350), *ötünç* "af dileme" (488), *gülcünç* "gülünç" (614).

2.1.2.13. -ı/-i

Yalnız düz şekilleri bulunan bu ek az işlektir. Fiillere gelerek bunların gösterdiği hareketle ilgili soyut ve somut isimler türetir: *bukı* "sığınak" (259), *gorkı* "korku" (350), *örtünen* (432), *tutu* "perde", *boğı* "demet" (349), *dañı* "sargı" (389), *a:ğırı* "ağrı" (385).

2.1.2.14 -a/-e

Fiilin gösterdiği hareketle ilgili isim ve sıfatlar türetir. İşlek olmayan bir ektir. *goşa* "çift"(266), *yara* "yara" (263), *yata* "durgun (su); yatalak" (372).

2.1.2.15. -dı/-di

Yalnız düz şekilleri bulunan ek, ünsüz uyumuna da girmez. Az işlek bir ektir. Fiillere gelerek bunlardan somut anlamlı isimler türetir: *yığındı* "toplanılan yer"(592).

2.1.2.16. -t

Bu ek, ünsüzle biten fiillere geldiği zaman arada bir yardımcı ünlü türemektedir. Ünlüyle biten fiillere doğrudan gelmektedir. Az işlek bir ektir. Fonksiyonu; fiillere gelerek bunlardan nesne ve yer isimleri türetmektir: *geçit* (393), *uçıt* "sarp" (489), *övit* "nasihat"(497).

2.1.2.17. -anak/-enek

Türkmen Türkçesinde fiillerden somut anlamlı isimler türetir. İşlek değildir. İncelediğimiz metinde iki kelimedede bu eke rastladık: Cövenek "bir yağış türü" (339), çoğanak "kalabalık" (245).

2.1.2.18. -mık/-mik, -muk/-mük

İşlek olmayan bir ektir. Fiillerden isim ve sıfat yapar: *demikmek* "nefesi tutulmak"(321), *aramık* "orta" (123), *gızamık* (419).

2.1.2.19. -aç/-eç

Kalınlık incelik uyumuna girdiği için iki şekli vardır. Ekin ünsüzü, iki ünlü arasında sedahlılaşarak "c"ye döner: *göreci* "onun göz bebeği" (138).

2.1.2.20.-maç/-meç

Kalınlık incelik uyumuna göre ekin iki şekli bulunmaktadır. İşlek olmayan bir ektir. Fiillere gelerek bunlardan zarf yapar. Çalışmamızda bir kelimedede bu eke rastlanmıştır: *havlıkmaç* "acele, tez, çabuk" (73).

2.1.2.21. -ca/-ce

Sonu "n" ile biten fiillere gelmektedir. İşlek olmayan bir ektir. Fonksiyonu fiillere gelerek bunlardan soyut ve somut isimler yapmaktır: *düşünce* "düşünce; bilgi" (429), *övrance* "tecrübesi az olan" (542).

2.1.2.22. -maça

Fiilden isim yapma eki "-ma / -me" ile "-ca / -ce" eklerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir birleşik ektir. İki ünlü arasında kaldığı halde ekin "ç"si sedalılaşmaz. İşlek olmayan bir ektir. Bu ek fiillerden isimler yapar: *goşmaça* "ekleme, ek" (463).

2.1.2.23. -alğa/-elğe, -lğa/-lğe

Ünsüzle biten fiillere "-alğa/-elğe"; ünlüyle biten fiillere "-lğa/-lğe" şeklinde gelmektedir. İşlek bir ektir. Fonksiyonları şunlardır:

a) Fiillere gelerek bunlardan yer isimleri yapar: *bukalğa* "gizlenecek yer, sığınak" (194), *çikalğa* "çıkış yeri" (656), *duralğa* "durak, istasyon" (183), *düşélğe* "konaklama ya da dinlenme yeri" (604), *geçelğe* "geçit" (362), *gi:relğe* "giriş" (600), *gaçalğa* "kaçacak yer, sığınılacak yer" (259), *yatalğa* "yatmak için yer, yatakhane" (326), *gonalğa* "konaklama yeri" (519), *ötélğe* "geçit" (362), *inälğe* "inilen yer" (519), *göçelğe* "göçülen yer" (604).

b) Fiillerden soyut ve somut isimler türetir: *a:dalğa* "terim" (105), *tutalğa* "sap, tutulacak yer" (398), *yörelğe* "âdet, gelenek" (12), *oñalğa* "geçinebilmek için gerekli olan para" (391).

2.1.2.24. -cañ/-ceñ

Ekin başında bulunan "c" ünsüzü, uyuma girmemektedir: *söveşceñ* "mücadeleci" (499). Daha çok sonu "n" ünsüzüyle biten fiillere getirilmektedir. İşlek bir ektir. Fonksiyonu fiillerden sıfatlar türetmektir. Bu sıfatlar, genellikle insanlarla ilgilidir ve insanın kalıcı özelliğini belirtirler: *başarcañ* "başarılı, gayretli" (404), *çekinceñ* "utangaç, çekingen" (594), *utancañ* "utangaç, çekingen" (594), *uruşacañ* "mücadeleçi" (271), *savaşcañ* "savaşan" (271), *düşüncäñ* "düşünceli" (69), *güréşceñ* (563), *gövinceñ* "gönüllü" (577), *övinceñ* "kendini öven" (586), *inancañ* "kolay inanan" (402), *unutcañ* "unutkan" (499), *yaydancañ* "tereddütlü" (583), *asilcañ* (608),

2.1.2.25. -ğır/-ğir, -ğur/-ğür

Ekin başında bulunan "ğ" ünsüzü, ünsüz uyumuna girmemektedir: *kesğir* "çok keskin" (456).

"-ğur/-ğür" şekli, tek heceli yuvarlak ünlülü fiillere getirilmektedir: *duyğur* "çok çabuk sezen" (295).

Fiillerden sıfatlar yapan, işlek bir ektir. Bu sıfatlar, genellikle varlıkların kalıcı özelliğini ifade ederler: *çapğır* "keskin" (456), *eşitğir* "duyarlı, iyi işiten" (429), *duyğur* "çok çabuk sezen" (295), *yörğir* "hızlı yürüyen", *üsğürme* "öksürme" (422), *yılğırma*

"sessiz gülmmek, gülümsemek" (567), *görgürler* "iyi görenler" (124), *küşgürmek* "kişgirmek" (213).

2.1.2.26. -ğıt/-ğit, -ğut/-ğüt

Ekin başında bulunan “ğ” ünsüzü, ünsüz uyumuna girmemektedir: *kesğit* "karar, netice" (532). Fiillere gelerek bunlardan soyut ve somut isimler türetir. Az işlek bir ektir. *salğit* "vergi; başlık parası" (495), *sarğit* "vazife, görev, iş" (197), *yazğit* "yazgı, kader" (632), *ayğıtlı* "kararlı" (371).

2.1.2.27. -mıt /-mit

Ekin yalnız düz ünlülü şekli bulunur. İşlek olmayan bir ektir. Fiillerden soyut ve somut isimler türetir: *almıt* "para, mükâfat; cevap" (217), *iymit* "yiyecek, yemek, gıda" (130).

2.1.2.28. -v

"-v" eki, ünlüyle biten fiillere doğrudan getirilmektedir. Ünsüzle biten fiillerde ise, yuvarlak bağlama ünlüleri "u, ü" kullanılmaktadır.

Eski Türkçede fiilden isim yapan “-g” ekinin Kuzey Türkçesinde aldığı yeni şekildir. Bu ek, Kuzey Türkçesinin Türkmenceye olan tesirini göstermesi bakımından da önemlidir (Kara 2005: 87).

İşlek olarak kullanılan ekin fonksiyonu fiillere gelerek bunlardan soyut ve somut isimler türetmektir: *a:ldav* "aldatma, hile" (313), *aylav* "çember, halka" (648), *çıkuv* "yara, çıban", *derñäv* "yoklama, kontrol, teftiş" (234), *goldavçı* "yardımcı, destekçi" (349), *okuv* "tahsil, okuma; ders" (372), *saylav* "seçim; seçme" (375) *ya:dav* "yorgun, bitkin" (415), *yazuv* "yazı" (514), *dayav* "dayanıklı" (414), *saklav* "bir şeyi saklamaya yarayan şey" (592), *yaravsız* "keyifsiz, sağlıksız" (475), *sınav* (542), *aluv-satuv* "alım-satım"(278), *sancuv* "sancı" (608).

2.1.2.29. -va:ç, -ava:ç/-eva:ç

Görüldüğü gibi bu ekte ünlü uzunluğu bulunmaktadır Bu ek, ünlüyle biten fiillere "-vaaç", ünsüzle bitenlere ise "-eva:ç/-ava:ç" şeklinde getirilmektedir. Az işlek bir ektir. Fonksiyonu fiillere gelerek bunlardan eşya ve âlet isimleri yapmaktır: *oynava:ç* "oyuncak" (219), *tutava:ç* "kulp, sap" (348), *karlava:ç* (186), *a:ldava:ç* "aldatıp insanları kendine çeken" (268).

2.1.2.30. -vuk/-vük

İşlek bir ektir. Daha çok ışık ve seslerin gösterdiği harekete dayalı isim ve sıfatlar türetir: *şaglavık* "şelâle, çağlayan" (6), *şarlavuk* "şelâle, çağlayan" (6), *yaldıravuk* "parlak" (378), *yalpıldavuk* "ışıldayan, parlak" (378), *kitirdevük* (503), *giçilevükli* "kaşıntılı, kaşınıp duran, uyuz" (555), *giçilivükli* "kaşıntılı, kaşınıp duran, uyuz" (105), *titrävük* "titreyip duran" (205), *çilträvük* (314), *üşgilevik* "öksürük" (442), *şakırdavık* "dili, konuşkan" (397), *şanlavık* "yankılanıp giden, keskin ses" (453).

Türkmencede bu ekin "-vuk, -vük" şekilleri olmasına rağmen İran Türkmencesinde "-vık, -vik" şekilleride vardır: *üsğilevik* "öksürük" (442), *titrävik* "titreyip duran" 8205) *şakırdavık* "dili, konuşkan" (397), *şañlavık* "yankılanıp giden, keskin ses" (453).

İncelediğimiz metinde aynı kelime de bu ekin iki şeklinin de kullanıldığı bir örneğe rastladık: *giçilevükli* (555), *giçilüvikli* (102).

2.1.2.31. -vul/-avul

İşlek olmayan bu ekin fonksiyonu, fiilin gösterdiği harekete dayalı isimler türetmektir: *garavul* "bekçi, nöbetçi" (448), *çapavul* "kurye, ulak; çapulcu" (347).

Türkmencede bu ekin "-vul, -vül" şekilleri vardır, ama bir kelime de bu ekin hem "-vul" hem de "vıl" şekline rastlanmıştır: *garavul* (448), *ğara:vıl* (464).

2.1.2.32. FİİLİMSİ EKLERİ

2.1.2.32.1. İsim-Fiil Ekleri

2.1.2.32.1.1. -mak / -mek

Bütün fiillere gelebildiği için oldukça işlek bir fiilden isim yapma ekidir. Ekin sonunda bulunan "k" ünsüzleri, iki ünlü arasında "ğ"ye dönerler: *yuvma:ğa* "yıkamaya" (284), *gelmeği* "gelmesi" (530) vb. Kendisinden sonra datif eki geldiği zaman bu ekin ünlüsü uzar: *öldürme:ğe* "öldürmeye" (270), *bolmaği* "olması" (418) vb. Bu ekin fonksiyonları ise şunlardır:

a) Fiillere gelerek bunlara ait hareket isimleri yapar: *çapmak* "koşmak" (513), *dooldurmak* "doldurmak" (97), *goşulmak* "katılmak" (43), *gürlemek* "konuşmak" (416) *goymak* "koymak" (7), *berkitmek* "sağlamlaştırmak" (40), *saklamak* "saklamak" (40), *almak* (40), *öylenmek* "evlenmek" (40), *soñlamak* "tamamlamak" (42), *tama:mlamak* (42), *dörétmek* "türetmek" (42), yırtılmak (42), *kesilmek* (42), *üzülmek* (42), *dilinmek* (42).

b) Fiillerden kalıcı isimler yapar. Ancak ekin bu fonksiyonu az işlektir. *çakmak* (10) *üüşmek* "yığın, küme" (190), *yaşmak* "yaşmak" (290), *o:ymak* "çukur" (297).

2.1.2.32.1.2. -ma/-me

Asıl fonksiyonu olan kalıcı isimler yapar. İş isimleri yapmada az kullanılmasının sebebi, bu fonksiyonun "-ış/-iş" ve "-mak/-mek" ekleriyle karşılanmasından kaynaklanır. Fonksiyonları şunlardır:

a) Fiillere gelerek bunlardan kalıcı isimler türetmesi işlektir: *süzme* "süzme" (265), *golyazma* "el yazması" (658), *çekdirme* "bir tür et yemeği" (193), *doñdurma* (3), *tutdurma* (3).

b) Fiillere gelerek bunlara ait iş isimleri yapar: *ya:dlama* "hatırlama" (308), *dikme* (339), *oturma* (339), *go:ranma* (350), *pozma* (359), *aylanma* "çevirme" (361), *atma* (362), *çövirme* (362), *çalma* (366), *kesme* (366), *yuvma* (3), *uydurma* (3).

c) Fiillerden sıfatlar türetir: *göçme* (ma'nılı) "mecaz anlam" (592), *göçme* (satıcı) "seyyar satıcı" (348), *doldurma* (tüfeng) (235), *yatılma* (esba:bı) (377).

2.1.2.32.1.3. -ış/-iş, -uş/-üş

Bu ekte kalınlık-incelik uyumu tamdır. Ünlü ile biten fiillerde bu ünlü ile ekin ünlüsü arasına "y" yardımcı sesi gelir. Ekin fonksiyonları şunlardır:

a) Fiillere gelerek bunlara ait iş isimleri yapar. İşlek bir fiilden isim yapma ekidir: *sözleyiş* "konuşma" (240), *ya:şayış* (2), *tanış* (12), *düşündüriş* (20), *dörediş* (21), *yaradılış* (21), *bildiriş* "ilan"(22), *çağırış* (40), *bağışlayış* "verme anlamında" (52), *söndürüş* (90), *duydurüş* (106), *boluş* (165), *tutuş* (241), *görmüşü* (467), *uçuş* (470), *büküş* (470), *yaradılış* (470), *dörädiliş* (470), *yörüş* (102), *öpüş* (163).

b) Fiillerden kalıcı isimler türetir. Ekin bu fonksiyonu az işlektir: *yağış* "yağmur" (3), *çozuş* "savaş" (128), *yeñiş* "zafer" (198).

2.1.2.32.2. Sıfat-Fiil Ekleri

2.1.2.32.2.1. -an / -en

Eklendiği fiili konuşma anından az önce veya bir müddet önce gerçekleşen ve herhangi bir varlığı niteleyen hareketi ya da oluşumu ifade eden sıfat-fiiller yapar. Bunların olumlu şekilleri, fiil köküne "-an, -en" ekinin getirilmesiyle yapılır: *oynalyan verzeş* "oynalınan oyun" (153), *aş salınyan ta:bağ* "yemek salınan tabak" (154), *za:tları satyan a:dam* "çeşitli şeyler satan adam" (156), *ca:ylanan yeri* "yerleşilen yeri"(156), *iyim:t tayya:rlayan a:dam* "yemek hazırlayan adam" (157), *köp ağlayan* "çok ağlayan" (157), *şara:b göyulyan ğa:p* "şarap koyulan kap" (158), *öten yıl* "geçen yıl" (176), *dünyadan ötenler* "dünyadan gidenler" (75).

Olumsuz şekiller ise "-madık, -medik" ekinin kullanılmasıyla yapılır: *ütmedik ma:l* "kaybedilmemiş mal" (161), *çözilmedik za:dı çözmek* (229), *övrenişilmedik i:ş* "öğrenilmemiş iş"(307), *i:şlenmedik deri* "işlenmemiş deri" (309), *eğrilmedik yüpék* "işlenmemiş ipek"(309), *ekerançılığın bitmedik bolmadık yılı* (318), *yiğitliğe yetmedik oğlan* "yiğitliğe ermemiş oğlan" (504), *yetmedik meyve* "yetmeyen meyve" (543), *yetişmedik iymiş* "yetişmemiş yemiş" (543), *bö:linmedik yer* "bölünmeyen yer" (616), *göze görünmedik za:t* "göze görünmeyen şey" (651) vb.

Geçmiş zaman sıfat-fiili bir kaç kelimedede kalıcı isim yapmıştır: *ğapan* "tuzak, kapan"(241), *ğalkın* "kalkan" (413).

2.1.2.32.2.2. -ya:n / -yä:n

Bu sıfat fiil eki eklendiği fiile içinde bulunulan zamanda yapılan ve her hangi bir varlığı niteleyen hareket anlamını katar. Bunlar olumlu fiil köküne eklenir: *a:ra bozya:n* "ara bozmakta olan"(234), *birikyä:n yeri* "birikmekte olan yeri" (235), *inçe akya:n su:*

"ince akmakta olan su" (238), *saklanya:n ca:y* "saklanılmakta olunan yer" (239), *ya:s tutulya:n yer* "yas tutulmakta olan yer" (239), *yıldızları ba:rlanya:n ulı dürbin* "yıldızların yakınlaştırmakta olan büyük dürbün" (240), *ağzıñı yakya:n avı za:d* "ağzını yakmakta olan zehirli şey" (244), *erti:rin gözleyän a:dam* "ertesini günü gözlemekte olan adam" (198), *goşğı düzyän* "şiir düzmekte olan" (437), *köp hurma beryän ağaç* "çok hurma vermekte olan ağaç" (455).

2.1.2.32.2.3. -ar / -er

Geniş zaman dilimi içerisinde yapılan ve herhangi bir varlığı nitelen hareketi ifade eden sıfat-fiiller yapar: *aķar suv* "akar su" (8), *güler yüz* (317), *uçar ka:ğız* (131), *gün ya:şar a:ralığı* "gün batım vakti" (390).

Bu ek genelde geçici isimler yapar. Ancak birkaç örnekte kalıcı isim yaptığı görülüyor: *aķ baķar* "seyis" (12), *açar* "anahtar" (11), *gün batar* "batı" (500), *çapar* "ulak" (431),

Bu ekin olumsuz şekli "-maz / -mez"dir: *yaramaz i:ş* (144), *bolar bolmaz gep* "olur olmaz konuşma" (184), *ı:zına ğaytmaz bolan* "izine dönmez olan" (168), *üzülmez bolan* "üzülmez olan" (168).

2.1.2.32.2.4. -cak / -cek

Gelecekte yapılacak olan ve herhangi bir farlığı niteleyen sıfat-fiiller yapar: *ta:ze açılcaķ ğülü şuku:fe* "yeni açılacak şukufe gülü" (269), *tapılcaķ kezza:b a:dam* "bulunacak yalancı adam" (340), *günähkärleriñ barcaķ yeri* "günahkarların varacak yeri" (361), *ya:şacaķ vağtıñ* "yaşayacak vaktin" (193), *a:damların yığnancaķ yeri* "adamların toplanacağı yer" (595), *depcek a:dam* "vuracak adam" (5), *berilcek pulıñ* "verilecek paranın" (420), *gelcek gi:ce* "gelecek gece" (464), *bellencek a:dam* "öğrenilecek adam" (543).

Olumsuzluğu şekli ise "-cak / -cek" sıfat-fiilinde önce "-ma / -me" ekinin getirilmesiyle yapılır: *bolmacaķ yo:l* "olmayacak, çıkmaz yol" (170).

2.1.2.32.2.5 -mış / -miş:

Eklendiği fiile "konuşma anından az önce veya bir müddet önce" anlamları veren bir sıfat-fiil ekidir: *yasalanmış kündik* "imal edilmiş, elde yapılmış su kabı"(32).

Birkaç örnekte ise isimleşmiş şekline rastladık: *geçmiş* (288, 542), *durmış* "zaman", *iymiş* "yemiş, meyve" (443).

2.1.2.32.3. Zarf-Fiiller Ekleri

2.1.2.32.3.1. -a:ğada /-ä:ğede:

Hareketin meydana geliş şeklini göstererek asıl fiili niteler. Ekin ilk ünlüsü daima uzundur: *Yalta yaltanyarın diymä:ğede yaltanar.* "Tenbel tembelim demeğe de üşenir." (243).

2.1.2.32.3.2. -alı / -eli:

"-alı / -eli" eki, "-galı / -geli" ekini başındaki "g-"nin düşmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu ek, geçmişte belirli bir zaman noktasından başlayıp devam edegelmiş bir harekete ait zaman dilimini gösteren zarf-fiiller türetir. İyelik ekleriyle beraber kullanılarak, sonuna da "bā:ri" kelimesi getirilerek kullanılır: *geleliñ bā:ri* " sen geleli beri", *başla:lım bāri* " ben başlayalı beri" (Kara 2005: 93). Bu eke incelediğimiz sözlükta rastlanılmamıştır.

2.1.2.32.3.3. -anda / -ende:

Eklendiği fiile hareketin meydana geldiği zamanı belirterek asıl fiili niteleyen zarf-fiiller yapar: *tama:m bolanda* "tamam olduğu zaman" (522), *satlığa goylanda* "satılığa çıkarıldığı zaman" (608), *otlarıñ üstünde oturanda* "otların üzerine oturduğu zaman"(20), *ciha:n yayılanda* "güneş yükseldiği zaman" (71), *nı'matı köpelende* "nimeti çoğaldığı zaman" (155), *gün geçende* "gün geçtiği zaman" (283).

2.1.2.32.3.4. -dıkça / -dikçe:

Yapılan harekete zamanda sürerlilik kazandırarak fiili niteleyen zar fiiller türetir: dırmaşdıkça "tırmandıkça", diñledikçe "dinledikçe", isledikçe "istedikçe" v.b. (Kara 2005: 94). Bu ek sözlüğümüzde yok.

2.1.2.32.3.5. -ı:nça: / -i:nçä:

Eklendiği fiilden belirli bir zaman noktasına kadar olan zaman aralığını belirten zarf-fiiller türetir: *İlki başğa bir a:dama vağtlayınça nika:hla:p bermeli* "önce başka bir adamla bir vakitliğine nikahlamak gerekir." (596).

2.1.2.32.3.6. -ıp / -ip, -up / -üp, -p:

Hareketin meydana geliş şeklini göstererek asıl fiili niteleyen zar-fiiller türetir: *üstine salıp aytmak* "üstüne salıp söylemek" (96), *alda:p ütişdirmek* "aldatıp geçiştirmek" (96), *yıkılıp ğalmak* (98), *dı:nç alıp durmak* "dinlenmek" (101), *tutaşıp yanmak* "tutuşarak yanmak" (107), *ö:z ma:lundan kesip* "kendi malından keserek" (104), *zo:r bilen girip* "zorlukla girip" (111), *i:ma:n getirip* "iman getirerek"(118), *yüreğe övirip getiryän* "kafasına koyup getirdiği" (122), *ayağ üstünde durup* "ayak üstünde durarak" (132).

2.1.2.32.3.7. -ka: / -kä:

Bu zarf-fiil eki isim ve fiillere gelerek esas fiile eşlik eden ikinci derecede işi gösteren zarflar türetir. Sözlüğümüz de bir kelimedede bulunmuştur: *birdenkä:* "birden, birdenbire" (694).

2.1.2.32.3.8. -ma:n / -me:n

Hareketin meydana geliş şeklini göstererek asıl fiili niteleyen ve bu harekete olumsuz mana yükleyen zarf-fiiller türetir. Ekin ünlüsü daima uzundur: *şirin bolma:n* "şirin olmadan, şirin olmayıp, şirin olmayarak" (300), *göz ğaraltma:n* "göz karartmadan, göz karartmayıp, göz kararmayarak" (383), *yüze ğalma:n aydılya:n söz* "yüze kalmadan söylenen söz" (383), *aydılman içde saklanya:n söz* "söylenmeden içte saklanan söz" (417), *ka:nu:na bi:l ba:ğlama:n* "kanuna bel bağlamadan" (59), *bütün ğakı za:t goyma:n almak* "bütün hakkını hiçbir şey bırakmadan almak" (71), *bildirmä:n ğulağ asmağ* "gizilce kulak vermek" (63).

2.1.2.32.3.9. -mazdan / -mezden

Eklendiği fiile olumsuz anlam katan zarf-fiiller türetir. Bu zarf fiillerden sonra genellikle *ozal, öñ, öñi:nçä, öñürti* gibi "önce" anlamına gelen kelimeler gelir: *aydımçınıñ aydım aytmazdan öñ* "türkücü türkü söylemeden önce" (198), *ğavılmazdan öñ* "kovulmadan önce" (485), *çıkma:dan öñ* "çıkmadan önce" (647), *yaprağ çıkarmazdan öñ* "yaprağ çıkarmadan önce" (53), *şoña ğaramazdan* "ona bakmayarak, buna rağmen" (492), *ziya:rat etmezden öñ* "ziyaret etmeden önce" (40).

2.1.2.32.3.10 -ya:nça: / -yä:nçä:

"-ı:nça: / -i:nçä:" ile hemen hemen aynı fonksiyondadır. Genelde kendisinden önce şahıs ekleri getirilerek kullanılır. *göz açıp yumya:nça:n* "göz açıp kapayınca kadar" (465), *uçdan öne barya:nça:* "uçtan öne varınca kadar" (662), *ölyä:nçä:* "ölünceye kadar" (95).

2.1.3. İSİMDEN FİİL YAPMA EKLERİ

2.1.3.1. -la-/-le-

Türkmencede işlek olarak kullanılan bu ekin fonksiyonları şunlardır:

a) İsmi taşıdığı manaya dayalı iş oluş ve hareketi ya da nesnelerin belli bir hâle girmesini ifade eder: *başlamağ* "başlamak" (30), *ğutlamağ* "kutlamak" (309), *suvlağ* "sulak" (389), *ğucaklamağ* "kucaklamak" (20), *sözlemek* "konuşmak" (33), *eyelemek* "sahip olmak" (460).

b) Tabiat taklidi isimlere gelerek bunlardan taklidî fiiller yapar: *määle-* "melemek", *iñle-* "inlemek", *vızla-* "vızıldamak", *şırıla-* "şırıldamak" (Kara 2005:79). İncelediğimiz metinde bu fonksiyonuyla eke rastlanmamıştır.

c) Yabancı dillerden alınan isimlerin fiil hâline getirilmesinde önemli rol oynar: *hä:zirlemek* "hazırlamak" (40), *tä:zelemek* "yenilemek, değiştirmek" (61), *arassalamağ* "temizlemek" (614).

d) Sayı isimlerine gelerek bir işin kaç kişi tarafından yapıldığını gösterir. Ekin bu fonksiyonu da işlek değildir. *dörtleme* (603), *bäşleme* (599).

2.1.3.2. -a/-e-

Çok heceli isimlere geldiği zaman orta hece ünlüsünün düşmesine sebep olmaktadır: *orun* "yer", *orna-* "yerleşmek" (684), *yığın* "topluluk", *yığna-* "toplamak" (39). İşlek bir ektir. Fonksiyonu isimlerden olma ve yapma ifade eden fiiller türetmektir: *ornamağ* "yerleşmek", *sa:namağ* "saymak" (681), *yığna-* "toplamak" (684).

2.1.3.3. -al/-el-

Ünsüzle biten isim kök ve gövdelerine gelmektedir. Ancak "ı" ve "i" ünlüsüyle biten isimlere geldiğinde "ı" "a"ya; "i" de "e"ye çevrilmektedir: *doğrı* "doğru", *doğral-* "doğrulmak" (231), *ulı* "büyük", *ulal-* "büyümek" (663), *sa:rı* "sarı", *sa:ral-* "sararmak" (86) vb. Az işlek bir ektir. İsim ve sıfatlardan olma ifade eden fiiller yapar: *a:zalmağ* "azalmak" (61), *köpelmek* "çoğalmak" (663), *da:raltmak* "daraltmak" (147).

2.1.3.4. -l-

Sonu ünlüyle biten sıfatlara gelir. Az işlek bir ektir. Genellikle, sıfatlara gelerek bunlardan oluş ifade eden fiiller yapar: *garalma* "kararma" (545), *ı:ncalmağ* "incelmek" (14), *ğı:sğalmağ* "kısalmak" (237) *yu:çalmağ* "incelmek" (652) *kö:nelmek* "eskimek" (71) ayrılmak "ayrılmak" (451).

2.1.3.5. -ar/-er-

Az işlek bir ektir. Fonksiyonları şunlardır:

a) Renk sıfatlarına gelerek bunlardan oluş bildiren geçişsiz fiiller yapar: *a:ğarma* "ağarmak" (58), *gö:ğermek* "göğermek; morarmak" (114), *ğızarmağ* "kırmızılaşmak" (214).

b) İsimlerden geçişli fiiller türetir: *başarmağ* "başarmak" (112), *öyerip* "evlendirip" (485), *suvarma* "sulama" (9).

2.1.3.6. -da/-de-

"r" ve "l" ünsüzleriyle biten isimlere getirilmektedir. Ekin iki fonksiyonu vardır:

a) Taklidî isimlere gelerek bunlara ait hareketi ifade eden fiiller türetir. Bu fonksiyonu çok işlektir. *şakırdamak* "şakırdamak" (673), *göpiirdemek* "gök gürlemek" (450), *göñ göfirdemesi* "gök gürültüsü" (219)

b) Taklidî olmayan birkaç isme gelerek bunlardan da fiiller yapar. Ancak bu işlek değildir. *a:ldamağ* "aldatmak" (97), *goldamağ* "desteklemek" (97), *ırğıldamağ* "bir tarafa yavaşça hareket etmek" (665), *mııldamağ* "hayal işlemek" (694), *ğimıldamağ* (80).

2.1.3.7. -ık/-ik-, -uk/-ük-

İsimlerden geçişsiz fiiller türeten az işlek bir ektir. *bi:rik-* "birleşmek; kavuşmak" (30), *da:rık-* "huzursuz olmak" (69), *gözük-* "alışmak; nazar değmek" (210).

2.1.3.8. -rğa/-rğe-

Az işlek bir ektir. Tek heceli isim ve sıfatlara gelerek bunlara dayalı hareketleri belirten fiiller türetir. Sözlükteki iki kelimedede bulunmuştur : *düyşürgemekler* "düş görmek" (41), *nä:zirgemek* "nazlanmak; kapris yapmak" (505) .

2.1.3.9. -sa/-se-

İşlek olmayan bir ektir. İsmın ifade ettiği nesneye duyulan arzuyu bildiren fiiller türetir. Ayrıca niyet ve tavır bildiren fiiller de yapar: , *gabsamak* "dışını çevrelemek" (529), *küysemek* "istemek, özlemek" (14), *su:sak* "sık sık sulanmak isteyen (bitki, hayvan, insan)".

2.1.3.10. -ra/-re-

İşlek olmayan bir ektir. Fonksiyonu ismin taşıdığı anlama dayalı hareketleri ifade eden fiiller türetmektir: *bäälçire-* "şaka yapmak", *dä:lire-* "delirmek", *garañkıra-* "karanlık çökmek, kararmak", *semre-* "şişmanlamak, semiz hâle gelmek".

Yukarıda -re- eki, *bä:lçik* "şen; şakacı" kelimesine gelerek "k" ünsüzünü düşürmüştür. Bu yüzden fiil, *bä:lçire-* şeklindedir. Ayrıca "*semiz*" kelimesinin sonunda bulunan "iz" seslerini de düşürmüş ve fiil *semre-* şekline girmiştir (Kara 2005:80).

İncelediğimiz metinde bu ekin bulunduğu örnekler genelde yansıma isimlerden fiil yapmıştır: *iñramak* "inlemek" (654), *samramak* "sayıklamak" (682), *uçramak* "karşılaşmak" (30).

2.1.3.11. -kır/-kir-, -kur/-kür-, -gır/-gir-, -gur/-gür-

Örneklerde görüleceği gibi, sonu sedasız ünsüzle biten isimlere ekin sedalı (ğ'li) şekilleri; sedalı ünsüzle bitenlere de sedasız (k'li) şekillerinin gelmektedir. Az işlek bir ektir.

Taklidî isimlere gelerek bunlara dayalı hareketleri ifade eden fiiller türetir: *tüykürük* "tükürük", *üsğürme* "öksürme" (422) *asğürmak* "hapşürmak" (488), *küşğürmek* "kışkırtmak" (213).

2.1.3.12. sıra/-sire-

Fonksiyonları şunlardır:

a) İsimlere gelerek bunlardan, kişinin kendisini olduğundan başka gösterdiğini bildiren fiiller türetir. Ek, bu fonksiyonuyla işlek olarak kullanılmaktadır: *arkayınsıra-* "sakinmiş gibi davranmak", *artıksıra-* "büyüklenmek", *gar:ıpsıra-* "kendini yoksul göstermek", *mılaayımsıra-* "kendini mutlu göstermek", *möönsüre-* "hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmak".

b) İsimlere gelerek bir şeye olan meyli, bir şeye duyulan arzuyu gösteren fiiller türetir. Ancak bu fonksiyonu işlek değildir: *ça:ysıra-* "çay içmek istemek", *çilimsire-* "sigara içmek istemek", *eyemsire-* "sahipmiş gibi davranmak", *ulumsıra-* "büyüklenmek", örneklerinde, "*eye*" ve "*ulı*" isimlerinden sonra bir "m" ünsüzü gelmiş;

isimden fiil yapma eki olan -sıra-/sire- ondan sonra getirilmiştir. Bu örnekler zikredilen durumlarıyla yukarıda verilenlerden farklılık göstermektedir (Kara 2005:80).

İncelediğimiz metinde bu ekin bulunduğu bir kelimeye rastlanmıştır: tebsirâ:n "dudağı kuruyan" (227).

2.1.3.13. -cıra-/cire-

İşlek olmayan bir isimden fiil yapma ekidir: *dercire-* "hafifçe terlemek", *hayalcıra-* "kendini kaybetmek, şaşırarak", *yelecire-* "açık havada gezinmek". (Kara 2005: 78). Bu ek sözlükte iki kelimeye bulunmuştur: *alcıramak* "korkmak" (18), *yalancıramak* "yalan söylemek" (242).

2.1.3.14. -car-/cer-

Olma ifade eden geçişsiz fiiller türetir. Az işlek bir ektir: *a:kcar-* "beyaz görünmek; rengi solmak", *bu:ğcar-* "buharlaştırmak; ter içinde kalmak", *çı:ğcar-* "hafifçe terlemek", *çañcar-* "hafifçe tozlanmak", *külcer-* "kül hâline gelmek", *ö:lcer-* "nemlenmek, ıslanmak", *ga:ncar-* "hafifçe kanamak", *tüycer-* "tüylenmek", *ya:ğcar-* "yağ olmak, yağlanmak" (Kara 2005:78). Bu eke sözlüğümüzde bir kelimeye rastlanmıştır: *su:carmak* "yarasının üstünün sulanması" (222).

2.1.3.15. -gar-/ger-, -kar-/ker-

İşlek olmayan bir isimden fiil yapma ekidir: äsgerme "bir şeyi dikkate alma" (91), pökgerme "kabarmak" (24), tıngarmak "yel esmesi, şimek" (131).

2.1.4. FİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ

2.1.4.1. -n-

Pasiflik eki olan -n- eki, sonu "l" ünsüzüyle biten fiillerle, sonu ünlüyle biten fiillere gelmektedir. Sonu ünlüyle biten fiillerde bu ünlüden önce bir "l" sesi bulunmaktadır. Ekin fonksiyonları şunlardır:

a) Fiillerden dönüşlülük ifade eden fiiller türetir. İşlektir. *a:ldanmak* "aldanmak" (309), *dolanmak* "dolanmak" (280), *ğo:ranmak* "kendi kendini korumak" (217).

b) Fiillere gelerek bunlardan pasiflik ifade eden fiiller türetir. Az işlektir: *alınma* "alma işlemi başkası tarafından yapılma" (519), *dilinmek* "dilme işlemi başkası tarafından yapılmak" (42), *bö:lünmek* "bölme işlemi başkası tarafından yapılmak" (120), *pa:ylanmak* "bölme işlemi başkası tarafından yapılmak" (42), *ağlanmak* "temize çıkmak, beraat etmek" (147).

2.1.4.2. -l-

-l- eki, sonunda "l" sesi bulunmayan fiillere ve sonu ünlüyle bittiği hâlde bu ünlüden önce "l" sesi bulundurmeyen fiillere gelmektedir.

İşlek bir ektir. Fonksiyonu fiillere gelerek bunlardan pasiflik ifade eden yeni fiiller türetmektir: *açılmağ* "açılmak" (114), *bezelen* "süslenen" (182), *bukulmağ* "gizlenmek" (194), *dañılmağ* "bağlanmak" (119), *görülyän* "görülen" (353), *okalyan* "okunan, yapılan" (497), *tapılmağ* "bulunmak" (167), *yuvılmağ* "yılanmak" (208), *göterilmek* "kaldırılmak" (445) .

2.1.4.3. -ş-

Fonksiyonları şunlardır:

a) İşteşlik bildirir. Bir işin karşılıklı olarak veya birlikte yapıldığını gösterir. İşlek bir ektir. *du:şuşmağ* "karşılaşmak" (165), *görüşmek* "görüşmek" (635), *uruşmağ* "dövüşmek, savaşmak".

b) Oluş ifade eden fiiller türetir. Ekin bu fonksiyonu az işlektir. *bulaş-* "kirlenmek" (49), *berkişen* "sertleşen, katılaşen" (632), *değişmek* "değişmek" (683), *yetişmek* "yetişmek, olgunlaşmak" (675).

2.1.4.4. -t-

İşlek bir ettirgenlik ekidir. Ünlüyle biten fiillerin yanı sıra özellikle "l" ve "r" ünsüzüyle biten fiillere gelmektedir.

Fiillere gelerek bunlardan oldurma ve ettirme ifade eden yeni fiiller türetme fonksiyonu vardır: *okutyan* "okutan" (627), *a:zaltmağ* "azaltmak" (542), *da:raltmağ* "daraltmak" (531), *düzeltnmek* (504), *kö:neltnmek* "eskitmek" (516), *çüyritmek* "çürütmek" (516), *gısğaltmağ* (535), *uzaltmağ* "öncekinden uzun etmek" (548), *kiçeltmek* "küçültmek" (570), *yayratmağ* "dağıtmak" (658), *di:réltnmek* "diriltmek" (658), *dikeltmek* "yerinden kaldırmak" (658), *giñéltmek* "genişletmek" (48).

2.1.4.5. -dır/-dir-, -dur/-dür-

Türkmencede ünsüz uyumuna girmedeği için ekin yalnız "d"li şekilleri bulunmaktadır. İşlek bir ektir. Fonksiyonu fiillerden oldurma ve yaptırma ifade eden yeni fiiller türetmektir: *akdırmağ* "akıtmak" (2), *bildirmek* "bildirmek" (94), *do:ldurmağ* "doldurmak" (97), *güldürmek* "güldürmek" (504), *öldürmek* "öldürmek" (93), *ga:rışdırmağ* "karıştırmak" (20), *gızdıryan* (7), *görklelendirmek* (13), *bulaşdırmağ* (20), *düşündiriş* (20), *daşlaşdırmağ* (32), *duydurmağ* (44), *goydurmağ* (75), *soldurmağ* (143), *söndüryär* (429), *çümdürmek* (418), *döndürmek* (50), *ğatışdırma* (157).

2.1.4.6. -ar/-er-

Fiillerden oldurma ve yaptırma ifade eden yeni fiiller türeten işlek bir ektir: *çıkarmağ* "çıkarmak" (98), *gideryän* "kaçıran, elden çıkaran" (552), *gofarmağ* "çıkarmak, sökmek" (80), *gaytarmağ* "geri çevirmek" (136), *gızarmağ* (214), *atarmağ* (145).

2.1.4.7. -ır/-ir-, -ur/-ür-

Oldurma ve yaptırma ifade eden fiiller türeten işlek bir ektir: *a:şır-* "aşırmaq" (46), *bitirmek* "bitirmek, tamamlamak" (60), *da:dır-* "tattırmak", *düşürmek* "indirmek" (93), *kaçırmaq* "kaçırmak" (469), *öçürmek* "söndürmek" (90), *uçurmaq* "uçurmak" (183), *yatırmaq* "yatırmak" (272), *yetiryän* (197), *gä:ğirme* (131), *değirmek* "dokunmak" (131), *geçiryän* (135), *övmek* "çevirmek" (134), *bişirilip* (140), *savırma* (148), *ça:şırmaq* "şaşırmak" (183), *yuğurlan* "yoğrulan" (220).

2.1.4.8. -dar/-der-

Oldurma ve yaptırma bildiren fiiller türetir: *a:ğdarmak* "düşürmek", *dındarıcı* "serbest bırakıcı" (639), *dö:ndermek* "döndürmek" (111), *sı:ndarmak* "kırmak, bozmak" (661), *duydariş* "duyduruş" (311), *dindermek* "dindirmek" (74), *indermek* "indirmek" (518).

2.1.4.9. -ız/-iz-, -uz/-üz-

İşlek olmayan bir ektir. Oldurma ve yaptırma bildiren fiiller türetir: *gi:riz-* "girdirmek, sokmak" (39), *gorkızmak* "korkutmak" (212), *turuzyan* "kaldıran", *ürkirmek* "ürkütme".

2.1.4.10. -a/-e-

Eklendiği fiilin anlamını pekiştirmektedir. İşlek olmayan bir ektir. *gurama* "kurmak" (162), *ölçemek* "ölçmek" (236).

2.1.4.11. -ala/-ele-

İşlek olmayan bir ektir. Fonksiyonu kök fiilin taşıdığı anlamı kuvvetlendirmektir: *za:yalamak* "ziyan etmek" (99), *ğaytalamak* "tekrarlamak" (136), *yuvalamak* (394), *sı:palamak* "sıvazlamak, okşamak" (664), *tüvveleme* "dua okuma" (21), *eyelemek* "sahip olmak" (80), *çekeleşip* "çelişmek, çekişip" (166), *gezelenç* "açık havada yapılan gezinti" (197).

2.1.4.12. -mala/-mele-

Az işlek bir ektir. Kök fiilin taşıdığı anlamı kuvvetlendirme fonksiyonu vardır: *gaaymala-* "kanat açarak uçup durmak", *gezmele-* "gezinmek", *ıkmala-* "aylak aylak dolaşmak", *tüytmele-* "yün veya tüy gibi şeyleri yolmak, ditmek", *yolmala-* "yolmak, çekip çıkarmak", *yörmele-* "sürünerek yürümek (böcek hakkında)" (Kara 2005:89). Sözlüğümüzde iki kelimedede bu eke rastlandı: *dırmalanan* "tırmalanan" (598), *üyşmeleñ* "insan topluluğu" (590).

2.1.4.13. -añkır/-eñkirle-

İşlek olmayan bir ektir. Eklendiği fiilin gösterdiği hareketin sonuçlanmak üzere olduğunu belirtir ve fiili pekiştirir: *dooldurañkır/-* "doldurmak üzere olmak",

*gutarañkır*la- "bitmek üzere olmak", *yeteñkir*le- "yetişmek üzere olmak" (Kara 2005: 88).

İncelediğimiz metinde bu eke rastlanmamıştır.

SONUÇ

İran'ın Türkmensahra bölgesinde yaşayan Türkmenlerin dili üzerine yapılan bu çalışmada, İran Türkmenlerinden Hacı Muratdurdı Gazi tarafından hazırlanan Farsça-Türkmençe Gazi Sözlüğü (Günbet-2002)'nün metni yardımıyla İran Türkmençesindeki yapım ekleri tespit edilip Türkmen Türkçesiyle karşılaştırılmış ve bu sırada kelimelerdeki ses değişimleri de verilmiştir.

Araştırma için önce sözlüğün Latin harflerine aktarımı yapılmış, daha sonra eser baştan sona taranarak yapım ekli kelimeler fişlenmiştir.

Çalışmanın Giriş bölümünde Türkmenler ve Türkmençe üzerine bilgi verilmiştir. Bilhassa Türkiye'de haklarında fazla çalışma yapılmamış İran Türkmenleri ve bunların dilleri üzerine ulaşılan bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın 1. Bölümünde "Ses Değişimleri" başlığı altında, incelenen eserden hareketle Türkçe kökenli ve alınma kelimelerdeki ses değişimleri ortaya konmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Türkmencede benzeşme olayının görüldüğü bazı kelimelerin İran Türkmençesinde asli şekliyle yazıldığı görülmüştü: Tkm. *temmel* "tenbel" – İran Tkm. *tenbel* (243), Tkm. *dessur* "adet" - İran Tkm. *destur*(143), Tkm. *bossan* "bahçe" - İran Tkm. *bostan* (153), Tkm. *işeññir* "çalışkan" - İran Tkm. *işeñgir* (262), Tkm. *gızırma* "sıtma" - İran Tkm. *gızdırma* (575) vb. Ancak bazı kelimelerde ise Türkmenistan Türkmençesinde görülmeyen benzeşmeler vardır: Tkm. *çüründik* "bir tür musluk" - İran Tkm. *çürünnik* (446), Tkm. *guzlatmak* "doğurtmak" - İran Tkm. *guzzatmak* (386) vb.

2. Türkmencede bazı kelimelerde ikizleşme görülmezken İran Türkmençesinde görülüyor: Tkm. *dövilme* - İran Tkm. *dövvilme* (24), Tkm. *lomay* "tamamen" - İran Tkm. *lomma* (162), Tkm. *yaldıravuk* "parlayıp duran" - İran Tkm. *yıldıravvık* (202), Tkm. *ovalkı* "evelki" - İran Tkm. *ovvalkı* (228) vb.

3. Şu kelimelerde "v" dudak sesinin tesiriyle Türkmenistan Türkmençesinde görülen yuvarlaklaşma hadisesi İran Türkmençesinde görülüyor: Tkm. *ovnuq* "küçük, ufak" - İran Tkm. *avnık* (156), *tovsan* "tavşan" - İran Tkm. *tavşan* (317), Tkm. *ora:za* "Ramazan ayı" - İran Tkm. *ara:za* (386), Tkm. *ova:z* "ses" - İran Tkm. *a:va:z* (372). Tkm. *ovsun* "büyü," - İran Tkm. *efsu:n* (257) Tkm. *dövlet* - İran Tkm. *devlet* (362) vb.

4. İncelediğimiz metinden göçüşme ses olayına da rastlanmıştır: Tkm. *çılışırmlı* "karmaşık" - İran Tkm. *çılışırmlı* (156), Tkm. *dabara* "bayram, kutlama" - İran Tkm. *daraba* (183), Tkm. *yirik* "delik" - İran Tkm. *iyirik* (263), Tkm. *doğruçıl* "doğruluk" - İran Tkm. *doğurçıl* (329), Tkm. *yuğrulan* "yuğrulan" - İran Tkm. *yuğurlan* (330) vb.

5. Arapça ve Farsçadan alınan bazı kelimelerin ortasında bulunan "h"ler Türkmencede "ğ"ye dönmüştür. İran Türkmençesinde asli şekilleriyle kullanılmaktadır: Tkm. *nusğa* "örnek, kopya" < İran Tkm. *nuşha* (109), Tkm. *bağt* "mutlu olma" < İran Tkm. *baht* (252), Tkm. *iğtiya:r* "bir şeye duyulan hak, ihtiyaç" < İran Tkm. *ihtiyar* (330), Tkm. *vağşı* "yırtıcı, yabani" < İran Tkm. *vahşı* (4), vb.

6. Arapçadan alınan bazı kelimelerde bulunan "ayın"lar Türkmencede "ğ"ye dönmüştür. Ancak bu ses olayı İran Türkmençesinde görülmemektedir: Tkm. *niğmat* "nimet" - İran Tkm. *ni'mat* (155), Tkm. *movzuğ* "başlık, konu" < İran Tkm. *mevzu'* (401), Tkm. *şığır* "şiiir" < İran Tkm. *şi'ir* (416), vb.

7. Türkmencede şeddeli alınma kelimedeki "kk"lar "kg"ye dönmekteydi, ancak İran Türkmencesinde bu kelimeler asli şekliyle yazılmaktadır: Tkm. *muşakgat* "zorluk" < İran Tkm. *meşekkat*, Tkm. *hokga* "delik" < İran Tkm. *hokka* (551), Tkm. *tovakga* "niyet" < İran Tkm. *tevekkül* (250) vb.

8. Bazı Arapça kelimelerde bulunan "ayın (')lar, Türkmencede "h"li yazılmaktadır. İran Türkmencesinde asli şekliyle kullanılmaktadır: Tkm. *şa:hu:r* "şair" - İran Tkm. *şa'ır* (416), Tkm. *haqı:da* "düşünce" < İran Tkm. *aqide* (625).

9. Türkmence kelimelerde kelime sonlarında görülen -d > -t değişmesi İran Türkmencesinde görülmemektedir: Tkm. *metcit* "mescit" < İran Tkm. *mescid* (175), Tkm. *erbet* "kötü, fena" < İran Tkm. *erbed* (191), *ussa:t* "işini iyi biçimde yapan, usta" < İran Tkm. *üsta:d* (287), Tkm. *perzent* "nesil" < İran Tkm. *ferzend* (658) vb.

10. Türkmencede b > p değişmesine uğrayan kelimeler İran Türkmencesinde asli şekliyle yazılıyor: Tkm. *si:ma:p* "civa" < İran Tkm. *si:ma:b* (7), Tkm. *mi:ra:p* "sulama yapan işçi" < İran Tkm. *mi:ra:b* (7), (176), Tkm. *ga:yıp* "kayıp" < İran Tkm. *gayıb* (656) vb.

11. Türkmencede görülen f > p ses değişmesi İran Türkmencesinde görülmemektedir: Tkm. *harp* "harf" < İran Tkm. *harf* (106), Tkm. *pursat* "fırsat" < İran Tkm. *fırşat* (124), *tupa:n* "tufan" < İran Tkm. *tufa:n* (540), Tkm. *vasp* "övgü" < İran Tkm. *vasıf* (286), Tkm. *ä:pet* "afet" < İran Tkm. *a:fet* (273), Tkm. *zülp* "zülûf" < İran Tkm. *zül'f* (643) vb.

Yukarıda görüldüğü gibi Türkmencede görülen birçok ses değişmesi İran Türkmencesinde görülmemektedir.

Yine incelediğimiz eserden hareketle bazı alınma kelimelerin de ikili yazımı mevcuttur. Yani aynı kelimeler, bazen aynı sayfada bile, hem Türkmen Türkçesindeki ses değişmesine uğramış yazımıyla hem de Arapça veya Farsça asli şekliyle yazılmaktadır. Bunların sayıları oldukça fazladır:

cemağat "cemaat" (268), *cama'at* (269)

pitne "fitne" (280), *fitne* (487)

günä:ni (503), *günähni* (503) vb.

Hatta bazı kelimelerin ikiden fazla yazım şeklinin olduğu görülmüştür:

ma:nu "mana" (301), *ma'nu* (312), *mağna:* (270)

eci:z "aciz" (397), *'aci:z* (397), *'a:ci:z* (651), *'a:ciz* (397) vb.

Bu kelimelerin ikili, hatta bazen üç farklı şekilde yazımın kanaatimizce konuşma dilindeki farklılıkların yazı diline yansımından kaynaklanmaktadır. Bu farklı yazımlar İran Türkmenlerinin standart bir yazı dilinin olmadığını göstermektedir.

Yazı dilindeki bu farklılıkların sebebi İran Türkmenlerinin siyasi olarak başka bir ülkenin sınırları içinde bulunmasından da kaynaklanıyor olabilir. Bilindiği gibi İran'daki Türkmenlerin kullandıkları alfabe Arap Alfabesidir ve İran Türkmencesi resmî dil Farsçanın baskısı altındadır. Günlük yaşamda zorunlu olarak yazı dili Farsçayı kullandıkları için sözcüklerin Farsça ve Arapça asli şekillerini de ister istemez kendi konuşma dillerine taşımaktadırlar. Sonuç olarak, millileştirilmiş (değiştirilmiş) alıntı kelimelerin asli şekilleriyle birlikte yan yana kullanılması gibi bir durum ortaya

çıkıştır. Dolayısıyla aynı kelime için iki, hatta bazen üç farklı yazım şekli söz konusudur.

Bir başka husus ise; İran Türkçesinde Türkmen Türkçesinde görülmeyen söz başı ünlü türemeleridir. Bu ünlü türemesi “r” sesi ile başlayan alıntı kelimelerin bazılarında önce “-ı, -i” ünlülerinin türemesi şeklindedir: *ıra:hat* "rahat"(336), *ıra:zı* "razı"(372), *urusğat* "ruhsat"(378), *ırisğal* "rızk" (273), *irengi* "renk" 317), *ırisva*: "rezil olma" (522).

İncelememizden ortaya çıkan ilginç bir sonuç olarak, Türkçe kökenli bir kelimedeki Türkmen Türkçesi ile diğer Oğuz grubu lehçelerini birbirinden ayıran bir ses değişmesi olan söz başı b- > v- değişmesi üzerinedir. Tkm. *barsız* - İran Tkm. *va:rsız* (170). Görüldüğü gibi Türkçede "bar" şeklinde b’li olan kelime İran Türkçesinde diğer Oğuz grubu lehçelerinde olduğu gibi "var" şeklinde “v-” ’li kullanılmıştır.

Yine sözlüğümüzde karşılaştığımız Türkçe bir kelime, hem Türkmen Türkçesinde olduğu gibi Tkm. *istemek* "istemek" (320) hem de diğer Oğuz grubu yazı dillerindeki gibi *istemek* (622) şeklinde kullanılmıştır. Yani bu sözcük için de ikili bir yazım mevcuttur.

Bu son iki noktadan hareketle, İran Türkçesinin diğer bir Oğuz lehçesi olan Azerbaycan Türkçesinden etkilendiği de söylenebilir. Çünkü bilindiği gibi Azerbaycan Türkleri İran’daki en yoğun Türk nüfusunu teşkil etmektedir ve Hazar’ın güney bölgesinde yerleşmiş diğer bir Oğuz Türk boyu olan Türkmenlere komşudur.

Burada sözlüğün Latin harflerine aktarımı sırasında karşılaştığımız bir problemi de ortaya koymak yerinde olacaktır. Arap alfabesinin yazımından kaynaklanan nedenlerle bazı kelimeler transkripsiyonda iki şekilde de okunabilmektedir. Örneğin aynı yazımdan *veyran-vi:ran*, *meyve-mi:ve*, *ibaret-ibar*at gibi okunuşlar yapılabilir. Bu gibi ikili okunabilecek şekillerden hangisini doğru olduğunu, Türkiye’de yaşayan İran Türkmenlerine sorduğumuzda, onlar, doğru olanının Türkmen Türkçesi yazı dilinde kullanılan şekiller olduğunu ifade etmişlerdir. Yani yukarıdaki ikili okunabilecek şekillerden *veyran*, *mi:ve*, *ibar*at şekilleri okunacaktır, doğrudur. Yine aynı şekilde, örneğin yazılıştaki sonunda güzel h bulunan “Allah” gibi kelimeler resmi dil Farsçanın da etkisiyle aslına sadık kalınarak yazılıyor. Ancak okunuştaki Türkmen Türkçesinde olduğu gibi “h”siz telaffuz ediliyor. Yani bazı kelimelerin yazımı ile okunuşu farklıdır. Nitekim ilgi hali ekinin bu kelimeye “-ın” şeklinde değil “-nın” şeklinde gelmesi de bunun delilidir: *Allahnuñ öyü* “Allah’ın evi” (40), *Allahnu ya:dlamak* “Allah’ı yad etmek” (224).

Yine sözlüğün yazı çevrimi sırasında karşılaştığımız ilginç bir sonuç olarak bazı alıntı kelimelere gelen yönelme hâl eki, kelime tabanı ünlü veya ünsüzle bitmesine bakılmaksızın, “-ga” “-ğa”, “-ge” şeklindedir: *kaşığa* (475-489) *Allahğa* (480), *Abbasiye* (480), *haqı:kga* (482) gibi.

Araştırmanın 2. Bölümünde ise fişlenen kelimelerdeki yapım ekleri tespit edilip bunlar dört ana başlık altında (isimden isim, fiilden isim, isimden fiil ve fiilden fiil olarak) sınıflandırılmıştır. Fiilden İsim Yapan Ekler Başlığı altında aldığımız fiilimsiler ise; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırılmıştır. Bütün bu başlıklar altında toplam 113 ek ele alınmıştır. Bu 113 ekten 36 tanesi isimden isim yapım eki, 49 tanesi fiilden isim yapım eki (bu eklerden 3 tanesi isim-fiil, 5 tanesi sıfat-fiil, 10 tanesi zarf-fiil eki olmak üzere 18 tanesi fiilimsi ekidir), 15 tanesi isimden fiil

yapım eki ve 13 tanesi fiilden fiil yapım ekidir. Her ekin Türkmen Türkçesiyle karşılaştırması yapılarak işlevleri maddeler halinde sıralanmıştır.

Taranan metinde Türkmen Türkçesinin gramerinde gösterilen 113 yapım ekinden yalnız 105'i tespit edilmiş, 8 tanesi tespit edilememiştir. Bunlar; isimden yapım eki "-mtıl/-mtıl, -dı/-di, -sa/-se, -sov/-söv", fiilden isim yapım eki (zarf-fiil ekleri) "-alı/eli, dıkça/-dikçe" ve isimden fiil yapım eki "-sıra/-sire-, -aňkır/-eňkirle-" ekleridir.

Çalışmamız sonucunda her iki bölgede kullanılan aynı kelimeler üzerinden karşılaştırdığımız yapım eklerinin tamamına yakınının aynı olduğu tespit edilmiştir. Farklılıklar ise eklerdeki ses değişimleriyle sınırlıdır. Bu ses değişimlerinin olduğu ekler şunlardır:

1. Türkmencede isimden isim yapım eki -cık/-cik, -cuk/-cük "(küçültme eki) ekinin Türkmencede bu ekin "ç"li şekilleri yoktur. İran Türkmencesinde ise bir kaç örnekte "ç"li şekillerin de vardır: *a:laçık* (121) *kiçiçik* "küçücük" (351), *dükä:nçik* "küçük dükkan" (351).

2. Türkmencede fiilden isim yapım eki olan "-vuk/-vük" şekilleri olmasına rağmen İran Türkmencesinde "-vık, -vik" şekilleri de vardır: *üsğilevik* "öksürük" (442), *titrävik* "titreyip duran" (205) *şakırdavık* "dili, konuşkan" (397), *şañlavık* "yankılanıp giden, keskin ses" (453). İncelediğimiz metinde aynı kelimedeki bu ekin iki şeklinin de kullanıldığı bir örneğe rastladık: *giçilevükli* (555), *giçilüvikli* (102).

Latin harflerine aktarıp yapım eklerini taradığımız bu çalışmamızın sonucu olarak, her iki bölgede de yapım eklerinin büyük oranda aynı olduğu, kelimelerdeki ses değişimleri (veya farklılıkları) bir tarafa bırakılacak olursa, İran Türkmenlerinin dilinin Türkmen Türkçesiyle aynı olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmamız sayesinde İran Türkmenlerine ait bir sözlük metni Latin alfabesine kazandırılmıştır ve üzerinde çalışma yapacak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Türkiye'de İran Türkmenlerinin dilleri üzerine yapılmış çalışmaların sayısının azlığı göz önüne alındığında, bu çalışmanın bu alana katkıda bulunacağını umuyoruz.

4. EK
SÖZLÜĞÜN LATİN HARFLERİNE AKTARIMI

GAZİ SÖZLÜĞİ

PARSÇA-TÜRKMENCE

YAZAN:
HACI MURATDURDI GAZİ

GÜNBET-2002

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

ء	’	ص	ş
آ	a:	ض	z
أ	ä	ط	ţ
ب	b	ظ	z
پ	p	ع	‘
ت	t	غ	ğ, ğğ
ث	s	ف	f
ج	c	ق	q
چ	ç	ك	k, g, ñ
ح	h	گ	ğ
خ	ħ	ل	l
د	d	م	m
ذ	z	ن	n
ر	r	و	v, o, ö, u, ü
ز	z	ه	h, e, a
ژ	j	ی	y, i, i
س	s	ـ	é
ش	ş		

Ġıŝaldılan Belĝiler

(.)	‘ala:met	isim (is.)
(.آ.)	‘ala:met	ism-i a:let (is.)
(.آجم.)	‘ala:met	ism-i cem‘î (is.)
(.آج.)	‘ala:met	ism-i has (is.)
(.آص.)	‘ala:met	ism-i ya sıfat (is. veya sıf.)
(.آفا.)	‘ala:met	ism-i fa:‘il (ism-i fa‘il)
(.آمر.)	‘ala:met	ism-i mürekkeb (ism-i mür.)
(.آمص.)	‘ala:met	ism-i masdar (ism-i masdar)
(.آمف.)	‘ala:met	ism-i mef‘ul (ism-i mef‘ul)
(.انگل.)	‘ala:met	İnglisî (İng.)
(.په.)	‘ala:met	Pehlevî (Peh.)
(.ت.)	‘ala:met	Türkî (Türk)
(.د.)	‘ala:met	harf (harf)
(.رو.)	‘ala:met	Rusî (Rus)
(.ص.)	‘ala:met	sıfat (sıf.)
(.صت.)	‘ala:met	sıfat-ı tafsilî (sıf.)
(.صفا.)	‘ala:met	sıfat-ı fa‘ilî (sıf.)
(.صمف.)	‘ala:met	sıfat-ı mef‘ulî (sıf.)
(.صن.)	‘ala:met	sıfat-ı nisbî (sıf.)
(.ض.)	‘ala:met	zamir (zampir)
[ع]	‘ala:met	Arabî (Ar.)
(.فر.)	‘ala:met	Fransavî (Fr.)
(.فر.فا.)	‘ala:met	Fransa ve Farsi (Fr.-Far.)
[ع.فا.]	‘ala:met	‘Arabi ve Farsi (Ar.-Far.)
(.ق.م.)	‘ala:met	kayd ez mila:d (M.Ö.)
(.لا.)	‘ala:met	Latinî (Latin)
(.کنا.)	‘ala:met	kinâyeli (kināye)

(.م)	‘ala:met	milādî (miladi)
(مص.)	‘ala:met	masdar (masdar)
(مص.ج)	‘ala:met	masdar-ı ce‘lî (masdar)
(مص.ل.)	‘ala:met	masdar-ı lâzım (masdar)
(مص.م.)	‘ala:met	masdar-ı müte‘addi (masdar)
(مغ)	‘ala:met	Mogolî (Moğol)
(هند)	‘ala:met	Hindî (Hind.)
(یون)	‘ala:met	Yunanî (Yunan)

İ

1

- ā:** Üstünde medde göyulan elip, meddeli elif, elif.
- ā'es:** *sıf.* [Ar.] (āyes) Umı:dsız, armansız, t̄ama:sız.
- ā'ese:** *sıf.* [Ar.] Elli ya:ştan geçen 'aya:l, yılda h̄ayz bolmadık (görim görmedik) 'aya:l, nema:zı, ay başı görünmeyän.
- ā'ort:** *is.* [Fr.] (=āvorta, em el- şeraeyn) Ulı kırmız damar, içde q̄albiñ çep tarafında yerleşyär, ol avnıq damarlarıñ üstü bilen ğa:nı enda:mıñ bütün yerine yetiryär.
- āb:** *is.* Suv.
- āb:** *is.* 1. A:bray, şeref 2. Yaldıravıqlık, yağtıllık bericilik, yalkımlık, parlaklık, 3. Yörgün, reva:ç, t̄a:r, yo:l-yo:rda.
- ābā:** [Ar.] Atalar, ba:balar, ata-ba:balar, cem'-i eb
- āb-e-ātaşgun:** *ism-i mürekke*b 1. O:da meñzeş suv 2. (kinaye) Kırmız rengkli şara:b.
- āb-e-āşamidani:** *ism-i mürekke*b İçilyän suv.
- āb-e-ālu:** *ism-i mürekke*b Ālüviñ suvı.
- āb-e-ālude:** *ism-i mürekke*b Hapa suv, bulancak suv.
- āvord / ābāvard:** *sıf.* Si:liñ getiren za:dı, daşğın bile gelen za:t.
- ābād:** *sıf.* 1.Şafa:lı, otlu-suvlu, yörgünlü ya:şalya:n yer 2. O:ba-şehir a:dınıñ ı:zına ğoşulup-da gelyär "Hüsñ a:ba:d",

2

"Hüseyn a:ba:d"

- ābād:** [Ar.] Hemi:şe, ba:kı, mıda:ma:lık, ımıklı, a:ba:d, cem'-i ebed.
- ābādān:** *sıf.* A:ba:d, yerbeyer şafa:lı, otlu suvlu ya:şalya:n yer, veyra:mıñ tersi. **ābādāni:** a:ba:dlık, a:ba:danlık.
- ābādāni:** *sıf.* Huzistan vila:yetiniñ A:ba:dan şehrine deĝişli bolan a:dam, A:ba:danlı.
- ābād-bum:** *ism-i mürekke*b A:ba:d yer, a:ba:d yu:rt.
- ābād-cay:** *ism-i mürekke*b A:ba:d yer, a:ba:d ca:y, otlu- suvlu a:ba:d yer.
- ābādgar:** *sıf.* A:ba:d edici, i:şi a:ba:dlık bilen bolan.
- ābādi:** *is.* O:ba, kēnt, a:ba:d ve otlu-suvlu yer.
- ābār:** *is.* (=sorb, tu:tiyā) Ğurşun , yanan ğurşun.
- ābār:** [Ar.] Ğuyular, cem'-i be'r.
- ābāl:** [Ar.] Düyeler, cem'-i ebel.
- ābān:** *is.* (ābānmah) Şemsi yılıñ sekizinci a:yınıñ a:dı, güyz faşlımıñ ikinci a:yı.
- ābanbār:** *ism-i mürekke*b La:rı, suv ammarı (anbarı), suv saqlanya:n ca:y.

āb andahtan: *masdar* 1. Yeryüzüne suv aqdırmaq 2. Siymek, péşév etmek.

āb(e) angur: *ism-i mürekkebe* 1. Üzüm suvı 2. ‘Araq, şara:b.

āb-bāz: *is. veya sıf.* Yüzücü, gavva:ş. **āb-bāzi:** Yüzücilik, gavvaşlıq.

āb-e- baste: *sıf.* (= āb festrde, āb hefte) 1. Buz, ğa:r, cöveñ 2. (= şı:şe , ābgine) Şüyşe.

āb-e-baḳā: *ism-i mürekkebe* A:b-ı hayat, di:rilik suvı, ya:şayış suvı.

āb-band: *is. veya sıf.* Buz doñdurma i:şinde bolan; **āb-bandi:** 1. Yerleşme, ca:yına düşme (di:ñe motora ğa:şlanyar) 2. Buz doñdurma; ğatıq-peni:r uydurma; ğap-ğaşıñ yarığını tutdurma.

āb-bahā : *ism-i mürekkebe* Suv pulı, suv bahası, suv ğakda berilya:n pul.

āb-e-bini: *ism-i mürekkebe* (ğal, ğayal) Burun suvı, mañka.

āhpāş: *ism-i mürekkebe* Suv sepgiç, suv

3

sépgisi, suv pürkgüç, suv çövdürim.

ābpaz: *sıf.* Suva ğaynatma, suv bilen ğaynadılıp bişirilen narsa-iymit.

Āb-e-poşt: *ism-i mürekkebe* Döl, meni erkéklik organından gelyän suv.

ābtābe: *is.* Kündük.

āb tahtan: *masdar* Siymék, péşév etmek.

ab-tare: *is.* (=bulağ otu, şa:hı a:bi, ‘alf-i çeşme) Bulak otı, tere (çölde bityän ot).

āb-e-taḥ: *ism-i mürekkebe* Şara:b, çakır.

āptani: *ism-i masdar* Suva düşme, savıq suva enda:mı yuvma, suva yuvunma, suva çümme.

āb-e-cari: *ism-i mürekkebe* Aqar suv, aqıp duran suv.

ābcō: *ism-i mürekkebe* Arpa suvı, peyva.

āb(e)cuş: *ism-i mürekkebe* Ğayna:n suv.

āb cahidan: Suv zoğdurılmaq, suv ziñılmaq, suv çövdürim.

ābci: [Türk.] ‘Aya:l doğan, siñli, uya, ğı:za, ğı:z doğan.

ābçek: *ism-i mürekkebe* Yağış-yağın damcalama, yağın geçirme.

Āb-e-hayāt: *ism-i mürekkebe* 1. (a:b-ı haya:t, a:b-ı beka:) Di:rilik suvı, ya:şayış suvı (zılma:tda bir çeşmeniñ a:dı, aydılsına görä Hızır pıygambar şol suvdan içip di:ri galyar.) 2. Ya:rıñ du:dağı.

āb-hane: *ism-i mürekkebe* Mestrah, ha:catha:ne.

āb-e-ħezr: *ism-i mürekkebe* [Ar.-Far.] (=āb-ı hayat) Di:rilik suvı.

ābħor: *ism-i mürekkebe* 1. Behre, naşı:b, pay, ırsğal. 2. Çeşme başı, suv alınya:n yer.

ābħori: *ism-i mürekkebe* 1. Suv içilyen ğa:p, çélék mardak, kürüşge, çüññül. 2. Atıñ uyanı.

ābhōst: *is.* (=cezire) A:da; ızgarlı porsı lay a:da.

ābhiz: *sif.* Köp suvlu yer, suv çıkyɑ:n yer, suvluk yer,

4

suvuñ coşya:n yeri.

ābhiz: *ism-i mürekke* Tolğun, suv daşğını.

āb dādan: *masdar* Suv bermek (a:dama, hayva:na ve ekerançılığa).

āb dade: *is. veya sif.* Suv berilen gama-ğılıç.

ābdār: *sif.* 1. Suvlu, suvlu bolan térce-tā:ze, 2. Yörgünlü, şavlı, ba:dılı şafa:lı, yaldıravıq, sa:f, 3. Cevherli.

ābdārḥāne: *ism-i mürekke* ‘Umu:mı ya:şayış ca:ylarda çay ve kahve tayya:rlanya:n yöri:te yer; **ābdār-ābdārbaşı:** Kahve ve şerbet bermek i:şinde bolan a:dam, çayçı, çayha:neçi.

ābdān: *is.* 1. ları, Havz, suv yığnanya:n yer.

ābadān: *ism-i mürekke* (=ābdāng) Insa:nıñ-hayva:nıñ siydikliği, ga:sıq.

ābadān: *sif.* A:ba:dan sözünüñ yeñildip aydılmağı, a:ba:d.

ābdozdak: *ism-i mürekke* (=ḥak senbe, zemin senbe) Mavin (çekirtgeler toparında bolan mö:cecik; ol yeri gazıp gök ö:nümleriñ köküne noqşa:n yetiryär).

ābdast: *ism-i mürekke* 1. El-yüz yuvıya:n su 2. (vazv) Ṭaha:ret gılma.

ābdast: *sif.* Çalt, çaқған, çépér, i:şine çépér ve usta:d bolan.

ābdug: *ism-i mürekke* (dug) Çal, suv, çal, ayran.

ābedeh: *is.* [Ar.] 1. Ulu emir, ğatı ya:dda ğalan bela:, ğarı:b sözü, ğarı:b za:t 2. Vahşı ca:nvar, ava:bid cem’.

ābedeh: *sif.* Suv berici, yer astındaki kāriziñ deşğinden suv daşına çıkıp ganata göyya:n yeri.

ābdahān: *ism-i mürekke* Ağız suvı, tükürük.

āb-e-dide: *ism-i mürekke* Ya:ş, gözya:ş.

ābidide: *sif.* Parça ve ş. m. za:tlarıñ suv girip nem çekmeği 2. Köp dövüşü başdan geçiren, köpi gören a:dam.

5

āb-e-rāked: *ism-i mürekke* Yata suv, aқmaya:n suv.

ābrahe: *ism-i mürekke* Suv yo:lı, si:l yo:lı, aқar.

āb-e-roḥ: *ism-i mürekke* A:bray, şeref, inam, kader-ğimmat.

āb-e-raz: *ism-i mürekke* Ağacıñ kesilen şaḥasından damya:n suv 2. Ba:de, şara:b, çaқır.

āb-e-razān: *ism-i mürekke* Ba:de, üzüm şara:bı, çaқır.

ābroft: *ism-i mürekke* Aқar suvuñ eteğinde sı:rılıp-sürülüp ğalan da:ş ve ş. m. za:tlar.

āb-raftan: *masdar* Parça ve eğin-eşiklerin öl bolup, suv girip i:ni-boyı kiçelip sıkılmağı, suv girmeğı.

ābrang: *ism-i mürekkebe* (ab-u reng) Bak: ab u reng.

ābro: *ism-i mürekkebe* (ābrahe, kanal) Suv aqar, suv yo:lı.

āb(e)ru: *ism-i mürekkebe* (ābruy) I'tiba:r, a:bray, şa:n, inam, hõrmat, sı:lağ, maqa:m, mertebe, ğadır, orun.

āb(e) ruḥāh: *sıf.* A:brayını isteyān , a:brayını saqlaya:n a:dam, a:brayını berk saqlaya:n.

āb(e) rudar: *sıf.* A:braylı, hõrmatlı, i'tiba:rlı.

āb(e) ruman: *sıf.* A:braylı, hõrmatlı, i'tiba:rlı, inamlı a:dam, yağşı a:dam **ābrumandi:** a:braylılık, mertebelilik.

ābriz: *sıf.* 1. Suv dökülyān yer, suvuñ da:ğdan-a:rnadan ve derya:lardan deñize ğuyyan yeri 2. ḥa:catḥa:nanıñ ğuyısı.

āb-e-zamzam: *ism-i mürekkebe* Zemzem suvı (Ka'bede mescidü'l-ḥara:mıñ yaqı:n yanındaki ğuyınıñ suvı).

āb-e-zendegi: *ism-i mürekkebe* (=āb-e-zendeganı, ab-ı hayat) Di:rilik suvı, ya:şayış suvı, a:b-ı hayat.

ābzi: *sıf.* Suvda ya:şaya:n ḥayva:n, derya: ca:nlısı.

āb-e-zir(e)kāh: *ism-i mürekkebe* 1. Sa:man aşı:ğında gizli:n ğalan su 2. İki yüzli yalçı a:dam; yüzüne sa:de elçek , amma ı:zıñdan yıkılsañ depāñe depcek a:dam.

ābsal: *ism-i mürekkebe* (=ābsalan) 1. Ya:z,

6

yağışlı yıl, yağınlaq yıl 2. Ba:ğ ve bostan, ğülza:rlık, çemenza:rlık.

ab-e-sabaz: *ism-i mürekkebe* Gözüñ bir hi:l keseli, gözüñ içiniñ ıza:sını köpeldip ve tövérėğini ğatıdıp ve ğorecini a:zaldıp soñ göz körliğine sebep bolya:n kesel.

ābestan: *is. veya sıf.* Gövrelilik, iki ğat, ğarnı ça:ğalı (ḥayva:n ya ḥa:tın).

ābestani: *is.* Gövrelilik, hamı:lalık.

āb-e-sefid: *sıf.* (=āb mervarıd) A:k suv, ğöze suv inme keseli, ğöze ğara suv inme.

ābsanc: *sıf.* Suv ölçek, yöri:te suvık za:tlanıñ ağramını ve ölçėğini ölçeyān ğural.

ābse: *is.* Di:şde ya enda:mda döreyān çirkli ç:i:ş.

āb e-siyah: *ism-i mürekkebe* Ğara suv, göz késeli (gözüñ kör bolmağına sebep bolya:n kesel).

āb-e-siyah: *ism-i mürekkebe* (āb-e-siyah) Üzüm şara:bı, ğara üzümdeñ alınıya:n şara:b 2. Köp çüññür suv.

ābşār: *ism-i mürekkebe* 1. Şarlavık, şağlavık, barğa (béyiklikdeñ aşı:k ğoyya:n suv) 2. Verzeş. Valeybal oynunda topı toruñ depesindeñ baş aşı:k urma, a:bşar.

ābeşhor: *ism-i mürekkebe* 1. Aqar suv ya: çeşmelerin ya: a:rnanıñ suv alınıya:n bö:limi, yeri, 2. Ya:şalya:n yer 3. Kısmat, naşı:b.

ābeşodan: *masdar* 1. Ğızğınıñ havırına érimek 2. (kına:ye) Uyalmaq, utanmaq, utançlıqdan suv bolmaq

āb-şoş: *ism-i mürekkebe* Ba:lıqlarıñ suvda dem alı:ş ‘üzvı, balıqlarıñ suvda dem aly:a:n esa:sı ‘üzvı, branşı.

āb-e-şur: *ism-i mürekkebe* Şo:r suv, a:cı suv.

āb-e-şirin: *ism-i mürekkebe* Süycı suv, şirin suv.

āb-ķure: *ism-i mürekkebe* 1. Pişmedik üzümüñ suvı 2. (kına:ye) Ağlama, gözden ya:ş dökme.

āb-feşandan: Suv sepmek.

7

ābak: *is.* Si:ma:b, cıva.

ābkār: *is. veya sıf.* M:ıra:b, öylere suv paylaycı, sa:kı 2. Demir uğruna suv bermek i:şinde bolan a:dam.

āb-kardan: *masdar* 1. O:duñ havırına eritmek 2. Ötmeyän za:dı hayya:rılıq ve zerenglik bilen satmaq.

ābkeş: *sıf.* 1. Ğuyıdan ya: la:rıdan ve ş. m. yerden suv çekyän a:dam 2. Aş süzğüç.

āb-keşidan: *masdar* 1. Ğuyı ve la:rı ş. m. bedre ya: şolar ya:lı za:t bilen suv çekmek 2. Suv uğurlamak.

ābkupil: *is.* (ābkumbil) Cüptün.

ābaki: *sıf.* Suvlañ, suvuq, suvlı, suvcuq.

ābgardān: *ism-i mürekkebe* Mi:s suvsaq (onuñ bilen suvlañ naharı gapdan alıp eyleki ga:ba goymaq üçi:n ulanıyar).

āb-e-garm: *ism-i mürekkebe* 1. Kükürtli ma‘den suvı, yerden co:şup çıky:a:n suv, enda:m a:ğıra peyda:lı bolan ğızğın su 2. Ğızğın suv, ıssı suv.

ābgarmkon: *ism-i mürekkebe* Suv ğızdırya:n destga:h, ğural.

ābgand: *ism-i mürekkebe* Porsı yata suv, la:y suv, a:can batğalıq.

āb(e)guşt: *ism-i mürekkebe* Ço:rba, et, gértüp, nohut ve pumazor bilen tayya:rlanıly:a:n iymit.

ābgun: *sıf.* (ābgune) 1. Ergin suva meñzeş eridilen suvuq za:t, suv ya:lı 2. (mecazen) Parlak, yalqımlı.

ābgir: *ism-i mürekkebe* Havz, istihr, ulı suv yataq, kö:l.

ābgine: *ism-i mürekkebe* Süyşe, billur, a:yna 2. Şara:b suyşesi; közgi.

ābginegir: *is. veya sıf.* Süyşe beceryän, a:yna beceryän.

āb-lamlu: *sıf.* Suvlı yumşa:n iymiş, ma:hı:l durup yumşa:n mi:ve, mılkılan mi:ve, el bilen sıkıp yumşadılan iymiş.

āb(e)le: *is.* 1. Ma:ma hassalığı, cäcäk keseli, 2. Ğabarcaq.

8

āble-ru: *sıf.* Ma:ma keselinden ğalan ğotur yüz, ma:ma di:şe:n.

āb(e)le-farangi: *ism-i mürekke* Sifilis keselinden enda:ma öryān ma:ma.

āb(e)le-kub: *is. veya sıf.* Ma:ma keseline iĝne urya:n a:dam.

āb(e)le kubi: Ma:ma keseline iĝne urmaĝlık.

āb(e)le-gavi: *ism-i mürekke* Ma:ma ĥassalıĝından sıĝırda döreyān késél.

āb(e)le-morqān: *ism-i mürekke* Tavıĝa ma:ma ĥassalıĝından gelyān késel.

āb(e)limu: *ism-i mürekke* Limon suvı.

āb-morvarid: *ism-i mürekke* Göze a:k inme (gözün baııl bolmaĝına sebep bolya:n késel).

āb(e)moje: *ism-i mürekke* Gözyaş.

āb(e)ma'dani: *ism-i mürekke* [Far.-Ar.] Ma'den suvı.

āb(e)moĝattar: *ism-i mürekke* Ğayna:n suvuñ buĝundan 'emele gelyān suv (ol derma:n etmek ve derma:n becermek i:şine işlenyār).

āb-e-mani: *ism-i mürekke* Döl, meni suvı (erkeklik māzinden çıkya:n ma:ya').

ābnāk: *sıf.* Suvlı, çı:ĝlı, ızĝa:rlı, iĝallı.

āb-nabāt: *ism-i mürekke* Pisék şi:resinden 'emele gelyān çüyçük.

āb(e)noĝre: *ism-i mürekke* Kümüş suvı.

ābname: *ism-i mürekke* 1. Öydür ya ba:ĝda ğörnüp duran ĥavz ya: aĝar suv 2. Salĝın.

ābnus: *is.* [Yunan]1. Ébén (Havza meñzeş Hindustandır Ğabeşe ya:lı yu:rtlarda bityān bir hi:li aĝaç).

āb-e-neysān: *ism-i mürekke* Şeker çifñrik.

ābu: *is. veya sıf.* Da:yı.

ābvarz: *sıf.* Yüzüci, gavvaş, suvda yüzüci.

ābo-rang: *ism-i mürekke* (kina:ye) Yüz gözün yaldırıp duran ğörki, ğörklülük, yaldıravıĝ, parlak.

ābo-gel: *ism-i mürekke* 1. Öy, ta:m,

9

ca:y. 2.(kina:ye) Ça:ĝañ önüp ösüp ulalmaĝı.

ābvand: *ism-i mürekke* Küyze, suv ga:p.

ābun(e)mān: *is.* [Fr.] Ruzna:medir meccele, telefon, bark, suv, ĝaz ya:lı nārseden hemi:şelik a:ybe a:y alnya:n pul.

ābune: *sıf.* [Fr.] Ruzna:me ya: mecceleniñ da:imi ya'ni ımıĝlı müşterisi.

ābo-hava: *ism-i mürekke* [Far.-Ar.] Heva:nıñ durmuşı, yaĝdayı.

ābe: *is.* Enāniñ ĝarnından cenin bile çıkya:n ğoyu mai'.

ābi: *sif.* 1. Suva değişli; “ esb-i a:bi: / suv atı:” , “mar a:bi / suv yılanı” 2. Asma:nıñ rengine meñzeş reng; “pirahen-i a:bi: / gök köynek” 3. Suvlı yer, suvarılıya:n yer: “zira:‘at-i a:bi” / suvarılıya:n ekin”.

ābyar: *sif.* Ba:ğ-ba:ğça ve ehli ekerançılığa, öylere suv beryän a:dam, mi:ra:b, suvçı.
ābyarı: suvarım, suvarma, ba:ğ-ba:ğça ve ehli ekerançılığa suv bermeklik, mi:ra:biñ imıklı i:şi, pi:şesi, mi:ra:bçılık.

āb-e-yağ: *ism-i mürekkebe* Bu:zlu suv, doñ suv.

ābi-e-roşan: *ism-i mürekkebe* Açık gö:k.

āpārāt: *is.* [Rus] Şu:rat çıkılıyän ve numayış ve ş. m. za:diñ destgası, ğuralı.

āpārt(e)mān: *is.* [Fr.] ‘İma:rat, ulı ‘ıma:ratdan bir bö:lüm, nā:çe otağdan ‘ıba:rat ya‘nı ğat-be-ğat ulı ca:y.

ābāndis: *is.* [Fr.] Artıkmaç kö:riçeğe, a:damıñ sağ tarafında yerleşyän kö:riyçeğe.

āpandisit: *is.* [Fr.] Kö:riçeğeniñ ğatı a:ğrılı bolup çişmeği.

ātābāy: *is.* [Türk] 1. Ba:y ata 2. Türkmeniñ bir i:liniñ a:dı, Atabay Yomudiñ Çunu evla:dından.

ātaş: [Türk] A:ddaş, a:dlaş.

ātryād: *is.* [Rus] Bir bö:lék serba:z.

ātaş: *is.* O:t.

ātaş afruhtan:

10

masdar. 1.O:t yaqmaq 2. Kina:ye sözünden: Sér turuzmaq, bozğaqçılık etmek, uruş turuzmaq.

ātaş-afruz: *is. veya sif.* 1.O:t yaqıcı 2. Kina:ye sözünden: fitneçi, bozğaqçı, o:t oqlayıcı.

ātaş-afruzi: *ism-i masdar* 1. O:t yaqmaqlık 2. (kina:ye) Uruş turuzmaqlık, o:dı ölçermeklik a:ra bozmaqlık, fitneçilik.

ātaş-bār: *is. veya sif.* 1. O:t yağya:n za:t 2. Ordanıñ, ğoşuniñ tophā:ne bö:lümi.

ātaş-bazi: *ism-i masdar* O:t oynamaqlık, toyda, bayramda, şağalañda, o:dı dürli rengde edip asma:na taraf göçürmek, atmaq.

ātaş-bas: *ism-i mürekkebe* (neza:) Uruşı yatırma, atışığı bes etme.

ātaş-pāre: *ism-i mürekkebe* 1.Bö:lék o:t 2. (kina:ye) Çaqğan, zereng, alıp-yolup barya:n a:dam, herze, pütür.

ātaş-parast: *is. veya sif.* O:da sığınıya:n, o:t paraz.

ātaş-parasti: *ism-i masdar* O:da çoğunmaqlık, o:da sığınmaqlık.

ātaş-ğāne: *ism-i mürekkebe* Küre, o:tluğ, ocağ küre.

ātaş-ğū: *sif.* Bedgılıđ gaharcañ.

ātaş-dān: *is.* O:cağ, o:tluđ, küre, o:t ğoyulya:n mañgal ve ş. m.

ātaş-rang: *sıf.* O:duñ renginde bolan ğızıl reng. 2. (kına:ye) Kırmız rengde bolan şara:b.
ātaş rosan kardan: *masdar* 1.O:d yakmak 2. (kına:ye) Fitne turuzmak.
ātaş-za: *sıf.* Ot doredici, ot öndürici.
ātaş-zā: *sıf.* Dili a:vı bolan, acı sözli.
ātaş-zabān: O:t bermek, bir za:dı o:t bermek, yakmak.
ātaş-zane: *ism-i mürekkebe* Çakmak, o:t yakılıya:n maşuş da:ş, çakmak da:şı.
ātaş-suzi: *ism-i mürekkebe* O:d alma, yanma, o:t yanma, düka:n ya: öy ve ş. m. o:t almaklığı.

11

ātaş-feşān: *sıf.* Dağñ depesinden, kükürtlü çıkya:n yangın köplenç derya: gırasından doreyār.
ātaş kardan: *masdar* 1. O:t yakmak 2. Ok atmak 3. Öcésdirmek.
ātaş gereftan: *masdar* 1. Bir za:t düşüp o:d almak 2. (kına:ye) Ğaharlanmak; to:p ve teşr etmek, haybat urmak.
ātaşgun: *sıf.* O:t rengli; o:da meñzeş, o:t renginde bolan **āb-ātaşgun:** Kırmız şara:b.
ātaş neşāni: *is.*1. Şhirda:rı eda:resiniñ yörü:te o:t söndüryān bölümi, o:da ğarşı göreşyān ğurama.
ātaşi kardan: *masdar* O:t ya:lı etmek.
ātaşin: *sıf.* O:t ya:lı.
āti: *ism-i fa'ıl* [Ar.] Gelecekki, gelecek zama:n.
ātiye: *ism-i fail* [Ar.] Mü'ennes-i a:ti, gelecek zama:n, gelecek.
āsār: [Ar.] Nişa:nalar, ı:zaer, bellikler, eşerler, cem'-i eşer.
āsām:[Ar.] Günāhlār, ya:zıklar, cem'-i eşem.
āsem: *sıf.* [Ar.] Günākā:r, günāhli, ya:zıklı, cem'-i eşme.
ācāl: [Ar.] Vağtlar, mühletler, cem'-i ecel.
ācor: *is.* Bişen kerpiç, kürede bişirilen kerpiç.
ācorfaş: *is.* Bişen kerpiçden döşemek, döşelen yer.
ācudān: *is.* [Fr.] Yoğar derecedä:ki ya'nı ulı mertebede bolan efserleriñ buyruğın berca:y edyān kiçirä:k efser.
ācil: *is.*1. Ğavırılan kadi ve ğarpız çiğidi 2. Pındıkdır bada:m ve peste ya:lı nārseden 'iba:rat.
āçar: *is. veya sıf.* Sirke limon suvuna yatırılan turşı nārise, turşı tağama giren 2. Çaşnı.
āçar: *is.* [Türk] Açar, kulpları açya:n kural, açğı, açğıç.
āhād: [Ar.] Yalñız, tāk, bir ve yeke, cem'-i ehat.

āḥ: Ğı:nanç sözü, aḥ, vaḥ.

āḥā: *is.* Hapa, çör-çöp, ätberindi, a:şğal, döküñdi, ğalındı.

āḥtan: *masdar* Ğılıçdır ya ğama ya:lı za:dı kınından çıkarıp sı:rmağ.

āḥte: *sıf.* Biçilén, ḥayası çekilen (a:dam ya: ḥayva:n).

āḥez: *masdar* [Ar.] Alıcı, alya:n.

āḥar: *sıf.* [Ar.] Ğayrı, ayrı, özge, iki za:diñ biri.

āḥar: *sıf.* [Ar.] A:ḥır, soñ, bir za:diñ ğutaran yeri; a:ḥırın, i:ñ soñı.

āḥerol-amr: [Ar.] İ:ş soñunda, a:ḥırda, i:ñ soñunda.

āḥeroz-zaman: *ism-i mürekkebe* A:ḥır zama:n vağtı, kıyamət vağtı, mahşer vağtı.

āḥerat: *is.* [Ar.] “A:ḥıret” ol dünya, kıyamət ğünü A:ḥır zama:n dünyanıñ soñı, a:hı:ret.

āḥur: *is.* (=āhur) Ma:lıñ iyim ğa:bı, a:hur, ma:lıñ yatağı.

āḥurci: *is. veya sıf.* A:ḥırda işleyän, mehter, séyis, atlara iyim beryän a:dam.

āḥund: *is. veya sıf.* Di:n ‘ılmını oğa:n, a:ḥundluk pa:ta:sını alan molla:, ‘a:lım, ru:ḥa:nı, a:hu:n.

āḥundak: *is.* Aḥ bağar (çikirtğeler maşğalasından bolan, çikirtğeden ulıra:k, ya:şıl renli, ayakları uzun mö:cek).

ādāb: [Ar.] Däpler, ‘a:datlar, yörelğeler, yo:l-yo:rdalar, cem‘-i edeb.

ādābdān: *sıf.* [Ar.-Far.] Edebli, yo:l-yo:rdāğe tanış a:dam.

ādāk: *is.* Derya:nıñ ortasında yerleşyän bö:lék yer, a:da.

ādāms: *is.* [Fr.] Sağıç, sağıcıñ bir görnüşi.

ādres: *is.* [Fr.] Adres (paktıñ yüzünde barcağ yerini ve onu alcağ a:damını görkézyän yazğı).

ādarang: *is.* İnci, üñci, aza:r, miḥnet, ğayğı, renc, hela:k.

ādam: *is.* [Ar.] 1. Ebü'l-beşer, ilkinçi a:dam, insa:n 2. A:dam, nöker, gulluğçı 3. Adamıza:d evladlarınıñ birine bağı, bir a:dam,

ādemi: A:dama bağı bolan, adamza:d, a:dam ferzendi. **ādemiyan:** Cem‘-i ada:m; a:damlar, insa:nlar.

ādamḥār: *sıf.* [Ar.-Far] A:damıñ étini iyyän, a:dam iyci, a:damho:r.

ādamak: *is.* [Ar.-Far.] Kiçi a:dam, heykeli a:dam şeklinde becerilyän gorcağ ve ş. m.

ādamizād: *is. veya sıf.* [Ar.-Far.] A:dam oğı, insa:n, beşer, a:damlar, a:damıza:d.

ādine: *is.* Cuma, anna, heftāniñ a:ḥırkı ğünü.

āzān: [Ar.] Ğulağlar, cem‘-i äzen.

āzar: *is.* 1. O:t 2. Şemsi yıl hesabınıñ doğuzuncı a:yı, ğyüzüñ a:ḥırkı a:yı.

āzarābādegān: *ism-i mürekke* 1. Azərbaycanıñ ikinci a:dı, 2. O:t meka:nı.

āzarahş: *is.* Yıldırım.

āzarkiş: *is. veya sıf.* O:da sığınıly:a:n, o:t paraz.

āzargun: *is. veya sıf.* 1. O:t renginde bolan, o:da meñzeş 2. Kırmız gül, gül lāle, çoğan ösümlüğü, çiğdim.

āzarang: *ism-i mürekke* Ğayğı, mihnet, renc, hela:k bolmaq.

āzarņ: *ism-i mürekke* Belhđä bolan i:ñ ulı yedi ateşgedeniñ biri.

āzari: *sıf.* A:zere değışli, A:zere ba:ğlı, o:da meñzeş, o:t ya:lı 2. A:zərbaycana ba:ğlı, A:zərbaycanıñ yörgünli ğadı:m Farsi lehcesi.

āzuqe: *is.* A:zığa, a:zık

āzin: 1. *is.* (=adin) Bézék, zı:nat 2. Däp, yo:l-yo:rda. **āzin bendi:** Dürlü ışıklar bilen dükänleri ve köce- bazarları bayramçılık günlerinde bezemek ve zı:natlamaklık.

ārā: [Ar.] Ra:ylar, o:ylar, pikirler, cem´-i rä:y.

ārāstan: *masdar* Bezemek, ti:cendirmek, ti:ma:rlamaq, avada:nlamaq, beslemek, görklendirmek, **ārāyiş:** Bezek, zı:nat, avadanlık, görk, bezeme, **ārāste:** Bezelen, ti:ma:rlanan, görklenen, **ārastgi:** Bezemeklik, avada:nlamaqlık, beslemeklik.

ārām: *is.* Dı:nç, ra:hat, a:su:de, uyğun, pesey; **ārām ārām:** Yuvaş-yuvaş, asta-asta, yuğla.

14

ārāmbahş: *sıf.* Dı:nçlık beryän, ra:hatlık beryän, incalık beryän, incaldıya:n.

ārāmeş: *is.* Dı:nçlık, fera:ğatlık, a:su:dalık, incalma.

ārām kardan: *masdar* Incaltmaq, ra:hat etmek.

ārāmgāh: *ism-i mürekke* Ğabır, gör, maza:r, merkad.

ārāyeşgah: *ism-i mürekke* Dellék ha:ne, saç saqğal sı:rılıya:n ca:y.

ārāşgar: *sıf.* Dellék, saç saqğal sı:ya:n a:dam, saç saqğal sı:yırcı.

ārtist: *is.* [Fr.] Bazigär, artist, rol oynayıcı (teatr şahnasında rol oynaya:n a:dam, şan´at eserlerini şahnada köpçülüğñ öñünde yerine yetirmek bilen meşgu:llanya:n adam).

ārd: *is.* U:n.

ārdbiz: *ism-i mürekke* Elék, u:n élényän élék, ğalbı:r.

ārdine: *sıf.* U:na ba:ğlı, u:ndan bişirilyän nārseler (u:n aş ve ş. m.)

āre(e)zu: *is.* Umı:d, arma:n, dileğ, islég, maqşad, télva:s, arzu.

ār(e)zu kardan: *masdar* Küysemek, heves etmek, islemek.

ārezumand: *sıf.* Arzuylı, umı:dlı, hevesli **ārzumandi:** Arzuylılık heveslilik.

ārşin: *is.* [Rus] Rusyanıñ boy ölçęi, 71 santimetr bilen beraber bolan, arşın, arçın.

ārşiv: *is.* [Fr.] Ba:yega:ni (āhli milli: ve devleti zeru:r müdrikleriñ saqlanya:n yeri).

ārm: [Fr] Ayratı:n devlet eda:ralara ve ticaretha:nalara ve ş. m. ba:ğlı bolan ‘ala:met, nışa:n, belği.

ārmān: *is.* Arzuv, umı:d, h̄esret, maqşad, arzuv.

āramidan: *masdar* Dı:nç almak, uzanmaq, ra:hat bolmaq, yatmaq, ı:ncalmak.

āranj: *is.* Tirsék (goluñ çiğın süñki bilen bilék süñküniñ biriğyān yeri).

ārvare: *is.* Eñék.

āruq: *is.* Gāğirmek.

15

ārvın: *is.* Sı:nağ ve tecrübe üsti bilen geçirilyān ba:rlağ.

āri: *is.* Coğab sözü, hava diyemek.

āryā: *is.* (=āryāyi) Eropā, Asya ve Nejad-ı Hind’de bolan möhüm a:kyağızlara h̄aslanyar.

āz: *is.* Hırş ve tama’, imtılma, heddena:şa tama:ki:nlik açgözlülük.

āzād: *sıf.* Erkin, öz ihtiya:rlı, ğaraşsız, aza:d; **āzādi:** Erkinlik aza:dlık, erklilik, öz ihtiya:rlılık; **āzādgi:** Erkinlik, aza:dlık, erklilik, co:ma:rtlık, ğaraşsızlık.

āzādmard: *sıf.* Erkinli, co:ma:rt, ö:zbaşdağ.

āzāde: *sıf.* Aza:d a:dam, erkinli kişi, co:ma:rt, h̄aklı, erkli.

āzādihāh: *sıf.* Erkinlik isleyān, öz başdağlık isleyān, erkinliğiñ ho:ssa:rı.

āzār: *is.* Iza:, urğı, a:ğır, ho:rlık, ünci, derd, örténme, örteniş, aza:r.

āzār dadan: *masdar* Iza: bermek, incıtmaq, örtmek, ho:rlamak.

āzordan: *masdar* Iza: bermek, eziyet bermek, incıtmaq, aza:r bermek, gövne değmek; **āzorda:** Gövne ğalan, inca:n **āzardegi:** Incıma, eziyet çekme.

āzorda h̄āter: *masdar* Gövni ğalan, inca:n.

āzadedil?: *masdar* Inca:n, gövni ğalan, öykelā:n.

Āzarm: *is.* 1.Şerm, h̄aya:, utanç, uyat, yumşaklık, rehımlilik 2. Béyiklik ululuk şeref.

Āzmayeş: *ism-i masdar* Derñev, sı:nav, sı:nağ, ba:rlağ.

Azmayeşğāh: *ism-i mürekkeb* Sı:nağ ca:y, ‘ılmı ve fenni sı:nağlarıñ ba:rlanya:n yeri, ba:rlağ ca:yı.

Āzmayeşgar: *sıf.* Sı:nağcı, sı:nçı.

Azmāidan: *masdar* Sı:namağ, sélcermek.

Āzmand: *sıf.* A:çgöz,

16

h̄ari:s, tama:ki:n, nebsevür.

āzmudan: *masdar* Yağşı yamanı sı:namağ, yağşı yamanı sayğarmak, sélcermek, sı:nağdan geçirmek.

āzmun: *ism-i masdar* Sı:nav, dérnev, tecrübe ha:sılı.

āzuġe: *is.* A:zıġa, iymit üç:i:n gérék bolan ö:nüm.

ājān: *is.* 1. A:ca:n, pa:sba:n, 2. A:ra düşüp iş bitiryān.

ājans: *is.* [Fr.] Veki:lçiliġi yerine yetiryān habarguza:rı (habar bericilik), bir ġurulşık ayrı bir ġurulşığıñ veki:lçiliġini boyun alıp işlerini yerine yetirmekliġi.

ājir: *sıf.* 1. Zehi:nli, fehimli, hu:şlı 2. Haıtır cañı, habar berme.

ās: *is.* Buġdayı un edyān degirmen da:şı.

āsā: Bu söz di:ñe meñzetme sözünü añladyar, “ ya:lı, kimin” ma’na:ları beryār. Mişal üç:i:n “berķ / a:sa: / berķ ya:lı”, “şı:r a:sa: / şı:r diyen ya:lı”.

āsāl: *is.* [Ar.] 1. Ahla:k ve ġılık 2. Endikler, bellikler, mışa:nalar.

āsān: *sıf.* Añsa:t, zahmatsız, yeñil, kı:n bolmadık.

āsānsor: *is.* [Fr.] Asansor, barķı bassancaķ (béyik ca:ylarıñ üstüne bassancaķ yerine barķ bilen çıkıp inilyān ġural).

āsāngir: *sıf.* Añsa:t tutya:n, kı:n tutmaya:n.

āsāyeş: *ism-i masdar* Dı:nçlık, raħa:tlık, feraġatlık.

āsāyeşġāh: *ism-i mürekkebe* Dı:nç alış ca:yı, sırķavları ıla:yta-da kesellileri saķlap derma:n edilyān ca:y.

āsāidan: *masdar* Dı:nç almak.

āspirin: *is.* [Fr.] Teġelek a:k kuruş, ġızdırmanı ve aġırını köşütmek üç:i:n ulanılyān derma:n.

āstān: *sıf.* Arķayın yatan, uzanıp arķa:n yatan a:dam.

āstān: *is.* Asita:ne: İ:şik bosaġa, ba:rgah, derba:r, kövüş çıkarılıya:n yer, dergah.

āstar: *is.* İşlik, içlik.

17

āstari: İçliklik.

āstin: *is.* Yeñ, geyimiñ yeñi.

āsfālt: *is.* [Fr.] Asphalt (köçedir yo:llara ġara ġırı çāġe bilen ġarılıp ġaynadılıp yo:lı teki:zlemek üç:i:n dökülyān nārise).

āsm: *is.* [Fr.] Dem ġısmā, dem köte.

āsmān: *is.* Göñ, gö:k, asma:n.

āsmānjol: *sıf.* Öy-i:lsiz, sallaġ.

āsmānħarāş: Köp ġatlı ca:y, göġe yetip yatan öy, āġirt ulı ca:y.

āsmānġorreş: *ism-i mürekkebe* Yıldırım, gö:k göpürdeme.

āsmānfarsa: *sıf.* Gö:ġe yitip duran, ġatı beyik, göġe çekilip duran.

āsmāngun: Asma:n ya:lı, gö:k ya:lı, göñ rengine bolan.

āsmāni: *sıf.* 1. Göğe değişli, asma:na bağlı göñe değişli, 2. Huda:yıklı, Huda:ya değişli.

āso-pās: Müfli:s, ğarı:b, faķi:r, yo:ęsul, mä:tä:ç.

āsudan: *masdar* Dı:nç almak, i:şden rahat bolmak, arķayın bolmak, ıncalmak.

āsude: *sıf.* Dı:nç, arķayın, fera:ęat, ra:hat, erkin, a:suda.

āsudehāter: [Far.-Ar.] Köñül dı:nçlık, köñül ra:hatlık, ca:yılı, aynı ğanı.

āsudedel: *sıf.* Köñül a:sudalığı, köñül dı:nçlığı, köñüllü, aladasız.

āse: *is.* 1. Değirmen da:şı, haraz da:şı 2. Yer tohumlama:ęa tayya:rılık görme.

āse: *is.* Buğday ekinine düşyān sa:rılık keseli.

āse: *is.* Boyun oñurgañ ikinci densesi, boğunu.

āsyā: *is.* 1. Harar, 2. Yer yüzünüñ başden bir bö:leęiniñ adı, Asya.

āsyābān: *is. veya sıf.* Değirmençi, hararban, kelva:nçı.

āsyāsang: *ism-i mürekke* Değirmen da:şı, harar da:şı.

āsib: *is.* Iza:, uręı, zıyan, eziyet,

18

aza:r

āsime: *sıf.* Tuķa:t, ça:şgın, alcırañ, uğrunı yitiren, ğayęılı.

āş: *is.* Suvuķ damak, suvuķ aş, **āş raşte:** U:nlı aş, **āş şirbernic:** Süytli aş, **āş şel:** Suvuķ aş, **āş dehansöz:** (kinaye) Peyda:lı gi:rdecı ma'nıda, **āş maset:** Ğatıklı aş.

āşām: *is.* İçmeli za:t, şerbet ve iymit.

āşāmidan: *masdar* İçmek **āşāmidani:** İçmeli za:da değişli, suv, çal ve nuşa:be ya:lı nārse.

āşpaz: *is. veya sıf.* Bişiryān a:dam, yöri:te i:şi aş bişirme bilen bolyan, iymit bişirici, aşpez.

āşpazhāne: *ism-i mürekke* Aş öy, yöri:te aş bişirilyān ca:y.

āşti: *is.* Yaraşık, barlışık, öyke-ki:ne ya: uruşdan soñ bolya:n ıla:laşık, yaraşıklık.

āştıpazir: *sıf.* Yaraşığa tayya:r bolan adam, ıla:laşığa üpçin bolan adam.

āştikonān: *ism-i mürekke* Yaraşmağı yo:la berilme, meylis, yaraşık meylisi yo:la ğoyma.

āşhāne: *ism-i mürekke* Aşpezhā:ne, aş öy, yöri:te nahar üçi:n salınan ca:y.

āşęal: *is.* Çör-çöp, hapa, ätberindi za:tlar, ğalındı, dokundu.

āşęaldān: *ism-i mürekke* Hapa, çör çöpler ğoyulya:n ğa:p, aşęal ğoyulya:n ca:y.

āşoftan: *masdar* 1.Tuķa:t yağdaya düşmek, ça:şgın ha:la düşmek 2. Ğaharlanmak, alcıramak.

āşofte: *is.* Sergezda:n, añnalın, daręan, ça:şgın, alcırañ, peri:şa:n **āşoftegi:** Ça:şğınlılık, tuķa:tlılık, alcırañlık.

āşoftedel: *sif.* Peri:şa:n ha:l, tuқа:t yağdaylı, bozuk, köñüllü, çaşgın, alcırañ.

āşofteaql: *sif.* Mecnun, dā:li, ‘aqlın yitiren, ça:şan, alcırañ elemta:s.

āşkar: *sif.* A:ydiñ, ‘aya:n, açık, mälim, anık, belli, ä:şkä:r, mesaña.

19

āşkar kardan: *masdar* Ya:ymaq, ‘ayan etmek, ä:şkä:r etmek.

āşkub: *is.* 1.Ca:yıñ her bir mertebesı, ca:yıñ üstü, ba:m, 2. Yer a:dalğasında: Biriñ bir ğatı, ğatlaq, ğat.

āşenā: *sif.* Tanış, dos:t-ya:r, a:şna.

āşenāgar: *sif.* Yüzücü, ğavvas

āşub: *ism-i masdar* Bulağaylıq, fitne, bozğaklıq, gavğa:, ağım-dönümlük.

āşubgar: *sif.* Bulayğaycı, fitneci, bozğakçı, şerçi.

āşoftan: *masdar* 1. Tuқа:t bolmaq, añalmaq, alcırañlı bolmaq, ça:şmaq, 2. Gażablanmaq, ğaharlanmaq.

āşo-lāş: *sif.* Derbi da:ğın, pıtrañ, ça:şgın, yara:ñ ıza:sından çirklemek, ğa:n koq yüze çıkmak, porsa:n pıtra:n maslıq, murda:rıñ pıtamağı.

āşiyāne: *is.* (=āşiyāne) Hövürtge, kéték 2. Öy, mesken, meka:n ma’nıda.

āsāl: *is.* [Ar.] Tüys, asıllı a:damlar, 2. Ağşama:ra, gün ayağını yere dikén çağı, cem’-i asıl.

āsef: *is.* Ol Berħaya:nıñ oğlu, Süleyma:n pı:yğamberiñ vezi:ri, ertekilerde hem a:dı gelyär. Rova:yat ediyärler; ol ‘ılım-ı ğaybdan ğabarlı bolup, Melike-i Belkısıñ tahtını göz açıp yumya:nça:lar Süleyma:nıñ ğa:şına gétirénmiş. şöyle-de ol da:na ve ferasetli vezi:r bolmalı. **āsef cah:** Ulı vezi:rleriñ bir nā:çesiniñ laqamı.

āğā: [Türk.] Ğormat sözi bolup at bilen bağlanışıklı, has-da ‘aya:llarıñ ve ğocalarıñ a:dınıñ öñi bilen beylelikde çekilyär, erkek a:damlar ğağda a:ğa deyilyär.

āğaç: [Türk.] 1. Ağaç, ba:ğ 2. Ferseng ma’nada.

āğār: *is.* Çi:ğ, nem, ızğar, öl, ığal.

āğāz: *is.* Başlanğıç, başlama, ilki i:şiñ başı, desla:p.

āğāzgar: *sif.* 1. İlki başlayıcı, başlayıcı 2. At çapğı

20

adalğasında: at oğlanları uğradya:n.

āğar: *is.* Ğurı ça:y, si:l gelip geçende ça:yda bö:lék püçék, az a:vlaq ğalan suv.

āğestan: *masdar* Ğarmak, ezmek, ğarışdırmak, bulaşdırmak, ğa:rıp-ğatım etmek, yuğurmak.

āğeste: *ism-i mef’ul* Yuğrılan, bulaşan, ğarışan.

āğol: *is.* [Türk] A:yman, aylav, ma:lları saklamak ve eklemek üçi:n çekilen di:va:r, ağaç aylanan yer, ğoyun yatan, tavık kéték.

āğonde: *is.* 1. Pa:mıkdan edilen gülle, eğirmek üçü:n tayya:rlanan pa:mık, 2. Zehirli kelepli möy, ruteyl.

āğuz: *is.* (=āğuz) A:vız, tā:ze gızlan sığır ve göyun ya:lı ma:lın ilki süydi.

āğuş: [Türk] Türk dilinden alınan: bu a:t Türkleriñ bende ve gulamlarına dağıly:n a:t diyip düşündiriş berilyär.

āğuş: Ğucaq, göyun, göltük. **der āğuş-ı giriftan:** Ğucaqlamak, ğucağıña almak, göyna salmak.

āğil: *is.* 1. Gözüñ ğitağı bilen gözlemek, 2. Ğahar bilen ser etmek.

āfāt: *is.* [Ar.] Keseller, derdler, émgékler, nasağlıklar, cem´-i afet.

āfāğ: [Ar.] Kena:ralar, gıralar, afuqlar, cem´-i ufk.

āfat: [Ar.] Bela:, zıyan, kesel, derd, émgék, a:fa:t cem´.

āftāb: *is.* Günéş, gün.

āftābparast: *is. veya sıf.* 1. Güne çokunya:n, güne sığınya:n, günparaz, 2. (=Harba) Paşlak, kelpézā meñzeş, süyrenci hayva:n; bu ca:nlı günéşde ö:z rengini üytgedip otların üstünde oturanda ö:zini şol otlara meñzedyär.

āftābzadegi: Gün urmaıklık, gün yakmaıklık.

āftābzade: *sıf.* Gün uran gün yakan gün köydürän.

āftābgardān: *ism-i mürekkep* Güne bakar.

āftābgir: *is. veya sıf.* Gün düşyän yer, gün değyän ca:y, 2. Çatr, sa:yeba:n.

21

āftābe: *is.* Kündük.

āftābi: *sıf.* Güneşli, güneş.

āfaridegār: *sıf.* Yaradan Allah, helak edici, yo:kdan ba:ra getirici, Ğuda:y ta:lanın a:dlarınñ biri.

āfaridan: *masdar* Yaratmak, helak etmek, döretmek, yo:kdan ba:ra getirmek.

āfaride: *ism-i mef´ul* Mahlu:k, helak bolan, dörā:n, yo:kdan ba:ra gelen.

āfarin: *is.* Berekella:, tüvveleme, sağ bol, yağşı, du´a, şükürü sena:.

āfarineş: *ism-i masdar* Yaratma, döretme, dorediş, yaradılış, doredicilik.

āfand: *is.* Uruş, söveş, duşma:nlık yüzünden bolya:n uruş.

āq: *sıf.* [Türk.] A:k.

āqā: *is.* [Türk.] Hormat sözi bolup a:damlarınñ adı bilen hemra:, mısıl üçü:n felan a:qa diyen ya:lı.

āqāsi: *is.* [Türk.] Beyik, ulı, bayar.

āqsaqqāl: *ism-i masdar* [Türk] A:k saqqal, ya:ş ulı, o:ba ya:ş ulusu, göca.

ākādemi: *is.* [Fr.] Yunanıñ Aten diyen şeherde bolan bir ba:ğınñ a:dı. Ol ba:ğda Eflaţun ö:z şağirdlerine felsefe safağın berén eken. Soñ soñlar ´ilmı merkezlere

övrilip görünükli ‘a:lımların ‘ılmı ve edebi mes‘eleler boyunca yörite ‘ılmı derñev i:şini alıp barılıya:n yerine övrilip aħı:r “aka:demi” diyen a:d ğalyar ve ğalıpdır, şeylede aka:demi sözi ‘ılmı edebi otuşışıkda şondan ğalyar.

ākādemişyan: *is.* [Fr.] Aka:deminiñ ‘uzvı, i:şġā:ri.

ākor: *is.* [Fr.] Artist, teatr şahnasında rol oynaya:n a:dam.

āktiv: *sıf.* [Fr.] Talaşcañ i:şēññer, i:şe bişişen.

ākrobasi: *is.* [Fr.] Tanab oynı, ağır demiri zıñma ve jimnastik ya:lı oyun, ol çetin verzeşlerde ħasa:ba gelyär.

ākel: *is.* [Far. ve Ar.] Damakçı, iyecēn, iyecēñ, aklın cem‘i.

ākandan: *masdar* Do:ldurmak, bir ġa:bı ya: bir za:dı do:ldurmak,

22

yassık ve yorġan ya:lı pamıkdan do:ldurmak.

āġāh: *sıf.* Ħabarlı, saķ, yetik, ħabarda:r, ā:ġāh, seresa:p.

āġāhi: *ism-i masdar* Ħabarlı bolmak, belimli bolmak **āġāhi havastin:** Ħabar so:ramak, **āġāhi dāden:** Ħabar bermek, a:ġah etmek.

āġāhi: *is.* Intıza:mı ġuramanın bir bölümi, ol ya:davsız ogrı ve cena:yatkā:rların ġarşısında ġorēşyān eda:re.

āġāhidan: *masdar* A:ġah bolmak, ħabarlı bolmak, ħabarda:r ve saķ bolmak.

āġart-e-sāhel: *ism-i mürekkep* A:k hoķar.

āġāştan: *masdar* (=āġāştan) Ézme, ġa:rım ġatım etmek, ġatıştırmak, yuġurmak.

āġahi: *is.* İġla:n, bildiriş, reklama.

āġanidan: *is.* Do:ldurmak, anbarlamak, ġırma-ġırat etmek.

āl: *is.* ‘A:mlar-toparların ve hem bolġısız dābler a:dalġasına ġorā ve hem zena:nelerin aydışı ya:lı; tā:ze ça:ġa doġuran ‘aya:l öyde yeke ġalsa, oña cindir peri ve ř. m. şadma ve aza:r yitirip hala:k edyānmiş diyyārler. Ol altncı ġi:ce ça:ġa doġuran ‘aya:lın baş ucunda gelip onuñ yürēk baġrın çıkarıp ākidyānmiş. Aydışına ġorā: ça:ġa doġuran ‘aya:lı ħama:ma ekidilmā:ni, yeke ġoyulmaya:n.

āl: *is.* [Ar.] Ehli maşġala, ferzendler, **a:l Alla:h:** Evliya-ullah, Pıyġambar-ı İslamın ħa:neda:nı. **Al Resu:l:** Ħezret-i Resu:lın evladları **A:l Ali:** sa:da:t, Emirü’l-mümini:n, ‘Ali ve Fatımatü’l-Zehra neslinden bolan, ‘aleveyn.

āl: *sıf.* A:l, ġızıl reng, açık ġızıl.

ālāt: *is.* [Ar.] Abza:lar, abza:rlar, ġurallar, şay-şuyular, cem‘-i alet.

ālālik: *is.* [Türk] Aġaç evi, Türkmen a:k öy.

ālāf: [Ar.] Müñler, cem‘-i elf.

ālale: *is.* Lā:le ġül, ġızıl lāle, çiġildēm ġül.

ālām: [Ar.] Ünciler, derdler,

görgiler, ağırlar, rencler, ıza:lar, cem‘-i elem.

ālāyeş: *ism-i masdar* Bulaşıklık, ğatım-ġarımılık, yağurılışık, arassa ve na:pa:k za:diñ ğatışmağı.

ālāyidan: *masdar* Bulaşdırmak, ğarışdırmak, yağurışdırmak.

ālb: [Ar.] Tikenli ağaç.

ābarslan: *ism-i has* Selçuk şa:hlarından, Çuğrıl Biğniñ oğı.

ālbālu: *is.* Turşumtık iymiş, ‘umu:man oña “a:lba:lu” diyilyär.

ālbūm: *is* [Fr.] Şu:rat, tembr ya:lı nārsāni yōri:te ya:dıġā:rlık üçi:n onuñ varaqlarınıñ yüzüne yélmenyān defter tā:vireli nāirse.

ālat: [Ar.] Abzal, esba:b, ğural, şay-şuy, a:la:t cem‘.

āle-abā: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Pıygamberimiz Hāzret-i Resul-i Ekremiñ maşġalası. Hāzret-i Resul-i Ekrem ve Emirü‘l-mümini:n ‘Ali, Faṭma, Ḥasan ve Ḥüseyn ‘aleyhimü’s-sela:m (Bir ğün pıygamberimiz ö:z kö:rekēni ‘Ali ve ğı:zı Fatımatü'l-Zehra ve iki aġtıġı bilen bilelikde bir do:nuñ aşı:ġında yatan ekenler. Onı görēnler ol ğünde soñ olara 5 ten ya‘nı baş a:dım bolmaqlarına görā baş ten a:l ‘aba: diyip adlandırıpdırlar.

āle-omran: *ism-i mürekkebe* [Ar.] 1. Hāzret-i Musa’dan ğalan nesiller. Onuñ atasınıñ a:dı ‘Ümran bolmaġına görā, oña ‘Ümran diyilipdir. 2. Kura:n-ı Kerimiñ suralarınıñ biriniñ a:dı.

āloftan: *masdar* Tilbe bolma, alcırañ bolmaq, ça:şġın bolmaq.

ālofte: *ism-i mef‘ul* Tilbe, uğrını yitirēn, alcırañ, ça:şġın.

ālang: *is.* Sıñır, ħandaq, ğalanıñ daşına çekilyān di:va:r. Ol di:va:rıñ di:ñe duşma:niñ ğarşısında ğo:ranmaq üçi:n görülyān ça:re ve aladalar.

ālu: *is.* Ā:lu, mi:veler toparından bolan turşumtık iymiş.

ālubālu: *is.* ‘Umu:man a:dı albalu, ol turşumtık mi:velerden bolyar.

āluçe: *is.* Hālçék a:dında bolan mi:ve.

āludan: *masdar* Bulaşdırmak, yağurmak, hapalaşdırmak. **ālude:** “ism-i mef‘ul” Bulaşık, ğarışık, hapalık.

ālunak: *is.* Çatma, küme, eşék arqa, nijde, parġav.

ālehe: *is* [Ar.] Ḥuda:ylar, Tañrılar, ma‘bu:tlar, erba:blar, cem‘-i ila:h (ġadı:mkı inamlar).

āli: *sıf.* Şeymi ‘ılmınıñ bir reştesi, bir bö:lümi.

āmāj: *is.* 1. Nişa:na, béllék, tarp, tummék yer, 2. Demir azal.

āmādgāh: *ism-i mürekkebe* Ārtişe-ġoşuna tayya:rlık görilyān yer, iyim-içim ve eġin-eşik nārseleri tayya:rlanya:n ca:y.

āmādegi: *is.* Tayya:rlık, ħā:zırlık, üpcinlik.

āmāde: *ism-i mef'ul* Tayya:r, hā:zır, üpcin, tayya:r.

āmār: *is.* Sa:n, hasa:p, köpçülüğün ya:şayşına ve durmuşına göz yetirmek üç:n bir şehriñ ya: yu:rdun a:damlarınıñ sa:nını ve durmuşını görkezme.

āmārdār: *is. veya sıf.* Hāsa:pğā:r, hāsa:pda:r.

āmārşenās: *is. veya sıf.* A:ma:rıñ ka'ıda ve düzgüninden habarlı a:dam, a:ma:r bilen gızıqlanya:n a:dam.

āmārgar: *is. veya sıf.* A:ma:r işini yerinine yetiryän a:dam.

āmās: *ism-i masdar* Çi:ş, pökgerme, enda:mıñ na:sağlığından 'emele gelyän yarılma ve dövvilmeden yüze çıkya:n çi:ş.

āmāsıdan: *masdar* Çi:şmek, ğaparmak.

āmāl: [Ar.] Arzuvar, umı:dlar, işleğler, cem'-i emel.

āmāyeş: *ism-i masdar* Zı:balık görklilik, bezéğlik, avadanlık, tayya:rılık.

āmbulans: [Fr.] Na:sağ, serkavları şıfa:ha:ne bi:ma:ristana ğatnadyañ yöri:te ti:z kömek maşı:nı.

āmpere: *is.* [Fr.] Barq-elektrik energe güycünü ölçeyän yöri:te ğural.

āmpersanj: *ism-i mürekkep* Barq- elektrisiteniñ güycünü ölçeyän ğural.

25

āmpul: *is.* [Fr.] Na:sağlara urulya:n işne.

āmadan: *masdar* Gelmek, yetişmek, hužu:r tapmak, **āmad ve şed:** Gelim-gidim, ğatnaşık, barış-geliş.

āmer: *is.* [Far.-Ar.] Buyrukçı, höküm edici, ferma:n berici.

āmorzeş: *is. veya sıf.* Bağışlamak, Huda:y tea:lanıñ bendelerine eden 'a:sıçılığını, ölerden soñ ötmekliğı, bağışlamağı.

āmorzande: *ism-i fa'il* Bağışlayıcı, ya:zık geçici, yalkayıcı.

āmozıdan: *masdar* Bağışlamak, ya:zığı ötmek.

āmorzide: *ism-i mef'ul* Bağışlanan, Yaradan ya:zığını geçen a:dam.

āmorziş: (= āmorzeş) *ism-i masdar* Bağışlayış, bağışlamak, 'afv etmek.

āmene: *is.* Bir arka o:dun, bir üşmek o:dun.

āmane: *is.* [Ar.] 1. 'Arablarınıñ ğı:zlarına dakya:n a:dı, 2. Hazret-i Resu:l-i Ekremiñ ecesiniñ müba:rek a:dı.

āmuhtan: *masdar* 1. Övrenmek, övretmek. **āmuhte:** Övredilen, övrenén, 2. Endik eden, bişişen.

āmuzeş: *ism-i masdar* Övretmek, övrediş, övreniş.

āmuzeşgah: *ism-i mürekkep* Sapağ övredilyän meka:n, mekteb, medrese.

āmuzeşgār: *sıf.* Mekteb-medresesiniñ mu'allımı, sapağ beryän a:dam, övredici üsta:d.

āmuzıdan: *masdar* Övretmek.

āmihtan: *masdar* Ya:naşdırmak, yakı:nlaşmak, ğarışdırmak, yuğurmak.

āmizeş: *ism-i masdar* Ya:naşmak, ya:kınlamak, bile yatmak.

āmin: [Ar.] Du‘a:dan soñ aydılya:n söz Huda:y tea:lağa “kabul et, müsteca:b idever” diyip yalbarma söz.

26

ān: *zamir* Ol, üm-işa:re söz, daşda duran a:dama işa:re “ol a:dam”, “şol a:dam” diyen ya:lı.

ān: [Ar.] Vağt, çak, ça:ğ, dövir, göz açıp yumya:nça:. **āna:** Şol dém, pasır-pusır, derrev, şol ha:l.

ānā: [Ar.] Bütı:n gün ya: gündiziñ bir böleği.

ānātumi: *is.* [Fr.] Enda:m tanı:cılık barada bolan ‘ılmı ba:rlağ; enda:mı dilme, ölen a:damiñ sı:nav üci:n enda:mını kesme.

ānarşi: *is.* [Fr.] Düzğünsizlik, bozğaççılık, yu:rduñ hökümsizliği ve қа:nu:nsızlığı

ānaeşist: *sıf.* [Fr.] Düzğünsizliği isleyän, fitneni söyyänlar.

ānāf: [Ar.] Burunlar, cem‘i anef.

ānānās: *is.* [Fr.] Ananas (Asya, Afrika ve Arupanıñ ıssı yerlerinde ‘emele gelyän ösümlük ve onuñ eğrelip duran toğalak, yalqımlı ı:slı iyilyän mi:vesi).

ānja: Daş yere ve ya bir meka:na işare, ol yer, ol ca:y.

ānjahān: *ism-i mürekkebe* Ol dünya, a:hırat.

ānçenān: Ol cüvre, ol tä:vire, ol hi:li.

ānçe: *is.* Her za:t, ol za:t.

ānfeloānzā: *is.* Ğırsak-süñük ağırı yoñnalama, dümevleme ve yoğuşık ğızdırma keseli.

ānķut: *is.* A:lağaz, añķ ğaz.

āni: [Ar.] Derrev, şu dém, şu çak, basım, çalt, çakğan, birden

āvā: *is.* Äheñ, ses.

āvār: *is.* Tot tozan, ca:y bozulıp yıķılan ba:m ve di:va:r.

āvār: *sıf.* A:va:re sözüñ ğisğaltması, yu:rdundan daş düşüp ı:ğıp yören, belli meskensiz.

āvār: *is.* I:za, renc, sütem, zo:rlık ta:lamaq, düzğünsizlik.

āvāre: *sıf.* Belli meskensiz, i:şsiz entāp yören, serğezda:n, a:va:re sa:lla:h. **āvārgi:** serğezda:nlık, sa:lla:hlık, a:va:relik.

āvāriye: *sıf.* Zeval yeten,

27

ħara:blanan, žaya:lanan, ğasrat gören, a:va:reyi.

āvāz: *is.* Ses, äheñ, a:va:z.

āvāze: *is.* Çav, şöhret, dabara, a:d çıkarma, sarsğın.

āvāzehān: *is. veya sıf.* (= āvāzhan) Aydımcı, bağı.

āvāns: *is.* [Fr.] Bi: 'a:ne, önünden kėsğınlāp berilyān pul, zahmat hakı.

āvardgāh: *ism-i mürekkebe* Uruş meyda:nı, sövėş meka:nı.

āvardan: *masdar* Getirmek, bir yerden alıp gelmek.

avarande: *ism-i fa'ıl* Getirici, alıp gelici, alıp gelen.

avrıl: *is.* [Fr.] Firengi, ya'ni miladı ta:qıvı:mıñ dördüncü a:yınıñ a:dı.

āvand: *is.* 1. Ğa:p, küze, suv küzesi, şara:b küzesi, 2. Ösümlükleriñ adalğasında otuñ şı:resiniñ aqya:n to:rbası, lülesi.

āvihtan: *masdar* Asmaq, sallamaq, bir za:tdan sallanmaq.

āviz: *masdar* Uruş, sövėş, duşma:n bilen sövėş etmek.

āvizān: *sıf.* Sallağlı, asğılı, asılıp göyulan.

āvişan: *is.* Kākilik otu.

āh: Öküñç sözi, a:h diyip ö:zindān dem almaq.

āhar: *is.* Ketı:ra ve nişastadan becerilyān maye', ol maye'-i parça urup ğatıdıp, soñ, patlı edip ğatlav üçı:n geyimlere ulanılyar.

āheste: *sıf.* Yuvaş, assa, sessiz, üynsiz. **āhesteği:** Yuvaşlıq, assalıq.

āhak: *is.* Héq, oksid kalsiyum.

āhmand: *st.* Yalançı, ya:zıqlı, 'a:şı, günähli.

āhan: *is.* Demir.

āhanpāre: *ism-i mürekkebe* Bölék-pöçék demir, avniq uşaq demir.

āhanroba: *is. veya sıf.* Demiri ö:züne çekyān ğural, demire hareket salya:n mığnaş, da:ş mığnaşısı.

āhankār: *is. veya sıf.* Demir ussası, a:henger.

āhankeş: *is. veya sıf.* Demir

28

çekici ğural.

āhang: *is.* Sa:z, a:va:z, héñ, 2. Qasd, niyet.

āhangar: *is. veya sıf.* Demir ussa, demir i:şi bilen ğızıqlanya:n ussa.

āhangsāz: *is. veya sıf.* Sa:z döredyān a:dam, aheng yasaya:n.

āhanin: *sıf.* Demire bağı bolan, demirden yasalan puhta ve mā:kā:m nārse, demirden demir.

āhu: *is.* Kėyik, cėrėn, maral.

āhubarre: *is* Kėyik ça:ğası, toqar.

āhupā: *ism-i mürekkebe* Kėyik ya:lı yörtıyān, yıldam, ğatı yüvrük ca:nlı.

āhupā: *ism-i mürekkebe* (=āhupāy) Ca:yıñ diva:rınıñ yüzine çekilyän bir tüysli geçbö:riniñ a:dı.

āhuçşm: *sıf.* Avadan gözli, kéyik gözli, cérén gözli.

āhudel: *sıf.* Görkaç, sehel za:tdan görkya:n hékék.

āhukuhi: *ism-i mürekkebe* Ayraç, dağ keyiği.

āhun: *is.* Kâriz.

āhunbar: *is. veya sıf.* Kâriz gazan.

āh(i)yāne: *is.* Kelle kâsesi, mağzıñ üstünde birleşyän süñk.

āy: Hıta:p edip ğı:ğırma, yüzlenme.

āy: Ökünç söz, a:y diri:ğa, vaḥ bolmadı diyip ya:lı, a:y.

āyā: So:ramak nışa:nası, bir za:da düşünmek ya: a:gahı tapmak üçi:n ulanıya:n söz.

āyāt: Aye:lär, nışa:nalar, ‘ala:matlar, mu‘cizeler, Kura:nıñ a:ye:läri, cem‘-i aye:.

āyat: *is.* [Ar.] (=āyet) A:yet, nışa:n, belği, ‘ala:met, mu‘cize.

āyatol-korsi: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Ol su:re-i Baçara’da: “Allah la ilahe illa hu: ilahi’l-kayyüm” sözler bilen başlayar.

āyatol-lāh: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Di:n uğrunda bilim alan ‘a:lım, ru:ha:nı, müctehid, a:hundlık derecini alan.

āyeş: *ism-i masdar* Bir yıl öñünden ekiş yeri suvarıp goymak, yeri taht edip meñzetmek, yeriñ zo:rını köpletmek üçi:n görülyän çä:re.

āyande: *ism-i fa‘il* Gelcek, gelecekki.

āyene: *is.* A:yna, gözği.

āyin: *is.* Düzğün, ‘a:det,

29

yol-yorda, қа:da, dessur.

āyinbandi: *ism-i masdar* Bezemek, küçe ve hıya:ba:nları ve düka:nları dürli görnüşde, döreğey ışıklar bilen şağalañda bayramçılığda avadanlamak, bezemek.

āyine-jamşid: *ism-i mürekkebe* Ğadı:mkı Eyrani sa:zlarınıñ biriniñ a:dı.

āyine-dadresi: *ism-i mürekkebe* Maḥkemeleriñ pa:ya uşu:lı, da:dresi-niñ yo:l yordası. ḥukı:kı ve kifri da:‘va:lara yetişiklik etmek üçi:n қа:nu:nlar boyunca düzülen da:dğahlar tarafından da:‘va: eyelerince ḥaқına oñat gözlégçilik edilme.

āyinnāme: *ism-i mürekkebe* Düzğün-na:ma, esa:sna:ma, қа:‘ida ve dusturna:ma.

āyinebandān: *is. veya sıf.* Köp a:yınaları bayramçılığda ğa:pı ya di:va:rıñ yüzünde oñatca goyup bezemeklik.

āyinekār: *sıf.* A:yna i:şi bilen ğızıklanya:n a:dam.

āyinegun: *sıf.* 1.A:yna ya:lı, a:yna: meñzeş, 2. Açık, sa:f.

- alef:** (hemze ya: elif-i Farsi) Alfabanın birinci harfi.
- e'telāf:** *masdar* [Ar.] Birleşmek, do:stlaşmak, bi:rikmek.
- a'emme:** [Ar.] İma:meler, di:ni yo:lbaşçılar, cem' -i ima:m.
- ab:** *is.* [Ar.] Ata, dāde, aqğa, aba cem'.
- eba:** *masdar* [Ar.] Saklanmak, ğayra durmak, yüz dö:ndermek.
- abābil:** *is.* Cem' -i sözi, kelimesi, deste, bö:lék-bö:lék.
- abān:** *is.* Şemsi yılın sekizinci a:yının a:dı.
- ebtedā:** *masdar* [Ar.] Başlamak, başlanğıç, i:ş başlamak, ilki.
- ebtezāl:** *masdar* [Ar.] Köp i:şlāp könélitmek, qadersizlik, kö:nelik, imıklı i:şe urmak.
- abtar:** *sif.* [Ar.] Ğuruğı késik, züryatsız, ferzendsiz.
- ebtekār:** *masdar* [Ar.] Tā:zeden tapmak, tā:zelik, ozal görölmedik za:dı tā:zeden tapmak getirmek.
- ebtela:** *masdar* [Ar.] Bela, du:ça:r bolmak, ğazaba ğalmak, na:sağlığa uçramak, yoluğmak.
- ebtehāc:** *masdar* [Ar.] Hoşluk, şa:dlık, şa:dyanlık.
- ebtyā':** *masdar* [Ar.] Satın almak, harıd etmek, alıcılık.

- abad:** *is.* [Ar.] Hemi:şelik, mıda:malık, 'ömürlük, ba:kı, ebedi.
- abdā':** [Ar.] Cem-i bedi', beda'atlar.
- ebdā:** *masdar* [Ar.] Tā:zeden bir za:dı tapmak, dörétmek, yo:kdan ba:ra getirmek.
- abdāl:** [Ar.] Cem' -i bedel ve bedi:l; çehletenler, bedeller, sa:lih taqva: a:damlar, ärler, dervişler, ğalandar.
- ebdāl:** *masdar* [Ar.] Övirmek, değşirmek, çalışmak.
- ebdā:** *masdar* [Ar.] Ā:şkär etmek, anıklamak, a:ydiñlamak, 'aya:n etmek.
- abadi:** [Ar.] Hemi:şelik, mıda:malık, ölmez yitmezlik, ba:kılık.
- abadiyyat:** [Ar.] 1. İmıklılık, hemi:şelik, mıda:malık, 2. A:hırat, mahşer.
- abr:** *is.* Bulut.
- ābar:** *is.* Yokarı, üst.
- abrār:** [Ar.] Co:ma:rtlar, sağı:lar, eli açıklar, ile yaraya:nlar. cem' -i ber.
- ebrāz:** *masdar* [Ar.] Açıklama, yüze çıkarma, bildirme, ā:şkär etme.
- ebrām:** *masdar* [Ar.] Ayak di:remek, berk durmak, bir i:şde puhta durmak.

ebrā: *masdar* [Ar.] Pā:klemek, bi:za:rlamak, na:sağlığından dı:nda:rıp şifa: bermek.

ābreş: *masdar* [Ar.] Ö:z durmuş renginde ya'nı ayratı:nlıkda bolan saqğar ha:l ha:llı bolan çıpar aţ, saqğar aţ **mekānı abreş:** Dürli rengde bolan otuñ meka:nı, yeri; dürli rengde bolan otlu yér.

abre-n bahar: *ism-i mürekkebe* Ya:z faşlınıñ buludı.

abru: Ğaş, ebruva:n cem'.

abru torç kardan: *masdar* Ğaş çitmek, yüz turşutmaq.

abrukamān: *sıf.* Ğaşı ya:y, ya:y qaşlı.

abruqaşāde: *sıf.* Açık yüzli, gülér yüzli.

abrahe-ye kuckak: *is.* Toğdarı.

abri: *sıf.* Bulutlak, ğaramıq heva:.

32

abrişam: *is.* Yüpek.

abrişami: *sıf.* Yüpekden, yüpekden edilen, yüpeğe ba:ğlı bolan.

ebriq: *is.* [Ar.] Safa:ldan becerilen ayratı:n suv, şara:b goymaq üçi:n yasalanmış kündik abarıq cem'.

abzār: *is.* Şay şuy, ğural, abza:l.

ebsār: *masdar* [Ar.] Görmek, ser etmek, baqmaq, görkézmek.

absār: *masdar* [Ar.] Cem'-i başır, gözler.

ebtāl: *masdar* [Ar.] Ba:tıl etmek, pu:ç etmek, pu:ça çıkarmaq, bi:dérek etmek.

abtāl: [Ar.] Édérmenler, çaparmanlar, ğayra:tlılar, cem'-i ba:tıl.

eb'ād: *masdar* [Ar.] Ğavmaq, daşa salmaq, daşlaşdırmak, daşlaşmaq.

ab'ād: [Ar.] Cem'-i ba'id: Daş, uzak ma'nıda 2. Hendese ıstılağında: İ:n boy, yoğı:nlık ölçeği.

ebqa: *masdar* [Ar.] İmıqlı ğaldırmaq, öñki i:şinde goymaq, bérk saqlamak , berqara:r etmek, berkitmek.

ebkār: *masdar* [Ar.] Dañ atırmaq, gi:cāni ötürmek.

ebkār: [Ar.] Cem'-i bekr, el değmedik, él urulmadıq, ğız oğlan, bir za:dı ilkisi, ana atañ deslapkı ça:ğası.

abkār: *is.* (=abkäre) Ékerançılık, tayha:naçılık.

ebel: *is.* [Ar.] Düye, deye, aba:l cem'.

eblağ: *masdar* [Ar.] Ğavşırmaq, habar berme, bildirmek, haţdır ya bildiriş ya:lı nārsāni birine yetirmek, biriniñ sarğıdını ğavşırmaq.

ablāq: *sıf.* [Ar.] A:la reng, ğara a:la, çıpar a:k a:la aţ, ça:l aţ.

ablah: *sıf.* [Ar.] Aqmaq , añlamazaq, sasuv, samsıq, 'aqılsız, señse.

ablahāne: *sıf.* [Ar.-Far.] Na:da:nlıqdan, samsıqlık, samsıqlar ya:lı , aqmaqlar ya:lı.

ebli: *is.* [Ar.] Şeytan, ‘Aza:zil, Mel‘un, Huda:y te‘a:lanıñ rahmetinden umı:tsiz bolup daş düşén, eba:lis, eba:lis cem‘.

33

ebn: *is.* [Ar.] Oğul, erkék oğlan.

ebnol-vaqt: *sıf.* [Ar.] Dövre görä işleyän, zama:na görä i:ş göryän, durmuşa görä rol oynaya:n a:dam, fıraşet-i taleb.

abnā: [Ar.] Oğullar, ça:ğalar, cem‘-i ebn.

abna: *is.* [Ar.] Ğız, bint.

obne: *is.* [Ar.] ‘Ayıp, kine, düvin.

abniye: [Ar.] Bina:lar, ta:mlar, ca:ylar, cem‘-i bina:‘.

abu: *is.* [Ar.] Ata, дәde.

abvāb: [Ar.] Cem‘-i ba:b, ğa:pılar, işikler.

abvābe-cam‘i: *ism-i mürekkebe* Dürli tärde girdeciden biriniñ yanına yıǵnanıp soñ ğasa:b bermeli edilmek.

abolbaşar: *is.* [Ar.] Insa:nlarıñ atası, A:dem ata, Hızret-i A:dem ‘Aleyhis-selam.

abolh: *is.* [Ar.] 1. Ğadı:m Mısırleriñ da:şdan yasalan insa:nıñ kellesi ve yo:lbarsıñ heykeli ya:lı mücesmesi, 2. Ğorkunçlı ma‘ında.

obovvat: *masdar* [Ar.] Ata bolmaq, atalık.

abutorāb: *is.* [Ar.] Emirü‘l-mü‘miniñ Hızret-i ‘Ali Kerema:llahü veccheniñ bir a:dı. Bir gün Hızret-i Resu:l Salavat Allah ‘Aliye Emirü‘l-mu‘minin ‘Ali Kerema:llah veccheni meşhidde yüzi gözi topraklı ğa:latda göryär. Şol vağda oña yüzlenip: “ğam ya Eba:tura:b” diyip ğita:p edyär.

abutālep: *is.* [Ar.] Hızret-i ‘Ali kerema:llahü veccheniñ дәdesi ğağası.

abutılun: *is.* Baş buğday.

abu‘atā: *ism-i mürekkebe* Ayranda şor ve hüma:yun destğahsınıñ meşhu:r bir āhenginiñ a:dı.

ābavi: *sıf.* [Ar.] 1. Ata ba:ğlı, atalık, 2. Pars dilinde ata, дәde ma‘ında.

obe: *is.* [Türk] (=obe) Taypa, il, nä:çe öyden ‘iba:ret kent, göçme ğonma, yerli oturulmalı o:ba.

ebhām: *is.* [Ar.] Başam barmaq.

ebhām: *masdar* [Ar.] Natağkık yaşırı:n sözlemek, üsti

34

basırğılı ğürlemek; ‘alem-i bedi‘ a:dalğasında şa‘ir veya yazıcı nazım ve neşir de iki ma‘na:lı söz aytağlığı.

obohhat / obbohhat: *ism-i masdar* [Ar.] Ululuk, ha:şa:matlılık, şanlı mertebelilik derecelilik.

abhar: *is.* [Ar.] Boyun damar, yeñse damar, yüreğe birigyän emü‘l-şera‘in a:dı damar.

abhar: [Ar.] Ğatı a:ydiñ örän parlak, yağtı, açık.

abi: “bi” ma´nıda gelmeniñ sözüñ öñünden gelyän söz.

abi: *is.* [Ar.] Ata ba:ğlı, atam diyin ya:lı söz.

abiy: *sıf.* [Ar.] Bükdénci, boyun tavlayıcı, boyun ğaçırıcı.

abyat: [Ar.] 1. Öyler, 2. Şi´riñ iki mışra:sı, cem´-i beyt.

abyari: *sıf.* 1. Mışırda bir o:baniñ a:dı, 2. Yumşak parça, yo:l yo:l nâzik eğin eşik, 3. Bir tävire kebidir.

abyaz: *sıf.* [Ar.] A:k yüzli, a:k yağız.

abil: *is.* [Ar.] Ra:hib ‘aysı di:nine sığny:a:nlarıñ yo:l görkézicisi yo:lbaşcısı, aba:l cem´.

operā: *is.* [Fr.] Artistleriñ sa:z a:va:z bilen te‘atrda yerine yetiryän oynı.

epidemi: *is.* [Ar.] Yokunç kesel, köpçülik keseli, yokuşık, sırkavcılığ.

atā: *is.* [Türk] Ata, дәde.

atābak: *is. veya sıf.* [Türk] 1. Ata, дәde ma´nıda, béyik ulı atañ, ça:ğa terbiyelici, 2. Ulı vezir diyipde düşündiriş berilipdir.

otağ: *is.* [Türk] Otağ, ya:şalya:n ca:y, ca:yiñ bir otağı.

atbā’: [Ar.] Tabınlar, ı:zarlaya:nlar.

etbā’: *masdar* [Ar.] Meñzeş ağra:mı deñ sözi ayrı bir sözüñ ı:zından getirme, ı:zından gitme.

ettebā’: *masdar* [Ar.] I:zarlamak, ı:zını érmek ı:zından gitmek.

ettehād: *masdar* [Ar.] Birleşmek, bi:rikmek, ağız bir bolmaq.

ettehāz: *masdar* [Ar.] Almaq, ele getirmek, tutmaq, ö:züñe geçirmek.

35

atrāk: [Ar.] Türkler, cem´-i Türk.

etesāf: *masdar* [Ar.] Tarıplamak, bir za:dı beyle övmek.

ettesāl: *masdar* [Ar.] Sépléşmek, çatılmaq, iletéşmek, bir birine çatmaq, ba:ğlanışmaq.

ettefāk: *masdar* [Ar.] 1. Birléşmek, bi:rikmek, ıla:laşmaq, bir fikre gelmek, 2. Pars dilinde alsak ha:dişe, duydansız bolan i:ş ma´nıda.

ettekā: *masdar* [Ar.] Söyünmek, dirénmek, arka tutmaq, yaplanmaq.

etlāf: *masdar* [Ar.] Vağt geçirmek, a:radan çıkarmaq, yo:k etmek.

atam: *sıf.* [Ar.] Ğatı, dolı, örän ka:mil.

atom: *is.* [Fr.] Uçğun, zerre.

etmān: *masdar* [Ar.] Tama:mlamak, soñlamak, bitirmek, enca:m bermek.

otu: *is.* Géyimiñ ya´nı éşiğiniñ, yığrığını ayırmak üçi:n ulanılya:n destgāh, ğural; ütük, ütü.

otubus: *is.* [Fr.] Yöri:te yo:lağcı ğatnadya:n ulı maşın, otabus.

otubiyogerāfi: *is.* [Fr.] Ö:z yağday durmuşıñı yazmaq, ya:şayıñı yazmaqılık.

otusuyi: *ism-i mürekkeb* (muhaññif otomobil şü'i) Yöri:te maşınları yuvıp arassalanya:n ca:y.

otmātik: *sıf.* [Fr.] Ö:z ö:zi destgāhlarınıñ güyci bilen yo:la düşyān ğural.

otomobil: *is.* [Fr.] Yeñil maşın, sevarı.

ettehām: *masdar* [Ar.] Töhmet etmek, bedna:m etmek, mica:bet yapmak, ğünāhkā:r etmek, ğaralamak.

etiket: *is.* [Fr.] 'Ala:met, bēlġi, ça:p edilen bö:lék ka:ġız; 2. Resm, 'a:det, endik.

asās: *is.* [Ar.] Ma:l mata:, öy esba:bı, evi ğoşı.

esbāt: *masdar* [Ar.] Birkitmek, sabo:ta yetirmek, ımıklılaşırdırmaq.

asbāt: [Ar.] Cem' -i sabut, ınamda:r a:damlar.

asar: *is.* [Ar.] Nişa:n, belgi, ı:z, 'ala:met, ħadı:ş ve ħabar, eşer, aşı:r cem' .

36

esrāb: *masdar* [Ar.] Yazġarmak, érbet i:şden ğaytarmak, käyimek.

aslās: [Ar.] Cem' -i şeleş, üçden birler.

esm: *is.* [Ar.] Günāh, ya:zık, a:şa:m cem' .

asmār: [Ar.] Mi:veler, i:ri iymişler, cem' -i şema:r.

asmān: [Ar.] Ğıymatlar, nırġlar, baha:lar, cem' -i şümen.

asame: [Ar.] Ya:zıklıları, günāhliler, taqşırlılar, 'aşılar, cem' -i a:sm.

asnāaşar: [Ar.] On iki, kiçi içeġelerin aş ğazana bi:rikyān ilki bö:leġi.

asnāaşari: *sıf.* [Ar.] (=asnāaşariye) Şi'a musulma:nların ulı taypası, on iki ıma:ma sıġınyana:lar, on iki ıma:ma ba:ġlı bolan.

asnān: [Ar.] İki, sa:ndan iki.

esnā: [Ar.] Ortalar, a:ralıklar, iki za:dın a:rası, cem' -i seni.

asnā: *masdar* [Ar.] Du'a itmek övmek, ħamd-şena: aytmaq.

asvāb: [Ar.] Eġin eşikler, cem' -i şu:b.

asvār: [Ar.] Öküzler, cüññeler, cem' -i şu:r.

asim: *sıf.* [Ar.] Günāhkā:r, 'a:sı, ya:zıklı, esma:' cem' i.

ecābat: *masdar* [Ar.] Ceva:b bermek, ħabu:l etmek ħa:catını bitirmek.

ecāre: *masdar* [Ar.] Mezed , kirey, bir mülki vaġtlayınça kireyine biriniñ érkinde ğoymak.

ecāre: *masdar* [Ar.] (=eca:ret) Birini neca:t bermek, pena:h bermek, biriniñ da:dına yetişmek.

ecāreneşin: *sıf.* [Ar.] Bir mülkde kireyine, ayına bir za:t tülep oturya:n.

ecāze: *ism-i mürekkeb* [Ar.] Ceva:z, ruşşat, ħaţ, ızın ħaţ, ıca:ze ħaţ.

ocağ: *is.* [Türk] 1. Ocağ, ğazan atarıyla:n ca:y, 2. Kera:metli pir ve mürşid.

alāneb: [Ar.] Kesekiler, bi:ganeler, ö:zgeler, cem´-i ecneb ve ecnebi.

ecbār: *masdar* [Ar.] Birini zo:rlamağ ğıssamağ, mecbu:r etmek,

37

ecba:r.

ectemā: *masdar* [Ar.] Yığnanşık, yığnağ, ğavcim bir yere cemlenmek, toplanmağ, cemleşme.

ectenāp: *masdar* [Ar.] Ğaça durmağlık, daşda durmağlık, çekinmek.

ectehād: *masdar* [Ar.] 1. Tela:ş etmek, tağalla: etmek 2. Fıkh ta:ydan Kıra:n ve ğadis-i nebeviden şer´i mes´elelere düşünmek.

echāf: *masdar* [Ar.] Sütem etmek, zo:rlamağ, çörkermek, çirkermek, a:şa getirmek, ho:rlamağ, inşa:fdan çıkmamağ, tokinmağ.

acdād: [Ar.] Cem´-i cedde, atalar, dādeler, ata ba:ba, arğaba arğa gelyān.

acr: [Ar.] Ecir, mezed, él ´aza:b, él ğağ, ecu:r cem´.

ecrā: *masdar* [Ar.] Ğerekete salmağ, yo:la düşünmek, yo:la salmağ yörkinleşdirmek.

ocrat: *is.* [Ar.] Él ´aza:b, i:ş ğağı, mezed kirey.

aczā: [Ar.] Bö:lékler, tikeler, parçalar, cem´-i cez´.

acsād: [Ar.] Tenler, cesetler, meytler, lä:şler, cem´-i cesed.

acsām: [Ar.] Cem´-i cism, tenler, meyyitler. Fizik ve şeymi a:dalğasında: ecsa:m iki bö:lékden ´iba:ret: Müferrid ve mürekkeb. Cism-i müferrid veya basitden başğa za:t ´emele gelmeyār, di:ñe ğızıl kümiş ya:lı . Amma cesm-i mürekkep iki ya nā:çe za:tdan terkib bolyar suv ya:lı ol oksijenden hidrojenden yuğurılyar.

acal: *is.* [Ar.] Mühlet, ölüm vağtı, ölüm fırsatı, ´ömriñdir veya şolar ya:lı za:diñ soñı, aca:l cem´.

eclās: *masdar* [Ar.] Oturuşmağ bir i:ş üçi:n maslağatlaşmağ kengéşmek.

aclāf: [Ar.] Cem´-i celef, kāsler, sucuğlar, pañ yeñil kelleler.

eclāl: *masdar* [Ar.] Ulı saymağ, ulı tutmağ, ´izzetlemek, ğormatlamağ.

acellā’: [Ar.] Cem´-i celil, ulılar, béyikler, mağa:mda:rlar.

ecla: *masdar* [Ar.] Vatani terk etmek, öy öva:rdan el çekmek cela:´i vatan etmek, daşa düşünmek.

38

acem: [Ar.] Ceñleçe, ğarğılık ve ekzelik, cem´ ecme.

ecmā’: *masdar* [Ar.] Toplanmağ, cemlenmek, üşmek, yığnanışmağ.

ecmal: *masdar* [Ar.] Ğı:sğaltmağ, sözi ğı:sğa tārde aytmağ, kepi ğı:sğaltmağ.

acmāl: [Ar.] Düyeler, cem´-i cemel.

acmal: [Ar.] Ğatı avadan, ğatı ğörnükli, örān ğözél.

acnās: [Ar.] Cem‘-i cins, ma:l, mata:lar, za:tlar, ħarı:dlar.

acnabi: *sif.* [Ar.] Ecneb, keseki, ğayrı, ya:d, özge, cem‘ eca:nib.

acenne: [Ar.] Cem‘-i cenin, enāniñ ğarnında bolan ça:ğalar, üsti ba:ğlı. Pars dilinde yalnışlık bilen ecne: cinler ma‘ında getirilyär.

ocur: [Ar.] Cem‘-i ecir mezedler, i:ş ħaqlar, padaşlar, él ‘aza:blar, ecirler.

acvaf: *sif.* [Ar.] İçi boş, za:tsiz.

echār: *masdar* [Ar.] Ğatı ğı:ğırmaq, car çekmek, ä:şkär etmek, sesiñi cehriya etmek.

acir: *sif.* [Ar.] Güne mezed, günde i:şläp ħağ alya:n, gönlüne i:şläp mezed alya:n, talaban.

ahadis: *is.* [Ar.] dé) Cem‘-i ħadis ve ahdu:şe, ħabarlar, nağıllar ve riva:yetler.

ehāte: *masdar* [Ar.] tı) Tövéreğne aylanmaq, ğapsamak, ğurşamak, ğapamak, daşını almak, bir za:dı bilip ökdelemek.

ahebbā: *is.* [Ar.] Do:st ya:rlar, cem‘-i ħabi:p.

ahbāb: *sif.veya is.* [Ar.] Do:st ya:rlar, sırdaşlar, ya:rlar, cem‘-i ħabi:p.

ahbār: *sif. veya is.* [Ar.] Da:nişmendler, da:nalar, bilimliler, ruha:nılar, Yahu:dileriñ rehberi, cem‘-i habar.

ehtecāc: *masdar* [Ar.] Bir za:dı şabu:t etmek üçi:n delil getirmek, bir da‘va: üçi:n delil tapmaq.

ehterāz: *masdar* [Ar.] Daşda durmaq, perhiz etmek, ğayra durmaq, çekinmek, saqlanmaq, ğaçı durmaq.

ehterāp: *masdar* [Ar.] Yanmaq, o:t almak.

39

ehterām: *masdar* [Ar.] Ħormat saqlamak, sı:lamak, ‘azi:z görmek, sılağ.

ehtesab: *masdar* [Ar.] Sa:namak, sa:na gi:rirmek, ħasa:p etmek.

ehteşam: *masdar* [Ar.] 1. Uyalmaq, 2. Ħaya: etmek, şa:nlı mertebeler bolmaq, ulalmak, ħa:şa:matlı.

ehtezār: *masdar* [Ar.] 1. Ħazır bolmaq, 2. Karğara gelmek, ölüm ħa:letdä yatmaq.

ehtefāl: *masdar* [Ar.] Meylis ğurmak, bir yerik yığnamak, üyşmek.

ehtepār: *masdar* [Ar.] Kiçiltmek, pese düşürmek, ornunu pese salmaq.

ehtepān: *masdar* [Ar.] Ğa:n doñmaq, peşev tutulmaq.

ehtekār: *masdar* [Ar.] 1. Anbarlamak, 2. Mata:nı arzan alıp ğımmat satmaq, yoğar baha:‘ satmaq.

ehtekāk: *masdar* [Ar.] Ğaşınmaq, süykénmek, enda:miñi dırnağ bile dırmamak, ğaşımak.

ehtelām: *masdar* [Ar.] Dişirgemek, şeyta:n bolmaq.

ehtemāl: *masdar* [Ar.] 1. Güma:n etmek, 2. Aħmal bolmaq, 3. Çén çağ etmek, 4. Şabırlı cıdamlı bolmaq yük göstermek.

ehtemālan: Çén bilen, güma:n beyle, belli, belkém ya:lı söz.

ehtiyāc: *masdar* [Ar.] Geréklilik, ihtiya:clılık, zaru:rlılık, mā:tā:çlık, zaru:rlık.

etiyyāt: *masdar* [Ar.] O:ylanışıp i:ş etmek, soñun sayğarmak, o:ylanmak, şuresaplılık.

ahad: *is.* [Ar.] Bir, yeke , yalnız, meñzeşsiz, aha:d cem´.

ahad(d): *sif.* [Ar.] Tizrā:k, gātıra:k, yetirek, kesicirā:k.

ehdās: *masdar* [Ar.] Tā:zededen ğurmak, tā:zededen becérmek, tā:zededen yasamak, tā:zededen bina: etmek, ğurnamak.

ahdās: *sif.* [Ar.] 1. Tā:ze za:tlar, 2. Betdu´atler, tā:ze tapılanlar, şer´e ğarşı i:şler, cem´-i hadiş.

ahadiyyat: *masdar* [Ar.] ha dé se) Birlik, tāklik, tañrınıñ

40

birliĝi.

ahrār: *sif.* [Ar.] Aza:dlar, co:ma:rtlar, erkinler, cem´-i hür.

ehrāz: *masdar* [Ar.] 1. Bir maqşade yetmek, 2. Ele getirmek, 3. Saqlamak, 4. Berkitmek.

ehrāq: *masdar* [Ar.] Yaqlamak, yandırmak, o:dlamak.

ehrām: *masdar* [Ar.] Hareme girmek, ha:cılarıñ Ka´bā zıya:rat etmezden öñ ihra:ma girmeĝi **ihrām besten:** İhra:ma girip Ka´bā (Allahnıñ öyüne) zıya:rat etmek.

ahram: *is.* [Ar.] Haremler, cem´-i harem.

ahzāb: *is.* [Ar.] Desteler, bö:lékler, toparlar, cem´-i hizb.

ahzān: *is.* [Ar.] Ğam ĝuşşalar, ĝayĝılar, tuqa:tlıklar, cem´-i hüzn.

ahsāb: [Ar.] Cem´-i haseb, ĝoşulmak, sa:na gelmek.

ehsās: *masdar* [Ar.] Duymak, añşarmak, düşünmek, sızmak, añmak, duyum.

ehsāsāt: *is.* Üciĝmek, duymaklıklar, cem´-i ihsa:s.

ehsān: *masdar* [Ar.] Ğavılık, a:damkā:rlık, ba:ĝşılık, sahi:lık, ĝayr soĝa:p, seva:b.

ehsan: *sif.* [Ar.] Örän ĝavı, beter oñat, eha:san cem´.

ahsant: [Ar.] 1. Ğavı i:ş etdiñ! Oñat i:ş ´amele aşırđıñ!, 2. Pars dilinde: merhaba:, aferin, barekella: ma´nıda.

ahşām: [Ar.] Cem´-i haşém, sürılı ĝoyun, sıĝır ĝara ma:l.

ahşā: [Ar.] İç a´za:sı, yürék baĝıröyken ve ĝarın içege ve aş ĝazandan ´iba:ret, cem´-i haşa:´.

ehsān: *masdar* [Ar.] Berkitmek, saqlamak, ´aya:l almak, öylenmek.

ehsā: *masdar* [Ar.] Ğasa:blamak, sa:namak, ama:r tutmak.

ehzar: *masdar* [Ar.] 1. Hā:zirlemek, 2. tayya:rlanmak, 3. İşlemek, yanıña çağırmaq.

ehzariyye: *is.* [Ar.] Çaĝırış haţ, dadĝahnıñ çağırış haţı, çaķılık haţ.

ahfād: [Ar.] Ağtık çavlıklar, cem´-i hafat.

41

ahaḳ(ḳ): *sıf.* [Ar.] Ğatı haḳlı, örān haḳlı, ğatı doğrı, örān yaraşıklı.

ehḳāk: *masdar* [Ar.] Haḳlaşmak, haḳ so:ramak, haḳḳa doğrı hōküm etmek.

ahġar: *sıf.* [Ar.] Örān kiçi, beter pes, ğatı erbet, ğatı ´aci:z.

ehkām: *masdar* [Ar.] Bir za:dı mā:kā:mlemek, berkitmek.

ahkām: [Ar.] Cem´-i hükm, ferma:nlar, buyruklar, yarlıklar.

ehlāf: *masdar* [Ar.] Ant bermek, ḳasam bermek.

ahlāf: [Ar.] Peyma:nlar, şartler, ´ahidler, cem´-i hēlef.

ehlāl: *masdar* [Ar.] Halallamak, ḳala:la övirmek, ḳala:llaşdırmak, ḳara:mılığdan çıkarmak.

ahlām: [Ar.] Basırganmalar, alcırañ oḳılar, deyişler, düyişürġemekler, cem´-i ḳalem.

ahmad: [Ar.] Ğatı övġā mına:sı:p, beter övġülirā:k. Muhammed pıygambarımızıñ yōri:te a:dlarınıñ biri, ḳa:şda pıygambarımıza Aḳmed Muḳtar diyipde aydılyar eken.

ahmar: *sıf.* [Ar.] Ğızıl, ġırmızı reng, cem´-i aḳa:mar.

ahmaḳ: [Ar.] ´Aḳılsız na:da:n, aḳmak, samsıḳ, kellesiz, tentek, érre, ġedi.

ahmaġāne: [Ar.-Far.] Aḳmaḳlaç, samsıḳlıđdan, aḳmaḳlıġa ba:ġlı, samsıḳ ya:lı .

ahval: [Ar.] Yaġdaylar, durmuşlar, ḳa:llar, cem´-i ḳa:l ve ḳul.

ahvar: *sıf. vé* [Ar.] Ğaragöz, maral göz, ceren göz, avadan gözli, hür cem´.

ahval: *sıf.* [Ar.] Ğışık göz, çep göz, böle göz, gözünüñ ġarası bābeneġi ġapdalında bolan.

ahval: *sıf.* [Ar.] Ğatı ḳi:lecirā:k, mekircirā:k, örān oyuncı, ça:re görüci.

ahyān: [Ar.] Vaġtlar, zama:nlar, dövirler, cem´-i ḳin. **Ahyānen:** kā-kā, kāte-kāte, vaġt-vaġt, duydansız, birdēnkā.

ahyā: [Ar.] Di:riler, ḳabilelar, ḳavımlar, cem´-i hey.

42

ahyā: *masdar* [Ar.] 1. Ca:nlandırmak, di:riletmek, 2. Gi:cāni ´iba:dat bilen ġeçirmek.

ah: *is.* [Ar.] Doġan, ġardaş, iḳve ve iḳva:n cem´.

ahḳhāz: *sıf.* [Ar.] ḳı) 1. Köp çekici, ğatı alıcı, örān tutucı, 2. Sevimsiz, yüzi ġalıñ, bac alıcı, para alıcı.

ehāfe: *masdar* [Ar.] Ğorḳuzmak, ḳavf salmak, ġorkı bermek.

ehbār: *masdar* [Ar.] ḳabar bermek, ḳabarlı etmek, ḳaberda:r etmek, āġa:h etmek.

ahbār: [Ar.] Ğā:hlik, ḳabarlar, cem´-i ḳabar.

oḳt: *is.* [Ar.] ´Aya:l doġan, ġı:z doġan, uya, siñli, iḳva:t cem´.

eħtebār: *masdar* [Ar.] Sı:namaq, sı:nap görmek, bir za:tdan ħabarlı bolmaq, ägä:h bolmaq, sı:nav, derñev.

eħtetām: *masdar* [Ar.] Ğotarmaq, soñlamaq, tama:mlamaq.

eħtetān: *masdar* [Ar.] Senet etmek, oğlanı senetlendirmek.

aħtar: *is. te)* 1. Baħt, yıldız, 2. Baht, təley.

eħterā’: *masdar* [Ar.] Dörétmek, yok za:dı yüze çıxarmaq, tä:zeden yüze çıxarmaq, ozal çıkmadıq za:dı dörétmek.

eħteräg: *masdar* [Ar.] Yırılmaq, kesilmek, üzölmek, dilinmek.

eħterām: *masdar* [Ar.] Késmek, kökünden yolmaq, düypünden üzmek.

aħtarşenās: *is. veya sıf.* Yıldız tanıcı, müneccim.

eħtesār: *masdar* [Ar.] Ğısğaltmaq, Ğısğa şu:rata getirmek, sözi Ğısğaltmaq.

eħtesās: *masdar* [Ar.] Ayratı:nlıq, ħaşlamaq, ayratı:nlığa övirmek, ayratı:nlıq.

eħtesām: *masdar* [Ar.] Bile duşma:nlıq etmek, kaşd etmek, yağı bolmaq.

eħtefā: *masdar* [Ar.] Gizğenmek, yaşırı:nmaq, bukulmaq, örtünmek.

eħtelās: *masdar* [Ar.] Uğurlamaq, puldır ya: ş. m. za:dı ħağ ħuku:ksız bir Ğurama ya:

43

eda:reniñ şandığından uğurlap götermek, almaq.

eħtelāt: *masdar* [Ar.] Ğatışmaq, Ğarışmaq, Ğoşulmaq, Ğarışıklıq, yuğurılmaq.

eħtelāf: *masdar* [Ar.] Bir biriñe beyle Ğarşılıq görkezmek, ağız alalık, oñışmazlıq, térsleşik.

eħtelāl: *masdar* [Ar.] Ça:şğınlıq, ö:züñi yitirmek, derbi dağınlıq, düzğünsizlik, alcırañlıq.

eħtenāğ: *masdar* [Ar.] Boğulmaq, boğaz Ğısılmaq, ħafe bolmaq, boğulmaq.

aħte: *is veya sıf.* [Ar.] ħayası çekilen, erkeklik mäzi çekilen, biçilen.

eħtiyārāt: [Ar.] Érkinlikler, aza:dlıqlar, cem‘-i eħtiyar.

eħtiyār: *masdar* [Ar.] Bellemek, érkinlik, aza:dlıq, dı:nçlıq, ħa:la:maq, eħtiyar etmek.

eħtiyāl: *masdar* [Ar.] 1. Menliklik etmek, tekebbirlik etmek, boyun yoğı:nlıq etmek, ulı tutmaq, yoğar pällik etmek, 2. Güma:n etmek.

aħsam: *sıf.* [Ar.] Yassı ġalıñ burun, yassı burun ve ġulak.

aħz: *masdar* [Ar.] ħo) Almaq, ele getirmek, ġola salmaq, ö:züñe geçirmek.

aħrāb: [Ar.] ħarbe ya: ħara:be, bir za:dın deşığı, igneniñ deşigi ya:lı , cem‘-i ħarb.

eħrāb: *masdar* [Ar.] Veyra:n etmek, derbi dağın etmek, ħara:b etmek, bozğunluk salmaq.

aħrāc: [Ar.] ħara:c, ħarecelar, çıqdacılar, cem‘-i ħarc.

eħrāc: *masdar* [Ar.] Daşarı çıxarmaq, daşar ġavmaq.

aḥrab: *sıf.* [Ar.] Ğatı ḥara:b, örân veyra:n.
aḥreba: [Ar.] Ḥara:bçılıklar, ḥara:balar, bozukluklar, cem‘-i ḥara:b.
aḥras: *sıf.* [Ar.] La:l, dili péltek, dili basık.
aḥram: *sıf.* [Ar.] Burnı kesik, burnı dilik, burnı deşik.
oḥravi: *sıf.* [Ar.] A:hıret günä: ba:ğlı, kıya:mata ba:ğlı, maḥşer güninä

44

ba:ğlı.
oḥrā: *sıf.* [Ar.] Mü‘ennes-i a:hır, başğa, ğayrı, ö:zğe, keseki, ma‘nılarda.
aḥzar: *sıf.* [Ar.] Kiçicek gözli, kiçi göz.
aḥzam: *is.* [Ar.] Erkek yılan.
aḥas(s): *sıf.* [Ar.] Beter ḥasi:s, ğatı baḥı:l, beter pes, ğatı erbet, ö:zân bi:çä:re ve ‘aci:z.
aḥş: *is.* Değerli, baha:, ğıymat, nırḥı, değeri.
aḥas(s): *sıf.* [Ar.] Ğatı ayratı:n, ḥaş saylanan, seçilen, bellenen.
eḥsā: *masdar* [Ar.] İḥata etmek, erkeklik mäsini ayırmaq, biçmek.
aḥzar: *sıf.* [Ar.] Yaşıl reng.
aḥza’: *sıf.* [Ar.] Ḥovarlık, ö:züni pes pällige uryan, ö:züni kiçi tutmaqlığa ra:zı edyän a:dam.
eḥtār: *masdar* [Ar.] Ö:ziñi ḥatıra salmaq, bildirmek, ḥabarda:r etmek, ya:da salmaq, duydurmaq.
aḥtār: [Ar.] Ḥatırlar, ḥavflar, ğorqılar, vehmler, cem‘-i hatr.
eḥtā’: *masdar* [Ar.] Ḥata: etmek, yalnışmaq.
aḥtab: *sıf.* 1. Dilevar, gepe ceper, 2. Ḥuṭbeni oñat oқыyan.
aḥfāf: *masdar* [Ar.] Cem‘-i ḥaff ve ḥafif, yeñiller, ağramsızlar.
eḥfāf: *masdar* [Ar.] Yeñil bolmaq, yeñlitmek, yeñil yük bolmaq.
eḥfāğ: *masdar* [Ar.] Umı:dsız, övrülmek, eli boş övrülmek , boş ğaytmaq, 2. A:vçı avsız boş ğaytmaq.
aḥeffā’: [Ar.] Cem‘-i ḥafif , yeñillikler.
eḥfā’: *masdar* [Ar.] Buқdurmaq, gizgemek, yaşırmaq, üstünü örtmek.
aḥfā: *sıf.* [Ar.] Örân gizlin, beter yaşırı:n,
aḥfiye: [Ar.] Cem‘-i ḥafa:‘ , gizli:nler, yaşırı:nlar.
aḥgar: *is.* O:d yanan oduñ ya kümürin bö:leği, köz.
eḥlās: *masdar* [Ar.] Pa:k ve

45

arassa, ayratı:n do:st bolmaq, ihla:ş. **sure eḥlās:** “ḳul hüvallahü eḥad” su:resi, tevḥit su:resi.

eḥlāt: [Ar.] Yuğurlan za:tlar, ka:kılık, çi:rek, cem´-i hêlt.

eḥlāf: *masdar* [Ar.] Va´ade ḥıla:flık, ikra:rsızlık, ´ahdi yalanlık, bir za:dı gidip yerine bir za:t almak.

aḥlāf: [Ar.] 1. Orunda oturanlar, ı:zında ḡalanlar, 2. Oḡul ḡı:zlar, cem´-i ḥalaf.

aḥlāk: [Ar.] ´A:datlar, ḡılıklar, endikler, aḥla:k, cem´-i ḥulk.

eḥlāl: *masdar* [Ar.] Fesa:da: çekmek, bulaşdırma, zeva:l yetirmek, fitne turuzmak, bulaḡaycılık, düzgünsizlik, düḡünü bozmak.

eḥlālḡar: sıf. [Ar.-Far.] İş düḡünü bozyan, bozukçılık, fitneçilik, bozḡakçılık edyān.

eḥlā´: *masdar* [Ar.] 1. Çolaşdırmaq, 2. Boşatmaq, 3. Boş ca:y tapmaq.

aḥlā´: [Ar.] ´Aya:lsız erkekler, erkeksiz ´aya:llar, cem´-i ḥalev ve ḥa:li.

aḥellā´: [Ar.] Doğrı vefa:da:r do:stlar, cem´-i ḥalil.

aḥlas: *sıf.* [Ar.] Örän eli:n, ḡatı pā:k, bulaşksız, beter arassa.

aḥlaf: [Ar.] 1. Çepbeki, solcı, 2. Aḥval: Aḡmak ve erkek yılan ma´nıda.

aḥm: 1. Yüz gözi asmaq, yüzün turşutmaq, mañlay çitmek, sus, yüz gözi çitik, sorturmak.

aḥmālud: 1. Mañlayı çitik, yüz gözi turşıdan, ḡaharda, 2. Erbet yaḡdayda bolan.

aḥmu: Ğaşı çitik, tutuk, yüzi salık, yüzi gözi asık, sorturiş.

aḥmotahm: [Ar.] Tutuklık, yüzi gözi çitiklik surturma.

aḥvāt: [Ar.] ´Aya:l doḡanlar, cem´-i aḡt.

aḥvāl: [Ar.] Cem´-i ḥal, da:yılar, eceñ doḡanları.

aḥvān: [Ar.] İki doḡan.

46

eḥvān: [Ar.] Doḡanlar, ḡardaşlar, cem´-i eḡ.

aḥovvat: *masdar* [Ar.] Doḡan bolmaq, doḡanlık, do:stluḡ.

aḥvi: *sıf.* [Ar.] Doḡan, doḡana ba:ḡlı, doḡanlık, Farsça doḡan diyilyār.

aḥyār: [Ar.] 1. Örän oñatlar, yaḡsılar, a:dı belliler, 2. Saḡa:vatlılar, co:ma:rtlar, cem´-i ḡayyır.

aḥir: [Ar.] Aḡırkı, soñkı, a:hıran: a:hırda, tā:zelik.

aḥyar: [Ar.] Örän ḡavı, ḡatı yaḡşı, ḡatı oñat.

aḥyal: *sıf.* [Ar.] 1. Enda:mı meñli, enda:mında meñi köp bolan, 2. Da:şdéşén ḡuş, darkup tavık ma´nıda.

aḥeyun: *is.* [Ar.] Yunanlıniñ sözünden: Gül gavzbana meñzeş ot, ḡakılık ve ḡaşda yılan içyā:n çakaniñ derma:nı.

Adā: *is.* 1. Nāz ve kereşme, nā:zirḡeme, 2. Birinin idenini etcek bolmaq ma´nıda, aḡız öykenme.

adāt: [Ar.] (adat) Abzal, şay şuy, cem´ adva:t.

edāre: *masdar* [Ar.] Dolandırmak, devleti ca:ylar, devlet a:damların iş ca:yı, eda:ra; re'is-başlık ve nā:çe işgā:rden 'ıbarat. **edāre kardan:** Baş çaramak, eda:re etmek.

edāme: *masdar* [Ar.] Devam bermek, 'amele aşırmaq, soñuna yetirmek, soñlamak, ı:zını tutmaq.

adā': *masdar* [Ar.] Encam bermek, bergiñ bermek, karz alan puluñı berip savmaq.

adab: *is.* [Ar.] 1. 'İlim bilim, medeniyyet, yo:l yorda, edeb erkān. **'ilm adap:** 'İlma dolı üstem bolup ele alanlar, doğrı şi'ir düzmeği ve oñat eser yazmağı 2. Doğrı veya: nā:doğrı yazılan yazđıları selcermeği ve ğadı:m 'a:lımların fikrine ğarā 'ılım ve edebe aša:kdaki za:tlar giryār: 'Arab diliniñ düsturi (sarf, nahiv) sözlük, beya:n, 'aruz, bedi', қа:fiye. **edebiyat:** Edebe değişli 'ılımler, edebi mes'eleler ve 'ılımler hağda ğürrüñ geçyān yazđılar, edebiyat.

edbār: *masdar* [Ar.] 1. Yüz

47

övmek, yeñsāñ tutmaq, 2. Bedbaħlık, yüzi ğaralık.

abbār: [Ar.] Cem'-i dubr, ı:zlar, bir za:dıñ ı:zları.

odabā': [Ar.] Cem'-i edip, 'ılımlılar, bilimliler, edebiya:t 'ilmından ğabarlılar.

adabġāh: *ism-i mürekkebe* [Ar.-Far.] 1. Edeb ca:yı, edeb meka:nı, 2. Medrese, mekteb.

edrār: *is.* [Ar.] Peşev, siydik.

edrār: *masdar* [Ar.] Ağdırmak, reva:n etmek, yürütmek.

edrāk: *masdar* [Ar.] Düşünmek, añlamak, duymak, bilmek, 'akıl yetirmek.

ardam: *is.* Ağ keçesi, atıñ éyér keçesi.

edde'ānāme: *ism-i mürekkebe* Kifr ħeva:set, ceza: işleği, ceza: taleb etmek.

edde'ā': *masdar* [Ar.] Da'va: tutmaq, dava:laşmaq, da'va: turuzmaq, men ħađlı diymek.

ad'iye: [Ar.] Cem'-i du'a:', du'alar.

edġām: *masdar* [Ar.] Bi:rikdirmek, yağurmak, ğatışdırmak, iki za:dı bi:rikdirmek.

edna': *masdar* [Ar.] Yağı:nlamak, ğolaylamak, yağı:nlaşmaq.

adbā': [Ar.] Cem'-i deni, zeliller, ħasisler, ħorġomsılar.

adavāt: [Ar.] Abzallar, şay şuyar, ğurallar, cem'-i a:da:t, a:da:t.

advār: [Ar.] Gerdeşler, zama:nlar, dövürler.

odokolon: *is.* [Ar.] Odoklon 'ıtr ma:dedan, Almanıñ Keleni şehrinde düreyār.

adviye: [Ar.] Nahara atılan dāri derma:nlar, derma:nlar, cem'-i deva:.

adhān: [Ar.] Yağlar, cem'-i dehn.

edhān: *masdar* [Ar.] Ħiya:net etmek, érbét iş etmek, içindä:kini yüze çıkarmak.

adham: *şif.* [Ar.] 1. Ğara reng, ğara at, ğüne çöyrān za:t. 2. Yüp ba:ġ.

aydān: [Ar.] Di:nler, kişiler.

adib: [Ar.] Şa:‘ir, bilimli, yazıcı, dilevar, ‘ılımlı ve edebli, yağşı yaman sayğaryan, edebiya:t

48

‘ılımlını övrédyän, çeper edebiya:tçı, üdeba:‘ cem‘.

adibâne: [Ar.] Edipe meñzeş, edip ya:lı , çeper edebiya:tça meñzeyän.

ezā’at: *masdar* [Ar.] Faş etmek, car etmek, yayratmak, ħabardır ya: başğa sırlı ħabarı faş etmek.

ezāle: *masdar* [Ar.] ‘Aci:zletmek, pesletmek, uranırdırmak, eteğini giñéltmek, etekli etmek.

azān: [Ar.] Nama:z çaķılığı, nama:z çağırşı, aza:n.

azĥār: [Ar.] Artıp süyşirilenler, tığşı:tlınlı, cem‘-i zuhr.

ezzeĥār: *masdar* [Ar.] Artırdırmak, pes enda:z etmek,, tığşı:tlılıķ.

ez’ān: *masdar* [Ar.] İķra:r etmek, boyun almak, boyun bolmak, buyruğa baş éğmek.

azkār: [Ar.] Du‘a:lar, zikirler, cem‘-i zikr.

ezkār: *masdar* [Ar.] Övrétmek, biriniñ ya:dına salmak.

ezn: *masdar* [Ar.] Ruĥşat bermek, buyruk bermek, izin.

ozon: *is.* [Ar.] Ğulaķ, aza:n cem‘.

ozonolfār: [Ar.] Ğaya otı.

ezāb: *masdar* [Ar.] 1. Alıp gitmek, 2. Birini daşa düşürmek, daşa salmak.

azāb: [Ar.] Tıllalar, ğızıllar, altınlar, cem‘-i zehb.

aziyyat: *is.* [Ar.] İza:, derd, urğı, miĥnet, aza:r, ezyet, ünci.

erā’e: *masdar* [Ar.] Görkezmek, ä:şkä:r etmek, bildirmek.

arrābe: *is.* Araba, yük çékyän araba.

arrābeçi: *is. veya sıf.* [Far.-Türk] Araba süryän, arabaçı.

erāhat: *masdar* [Ar.] Erahat, dı:nçlıķ bermek, dı:nç aldırmaq.

erādat: *masdar* [Ar.] 1. İra:de, ğavı görmek, meyl, islék. 2. Fars ma’nıda: Çin do:stluķ, ğavı görüşmek.

erādatmand: [Ar.-Far.] İradeti bolan, ğavı görmeklik, örän ğavı görüyan.

49

erāde: *masdar* [Ar.] (= erādat) 1. İslég, kaşd, yörelge, 2. Fars dilinde: İĥla:ş, ina:m, taleb etmek, istemek, do:st görmek.

arāzel: [Ar.] Erbet a:damlar, pest a:damlar, cem‘-i erzel.

arāzi: [Ar.] Yerler, topraklar, düz meyda:nlı, cem‘-i arz.

arāķitun: *is.* Ayı pençe.

- arbāb:** [Ar.] 1. Eyeler, ékleyānler, cem´-i rabb, 2. Farsça müfrid şuratda aġa, eye ve mülkda:r ma´nıda.
- arba’:** [Ar.] Dört, dört ġatın.
- arbā’:** [Ar.] Çaha:rşenbe ġünü.
- arba’e:** [Ar.] Dört, dört erkék.
- arba’in:** [Ar.] Kırk, kırkıncı, vefa:t bolanıñ kırkı, ġazret-i İma:m ġüseyniñ kırkı.
- ertebāt:** *masdar* [Ar.] Ba:ġlaşık, ba:ġıllık, birigşik, yaġı:n ġatnaşık, a:ra ġatnaşık.
- ertecā’:** *masdar* [Ar.] Övrilmek ve dönmek, siya:sete karşı çıkmak, düzgüni pozmak, ġünā:ni ıza:rılamak, ġüne yaġdaya övrilmek.
- ertecāl:** *masdar* [Ar.] Oylanmanı sözlemek, pikirlenmāni ġuşġı aytmak.
- ertecā’:** *masdar* [Ar.] Umı:dıllık, ımı:dli bolmak
- ertehāl:** *masdar* [Ar.] Dünyādan ötmek, vefa:t bolmak, bir yerden başġa bir yere ġöçmek, ölmek.
- ertedād:** *masdar* [Ar.] Mürted bolmak, di:nden çıkmak, övrilmek, dönmek, di:nden yüz dö:ndermek.
- ertedā’:** *masdar* [Ar.] Övrilmek, bir i:şden ġayra durmak, bir za:da du:ça:r bolmak, bir za:da bulaşmak.
- ertezāk:** *masdar* [Ar.] Eklenç etmek, rızkıniñ ı:zında bolmak, rızıklanmak, oñşık ġavalamak, rızık taleb etmek.
- arteş:** *is.* Bir yu:rduñ ehli serba:zları, ġoşunu, ġarbi ġüyçleri.
- erteşā’:** *masdar* [Ar.] Para almak, para iymek, paraġo:rılık.
- arteşbod:** *is.* Ulı efser, Eyraniñ yoġar derecede bolan niza:mi efseri.
- arteštār:** *is. veya sıf.* Ertiştər:

50

orda, cem´ ertiştaran.

- ertesād:** *masdar* [Ar.] Göz yo:lda bolmak, ġözli der bolmak.
- ertezā’:** *masdar* [Ar.] Süyt içmek, süyt emmek, ça:ġanıñ enesiniñ emceġinden süyt emmeġi.
- ertezā’:** *masdar* [Ar.] Şa:d bolmak, ġoş bolmak, ġa:lamak, béġenmek, sayla:p almak, seçmek.
- erte’āb:** *masdar* [Ar.] Vehm etmek, ġorġmak, ġorġa: düşmek, ġova:tırlanmak.
- erte’ād:** *masdar* [Ar.] Bi:ta:kat bolmak, ġa:liñ deġişmek, titiremek, tuġa:t yaġdaya düşmek.
- erte’āş:** *masdar* [Ar.] Titrä:p durmak, titiremek, lerza:n urmak, lerza:nlık, sandıramak.
- ertefā’:** *masdar* [Ar.] Yoġar ġalmaq, beyiklik, yoġar çıkmak, yoġar ġaldırmak, ġötermek, zira:’at ġa:şılıni ġötermek.

erteğā': *masdar* [Ar.] Yoğar çıkmak, pelle pelle yoğar ğalmak, yoğar derece beyiğe yetişmek, beyiğelmek.

ertekāb: *masdar* [Ar.] Bir i:şe başlamak, bir i:şi bitirmek, bir ğünāh i:şe yüz urmak, 'a:şı i:ř etmek.

ertemās: *masdar* [Ar.] Suva çümmeğ, bir oğır kellesini suva soğmak.

ertehān: *masdar* [Ar.] Gerv tutmak, gerv almak.

erteyāb: *masdar* [Ar.] řeke dūřmek, řek etmek, řübhelenmek, bed ğüma:n bolmak, birine töhmet urmak.

ertiyāh: *masdar* [Ar.] şa:d bolmak, küşimeğ, ra:hatlanmak, şa:dlık.

ers: *masdar* [Ar.] 1. A:radan çığan a:damınıñ ma:lından ya'nı ba:ylığından miras dūřerlerine yétyān ma:l, tereke yeten ma:l, 2. Erř alyanlara erř yetmek.

arc: *is.* Değer baha:, ğıymat, ğadır, meretebe.

arc: *masdar* [Ar.] Ħaėı ba:tıla döndürmek, Ħaėı ba:tıl etmek, Ħaėı pu:ça çığarmak.

arac: *is.* Tirsek bilen barmaėıñ a:ra ölçeği, elleriniñ iki ğapdala

51

açıldığ ölçeği.

arec: *sıf.* [Ar.] Oñat isli bolan, örān isli.

ercā': *masdar* [Ar.] 1. Övirmek, dolamak, ğaytarmak, 2. İkilāp bir i:ř birine tabşırmak.

ercā': *masdar* [Ar.] İ:şi i:za salmak, umı:dgā:r etmek, soñra ğoymak.

arcā': [Ar.] Tarap, yan, cihet, ğırağ, çet ve ülke ma'nıda; cem'-i reca:.

arcah: *sıf.* [Ar.] Örān oñat, ğavırağ, beter ğavı, artığmaçra:k.

arcāl: *sıf.* [Ar.] Ayağı ulı erkek a:dam, ulı ayak, öñ veya ızkı ayağı sékilli at, tutuş kuvva:tlı ka:mil a:dam.

arcōl: [Ar.] Ayaėlar, ardımlar, ğademler, cem'-i récel.

arcmand: *sıf.* Ğımmatlı, ğaderli, değerli, 'azi:z, sı:lağlı.

arçin: *is.* Paya:, meretebe, bassancaėıñ pellesi.

arhām: [Ar.] Doğan ğardaşlar, i:len-çalanlar, reħimler, cem'ı reħēm.

arham: *sıf.* [Ar.] Ğatı reħimli, ğatı mehirlı, örān bağışlaycı erhame-r ra:ħimi:n: reħimlileriñ reħimlisi, Huda:y teba:reke ve te'a:lanıñ řıfatınıñ biri.

ard: *is.* Ğünülik, pa:klik, doğruluk, ğucurluluk, ğurpluluk, ğazap ğahar.

ord: *is.* [Ar.] Nazm, tertı:b, düzėün, yo:l yorda, Ħöküm, buyruğ.

ardeşiran: *ism-i mürekkebe* Ardeşireva:n: Merv, acı ı:slı ot, dāri derma:nlık otı.

Ordağ: *is.* [Türk] Ördék, suv ğuşı, çöl yerlerde hem ya:şa:p bilyār.

ordakmāhi: *ism-i mürekkebe* Ördék tavıralı ba:lığ, ördék ba:lığ.

ardalān: *is.* Kürd tayfasınıñ bir tıresi.

ordang: (=leged) Çövme, ayak bilen birini döpme.

ordu: *is.* Leşker, sipa:h, orda, goşun.

ordu: *is.* Urdu dili; bu dil

52

Fars, Arab, Hindi dillerden İba:ret, ö:zi-de Pa:kista:n bilen Hindusta:nlınıñ dili.

ordugah: *ism-i mürekkebe* Ordañ, goşunıñ yerleşen yeri, vağtlayınça düyneyän yeri.

ordibeheşt: *is.* Yaz faşlınıñ ve şemsi yılınıñ ikinci ayı.

arzāl: [Ar.] Na:kisler, erbetler, cem´-i rezil.

erzāl: *masdar* [Ar.] Pes saymaq, hıva:r etmek, aci:zletmek, bolğısız iş etmek.

arz: *is.* Baha:, gader, ğimmat, tica:ret çızığında ya´nı adalğasında hı:rici pul bilen ğimmatdaş, ya´nı muşahhaş bolan bolsun.

aroz: *is.* [Ar.] Tüvi.

arz: *is.* [Ar.] Şanu:ber ağacıñ bir görnüşi.

arzāğ: [Ar.] Rızklar, azıklar, cem´-i rızk.

arzān: *şif.* Baha:sı az, ğimmatı a:z bolan, arza:n.

arzāni: *ism-i mürekkebe* 1. Arza:n bolmaq, arza:nlıq, hödür, baha:çılığınıñ tersine, 2. Bağışlayış, peş keş.

arzeş: *ism-i masdar zé)* Değerli, baha:lı, ğimmatlı.

arzan: *is.* Däri.

arzande: *ism-i fa´il* Değerli, baha:lı, baha:sı yetik, ğimmatlı.

arzyāb: *is. veya şif.* Gümrük eda:ralarda matalarınıñ gemerkini kesgitleyän mata:ların gemergini kesyän a:dam, değer-baha:sını ölçeyän a:dam.

arzidan: *masdar* 1. Değerli bolmaq, ğimmatlı bolmaq, 2. Yaraşıklı bolmaq.

arjang: *is.* Maniğa değışli kita:p, maniniñ kita:bı, onuñ içinde dürli naqışlı şu:ra:tlar çekilen bolmalı.

ors: *is.* Dağ arçası, servi ağaç, ceñel kenarında bityän ağaç.

ars: *is.* Gözya:ş, göz ya:şı.

oros: *is.* Ors, ors a:damsı.

ersāl: *masdar* [Ar.] Göndermek, i:bermek, goybermek, yo:llamak uğratmaq.

53

arsāl: [Ar.] Paralar, tikeler, bir za:dıñ tikesi, cem´-i resel.

arslān: *is.* [Ar.] 1. Yolbars, yırtıcı pars. Batır ve ğayra:tlı a:dam; 2. Ve Türki a:dlarınıñ biri.

erşād: [Ar.] Yo:l görkémek, gönükdirmek, yo:la salmaq, hida:yet etmek yo:l görkezme.

- erşā'**: *masdar* [Ar.] Reşve para berme.
- arşad**: *sıf.* [Ar.] Örän ulı, , mertebesi ulı bolan köpiñ a:rasında yoqar dereceli a:dam.
- arz**: [Ar.] Yer, toprak, yer şarı, aruz ve ara:zi cem'.
- erzā'**: *masdar* [Ar.] Raızı etmek, şa:d etmek, dil bilen veya bir za:d berip ra:zi etmek, köñlüni almak.
- erzā'**: *masdar* [Ar.] Aya:lıñ ça:ğa süyt berip emdirmeği, süyt bermek.
- er'āb**: *masdar* [Ar.] Ğorquzmaq, vehm salmaq (Bu söz 'Arabıñ luğat kita:plarında gelmä:ndir).
- erğām**: *masdar* [Ar.] Ğuma toprağa bulamak, toprağa ğarmak, bulaşdırmak, peséltmek, ğorlatmaq.
- arğap**: *sıf.* [Ar.] Örän hevesli, örän gövinceñ.
- arğanun**: *is.* [Yunan] Piyano meñzeş sa:z gurallarıñ bir görnüşi, erk, köplenç kiliselerde ondan peyda:nılyar.
- orğanun**: *is.* [Yunan] 'İlm mantıqda bolan Aristonıñ cemlä:n kita:bı; Aristonıñ mantıq kita:bınıñ a:dı.
- arğavān**: *is.* Teğelek yapraklı açık ğızıl gülli ağaç, ol yaprak çıkarmazdan öñ gül çıkaryan bolmalı.
- erfāk**: *masdar* [Ar.] Yumşaklık etmek, mehriba:nlık etmek, nöp görkezmek.
- erfāh**: *masdar* [Ar.] Dı:nç ya:şamak, ra:hat güzeran etmek, ra:hatlık, dı:nçlık.
- arfa'**: *sıf.* [Ar.] Örän belend, beter yoqarı, örän ulı, ğatı tefa:vetli, belend payeli.
- erğāb**: *masdar* [Ar.] Şartlı bahşeş etmek, öydir dükā:ndir şeyle ca:yı birine şart bilen bermek,

54

mişal üçi:n men vefa:t bolsam, öy ma:l seniñki, ama sen ölseñ öy ma:l mülk meniñki bolsun edilmek.

- arğām**: [Ar.] Cem'-i raqam, nişa:nlar ğaqlar, sa:nlar, sa:nlarıñ belli 'ala:matlar 1-2-3-4.
- ark**: *is.* Köşk, ğaşr.
- arkak**: [Ar.] Cem'-i rek, avnıq yumşak yağış, siñeden yağan yağış.
- arkān**: [Ar.] Payelar, esa:slar, sutunlar, cem'-i rükn.
- orkestr**: *is.* [Fr.] Köp bolan, sa:z çalıp a:va:z oqıma dürli sa:z çalyanlarıñ tapğırı.
- orkideh**: *is.* [Fr.] Örän görnükli, ba:ğçalarda güldanlarda ekilyān avadan gülleriñ bir görnişi.
- org**: *is.* [Fr.] Piyano meñzeş sa:zlarıñ bir görnüşi, Farsça orğnun hem diyilyär.
- arg**: *is.* Ark: Puhta berk ğala:, devlet ca:yı, ulı ğala:ñ içinde bolan kiçi ğala:.
- orgān**: *is.* [Fr.] 1. İ:şgā:r, bir ğizbiñ tarafda:rı, 2. Enda:m , a:damiñ enda:mınıñ bir bö:leği, a'za:sı.

orgānism: *is.* [Fr.] Teniniñ ösmä:ğe ve ya:şama:ğa uķı:bı bolan ehli ca:nlı za:tlar: (a:dam ve hayva:n).

eram: *is.* [Ar.] Yo:l görkezmek üçi:n yo:lda göyulyan belgi daş, aram ve eru:m cem´.

eram: *is.* [Ar.] Riva:yete görä yer yüzide behi:şt hökminde Şeda:diñ saldıran şehri ya: ba:ğı. Sa:mi efsa:nelerde aydılsı ya:lı Şeda:d ‘ad oğlı pıygambarlarıñ behi:şti vaşıf edişi ya:lı ö:z dar ve destesine on iki fersahdan on iki fersah gi:ñlikde yerde behi:şd ya:lı edip şehir saldırıp soñ onuñ içine girmäğe ruşşat berilmäni onuñ ca:nı alınyar.

armān: *is.* Arzuv, arman, hasrat, islēğ, renc, ‘aza:b.

armağān: *is.* Savğat.

arvāh: [Ar.] Reva:n, ca:n ervah ma’nıda, cem´-i ruħ, **ervahna feda:** Du‘a: sözi, “Ca:nlarımız saña feda:

55

bolsun” diymek.

arvāh: [Ar.] Yeller, cem´-i riħ

arvāķ: [Ar.] Yaķı:n do:sluķlar, cem´-i ruķ.

aruc: *is.* ‘Ar‘ar ağaç, u:rus ağacı.

arvah: *sıf.* [Ar.] 1. Ğatı ruħlı, ğatı dı:nçlıķlı, 2. Abşı açık a:dam.

arus: *is.* Meta:, za:t, esba:b.

aros: *is.* [Yunan] Ğadı:mada aydılyan Yunanılarınıñ ‘aşķ tañrısı.

uruğ: *is.* İçer maşğala, ğarındaş doğan, tayfa ve ti:reler.

arvand: *is.* 1. Sınağ, sınav, 2. Renç, hasret, arzuv.

arvin: *is.* Tecrübe, sınav, sınağ.

arre: *is.* Pıçağı.

ariş: *sıf.* ‘Akıllı , bilimli.

arike: *is.* [Ar.] Pa:dişa:hlarıñ tahtı, köşķ, ara‘ik cem´.

ezār: *is.* [Ar.] Enda:ma üretilen za:t, ça:dır, örtgidir ve eğgin eşik ya:lı enda:mı üretilen za:tlar.

ezā’: *is.* Ar.] Ğarşı, beraber, deñ, öñ yerine.

azbar: *ism-i mürekkebe* Saklamak, ya:dkeş, ezber.

azbar kardan: Safağıñı ya: şı‘iri unutmasızlıķ, ya:dıñda saklamak, ya:dkeşlik.

ozbak: *is.* Özbek, Cumhu:ri Özbekista:nıñ a:damları, Özbekista:nlı.

az biħ: Düypden, düyp göter.

azot: *is.* [Fr.] I:ssız ve reñksiz gāz, heva:nıñ başdan dört bö:leğini şekillendiriyär. Ol yumurtğaniñ ağında etde süytde bolyan, nitrojen a:dında.

ezdehām: *masdar* [Ar.] Köplik üyşmelēñ, dıķnışık basa-bas a:damlarıñ köp yığnayan yeri, ala başğı, hümlerde hümler, erude berulık, tıķılda tıķıl bolma.

az dam: Birlay, uçdan tutma.

azdevāc: *masdar* [Ar.] Aya:l almak, er hatın bolmak, cübitlénmek, öylenmek.

ezdehār: *masdar* [Ar.] Yağtılanmak övüsmek, yıldırımak, a:ydiñlaşma, bir za:da beğenmek, şa:dlanmak.

56

ezdiyād: *masdar* [Ar.] Artmak, köplemek, artıklık.

azraḳ: *sıf.* [Ar.] Ma:vı göz, gök göz, asma:nıñ rengi, ma:vı reng.

az kār oftādan: İ:şden ğalmaq.

azgil: *is.* Gündiz, almaveş a:dında ağaçlarıñ maşğalasından bolan güyziñ a:hırında bişyān iymiş.

azal: *is.* [Ar.] Başlangıcı a:hırı bolmadık, hemi:şe ba:kı.

azall: *sıf.* [Ar.] Yıldam, havlıkmaç, arık durık a:dam. ‘Aru:z ‘ılım a:dalğasında: Zelel.

azaliyyat: *masdar* [Ar.] Hemi:şelik, mıda:malık.

az mā behtarān: *ism-i mürekkebe* Cinler, periler.

azvāc: *is.* [Ar.] Er-heleyler, ‘aya:llar, cüvbütler, cem‘-i zevc.

azhār: [Ar.] Şükü:feler, açılıp findıklamalar, cem‘-i zühre ve zehr.

ezhar: [Ar.] Şuku:felemek, gül açmaq, o:d yakmaqlık, pındıklamak.

azhad: *sıf.* [Ar.] Taḳva:ra:k, ğatı Huda:yılıklı bolan, pä:krä:k, maḳrablar.

azhar: *sıf.* [Ar.] Ğatı yağtı, günden ve aydan yalkımıra:k, parlak ve a:ydiñra:k.

ajdar: *is.* Ajdarha, ajdar yılan, ulı yılan.

ajdar efkan: *is. veya sıf.* Kiçirä:k uruş paraḳodı, derya: güyçlerinden bolan, ajdar atlı düşma:nıñ paraḳodınıñ üstüne zıñyan ğämi.

ajdarhā: *is.* 1. Ajdar , ajdarha, ğatı ulı yılan, efsa:nelerde ağzından o:d çıkyanmış diyärlar. 2. Göçme ma‘nıda: şa‘ırlar eserinde aya:lıñ ğara uzı:n saçını ajdar yılana meñzedyärlar.

ajdahā: *is.* Beter ulı yılan, ağzından o:d çıkyanmış diyip ğadı:m ḥaka:tlarda gelyān, ajdar.

oss: [Ar.] Paye, esa:s, bünya:d, esa:s cem‘.

esā’e: *masdar* [Ar.] Bedlik etmek, yamanlık etmek, érbetlik etmek, télekelik etmek.

asātid: [Ar.] Üsta:dlar, cem‘-i

57

üstad.

asātir: [Ar.] Sa:nda ḥasabda dört, ağram ölçeğinde dört mişka:l yarım, cem‘-i éstar.

esārat: *masdar* [Ar.] Birini yüp bilen dañmaq, ba:ğlamak, tutmaq, yesir etmek, ğolnı ba:ğlamak.

asās: *is.* [Ar.] Kök, hür za:diñ esa:sı, pa:yası, pa:ya, fundamenti, cem‘-i ess.

asās: *is.* [Ar.] Pa:ya, kök, pa:ya devip. **esāsi:** Paya değişli. **ķanun-ı esāsi:** Ehli ķa:nu:nlarıñ köki, pa:yası düybi.

asāsname: *ism-i mürekkebe* [Ar.-Far.] Bir ğurama ya hizbiñ ğuralmağından onuñ ka:ęız yüzüne yazılan düzğünna:ması, Şartna:ması.

asātir: *is.* [Ar.] Cem´-i esature ve cem´ü-l cem´i satr; ğadı:m dövire değişli desta:nlar, sözler, ğepler, yalan ğaka:tlar, ertekiler; ğadı:m dövirden ğalan pehleva:nlar.

asāfel: *is. veya sıf.* [Ar.] Cem´-i esfel, ğatı pes; ğatı yaramaz; ğatı etekde, belendiñ tersi.

asāmi: *is.* [Ar.] A:dılar, cem´-i ism; a:dıñ cem´i.

esāns: *is.* [Fr.] Kā:bir otlardan ya ğayva:ndan alınyan ´ıtrlı ve suvuķ madde yağ şeklinde, **esānsı na´na´:** Cevher-i na´na´.

asb: *is.* A:ı.

asbe ābi: *ism-i mürekkebe* Suv atı; suv atı.

asbāb: *is.* [Ar.] Sebebler, cem´-i sebeb, ´aletler.

asbe ablaķ: *is.* A:la atı.

asbe aşgar: *is.* A:l atı.

asbāt: [Ar.] Ağtıķ, ķavlıķ, oęullarıñ oğlı, ğı:zlarıñ oğlı, cem´-i sebet.

asbā: [Ar.] Cem´-i seb´ (bezm-i si:n) Bir za:dıñ yediden biri.

asbāę: *masdar* [Ar.] Ğutarmaķ, tamamlamaķ, birine ni´met bermeği tamamlamaķ, huzırı soñlamaķ.

asbāķ: [Ar.] 1. Cem´-i sabķ, yarışda gerü-Şart ba:ęlama; 2. Ders, safak.

asb-e ķarme: *is.* Ćıpar atı.

58

asb-e ğākestari: *is.* Ćal atı, ķıpar atı.

asb-e daryāyi: *ism-i mürekkebe* A:ta meñzeŐ derya:da ya:Şayan kellesi ba:lıķ ve boyunu atı boynuna meñzeŐ bolan ca:nlı.

asb-e daryāyi: Deñiz atı, suv atı.

asb-e samand: *is.* Sa:rı atı.

asbaķ: *sıf.* Öñrā:k, geķen vağt, öñden öñkirā:k.

asb-e karand: *is.* Do:r atı.

osbu´: *is.* [Ar.] Hefte, yedi ğün Őenbeden cumęa ķenli, esa:bi´ cem´.

espās: *is.* Övgi, sepa:s, hamd ve sena:, Şükür, deru:d.

espānaķ: *is.* Ispanak.

espānyul: *is.* [Fr.] İspanya diyilen yu:rduñ a:damları ve dili.

espāh: *is.* Sepa:h: Ğoşun, orda.

espar: *is.* Seper: Ğalkān.

espor: *is.* [Fr.] Gülsiz otların tohumluk üçü: n öndüryän avnık däneleri.
esperantu: *is.* [Fr.] 1778 inci yılda doktor za:menhofnuñ sa:de a:sa:n döreden dili, becerilen halk a:ra dilleriñ biri.
esport: *is.* Ehli verzeşleri ö:z içine alyan: (At çapma, gämidir, düçerhe ve çevgan ya:lı aza:d verzeşlerden 'iba:ret).
espers: *is.* Hayva:nlarıñ iyyän uzı:n otı , yaz otı (bede) a:dında.
espers: Şaylı ot.
expand: *is.* Üzärlik.
espahbod: *is. veya sıf.* Sepa:h başlığı, sepehbet, serda:r, espahibedan-ı cem'ı.
espahsälär: *is. veya sıf.* Sipahsalar, sipa:h başlığı.
espidär: *is.* Tebrizi: ağaç, esfidal.
espidah: *is.* Yumurtğaniñ ağı, dañ atıp ciha:n yayılma, dañ a:ğarma.
ostā: *is.* Muħaffif usta: Zerteştileriñ mezhebi kita:bı.
est: [Ar.] Asıl, esa:s, pa:ya,

59

düyp.
ast: *is.* Süñk.
ostā: *is.* Muħaffif ustad.
ostād: *sıf.* Ustad, övredici mu'allim, da:na, 'ilm bilmi a:damlara övredyā:n kişi.
ostādāne: Ustadlara meñzeş, ustadlar ya:lı .
ostādkār: *sıf.* İşine ökde ve çeper bolan.
estādiyom: *is.* [İng.] Verzeş meyda:nı, verzeş yarışı geçirilyän yöri:te meyda:n.
astār: [Ar.] Örtükler, perdeler, cem'-i setr.
estār: *is.* [Ar.] Sa:ndan dört, ağram ta:ydan dört mişka:l ya: dört mişka:l yarım, esa:tir cem'.
estārt: *ism-i masdar* [İng.] 1. Başlamak, hareket etmek, yo:lı salmak, yo:la düşvermek, 2. Yarış verzeşleriniñ tä:ze başla:n vağtı.
estārah: *is.* Üç kerişli tar, üç tarlı sa:z.
estārah: *is.* [Ar.] Çadır, örtgi, üste örtülyā:n narse.
estārah: *is.* Yıldız, estargan cem'.
ost-osseti: *is.* Kafkazda oturımlı, Eyranlı nejada ba:ğlı tayfa ve dilleri bolsa Fars diliniñ bir bö:lümi.
estāmp: *is.* [Fr.] Mühr, ka:ğız yüzüne basılan cevherli peça:t.
otsān: *is.* Durumlu yer, ya:şamalı yer; vila:yet; ozalkı a:dı eya:let: Ol bir nā:çe şehrista:niñ ve bahşiñ merkezi, ya'nı nā:çe şehirden ve bahşdan 'iba:ret bolan ülke.

ostāndār: *is.* Va:li, ısta:nıñ hākimi, vila:yet hākimi, ısta:nıñ başlığı.

estāndard: *is.* [Fr.] Numu:ne, ıa:‘ide, düzgün, ölçek, ıabu:l edilen görkezme.

astāne: *is.* İşik, bosağa, ba:rga:h.

estebdād: *masdar* [Ar.] Yekelikde tutum tutup i:ř etmek, yeke ö:z kellesi bile i:ř etmek, ıa:nu:na bi:l bağlaman ö:z kellesine geleniñ etmek, bu lakam istibdadlık

60

bilen ha:kimlik eden Muħammed ‘Ali řa:h ıačara berilipdir.

estebdā: *masdar* [Ar.] Tā:ze bilmek, bir za:de tā:ze saymak.

estebdāl: *masdar* [Ar.] ‘İvezina almak, bir za:dıñ dereğine bir za:dı almaklık.

estabr: *ıyf.* Ğalıñ pükgi, yuğın, kötü.

esteb’ā’: *masdar* [Ar.] ‘Ayıbdan müberra:lık istemek, a‘ıypdan töhmetdān pa:klik istemek, arassalamak.

estebřār: *masdar* [Ar.] şa:d bolmak, şa:dlık tapmak, şa:dlık, aıık yüzlilik.

estebřār: *masdar* [Ar.] Düşüncelilik, bilimli etmek, görmeklik istemek, düşüncelilik, da:nalık, görgürlük.

esteb’ād: *masdar* [Ar.] Daş saymak, daş durmak, daş ğaçmak, daşlaşma, daşlık, uzaklık.

estebķā’: *masdar* [Ar.] Bir za:dıñ deva:mılı bolmağını islemek, yerinde oturmak-ğoymak, di:ri imıklı goymak.

estetār: *masdar* [Ar.] Yaşırmak örtmek, bir za:da gizlenmek, örtünmek.

estetmām: *masdar* [Ar.] Tamamlamak, soñlamak, ağı:rına bitirmek.

estesmār: *masdar* [Ar.] İ:r-iymiş yığmak, semer almak, neticelenmek, birinin él ‘aza:bına yatıp iymek, biriniñ él ‘aza:bından peyda:lanmak ve hayırlanmak.

estenā’: *masdar* [Ar.] ıa:‘ide düzgündan ııkarma, çöle ııkararak, ayrı, şa:yet, meğer sözi bilen ‘umu:mi buyruğdan cıda: etmek, ayırmak, ıa:‘idedān ııkmak.

estecābat: *masdar* [Ar.] Ceva:p aytmak ve islemek, reva: görmek, ıabu:l etmek, ceva:b bermek ve ha:lamak.

estecare: *masdar* [Ar.] Pena:h islemek, meded islemek, Farsıca ıca:re etmek ve ıca:re islemek.

estecāzah: *masdar* [Ar.] Rağmet istemek, ıca:ze istemek,

61

ızn taleb etmek.

estecmā’: *masdar* [Ar.] Yığnanmak, yığnamak, üyşemek.

estehāze: *masdar* [Ar.] ‘Aya:llarıñ reğminden ğa:n gelmekliği, nama:zı görünmeklik, hayz ‘a:detden soñ.

etehdās: *masdar* [Ar.] Tā:zeden getirmek, tā:zeden tapmak, tā:zelemek, tā:zeden islemek.

- estehsāl:** *masdar* [Ar.] Ö:nüm almak, ö:nüm talep etmek, netice almak, ö:nüm öndürmek.
- estehzār:** *masdar* [Ar.] Ta:yınlamak, tayya:rlamak, yanına istemek, getirmek, ya:dlamak, habarlı olmak, habarlılık.
- estahfāz:** *masdar* [Ar.] Berk saklamak, ğa:yım tutmak, ya:dında saklamak, övrenmek.
- estehkār:** *masdar* [Ar.] Kiçi saymak, kiçi tutmak pese düşürmek, taḥkīr etmek ḥova:rlamak.
- estehkāk:** *masdar* [Ar.] Yaraşıklı olmak, ḥaklı olmak, sezeva:r olmak, ğa:yımlamak, mā:kā:mlemek.
- estehkām:** *masdar* [Ar.] Mā:kā:mlemek, berkitmek, ğa:yımlamak.
- estehlāf:** *masdar* [Ar.] Ant bermek, ant içdirmek.
- estehlāl:** *masdar* [Ar.] Ḥela:l bilmek, ḥela:l etmek, ḥela:l saymak.
- estehmām:** *masdar* [Ar.] Ḥamama gitmek, ö:zūñi yılı suv bilen yuvmak, yılı suva yuvınmak.
- estehāre:** *masdar* [Ar.] Ḥayrına çeksin diymek, ḥayır za:dı taleb etmek, yağşı fal etmek, yağşı niyet etmek, fal atmak.
- estebār:** *masdar* [Ar.] Ḥabar istemek, ḥabar so:ramak, ḥabar almak.
- estehdām:** *masdar* [Ar.] Birini i:şe goymak, birini ğullığa çağırarak, i:şe yerleştirmek, i:şe goymak.
- estahr:** *masdar* [Ar.] Ulu ḥavz, göl, boyı 50 metre i:ni 25 metrelikde bolan yüziciler ‘a:det düzğüne görä ondan yarış geçire bilsinler.
- estehrāc:** *masdar* [Ar.] Daşarı çıkarmak, bir za:dı yerin

62

- aşa:ğından ya mi‘denden ele getirmek, ya o:y –fikir bilen bir matlab ya: bir maddeni ayrı bir maddeden sayğararak çıkarmak ve saylamak.
- estehsās:** *masdar* [Ar.] Bir za:dı ö:zūñe ḥa:şlamak, isleğiñi ö:zūñe taraf övirmek.
- estehlāf:** *masdar* [Ar.] Yeñillendirmek, birini yeñil saymak, pese düşürmek, ḥova:rlamak, yeñiletmek.
- estehfā:** *masdar* [Ar.] Gizlenmek, bassırınmak, yaşırınmak.
- estehlās:** *masdar* [Ar.] Ḥala:s etmek, boşatmak, aza:d olmak, bir za:dı ö:zūñe ḥa:şlamak.
- estehlāf:** *masdar* [Ar.] Birini ö:z yerine ḥalife etmek, birini ö:z yerine oturtmak.
- ostoḥān:** *is.* Ḥurma: ve zerda:lu ve iğde ya:lı za:diñ şanığı.
- ostoḥān:** *is.* Süñk.
- estedrāc:** *masdar* [Ar.] A:z-a:zdan istemek, yuvaş-yuvaşdan yakı:nlaştırmak, bir za:da birini a:z a:zdan yakı:nlatmak.
- ested’ā’:** *masdar* [Ar.] Ḥeva:hiş etmek, tövélla etmek, yalbarmak, istemek.

estedlāl: *masdar* [Ar.] Delil getirmek, delil istemek, delillendirmek, delilini so:ramak.
astar: *is.* Ğatır, yük çekyān erkek ma:l, eşeğin baytala ya:namağında ‘amele gelyān eşekden ulı atdan kiçi ma:l.
estar: *is.* [Fr.] Yağlı madde, alkol ve asidalıñ bile yuğurılmağında ‘amele gelyān za:t.
esterāteji: *is.* [Fr.] Leşker ya sipa:hiñ uruşda ‘amelyat ve hareka:tını yo:la goymaklık ve onuñ yo:l-yordasınıñ tări, yo:lı, seyri.
esterātejik: *sıf.* [Fr.] Uruşda leşker çekmekliğe ba:ğlı bolan yo:l-yorda ve seyr.
esterāhat: *masdar* [Ar.] Dı:nçlık tapmak, dı:nç almak, asu:dalık, ra:hatlık
esterehatgah: Dı:nç alış ca:yı.
esterāk: *masdar* [Ar.]

63

uğurlamak, yaşırmak **esterāğ sem’:** Gizli:n ğulağ asmak, bildirmä:n ğulağ asmak.
astarbān: *is. veya sıf.* Ğatırcı.
estercā’: *masdar* [Ar.] Dolanmaklığı istemek, ı:zına övirme, birlen za:dı ı:zına övirip almak, bir a:dam vefat bolanda “innallahe ve inna ileyhi raci’un” diyip aytmak “Allah raħmet etsin” demek.
esterhām: *masdar* [Ar.] Raħim talep etmek, raħimlilik istemek, mehriba:nlık istemek, yalbarmaq, yüz urmaq, ha:iş etmek.
esterdād: *masdar* [Ar.] I:zına almak yine ı:zına övirip almak, ı:zına almağı talep etmek, bereniñi ı:zına alma.
astardār: *is. veya sıf.* Ğatırcı; ğatır saklayan.
esterzāk: *masdar* [Ar.] Rızık ğavalamak; gündelik oñalğanıñ ı:zından gitmek, oñşık ğavalamak.
estersād: *masdar* [Ar.] Üsmekliği ve doğrı yo:l talep etmek, yo:l tapmaq, beled istemek, “Doğrı yo:la hida:yet et” diyip aytmaq.
estersā’: *masdar* [Ar.] 1. Birinden iťa:‘at etmek ve onuñ hoşlığını istemek 2. Para istemek, reşve almak.
esterzā’: *masdar* [Ar.] Süyt birmeklik istemek, aneke talep etmek. Süyt emyān oğlana aneke talep etmek, anekā oğlani emdirmä:ğe birmek.
esterling: *is.* [İng.] İngilista:nıñ ğümüş sikke pulu lire esterling İngilista:nıñ va:hid pulı.
ostorah: *is.* Kelle sıyrılan tı:ğ.
esterhāp: *masdar* [Ar.] Ğorķızmaq, birini ğorķızmaq, ğavf salmaq.
esteslām: *masdar* [Ar.] Boyun iñmek, buyruğa baş iñmek mutı:‘ bolmaq, sağlık talep etmek.
esteşrāğ: *masdar* [Ar.] Edebiyata ve ‘ulu:me ve dābler ba:rada şarķşinas ve ğo:vrşinaslar tarabdan taħkiķ etmeklik, ya’nı ba:rlağ etmeklik.

64

esteşmām: *masdar* [Ar.] I:sğamak, ı:sı duymak, ı:s bilmek.

- esteş-hād:** *masdar* [Ar.] Şa:ya:dlık istemek, şaha:datlığa çağırmaq, güvâlik istemek.
- estesbâh:** *masdar* [Ar.] Çıra yakmaq, çıra istemek, yağtılık talep etmek.
- esteslâh:** *masdar* [Ar.] Maşlahat so:ramaq, yağşılık etmek ve istemek, ğazınıñ maşlahata görâ derk edip öñe beryân rayı.
- estesnâ':** *masdar* [Ar.] 1. Şan'atgerlik i:şi talep etmek usta ğapı pencara becermeklikliĝi tabşırıĝı bermek 2. Şan'atgeriñ becerip satyan za:dı.
- estez'âf:** *masdar* [Ar.] Hıo:r saymaq, birini pes ve 'aci:z saymaq.
- estetâ'at:** *masdar* [Ar.] Başarmaklık, pullılık, barandalık, ğucurluluk, ğurpluluk, şer'î a:dalĝasında: Ğucurlı ğurplı bolmaq tapmaq.
- estedrâb:** *masdar* [Ar.] Şa:dlık istemek, şa:d bolmaq, hoşlık etmek.
- stedrâf:** *masdar* [Ar.] Hıyra:n ĝalmaq, bir za:dı tã:zededen tapmaq, tã:ze ĝasa:b etmek, tã:ze saymaq.
- estet'âm:** *masdar* [Ar.] 1. Ta'a:m talep etmek, iymit istemek 2. Kıur-a:n oĝana loĝma bermek.
- estetlâ':** *masdar* [Ar.] Hıbar istemek, a:ĝahlık tapmaq, bir i:ş dërekli hıbar talep etmek.
- estetlâĝ:** *masdar* [Ar.] 1. Boşadılmaĝı istemek, bendeden neca:t bermek, ba:ĝlılıĝdan çıkmak, 2. İç geçirmek, iç aĝıra du:ş bolmaq.
- estezlâl:** *masdar* [Ar.] Köleĝelemek, köleĝa pena:h getirmek, köleĝede oturmaq.
- estez-hâr:** *masdar* [Ar.] Haray istemek, meded talep etmek, birini arĝa tutmaq.
- este'âde:** *masdar* [Ar.] Bir za:dıñ övrilmeĝini istemek, bir za:da endik etmek, bir i:şe övrillip

65

gelmeĝini istemek.

- este'âze:** *masdar* [Ar.] Pena:h istemek, arĝa tutunmaq, meded ve haray talep etmek, kelime e'uzi billahi mine şeytanirracim diymek.
- este'âre:** *masdar* [Ar.] Ğaraż almak, vaĝtlayınça ema:net almak.
- este'âze:** 'Avazna almak, 'avzna istemek, dereĝine almak.
- este'ânât:** *masdar* [Ar.] Haray istemek, ya:rılık islemek, kömek talep etmek, meded istemek, yardımlık, ĝoldavlık.
- este'bâd:** *masdar* [Ar.] Birini ö:z bendeliĝine almak, övirmek, bendeliĝe salmaq, ĝula:mlıĝa almak.
- este'câb:** *masdar* [Ar.] Hıyra:na ĝalma, bir za:tdan keñ ĝalmaq, keñliĝe saymaq, ta'cibe ĝalmaq.
- este'câl:** *masdar* [Ar.] Havlıkmaq, bir i:şe havlıkmaqlık, ha:vi:l halatlık, yüĝirmek, ĝıssaklık.
- este'câm:** *masdar* [Ar.] Sözlemekde söz tapmaq 'aci:z bolmaq, sözlemekde 'aci:z bolmaq.

este'dād: *masdar* [Ar.] A:ma:de bolmaq, başarcañlıq, i:şe gurplı bolmaq, zehi:nlilik, talantlı, tayya:r bolmaq, uqı:plı.

este'zāp: *masdar* [Ar.] İçmeli süyci suv talep etmek, süyci durı suv içirmek, arassa süyci suv içirmek.

este'rāb: *masdar* [Ar.] 1. 'Arap ya:lı bolmaq, 'Araplarıñ edenini etcek bolmaq, Farsi sözini 'Arabça övircek bolmaq, 2. Bolğısız söz aytmak, sövmek.

este'tāf: *masdar* [Ar.] Mehriba:nlıq taleb etmek, köñül avlamak, mehirlı bolmaq, yürek ile almak.

este'zām: *masdar* [Ar.] Birini ulı bilmek, béyik saymaq, ululıq etmek.

este'fāf: *masdar* [Ar.] Arassalıq etmek, pa:klik etmek, ħara:mdan ğaça durmaq, ħara:mdan saqlanmaq.

este'fā': *masdar* [Ar.] Ötünç

66

istemek, i:şden el çekmek, i:şden ħıdmetden boşamaqlıĝı istemek, 'özür istemek.

este'lāc: *masdar* [Ar.] 'Ala:ç taleb etmek, ça:re islemek, derdiñe derma:n islemek, 'ala:ç so:ramak.

este'lām: *masdar* [Ar.] Bir za:tdan ħabar istemek, bir za:tdan ħabar tutmaq ve so:ramak, ħabar almak ve so:ramak.

este'mār: *masdar* [Ar.] Abada:nı talep etmek, abada:nlıq etmeklik, abada:nlıq baha:nesi bilen kiçi dövletleriñ ba:ylıĝını almaqlıq üçi:n oları erkiñe almak.

este'mārgar: *is.* Ezici, ulı dövletler güycine buysanıp kiçi dövletleri ezyān, kiçi dövletlere a:ğalıq edyān.

este'māl: *masdar* [Ar.] İ:şletmek, 'amel etmek, ulanmaq, peyda:lanmaq.

esteĝāse: *masdar* [Ar.] Da:da yetişmeklik, kı:ncılıĝı çözmekliĝi istemek.

esteĝrāb: *masdar* [Ar.] Te'cibe ğalmaq, geñ ğalmaq, geñ saymaq.

esteĝrāĝ: *masdar* [Ar.] 1. Hemme yerini almak, suva garq bolmaq, 2. Bir i:şe ğatı ĝızıklanmaq.

esteĝfār: *masdar* [Ar.] Ĥuda:y te'a:ladan rahmet dilemek, tövbe etmek, 'afv et diymek, ma'fıret taleb etmek.

estaĝfirullah: [Ar.] Tövbe kelimesi, ya'nı isti'fa:r, Ĥuda:y te'a:ladan ma'fıret talep etmek.

esteĝlāz: *masdar* [Ar.] Ğoyı bolmaq, ĝalıñ bolmaq, bir za:dı ĝalıñ saymaq.

esteĝlāq: *masdar* [Ar.] Ba:ĝlanmaq, sözüñ ba:ĝlanmaĝı, sözüñ çetin bolmaĝı.

esteĝlāl: *masdar* [Ar.] Ğalla talep etmek, ĝalla almak, ĝalla önım yıĝnamak, ĝallalı bolmaq.

esteĝnām: *masdar* [Ar.] Ğani:met tapmaq, nep saymaq, ĝani:met bilmek, peyda: bilmek.

esteĝnā': *masdar* [Ar.] Ğa:na:'atlı bolmaq, ĝucurlı bolmaq, mä:tä:ç

bolmasızlık.

estefāde: *masdar* [Ar.] Ulanmak, peyda:lanmak, néplenmek.

estefāzah: *masdar* [Ar.] 1. Suvuñ aqımlı bolmağını taleb etmek, bahşış istemek, bahşış almak. 2. Hıbarıñ faş bolmağı ve yayramak ma'nıda.

estefrāğ: *masdar* [Ar.] Ğusmak, iyin iymitiñ ı:zına övrülmeği.

estefsār: *masdar* [Ar.] Açıklamağı istemek, so:ramak, bilmek ı:zına yetmek, tefsirlemek.

estef'āl: *masdar* [Ar.] Bir i:ş ya bir za:dı taleb etmek.

estefhām: *masdar* [Ar.] Düşünmek, bir za:dı bilmek üçi:n so:ramak bir za:dıñ ı:zına yetmeklik.

estekāmat: *masdar* [Ar.] Göni dik durmaqlık, ayak di:remek, durımlılık, cıdamlılık, ercellik, ayak üstünde berk durmak durnuqlılık.

esteqbāl: *masdar* [Ar.] Bir za:da yüzlenmek, biriniñ öñünden çıkmak, ğarşı almak, öñünden gitmek kabu:l etmek, du:şuşmak.

esteqdām: *masdar* [Ar.] Öñe gitmek, öñe düşmek, öñe düşip ba:tırlık etmek.

esteqrār: *masdar* [Ar.] Ca:ylaşmak, dı:nç almak, düynemek, berkimek, kara:r tapmak.

esteqrāz: *masdar* [Ar.] Qarz almak, vam istemek, birinden qarz almak.

esteqrā': *masdar* [Ar.] Bir za:dı ba:rlamak üçi:n telaş etmek, bir za:dıñ ı:zından gitmek.

esteqlāl: *masdar* [Ar.] Ö:z başdaqlık, ö:z erkiñe i:ş etmek, ğayrıñ ğoşulmasızlığı bilen i:şni alıp barmak, ö:z başdaqlık, erkinlik, ö:z ihtıya:rlılık, ğaraşsızlık.

estekān: *masdar* [Ar.] Ö:ziñi pes tutmak, pese düşmek, kiçi tutmak.

estekān: *is.* Rus çeşmesinden alınan: Ca:y içilyän narse, istikan.

estekānat: *masdar* [Ar.] té)

ö:ziñi pes tutmak, yağni ö:ziñi ayrı a:damlardan beyük saymazlık, ö:ziñi kiçi tutmak pes pällik, zarınlık.

estelbār: *masdar* [Ar.] Birini ya ö:ziñi ulı saymak, ğururlanmak, menliklénmek, naferma:nlık etmek.

estektāb: *masdar* [Ar.] Bir za:dı yazmaqlığı taleb etmek, biriniñ haţını derñemek üçi:n bir maţlabı yazmaqlığı teklif etmek.

estektām: *masdar* [Ar.] Gizli:nlığı istemek, bir za:dı yaşırı:n bolmağını istemek.

esteksār: *masdar* [Ar.] Bolçulığı istemek, köpi istemek, taleb etmek, köpi taleb etmek.

estekşāf: *masdar* [Ar.] 1. Bir za:dı barlamağı istemek, üstüni açmak, 2. A:ydıñlaşdırmak.

- estekfāf:** *masdar* [Ar.] Birine yalbarıp eliñ sermek. Bir za:dınıñ tövereğine aylanıp ya: alıp oña ser etmeklik, bir za:dıñ daşına çıkmak.
- estekfā’:** *masdar* [Ar.] Bes edilmeği istemek, ayrı a:dam işi yo:la düşmekliğini istemek.
- estekmāl:** *masdar* [Ar.] Ğutarmaqlığı istemek, kema:la yetirmek, tama:m etmek, ğutarmak.
- estemā’:** *masdar* [Ar.] Diñlemek, ğulağ asmaq, eşitmek, ğulağ ğoymak.
- estemtā’:** *masdar* [Ar.] Peyda:lanmaq, ğayırılanmaq, peyda:lanmaq ve nep almak.
- estemdād:** *masdar* [Ar.] İstemek, meded istemek, ğoldavlık.
- estemrār:** *masdar* [Ar.] Hemişelik, ı:zı giderli deva:m bermek, bir yo:l bilen a:dama bermek, akımlı bolmaq, bir yo:l bile ğitmek deva:mlılık.
- estemsāk:** *masdar* [Ar.] Baha:ne etmek, bir za:dı ele salmaq, baha:nalamak, él urmaq, ğola salmaq.
- estamgar:** *masdar* [Ar.] Za:lım,

69

sütem berici, ğo:rlaycı, ézici.

- estemsak:** *masdar* [Ar.] Mülk taleb etmek, bir yerden mülk edinmek, mülkli bolmaq.
- estemlāl:** *masdar* [Ar.] Da:r ğursağ bolmaq, bi:za:r bolmaq, ğa:liş yadamağ, da:rıkmak.
- estemhāl:** *masdar* [Ar.] Mühlet taleb etmek, vağt istemek.
- estenābat:** *masdar* [Ar.] Birini kefi:l edinmek, birini ö:z tarafından vekil koymak, birini orniña bellemek.
- estenād:** *masdar* [Ar.] Bir za:da sevinmek ve arğa bermek, sened ğara:r bermek, dirānmek, sened tutunmaq.
- estenāre:** *masdar* [Ar.] Yağtılık taleb etmek, yağtılık tapmaq, yağtılanmaq.
- estenāmāt:** *masdar* [Ar.] Yatmaqlık talep etmek, yatma:ğa meyl etmek, ö:ziñi u:ğa urmaq, uzanmaq, dı:nç almak.
- estenān:** *masdar* [Ar.] Senet ğara:r bermek, biriniñ durmuşu yo:l yordasını senetini almak yörelğesini yo:la bermek etmek.
- estebāt:** *masdar* [Ar.] Düşünmek, duymak, ö:z düşüncāñ bilen bir za:da ğöz yetirmek, bir maṭlabı başğa bir maṭlabdan düşüncēñlik bilen çıkarmak, ı:zına yetmek.
- estentāc:** *masdar* [Ar.] Neti:ce almak, neti:ce taleb etmek, bir maṭlabdan neti:ce almak, düşünmek.
- estenca’:** *masdar* [Ar.] Ğala:ş bolma, bok siydikden arassalanmaq.
- estensāk:** *masdar* [Ar.] Dem almak, ı:sğamak, dem alış arçalı heva:nı-ğazi ya-da derma:nı öykene ği:rirmek.
- estentāk:** *masdar* [Ar.] Birini sözlétmek, ğürrüñ almak, birini ğeplemä:ğe mecbu:r etmek, so:rağçılık, so:rağlık etmek.

estenkāh: *masdar* [Ar.] Nika:h etmeği taleb etmek, ‘aķid etmek, ‘aya:l almak, öylenmek.

estenkāf: *masdar* [Ar.] 1. Ulumsuzluk, tekebbirlik edip bir i:şden él çekmek, 2. Bir za:t etmeği

70

‘a:r bilmek, 3. Bir za:t etmekden saklanmak.

estevā’: *masdar* [Ar.] Deñ-beraber bolan, coğra:fya a:dalđasında yer şarını günorta ve demirđaziđa deñ ve beraber bolyān ulı hat-çızık, oña yarıp gün hem diyilyār.

ostovār: *sıf.* Puhta, mā:kā:m, berk, sarsmaz, ğa:yım durumlı, devamlı.

ostovār nāme: *ism-i mürekkeb.* ‘İtiba:r haı, inanç hattı, içliğe ya vezir muhta:ra, devlet tarafından şadr bolyan buyruk hattı, ol māmur bolup baran yu:rdınıñ başlığına onu tabşıryar.

ostevāne: *is.* Her za:t sütün ya:lı bolsun, iki başı deñ tārde bolan tekelék cism, sütün ya:lı.

otsudan: *masdar* [Ar.] Alķış etmek, du‘a: etmek, medh etmek.

estodiyo: *is.* [Fr.] San‘atgerleriniñ i:ş otağı, radyo-televizyon berna:malarını tertı:be salıp baış edyān ca:yı, ğoyberilyān yeri.

otsun: *is.* Sütun, toğalak, sütün ya:lı nārse.

estehānat: *masdar* [Ar.] Yeñil saymak, zeli:l ve ‘aci:zletmek, ho:rlamak.

estehzā’: *masdar* [Ar.] Birine ğülmek, birini masharalamak, yovalamak, şıltak atmak; a:brayını almak, yañsılamak.

estehlāk: [Ar.] 1. A:radan ayırmak, helā:klemek 2. Vamı ya karz ya:lı alan puluñı az-zdan berip tama:mlamak, ğutarmak.

estehlāl: *masdar* [Ar.] 1. A:y gözleğine gitmek tāze doğan ayı ğörmeklik; 2. Ça:đanıñ doğan vağtı ağlamağı; ğatı ses etmek; 3. Ha:cıların ğac vağtı “Allahım lebbeyk” diymeği.

esticāb: *masdar* [Ar.] Gerekli ve zeru:r bilmeklik bir za:dı gerekli bilmek, bir za:dı haılı bulmak.

esticār: [Ar.] Birine haı berip ğulluğa tutmak; ica:re istemek; ğulluğa tutmak, ica:re etmek.

71

esticāl: *masdar* [Ar.] Mühlet istemek, zama:n taleb etmek.

estihāş: *masdar* [Ar.] Hāvfa düşmek, vahşetli bolmak, tuķa:tlı bolmak, ğayđa ğalmaq.

estisāl: *masdar* [Ar.] Köki bilen yolmak, köküni kesmek, ğarı:b ve yo:ğsul bolmaq, za:tsiz ve bi:ça:re bolmaq.

estizāh: *masdar* [Ar.] So:rađa çekmek, meclis veki:lleri vezi:rleriñ birini so:rađa çekmekliği ve bir veya: nā:çe maılabı aıķılamađı taleb etmeklik.

estifā': *masdar* [Ar.] Ba:rını almak, ehli ha:kı taleb etmek, bütün ha:kı za:t goyman almak.

estiğāz: *masdar* [Ar.] Uyanmak, uya bolmak, heşya:r bolmak, hoşya:rılık.

estilād: *masdar* [Ar.] Ferzend taleb etmek, boğaz etmek.

estilā': *masdar* [Ar.] Yeñiş gāzanmak, bir za:dı ele salmak, üstünlük, üstem çıkmak.

estimān: *masdar* [Ar.] Ama:n istemek, birine boyun bolmak.

estinās: *masdar* [Ar.] Övrenişmek, ins tapmak, ısnışık tapmak.

estinaf: [Ar.] 1. Ta:zeden almak, ta:zeden başlamak, 2. Dadgesteriniñ a:dalğasında öñki ra:ya i'tira:z édilmeğiniñ neti:cesinde yañadan yo:karı dadgah 'arza berip da'va: tutma:kılık.

escād: *masdar* [Ar.] Enilmek, boyun eñmek.

escā': [Ar.] Cem'-i seci', ka:fiyeler.

escāl: *masdar* [Ar.] Köp ba:şış etmek, larını suvdan do:ldurmak, bir i:şi birine goybermek.

ashār: [Ar.] Cem'-i seher, dañlar, dañ atan vağtları.

as-hār: [Ar.] Cem'-i seher, ca:duylık, ca:dılık.

es-hār: *masdar* [Ar.] Seher vağı bolmak, ciha:n yayılanda i:rden bir yaña gitmek.

es-hāg: *masdar* [Ar.] Kö:nemek, sürürlemek sürpeği çıkmak,

72

gorımak, eşiğini kö:nemeği, daşa düşürmek, daşa salmak.

ashar: *sıf.* [Ar.] Caduyra:k, o:kımışra:k.

eshān: *masdar* [Ar.] Ğızdırmak, bir za:dı Ğızdırmak, ıssılatmak.

ashī: *sıf.* [Ar.] Ğatı sağı:, Ğatı co:ma:rt, ürān berimli.

ashīya: [Ar.] Co:ma:rtlar, sağı:lar, cem'-i sehi.

asad: *is.* [Ar.] Arslan, yolbars, yırtıcı şir; erkek ya: urkaçı yolbars.

asdāl: [Ar.] 'Akid ma'nıda, boyna da:kıyan ceva:her-i Ğızıl.

esdāl: *masdar* [Ar.] Yere goymak, aşı:k goyma, Ğısdırmak.

asadollāh: *ism-i mürekkebe* [Ar.] 1. Hı:daniñ şirri, 2. Hāzra bin Abdulmuttalib bilen 'Ali bin Ebutalibiñ la:kamı.

asr: *masdar* [Ar.] Esir etmek, ba:ğlama, yesir etmek, berdelik.

osr: *masdar* [Ar.] Peşev ede bilmeyan, siydiğiniñ öñi ba:ğlanmak tutulmak.

esrā'il: *is.* [Ar.] 'İbri: sözünden alınan Ya'ku:p Bin İsha:k pıygambarıñ la:kamı, Hıday'ıñ bendesi İsrā:'il-beni İsrā:'il Yehu:d, Yahu:diniñ ehli tayfaları, kelimi:ler, beni İsrā:'iller.

asrār: [Ar.] 1. Ra:zlar, sırlar, gizleyen sözler, cem'-i ser. 2. Farsda: Hāşış ve beng ma'nıda-da aydılyar.

asrār: [Ar.] Cem´-i serr, mañlay ve él ayağıñ hatları.

esrār: *masdar* [Ar.] Basırmak, gizlemek, içiñ sırrını birine aydıb a:ra goymak.

esrāʾ: *masdar* [Ar.] Yurtmak, darımağ, ğatı gitmek, yurtdırmağ.

esrāf: *masdar* [Ar.] Esrif etmek, aša herç etmek, çenden aša gitmek, hercivilik, bi:derek harç etmek, bi:şarafa tutmak.

esrāfil: *is.* [Ar.] Yel veki:li bolan ferişte. Ol kıya:mat ğopcağ bolanda, Allahıñ emri bilen tüydüğüni çalıp ölenleri di:rêltcek.

osr-ol-bovl: *ism-i mürekkeb* [Ar.]

73

idra:rıñ deşiği tutulmağ, peşeviñ öñi tutulmağ.

osaraʾ: [Ar.] Cem´-i esir, esirler, yesirler, bendeler.

esrāʾ: *masdar* [Ar.] Gi:ce yo:l yürimek, gi:ce seyr etmek, **hadis-i esrā:** Hâdis-i mi´ra:c.

asraʾ: *sıf.* [Ar.] Ğatı ça:lat, ğatı yildam, havlıkmaçlık, ğıssaklık, çağganlık.

osra: *is.* [Ar.] Hâ:nda:n, içer maşğala.

asra: [Ar.] Esirler, yesirler, ba:ğlılar.

astār: [Ar.] Cem´-i setr, setrler, sırdaşlar.

estār: *masdar* [Ar.] Hâta: etmek, oğımaklık.

estār: [Ar.] Eşaret, yazğı, bay, haka:t, pu:ç söz esa:tır cem´.

establ: *is.* Ma:lıñ yatağı, ma:l tablesi.

ostorlāb: *is.* [Ar.] Yunan çeşmeden alınan necu:me değışli: Yıldızlarıñ uzaklığını ve necu:me değışli za:tları ölçeyan abzal, ğural.

osture: *is.* [Ar.] Kâşe, erteki, haka:t, bay, puç boş söz; esa:tır cem´.

otsul: *is.* [Ar.] Yunan sözi, keşti, parahot, uruş gämisi.

esʾād: *masdar* [Ar.] Ya:rı etmek, ya:ra:n bulmağ.

asʾār: [Ar.] Nirhlar, baha:lar.

esʾāf: *masdar* [Ar.] Doğrı bilmek, ha:ceti bitirmek, kömek etmek, ğoldavlık etmek.

asʾad: *sıf.* [Ar.] Ğatı bahtlı, ğatı belend dereceli, yoğarı bahtlı, bahtı gelen.

asʾar: *sıf.* [Ar.] Ho:r, ´aci:z, yağdaysız a:dam, arnık a:dam.

osğor: [Ar.] Ulı oklı kirpi, ok atyan kirpi.

asaf: *masdar* [Ar.] Ökünmeğ, ğı:namağ, ğı:nanç bildirmeğ.

asğār: [Ar.] Cem´-i sefer ulı kita:p, Tevra:tıñ bir ya: na:çe bö:leği, **asğār hamse:** Musaʾnıñ baş seferi ve baş kita:p birinci Tevra:t.

74

asfār: [Ar.] Seferler yo:lağçılık, cem´-i sefer.

esfār: *masdar* [Ar.] Yağtılanmaq, dañ atıp ciha:n yayılmaq, a:ydıñlanmaq; yüz-gözün yağtılanmağı.

asfāt: [Ar.] Sebedler, çamda:nlar, cem´-i sefeť.

asfält: *is.* [Fr.] Asfalt, esfalt.

esfānāc: Ispanaq.

esfarāc: *is.* Yunanlı sözden: Marçube, yılan otı.

afsal: *sıf.* [Ar.] Aşa:kra:k, ğatı pes ve etékrā:k, esa:fil **cem´ afsal-al-sāfilin:** İñ etekte bolan duzahıñ yedinci ğatı.

esfenāc: Ispanaq, mısmanaq.

esfanc: *is.* Derya:da ya:şayan ota meñzeş ca:nlı.

esfand: *is.* Şemsi yılıñ on ikinci a:yı, şemsi yılıñ a:hırkı a:yı.

esfand: *is.* Esend, üzarlík.

esfidār: *is.* 1. Tebrizi ağaq 2. Düvik yencik ätbérindi nārese.

asġāt: *masdar* [Ar.] 1. Oqlamalı, zıñmalı, taşlandık za:tlar; düvik-yencik ätbérindi köyne nārseler.

esġāt: [Ar.] 1. Oqlamaq; zıñmaq; 2. Söзде yalñışmaq; cem´-i saqat.

asqām: *masdar* [Ar.] Sırqavlıqlar, na:hoşluklar; na:saġlıklar; cem´-i saqam.

oskof: *is. veya sıf.* [Ar.] Yunanlı çeşmeden, rehber pişva, keşiş.

asqaf: [Ar.] 1. Uzı:n bukr, 2. Tüysiz düye.

oskof: *is.* [Ar.] Yunanlı sözünden: pişva, rehber, keşişden ulı va:´az.

esqil: [Ar.] Yunanlı çeşmeden sıçan soġanı; daġ soġanı, göti soġana meñzeş ot.

asġiye: [Ar.] Meşk ma´nıda, suv meşki.

esġāt: *masdar* [Ar.] Dindirmek, köşitmek, söndirmek, sesini ğoydurmaq.

eskāf: *is. veya sıf.* [Ar.] Köviş tikici, ayak ğa:p tikyān a:dam, esa:kfa cem´.

75

eskān: *masdar* [Ar.] Oturmaq, ca:y bermek, yerleşdirmek, birine yanından ca:y bermek, orun bermek.

askodār: *is. veya sıf.* Eskedar, eskezar, qasd, yumış oġlan, çapar ğatnadyan.

eskerak: *is.* Sınçılavıq.

oskore: *is.* Peşqab, tabaq, suv içilyān cam oqara.

oskoffe: *is.* [Ar.] İşik.

eskelet: *is.* [Fr.] A:dam veya ğayva:nıñ enda:mında bolan süñk boġunları, a:damıñ ähli süñkleri, sünik.

eskele: İtalya sözünden: Derya:nıñ ğıraġında bolan ğāmi duralġası, ğāminiñ yöri:te yük düşürüp yükleyān yeri. Port esa:kil cem´.

eskenās: *is.* Rusi sözünden alınan: Arkası küyçli bolan ka:ğız pul.

eskene: Eskene, ağaç ussalarınıñ ağaç deşyän abzalı, ya´nı ağaç deşilyan yöri:te şay.

eskenah: *is.* Ağaca peyvend urmañ bir görnüşi.

eskort: *is.* [Fr.] Bir beyik şahsı sı:lap mämurlarıñ garşı alıp daşın gürşap yo:la salıp, uğratmaqlıkları ve getirmeklikleri.

eski: *is.* [Fr.] İki ağaçlı ğa:r üstünde oynalyan verzeşiñ bir görnüşi.

eskize: *ism-i masdar* Şallaklamak, ma:lıñ şallaklaması.

eskizidan: *masdar* Sağlaqlama, bökme, ma:lıñ bökmesi.

osgor: *is.* Oqlı kirpi.

asal: *is.* [Ar.] Ni:ze, üçli za:t, başı ince za:t.

aslāb: [Ar.] Cem´i sélép; ğažab bilen alınyanlar.

aslāf: [Ar.] Dünyadan ötenler, geçener, cem´-i selef.

eslām: *masdar* [Ar.] Boyun ğoymaq, musulma:n bolup Isla:m di:nine girmek, esa:sı möhim mezhepleriñ biriniñ a:dı, 411-inci miladi yılda Ğazret-i

76

Muhammed bin Abdullahıñ üsti bilen Isla:m di:ni yo:la salınıp reva:ç tapıb ve onuñ üsti bilen hem Ğura:n na:zil boldı.

eslāyd: *is.* [İng.] Şu:rat, bir manzaradan görnişden alınan film ol perde yüzinde durnuqlı film bolup destgāhda görkezmeği.

aslahe: [Ar.] Uruş yarağı, yarağ, uruş tetariği, ğarbi: yarağ.

aslaḥ: [Ar.] Mañlay saçı yo:k a:dam, sakğar a:dam.

asla’: *sıf.* [Ar.] Ayağı defesi yarık a:dam, ayağı yanıp eşer ğalan, yarasınıñ ı:zı ğalan.

aslam: *sıf* [Ar.] Ğatı salim, ğatı sağ, zıya:nsız.

oslub: *is.* [Ar.] Yo:l yörelge, şive tār yo:l yorda, esa:li:p cem´.

esm: *is.* [Ar.] A:d, esma: ve esa:mi cem´.

asmār: [Ar.] Efsaneler, ğaka:tlar, cem´-i semer.

asmār: *is.* [Ar.] Değirmen daşları.

esmā’: [Ar.] Gürrüñ eşitdirmek, eşitdirmek.

asmā’: *masdar* [Ar.] Ğulaqlar, cem´-i sem´.

esme-a’zam: [Ar.] Ğuda:y te’a:lanıñ bir ulı a:dlarınıñ biri.

asmā’: [Ar.] A:dlar, cem´-i ism.

asmā’-ol-honā: *ism-i mürekkeb* [Ar.] Şöhrätli a:d, Ğuda:y te’a:lanıñ 99 a:dı Cebbar, Ğılq, Raḡmet, Raḡim ya:lı .

asmar: *sıf.* [Ar.] Buğday reñk, buğday irengde bolan.

asman: *sıf.* [Ar.] Semizrä:k, etlirä:k.

asan: *sif.* Çevregilen eğin eşik, çevre eğin eşik, Farsiñ ğa:vını.

asnād: [Ar.] Cem'-i sened, müdrikler, senedler.

esnād: *masdar* [Ar.] Ba:ğlı bilmek, bir za:da ba:ğlı bilip arka bermek, söyünmek.

asnān: [Ar.] Dişler, ya:şayış yılları, cem'-i sin.

asennah: [Ar.] Cem'i sena:n, ser ni:ze ma'nıda.

77

asennah: [Ar.] Cem'i sen, dişler ma'nıda.

asvār: *sif.* Ata minip baryan, piya:de dā:l. Asvaranı cem'.

osvār: *is.* [Ar.] (sevār) Bilezik, bizelik, sevr ve esvere ve esa:vür ve esvere cem'.

asvārān: Cem'i asva:r, atlılar, Sasanyanlarıñ ö:z ve ğatında bolan süva:re nıza:mları, yeke atlığa hem seva:re diyip aydilyarmış.

asvāt: [Ar.] Şallaklar, ğamçılar, cem'-i suť

asvāķ: [Ar.] Pazarlar, cem'-i suķ.

asvad: *masdar* [Ar.] Ğara, sevad ve sevdan cem'i.

osvod: [Ar.] Arslanlar, yolbarslar, cem'-i esed.

osve: *sif.* [Ar.] Pişva, rehber, öñden gidyan, serda:r, yo:lbaşçı.

asva': *sif.* [Ar.] Erbed, ğatı pes, teleke.

eshāb: *masdra* [Ar.] Kān geplemek, gepi uzaltmak, çenden çıķmak, hadden çıķmak, ğatı gitmek.

eshāl: [Ar.] İç geçme, iç ağırı, iç çözüme, iç gitme.

eshāl ħuni: [Ar.-Far.] Ğanlı iç geçme ağzı, ğanlı iç geçme.

ashal: *sif.* [Ar.] Ğatı yeñil, ğatı añsat.

asyāf: [Ar.] Ğılıçlar, cem'-i seyf.

asid: [Fr.] Baťeriniñ asidi, baťera ğoyulyan asid, kislata.

asid aulfurik: *is.* Kükürdiñ cevheri. I:ssız rengsiz suvuk may'e.

asir: *sif.* [Ar.] Ğolu ba:ğlı, bendi, yesir, uruşda ya: çozuşda düşma:nıñ eline düşüp giriftar bolan, esra' cem'.

aşādat: *masdar* [Ar.] Bir za:dı ğaldırmaq, benani yoķarı dikeltmek, bir za:dı a:ydiñlaşdırmak.

eşārāt: [Ar.] Cem'-i eşare, émler, göz ğaş bilen düşündürmek, sır

78

bilen añlatmak.

aşāre: *masdar* [Ar.] Birini ümleme, içki duyğını üm bilen veya: göz ğaş bilen ya: barmaq bilen düşündürmek, duydirılış, üm.

eşā'er: [Ar.] Şa'irra:ķlar, da:nara:ķlar, oñara:ķlar, cem'-i eş'ar.

eşā'e: *masdar* [Ar.] Yayratmak, 'aya:n etmek, fa:ş etmek, çaşırmaq, reva:c bermek, bir habarı ca:r etmek.

aşām: *is.* (=aşam) İçelyān za:t, iymit, ha:catıña görā iymek.

eşāntiyon: *is.* [Fr.] Görkezme, bir numu:ne ma:lı mata:nı bir yerden yere i:berilmeği.

eşbāh: [Ar.] Ğaramçılar, hayalatlār. cem'-i şebh.

eşbā': *masdar* [Ar.] Doyurmak, acı naharlamak, doyurmak, köpliğe övirmek; 2. Şeymi adalğasında ğatı cism, ğatı za:t erkin za:t bilen ya'nı erilinde, hal edilende ğatı cism aša:k çöküp hal bolmanı duryar. Ol ha:latda ol maħlu:l hal bolmanı aša:k çöküp eşba' haddine yeten soñ eşba' boldu diyilyār.

aşbāh: [Ar.] Cem'-i şebeh, meñzeşler, şebyeler.

eşbāh: *masdar* [Ar.] Birine meñzeş bolmak, bir za:da meñzeş bolmak, meñzeşik.

oşbol: *is.* Eşbil.

eşpun: *is.* Çapha:na deĝişli, hatlarıñ a:rasını bir möçberde deñlemek üçi:n göyulyan ebzal, ğural, ölçeğ.

eştaftan: *masdar* Yortmak, darımak, yüğirmek.

eştebāh: *masdar* [Ar.] Yalñış, ğata:, säv düşme, insa:nıñ gönline bir nārseniñ başğa bir za:da meñzeş bolup görünmeği, veya: bir i:şi yalñış etmeği.

eştecār: *masdar* [Ar.] İki deste bolup da'va:laşmak, iki topar bolup uruşmak.

eşteäd: [Ar.] Berkimek, ğa:yımlamak, ğucurlanmak, kı:nçılık, her bir i:şde puħtalık.

oştor: *is.* Düye, deye.

aştar: [Ar.] 1. Gözüñ ğabağında

79

anadan doğma yara ı:zası bolan a:dam, 2. Ğazret-i 'Ali Bin Ebiħalibiñ Ma:lik bin Ğariş diyen şaha:besiniñ laħamı.

eşterāt: [Ar.] 1. Şart etmek, şartna:ma ba:ğlamak, 2. Bir za:dı bir za:da asıp goymak.

eşterāk: *masdar* [Ar.] Ortağ bolmak, şirket etmek, biri biriñi ğoldamak.

eşterāki: *sıf.* [Ar.] Şeri:kliğe ba:ğlı, Eyranda komunizm ya: komunizmi ı:zarlayanlara aydılar, 'Arab dilinde iştirakini ya'nı kominizim sözüni sosyalist diyip ulanılyar sosyalist ve komunist yerine şiv'i diyilyār.

oştorbān: *is. veya sıf.* Düye çopan, düye çopan, düye saqçı, düyāni ideyān, düye baqyan.

oştorçerān: *sıf.* Diye çopan, düye baqyan.

eşte'al: *masdar* [Ar.] O:duñ yalınlamağı ve güyçli yanmağı.

eşteğāl: *masdar* [Ar.] İ:şe başlamak, bir i:şe başıñ çevreñemek, bir i:ş bilen ğızıklanmak.

eşteğāğ: *masdar* [Ar.] Yarmak, bir za:duñ deñ yarsını almak, iki bö:lmek bir kelimedden başğa bir kelimeni yasamak.

eştemāl: *masdar* [Ar.] Daşını almak, tövéréğini almak, bir za:dıñ ayrı bir za:dıñ daşını almağı.

estehār: *masdar* [Ar.] Anıqlamak, a:d a:bray ğazanmak, şöhret ğazanmak, adığmaqlık.

eştehā’: *masdar* [Ar.] İ:şda, bir za:dı islemek. Bir za:dı arzuw etmek, ğaza: iymite köp meyli bolmaq, i:şda arzuw etmek.

eştiyāq: *masdar* [Ar.] Arzuwlılıq, hevesli bolmaq, bir za:da tolkunmaq, beĝenmek; şevkli bolmaq, isleĝlik, hevesceñlik.

aşcār: [Ar.] Ba:ĝlar, ağaçlar, cem’-i şecer.

aşhās: [Ar.] Gövreler, tenler, cem’-i şahş ya’nı; a:damlar.

eşhās: *masdar* [Ar.] 1. Tolkundırmaq, ĝımıldamaq, hareket

80

etdirmek, yerinden ĝofarmak, yolmaq 2. Teb’id etmek, reva:na etmek.

aşdd: [Ar.] Ğatı şedid, beter kuva:tlı, beter ma:ka:m, berkrā:k, ğatıra:k.

aşrār: [Ar.] Şerçiler, pesler, érbét i:şliler, erbetler, bolĝısızlar, cem’-i şeri:r.

aşrāt: [Ar.] Cem’-i şerit, belĝiler, nışa:nlar, başlangıçlar.

eşrāf: *masdar* [Ar.] Yoĝar ĝalmaq, yoĝardan aşı:ĝa ser etmek, beyiklikden aşı:ĝı göz astına almak.

aşrāf: [Ar.] Ulılar, beyikler, yoĝar dereceliler, bayarlar.

eşrāq: *masdar* [Ar.] 1. Yaĝtılanmaq, parlamak, gün doğmaq, yaldıramak 2. İlham almak.

eşrāk: *masdar* [Ar.] Müşterek bolmaq, birini bira i:sde ya: bir za:da ortak saymaq, Ĥuda:y te’a:laĝa ortak farz etmek, ortak saymaq.

arşāk: [Ar.] 1. Cem’-i şeri:k ve cem’-i şirk, ortaklar 2. Avlarıñ duzaĝı ma’nıda.

aşraf: *sıf.* [Ar.] Ğatı şeri:f, ğatı ulı, hürmetlirāk, sılaĝlıra:k.

aşrafi: On sekgiz naĝut ağramlıqda bolan ĝadı:m Eyranıñ reva:ç altın pulı.

aş’ār: [Ar.] Cem’-i şı’r, şıĝırlar, goşĝılar.

eş’ār: *masdar* [Ar.] Ceberda:r etmek, cebr yetirmek, bildirmek, a:ĝah etmek.

aş’āl: *masdar* [Ar.] O:d almak, o:d yakmaq.

aş’ar: *sıf.* [Ar.] Enda:mı tüylek a:dam, tüyi uzın a:dam, eşa’ir cem’.

aş’ar: *sıf.* [Ar.] Şa:’irra:k ğatı da:na, oñat şıĝırlı da:na.

aş’ari: *sıf.* [Ar.] Eş’ar-ı tayfa ba:ĝlı bolan (fırka-i eş’ariye).

aş’al: *sıf.* [Ar.] Gözi anadan doğma gülli bolan a:dam. 2. Mañlayı saĝĝar sekil at ma’nıda.

aşa’e: [Ar.] Yaĝtılılıklar, a:ydıñlıklar, parlaqlıklar, cem’-i şu:’a’.

aşĝal: [Ar.] İ:ş güyçler, ka:rler, cem’ şe’il. Basıba:lmaq.

eşĝal: *masdar* [Ar.] 1. Güymemek, i:şe ĝoymak. 2. Bir ca:yı eyelemek,

ca:y almak, harbi güyci müda:malık ya: vağktlayınça bir yerini almak üç:i:n gol astına almak.

eşgalgar: *sıf.* [Ar.-Far.] Zo:rılık bilen bir ca:yı alan ve eyelan biriniñ za:dını zo:rılık bilen eye bolan bir yu:rdı zo:rlap alan.

aşfār: [Ar.] Cem´-i şefr, gözün ğabağı , her za:dıñ ğırası ma´nıda.

eşfağ: *masdar* [Ar.] Ğorķmak, heder etmek, vehm etmek, mehriba:nlık etmek.

aşfā: *is.* [Ar.] Temen, bi:z.

oşak: [Ar.] Kündür ya:lı acı ta´a:mılı nārse, ğadı:mıda tabi:bler büvrék da:şı ayırmaq ve ba:đın ağırını ayırmaq üç:i:n ondan peyda:lanyanmışlar.

aşakķ: *sıf.* [Ar.] Ğatı kı:n, ğatı berk, ğatı ğa:yım, ğatı çetin.

aşkar: *sıf.* [Ar.] A:l , ğırmız ve a:k, sa:ra: yakı:n ğızıl çinlek a:dam.

aşđi: *sıf.* [Ar.] Yüreği ğatı, yüreği ğara, yüreği da:ş ya:lı bolan, baħtsiz, ba:ħtı ğaydan.

aşkiyā´: [Ar.] Baħtı yatanlar, ´a:şılar, cem´-i şeķi.

aşk: *is.* Gözya:ş, damca, ķatre.

eşkār: *is.* Şika:r, a:v.

eşkāf: *is.* Eşka:f, ğa:pılı ķafese, ğa:p ğaş kita:p ğoymaq üç:i:n peyda:lanıyan nārse.

aşkāl: [Ar.] Su:ratlar, şeķiller, heykeller, ğörnüş, duruķ.

eşkāl: [Ar.] Kı:nlanmaq, tavlı bolmaq. kı:nçılığa düşmek, kı:nlaşmaq, müşkil bolmaq, bassırılmaq.

eşkāl: *is.* ´Arab çeşmesinden alınan: Duşak, ayakba:đ, ğatır ya:lı ma:lnıñ ayağı dañlıyan kössék.

aşkbār: *sıf.* Gözi ya:şlı, giryā:n.

aşk-e-temsāh: *ism-i mürekkeb* İli a:ldamaķ üç:i:n adıyan ağı, yalandan ağlama, cāvilik.

eşkam: *is.* Ğarın.

eşkance: *is.* Şikence, ezyet, ´aza:b, aza:r, ruħı ho:rılık.

eşkane: *is.* İymitiñ bir ğörnüşü.

eşkane: *is.* Tavlı buyralı saç ve eğri-büğri ma´nıda.

eşkane: *is.* Ğadı:m Eyranıñ sa:zlarımıñ biriniñ a:dı.

aşkup: (aşkub) Kümüdiñ bir ğörnüşü.

oşkufe: *is.* Mi:veli ađacıñ ğülü, ađacıñ yapraklap pındıķlamađı.

oşkufe: *is.* 1. Fındıķlamaķ, 2. Ğusmaq.

oşkuh: *is.* Meķa:m, mertebe, şa:n, şevket, beyiklik.

oşgarf: *sıf.* Ta:ysız, ķayt, ğeñ, éna:yi, ğörnükli, avadanlıkda taysız.

aşall: *sıf.* [Ar.] Eli ı:smayan, şél, ma:yıp, i:şden galan.
eşel: *is.* [Fr.] Basğançaq, pa:ye, , derece, i:şgâ:rleriñ pa:yesi, rütbesi.
aşamm: Burunlaq a:dam, ö:zine köñli yetyän, ulı a:dam.
eşmām: Bir za:dı ı:sğamaq, ı:s duymaq.
aşnā: *is. veya sıf.* Ğıymatlı gevher, baha:lı, Ğıymatı köp bolan baha:sı kân bolan değerli.
aşnā: *is.* (=eşnā) 1. Yüzme, yüzicilik 2. Suvda oynama ve yüzicilik hem diyilipdir.
aşnāvar: *sıf.* Yüzici, yüzyän.
eşnidan: *masdar* (= şenidan) Eşitmek.
aşva’: Saçı tavlılık, peri:şa:n, alcırañ a:dam.
aşvaq: Arzuvlıra:k, umı:dlıra:k, heva:slirā:k.
aşhād: [Ar.] Şa:ya:dlar, gevahlar, cem‘-i şa:hid.
eşhād: *masdar* [Ar.] Gevah almak, ha:zirlemek, şa:ya:d getirmek.
eşhār: *masdar* [Ar.] Ä:şkâ:r etmek, ‘aya:n etmek, a:diğdirmek, şöhret bermek, tanıtmaq.
aşhab: Rengi a:k ve ğara bolan za:t, ğara a:la, a:kı köprā:k, a:laca at.
aşhar: *sıf.* [Ar.] Ğatı meşhu:r, ğatı adığan, ğatı belli, ä:şkâ:rrā:k, a:ydiñra:k.
aşhor: [Ar.] A:ylar, cem‘-i şehr.
aşhal: Gözi gök a:dam.
aşhā: Ğavıra:k, yürek,

83

süyanrāk.
aşyāh: Ğarılar, ya:şı ğaydan, cem‘-i şeyh.
aşyā’: [Ar.] Ta:bı:nlar, ca:nı:pkeşler, mehrliler, do:st ya:rılar, hemra:kılar, ı:zarlayanlar, cem‘-i şey‘a.
aşyāf: Cem‘-i şey:a:f, göz derma:nı, Farsça her bir baş şeker şeklinde toğalak ğatı derma:na aydılyar.
aşyā’: [Ar.] Za:tlar, nārseler, cem‘-i şey, goş, narse.
aşyab: Çal saç a:dam, saçı a:ğaran a:dam.
aşşam: Enda:mı ha:lı, meñli a:dam.
aşihe: (=şeyhe) Aţ kişñemesi.
asā’el: Cem‘-i aşıl, aşılıllı pā:k, téyli, tüys.
esābat: *masdar* [Ar.] 1. Doğrılamaq, doğru sözlemek, 2. Oqıñ göni nişa:na değmeği, gönilemek, bir za:diñ bir za:da değmeği, nişa:na urmaq.
asābe’: [Ar.] Barmaqlar, cem‘-i aşba‘.
asāb’i: [Ar.] Barmaqlar, cem‘-i eşbu‘.

asāhib: [Ar.] Cem´-i aşha:b, aşha:blar, ya:ra:nlar.
asarem: [Ar.] Cem´i şarm, cema:´at ma´nıda, topar a:dam.
asāger: [Ar.] Ya:şlar, kiçirā:kler, cem´-i asaġer.
Asāger: [Ar.] Kiçiler, ça:ğalar, cem´-i aşar.
esalat: *masdar* [Ar.] Aşallı bolmaq, tüys bolmaq, neja:dı nesli doġrı bolmaq, kökli bolmaq, neja:diñ soy bolmaq, oñat bolmaq.
asbāh: [Ar.] Erti:rlar, dañ a:ğaran vaġtı, cem´-i sabah.
esbāh: *masdar* [Ar.] Erti:re yetirmek, ciha:n yayılmak, dañ atırmak, erti:rlətmek.
esbār: *masdar* [Ar.] Şabırlılıġa çağırmaq, durumlılıġa çağırmaq, birini şabırlılıġa cıdamlılıġa buyurmaq.

84

asbār: [Ar.] 1. Bir za:diñ ġırası ve éñreġi ve ġalıñlıġı, 2. A:k bulut ma´nıda, cem´i şebr.
asbāg: [Ar.] Rengler, cem´-i şabiġ.
asba’: [Ar.] Barmaq, el ya: ayak barmaġı.
asba’ayn: [Ar.] İki barmaq.
asbaġ: [Ar.] Seher taviġı, dañ horazı, mañlay saġġar at.
osbu’: [Ar.] Aşba:´: Barmaq (eñgeşt), aşabi:´ cem´.
asah: *sıf.* [Ar.] Doġrıra:k, düzrā:k, arassara:k.
ashāb: [Ar.] Ya:rlar, do:stlar, ma:likler, ba:rlılar, cem´-i şa:hib.
eshāb: *masdar* [Ar.] Do:st eyesi bolmaq, hemra:lıġ etmek, birini ya: bir za:dı birine hemra: edip ġoşmaq.
ashāb-os-sa’ir: *is. veya sıf.* [Ar.] Yanġınlı o:d ya:ranları, du:zañılar, cehennemiler ehl-i du:zañlar.
ashāb-oş-şomāl: *is. veya sıf.* [Ar.] Aşhab şima:l, sol aşha:b, solcı a:damlar, solcı, du:zañılar, ġıya:metde na:ma a´ma:lları sol ellerine berilecek.
ashāb-ol-maş’ame: *is. veya sıf.* [Ar.] Aşha:b şame, sol aşha:blar, şumlar, du:zañılar.
ashāb-ol-maymane: *is. veya sıf.* [Ar.] Aşhab-ı meymene, saġ aşha:blar, saġ ya:ra:nlar, behiştler.
ashāb-ol-yamin: *is. veya sıf.* [Ar.] Aşha:b-ı yemi:n, saġçılar, na:ma a´ma:lları saġ eline berilecekler, behiştler.
ashāb-e-kahaf: *ism-i mürekkebe* [Ar.] İslamdan öñ mesi:hilerden yedi kişi bir ayet bilen Daqyanusiñ devrinde butperesleriñ ġorqusından bir gavaġa girip yatıp, üç yüz yıldan soñ uyanıpdırlar.
asehhā’: [Ar.] Cem´i şahi:h, doġrılar.
esdār: *masdar* [Ar.] Şadr etmek, i:bermek, göndermek, yo:llamak, övirmek.
asdāg: [Ar.] ġulaġlar yanı, ġulaġlar yumşaġı, çekkeler, ġulaġ a:ylar, cem´-i şadaġ.

- asdāf:** [Ar.] Derya:nıñ kiçi ca:nlısı, 2. Derya:nıñ tolğunı ma'nıda, cem'-i şedef.
- esdāk:** *masdar* [Ar.] Ğı:z mehrini bellemek, biriniñ sözini maqullamak, bellemek, mehr bellāb nikaḥ etmek.
- esrār:** *masdar* [Ar.] Bir za:dın ı:zında ğatı ercellik bilen durmaq, inciklik etmek, berk yapışmaq, işde durumlu, tutan yerlilik.
- esrār varzidan:** *masdar* [Ar.-Far.] Ğatı ercellik bilen durmaq, berk durmaq, ğatı durmaqlık.
- esrāf:** *masdar* [Ar.] 1. Övirmek, dolamak 2. 'Aru:z 'ılmında: Şi'iriñ a:ḥırkı meñzeş sözleriniñ ģereketi dürli görnüşde getirmek.
- arsām:** [Ar.] Cem'-i şarm köpçülik, cema:'at, köp öyleriñ bir yerde cem' bolup oturmağı.
- estebār:** *masdar* [Ar.] Şabr etmek, cıdamak, durımlılık.
- establ:** [Ar.] Table, ṭabi:le, ma:l yatağı, ma:l ca:yı, ıstıblat-ı cem'.
- esthāb:** *masdar* [Ar.] Biri biriñ bile şöbtedāş bolmaq, ğuriñdeş bolmaq.
- astorak:** *is.* [Ar.] Ağacıñ bir şu:ratı, ol heva:sı ğızğın yerlerde ösyār.
- ostorlāb:** *is.* Yunan çeşmesinden: Esterlab, ğadı:m nücu:m ya'nı yıldızıñ ölçek ğuralı, onuñ bilen yıldızlarıñ uzak ve belendliğı ve nā:çe nücu:me değışli mes'eleleri tapma:ğa işlenyār.
- estefā':** *masdar* [Ar.] Bellemek, birini saylamak.
- estekāk:** *masdar* [Ar.] İki za:dıñ bir birine değımeğı, bir birine süykenmeğı, bir birine zarblı değımeğı, neticesinde sürülmeğı.
- estelāh:** *masdar* [Ar.] Barışık etmek, ıla:laşmaq, oñuşmaq, yaraşmaq, 2. 'İlmıñ-hüna:riñ belli bir pudağında: ö:z aşıl

- ma'nısından ayrı bir ma'nada ulanılyan söz, iştıla:ḥat cem'.
- estelam:** *masdar* [Ar.] Kökinden kesmek, ri:şeden yolmaq.
- estenā':** *masdar* [Ar.] Bir za:dı istemek, bellemek, bir za:dı becermä:ğe buyurmak, ğavılık etmek.
- ostovāne:** *is.* [Ar.] İstvane, ıstvane, toğalak nārse, toğalak lüle.
- estyād:** *masdar* [Ar.] A:v etmek, şikā:r etmek, a:vlamak.
- es'āb:** *masdar* [Ar.] Kı:nlaşmaq, ğı:na yazmaq.
- asab:** *sıf.* Kı:nra:k, müşki:lra:k.
- esğā':** *masdar* [Ar.] Ğulak asmaq, diñlemek, biriniñ sözünü diñlemek.
- asgar:** *sıf.* [Ar.] Ğatı kiçi, beter kiçi, örān kiçi, asa:ğar ve asa:ğere cem'.
- asaf:** *is.* [Ar.] Tikenli, otuñ bir görnüşi.
- asfād:** *masdar* [Ar.] Ba:ğlamak, bağışlamak, bir za:dı bağışlamak.

esfa': *masdar* [Ar.] Saylamak, öz erkiñe almak, yürekden do:stluk etmek; 2. Tavıgıñ kürçüğmeği.

asfah: *sif.* [Ar.] Mañlayı gi:ñ a:dam, mañlayı ulı a:dam.

asfar: *sif.* [Ar.] Sa:rı, sa:rı reng.

esferār: *masdar* [Ar.] Sa:rılmak.

esfehān: 1. (espāhān sepāhān): Eyranıñ ulı şehirleriniñ biri, onuncı ista:n 2. İsfaha:ñ a:dında a:va:z, heñ ve Eyranıñ bir hi:l sa:zınıñ a:dı.

esfehānak: *is.* İspeha:ñ, İsfaha:ndan bir o:baniñ a:dı ve hemde İsfaha:nda bir hi:l sa:zınıñ a:dı.

asfa: *sif.* [Ar.] Ğatı a:ydiñ, ğatı yağtı, ğatı pa:k arassa, bellenenrak.

asfiya': *is. veya sif.* [Ar.] Saylananlar, bellenenler, pa:kler, yağşılar, yürékdéş muhlis do:stlar, cem'-i şafi.

asğā': Ülke, kenar, derya:ñ ğırası.

asl: *is.* Her za:diñ köki, neja:dı,

87

tohum ti:ç duybi; tüys ha:nazat, esa:s, asıl, usu:l cem'.

eslāh: *masdar* [Ar.] Düzeltmek, becermek, bezemek, ti:ma:rlamak yaraşmak.

aslan: *is.* [Türk] 1. Arslan, yolbars, şir, 2. Murdlarıñ a:dları.

oslān: [Ar.] Aşıl:lar, elinler, tüysler, cem'-i aşıl.

aslab: *sif.* [Ar.] Ğatıra:k, berkrā:k.

aslah: *sif.* [Ar.] Yaraşıklıra:k, ğavıra:k, mına:sıbra:k.

aslah: *sif.* [Ar.] Ğulağı bilgül eşitmayān, ime dime ker, eşitmeyān a:dam.

asla': *sif.* [Ar.] Kellesi tas a:dam, mañlayı saçı yo:k a:dam.

alsam: *sif.* [Ar.] Ğulağı düybenden kesik a:dam.

asle: [Ar.] Bir düvp, bir kök, baş ağaç.

asliye: *sif.* [Ar.] Düybenden, esa:slı, kökinden.

asamm: *sif.* [Ar.] Ker, ğulağı ağır, eşitmeyān, 2. Ğatı berk; şam ve şama:n cem'.

esmām: *masdar* [Ar.] Ker bolmak, ker etmek, birini ker tapmak, zuru:r ve tokunıcı.

asma': *sif.* [Ar.] Kesğir ğılıç; yüreği di:ri a:dam, a:gah yürekli; ğulağı kiçi duluğına yapışıp duran a:dam.

asnāf: *is.* [Ar.] Dürli desteler, ka:sabler, dükā:nciler, cem'-i şımf.

asnām: *is.* [Ar.] Butlar, cem'-i şanem.

asna': *sif.* [Ar.] Ğatı şan'atlı, şan'atlırā:k.

asavāt: *is.* [Ar.] Sesler, heñler, a:va:zlar, cem'-i şavt.

asvā': [Ar.] Ölçek, İsla:m hükmi kefa:re ve fitriye verilmeği ol bir mün Tebriz ya: se kiloğram ağırlılığda bolmalı.

asvāf: *is.* [Ar.] Goyun yünleri, cem'-i suf.

usul: *is.* [Ar.] Payeler, kökler, düzgünler, esa:slar, cem'-i aşl.

usuli: *sıf.* [Ar.] Tüyse usu:la ba:ğlı bolan, usu:llere ka'idelere

88

uyyan.

asvene: [Ar.] Cem'-i şava:n, çemeda:n, şanduk, kita:p ve liba:s goyulyan ca:y.

ashār: [Ar.] Cem'i şehir, ğarındaş, giyevi.

eshār: *masdar* [Ar.] Giyevliğe birini kabu:l etmek, biriniñ giyevi bolmaq, biri bile ğuda ğarındaş bolmaq.

asil: *sıf.* [Ar.] Tüysli, ma:ka:m, berk, tili, düypli, tohum ti:çli bolan.

asil: *is.* [Ar.] İkinci bilen ağşam a:rası, şamgah; aša:l, aša'il ve aşalan cem'.

osayl: *is.* [Ar.] Aşıl, ya:ra:nlarıñ saha:beleriñ a:dı.

ezā'e: *masdar* [Ar.] Yağtılanmaq, a:ydıñlatmaq, zarar:r ve toqunmaq.

ezā'e: *masdar* [Ar.] Ža:y' etmek, za:yalamak, pesletmek.

ezāfe: *masdar* [Ar.] Artıkmaç, artık, ağdıq, artdırmaq, bir za:dı köfeltmek.

ezāfi: *sıf.* [Ar.] Artıklığa ba:ğlı, artıkmaçlık, artık.

azhā: *is.* [Ar.] 'İyd ğurba:n ğünü, ğurba:n 'ıyd, ğurba:nlık çalınan ğünü, zihice a:yıñ onı ğünü.

ezrāb: *masdar* [Ar.] 1. Bir yerde oturumlu bolmaq, muqı:m bolmaq, 2. Yerinden yüz övirmek, 3. Baş eğip oturmak.

azrār: [Ar.] Zıya:nlar, zararlar, cem'-i zarar ve zari:r.

ezrār: *masdar* [Ar.] Žarar yetirmek, noqsan yetirmek, a:vındırmaq, ıncıtmaq.

ezterāb: *masdar* [Ar.] Titrāp lerzane düşmek, alcırañlık, vas vasalık, zo:rzanaqlamak.

ezterār: *masdar* [Ar.] Birini bi:ça:re etmek, bi:ça:re bolmaq, 'a:cizlik, birini mā:tā:ç etmek, bi:ça:relik.

eztelā': *masdar* [Ar.] Güyçlenmek, gücurlanmaq, i:şe zo:r gelmek, ğayratlılık.

ez'āf: *masdar* [Ar.] Yağdından düşürmek, ha:lsiz etmek, 2. bir

89

za:dı iki esse etmek.

az'āf: *is.* [Ar.] Cem'-i za'af, iki esse, iki beraber.

azlā': *is.* [Ar.] Yan ğapdallar, dendeler, ğayralar, kena:reler. ğafirğalar, çet ğıraqlar, cem'-i zel'.

ezlāl: *masdar* [Ar.] Gümrah etmeklik, yo:ldan çıkarmaçlık, yo:lsız yere düşürmek, gümrahlık.

ezmehlāl: *masdar* [Ar.] Yo:ğalmaq, a:radan çıkmak, za:yalanmaq, yıqılmaq, darğamaq, na:bud bolmaq.

azyag: *sıf.* [Ar.] Ğatı dar, ğatı teñ.

etā'at: *masdar* [Ar.] Muṭı' bolmaq, boyun bolmaq, uymak, buyruğı berca:y etmek, boyun eğmek, ğulak asmaq.

otāğ: *is.* [Türk] Türk sözünden alınan, otağ, ya:şalyan ca:y, ta:miñ otağınıñ bir bö:lümi.

etāle: *masdar* [Ar.] Uzaltmaq, uzağa çekdirmek. **etāle-ol-lisan:** Dil uzatmaq, diliñ bir ğariş etmek.

atbāk: [Ar.] Sofralar, desterha:nalar, ṭabaqlar, cem'-i ṭabaq.

tebāk: *masdar* [Ar.] Örtmek, giyindirmek, eplemek, bir i:şe köp bolup yığnanmaq, yo:ldaşlıq etmek.

atbāl: [Ar.] Cem'-i ṭabl, lañaralar.

atebba': [Ar.] Cem'-i ṭabi:b, doktorlar, ṭabi:bler, luqma:nlar.

etra: *masdar* [Ar.] Aydım aytmaq, birini şa:dliğa çağırmaq ve getirmek.

etterāh: *masdar* [Ar.] Taşlamak, daşa zıñmaq, taşlamak.

etrād: *masdar* [Ar.] Bir biriniñ ı:zından gelmek, i:şiñ ı:z ı:zından gelmeği.

etrād: *masdar* [Ar.] Ğavmaq, birini daşa salmaq, yanıñdan ayırmağı, buyurmaq, birini ğavma:ğa buyurmaq.

atnār: [Ar.] Cem'-i ṭarre, za:diñ kenareleri, ğıraları.

atrāf: [Ar.] Devamlı du:yşlar, töverékler, cem'-i ṭaraf.

et'ām: *masdar* [Ar.] Ta'a:m bermek iydirmek, doyurmaq.

at'ame: [Ar.] İymitler,

90

iyemeliler, cem'-i ṭa'a:m.

etfā'ıye: *is.* [Ar.] O:da ğarşı görüşyān, o:d söndiriş bö:limi.

atfāl: [Ar.] Ça:ğalar, oğlanlar, uşaklar, cem'-i ṭıf'l.

etfā': *masdar* [Ar.] O:d söndürmek, öçürmek.

ettelā': *masdar* [Ar.] I:zına yetmek, ḥabarda:r bolmaq, ḥabar bermeklik, a:ğah bolmaq.

etlāk: *masdar* [Ar.] Boşatmaq, goybermek, açmaq, çözmek, **al-ol-etlāk:** Erkin-i muṭlaq, şartsız.

atlāl: *is.* [Ar.] Öyleriñ kentlileriñ eşeri, cem'-i ṭalal.

atlas: [Ar.] Atlaz, yüpek parçañ bir görnüşi.

atlas: *is.* [Fr.] Yunan çeşmesinden, kürk, berhi:l yüpek parça, mata:, naqşeli coğrafyalı, bolan kita:b (atlas) coğrafya.

atlas: *is.* [Fr.] 1. Kelle eteğinde boyun süñleriniñ ikinci densesi, 2. Bu a:dı rabbü'l nev'den ya Yunan-i ğadı:mıñ, ĥakatlarından yer şa:rını ö:z boynuna yüklöp barşına alınıdır.

atmā': [Ar.] Cem'-i tam', ĥam tama:çılıklar, tama:kinlikler.

etmā': *masdar* [Ar.] Birini tama: salmaq, tama: düşürmek, umı:tlandırmak.

etminān: *masdar* [Ar.] Dı:nç almak, inçalıp oturmak, ĥa:tırcem' bolmaq **etminān dāden:** Arqayın etmek, ĥa:tırcem'lik bermek, **etminān dāšten:** Ĥatır'cem' bolmaq, inanmaq.

etvād: [Ar.] Cem'-i taud, ulı dağ.

atvār: [Ar.] Cem'-i taur, ölçek ve hey'et, durmuş ve yağday.

atvaq: [Ar.] Boyun ba:ğlar, cem'-i tavq.

atvāl: [Ar.] Cem'-i taul, uzı:nlık, boy ma'nıda.

athār: *sıf.* [Ar.] Pa:klar, arassalar, cem'-i ta:hir.

athar: *sıf.* [Ar.] Ğatı pak, ğatı arassa.

atyār: [Ar.] Uçucu ğuşlar, cem'-i ta:'ir.

91

atyab: *sıf.* [Ar.] Ğatı arassa, aţayıb cem'.

azlam: *sıf.* [Ar.] Ğatı za:lım, beter, sütem edici, za:lımra:k.

ezhār: [Ar.] Ä:şkä:r etmek, beya:n etmek, a:ydıñlatma, yüze çıkarma.

azhar: [Ar.] Ğatı ä:şkä:r, beter a:ydıñ, ören açık.

e'āde: *masdar* [Ar.] Övirmek, ğaytarmak, gepi ikilöp aytmak bir za:dı evvelki yerine övirip ğoymak, ta:zedden başlamak, ı:zna bermek.

e'āşe: *masdar* [Ar.] Di:rletmek, ya:şatmak, ya:şamak, rızkiñ tayya:rlamak.

e'āne: [Ar.] Ya:rı etmek, meded bermek, kömek bermek, kömek etmek, ğoldamak.

e'tebār: *masdar* [Ar.] 'İbret almak, pend almak, övit almak, a:bray ve inam, inanç, doğrılık.

e'tebār-name: *ism-i mürekkeb* [Ar.-Fr.] Inanç ĥatı, encümen ya: bir eda:ra tarafından birine berilyän yazğı höküm veya: tanımaq üçi:n sefi:r veya vezi:r-i muĥta:ra, devlet tarafından başğa bir yu:rduñ başlıĝna berilyän inanç ĥatı (Estevarna:ma).

e'tedād: [Ar.] Ĥasa:ba getirme, ehemmiyet berme, sa:na: getirme, ehemmiyet berme, äsgerme.

e'tedāl: *masdar* [Ar.] A:ralık mıla:yım bolmaq, deñ bolmaq, doğru beraber bolmaq, yumşaq bolmaq, a:ramyan, orta meyana bolmaq, ğızĝın ya: savık ve yada ğuraqlık ve ızĝarıñ ve ıĝalıñ aralıĝı.

e'teda': *masdar* [Ar.] Sütem etmek, zulm etmek.

e'tezār: *masdar* [Ar.] Ötünc istemek, geçirim so:ramak.

- e'terāz:** *masdar* [Ar.] 1. Men' etmek, 'ayıbını aytmak, yetmez çiliñi bildirmek, 2. Biriniñ öñünde durmak, ğarşılık görkezmek, öñini almak 'umuman a:d daqmaq.
- e'terāf:** *masdar* [Ar.] Edeniñden ve durmuşıñdan birini a:gah edip, ıkra:r etmek, tanıtmak, bolyar hava diymek.
- e'tezāz:** *masdar* [Ar.] Süyülmek, azi:z bolmak, yağsı görilmek 'azi:z saymaq, ğorlatlamak.

92

- e'tesāb:** *masdar* [Ar.] Birleşip köp i:şçi bulup ğakı köpeltmek veya: i:ş vağtıñı a:zaltmaq üç:i:n i:şden saklanmaq, él çekmek, bö:lék bö:lék topar bolmaq.
- e'tesār:** *masdar* [Ar.] 1. Üzümdir ya eşiğiñ suvunu sıkıp almak 2. Biriniñ elinden ma:lını ğaramet üç:i:n ya: ayrı sebep bilen çıkarmak.
- e'tesām:** *masdar* [Ar.] Bir za:da él uzatmaq, pence urmaq, ö:züñi yazıklıqdan saklamak, 'a:şıcılıqdan ğalmaq.
- e'tezād:** *masdar* [Ar.] Biriniñ ğolnı tutmaq, yardım bermek, ya:ran bolmaq, ğoldamak.
- e'tekād:** *masdar* [Ar.] 'Aqıdalı bolmaq, inançlılık bolmaq, inamlık, inançlı bolmaq.
- e'tekāf:** *masdar* [Ar.] Mescide yekelikde oturmaq, bir yerde ğalmaq ta:'at, 'iba:dat üç:i:n mescide yeke ğalmaq, ğoyraqıda çetde ğalmaq.
- e'tedāl:** *masdar* [Ar.] Na:sağ bolmaq 'aci:z yağdaya düşmek, baha:ne getirmek, 'illetli bolmaq.
- e'telām:** *masdar* [Ar.] Ħabarlı bolmaq, bir za:dı bilmek, ä:gah bolmaq.
- e'telā':** *masdar* [Ar.] Üstün çıkmak, belende ğalmaq, yoğarı çıkmak, beylekilerden beygelmek.
- e'temād:** *masdar* [Ar.] Söyénmek, birine bir i:şi inanıp tabşırmaq, bir i:şi inanç bilen ğoymaq, inamlık.
- e'tenaq:** *masdar* [Ar.] 1. Biri biriniñ boynına ğol salmaq, 2. Bir i:şi boyun almak.
- e'tenā':** *masdar* [Ar.] 1. Bir i:şe telaş etmek ańşarmak 2. Bir i:şi ya bir za:d üç:i:n birine yüzlenmek, äşğermek.
- e'tıyād:** *masdar* [Ar.] 'A:det etmek, endik etmek, övrenişmek, üns tapmaq, tiryek herü'yen ya: alkol ya:lı za:da endik etmek.
- e'cāb:** *masdar* [Ar.] Birini ğeñ görkezmeklik, menliklilik, tekebbirlilik.

93

- e'cāz:** *masdar* [Ar.] Durmuş yağdaydan düşürmek, pese salmaq, ğurpdan düşürmek, başğa kişiniñ oñarmayan i:şini bitirmek.
- e'cāz:** [Ar.] Cem'-i 'acz, bir za:dınıñ soñı ma'nıda, ş'i'iriñ ikinci mışra'ı.
- e'cam:** sıf. [Ar.] Ħavı sözlöp bilmeyän, oñat 'Arabça ğurlap bilmeyän, a'a:cam cem'.
- ocube:** sıf. [Ar.] Bir za:d ya biri a:damları ğayra:na ğaldıryan, ğeñ ğaldırcı, a:ğirt a:dam, a'a:cip-i cem'i.
- a'dād:** [Ar.] Sa:nlar, cem'-i 'aded.

e'dād: [Ar.] Tayya:rlamak, öpcin etmek, ta:yınlamak.
a'dāl: [Ar.] Ta:ylar, cüfütler, cem'-i 'adl.
e'dām: *masdar* [Ar.] Yo:k etmek, na:bud etmek, atıp ya asıp öldürmek, ölüm ceza:sı.
a'zār: [Ar.] Ötünçler, geçirimler, cem'-i 'azr.
e'zār: *masdar* [Ar.] Bahana getirmek, ötünç istemek.
e'rāb: *masdar* [Ar.] Anık ve açık etmek, doğru söylemek ve elipbiy harfların a:stın üstini ve ötür medde teşdi:d hareketleri ma'nıda.
a'rāb: [Ar.] Çarva 'Arablar, düzde mesken tutup ya:şayan 'Arablar.
a'rabi: *is.* [Ar.] 'Arab milletine ba:ğlı, düzde oturan Çarva 'Arablar.
a'rāz: [Ar.] Cesedler, ca:nlar, cem'-i 'arz.
e'raz: *masdar* [Ar.] Yüz övmek, daş durmak, perhi:z etmek, ğaça durmak, bir za:tdan ğayra durmak.
a'rāf: *is.* [Ar.] 1. Musulma:nların 'aқи:desine ğora duzağ bilen behiştin a:ralığında yerleşyan ca:y 2. Kıra:nın sü:releriniñ biriniñ a:dı.
a'raf: [Ar.] Beyik meka:nlar, beyik ca:ylar, cem'-i 'arf.
arāk: [Ar.] Damarlar, kökler, bir za:diñ aşlı kökü, cem'i 'arq.
e'zāz: *masdar* [Ar.] 'İzzetleme, 'azi:z saymak, ğorlatlamak, 'azi:z görmek.
e'zām: Atarmak, yo:la salmak

94

birini bir yere i:bermek, uğratmak.
e'sār: *masdar* [Ar.] Él da:r bolmak, ğol yoğalık, muhtaç bolma, kı:nçılığa düşmek.
a'sār: [Ar.] Cem'-i 'aşr, ondan bir ma'nıda.
a'sa: *sıf.* [Ar.] Gi:celer gözi görmeyän, (şebkör).
a'sāb: [Ar.] A'sa:b, siñirler, 'asblar, a:damı ğerekete salyan orğan, cem'-i 'aşb.
a'sār: *is.* [Ar.] 'Asırlar, dövirler, zama:nlar, cem'-i asr.
e'sār: [Ar.] Tüveli, yıldırım ve bulutın eşerinden döräyän yel, a'a:sr ve a'a:sır cem'.
a'zād: [Ar.] Ğullar, cem'-i 'azd.
a'zā': [Ar.] On iki enda:m, on iki sünk, a'za:'.
a'tāf: [Ar.] Cem'-i 'atf, ğoltuğ ve çet ğırağlar.
e'tā': [Ar.] Bağışlamak, bermek, hödürlemek.
a'tiye: [Ar.] Bahşesler, berimler, cem'-i 'aşa'.
e'zām: *masdar* [Ar.] Ulaltmak, ulı saymak şarfa ğoymak.
a'zām: [Ar.] Örän beyik, ğatı ulı, a'a:zam cem'.
e'lā': *masdar* [Ar.] Götermek, yoğarı çıkarmak, ğaldırmak.
e'lāl: *masdar* [Ar.] Na:sağlatmak, derdli etmek, na:hoş etmek.

e'lām: *masdar* [Ar.] Habarlı etmek, habar bermek, bildirmek, car etmek.

a'lām: [Ar.] Cem'-i 'ilm: 1. Belgi, baydağ, 2. Başlık, kavım ulısı.

e'lāmiye: is. [Ar.] İ:liñ dıkkatına yetirilyän haşa qa:ğez, bildiriş.

e'lān: *masdar* [Ar.] Açıklamak, ä:şkär etmek, bir maṭlabı yazıp a:damlarıñ gözünden geçirmek, car çekmek, car etmek, bildirişlik.

a'lām: *sıf.* [Ar.] Ğatı da:na, beter bilimli, i:ñ 'ılımlı, köp da:na bilyän a:dam, fera:setli a:dam.

a'lā: *sıf.* Yoqarra:k, belendrā:k, oñatrak.

a'amm: *sıf.* [Ar.] Ö:z içine almak 'umu:mıra:k, küçüliklirā:k.

a'mār: [Ar.] Ya:şayışlar, 'ömürler,

95

ya:şlar, cem'i 'ömr.

e'mār: *masdar* [Ar.] A:ba:dlamak, yeri a:ba:d etmek, birini ma:ta:çsız etmek, birini öy i:l dikip berip ölyä:nçä: hayrlanma:ğa hödürlemek, erkine goymak.

a'maḳ: [Ar.] Oylar, çukurlar, teriñlikler, cem'-i 'amḳ.

a'māl: [Ar.] 'Amaller, çukurlar, teriñlikler, cem'-i 'amaḳ.

e'māl: *masdar* [Ar.] İ:şe eltmek, i:şe çekmek, i:şe buyurmak.

e'mā': *masdar* [Ar.] Gözi ba:tıl etmek, kör etmek ma'nıda.

a'ma': [Ar.] Çem'-i a:'ma, kö:r ma'nıda.

a'mā: *sıf.* [Ar.] Kö:r, gözsiz, gözi görmekten ba:tıl bolan, 'ammi ve 'amyan ve a'ma:' cem'.

a'nāb: [Ar.] Üzümler, cem'-i 'ineb.

ā'nāb: *masdar* [Ar.] Incıtmaq, birini kı:nçılığa salmaq, gönline değmek.

a'nāḳ: [Ar.] Boyunlar, cem'i 'anḳ.

a'naḳ: *sıf.* [Ar.] Boynı uzı:n bolan, boynu uzı:n onuñ mü'ennesi 'anḳa'.

a'ni: [Ar.] Tefsirde ve açıklamada bir maṭlaba şeyle kaşd edyärin demek.

a'vāz: [Ar.] Bedeller, 'evezler, cem'-i 'evez.

avām: [Ar.] Yıllar, cem'-i 'a:m.

a'vac: *masdar* [Ar.] Ğışık, eğri, érbét ğılıklı.

e'vecāc: *masdar* [Ar.] Ğışarmak, tavlanmak, ğışıklık.

a'uzo: [Ar.] Fa'il-i mütekellim-i vaḥde ya'nı: "Saña sığmyarın". **e'uzobillah:** Allah işare edip: "Saña penah getiryarın" diymek.

a'var: *sıf.* [Ar.] Bir gözi kö:r a:dam, bir gözli a:dam, onuñ mü'ennes-i 'avra:', 'avar ve 'avara:n cem'.

a'yād: [Ar.] 'Iydlar, bayramlar, cem'-i 'ıyd.

a'yān: [Ar.] Cem'-i 'ayan, ulı a:damlar, pullı baylar, beyikler **a'yāna:** Ca:ylar, ca:yiñ géréklikleri, muşallah, daş kerfiç ağaçdır ğapı ve pencere ya:lı .

eġterāb: *masdar* [Ar.] Ö:z ülke

96

yu:rduñdan daş düşmek, ya:d a:damlara bi:rikmek, ğurbete düşmek.

eġterāf: *masdar* [Ar.] Aya bilen suv almaq, eliñ ayası bilen suv göstermek.

eġtesāl: *masdar* [Ar.] Gusl etmek, yuvınmaq, suva düşmek.

eġtesāş: *masdar* [Ar.] A:ġım dönüm bolmaq, ahtar döñter bolmaq, bulaġayçılık, ğa:rım ğatımlık, yıķan yumranlık, ayaġa ġalışlık.

eġtesāb: *masdar* [Ar.] Kāşd etmek, zo:r bilen biriniñ za:dını almak.

eġtefār: *masdar* [Ar.] Baġışlama, Huda:y te'a:lanıñ bendesiniñ günāhsini baġışlamaġı, ötmēġi.

eġtemām: *masdar* [Ar.] Ğam layına batmaq ğa:yġa ġalmaq, tuķa:t yağdaya düşmek.

eġtenām: *masdar* [Ar.] Ğanimet bilmek, peyda: ve nep bilmek ġanimet saymaq.

aġziye: [Ar.] Ğaza:lar, iymitler, damaklar, ħovrekler, cem'-i ġıda:.

aġrār: [Ar.] Cem'-i ġerr, i:ş görmedik, tecrübesiz, basım a:ldanyan, ya:ş yetġencek, ceva:n.

aġrās: [Ar.] Ağaçlar, ba:ġlar, cem'-i ġars.

eġrās: *masdar* [Ar.] Ağaç ekmek, ba:ġ ekmek.

aġrāz: [Ar.] İşleġler, maķşadlar, ġarażlar, cem'-i ġaraż.

aġrāķ: *masdar* [Ar.] Boylatmaq, ġarķ etmek, çen çakdan geçirmek, üstine salıp aytmak, öte geçmek, sözde a:ldap ütişdirmek.

eġş'a': *masdar* [Ar.] Örtmek, üstüni basırmaq.

aġsān: [Ar.] Şahalar, pudaklar, cem'-i ġazan.

eġzā': *masdar* [Ar.] Göz yummaq, gözi ba:ġlamak, bir za:tdan göz yummaq.

eġfāl: *masdar* [Ar.] Ğaflete salmaq, ġafil etmek, a:ldamak, ħabarsız duydansızlığa salmaq, a:ldava salmaq.

eġlāt: *masdar* [Ar.] Yalñışdırmak, birini yalñışlığa salmaq.

aġlāt: [Ar.] Yalñışlıklar,

97

cem'-i ġalať.

eġlāķ: *masdar* [Ar.] Ğapı yapmak, bir za:t üç:i:n kı:nçılık döretmek, keleme 'iba:retleri, müşkilleşdirmek, çırmaşıġa salmaq ve kelemesiniñ meżmun üytġetmek.

aġlāġ: [Ar.] Kulf veya kulfe meñzeş nārise, onuñ bilen ġapı berklenyār (urulyar), cem'-i ġalaķ.

aġlab: *masdar* [Ar.] Köplenç, köpüsi, zıya:dra:ķ, ġalapa.

aġmār: [Ar.] Na:da:nlar, añlamayanlar cem‘-i ġamer, samsıqlar, tecrubesizler, cem‘-i ġamer.

eġmāz: *masdar* [Ar.] ‘Ayıplamak, bir kişini köpüñ yanında kiçeltmek, pese düşürmek, pese salmak.

eġmāz: *masdar* [Ar.] Gözi yummak, göz yummaqlık.

aġma’: *masdar* [Ar.] Bi:hu:ş etmek, hu:şsızlık, bi:hu:ş bolmak, hu:şı gitmek.

aġnām: *masdar* [Ar.] Davarlar, ġoyun, ġuzılar cem‘-i ġanem.

eġnā’: *masdar* [Ar.] Ma:ta:çsız etmek, ma:l:da:r etmek, pullı ve ġucurlu ġurplı etmek.

aġnā: *sıf.* [Ar.] Ğatı bay, ma:ta:ç bolmadık, ġucurlı, ġurplı.

aġniyā: [Ar.] Baylar, ġurplılar, devletliler ve ba:rılı ma:l ve mülkliler, cem‘-i ġani.

eġvā’: *masdar* [Ar.] Ğümrah etmek, a:ldamak, yo:ldan, çıkarmak

a:aġyār: [Ar.] Kesekiler, ö:zġeler, bi:ga:neler cem‘-i ġayr.

efāde: *masdar* [Ar.] (efādet): Peyda: bermek, nep yetirmek, ifa:de Farsi dilinde: tekebbirlik ve pañıklık ulumsı meñliklik diyip aydilyar.

afāzel: [Ar.] Yoġar derecelira:k, belend mertebeli, yoġar dereceli a:damlar, mertebesi belend a:damlar, cem‘-i efzal.

efāze: *masdar* [Ar.] Efa:zet üstüne suv dökme, ma:hı:l suvdan do:ldurmak, sözde hadise girmek, feyz yetirmek.

oftada: *masdar* Yere deġmek, yoġardan a:şak yıkılmak, ayakdan düşmek, i:şden ġalmaq.

ettetāh: *masdar* [Ar.] Açmak,

98

başlamak.

eftetān: *masdar* [Ar.] Fitneġe düşmek, fitne turuzmak.

efteġār: *masdar* [Ar.] Fahrlanma, ġuvanç, ġuvanmak, buysançlık.

efterāġ: *masdar* [Ar.] Birék birekden cıda: düşmeklik, ayralık.

efterā: *masdar* [Ar.] Yalandan birine töhmet urmak, töñkemek, yalandan birine töhmet urmak.

eftezāh: *masdar* [Ar.] Bi:a:bray bolmak, ursva: bolmak, uyatsı bolma.

oft-o-ġiz: *ism-i mürekkebe* Yıkılıp ġalmaq, yıkılma ġa:letinde bolma, uğratmak ve oturmaqlık a:ralıġında oturup-turmak yağdayda.

afġam: [Ar.] Ğatı ulı, beter güyçlü, uran ġucurlı, yokar dereceli, belend mertebeli.

ofr: [Fr.] ‘Arza:, hödürleme, ‘arza, ‘ata:, baġşes, tekli:f.

afrā: *is.* Çenar tävireli köp yapraklı ve şaġalı boyı. 2. Metre yetyan ağaç, çéçék, kerkav, kerküv.

efrah: *masdar* [Ar.] Uçucı ġuşlarıñ çüycelemeġi ve yumırtgadan çüyce çıkarma yürekden ġorķı ayrılmaġı, sırrıñ ä:şkā:r bolmaġı.

afrah: *is.* [Ar.] Çüyçe cem‘-i farh.

afrahten *masdar* Ulaltmak, yoqar galdırmak, belende çıkarmak, yoqar yetirmek.

afrād: *is.* [Ar.] Cem‘-i ferd, birden artığa ve köpe haşlanyar.

efrād: *masdar* [Ar.] Bir etmek, bir za:dı yeke bolup yerine yetirmek, yekelikde i:şe başlamak, yekelik.

afraz: *is.* Belendlik, beyiklik ve kürsi diyip-de aydılpdır.

efraz: *masdar* [Ar.] Ayrı etmek, cıda: etmek, a:rasını açma, bir nārsāniñ bir nārseden a:rasını açmak.

afraştan: *masdar* Yoqar galdırmak, yoqar göstermek, yoqar çıkarmak, belende göstermek.

efraz: [Ar.] Birine belli bir möçberde za:t bermek, göyun ma:lıñ belli bir çene zeka:t düşerne barmağı, zeka:t va:cib bolmağı.

99

efrāt: *masdar* [Ar.] Çenden çıkmak, hādden çıkmak, çenden aşa: artıkra:k gitmek, gati gitmek.

afrah: *is.* Tussaqlara paylanyan damak, iymit.

afrand: *is.* Gözellik, görklilik, avadanlık, ululuk, şa:n, şevket.

afrand: *is.* Gılcıñ cevheri, gılcıñ yıldırmağı, ‘Arablar efrand diyip aydyarlar.

afrang: *is.* Pa:dişahlarıñ tahtı, bezeg, gözellik, görk, şa:n şevket.

afruhtan: *masdar* Yaqmak, parlatmak, çera:ğı ya: o:dı yaqmak, yanmak, parlamak.

afruzandan: *masdar* (afuzanidan) Yaqmak, yağıtılandırmaq.

afruzeş: *ism-i masdar* Yağıtlık, gün şu‘lesi düşmekliğı, güneş nu:rı düşmek.

afzār: *is.* Ğural, şay şuy, abzal.

afzār: *is.* Ebra:z, gazana atıyan darı derma:n, burç, sa:rı boğa, üzüm ya:lı nārese.

afzāyeş: *ism-i masdar* Artıqlık, kâ:n artdırmak, köp, bol.

afzudan: *masdar* Köpletmek, artdırmak, goşmak.

afzun: *sıf.* Köp, kâ:n, artıqmaç.

efsād: *masdar* [Ar.] Ża:yalamak, fisğı fucurlık, fitne ve fesa:d turuzmak, gavga:.

afsār: *is.* İrişme, aţ irişmesi, avsar, ağızdırık, uyan.

afsān: *is.* Bıçaq çalınyan da:ş, pıçaqı yiti etmek üçi:n ulanıyan da:ş, najdağ da:ş, san ve sav hem diyilyär.

afsāne: *is.* Kışsa, haka:yet, bay, erteki, gelir geçer, yalan riva:yet.

offset: *is.* [İng.] Bir hi:l çap maşını onuñ bilen kıta:pları ve şu:ratları dürli nakşaları çap edilyär.

afsar: *is.* Serba:zlarıñ ulısı, dereceli, setva:ndan yokarı.

afsordan: *masdar* Solmak,

savımağ. bu:z ba:ğlamak, doñmak, tu:katlık.

afsus: *is.* Ğı:nanç, ökünç, heşret, ğayğı, heşret, zulm ve cebir ve tavkı.

afsun: *is.* A:ldava:ç, hi:le ca:duy, mek:r, haytarlık ca:dıçılarñ ca:dı edyän vağtında okuyan sözleri.

afsungar: *sıf.* Ca:dıçı, ca:dıçılık bilen ğızıklıyan.

afşar: *is.* Tahte nerdiñ öyleriniñ bir a:dı, Afşar, Avşar tayfadan bolan Türk neja:ddan.

afşār: *is.* Eyrani sa:zlarıñ biriniñ a:dı.

afşandan: *masdar* (afşānıdan) Sepmek, döküp saçmak, neşār etmek, pıtratmak.

efşa': *masdar* [Ar.] Faş etmek, ä:şkär etmek, pıtratmak, anıklaşdırmak, üstüni açmak, yaymak, sır açmak.

afşordan: *masdar* Sıkmağ, bir za:diñ sıkıp şı:resini ya suvını almağ.

efzāl: *masdar* [Ar.] Artdırmağ, köpeltmek taydan bahşes bermek, hasenat yoğarı bolmağ, ğavılık co:ma:rtlık, seha:vetlilik.

afzal: *sıf.* [Ar.] Ğatı fa:zıl, ğatı yoğarı, i:ñ 'ılımlı a:dam, bilimli a:dam, fa:zıl cem'.

eftār: *masdar* [Ar.] Ağız açma, ara:zanı iymek, ağız açar Ramaza:n a:yı a:damiñ ağız açara iyyan damağı.

eftām: *masdar* [Ar.] Ça:ğanı süytden kesmek vağı.

af'al: *is.* [Ar.] İ:şler, 'ameller, cem'-i fi'il.

af'i: *is.* [Ar.] Farsça ğara zehirli yılan, ulı yılan.

afğān: *is.* Ferya:d, ğı:kılık, na:le, iñrama. ağ vağ.

afğān: *is.* Avğan, Afganista:nda otırımlı tayfanını a:dı Avğanın a:damları, olara Afgane diyärler.

ofok: *is.* [Ar.] Şafağ, iñrik, göz yetim, afa:k cem'.

afkam: [Ar.] Övki yoğar dışı çummalıp öve gelip duran

a:dam, aña dişli a:dam.

afkār: [Ar.] O:ylar, aladalar, fikirler, cem'-i fikr.

afkandan: *masdar* Zıñmağ, daşarı taşlamağ.

afğār: *sıf.* Hısta, yaralı, ıza:lı incılı.

eflās: *masdar* [Ar.] Yo:qsızlık, ğarip-ma:lsızlık, yo:ğsullık.

eflāğ: *masdar* [Ar.] Şa'iriñ enayi, geñ gep getirmeğı.

aflāk: [Ar.] Göñler, gökler, cem'-i felek.

eflic: *sıf.* [Ar.] El ayağı ismayan, ma:yıb, enda:mı ismayan ma:yıb mücrib.

afandi: *is.* [Ar.] Ağa, bayar, filan ağayada bayarı diyen ya:lı .

afvāc: [Ar.] Desteler, bö:lékler, cem´-i fevc.
afvāh: [Ar.] Ağızlar, cem´-i fevh.
afvāh: [Ar.] Naharda göyulyan darı derma:n, efaviye cem´.
efhām: *masdar* [Ar.] Düşündürmek, gulağna goymak, duydurmak.
afhām: [Ar.] Düşünceler, añıllar, cem´-i fehm.
afham: *sıf.* [Ar.] Ğatı düşünceli, ğatı da:na.
afyun: *is.* Şi:re, tiryak, afyonu şı:rekeş, tiryakkeş, mu´tad.
eķāmat: *masdar* [Ar.] Durmak bir yerde dı:nç alıp durmak, yerleşmek.
eķbāl: *masdar* [Ar.] Yüz be yüz gelmek, bir za:da yüzlenmek, ağır devlete du:ş gelmek
Farsça baht, ıķba:l diyilyär.
eķbil: ıķba:l, bahtlı.
eķtebās: *masdar* [Ar.] Nur almak, bilim övrenmek, biriniñ bilminden peyda:lanmak.
eķtedār: *masdar* [Ar.] Gücürleşmek, güçlenmek, kuvva:tlı bolmak, gurplı bolmak,
gücürleşme.
eķtedār: *masdar* [Ar.] Uymak, görélde alıp şoña görä hareket etmek, gitmek, ı:zına
eyirmek, ima:m cema:´ate uymak, ima:miñ ı:zında uymak nama:za durmak.
eķterāh: *masdar* [Ar.] O:y

102

fikirsiz geplemek, o:ylanmanı söz aytmak, ö:z fikriñe görä ta:ze za:t tapmak ve
dörätmek, birinden bir za:t istemek, so:ramak.

eķterāz: *masdar* [Ar.] Va:m almak, ğaraż almak ğaraż etmek.
eķterāʔ: *masdar* [Ar.] Çek atmak, kur´a çekmek, bi:ce atmak.
eķterān: *masdar* [Ar.] Yakı:nlaşmak, birine ya:r bolmak, mededkār bolmak, yakı:nlık
ve bi:rikmek.
eķtesām: *masdar* [Ar.] 1. Kısmat etmek, bö:lme, 2. Ant içmek, kāsam etmek.
eķtesād: *masdar* [Ar.] Her bir i:şde orta yürüş tutmak, ö:z girdecine görä harç edip harç
ve dahiliñ deñlemek, harç dahili ta:ylamak, mi:zanlamak.
eķtesār: *masdar* [Ar.] Ğısğaltmak, ğısğaltcak bolmak, çäklendirmek, bes etmek.
eķtesās: *masdar* [Ar.] Kışa:ş etmek, kışa:ş almak, ceza: bermek, edişi ya:lı etmek,
kıssa aytmak, riva:yet etmek.
eķtezāʔ: *masdar* [Ar.] Beren karz puluñı ı:zına istemek, tarhvast, ha:yiş, biriniñ
bergisini taleb etmek ve almak.
eķtetāʔ: *masdar* [Ar.] Kesmek, bö:lme, bir za:tdan bir bö:leğni almak.
eķtetāʔ: *masdar* [Ar.] İymiş yığmak, mi:ve yığılmağımıñ vağtı yetmek, mevsimi
yetişmek.
eķtelāʔ: [Ar.] Kökni kesmek, düypinde yığmak, ğofarmak.

eġtenā': *masdar* [Ar.] Ma:l yıġnamak, serma:ye edinmek, ma:l taġşıdlamak, ma:l cemlemek.

eġtenās: *masdar* [Ar.] A:v a:vlamak, a:v etmek.

aġdām: [Ar.] Ardımlar, ädimler, cem'-i ġadem.

aġdām: *masdar* [Ar.] Ova gitmek, başlama, bir i:şe başlamak, ayaġa ġalmak, yüzlenmek, bir i:şin uğruna çıġmak.

aġdas: *sıf.* [Ar.] Ġatı arassa, ġatı pa:ki:ze, evra:n-ı muġaddes.

aġdam: *sıf.* [Ar.] Ġatı ġadı:mġı, ġatı öñ, i:r vaġtkı.

103

eġrār: *masdar* [Ar.] Ö:z gepiñ bile bir i:şi ya: buyruġı sa:bit etmek, boyun almak, söziñi ä:şkä:r etmek, söziñde durmak.

aġrās: [Ar.] Ķarşlar, cem'-i ġarş.

aġrāz: *masdar* [Ar.] Ķarz bermek, va:m bermek.

eġrā': *masdar* [Ar.] Birini bir i:şden saġlamak, çek atmak.

aġrān: [Ar.] Yaġı:nlar, ġarındaşlar, meñzeşler, cem'-i ġarn.

eġrān: *masdar* [Ar.] Yaġı:nlaşdırmak, iki buyruġı ya iki za:dı bir birine düşürmek.

aġrā': [Ar.] Ķa:fiye dürli şı'ir, cem'-i ġar.

eġrā': *masdar* [Ar.] Oġıma:ġa mecbu:r etmek, övirilmek, yaġı:nlamak, 'aya:lınıñ a:yı görünmesi.

aġrab: *sıf.* [Ar.] İ:ñ yaġı:ñ, beter yaġı:n, yaġı:nra:ġ, aġa:reb cem'.

aġrabā': *is.* [Ar.] Doġan ġarındaş yaġı:n, i:len çalan ġavım ġardaş, cem'-i ġari:b.

aġsāt: *is.* [Ar.] Ķaştlar, bulaklar, cem'-i ġaş.

eġsāt: *masdar* [Ar.] 'Adıl ve da:d etmek, insa:f etmek, orta yörimlilik.

aġsām: [Ar.] Baġşlar, bö:lékler, bö:limler, cem'-i ġısm, peyda:lar.

aġsām: [Ar.] Antlar, ġasamlar, cem'-i ġasem.

aġsam: *masdar* [Ar.] Ant içmek, ġassama barmak.

eġsā': *masdar* [Ar.] Daşlamak, uzaġa salmak, daşlaşdırmak, daşa salmak.

aġsā': *is.* [Ar.] Daşlar, uzaġlar, ma'nıda, cem' i ġa:şı ve ġaşı.

aġsar: *sıf.* [Ar.] Ġı:sġara:ġ, kelterāk, aġa:sır cem'.

aġsā: *sıf.* Ġatı daş, ġatı uzak, daşra:ġ, cem' aġa:sı.

aġtāb: [Ar.] Evliya'lar, pi:rler, ġuţblar, merkezler ma'nıda, cem'-i ġuţb.

eġteta': *masdar* [Ar.] Käyimek, birinden üstün çıġmak, bir mülki birine peyda:sından oñar ya:lı bermek, cem'-i ġaġ'.

eġteta': *masdar* [Ar.] Ĥalifesiniñ

öz ma:lından kesip birine oñar ya:lı bermekliği.

aqlām: *is.* [Ar.] Kalem, cem‘-i kalem.

aqaliyat: *masdar* [Ar.] A:z bolmaq, köpün ğarşısı, köpün a:rasında bolan a:zlar.

eqlim: *is.* [Ar.] Yunanlılar çeşmeden: Yu:rt, ülke, diya:r, ‘a:lımın nâ:çeden bir bö:leği, heva: şartlarınıñ ortaça tabi‘i yağdayı, ehli yediden bir ‘a:lımın ğurı yeri.

aqmār: [Ar.] A:ylar, yıldızlar, cem‘-i kamer.

aqmar: *sif.* [Ar.] A:k reng, a:y ya:lı, a:k yaşıla yaqı:n.

eqnā’: *masdar* [Ar.] Qa:n‘i etmek, hoşha:l etmek, ra:zı etmek, kana:‘atlandırmak, inandırmak.

aqvām: *is.* [Ar.] Ğarındaşlar, kavım havışlar, doğanlar.

oqyānus: *is.* Dünya.ñ dörtten üç bö:leğini tutan –deñiz, oları baş bö:lüpdirler. Olar oqya:nus a:ram, Oqyanus-ı Hind, Oqyanus-ı Atlas, Oqyanus-ı Müncemid-i Şimali, Oqyanus-ı Müncemid-i Cenubidan ‘iba:ret.

akāber: [Ar.] Cem‘-i ekber, ulılar, ya:ş ulılar, ya:şı gidenlär.

akāzib: *is.* [Ar.] Yalanlar, yalan sözler, cem‘-i ekzu:be.

okaliptus: *is.* [Fr.] [Ar.] Ağacın bir görünüşü, hemi:şe gök ağaç.

akbar: *sif.* [Ar.] Ğatı ulı, ğatı beyik, eka:bir cem‘.

akbar/ekber: *is.* [Ar.] Arının önderyän bir hi:l ğurak helva meñzëş maddesi.

aktāf: [Ar.] Yağrınlar, genişler, cem‘-i ketf.

oktobr: *is.* [Fr.] [Ar.] Firengi yılın onuncı a:yının a:dı, mi:hr a:yı bile cebis gelyär.

ektetāb: *masdar* [Ar.] Kita:b yazmaq, yazmaq.

ektesāb: *masdar* [Ar.] Ele getirmek, ö:nüm almak, evişirmek, kesb etmek.

ekteşaf: *masdar* [Ar.] Ahtarmak, tapmaq, yüze çıkarmak, döretmek.

eġtefā’: *masdar* [Ar.] Pes etmek, bolyar etmek, çä:klenmek, kana:‘atlanmaq.

eġtenāf: *masdar* [Ar.] Penah getirmek, gizli:n yer salmaq, daşın almak.

aksar: *sif.* [Ar.] Ağlaba, köprä:k, köplenç.

aksariyat: *masdar* Ğalabarağı, köpi, ağlabrağı, köprak.

arkam: *masdar* [Ar.] Ulı tutmaq, beyik saymaq, ğorlatlamak, bahşış etmek, berim bermek, hödürlemek.

ekrān: *is.* [Fr.] Sinemanın a:k perdesi, taşvi:r düşyän a:k perde.

ekrah: *masdar* [Ar.] Birini mecbu:r edip bir i:şe goymak, zo:rılık.

arkam: *sif.* [Ar.] Öran ğorlatlı, ğatı ulı, beter co:ma:rt.

ekzemā: *is.* [Fr.] Bir hi:l deri keseli, endam çişme, ğızarma ve giçilüvikli ğastalık.

ekzistānsiyalizm: Aşlı tüys bolan, felsefi mektubu Arupada reva:c bolmağına olarıñ ‘aқи:delarina görä, insa:nıñ yaradılışı ya‘nı mahiyeti gérék yüze çıqma yo:lı bilen düşünilmeli ya‘nı derek edilmeli éysém ‘ılmı ve farzı a:dalğa yüzünden dā:l, aydyarlar insa:nıñ ya:şayışına ġarşı bolyan dürli yağdaylar eve gelyär, şöylede a:dam puç ve beyhu:de za:da çeklip incalığnı elden beryar, ve ağlab hedefsiz puç za:da telaş edyär, güma:n edyaris insa:nıñ maddi vucu:dı cevherinden ve yaradılışından ve ru:hundan başaryar ö:z istān cöre ö:züni becersin ve düzeltsin ve ö:z durmuşnı gelceğni sernüştni ö:zi bellesin ya‘nı ta‘yin etsin diyen yağday.

ekmāl: *masdar* [Ar.] Dolulandırmak, bitı:n etmek, ka:mil etmek, tamamlamak.

akmām: [Ar.] Yeñler, cem‘-i küm.

akmal: *sıf.* [Ar.] Ğatı dolı, ġatı bitin ve ka:mil.

aknāf: [Ar.] Tövérek da:şı, çet ġıralar, cem‘i kenef.

aknun: Şonda, şu vağt, indi deyin ya:lı.

akvariyom: *is.* [Fr.]

106

vağtlayın becerilen ulı havz, onda ba:lıq ya:lı ca:nlı za:dı saklanyar köplenç, bilurdan becerilyar.

ekonomist: *is.* [Fr.] İqtışa:ddan, iqtışa:d uğırda köp bilyan, iqtışa:d işi bilen ġızıqlanyan.

ekomomik: *sıf.* [Fr.] Peyda:lı iqtışa:d, şarfalı iqtışa:d.

ekip: *sıf.* [Fr.] Bir topar karendeleriñ bir işe meşgu:l bolmağı, işçileriñ işe işçileriñ toplumu.

ego: Yer astında hafı suvyı aқdarılyan yo:l, su yo:lı, su ya:bı, ego a:dında.

al: *is.* Mazenderanıñ ceññlinde bityän yarpağları üçli uzı:n sa:rı gülli mi:vesi turşı ġatı ağaç.

alā: *harf* [Ar.] Ey, duydurış sözi, bilğın ve a:gah bolğın diyin ya:lı .

ellā: *harf* [Ar.] İstisna:‘ harfi, meğer, eğerde, ayır.

alaçık: *is* [Türk] Türkmen öyi, ağaç öy.

olāğ: *is.* Türk sözünden alınan, eşek.

olām: *is* Türki Moğoli sözünden kılábeg ya:lı , ova düşüp yo:l gözkezyän a:dam.

al-amān: *sıf.* [Ar.] Düşma:ndan ġorkıp penah istāp vahşete düşen vağtı diyilyän gep.

alān: [Ar.] Şu vağt, indi, şundi, şu çağda.

elb: *is.* [Ar.] Tikenli turnıç ağaç ya:lı ba:ğ.

elp: *is.* [Ar.] Hevelläk, başam barmaq bile süyüm barmaqñ a:ra ölçeği.

albāb: [Ar.] ‘Aқıllılar, düşünceliler, mağzalılar, da:nalar.

alebbā: *is* [Ar.] Da:nalar, ‘a:kı:llılar, fera:setlilar, bilimliler, cem‘-i lebi.

albatte: [Ar.] Takid sözi elbetde, nığtama sözi, elbette, kesğitli söz hökma:n.

albese: [Ar.] Geyim gecimler, eğin eşikler, cem‘-i liba:s.

eltezām: [Ar.] Bir i:şi boyun almak, édilmeli hōkma:n i:ş, zaru:r i:ş, derva:yis i:ş.

107

eltefāt: *masdar* [Ar.] Birine yüzlenmek, birine taraf bakmak, mehriba:nlık etmek, hoşama:ylamak, hemra:lık etmek.

eltefāf: *masdar* [Ar.] Biri birine çolaşmaıklık, eğin eşik ö:züñe çolaşmaıklık.

elteķā’: [Ar.] Görüşmek, yetişmek, duşışmak.

eltemās: *masdar* [Ar.] Yalbarmak, yüz urmak, bir za:dı islemek, birinden bir za:dı ha:yış etmek , bir za:dı ağtarmak.

eltehāp: *masdar* [Ar.] O:duñ yalınlap yanmağı, o:d tutaşma tutaşıp yanmak çişme.

eltiyām: *masdar* [Ar.] Bi:rikmek, bitmek, yaranıñ ğavılaşmağı ve ğavı bolmağı, yarañ bitmeği, ğutulmağı, iki za:diñ a:rasını ıla:laşdırmak.

elhād: *masdar* [Ar.] Di:nden Huda:ydan yüz övirmek, di:nden çıkmak, küfr, di:nsizlik.

alhād: *is.* [Ar.] Kābirler, mezarlar, cem‘i lahd.

elhāk: *masdar* [Ar.] Birine bi:rikmek ve yetmek, biri birine yetirmek ve ba:đlanışdırmak, ba:đlılık.

alhāl: [Ar.] Şu demde, şu vağt, şu çağ.

alhān: *is.* [Ar.] Sesler, heñler, a:va:zlar, cem‘-i lehn.

al-hağ: [Ar.] Hağ, şeksiz, ‘ayn-ı hağı:kat, doğrıdan doğrı.

al-hokmo-lallah: [Ar.] Hōkmi ve ferma:n Huda:y te‘a:la bilendir.

al-hamd: [Ar.] Sitayış, su:re-i hamd, Elhamd su:resi, Fa:tiha suresi.

elah: [Ar.] Yeñletme sözi, a:hrına çeñli, soñuna çeñli.

elzām: *masdar* [Ar.] Mecbu:r etmek, va:cib etmek, birine ya bir i:ş va:cib etmek, birine ya ö:ziñe zaru:r bilmek, borçlı bilmek.

elzām-āvar: *sıf.* [Ar.] Hōkma:ni édilmeli i:ş, édilmeli zaru:r i:ş dervayis i:ş.

assā’e: [Ar.] Şu vağt ma‘nıda.

108

elsāk: *masdar* [Ar.] Yelmemek, yabşırmak.

altāf: [Ar.] Mehriba:nlıklar, yağşılıklar, mihrilikler, ‘izzetlilik, cem‘-i luţf.

eltāf: *masdar* [Ar.] Yumşaklık etmek, ğavılık, rehimlilik, savđat bermek.

elğār: *is.* Ağ ğoymak, ilğar, duşma:na ağ salmak, dofulmak.

alğāz: [Ar.] Matal, sırlı söz, cem‘-i lağz.

elğāz: *masdar* [Ar.] Uğrın gep aytmak, matal aytmak, bilmélce, edeb a:dalğasında vaşıf édilene işa:re.

elağā’: *masdar* [Ar.] Ba:tlı etmek, sandan çıkarmak, inamdan duşürmek.

alal-ğaraz: [Ar.] Sözüñ gısğası, elğasa, elğaraz.

al-ğiyās: [Ar.] Ğiya:s, ğı:kılığa yetme, haqqı taleb etme, ‘arza: dade yetmekliliğe aydilyar.

alfāz: [Ar.] Sözlər, gepler, cem‘-i lafz.

alefbā’: *ism-i mürekkebe* Huruf-ı heca: ya: huruf-ı tehecci, elif den biğe çenli, Farsi eli:fbiysi 32 harfdan ‘iba:retdir, Türkmen elif bası 25 hurufdan ‘iba:ret.

oflat: *masdar* [Ar.] Övrénişmeklik, do:stlık.

elğāh: *masdar* [Ar.] Gövrelilik, iki ğat etmek, boğaz etmek.

elğā’: *masdar* [Ar.] Oklamak, bir sözi biriniñ zihnine goymak, taşlamak bir gepi biriniñ ya:dına düşürmek.

al-ğesse: [Ar.] Sözüñ gısğası, elğaraz, elğışsa.

alak: *is.* Elek.

elektorāl: *sıf.* [Fr.] Saylavçılık, belliklilik, bellemeklik.

elektronik: *sıf.* [Fr.] Elektroniğe değışli, elektirik, fizik ‘ılmıñ mühendisi, berğ ‘ılmıñ bir bö:lümi.

elekterik: *sıf.* [Fr.] Berk ve berke değışli ve ba:ğlı bolanlar.

alkol: *is.* [Fr.] Köplenç tabibçilik üç:i:n peyda:lanıyan

109

maya‘, alkol.

alkoli: *sıf.* Alkole değışli, alkol içmä:ğe endik eden, alkoli çağır içib hemi:şe peya:n bolyan a:dam, alkaş.

olgu: *is.* Görmüş, görkezme, hayatlarıñ ölçek üç:i:n peyda:lanıyan muğavvadır ka:ğızı nusşa.

allāh: *is.* [Ar.] Huda:y, Tañrı, Yaradan, Ha:lık.

allāho-a’lam: [Ar.] Huda: ğatı da:nadır, bir maṭlabıñ doğırı veya na:doğırlılığına şekli bolnanda Allah-ü a:‘lem diyib doğırdan doğırı Allah te‘a:la ğatı da:nadır diyip aydilyar.

allāho-akbar: Şeyk cümle: “Huda:y te‘a:la ğatı ulıdır”, aza:n çekilende hem aydilyar, “Tanrı te‘a:la ğatı ulıdır”, aza:n çekilende hem ğığırılıyar, “ Tañrı te‘a:la ğatı ulıdır” diyip, A:llah-ü ekber diyilyär.

allāh-ta’ālā: *is.* Huda:y te‘a:la, beyik Tañrı, Allah te‘a:la.

allahomma: [Ar.] Ya: Allah, ya: tañrı diyip nida: sözi, sesleniş sözi.

alam: *is.* [Ar.] Derd, ‘aza:b, ıza:, ğayğı, ğam, a:la:m cem‘.

alom: *is.* Erzen, da:rı.

almās: *is.* Baha:lı ğimmat da:şlarıñ biri, almas, almaz.

olampiyād: *is.* [Fr.] Ğadı:m Yunan yu:rdunda olimpik oyunları her dört yıldan bir gezék olimpi şehrinde yo:la ğoyulmağı üci:n iki dövir dört yıl a:ralığına olimpiya:d diyip a:d ğoyansoñlar suñ olimpiyad söze şöret tapıp, a:dlanıp ğalyar.

olampik: *is. veya sıf.* [Fr.] Ğadı:m Yunanda bolan her dört yılda bir gezék dürli verzeşleriñ yarışınıñ yo:la ğoyulmağı üci:n olimpik diyip a:d ğoylıpdır.

almosannā: (=almosanā) Her bir müderrik ve yazğınıñ yüzünden alnan ikilancı nuşhası.

alam-şange: Da:d ve bi:da:d, ğık çık etmek, alağopğı turuzmak, bulağoylık salmak.

110

olang: *is.* [Türk] Göklik, otlık, çemenlik meyda:nı, öri meyda:n.

alangu: *is.* Bezelik, bilezik, ğuşa:re daķılıyan bilezik.

alav: *is.* Yalın, o:duñ yalını, şöhle, şu'le.

olovv: *is.* Ağaç şahası, burna ğaynadıp buhur edip buğı buruna tutulyar.

alvār: *is.* Ku:tel, ağaçdan kesilen ulı dört ğırañ kesilen tahta.

alvāt: *sıf.* Sa:llaħ a:dam, 'a:rsız ığlap yüren a:dam, sa:llaħ a:dam, ığıp yören.

alvān: *is.* Dürli reñkler, cem'-i levn.

alvedā': Hoşlaşmak, Allah yarlaşmak, do:stlardan ayrılışanda ya: sefere gidilende aydılyan söz.

elhām: [Ar.] Yüreğiñe düşyän duyğı, birden fikriñe gelmek, Allah Te'a:la, insa:nıñ yüreğine ya: zihnine ğoyyan duyğısı, ilha:m.

elāhiyāt: *is.* [Ar.] A:llaħ te'a:lanıñ haķında baħs, di:n ta'limatı.

allahyār: *sıf.* [Far.-Ar.] Ğuda:y ya:rı, Tañrı onuñ ya:rı bolan, erkek a:damlarıñ a:dları, Allahya:r.

alim: *sıf.* [Ar.] Ağırlı, ıza:sı köp bolan, ğatı ıza:lı.

omm: *is.* [Ar.] Ece, ene ema:t ve emha:t cem'.

ammā: [Ar.] Şart sözi, veli, eğerde, amma:.

omac: *is.* Omaç, buğdaydan bişirilyan suvık nahar, suvık aş, avmaç.

amārat: [Ar.] 'Ala:matlar, nişa:nalar, belğiler, cem'-i ema:re.

emārat: *masdar* [Ar.] Emir bolmak, buyruğı yöriyän ve hökmi reva:n emi:riñ yu:rdı, cem'-i ema:ret.

amāken: [Ar.] Meka:nlar, ca:ylyar, meka:n, mescid ve 'umu:mi ya:şalyan ca:y.

ommo-lfesad: *sıf.* [Ar.] Fısk-ı fucu:rлық, fitne, ğara:b kã:rleriñ başı.

amām: [Ar.] Yüzbe yüz, öñde.

emām: *is.* [Ar.] Pi:ş nama:z, ima:m

111

cema:'at ve ima:m-ı cem'a, e'imme cem'.

emāmat: *masdar* [Ar.] Pi:ş nama:zlık etmek, rehberlik etmek, yo:lbaşçılık etmek.

emām-zāde: *ism-i mürekkebe* [Ar.] İma:mların ferzendi ya: ağıtık çavlığı nebi:resi.

amān: *masdar* [Ar.] Ğorkı bolmadık, havfsızlık, dı:nçlık, a:ramlık.

amānāt: [Ar.] Cem‘-i ema:net, ema:netler, emi:nlik ve doğrılıklar

amānat: *masdar* [Ar.] Doğrılık, emi:n bolmak bir za:dı biriniñ elinde saqlama:ğa tabşırılmak.

amāni: [Ar.] Arzular, cem‘-i emniyeh.

amāni: *sıf.* [Ar.] Ema:neti birine ema:net şu:retde tabşırılan nārise.

emperātur: [Ar.] Ğadı:m Rumda ulı serdarların laqamı, şu zama:nda bu laqam bir ni:çe pa:dişah hem haslanyar, sa:ltan, sulta:n.

emperyālist: *sıf.* [Fr.] İmparator siya:setiniñ tarafda:rı, emperyalismniñ goldavçısı.

emperyālist: *is.* İmparatoruñ tarafda:rı, ulı yu:rduñ beyleki yu:rdlara ornab zo:r bilen girip hükümranlığını giñeldip ö:z gol astına almaklık siya:seti.

ommat: *is.* [Ar.] Bir bö:lék ta:bı:n a:dam, ve bir pıygambara uyyan cema:‘atlar, ümm cem‘.

emtehān: *masdar* [Ar.] Ba:rlağ, sınav, derñev.

emtedād: *masdar* [Ar.] Uzalma, çekilme, uzalma, uzaltma.

emtenā’: *masdar* [Ar.] Saklanmak, gayra durmak, yüz dö:ndermek, bir işden ve buyruğdan gayra durmak.

emtenān: *masdar* [Ar.] Minnetli bolmak, minnet goymak, kader bildirmek, minnetda:r bolmak ni‘met bermek.

emtiyāz: *masdar* [Ar.] Ayratı:n bolmak, cuda: bolmak, üstün çıkmak, devlet tara:findan karha:na başğa bir gurama ve ş. m. salma:ğa veya ru:zna:ma çıkarma:ğa berilyän ica:ze, ruşsat, artıqmaçlık.

amsāl: *is.* [Ar.] Mişiller, meñzeşler, meñzeş, cem‘-i mişl, çalıma eşler.

112

amsāl: *is.* [Ar.] İ:l a:rasında bolan ğışa ve erteki ma‘nıda.

enhā’: [Ar.] A:radan çıkarmak, yo:ğaltmak, yo:k etmek.

emdād: *masdar* [Ar.] Kömek bermek, meded bermek, goldamak, yardım bermek, haray yetirmek.

amr: *masdar* [Ar.] Ferma:n bermek, buyruk, hüküm, evāmir cem‘.

emrār: *masdar is.* [Ar.] Geçirmek, birini birinden geçirmek, vağt geçirmek.

amrāz: [Ar.] Cem‘-i maraz, keseller, na:hoşlıklar, sırkavlıklar, na:sağlık.

omara’: [Ar.] Beyikler, emi:rler, cem‘-i emi:r.

amordād: *is.* Şemsi yılınıñ başınçı a:yınıñ a:dı, merda:d.

emruz: Bu gün, şu gün.

emruze: Şu zama:nda, şu dövirde, şu ‘aşırda.

emruzi: *sıf.* Bu günki, şu günki.

emsāl: Bu yıl, şu yıl.

emşab: Bu gi:ce, şu gi:ce.

emzā’: *ism-i masdar* [Ar.] Ğol çekme, ha:ıñ ya: senediñ a:ş:ğına haysı şahşıñ Ğol çekilēni bilmek üci:n edilyan a:d ve ‘ala:mat.

emzā’ kardan: *masdar* İmza:lamağ, Ğol çekmek.

am’ā’: *is.* [Ar.] İçeğeler, cem‘-i me‘y.

emkān: *masdar* [Ar.] Bir buyruğı başarmağ, ca:y bermek, **mümkinçilik:** Felsefe mağna:da boları bolmazı belli bolmadığ za:t.

amkane: *is.* [Ar.] Ca:y lar, yerler, cem‘-i meka:n.

amal: *is.* [Ar.] Umı:d, arzu v, ama:l cem‘.

ommol: *sıf.* ‘A:mi: Ğara mayağ, medeniyete terbiyete girmedik köplenç ‘aya:llara ha:şlanyar.

emlā’: *masdar* [Ar.] Do:ldurmağ, bir matlabı kelema:tı mu‘allimiñ şağirdlerine doğrı yazmağ üci:n edyan sınavı dürüst yazı.

amlāh: *is.* [Ar.] Duzlar, cem‘-i meleh.

amlāk: *is.* [Ar.] Yer yu:rtlar,

113

mülkler, cem‘-i mülk.

amn: *masdar* [Ar.] Ğorkı sı zlık, yürék dı:nçlığı, dı:nçlık, Ğavfsızlık.

omanā’: [Ar.] Cem‘-i emin, eminler.

amniyat: *masdar* [Ar.] Fera:ğatçılık, amanda bolmağ, Ğorkı sı zlık, Ğavfsızlık, Ğül a:la Ğüllik.

amvāt: *is.* [Ar.] Meyyitler, ölenler, cem‘-i meyt.

amavāt: [Ar.] Ğırnağlar, keni:zler, cem‘-i emeh.

amvāc: *is.* [Ar.] Tolqınlar, Ğumlar, cem‘-i mevç.

amvāl: [Ar.] Ma:llar, cem‘-i ma:l.

omur: *is.* [Ar.] İ:şler, kesb ü kâ:rler, ha:dişelar, cem‘-i emir.

amoniyāk: *is.* [Fr.] Tabi:bçiliğe ulanıyan ma:ye‘.

omid: *is.* Arzu v, Ğaraşık, tama:lı, arma:n, tovğ a, isleğ.

omidvār: *sıf.* Umı:dlı bolma, arzu vlı, umı:dlı, tavağğalı.

amir: *sıf. is.* [Ar.] Serda:r, baş tutan ami:r ve mi:r hem diyilyär, umera: cem‘.

amirol-mo’menin: *sıf.* [Ar.] Musulma:nların serveri, Emirü’l-müminān-ı Ğazret-i ‘Ali Bin Ebu:ta:libiñ lağamı ve beyleki Ğalı:falarda ha:şlanyar.

amyal: *sıf.* [Ar.] Eğri büğri, eyeriñ üstünde doğrı otu rı p bilmayān, Ğılıç ve sipersiz a:dam, yaman Ğara yürékli a:dam.

amin: *sif.* [Ar.] Doğrıcıl ema:net saklaycı, mamda:r, doğrılığda i:le ö:züni tanıdan a:dam, mamlı.

omayye: *is.* [Ar.] Maşğar-ı ima, keni:z, ğırnağ Kureyş ti:resiniñ biriniñ a:dı.

enābat: *masdar* [Ar.] (enābet) Tö:be etmek, günāhdän él çekmek ve Huda:y te'a:lağa ğarşı övrülmek, Tañrı te'a:lanı zikr etmek.

enās: [Ar.] Zena:neler, 'aya:llar, cem'-i eşna.

anār: *is.* Na:r.

onās: [Ar.] A:damlar, cem'-i ins.

anāhitā: *is.* Bulaşmadık, pa:k,

114

suvuñ müvekkil feriştesinin a:dı, soñlar Zühre yıldıza hem a:dlandırıpdırlar Anahit hem diyilipdir ya'nı Anahid sözi onuñ muğaffifi.

enbāt: *masdar* [Ar.] Yerden gö:ğeriip çıkmak gö:ğermek.

anbār: *is.* Anba:r, emma:r, pa:rha:v.

anbārdār: *sif.* Anba:rıñ saklaycısı, saklavı, anba:r sakçısı.

abbar şodan: *is.veya sif.* Övilmek, üşmek.

anbāz: *is. veya sif.* Arkadaş, i:şdāş, ortağdaş, kārdeş, şā:rik.

anbāştan: *masdar* Anba:r etmek, anba:r do:ldurmak, üsti üstüne ğoymak, ca:ylamak, üşürmek.

anbā': *masdar* Hıbarlar, cem'-i enba:'.

enbā': *masdar* [Ar.] A:ğah etmek, hıbar bermek.

anbān: *is.* Méşik.

anbor: *is.* O:d ve ş. m. tutulyan nārse, māşa.

abbor-dast: *is.* 1. Peyç mühre açmak üçi:n ulanıyan ğural. 2. Sim kesilyān abzar.

enbesāt: *masdar* [Ar.] Açılmak, yazılmak, yayramak.

anbuh: *sif.* Dolı, ğürmeleşik, üşmäleñ tavlı köplük, humberde humberlik, köplük.

anbiyā': *is.* [Ar.] Pıyğambarlar, nebilār, cem'-i nebi.

entehār: *masdar* [Ar.] Ö:züni öldürmek, ö:züñü kaşd etmek, ö:z ca:nıña kaşd etmek.

entehāl: *masdar* [Ar.] Ö:züñe değişli etmek, ba:ğlanışdırmak, biriniñ ğuşğısını veya: sözini ö:zimki diymek, ö:züñe haşlamak.

entehāb: *masdar* [Ar.] Bellemek, birini köpüñ içinden bellāp saylamak, seçmek, birini ö:z a:rañdan bir i:şe saylamak.

entehābāt: Saylavçılık, seçim, seçği, seçmeklik.

antar: *is.* Maymın, maymun.

enternasiyonal:

is. veya sıf. Birleşen Milletler işçiler guramasına 'akıdalı bolanlarıñ tarafda:rı goldavı, işçileriñ cıha:nlık 'umu:mi toparı, işçileriniñ haqını gorımaq üçi:n cıha:nlık dikeldilen gurlışik.

enteza': *masdar* [Ar.] Ca:yından gofarmak, yolmak, yolunmak.

entesāb: *masdar* [Ar.] Ba:ğlanşıklı bolmak, ğarındaş bolmak, sebleşik.

entesāh: *masdar* [Ar.] Nusħa götermek, nusħa almak, bir za:dıñ yüzünden yazıb göçirmek.

entesāk: *masdar* [Ar.] Düzğüne salmak, pıtrañlığı düzğünleşdirmek, tertı:b bermek, tertı:be salmak.

entesāb: *masdar* [Ar.] Kara:r tapmak, ca:ylaşmak, işe goymak, bir iş üçi:n ayağa ğalmak.

entesāh: *masdar* [Ar.] Övit naşihat almak, övit kabu:l etmek.

entesār: *masdar* [Ar.] Yeñiş ğazanmak, yeñmek, üstünlik hemra:ñ bolmak.

entesāf: *masdar* [Ar.] Behre almak, yarpı yo:la yetmek, bir za:dıñ yarsını almak, haqñe yetişmek.

entāğ: *masdar* [Ar.] Sözlemek, geplemek bi:li ba:ğlamak.

entezār: *masdar* [Ar.] Gözlidir bolmak, ğaraşmak, bir za:da yabırına ğaraşmak, göz yo:ldalık.

entezār daştan: Tama:kin bolmak, imtilmak, ğaraşmak.

entezām: *masdar* [Ar.] Merveriñ düzülmeği, müretteb bolmak, nızamlılık, düzğünlilik, tertı:blilik.

entefā': *masdar* [Ar.] Peyda:lanmak, nep görmek, ğayırlanmak.

enteqād: *masdar* [Ar.] Pulı naqd almak, érbét pulı ğavıdan saylamak, kita:b ya maqa:le derekli baħş etmek, tenki:d etmek, şı'iriniñ 'aybını kemçiliğini äşkär etmek.

enteqāl: *masdar* [Ar.] Göçmek, bir yerden bir yere göçmek, Fars ma'nıda ma:lıñdan birine bermek, bir

maqlaba düşünmek.

enteqām: *masdar* [Ar.] Birinden öykeli bolmak, ki:ne saklamak, 'a:r almak.

enteqā': *masdar* [Ar.] Arassalamak, bellemek, pa:k etmek.

entehāc: *masdar* [Ar.] Yağtı yo:ldan gitmek, a:ydıñ yağtı yo:l tapmak, yo:l gözlemek.

entehā': *masdar* [Ar.] Añrı başa yetmek, soñuna yetişmek, bir za:dı soñuna yetirmek, soñlamak.

onsā: *is.* [Ar.] Urqaçı, zena:ne, 'aya:l, ena:s ve ena:si cem'.

ancām: *is.* Soñ, a:ħır.

ancāmıdan: *masdar* İ:şi yerine yetirmek, yerine yetirmek, soñuna yetirmek, ğutarmak.

ancom: *is.* [Ar.] Yıldızlar, cem‘-i necm.

encemād: *masdar* [Ar.] Doñmak, yüz ba:ğlamak, ba:ğlamak.

ancoman: *is.* Topar a:damlar, yığnak, bir topar cem‘iyet geñeş üci:n ya: başğa emir üci:n iş üci:n bellénmeği.

ancir: *is.* İncir.

ancir: (=ancire) Deşik.

ancil: *is.* [Ar.] 1. Yunandan alınyan söz, gulağ boşlık ma‘nıda, 2. Hızret-i ‘İsanıñ ya:şayışı ve mu‘cizati haqda yazılan risa:leniñ a:dı, Ena:cil cem‘i.

enherāf: *masdar* [Ar.] Öñki durmuşñ dan üytgāp yo:lıñdan çıkmak, doğru yo:lıñdan, dönmek, yo:lıñı savmak, yo:ldan çıkmak.

enhesār: *masdar* [Ar.] Bir za:dıñ birine ayratı:nlanmağı, ha:slanmak, ça:kli bolmak, maşu:s bolmak.

enhetāt: *masdar* [Ar.] Yapaşa:k inmek, pese düşmek, érbétliğe çekilmek.

enhelāl: *masdar* [Ar.] Düğün çözülmek, hal bolmak, bungahdır ya: eda:rāñ a:radan gitmekliği pozulmağı.

andāhtan: *masdar* Yayratmak, taşlamak, zıñmak, endahteni: Etberindi.

andāze: *is.* Mukda:r, miqyas, ölçek, möçber, çeñ.

117

andām: *is.* Ten, enda:m, beden, gövre.

andar: 1. Ğapı, iç, 2. Övéy ene, üvéy ata ma‘nıda.

andar: *sıf.* [Ar.] Ğatı ğımmat, beter az, tapılmayan.

andar: *is.* [Ar.] Buğday harman, ena:dir cem‘.

andarz: Övit, pend, naşihat, ündev.

andarun: İç, bir za:dıñ içi.

andak: *sıf.* A:z, entak, kem.

anduhtan: *masdar* Tığşı:dlamak, tığşı:tlı bolmak, artdırmak, süşürmek, ayamak

andud: *is.* Palçıklı saman ya:lı ca:yıñ defesine ve di:va:rına suvarılan nārse.

anduh: *is.* Ğam, guşsa, ğayğı, huna:ba:, tuğa:tlıq.

anduhgin: *sıf.* Ğayğılı, ğam guşsalı tuğa:tlı.

andişmand: *sıf.* O:yılı, a:ydıñ fikirli, mütefekkir, evi fikre batan, bilimli, ‘ılımlı.

andişnāk: *sıf.* O:yılı, fikirli, ‘ılımlı, aladalı.

andişe: *is.* O:y, fikir, alada, enteşe.

andişidan: *masdar* Fikir etmek, o:ylanmak, huya:l etmek.

andikātor: *is.* [Fr.] Yeten ve i:berlen hatları gışğaldıp yazılan ve hatları sebet edilyan defter.

enerji: *is.* [Fr.] Güyç, kuvvat, gücur, tela:ş, gurp, i:şlamağe tayya:rılığı bolan.
enzār: *masdar* [Ar.] A:zaltmaq, 'ita:, baħşeş, saħa:vatlık, co:ma:rtlık.
anzāl: *is.* [Ar.] Cem'-i nezl, gelen meyha:na berilyān ta'a:mlar, baħşiş, iħsa:n.
enzāl: *masdar* [Ar.] İndirmek, aşı:k düşürmek, aşı:k yo:llamak.
enzecār: *masdar* [Ar.] Bi:za:rlamak, yiğrenmek, yiğrenç bildirmek.
enzevā: *masdar* [Ar.] İ:şden ğalıp öyde oturmak, yekelikde geçirmek, yekemezek, terk-i dünyalık.
ons: *masdar* [Ar.] Övrenişmek, do:stlaşmak, yaķı:nlaşmak.
ens: *masdar* [Ar.] Halk, insa:n, a:damlar,

118

ana:s ve ana:si cem'.

ensān: [Ar.] A:dam, beşer, a:damlar, ana:s ve ana:si cem'.

ensāniyat: *masdar* [Ar.] A:damkā:rçilik, aħla:klılık, edeblilik, terbiyetlilik, medeniyetlilik.

ensecām: *masdar* [Ar.] Yo:la düşmek, kela:mıñ reva:n bolmağı, sözüñ yörgünliliğı, yaş aķgın bolmağı, yörgün bolmaq, ıla:laşık.

ensedād: *masdar* [Ar.] Ba:ğlanmaq, dañılma, bend bolmaq.

enşā': *masdar* [Ar.] Başlamak ö:ziñden bir za:t tapmaq, dürtmek.

enşā-allah: [Ar.] Eğer Huda:y te'a:la istese, tañrı te'a:la miyesser etse, Huda:y ha:lasa diymek.

enşeāb: *masdar* [Ar.] Bö:lék bö:lék bolmaq, ağacıñ ya yo:luñ şa:ħa şa:ħa bolup ayrılmağı, yo:luñ çatrıķ bolmağı pıtramağı, yayramağı.

ansāb: [Ar.] Cem'-i naşb, dikeldilenler, oturdılanlar.

ansār: [Ar.] Hızret-i Resu:l Mekkenen Medi:neye hicret eden soñ, oña i:ma:n getirip ya:ra:n bolan a:damlar. cem'-i na:sır ve nası:r.

ensāf: *masdar* [Ar.] 'A:dllık etmek, orta yorım, za:dıñ ortası, cem'-i nişf.

ansāf: [Ar.] Za:dıñ orta meya:nesi, orta gürpı, cem'-i nişf.

enserāf: *masdar* [Ar.] Dolanmaq, övirilmek, yüz dö:ndérmek, yaymaq.

enzenāt: *masdar* [Ar.] Tertipli bolmaq, düzgünli bolmaq, terti:be gelmek.

enzemām: *masdar* [Ar.] Tayya:rlanmaq, bir za:dıñ bir za:da seplenmeğı ba:ğlı bolmaķlık, yabşırmaq.

entebāķ: *masdar* [Ar.] Deñleşmek, beraber bolmaq, yeksa:n bolmaq, ta:ylaşmaq övrenişmek.

enzār: *masdar* [Ar.] Nazarlar, ğulaķ asmaķ, vağt bermek, birini bir za:da meñzetmek, gözlékler, ğaraşıķlar, cem'-i nazar.

an'am: [Ar.] Dört ayaklılar, cem'-i na'm, ulağlar, eşekler.

- en'ām:** *masdar* [Ar.] Baħşış, serpa:y, ha:lat, ħakdan artıķ berilyan za:t, serpa:y.
- en'etāf:** *masdar* [Ar.] Eĝilmek, eĝrelmek, ĝı:şarmak, övrülmek.
- en'eķād:** *masdar* [Ar.] Peyma:n ba:ĝlanmak, ba:ĝlanmak, dañılmak, şartna:ma ba:ĝlanmak, erkin za:diñ ba:ĝlanıp ĝoyalmaĝı.
- en'uās:** *masdar* [Ar.] Övrilmeklik, şu:ratı görkezmek, saçmak, bir za:diñ tolķunı yalķımı çağırımı ı:zına övrilmeĝi, yañlanmaĝı. **en'uās savt:** Şada:nıñ sesiñ ayna ve suv ve ş. m. ya:lı za:t ö:z içine düşüp ı:zına övrilmeĝi, dö:ñderilmeĝi.
- anfās:** [Ar.] Nefesler, demler, cem-i nefēs.
- anfāķ:** *masdar* [Ar.] Nafaķa bermek, ħarç bermek, eklemek, birine ma:l bermek, cem'-i nafaķa.
- anfāķ:** *masdar* [Ar.] Cem'-i nafaķ, deşik ve yer astınıñ yo:lı, tünel.
- enfāl:** [Ar.] Ülçeler, peyda:lar, bāfitler, cem'-i nefl.
- enfecār:** *masdar* [Ar.] Dañ a:ĝarma, dañ atmak; bir za:diñ başı yarılmaĝı, suvuñ akmaĝı; bomba ya:lı za:diñ partıllamaĝı, partlayış.
- enferād:** *masdar* [Ar.] Yeke bolmak, yekelik, aza:dlık, erkinlik, yalnızlık, yekelikde i:ş etmek.
- anfos:** cem'-i nefes, demler, nefesler.
- anfas:** Ğatı ĝımmatlı, ĝatı baha:lı, ĝatı zıba:, inçe, nefi:s.
- enfesāl:** *masdar* [Ar.] A:ranı açmak, açılmak, ayrılaşma, üzilme.
- enfe'āl:** *masdar* [Ar.] İ:ş bitmek, bir za:da ökünmek, ĝınanmak, utançlı bolmak, uyatlılık.
- anfullanza:** *is.* [Fr.] Yoķuşıklı savıķlama, dem alış organı ħatıra salıp ĝatı ĝızzarma, öşgirmä ve ĝursak aĝıra süñkleriñ aĝırmaĝna sebep bolyan kesel.
- enķebāz:** *masdar* [Ar.] Tutulmak, tutuklık, biri birine çekilmek, çekeleşik.

- enķerāz:** *masdar* [Ar.] A:radan ĝitmek, yo:ķ bolmak, ölmek, kesilmek.
- enķesām:** [Ar.] Bö:lünmek, bö:lék bö:lék bolmak, pa:ylanmak.
- enķezā':** *masdar* [Ar.] Vaĝtı tema:m bolmak, vaĝtı kutarmak, mevsimi geçmek, vaĝtı dolmak.
- enķetā':** Ķat'i bolmak, kesilmek. Üzilmek, cıda: bolmak.
- enķelāb:** [Ar.] Aĝım dönüm, bir yağdaydan ayrı bir yağdaya düşmek, aĝtar düñter bolmak, ö:zgeriş, köpçilik bolup ħalkıñ ayaĝa ĝalmaĝı zara:rlı bir yağdayıñ başĝa bir yağdaya, övrilmäĝi. **enķelāb- islami Eyran:** Bu inķilāp İma:m Ĥumeyniñ baş tutanlıĝında behemen ayıñ 22-sine yeñşe yetdi.
- enkār:** *masdar* [Ar.] Münker bolmak, inanmazlık.
- enkesār:** *masdar* [Ar.] Dövilen, pespällik, dövişlik.

enkis: *sıf.* [Ar.] 1. Övrilme, dö:ñdérilme, 2. Remliñ şekilleriniñ bir görnüşi.
ang: *is.* ‘Ala:mat, tica:ret ma:llarınıñ üstine yazılan belği, ‘ala:mat.
engāştan: *masdar* Güma:n etmek, hıya:l etmek, şeyle miği diymek, şübheli bolmaq.
angoşt: *is.* Barmaq, engešta:n cem‘. **angoşt-i ebham:** Başam barmaq, **angoşt basa:** Oğul bibi. **angoşt hansar:** Gülbige, **angoşt vasatı:** Orta barmaq, **angoşt şahadet:** (sebabe, işāre) Süyin barmaq.
angoştar: *is.* Yüzük.
angoşt-negāri: Nezmıye tarafından barmaqdan alınan belği ‘ala:mat.
angoşt-namā: *sıf.* A:d gāzanan, i:l içinde meşhu:r bolan, belli, tanıyan a:dam.
angal: *is.* 1. (=tufeyli) Parazit (başğa bir organizmiñ ha:sabına ya:şayan, onuñ şı:resi, gā:nı bilen iymitlenyān ösümlük, hıyva:n, mücecik) 2. (mecāzen) A:damlarınıñ i:şine seltēñ beryān a:dam.

121

angol: *is.* (=angul) Barmaq, él barmağı.
angol: *is.* 1. Kilid, mengule, 2. Halka düğme ca:yı, kilid ca:yı.
angur: *is.* Üzüm, salqım üzüm.
angizānndan: *masdar* [Ar.] Öcükdirmek, küşgürmek, meçev bermek, tolkundurmaq, herekete salmaq, gılav bermek.
angize: *is.* Sebeb, ‘illet, zara:r.
anvār: [Ar.] Nu:rlar, yağtıllıklar, a:ydıñlar, cem‘-i nu:r.
anvār: [Ar.] Pındıklar. Şuku:feler, cem‘-i nevr.
envār: *is.* [Fr.] Demirden ve nikelden bolan za:t, onuñ yüzde 36-sı nikel bolmalı.
anvā’: [Ar.] Hi:ller, tüysler, cem‘-i nev‘.
anvar: *sıf.* [Ar.] Nu:ra:nara:k, gātı nu:rlı.
enhedām: [Ar.] Veyra:nçılık, hıra:blık, darğavlık veyra:n bolmaq, bozulmaq, yıkan yumranlık.
avā: *is.* A:va:z, ses.
avā: *is.* (= abā), aş) Aş, sovuk aş.
avāy’il: [Ar.] (avāyel) Evveller ilkinçiler, cem‘-i evvel.
avāher: [Ar.] Cem‘i a:hret ve a:hır, soñlar.
ovār: [Ar.] Gızgınlık, o:diñ ya günüñ ı:ssısı suvsızlık.
avāre: *is.* Bir hi:l hısa:b defteri.
avāset: [Ar.] A:ramyaneler, ortalar, ortalıklar, ortalar, a:ralar, cem‘i vasat.
avām: *is.* Karz, va:m.
avām: *is.* Reng.

ovām: *is.* [Ar.] 1. Suvsızlık, 2. Baş aylanma.

ovbāş: [Ar.] Érbét yaramaz a:damlar, bibaş a:damlar, salla:h, ğaramayaq, na:da:n, terbiyetsiz a:damlar, medeniyetsiz a:damlar, şerden çıkmayanlar.

ovbe: Çadır, alaçık ,Türkmen öyi, Türkmen dilinde bir a:ylaq oturma o:ba, ya'nı bir sırgın oturan o:ba aydılyar.

operator: *is.* [Fr.] 1. 'Amel edici fiziki 'amelleri yerine

122

yetiryän 2. Sınmalarda yolbaşınıñ nazarı bilen şaknalardan filmberda:rlık edyän a:dam.

opek: Neft sa:dır edyän ğuramalar, Eyran, 'Irak, 'Arabistan, Su'u:di, Elcezayir, Libya, Nicerya, Venezu'alla, Endonezya ve Ekvador ya:lı yu:rtlardan 'iba:ret.

ut: *is.* [Fr.] Takvi:miñ sekgizinci a:yınıñ a:dı, merda:d a:yı bile beraber.

ovt: [İng.] Daşar çıkan, ca:beca: yerbeyer bolup yerleşen, futbol oyun adalğasında top cızıqdan ya'nı tarpdan daşarı çıkmaklığı.

ovtad: [Ar.] Cuyklar, ulılar, tarikat rehberleri, taqva:lıkda ve Huda:y te'a:lanı tanımakda rehberlik edyän yo:lbaşçılar, berk ğa:yım duranlar, dört rukunlar, cem'-i vatd.

ovc: [Ar.] Beledlik, beyiklik, i:ñ beyik yer, güyçlenmek, i:ñ yoqar had.

ovhāl: [Ar.] La:ylar, palçıklar, cem'-i vehl.

ovhad: sıf. [Ar.] Yeke, yalnız, deñsiz, taysız.

ovrād: [Ar.] Doğalar, zikirler, cem'-i vird.

ovrāq: [Ar.] Varaqlar, ka:ğızlar.

orānus: *is.* [Fr.] Yunanlılarıñ sözünden göñ ma'nıda. Yunanlılarıñ Rabü'l-nev'ğa sıgınyanleriñ adalğasında göğiniñ Huda:y'ı Yarabbü'l-nev' gök, 70 beraber yer şa:rından ulı manzu:me şemsi ya'nı ulı siya:reniñ a:dı dört aylı ol 84 yıldan bir gezék günüñ daşına aylanyar onı 1781 inci m. Herşil a:dındaki a:dam tapyar.

oraniyom: *is.* [Fr.] Ol diñe birlik za:tlardan şeylede kültüm uranyuomuniñ cüz'i bö:leği, ö:zide beha:lı, kül ireng nārse.

ovrede: [Ar.] Ğa:nı yüreğe övirip getiriyän damarlar, ğara damar, cem'-i veri:d.

urjans: *is.* [Fr.] Fevriyetli, ça:latlık, havlıkmaçlık, çaqğanlık, żaru:rlık, ğıssağlık.

123

ovrand: *is.* Görklilik, güzellik, maqa:m ve ululuk, şa:n şevket.

ovrand: *is.* 1. 'Aqıl, bilim 2. Hi:le, a:ldaviç.

ovrang: *is.* Pa:dişahlık tahtı.

ovrang: *is.* Aqı:l ve bilim, ululuk, belend derecelilik, maqa:m, mertebe.

ovrang: *is.* A:breñk suvlu reng, gök reng, ğatı güzellik.

ure: *is.* [Fr.] Cevher bol, rengsiz acı taliḥ insa:nda ve bir na:ça ḥayva:natda bolyan za:t hidrojen ve karbondan doḡralyār, ol ḡara baḡırdan ‘amele gelip ḡa:nı giryār, ya’ni bi:rikyār.

ovre: Eḡin-eḡiḡin daḡ yūzi.

oreyyun: *is.* [Fr.] Ğulaḡ ve alkım çişme, ḡodde dōremeḡiniñ seba:binden, ḡeyle-de ol māziñ dōremeḡi bilen ḡulaḡıñ eteḡi ya’ni çekgeniñ çişmäḡne ve ériñläp yara bolmaḡna sebeb bolyar.

ovzāz: *is.* Abzāl, ḡay ve ḡuy, ḡural.

ovzār: [Ar.] Günāhler, ‘a:sılıḡlar, aḡır yūkler, yazıḡlar, cem’-i vezr.

ovzān: [Ar.] Aḡırlıḡlar, saldamlar, ölçekler, miḡda:rlar, cem’-i vezn.

ovsāt: [Ar.] Ortalar, a:ralar, cem’-i vasaḡ.

avesta: *is.* Zertūḡt di:nindā:kileriñ kita:bı, Zertūḡt di:ninide bolan a:damlarıñ kita:bı.

ustād: *sıf.* Usta, çeper, ūsta:d.

ovsat: *sıf.* [Ar.] Orta, aramıḡ, ava:sıḡ cem’i.

uḡāḡ: *is.* Ğul, oḡlan, ç:a:ḡa, ḡulam.

uḡāl: [Ar.] 1. Az suv, da:ḡdan daḡdan damyan, gözüñ ya:ḡı, 2. Daḡda yıḡnanan suv, gözya:ḡ ma’nıda, cem’-i veḡl.

avḡin: *is.* Otun a:dı, yovḡan.

ovsāf: [Ar.] Vaḡıflar, tarifler, övgiler, ḡıfatlar, cem’-i vaḡf.

ovsāl: [Ar.] Cem’-i vaḡıl, a:damıñ sūñkini bi:rikdiryā:n

124

boḡunları.

ovzā’: [Ar.] Yaḡdaylar, cem’-i vaz’.

ovtān: [Ar.] Vatanlar, yu:rtlar, ūlkeler, önüp ösülen yerler, cem’-i vatan.

uftādan: *masdar* Yıkılmaḡ, yere deḡmek.

ovḡāt: [Ar.] Zama:nlar, devirler, ç:a:ḡlar, hengameler, cem’i vaḡt.

ovḡār: [Ar.] Ğımmatlı yūk, ve köp yaḡınlı bulut, cem’-i vakt.

ovḡāf: [Ar.] Vaḡf bolan ma:llar, mūkler ve mā:tā:çlere meza:rlara ve mescidlere berilyān kömūk, cem’-i vaḡf.

avval: *is.* [Ar.] Birinci, ilki, eva’il, evvelu:n cem’i. **avval aḡir:** Öñi soñı.

ovlād: [Ar.] Oḡlanlar, uḡaḡlar, ç:a:ḡalar, cem’-i veled.

oltimātom: *is.* [Fr.] A:hırḡı berlen ḡart, a:hırḡı berilen fırsat a:hırḡı berilen peruce, vaḡt, kesḡitli tutum.

ulu: [Ar.] Ba:rlılar, eyeler; onuñ birliḡi “zu:” dır “eye” ma’nıda.

ulul-absār: *sıf.* [Ar.] Ulu’ül-a’zam, ulı dereceli göḡūrler fera:setlilār, ‘aḡılda:r a:damlar.

ulul-albāb: *sif.* [Ar.] ‘Akıllılar, fera:setliler, akıl eyeleri.

ovlaviyāt: *masdar* [Ar.] Ğatı layık, tefa:vetli, kânlik, köplik ğatı yaraşıklı, ören derva:yıs.

avlā: *sif.* [Ar.] Ğatı layık, ğatı şayeste, mına:sıp, ğatı yaraşıklı, belendrā:k.

ulā: *is.* [Ar.] Mü’enneş-i bir, ikinci, birinci ma’nıda.

ovliyā’: [Ar.] Do:st ya:rlar, taqva:lar, yaqı:nlar , kera:metliler.

avvalin: İlkinci, birinci.

umāc: *is.* Buğdaydan övilip edilyän aş, avmaç.

ons: *is.* [Fr.] [Ar.] Ğadı:m Rumda on ikiden bir luyu:r Fıransada on altıdan bir luyu:r ağram ölçęi bolmalı ol 30 grama beraber.

oniform: *sif.* [Fr.] Bir meñzeş eğın eşik resmi, liba:s.

oniversāl: *sif.* Engel-i

125

‘umumı, dolı, ehli, bütün, cıha:nı tutucu, yığnayı, toplayıcı.

ovhām: Haya:lat, övitler, cem’-i vehm.

oveys: *is.* Böri, möcek, ğu:rt.

uygur: *is.* [Türk] Çinde ya:şayan Türk tayfasında bolan millet, a:damlar, kavımlar, Türkistanda ya:şayan Türklerden ulı Oğuzı uyup dilleri bolsa Türk, hatları hem Sürya:ni Uyğur diyip adlanıdır.

uymāğ: *is.* [Türk] Uruğ, tayfa, ti:re.

ahāli: [Ar.] A:damlar, cem’-i ehl.

ehānat: *masdar* [Ar.] Pesletmek, toyhin, kemsitmek, ğarlamak, kiçāltmek, tokunmak.

ehtedā’: *masdar* [Ar.] Yo:la salınmak, doğrı yo:l tapmak.

afterāz: *masdar* [Ar.] Titrāmek, parlamak, ğılımdamak, ğa:lğımak, şa:dlık etmek.

ehtemām: *masdar* [Ar.] Tağalla etmek, tela:ş etmek, bir i:şde ğucurluluk görkezmek, alada etmek.

ahdāf: *sif.* Belğiler, tarplar, nişa:nalar, oğ tarpı, gülle belliği.

ehda’: *masdar* [Ar.] Savğat i:bermek, serpa:y bermek.

ahrām: *is.* [Ar.] Kelle kând şeklinde bolan heykel, cem’-i haram.

ahrom: *is.* Ğalıñ çıbık demirden, ya ağaçdan edilen tal.

ahriman: *is.* Şeyta:n, İblis, fesa:dlığın fisk ü fucu:rlılığın gözbaşı, eyesi.

ahl: *is.* [Ar.] Yaraşıklı, gelişikli, içeri maşğala ve ğarındaşlar doğan ve tayfalar, cem’ aha:li.

ahlan-va-sahlan: [Ar.] ‘Arabça “Hoş geldiñ” diyme.

ahl-e-beyt: *ism-i mürekkeb* [Ar.] 1. Öy ehli, içer maşğala 2. Pıygambar-i İsla:mıñ evla:dı, Emirü’l-müminiñ ‘Ali ve Fatımatü’l-zehra ve onuñ ça:ğaları.

ahl-e-sonnat: *ism-i mürekkebe* Sünnet ehline bağlı bolan Sunni, Hazret-i Ebubekir ilkinci halife bilyänler.

ahl-e-safâ: *sıf.* Yüreği açık a:damlar, pak arasa a:damlar, güler

126

yüz düşünceli a:damlar, şafa:yı a:damlar.

ahl-e-tariq: *sıf.* Şofılar a:dalğasında: Ahkâm-ı şer'e boyun bolup 'amel edyän ve Pıygambar Essela:miñ buyruklarına muı' ve imanı bar bolanlar.

ahli: *sıf.* [Ar.] A:dama ve öye övrenişen hayva:nlar, ekdiler.

ahämm: *sıf.* [Ar.] Möhim, ğatı çetin, zarar bolan.

ahämm: *is.* [Fr.] Om (Cisimleriñ elektirik karşılığınıñ ölçek birliği).

ehmäl: *masdar* [Ar.] Bir iş desuslık etmek, işde kemçilik göybermek, tenbellik edip ğayra durmak, yaltalık etmek.

ehmām: *masdar* [Ar.] Birini ğayğa ğoymak, birini incıtmak, köñline değmek, ğarrımak.

ahmar: *is.* Şağal.

ahmiyat: *masdar* [Ar.] Ğatı geréklilik, yoğar derecede bolmak, ehemmiyet, ehemmiyetli bolmak.

ahvā': [Ar.] Heva:heşlär, hövesler, isleğler, cem'-i huy.

ey: *harf* Éy (Birine habar ğatılarda ulanıyan yüz tutmak söz, ümlük): Ey oğlum, ey a:dam.

ayā: *harf* Éy (Birine habar ğatılarda ulanıyan yüz tutmak söz, ümlük).

ayādi: [Ar.] Cem'-i eydi ve cem'ü'l cem'-i yed, eller.

ayāz: (=ayās) Gi:cänin savıcak yeli, şema:l, savıcak yel, yer yüzüne ğar yeli bolup düşyän çı:đlık, ayaz.

ayāzi: *is.* (=ayāsi) 'Aya:rlarıñ yüzüne mañlayına tutyan ğara yaşmağı.

eyālat: *is.* [Ar.] İsta:n, yu:rduñ naça bö:lékdän 'iba:ret bolan bir bö:leği, vila:yet, cem' eya:la:t.

isār: *masdar* [Ar.] Ö:z hağğından geçip başğa birine hağğını bağıslamak, ö:z gerék za:dıñı birine bağıslamak.

icāb: *masdar* [Ar.] Gereкли etmek, zarar bilmek, geréklilik, zararlılık.

icād: *masdar* [Ar.] Yo:đdan ba:ra

127

getirmek, boldurmak, döretmek, vücu:da getirmek. Oylap tapmak.

icāz: *masdar* [Ar.] Sözi ğisğaltmak, sözüñ ğisğası, gepi a:zaltmak.

ideoloji: Dünyäğarayış, ideologiya (ğarayışlarıñ ve ideyalarınıñ sisteması).

ideāl: *is.* [Fr.] Yoğarı arzu, barıp yatan isleğ, niha:yet arzu, o:y, fikir.

ide: [Fr.] O:y, fikir, 'aki:de-i haya:l, niyet, seliğe.

ideoloji: İdeologik (İdeologiya değişli bolan, ideologiya ęas bolan).

idealism: *is.* [Fr.] İdealizm, ęaya:l toslama, arma:nçılık (Hemme za:diñ esa:s materyal bolman, ru:h, ideya şolar ya:lı za:t diyip ęasaplayan, materyalizme ęarřı bolan filosofya uğrı).

izā’: [Ar.] Eziyet etmek, ‘aza:b bermek, azar bermek, incıtmak.

irād: *masdar* [Ar.] 1. Beya:n etmek 2. Ařa:k dūřürmek, beha:na ve a:d daķmak, gi:rirmek, dalnamak.

irād-gir: A:d daķaęan, dalnayan, dalnayı.

irān-řenās: *is. veya sıf.* Eyranıñ coğra:fya ve ta:rı:h taydan tanışlığı bolan danışmend ve yazıcı daşarı yu:rıtlı a:dam.

irānit: *is.* Tam basırıyan seyma:ndan ve dağ pamığından, pağtasından ęarıp becerilyān nārese.

iz: *is.* [Türk] Ayağ ı:z belęi, ı:z **gemkerden:** I:z yetirmek, ayağ ı:zını yetirmek, ı:z ęaldırmalık, birini yalñıřdırmak, yo:lunu yetirmek.

izad: *is.* ęuda:y te’a:la, Tañrı te’a:la.

isāęuci: *is.* [Yunan] Yunani çeşmeden: Mantıķda tā:ze bir bö:lüm.

istādan: *masdar* Durmak, ayak üstünde durmak toğtamak.

istgāh: *is.* Belli durulyan yer duralęa, mařınlarıñ belli duryan yeri.

iřān: *sıf.* Insa:na ba:ęlı, yekelikde ęormat üçi:n yerine aydılyar, zamir-i cem’i.

128

isāl: *masdar* [Ar.] Bir birine sapmak, çatmak, bi:rikdirmek, bağlanışdırmak, yetirmek, sepleşdirmek.

izāh: *masdar* [Ar.] Açıklamak, a:ydiñlamak, bir za:dı açık etmek.

ayzān: Yene, yene-de.

ifād: *masdar* [Ar.] Yo:la salmak, i:bermek, göndermek.

ifā’: *masdar* [Ar.] ‘Ahdıñde durmak, biriniñ ęaķęını berip ęotarmak.

il: [Türk] Köp oturuımlı a:damlar, ęayfa, ti:re.

il: Yu:rt, vaşan.

il beyk: *ism-i mürekkeb* [Türk] İ:liñ beyęi, i:liñ ulusu i:liñ başlığı, i:liñ serda:rı.

ilçi: *is.* [Türk] Yöri:te i:berilyān a:dam, şu vağt sefi:r kebi:rlere ęa:şlanyar.

ilhi: *is. veya sıf.* [Türk] Yılķı, süri baytal.

ilęār: *is.* [Türk] Çalt ęeraket, ęıssaęlı, dūřma:niñ üstüne, aķ ęoymak, çozuř etmek, dofulmak.

imān: *masdar* [Ar.] İnanç, inamlık, ‘aķi:dañ bolmak, şer’i ma’nısı yürekden tařdıķ edip ‘amel etmek iķra:r edip ve yürek bile ‘amel etmeklik.

ayman: [Ar.] Cem’-i yümin 1. Güyç ve bereket 2. Ant, ķasem.

imā': *masdar* [Ar.] Üm etmek, işa:re etmek, kina:ye, sır göz gaş bilen duydırmak, kina:ye sözi.

iman: *is.* [Ar.] 1. Doğru, göni, sağ eliñ tarafı, eya:men cem', 2. Müba:rek, ğutlı, bahtlı.

in: Bi, şu, bu.

inak: *is.* Yakına işa:re ya'nı "bu" ve "şu".

ey vallāh: Huda:y'a kâsem etmek, doğrudır demek, Huda:y'a kâsem.

eyvān: *is.* Ca:yiñ eyva:nı, ca:yiñ açık öñ tarafı.

ayyoh-an-nās: [Ar.] Ey hâla:yık, ey a:damlar.

ihām: *masdar* [Ar.] 1. Gūma:n ve şeke salmak, şeke düşürmek, yalñışdırmak, yalñışlığa salmak, şübheli bolmak, 2. 'İlm-ı bedi' adalğada: İki ma'nalı söz getirmek.

ب

129

be: Farsi eli:bbiyniñ ikinci harfı ebced hasa:bından iki (2).

bāb: *is.* Ata, dāde, ba:ba.

bāb: *is. veya sıf.* Haq ve yaraşıklı fila:niñ ba:bı diyin ya:lı ma:'nıda.

bāb: *is.* [Ar.] 1. Ğapı, öyüñ ğapısı, derva:ze 2. Faşıl ve kita:bıñ bir bö:lümi, ebva:b cem'

bābā: *is.* Ata, ba:ba, ka:ka, dādeñ dadesi; Türkmençe: Eceñ dadesi.

bābā-ādam: *is.* A:dam, Ebu'l-beşer, Hāzret-i A:dem, A:dem ata.

bābā-salmān: *is.* Salma:n-ı Fa:risi.

bābā-ġuri: *is. veya sıf.* Çakan göz, a:k bile ğarası ğatışan na:kış göz, 'ayıplı göz.

bābā-nuel: *is.* [Fr.] Ğarrı a:k sağgallı mesihi ğızıl eĝin eşikli a:dam, ol miladı a:ylarda ça:ğalara ve oĝlanlara oynava:ç, süyci kö:ke ya:lı za:tları şa:d etmek üç:i:n paylayar, Türkmenler Ayazba:ba diyip adlandırırlar.

bābat: *is.* [Ar.] Ba:rada, haqda, ve üç:i:n ya:lı sözleri añladyar.

bābak: *is.* Atacıq kiçi ba:ba, kiçi ata, terbiyeçi, terbiye beryān doğru berk emin a:dam.

130

bābu: *is.* 1. Kiçi ba:ba, ata, 2. Derviş ve ğalandar, ulı dervişler ve ğalandarlar.

bābune: Erkek çoban telpek.

bābune-ye-gavi: Ber hi:l 'ıtr ı:slı ot.

bābi: *sıf.* 1. Ba:be ba:ĝlı, Halebde bir kent, 2. Ba:b Alabvabğa ba:ĝlı, Derbend Kafkazyaniñ şehirlerinden.

bātri: (=bātrı) Barq yerin tutup maşın a:lata barq beryān destğāh.

bātlāĝ: *is.* [Türk] Palçıklık, a:laylık, batğalık.

bā tun: *ism-i mürekkeb* Polisleriñ tayağı, aca:nlarıñ bi:line ba:ĝlayan maşu:ş tayağı.

bāc: *is.* 1. Malıyat, salğıt, almit, ğara:kçılarnıñ ruz bilen alyan pulı, 2. Ulı pa:dışahların kiçi devletlerden alyan bacı almitı.

bac: (=vaç, veç) 1. Usta kelemenden alınan: söz, gep ma:‘nıda 2. Zertüştilerin bayramçılıklarınıñ biri.

bāc-e-sebil: *is.* Ğoldurlık ve zo:rılık bilen halkdan alınyan pul.

bacenāĝ: *is. veya sıf.* [Türk] (=hemzülfi, bacenāĝ) Baca:, ‘aya:lları doğan bolanlara haşlanan a:d.

bāce: *is.* 1. Kiçi kafe, deşik, sı:nmaların yörü:te beliş satyan ca:yı 2. Bankların pul berip alyan yeri.

bāci: *is.* [Türk] ‘Aya:l doğan, uya, siñli, ğı:za, durmuşa çıkmadıķ bolsa ğı:zdoğan.

bāhtar: Gün batar, gün ya:şar, batı.

bāh-tan: *masdar* Ütdirmek, oyunda, sevda:da ya: kuma:rda puluñı ütdürmek.

bād: *is.* Yel.

bād: Du‘a: kelimesi, “durumlu bolsun” ma:‘nıda, **zinde bād:** Ya:şasın **mord bād:** Ölsün.

bād: Ğurur, tekebbirlik, yel ya:lı çışme, menlik, pañķı, kellesinde heva: bolan, ulımsı.

bād: *is.* Heva:, üytĝāb duran hova: güyçli ve hem yuĝala heva:.

bād-āvār: *sıf.* Yel getirici, içi yelli édyān iymit.

bād-āvard: *ism-i mürekkebi* Da:ĝda

131

bityān ğızıl a:la ba:damcan reñk gülli bir metr boylı, dik göni a:k tikenli düz otı.

bād-āvarde: *sıf.* (=bād-āver) 1. Yel bilen gelen za:t 2. Kina:ye sözünden: Muĝt, zaħmatsız ele gelen za:t 3. Hüsrev-ü Perviziñ gençleriniñ içinde bir genciñ a:dı.

bādā-bād: Nā:me bolsa şol bolsun dimek, tevekkül etmek.

bād-ām: *is.* Ba:dam.

bād-ām-zamini: Ba:dam ho:z, yer ba:dam.

bād-bādāk: *is.* Uçar ka:ĝız, ça:ĝaların ka:ĝızdan beçeryān heva: i:beryān oynavacı.

bād-ebān: *is.* Yelken.

bād-bezan: *ism-i mürekkebi* Yel uryan, yel urĝıç yelpaze.

bād-pā: *sıf. veya is.* Yel ayaĝ, kina:ye sözünden yıldam, yüvrük, köplenç çapıyan ve yorĝa yüvrük aña haşlandırılıyar.

bād-sar: *sıf.* Kina:ye sözünden: Menlikçi, tekebbirli, ulımsı, yaĝı, kellesiniñ uğruna.

bād-sanc: *sıf.* Kina:ye sözünden: Ğam tema:‘, menlikçi, ö:zine gövni yetyān, ö:zünü ulı tutup i:lden ö:zni ulı haşa:blayan.

bād-sanc: *is.* Yel ölçeĝi, yel ölçeyān ğural.

bād-e-sabā: *is.* Gün doğar ve ya demir ğazık gün doğardan ösyān yel, şima:l.

bād-e-sarsar: *is.* [Ar.] Ğatı düşyän yel, ğarayel, teveley.

bād kardan: *masdar* Yel dolmak, yel urmak, çişmek, tıngarmak.

bād-konag: Yel doldurulyan kiçi pilastik oynava:ç.

bād-e-galu: *ism-i mürekkebe* Gä:ğirişlik, gä:ğirme, ağızdan çıkıyan ğatı yel.

bād-gir: *ism-i mürekkebe* Yeli ö:züne çekyän, yeliñ öñüni tutıyan, yel geçirmiyän.

bād-gir: *sıf. veya is.* Yel değirmek üçi:n ca:ylarda ğoyulyan deşik.

bādele: (=bādeli) Hindi

132

sözünden zerli parça ğızıl kümiş renge bolan tikilen parça.

bādemcān: *is.* Ba:damcan.

bād-namā: *is.* Bik yerde yeliñ uğrını cihetini açıklamak üçi:n dikeldilyän ğural.

bādavām: *sıf.* [Far.-Ar.] Berg, ma:ka:m, puhta.

bāde: *is.* 1. Şara:b, içki, çağır, 2. ‘İrfan adalğasında: Allahıñ ‘İrfan ba:desi, nuşreti, ya:ra:nı, ‘aşk.

bāde: *sıf.* [Ar.] Duyda:nsız, birdenkä, biri oña gelip ğeñ ğalmağı.

bādi: *sıf.* Ba:de, yele ba:ğlı bolan, yel ha:zar, yel değirmen diyen ya:lı.

bādi: *is.* [Far.-Ar.] Du‘a: ğıta:b etme her za:diñ başı, başlangıç.

bādiye: *is.* Ulı mis kã:sesi.

bādiye: *is.* [Ar.] Şahra:, düz, çöl, beya:ban, beva:di cem‘.

bādiye-naşin: *sıf.* Çarva, düzde oturımlı, düzde ya:şayanlar.

bār: *is.* Yük; arka, ma:la, araba, maşına urulyan yük.

bār: *is.* Kérét, gezek: “yek ba:r / bir gézék”, “duba:r / iki gézék” diyen ya:lı.

bār: *is.* Ruşşat, izğın, ica:ze.

bār: Pesa:vend, ol sözüñ a:hrında gelyär, say, kenar, gürmeleşik ve beyleki ş. m. mişal üçi:n cu:yba:r, derya:ba:r, rudba:r, zengeba:r diyen ya:lı.

bār: *sıf.* Köp ğayırılı, şa:liş, i:le yararlı i:ş édyän, berre cem‘.

bār: *ism-i mürekkebe* Meyha:na, ayak üstünde durup içgi içilyän yer.

bār: *is.* Heva:nıñ güycünü, feşa:rını ölçeyän ğural.

bār āvardan: *masdar* 1. Ağacıñ mi:ve getirmeğı, mi:ve bermeğı, 2. Ça:ğalı bolma ve terbiyeleme.

bār-ān: *is.* Yağın, yağış, yağmır.

bār-andāz: *ism-i mürekkebe* Yük düşürilyän yer, bender, püret.

bārān-sanc: *ism-i mürekkebe* Yağın ölçeğı, yağnıñ möçberini belli édyän ğural.

133

bārān-i: *is.* Yağın geçiremyän geyim; yağnılı heva:da geyilyän üstki eşik.

bārān-i: *is. veya sıf.* Yağına ba:ğlı bolan, yağışlı heva:.

bārāni: *is.* Türk tayfalarının biriniñ a:dı.

bār-āni: 1. Yağışa ba:ğlı 2. Marıda bir kiçi o:banıñ a:dı.

bār-bar: *is. veya sıf.* Hama:l, arkası bile yük çekyän, aşında hemel bar.

bār bordan: *masdar* Yük ekitmek, yüki arka beyle bir yerden bir yere iletmek.

bār-band: *ism-i mürekkebe* Maşınlarıñ defesinde yöri:te yük dañılyan yeri.

bār-band: *is.* Aş dañılyan yer, aş tavilesi, şablesi.

bār-dār: *sıf.* Yüklü, mi:ve beryän ağaç, gövrelü ‘aya:l, iki gat ‘aya:l, yüklü.

bārez: *sıf.* [Ar.] A:şka:r, a:ydiñ, açık, belli.

bārezāni: Eyranıñ gün batar yerinde ya:şayan Kürdleriñ bir ti:resi, şayfası.

bār-foruş: *is. veya sıf* Ehli mi:veleri kültüm satyan a:dam.

bārā-allāh: [Ar.] Du ‘a: ve övgi sözi, Tañrı te ‘a:la muba:rak etsin bereketli etsin diyme.

bār-keş: *sıf.* Yük çekyän, maşın, araba yada yük ekidip getiryän hayva:n ve yene şolar ya:lı ayak ulağ.

bār-keş: *is. veya sıf* Ğamlı, Ğusslı, Ğayğılı.

bār-gāh: *ism-i mürekkebe* Köşk, pa:dışahlarıñ dürli gatlaqları huзу:rlarına qabu:l édyän yeri, Ğahı, köşki.

bār-nāme: *ism-i müekkebe* Tikee ka:ğız, yüzüne Ğalanıñ a:dı ve alcaq a:damıñ a:dı ve barcaq şehri yazılan bolmalı.

bār-o-bone: *ism-i mürekkebe* Esba:b, esa:s, ya:şayışa dérekli za:tlar.

bārut: *is* Da:rı.

bār-var: *sıf.* İymiş beryän mi:veli ağaç.

bāre: *is.* Ğala:ñ di:va:rı, di:va:r.

134

bāre: *is.* Yük çekyän aş, semiz dayav aş, ulağ, yük atı.

bāre: *is.* Keret, kezek, def ‘a.

bāre: 1. Yörelge, düzgün, resim, endik, 2. Ğak ve maqa:m ma ‘nıda.

bāre: Peşa:vend bir ni:çe sözler bilen biriğib gelyär, do:st ve do:stda:r ma ‘nısın beryär.

bār yāftan: *masdar* Pa:dışah yanına barmaq, huзу:rına yetmek.

bāridan: *masdar* Yağın yağmaq, yağın, Ğa:r cövenék yağmaq ya:lı .

bārik: *sıf.* İnçe, arıq, yoqa, i:nsiz, ba:rı barek de diyilipdir.

bārik-bin: *sıf.* Sı:nçılık, dıkkatlılık, zi:reklük, da:na, incıklık.

bāz: Köplenç kelemeleriñ başında gelib yinede ikinci gezék, ta:zeden diyän ma ‘nıları beryär.

bāz: “bahtın / ütdürmek” ve “bazı kerden / oynamak” işlikleriniñ buyruq forması.

bāz: *is.* Göñür rengli avçı guşlarıñ bir görnüşi, alğır, elğuş, ötelği, torğuş.

baz: *sıf.* Açılan, açık, **dide bāz:** Göz açık.

bāz āmadan: *masdar* Yañadan gelmek, ta:zeden gelmek.

bāz-āvard: *ism-i mürekkebe* Yo:l getirme, savğat, pi:şkeş.

bāz-āvardan: *masdar* Ta:zeden getirmek.

bāz-āvardan: İkilāb getirmek, övirmek.

bāzār: *is.* Za:t alıp satılyan yer, bazar, alış beriş edilyān ca:y, sevda edilyān yer.

bāz istādan: *masdar* Durmak, ayak saklamak, durmak, saklamak.

bāz-bin: *is. veya sıf.* Kaşarda, tema:şa:ha:nalarda veya: sinemalarda belitleri gözden geçiryān, kontrolçi ba:rlıca a:dam.

bāz- pardahtan: *masdar* Bir i:şiden el çekmek, bir i:şi tama:mlamak.

bāz-pors: *is. veya sıf.* So:rağçı, pürkürür, günāhkā:rlāri ve mıca:batdır töhmet, yafılyan a:damlardan so:rağ

135

so:rayan a:dam.

bāz-tāb: *ism-i masdar* İkilāb yağtılık düşmek, gün şu'lesi ikilāb düşmek, yağtılık salmak.

bāz-costan: *masdar* İkilāp ba:rlak etmek, ı:zında gezmek, tapçağ bolmak.

bāz-cu: *ism-i masdar* Devlet ya bir guramanıñ tarafından bir i:ş üçi:n ba:rlağ geçiryān a:dam, taħkı:k edici, ba:rlayıcı.

bāz ħaridan: *masdar* İkilāb satın almak, yañadan satın almak.

bāz-ħāst: *ism-i masdar* So:rağ, yazıklıdan so:rağ so:ramak, biriniñ günāhsiniñ seba:bını bilmek. **ruz baz ħast:** Kıya:mat gün, tañla ma'nıda.

bāz ħāndan: *is.* İkilāb okuyamak.

bāz dādan: *masdar* Bermek, tabşırmaq, övirip bermek, ta:zeden övirmek.

bāz-dāşt: *ism-i masdar* Tussağ, ħabis.

bāz-daşt kardan: Tutsağ etmek.

bāz-dāştgāh: *is. miladi* Tussağları saklanyan ca:y, türme.

bāz dāştan: *masdar* Men' etmek, öñüni tutmaq, öñüne geçmek.

bāz-de: Zeħmet çekmeklik neticesinde ele gelyān ö:nüm.

bāz-did: *ism-i masdar* Gözden geçirmek, görmek, ikilāb görmek, bir i:şe gaytala:b ser etmek, bir i:şe yetişeklik etmek.

bāz-ras: *sıf.* Veza:ratha:na ya: ş. m. tarafından bir eda:re veya: i:şgā:rleriñ i:şine ser idyān ba:rlağ idyān a:dam.

bāzar-gān: *is. veya sıf.* Tacir, sevdäğä:r, bezirgen.

bāz-e-sorx-pa: *is.* La:çın.

bāz şodan: *masdar* Açılmak, kafey ya: ş. m. za:t, açılmak.

bāz şodan: *masdar* Övrülmek, ikilâb bir yaña gitmek.

136

bāz şenāhtan: *masdar* Tanımak, sayğarmak.

bāz kardan: *masdar* Açmak, çoşlamak, açmaçlık.

bāz gozāştan: *masdar* Açıp goymak, açığı goymak.

bāz gardāndan: (= bāz gardānıdan) *masdar* Övirmek, ğaytarmak, ı:zına dolamak.

bāz gereftan: *masdar* I:zına almak, birinden bir za:tı övirip ı:zına almak, bir za:tı ele salmak.

bāz gaşt: *masdar* Bir yerden övirilmek, dolanmak.

bāz gaştan: Övrilmek, öñki yeriñe gelmek.

bāz gaştan: *masdar* 1. I:zına övrilmek, dolanmak, 2. Tövbe etmek.

bāz goftan: *masdar* Aytmak, ikilâb aytmak, bir maţlabı ğaytalamak.

bāzgu: *ism-i masdar* Sözi ikilâb aytmak, sözi ve gepi ğaytalamak.

bāz neşastan: *masdar* İ:şden ğalmak, i:şden boşanmak, i:şden el çekmek, pense çıkmak.

bāz-neşaste: İ:şden ğalan, ya:ş yokarı çıkip i:şden ğalan, pense çıkmak.

bāz nemudan: *masdar* İkilâb görkezmek, görkezmek şerh bermek, beya:n etmek.

bāz nahādan: *masdar* Bir yerde goymak, bir yerde bir za:tı kara:r bermek, goymak naķışlı parçadır, du'a: ve ğımmatlı za:tı.

bāzu: *is.* Ğol.

bāzu-band: *ism-i mürekkebe* Ğola dañılyan, ba:ğlanyan, ğol ba:ğ.

bāzukā: *is.* [Fr.] O:tlı yarağlarıñ biriniñ a:dı, bazuķa.

bāzi: *is.* Oyun.

bāzyār: *is. veya sıf.* Tayha:n, dayha:n, ekerançı, güne mezd, pa:y alyan dayha:n.

bāz-yār: *is. veya sıf.* Alğır ğuş saklayçısı, el ğuş terbiyelicisi, vahşı ğuşı elde:ki edip saklayan.

bāz yāftan: *masdar* İkilâb

137

tapmak, elden giden za:dı ele getirmek, za:dı zaħmetsiz añsatlık bile ele salmak.

bāzi-çe: *ism-i mürekkebe* Oynava:ç, oynayan za:t, ça:ğalarıñ oynayan za:dı.

bāzi karan: *masdar* Oynamak.

bāzi-gar: *is. veya sıf.* Oyunçı, artis, tema:şa:ha:nada tiyatroda oynayan a:dam, **bāzi-gari:** artislik bilen ğızıklanma.

bāzi-ğuş: *sıf.* Hayı küyi oyunda bolan, oyuna ğızığyan oğlan, herze.

bāj-gun: *sif.* Dö:ñdérilme, ağma / dönme.

bāstān: *sif.* Güne geçen, ğadı:m zama:n.

bāstān-šenās: *is. veya sif.* Güne geçen ğadı:mı za:tları tanıyan a:dam, ğadı:mı za:tları tanımağda ‘a:lımlığa yeten.

bāstān-šenāsi: *masdar* Güne geçen a:sa:rı tanımak ve bahs etmek üç:i:n işlenyān tanıyan ‘ilm.

bāstān-i: Ğadı:mķı ta:rı:hı.

bāsare: *is.* Ekerançılık, eken ekmä:ğe yeri meñzetmek.

bāskul: *is.* [Fr.] Ulı ğapan, fireñi ulı ğapan ağır yükleri çekyān yöri:te ulı ğapan.

bā-salıķeh: *sif.* [Far.-Ar.] Salıķatlı, i:şı terbiyeli düzgünli bolan, zevķli, yaraşıķlı, i:l ha:lar.

bāsem: *sif.* [Ar.] Yılğarıcı, mılğarıcı.

bāsme: Türki sözünden, çap.

bā-savād: *sif.* Seva:dlı, yazmağı okuymağı bilyān, ‘a:lım, danişmend.

bāsic: *is.* Karlava:ç.

bāş: “Başiden” ve “boden” (bolmak, ğalmak) i:şlikleriniñ buyruk forması “bol” ma’nıda.

bāş: *is.* [Türk] Baş, başlık, server, re’is.

bāşak: Ğırğı, balaban.

bāş-gāh: *ism-i mürekkebe* Ulı haya:t, ulı hot verzeş oyun üç:i:n

138

yöri:te salınan ca:y kulüp.

bāş-loğ: *is.* Türki sözünden yağın vağtında papağın üstünden çekelyān yağın geçirmeyān nārse, örtük.

bāş-māğ: *is.* [Türk] Köviş.

bāş-i: *is. veya sif.* Türk sözünden, serda:r başlık, server ma’nıda.

bā-sere: *is.* [Ar.] Göreç, göz, beva:şır cem’.

bā-safā: *sif.* [Ar.] Safa:lı, arassa pakize ve şa:dlıķlı, a:b ve heva:sı arassa, ba:ğ bostanlı yer.

bā-salabat: *sif.* [Far.-Ar.] Ğatı ma:ka:m, çetin, heyba:tlı.

bātel: *sif.* [Ar.] Na:ħak, puç, bi:derek, na:doğrı, beyhu:de, heva:’i, boş, eba:tel cem’.

bātele: *sif.* [Ar.] Puç, mü’ennes, ba:tlı, beyhu:de, dereksiz, yaramaz.

bāten: *is.* [Ar.] Gizli:n, yaşrı:n, iç, oğrı:n, içki, ma:lım bolmadık.

bāteni: *sif.* İçği:n söze değışli, içği:n.

bā’es: *is.* [Far.-Ar.] Sebeb, ‘illet, zara:r.

bā-‘effat: *sıf.* ‘İfetli na:mışlı, na:mıscañ, parsa, arassa.

bāğ: *is.* Bostan, ağaçlarıñ ca:yı, ba:ğlık yer.

bāğ-bān: *is. veya sıf.* Ba:ğın saqçısı, ba:ğ saqlaycı, ba:ğban, ba:ğbançılık bilen ğızıklıyan a:dam, ağaçları ve gülleri ösdürip eydiklik edyān a:dam.

bāğ-çe: *is.* Kiçi ba:ğ, gül ekilyan bö:lék yer, ba:ğçe.

bāğ-dār: *is. veya sıf.* Ba:ğ eyesi, ba:ğ bilen meşğ:llıyan.

bāğ-estān: *is.* Ba:ğlık, ba:ğın köp ekilen yeri.

bağ-e-vahş: Vahşı çöl hayva:nları yöri:te saqlıyan yer.

bāğuş: *masdar is.* Suh çömkek.

baği: *is.* [Far.-Ar.] Buyruksız, boynu yoğı:n, ö:z başına giden.

bāft: *is.* Doqulma doqıcılık ‘ameli.

baftan: *masdar* Dokımaq.

bāfande: *ism-i fa‘il* Doqu:çı parça veya ha:lı ya:lı za:dı doqıyan.

139

bāğer: [Ar.] Yarıcı, açıcı, köp ‘ımlı ve ma:llı da:na a:dam.

bāğelā’: *is.* [Ar.] Lupyadan ulıra:k eyilyān nārese, bağala.

bāği: *sıf.* [Ar.] Hemi:şelik, ba:kı, ımıklı, ölmez yitmez.

bāği māndan: *masdar* [Ar.] Hemi:şelik almak, berqara:r ğalmaq, ımıklı ğalma.

bāk: Ğorkı, ürki, bi:ba:k Ğorkmazak, ğucurlı, ğoyra:tlı.

bāk: *ism-i mürekkebe* Maşınıñ benzin ve gazo‘il ğabı.

bāker: *is.* Erti:r, seher.

bākere: Ğız, durmuşa çıkmadıq ğı:z, äre barmadıq ğı:z.

bāki: *is.* [Far.-Ar.] A:ğlaycı, bekah cem‘.

bā-gozaşt: *sıf.* Geçirimli, ötünçli, haqından göz yumyan ve biriniñ günāhsindān geçyān, baqşlaycı, baqşında.

bāl: *is.* 1. Ğa:nat 2. A:damiñ ğolı.

bāl: *is.* [Ar.] Yürék, ha:l yağday, ha:tır, ‘ayş.

bāl: *ism-i mürekkebe* Oyuncularıñ meylisi oyuncu tans edyānlarıñ yeri.

bāl: *sıf.* (bālen) Derya:da ya:şayan ğatı ulı ba:lık.

balā: *is.* 1. Yoqarı 2. Boy, qa:met.

bālābān: *is.* Türk sözünden: Lañgara, tebil, **bālābānçı:** Lañgaraçı.

bālā-puş: *ism-i mürekkebe* 1. Yorğan, yatañda üstüne çekilyān örtük 2. Eğin eşiğın üstünden geyilyān geyim.

bālā-hāne: *ism-i mürekkebe* Öyüñ üstki taqakaları.

bela-hare: *is.* A:hır soñı, a:hırda.

bālā-dast: *is. veya sıf.* 1. Yoqarı, beyiklerin oturyan yeri 2. İnçe yüpékden edilen baha:lı za:t diyip-de aydılbıdır.

bālāns: *is.* [Fr.] Terazi, miza:n ölçeği, hasa:b ılmında deñleyān ve verzeş ta:ydan bedeni dürlü yağdaylarda sağlayan ğural, destgāh.

bāleş: *ism-i masdar* Kuvanmaq, ğalkınmaq.

bāleş: *is.* Yassık, köpcek.

140

bāleş: *is.* (=bāleşet) Türki sözünden sim ve zer, ölçek ve möçber ma'nıda.

bāleş-tak: *is.* Kiçi köpcek.

bāleğ: *is* [Far.-Ar.] Yiğitliğe yeten, yetğincek.

bel-ğovve: [Ar.] Quvva:ta, kuvvet ha:letde, yağdıda, heniz yüze çıkmadıq gizli:n bolan eser i:z.

bālkon: *ism-i mürekkebe* Eyva:n, pal.

bālen: *ism-i mürekkebe* Ulı neheng ba:lıq.

bālang: *is.* Merekeba:t maşğalasından bolan, köplenç merba: becerilyān mi:ve.

bālon: *ism-i mürekkebe* Gaz hidrojenden doldırıp güнге uçurlıp göyberilyan ulı ki:se şa:r.

bālidan: Yellenmek, pañğarmak, buysanmaq, ğabarmak.

bālin: *is.* Yassık, döşek, yorğan döşek, baş uç.

bālin-i: Yorğan döşek ve ş. m. ba:đlı bolan, sırkav besteri bolup ya'nı döşekde yatmaqlıq yağdayı.

bām: *is.* İ:r erti, gün doğmazın öñ ya:lı.

bām: *is.* Saz a:dağgasıda sazin bir görnüşı.

bām: Ca:yın üsti, Türkmen dilinde ca:yın üstiniñ iç otağı.

bām-dād: *is.* Erti:r i:r bilen, seher, gün doğmazın öñ yanı.

bāmiye: *is.* 1. Yaprakları yassı pence ya:lı gülleri ulı yerliği yaşıl uzı:n ot 2. Otdan 'amele gelyān yağ-şeker-niştasta ya:lı za:tdan bişirilip iyilyān nārese.

bānd: *is.* [Fr.] 1. Neva:r, insiz mata:, 2. Deste, topar.

bāndāj: Neva:r, dolama, i:nsiz yara: ba:đlanyan yoqa mata:.

bāndrol: *is.* [Fr.] Süyşāniñ ağzını yelmenyān uzı:n i:nsiz nevar hem-de dilkav çap bolan ka:ğız.

bānk: *is.* [Fr.] İ:lin, pul alıp hem pul tabşıryan ca:yı, bank.

bānk-e-ğun: *ism-i mürekkebe* [Fr.-Far.] Yöri:te dikéldilen i:lin ğa:nını sağlanyan boz enba:r.

bānke: *is* Rus sözünden, banke, ğa:b.

bāng: *is.* A:va:z, ses, ğıklık.

bānu: *is. veya sıf.* Hörmət üç:n ‘aya:llarıñ a:dınıñ öñinde aydıyan söz, banvan, banuyan cem’.

bāni: *is.* [Far.-Ar.] Bina edici, yasaycı, pa:yesini ğoyan, düybüni tutan.

bāvar: *is.* ‘Akıde, yağı:n, inanç, inanma.

bāvar-kardan: *masdar* Inanmağ.

bāher: *sıf.* [Ar.] Yağıtı, yaldırağ, parlağ, a:ydiñ, ä:şkä:r.

bā-ham: *is. veya sıf.* Bile.

bā-huş: Düşünceli, uğı:plı.

bāy: *sıf.* Pullı, ba:y, ma:llı ğaralı.

bāyad: Tākid söz ba:yed beru:d: Gérék ğitsin.

bāyer: *sıf.* [Ar.] Veyra:n, ğara:b, ekilmeyān yer.

bāyazid-bstām: Sulta:n ‘A:rıfın ulı pi:rleriñ biri Besta:m şehrinde 774-777-inci yıllarda doğulıp 874-875-inci yıllarda a:radan çıkipdır.

bāy-ğuş: (=cığıt, bum, biguş) Bayğuş.

bāygan: *is. veya sıf.* Saklaycı, ğağ ve senedleri bir ayratı:n ca:yda saklayan a:dam.

babr: *is.* A:laca bars, ğaplañ.

babğā’: *is.* [Ar.] To:tı.

bot: *is.* Da:ş, ağaç ve demir ya:lı za:tdan inşanıñ ve ğayva:nıñ şeklinde becerilyān heykel mücesseme but.

bot-parast: *is. veya sıf.* Butğa sığınyanlar, buta inanyanlar. But parast.

bot-ğāne: *is.* But öyi, but ğoyulyan ca:y, butğa:na.

bot-kade: Butlarıñ yeri, butğa:na.

batul: *is.* Muş, ağaç köküni ya otuñ düybi, dövüç sapı.

batul: *sıf.* [Ar.] Dünyadan el çekip Ğuda:y’a bi:riğen, 2. Durmuşa çıkmaktan saklanan, arassa, a:braylı 3. Ğazret-i Fa:tıma Ğazret-i Resu:liñ ğı:zımıñ lağabı ve ‘İsa

pyğambarıñ ecesi Meryemiñ lağabı.

beton: *is.* [Fr.] Şifte, hek, ahek avnık da:ş ve mase ve seyman ğarılan nārese, ma:lat.

beton-arme: *is.* [Fr.] Çıbık demirli beton.

batyāre: (=petyāre) A:fet, bela:, pi:s érbét, teleke yo:lda gezyān ‘aya:l, künti ‘aya:l.

becā: *sıf.* Yerinde, ö:z vağıtında ve değırli yerine yetirilen i:ş ya: buyruk.

becā āvardan: *masdar* Ta‘at ‘iba:dat ya: mera:simi yerine yétirmek, eda:lanmağ ya: bir za:dı ve birini tanımağlık.

be-coz: “ḥarf-i istiṣna:” meğer, mümkündür, ondan başğa diyen ya:lı ma‘nılarda.

bocul: *is.* Ayak ve el sünükleriñ boğunu oynayan yeri bendi, aşık.

baççe: *is.* Ça:ğa, oğlan, ferzend.

baççe-dan: *ism-i mürekkebe* Oğlan yatğı.

bohbuhe: *is.* [Ar.] İş a:ralığında oyun ortası, a:ralığı.

bahs: *masdar* [Ar.] Cedel, gürrüñe çekişme, da‘va:, cedelli gep, ebḥa:s cem‘.

bahr: *is.* [Ar.] Derya:, deñiz, ebḥer ve buḥu:r ve behḥa:r cem‘.

bahr-ol-‘ulum: *sıf.* [Ar.] Bilim ve daniş deñizi, ehli ‘ılımda usta:tlığı bolan usta:lığa yeten.

bohrān: *is.* [Ar.] Bulağaylık, bozğunluk, yağdayıñ üytgemeği, göpundi, ağım-dönüm.

bohrān-i: *sıf.* [Ar.] Bulağaylığa ba:ğlı, çaşgınlık, bulağay değışmekliğe ba:ğlı bolan, düzgünsizlik.

bahrāni: *sıf.* [Ar.] Bahrın ḥalkına ba:ğlı, bahrınlı, bahrın i:linden ve yu:rdundan bolan.

bahr-i: *sıf.* [Ar.] Deñiz ve derya: ba:ğlı bolan, derya: yo:llarına tanışlığı bolan.

be-ham-o-llāh: [Ar.] Şükür etmeklik sözi, Ḥuda:y te‘a:lağa bolan övği ḥamd ve şena:, Ḥuda:ya şükür.

143

bohār: *is.* [Ar.] Buğ.

bohār-i: *sıf.* Buḥara şehriğa ba:ğlı bolan.

bohāri: *is.* Peç.

baḥt: *is.* Ikba:l, neşi:b, ḥali, baḥt, ḫut.

baḥt-āzmā’i: *ism-i mürekkebe* Baḥtı sı:namak, baḥta çek atmak, ḫur‘a taşlamak.

baḥt-var: *sıf.* Baḥtli, do:stli, baḥtıya:r.

baḥt-yār: 1. Hoşbaḥt, baḥtli, 2. İsfahan Ḥuzistan ve Luristan ve Fars etrafında ya:şayan bir ulı tayfaniñ a:dı. **baḥt-yari:** Baḥtıya:ra ba:ğlı, baḥtıya:r tayfadan bolan, baḥtıya:rılık.

baḥsānidan: *masdar* Soldurmak, incıtmak, aza:r yétirmek, gırdırmak.

baḥş: *is.* Bö:lék, pay, tike.

baḥş-āy-eş: *ism-i masdar* Bağıslamak.

baḥs-dār: *is. veya sıf.* İçeri işler veza:retiniñ işkā:ri, bir baḥsiñ işini dolandıryan a:dam.

baḥş-dār: *is.* Baḥşda:rınıñ eda:rası, baḥşda:rınıñ işleyān yeri, ya‘nı eda:rası.

baḥşeş: Bağıslama, ‘eta: etmek, geçmek.

baḥş-nāme: *ism-i mürekkebe* Eda:ralık ḥökmü ve destu:rı, veza:reḥa:na veya: bir eda:ranıñ tarafından na:çe nushada ayrı ayrı bö:lümlere veya eda:ralara ya karmendlere işkā:rlere berilyān ḥöküm ve yerine yetirilmeli buyruk.

baḥş-ıdan: *masdar* Bağışlamak, za:t bermek.

boḥl: *masdar* [Ar.] Görüpçilik, gısgançlık, baḥıllık. Ḥannas.

be-ḥod-āmadan: A:yılmak, ö:züñe gelmek.

boḥur: *sıf.* Gül ireñk, her za:tıñ açık gül irenge meñzeş bolanı, göyü ireng.

baḥur: *is.* [Ar.] Ğayna:n suva maḥşu:ş ğavı ı:slı derma:n ba:ğıñ yaprağı okalıptus ba:ğıñ yaprağını ğaynadıp burna tutulyan nārse.

144

baḥun: *is.* Merih a:dlı yıldız.

baḥil: *sıf.* [Ar.] Ḥasi:s, içi ğara görüp, gısganç. Buḥala' cem'.

baḥıye zadan: *masdar* Tikmek, a:damıñ enda:mını tikmek, amel edilen a:damıñ enda:mını tikmek, parçanıñ a:rasını tikmek, kök atmak.

bad: *sıf.* Teleke, pi:s, erbet, yaramaz, yaman.

bad: Pesavend, sözüñ a:ḥırında gelyär. Mişgal üçi:n: sephebet, ba:rbad, herbed diyin ya:lı.

bad: *is.* [Ar.] Çä:re, ayralık, nä:çä:r, na'lac.

bad-āmuz: *sıf.* İle érbet za:t ya ayrı yaramaz bolğısız za:dı övirdiyän.

bad-ancām: *sıf.* A:ḥırı soñı érbét bolan i:ş 'aķıbeti pi:s i:ş, yaramaz i:ş.

bad-andiş: *sıf.* Érbét yürékli, yüreği yaman, niyeti érbét bolan. Érbét fikirli içi ğara.

badāhat: Birden gelmek duyda:nsız gelmek, ä:şkä:r ve açık bolmak, o:ylanıp söz aytmaq.

badāyat: (= bedā'et) *is.* [Ar.] Başlangıç, her bir za:dıñ başı.

badāye': [Ar.] Ta:ze tapılan za:tlar, geñ duran za:tlar, cem'-i bedi:'a.

bad-bāten: *sıf.* [Far.-Ar.] Za:ndı yaman, içi ğara, za:tı érbét. İ:l bile çıķışmayan aḥla:kı érbét a:dam.

bad-baḥt: *sıf.* Baḥtı ğara, mañlayı ğara, ğara mañlay, betbaḥt, érbét baḥtli.

bad-badak: *is.* Bıldırçın.

bad-bu: *sıf.* Teleke érbét ı:slı, pi:s ı:slı.

bad-bin: *sıf.* Her bir i:şe teleke fikir édyän, güma:nlı ser édyän, her bir i:şe inamsızlık bilen ğarayan a:dam. Şekli şübheli.

bad-cens: *sıf.* [Far.-Ar.] Bedzat, durmuşı teleke, a:damkärçiliği érbét, pi:s yaramaz.

bad-çeşm: *sıf.* Na:mehremleri teleke göz bilen gözleyän.

bad-hāl: *sıf.* Sırķav,

145

na:sağ, ğamli, bedbaḥt.

bad-hesāb: *sıf.* [Far.-Ar.] Alanını bermeyän, bergisini vağtında bermeyän, yaķası ğayışlı.

bad-ḥat: *sif.* [Far.-Ar.] Ḥattı érbét bolan, okaryalı ḥat yazmayan.

bad-ḥu: *sif.* Bed aḥla:k, teleke ğılıklı, érbét aḥla:klı, ğılıksız.

bad-dahān: *sif.* Ağzı pa:yeş, oña muña sövip yörén, dile a:vı.

bad-bin: *sif.* Bedmezheb, mülhit, di:nsiz, ka:fir.

bad-zāt: *sif.* Aşılısız, za:ndı yaman, tüyssiz, teysiz, beda:sıl.

badr: *is.* [Ar.] On dördi gi:cāniñ a:yı, dolan a:y.

be-dard-na-ḥor: *sif.* Yaramaz, lağşa, za:ta yaramayan, derde deĝmeyän.

bad-raftār: *sif.* Ğılıĝı érbét, yaramaz, ḥereketi, gidişi érbét bolan.

bad-raĝe: *is.* Yo:la salmaq, uğratmaq, atarmaq.

bad-rag: *sif.* Beda:şıl, ğılıksız, aḥla:ksız, başına giden.

bad-riht: *sif.* Gelşiksiz, şekilsiz, bedşekil.

bad-zabān: *sif.* Ağzı pa:yeş, dili a:vı, oña muña sövip yorän.

be dast āmadan: *masdar* Ele gelmek, tayya:r bolmaq, ö:nüm almaq.

bad-ta'm: *sif.* Ta'a:msız, ta:ĝallı bolmadıq.

bad-tinat: Ğılıksız, ḥaşıyetsiz, aḥla:ksız.

bad-ādat: *sif.* [Ar.] Teleke érbét za:dı endik eden, érbét endikli.

bed'at: *is.* [Ar.] Ozal yo:k za:dı tapma, destu:rdan ve di:nden senetden ayrı yo:l tapmaq, bede'a cem'.

bad-kār: *sif.* Günāhkā:r, ya:zıklı 'a:şı, ḥa:lanmayan érbét i:şlere yüz uryan.

bad-kerdār: Ğavı i:ş

146

etmeyän, bolgusız ḥereket ve yo:l.

bad-gomān: *sif.* Érbét ğüma:nlı, şekli, münkir, şek şübhelı.

badal: *is.* [Ar.] 1. 'Evez edilen za:t, 'evezi ya'nı çalşık ğoylan za:t, Farsça bedel ve bedeli 2. Becerme, taqlıbi diyip-de aydılyar, beyleki becerme za:tlar ya:lı , ebda:l ve bedela cem'.

bad-legām: *sif.* Ürkék at, serkeş at, ele övrenmedik ma:l.

bad-mo'āmele: *sif.* Alış beriş de doĝrı i:şlemeyän, bedḥasa:b, ḥasa:bı doĝrı bolmadıq.

badan: *is.* [Ar.] Rusva:yı a:bray, a:dı yaman, utançsız a:dam.

bad-namā: *sif.* Gelşiksiz görnüksiz, görnümsiz, görümi bolmadıq.

badane: Bildircin.

badv: *is.* [Ar.] Başlangınç, ilki, i:ş başlangıncı.

bedav: *sif.* Yörtici, yüvrük at, yıldam at.

badv: *is.* [Ar.] Düz, çöl, beya:ba:n.

bedun-e-emzā': İmza:sız, ğolsız.

bedun-sar-o-sedā: Dem-düytsiz, sessiz-üytsiz.

bedun-vağfe: Bükdençsiz, päsğelsiz, dinevsiz, depğimli.

badavi: *sıf.* [Ar.] Bedeve ba:ğlı, ‘Arab ti:resinden çölde ya:şayan, çarva.

bedeh-kār: *sıf.* Berğili, borçlı.

bedehi: *is.* Berği, borç.

badi’: *sıf.* [Ar.] Ta:ze devra:n, geñ za:t, tä:ze yüze çıkan.

badihî: *sıf.* [Ar.] ‘Aqla ‘aya:n, va:žh, a:şka:r, açık, belli.

bazr: *is.* [Ar.] Tohum, dā:ne. Bazur: cem’.

bazr-afşān: *sıf.* [Far.-Ar.] Tohum sepyān, dā:ne ekilcek yere ö:zi endiğā:n sepyān maşşu:ş destgāh.

bazl: *masdar* [Ar.] ‘Eta:, başşış, kerem, berim, seha:vet.

147

bar: *is.* Goltuğ, gücağ.

berr: *is.* [Ar.] Yağşılık, gavılık.

barr: *is.* [Ar.] Düz, çöl, gurağ yer.

borr: *is.* [Ar.] Buğday.

bore: *is.* Biğr hi:l göyü reng, ğatı toğalağ za:t, kırystal demir maşğalasından.

bar-āvord: *ism-i masdar* Belli etmek, ğimmatını oylanıp açık etmek.

barā’at: (=bere’at) *masdar* [Ar.] ‘Ayıbdan ğala:s bolmağ, töhmetden savılmağ, aqlanmağ.

bar: *is.* İymiş, mi:ve, şemer.

barābar: *sıf.* Deñ, ta:y.

barāt: *is.* Bir yazğı bankıñ üsti bilen almalı ya bermeli bolunan pulı birine tapşırmağ, bera:t bir sened, bera:t çekyān bile bera:t alyanıñ a:rasında bolan sened.

barādar: *is.* Doğan, ğardaş, **berādar koçekter ez hod:** Ballı, ciği.

barādar-āne: Doğan ya:lı , doğan tarda, doğan mişa:li.

barāzande: La:yık, yaraşıklı, görnükli, görkli, mına:sı:b.

barā’at: *masdar* [Ar.] Belendlik, ululuk, üstünlük çıkmak.

bar afrāştan: *masdar* Yoğar ğaldırmağ, yoğar da:raltmağ, yoğar çekmek, parlatmağ.

borāğ: *is.* [Ar.] Mi’ra:c gi:cesinde Hāzret-i Resu:liñ minen ayağ ulağı, bura:k, dorı.

barrāğ: *sıf.* [Ar.] Yağtılı, barklı, yıldıravık.

bar-andāhtan: *masdar* Yıkmağ, ara:dan çıkarmağ, yo:k etmek.

bar-andāz: *ism-i masdar* Çen urmağ, çağ etmek, sayğarmağ.

brānkār: *is.* [Ar.] (=taht-ı revan) Sırğav ve yaralıları onuñ üstünde yatırıp, bir yerden bir yere ekidilyär.

berāh oftādan: Yo:la düşmek, uğramak.

barāye: *is.* ‘İlet, zara:r, sebeb, şu hatır üç:i:n.

bar-bād: *sif.* Hara:b, veyra:n, na:budlık, bozuklık.

bar-bād dādan: *masdar*

148

yo:k etmek, yele savırmaq, sermayanı yele savırma, yele bermek.

barpā: *sif.* Ayak üst, **barbā hasten:** Ayak üstüne ğalmaq, ayak üstünde durmaq.

bar-pāy: *sif.* Ayak üstüne ğaldırma, dikeltme.

bar-tar: *sif.* Ğatı belend, ğatı ulı, belendrā:k, yoqarra:k, üstemrā:k.

borc: *is.* [Ar.] Köşk, qaşr, ğala:, künbed ya:lı di:ñ bir yerden ğorınmaq ya: yādgā:rlik üç:i:n ğaravıla salınan belend di:ñ.

borc: *is.* [Ar.] On iki ayıñ a:dı, ğamel, şevr, cevza:, sertan, esed, sonbole, miza:n, ‘akreb, kavş, cedi:, delu, ğavt, buru:e cem‘.

bar-cā: *sif.* Berca:y, ber qara:r, berk, ma:ka:m, durnuqlı.

bar-castegi: Yoqarlık, belendlik, yerden belendlik, ğalbañlık.

bar-caste: Ğalbañ, yoqar ğalan, ululuk tapan.

bar-çasb: *ism-i mürekkeb* Bö:lecik ka:ğız, za:tiñ üstüne yelmenyān yazğı.

bar çıdan: *masdar* Yığnamak, toplamak, ele almak.

bar çıdan: *masdar* Bir za:tı yerden yığmak, ğavısını saylab almak, yığnamak, cemlemek.

bar-ğāstan: *masdar* Yoqarı ğalmaq, ayak üstüne ğalmaq, turmaq.

bar-ğord: *ism-i masdar* Çakışmaq, sataşmaq, yolukmaq, uçramak, duşışmaq, yüzbe yüz çaknaşık, tokuşmaq.

bar-ğordār: *sif.* Peyda:lanmaq, ğayırlanmaq.

barğe: *is.* Bö:lék, za:tiñ bir tikesi, ğesa:b a:dalğasında büti:n sa:nıñ nā:çaden biri.

barği: *is.* Kābi:ri, kāsı, za:tiñ bir bö:leği, a:zı.

bar-dāşt: *ism-i masdar* Ğa:sılı yığnamak, ele getirmek.

bar-dāştan: *masdar* Yoqarı aldırmaq, ele almak, bir za:dı yerden göstermek.

bord-bār: *sif.* Şabırlı,

149

qana:‘atlı, cıdamlı, cefa:keş.

bor-dan: *masdar* Ekitmek, ö:ziñ bile alıp barmak.

Barde: *ism-i masdar* Ğula:m, ğul, ğırnaq.

bardiy: *is.* [Ar.] Otuñ bir ğörnüşü, ğarğa meñzeş inçe uzı:n ot.

barrasi: *masdar* Barlamak, derñemek, bir i:şe yetişiklik etmek, gözden geçirmek.

barzḥ: *is.* [Ar.] Duzaḥ bile behišt a:ralığında bolan ca:y, bara:ziḥ cem‘.

bar-zegār: *sif.* Dayha:n, tayha:n.

bar-zegar: *sif.* Tayha:n, dayha:n, ekerançı.

barzan: *is.* Şehriñ bir bö:leği, bir maḥallesi, maḥalle, köçe, şehirda:rıñ süreyen yeriniñ bir bö:lümi.

barzidan: *masdar* Şa:ra:plıq, i:şi ı:zlı ı:zına birine yétirmek, i:şi devam bermek, i:şe şa:r:ap bolmaq.

barzigar: (=barezgar) *sif.* Tayha:n, dayha:n, ekerançı.

barzin: *is.* 1. Hürmetlanan, 2. Hıra:sanda bir ateşgedeniñ a:dı, geçmişde oña “Azer Berzin”, “Azer Berzin mihr”, “Ateş Berzin” hem aydılıdır.

bars: *is.* Düyāniñ burunlığı.

bores: *is.* Kalem meve meñzeş nārse onuñ bilen mata: za:dı arassalanyar.

bors: *is.* Dağda bityān serv ağacınıñ mi:vesi.

bors: *is.* [Ar.] Pamık, paḥta.

barsar: *is. veyā sif.* 1. Baş üsti 2. Belend mertebe.

barasm: *is.* Zertüştilar bayramçılıqleri geçirip durqalar, gez ve nar ağacından inçe şa:hā:sını kesib ele almaqlıqları.

boreş: *ism-i masdar* Kesmek.

boreş: *is.* Ticaratlıq pa:ydan bir berkden bir bö:legi, bir za:tdan kesilen bö:lik, küpün, ğa:vınıñ bir dilimi.

borş: *is.* [Rus] Et, kelem, pomazor ya:lı za:tlardan edilen suvıq nahar.

baraş: *is.* [Ar.] Insa:niñ enda:mında veya: dirnağıñ

150

üstünde bolan ğara alamñı.

bereş: *is.* [Fr.] İşgalañ, deşik, taḥte daş, avnıq daşıñ bir birine cu:ş tutanı.

bar-‘aks: *sif.* [Far.-Ar.] Tersine, ğarşısı:na.

barf: *is.* Ğar.

barf-pāk-kon: *is. veyā sif.* Maşınlarıñ süyşesine deĝen ğa:rı ve yağın suvını bark bile arassalayan ğural.

barf-rub: *sif.* Ğa:r arassalayan ğural.

barfak: *is.* Na:sağlığıñ bir görnüşi, köplenç ya:ş ça:ğalarda görünyān ağız ğaynama.

barğ: [Ar.] Yıldıravıq, parlaq, barq, yıldırım.

barğ-āsā: *sif.* [Ar.] Barq ya:lı , çalat barq ya:lı , göz açık yumyan çañ.

bar-ĝarār: Durnuqlı, devamlı, hemi:şelik, mā:kā:m.

barakāt: [Ar.] Cem‘-i bereket, artıqlıq, köplük, känlik.

barkat: *masdar* [Ar.] 1. Ösmek, ulalmak, artmak 2. Sa'a:det, köplük, kânlık, bolçuluk; cem' bereka:t.

bar-keşidan: *masdar* [Ar.] Yoğar çekmek, yoğarı ekitmek terbiye bermek, eklemek.

bar-kenār şodan: İ:şden boşalmak.

bar-kandan: *masdar* Yolmak, bir za:dı başğa za:tlardan yolmak, köki bile ayırmak, kökünden yolmak, ğoparmak.

berke: *is.* [Ar.] Suv havzı, suv yığnanyan yer, kiçi isteğarlar, göl.

barg: *is.* Varak, yaprak.

barg: *is.* Sa:man, öy esba:bı.

bar-gardan: Övirme, dolama, ğaytarma, kopye ka:ğız , karbon.

bar-gardāndan: *masdar* Ğaytarmak, dolama, çövirip ı:zına övirme.

bar-gozidan: *masdar* Bellemek, saylamak, saylap seçmek, ha:lap almak.

barg-e-sabz: *ism-i mürekkebe* Ta:ze gök yaprak, dervişleriñ a:damlara ı:slı ta:ze hödürleyān yaprağı.

151

bar-ğaştan: *masdar* Övrölmek, dolanmak, dönmek, ı:zıña dönmek.

barğ-māhi: *ism-i mürekkebe* Derya:-i siyahdan Hazer derya:sına köpletmek üç:i:n getirilen bir hi:l ba:lık.

barge: *is.* Yaprak, yaprak ya:lı za:t.

barge: *is.* Bir ölçekde kesilen bö:lék ka:ğız ya muğavva, kita:b ve ayrı za:tlarıñ a:dı meretteb bolmak üç:i:n yazılıyar ve begedanda ğoyulyar.

barelyān: *is. veya sıf.* [Fr.] Ğımmat baha: da:ş, berelyān, yaldıravıq-parlak övsip duran almas.

bar-maki: *sıf.* Berme:ğe ba:ğlı, bermek handa:nına değışli.

bar-malā: *sıf.* A:şka:r, 'aya:n, açık, üsti açılıyan.

barme: *is.* (parmā) Mette, ağaç ve demir ya:lı za:dı deşilyān ğural.

bornā: *sıf.* Yigit, civa:n, civa:n, yetğincek, co:ma:rt.

bar-nāme: *is.* Kita:bıñ ya: ha:tiñ başında yazılıyan yazğı, perükram, muğaddime di:ba:çe, başlanğıç.

ber-enc: *is.* Bürünç.

ber-enc: *is.* Tüvi.

boroşit: *ism-i mürekkebe* Na:salığınıñ bir görnüşü, öyken çişme keseli.

borudat: *masdar* [Ar.] Savıklık, savımak.

boruz: 'Aya:n bolmak, anıklamak, ä:şka:r bolmak, yüze çıkmak.

borumand: *sıf.* Semerli, mi:veli, iymişli.

barumand: *sıf.* "Abarumend" sözüñ ğı:sğaltması, a:braylı, a:brayı köp bolan, hörmetli.

berun: *is.* Artık kep, sebep, saña **berun tav:** Seniñ üçü:n.

barre: *is.* Ğuzı.

Bere: *is.* [Fr.] Sa:de erñeksiz ğalınan parçadan edilen papak.

bere: *sıf.* Yağşı arassa yo:l, yaraşıklı, mına:sı:b.

borhān: *is.* [Ar.] Delil, sebep, zara:r, berkleşen deli:l, bera:hi:n cem´.

bar-ham zadan: *masdar* Bulamak, ğatım ğarım etmek, bulaşdırmak, ğarmak.

berahne: *sıf.* Yala:ñaç, çıplak,

152

eĝin eşiksiz, lut.

barriy: *sıf.* [Ar.] Çöle ba:ĝlı çölde ve düzde gezyäne ba:ĝlı, şahra:lı.

beryan: *sıf.* Şara eti ya balıĝı şara çişme düzib evde kebab edilen.

barid: Ka:şid, atlı, çapar, ‘Arabça barid diyilyär, burud cem´.

boridan: *masdar* Ayırmak.

berigād: *sıf.* [Fr.] 1. Bir topar karger, bir başlıĝıñ eliniñ aşa:ĝında işlemegi 2. Ğoşun ğurluşıĝında bir iki tip heñ.

boz: *is.* Geçi.

baz: “bazidan” işliĝiniñ buyruk (fi‘l-i emr) forması: Ğımılta, hareket et, övüs.

baz: Yörelge, a:’yin ve resim dāb ma’nıda.

boz: *is.* Defe.

bozz: *is.* [Ar.] Ketenden veya pamıkdır veya ayrı za:tlardan edilen geyim, parça, mata:.

boz-e-ahte: *is.* Erkeç.

bazzāz: *sıf.* [Ar.] Parça satyan, mata: satyan, mata: satıcı.

bozāq: *is. veya sıf.* Aĝız suvı, süleki.

bezdāĝ: *is.* Ğılıçdır ğama ya:lı za:tiñ pasını ayıryan ğural.

boz-del: *sıf.* Ğorķak, hékéç.

bozorg: *sıf.* Ulı, ğorlatlı, kābe, şerif, a:braylı.

bozorg arteştārān: Erteşiñ i:ñ ulı buyrıķısı, maka:mlı köplenç şa:hlara ğa:şlanyar.

bozorg-dāşt: *ism-i masdar* Ulı tutup ğorlat goyma:n, şarfa goymak, ulı tutmak.

bozorg-sāl: *sıf.* Köp ya:şan, ya:ş ulı.

bozorg-maneş: *sıf.* Himmeti belend, ulı orunlu.

bozorg-vār: *sıf.* Ğörmetli şahış, şerif ve ulı a:braylı ğorlatlı a:dam.

boz-ĝāle: *is.* A:vlaķ.

bozak: *is.* Kiçi geçi, çebiş.

bazak: *is.* Bezemek, gözelleşdirmek, avadanlamak.

boz-e-kuhi: *is.* Da:ğ geçi, da:ğ

153

geçisi, ol çölde ya:şayar.

bazm: *is* Ça:kılık, mihma:nçılık, toy bayram meylisi, ‘ayş u ‘işret yığnağ.

bazm-ārā: *sif.* Meylisi bezeyān kişi, meylisi ‘ayş u ‘işretli édyān bezeyān.

bezangāh: *ism-i mürekkebe* Görkuli yer, emin bolmadık yer, galtamanlarıñ oğrılarıñ i:li ta:layan yeri.

bezeh: *is.* Günāh, hata:, ya:zık, ‘a:şılık.

bezeh-kār: *sif.* Günāhkā:r, ya:zıklı, ‘aşi, hata:ka:r.

bostān: *is.* Bostan, ba:ğ ba:ğçeli köp mi:veli ağaçlı yer.

bestān-kār: *is. veya sif.* Alğılı, birinden almalı pulı bolan.

bastar: *is.* Yorğan düşek, yazğılı düşek, yatılmalı yer.

bastar-i: *sif.* Bastara değışli, sırķav, na:sağ yatan, marı:z, yerinden gala bilmeyān.

bastan: *masdar* Ba:ğlamak, doñmak, bir za:tı bir za:da ba:ğlamak, dañmak, uşlamak.

bastani: *is. veya sif.* Yüz gaymak, doñdurma.

besotuh: *sif.* Yadav, a:rğın, bi:za:r bolan.

baste: A:rğın, haste, melu:l.

bast: *masdar* [Ar.] Yaratmak, giñlemek, ösdirmek.

bask: *is.* Urulan arpa ve buğdayıñ destesi.

basketbāl: *is.* Köp bolup oynalyan verzeş, iki topar bolup oynalyan oynuñ bir görnüşi.

bas kardan: *masdar* İ:şden el çekmek, i:şden saķlanmak.

besm: “basm” iñ yeñletmesi, ya ‘nı “Bismillahi’r-raħmani’r-raħim.”

besmel: *is. veya sif.* Hayva:nıñ öldürcek bolnanda “Bismillah” diyip öldürilyār ve ölen hayva:na “Bismil” diyilyār.

besyār: Köp, kān, artık.

basic: *is.* Esba:b ve sama:n, yarağlı güyçleriñ bir yerde kaşd ve a:rada edip tayya:r bolmağ.

154

baş: *is.* Boğun, şanduka bend edilyān demir.

boş: *is.* Ya:l, atıñ ya:lı , atıñ boyun saçı.

beş: [Türk] Bāş.

bāşş: *masdar* [Ar.] Hoşlık, şa:dlık, açık yüzlilik, gülér yüzlilik.

başş: *masdar* [Ar.] Şa:d, açık yüzli, gülér yüzli.

beşarat: *is.* [Ar.] Hoş habar, boşlık, şa:dlıklı habar.

başşāş: *masdar* [Ar.] Gülér yüz, açık yüz, şa:d harm.

başar: [Ar.] Insa:n, a:dam.

beşr: *ism-i masdar* Gülér yüz, açık yüz.

boşqāb: *is.* [Türk] Ta:bağ, aş salınyan ta:bağ.

beşkan: *is.* Barmaqları şarkıllatmaqdan çıxyan ses. **beşkan zeden:** Barmaqları şarkıllatmaq.

beşkufe: *is.* Şukufe, gönçe, ağacıñ fındıqla:p gül bermeği, güllemeği.

beşkul: *sif.* 1. Çalt, yüvrük, 2. Həriş, i:şñer, zahmetkeş.

boşke: [Rus] Çélék.

boşur: *is.* Ğarğış, érbét du'a:, peşmen ve pesver hem diyilipdir.

başir: *sif.* [Ar.] Hoş habar getirici, oñat habar yetirici, bu:şlıkçı.

basārat: *masdar* [Ar.] Görgürlik, bilimlilik, da:nalık, görücilik.

basar: *is.* [Ar.] Göz, göz görücilik, ebsa:r cem'.

basri: *is.* [Ar.] Başre ba:ğlı bolan, başreli, başre a:damlara değışli.

basir: *sif* Da:na, göz açık, görgür, da:na, görüci, beşa:'ir cem'.

bezā: [Ar.] Bö:lék itler, cem'-i baz'a.

bezā'at: [Ar.] Pul, baylık, serma:ye, ma:l, beza:'i' cem'.

battāl: *sif.* [Ar.] Bi:kā:r, i:şsiz, salla:h, ağzına gelenini samrap yören.

batālat: *masdar* [Ar.] Ba:tır bolmaq, gayratlılık, gücürllük.

betālat: *masdar* [Ar.] Bi:kā:r bolmaq, yaltalık, sala:hılık.

155

batar: *masdar* [Ar.] Şa:dlığına busyamağ ve hadden çıkmag, ni'matı köpelende şa:dlığı çenden çıkmag.

batr: *masdar* [Ar.] Kesmek, dilimek.

botri: *is.* [İng.] Süyşe.

betrir: *sif.* [Ar.] Dil uzı:n, gı:kçılıkçı utançsız.

betriğ: *is.* [Ar.] Bu söz ğadı:mlarda, ulı beyik , Rum ğoşınıñ hākim ve fema:ndesine aydılyan eken.

botl: *sif.* [Ar.] Ba:tır, gücürli, gayratlı, ebta:l cem'.

botl: *masdar* [Ar.] Ba:til bolma, pu:ç bolmaq, za:ya:lanmaq, i:şden ğalıp bi:kā:r bolmaq.

botlān: *masdar* [Ar.] Ba:til bolmaq, za:ya: bolmaq, eyş ve bi:kā:r bolmaq, bi:kā:rlıq, pu:çlık, i:şden ğalmag.

batn: *is.* [Ar.] 1. Ğarın, bir za:tiñ içi 2. Tayfa ti:re ma'nıda, batu:n cem'.

batan: *is.* [Ar.] İç ağırı, küp iymekden ya: ğarın ululukdan yetyān iç a:ğırı.

baten: *sif.* [Ar.] Ğarınlağ.

batın: *sıf.* [Ar.] Ğarınlak, ulı Ğarınlı a:dam.

ba's: *masdar* [Ar.] İ:bermek, i:bérilmek, turuzmaq **yemü'l ba's:** Kıya:met.

be'sat: *masdar* [Ar.] Yo:llamaq, i:bermek, uyandıрмаq, turuzmaq, 2. Ayak üstüne Ğaldırmaq.

ba'd: [Ar.] Ondan soñ, gelecekde, soñra, oñ soñ, soñ.

bo'd: *is.* [Ar.] 1. Daşlık, daş, uzak 2. Boy-i:n, yoĝı:nlık, eb'a:d cem'.

ba'z: *is.* [Ar.] Bir za:tuñ bö:legi, bir nâça, köp za:tuñ bir bö:legi.

ba'uz: *is.* [Ar.] Çı:bın veya: ş. m. birliĝi: ba'u:za.

ba'id: *sıf.* [Ar.] Daş, uzak, yaqı:n bolmadık.

baĝā: *sıf.* Müħenneş, deyyu:s, faħişe, teleke i:ş édyän 'aya:l.

boĝāt: [Ar.] Ö:z başına gidenler, boynı yoĝı:nlar, zo:rlular.

beĝāz: *is.* Gāz, kefişçiler kövşe goyyan tike ağacı.

156

boĝāz: *is.* [Türk] Boĝaz, iki a:dañ arasından gelyän derya:ñ bir bö:lümi, iki derya:nı biri birine yetiryär ya'nı bi:rikdiryär.

baĝrā: (=karaz) Erkek doñuz, yeke ĝapan.

boĝrā: Türk sözünden: Unlı aş, Buĝra:ħa:nı hem diyilyär. Türkista:nıñ pa:dşası Buĝra:ħa:na deĝişli.

boĝranc: *sıf.* Kı:n, çetin çılışırmlı, üsti üstüne.

boĝz: [Ar.] Ki:ne, düşma:nlık, yürék ĝaralık öyke.

baĝl: [Ar.] Ğatır, ebĝal, buĝa:l cem'.

baĝal: *is.* Ğucaq, ĝoyun, kıra, ya:n.

baĝal kardan: *masdar* Ğucaĝıña almaq, ĝoyna salma, ba:ĝriña basmaq, ĝuçmaq.

baĝal goşudan: *masdar* Ğucaq açmaq, ĝoyını açmaq.

befovr: [Ar.] (fevri) Ti:z, çalt, çakĝan.

beĝā': [Ar.] Zıya:ratĝa:ħlar, baĝa'alar, cem'-i baĝ'a.

baĝĝāl: *sıf.* İyim-içim za:tları satan, avnıq düvnük za:tları satyan a:dam.

baĝāyā: [Ar.] Ğalanlar, ĝalındılar, cem'-i baĝiyye.

baĝā: *masdar* [Ar.] Ya:şayış, ya:şamaq, elmıda:m bolup durmaqlık. Hemi:şelik ĝalmaq, mıdama:lıq, hemi:şelik.

bāĝare: *is.* [Ar.] 1. Cöññe, bir öküz 2. Kıra:nıñ bir süreleriniñ a:dı.

boĝ'e: *is.* [Ar.] Di:n yo:l başçılariñ ve şa:lıħ a:damlariñ ca:ylanan yeri, beĝa:' cem'.

boĝul: [Ar.] Cem'-i baĝl, sebzi, gök ö:nüm, dā:ne, mi:ve ya:lı .

baĝi': *is.* 1. Köp ba:ĝlı ve ağaçlı yer 2. Medinede bir ĝo:namçılıĝıñ a:dı, Cennetü'l-baĝi'.

bağiye: *is.* [Ar.] Artıp ğalanı, ğalındı, artıp süyşen, artıqmaç, beka:ya: cem´.

bekarat: *masdar* Ğı:zlık, el deĝmedik.

bekavol: *sıf.* Türk sözünden, beka:vul, pa:dşal:lara ve ulı

157

a:damlara iymi:t tayya:rlayan a:dam.

bokā’: *masdar* Ağlamak, ağı.

bakkā’: *sıf.* Köp ağlayan, kân ağlayan.

babake: *is.* Çövrék ho:reş, ğo:rud ve ba:ğ bilen edilen çörék ho:reş.

baktāş: *is.* [Türk] 1. Bek bile ta:ş ğatışdırma hılta:ş hoce beктаş ya:lı 2. İ:liñ ulısı diyip aydılyar, emiriñ yanında i:şleyänler, olar bir birine beктаş diyip adlandırıyar ekenler.

bekr: *sıf.* [Ar.] Ğız, el deĝmedik, ene ataniñ ikinci ferzendi, ebka:r cem´.

bakr: *is.* [Ar.] 1. Düye köşeği, ya:ş düye, 2. Bir ‘Arab ti:resiniñ atası.

bokre: *is.* [Ar.] “bokret”: erti:r i:r, cıha:n yayılan vaĝtı, seher vaĝtı.

be-gāh: Ti:z, erti:r i:r bege ve pegah ve pege diyip-de aydılyar.

be-gardan-gereftan: *masdar* Boyun almak, söz etmek, ‘ahd etmek, hötdelenmek.

bağras: *is.* Mata:nıñ bir görnüşi, i:r vaĝt ondan papaqdır ve yağın eşiği ya:lı za:t tikyan eken.

beglar: *is.* [Türk] Bi:ğler, ha:nlar.

begom: *is. veyə sıf.* Ba:nu, ha:tın.

bol: Pi:şvend bolup gelyär. Köp bol ma’nıda.

bal: [Ar.] ‘Atıf söz, belke, belkem.

bol: *is.* İğde.

bel: *is.* Ökçe, ayak ökçesi.

bell: *is.* [Ar.] 1. Şıfa:, na:sağıñ şıfa: tapmağı 2. Da:na, bilimli ma’nıda.

bel: Yeñlitme söz, muħaffif-i behl, bir za:tı goy diyen ma’nıda.

belād: [Ar.] Şehirler, cem´-i beled.

balādat: *masdar* [Ar.] “Bela:det”: zehi:nsiz, kötdek, zihinsiz.

balāde: *sıf.* Fa:sık, bedka:re, bedna:m, yüzi ğara.

balāgat: *masdar* [Ar.] 1. Açık arasa geplemek, yeterlikli sözlemek, dileva:rılık, gepe çeperlik 2. İştıla:h-ı kela:mda gepleşyän a:damiñ yağdayna ve düşüncesine görä görleşmek.

balāgi: *sıf.* [Ar.] Dileva:r, gepe

158

çeper, aytaç, gepni yeterlikli düşündirip aydıp bilyän a:dam.

balā-gardān: [Fa.-Ar.] A:damdan bela:nı savyan, dolayan ğaytaryan ve daşa salyan şadağa ve Hıday yo:lı.

balāl: *is.* Cöven, Mekke çöven.

balāl: *is.* [Ar.] Boğazı ölçerdyän, suv veya: süyt ya:lı närse.

balā’: [Ar.] ‘Aza:b derd, ağırı, bela:ya cem’.

bolbering: *is.* [İng.] Maşınlarıñ teğirniñ içinden gelyän ğuralı, maşınlarıñ tiğirini aňsat aylayan abza:lı.

bel-beşu: Bel beşu muħaffif behel ve beşu yağnı ğavı git, kina:ye sözi ğavğa bolağayçılık.

bolbol: [Ar.] Hoş a:va:z ğuş, bülbül.

bolbol-i: *is.* Şara:b ve şara:b kâ:sesi, kâdi ve şi:şeden becerlen ğa:b.

balah: *is.* Çiğ hurma.

balh: Şara:b ğoyulyan ğa:p, kâ:diden şi:şeden edilen ğa:p.

balh: Ağacnıñ bir görnüşi, belu:t ağacı.

balah: Ululuk, beyiklik, menlikçi, ulı tutyan, ulumsı.

balad: [Ar.] Şehir, bela:d cem’.

balad: *sıf.* Yo:l görkezici, beled, serda:r.

boldān: Cem’-i beled ve belde, şehirler.

balādan: Başra ve Ku:fe şehri.

belderçin: *is.* [Türk] Buğday arfa ekinleriñ içinde ğuzlayan ğuş, Farsça kerek diyilyär.

balad-iye: *is.* [Ar.] Şehirda:rı.

bolşevik: [Rus] Bolşeviğniñ tarafda:rı.

bal’am: *sıf.* [Ar.] Damağçı, ğovran, damağı eyecen çalt basım yuıdyan.

bal’-idan: *masdar* [Ar.] Yuvitmak, iymiti iymek, boğazdan geçirmek.

boğār: *is.* Heşterħa:nda buyralı ğızıl ğayış oñat ı:slı ağacnıñ ğapığından becerilyän ya’nı ‘amele gelyän ğayış.

159

balğam: [Ar.] Enda:mdan çıkyan aq madda ğaba:bet a:dalğasında ğa:kılıklardan ğasa:ba ğelyär, ğa:kılık.

balğā’: *sıf.* Mü’enneş-i ablağ, ğara a:la, ya’nı her za:tıñ a:k ğarası.

bol-kāme: *sıf.* Hövesceñ, arzuvlı, köp ğesretli.

bal-ke: [Ar.-Far.] Şayed, éysém, belki.

boland: *sıf.* Uzı:n boylı, boyı dartımelı, çekimli, yoğarda beyiklikde yerleşen, belend.

boland-āvāz: *sıf.* A:dli a:braylı a:dam, şöhet tapan a:dam, adığan sesi ğatı a:dam.

boland-aħtar: *sıf.* Baħtli, ıqba:llı, belend baħtli.

boland-bālā: *sıf.* Çekimli, boyı ösğün, uzı:n boylı, boyı dartımlı.

boland-pāye: *sıf.* Mertebesi derecesi ulı, ornı ulı, maқа:mı mertebesi ‘a:li.

boland-parvazi: Göçgünlilik, pardaklık.

boland şodan: *masdar* Yoқarı çıқmaq, beyikliğe yetişmek, yeriñden turmaq, uzanmaq.

boland-gu: Sesi ğatı çıkaryan destgäh sesi güyçlendiriyän ğural, yığnaqlarda hemme kişä sesi eşitdirmek üçi:n ulanıyan destgäh.

boland-nām: *sıf.* Şöhretli, a:dlı, co:ma:rt.

boland-nazar: *sıf.* [Far.-Ar.] Himmeti yoқarı, belend himmetli, ğatı daşdan görüyan a:dam.

boland-hemmat: *sıf.* [Far.-Ar.] Niyeti ğatı yoқarda bolan ulı himmetli bolan.

baluç: *is.* 1.Ta:c ħaru:s, ħoraziñ tacı, kekeci, 2. Belucista:nda oturumlu Eyrıanlı ulı tayfanıñ a:dı.

bolur: *is.* [Ar.] Şi:şe maşğalasından bolan ğatı durı ve şaf Farsça oña billu:r diyiyärler.

boluz: *is.* [Fr.] İ:ş geymi yeқа:lı köynek Fars dilinde beli:z.

balut: *is.* [Ar.] Uzı:n yoğın ağacıñ bir görnüşi.

160

boluğ: [Ar.] Ya:şı yiğitliğe yeten, yetğincek.

bolof: *is.* [Fr.] Top ve teşer, ğorkı berme, pardak, haybat atma.

belok: *is.* [Fr.] Bö:lék, topar, siyasetdaş, ağzı bir bolan yu:rtlarıñ yığımı.

boluk: *is.* Şara:b içelyän ğa:b.

boluk: *is.* [Fr.] Vila:yet, nā:çe o:ba ve қаşabadan ‘iba:ret.

bale: ‘Arab sözünden: Hava: diyin sözi.

bolh: [Ar.] Cem‘-i eble, Fars dilinde ‘aқılsız na:da:n aқmaq ma‘nıda.

belyārd: *is.* [Fr.] Mi:z üstünde oynalyan verzeşiñ bir görnüşi.

belit: *is.* [Fr.] Belit, otobüsdür ğatardır veya sinemalara girmek üçi:n yöri:te çap edilen ruhsat ka:ğızı, belit.

balıg: *sıf.* [Ar.] Oñat ğürleyän, dilevar, gepe çeper, sözi yeterlikli, buleğa’ cem‘i.

bomb: *ism-i mürekkebe* Güyçli partlayıcı yarağlardan öni uçyan bile hevadan düşma:nıñ üstüne yağdırılyar oқlanyar, bomb.

bomb-e-atomi: *ism-i mürekkebe* Baran yerini baқıp nabut édyän partlayıcı bomlardan.

bombārān: *is.* [Fr.-Far.] Bomb yağdırmaq, bomb atmaq.

bomb-afkan: *is. veya sıf.* Uruş uçyanı, bombı ħarбі yarağlı düşma:nıñ üstüne ta:şlayan uçağ, uçyan.

bon: *is.* Düyp, esa:s, kök, ebneye cem‘.

banader: [Ar.] Cem‘-i bender, benderli navlarıñ yük yüklep ve boşatyan yerleri, portlar.

banā kardan: Ğurnamak.

be-nāgāh: Birden, ħabarsız, duydansız.

banā-guş: *ism-i mürekkebe* Ğulağın yumşağı, ğulağın düybi.

be-nām: *sıf.* A:dlı, şöretli, a:dığan, meşhu:r.

benām-izad: Ğuda:y'ın a:dına, Tanrı'nın a:dına.

banān: *is.* [Ar.] Barmaqların ucı başı, tövereği.

161

banān: *is.* Muz.

benā nahādan: [Ar.-Far.] Dikeltmek, ca:y salmak.

bonāvar: *sıf.* 1. Kökli, düypli, o:y, 2. Ulı yara çış diyip-de aydılibdır.

banā': *is.* [Ar.] Tam, ca:y, 'ima:rat.

bannā': *sıf.* [Ar.] Da:ş ussası, benna:'. .

bon-bast: *sıf.* Öñi-övi yapıq, övi tutuq bolan köçe, yo:l.

bent: *is.* [Ar.] Ğız, bena:t cem'i.

boncol: *sıf.* Pes, ütmedik ma:l, teleke, müşterisi bolmadık ğalan ma:l.

band: *is.* A:damın endamının sünükleriniñ bi:rikyän yeri, boğun, iki za:dın bi:riken yeri, ve hem-de yüb ve ba:ğ ma'nıda.

band-āb: *ism-i mürekkebe* Pol, suvın övini tutyan pol, sed.

band āmadan: *masdar* Ba:ğlamak, öñi tutulmaq, övi kesilmek.

bandar: *is.* Derya:nın ğirasında ğämilerin yük yülöp ve düşüryän yeri, pürt bender.

bandar-e-āzād: *ism-i mürekkebe* Haysı bir yu:rtda ğämilerin yük düşürüp yüklemegi ve gelib gitmeği aza:d bolan bolsa oña bender aza:d diyip adlandırılar.

bandar-gāh: *ism-i mürekkebe* Bender, derya:nın ğirasında ğämilerin doynap la:bır oqlayan yeri.

band şodan: *masdar* Bir za:da iletişmek, bir za:da sallanmaq, bir za:da sallamak.

band kardan: *masdar* Ba:ğlamak, yılmamak, bir za:dı başğa bir za:da ğısdırmaq.

band keşidan: *masdar* Zında:nda geçirmek, zında:nda oturmaq.

bandeme: *is.* Kilid, köyneğin ve geyim ya:lı eğin eşiğin kilidi.

bande: *sıf.* Ğalam, ğullıqçı, ğul, Ğuda:y te'a:la bende, bedega:n cem'.

bandi: *is.* Ba:ğlı, esir, tutsaq, bendi, bendeyan cem'i.

benser: *is.* [Ar.] Orta barmaq bile ğülbi:bi barmağın a:rasındaki oğulbi:bi.

162

banafş: *sıf.* Ba:damcan reng, mor, ma:vı.

banafşe: *is.* Benevşe, ğülüñ bir ğörnüşü.

bonak: *is.* I:z, eşer.

- bonk:** *is.* [Ar.] 1. Za:dıñ aşlı, bir za:dıñ düybi 2. Gi:ceden bir naçä sa:‘at geçmeği.
- bonak-dā:** *is. veya sıf.* Za:dı lommay satyan satıcı, çülke satyan düka:ncilere ħarid beryān, kültim satıcı mağazın.
- bongāh:** *is.* Öy, enba:r, alış beriş ca:yı, ğurama, i:ş meka:nı.
- bonovvat:** *masdar* [Ar.] “benevvet” oğullık, oğulluğa almak.
- bone:** *is.* Aşıl, ri:şe, kök, düyp.
- bane:** *is.* (=benk) Pistä meñzeş ağaç, saķıç ba:ĝı hem diyilyār, ondan saķıç alınıyar, çatlanguş.
- boneh:** *is.* Ca:y, meka:n, düka:n, eĝin eşik esba:b.
- bonayy:** [Ar.] “İbn” sözünüñ kiçeltemesi: “ ya: bonı / ey ‘azi:z ferzendim, ey ‘azi:z oĝlum”.
- bani ādam:** *ism-i mürekkebe* [Ar.] A:dam oĝlanları, a:dam evla:dları.
- bonyād:** *is.* Pa:ye, esa:s, düyp, kök.
- bonyad-gar:** *is. veya sıf.* Benna:’, mi‘ma:r, ta:m ustası.
- bonyād nahādan:** *masdar* Bina: etmek, başlamak, peyin dökmek.
- bani-esrā’il:** *ism-i mürekkebe* Ĥazret-i Ya‘ķu:biñ evla:dları, Yehudlar, Şu ğünkü keli:mi:leriñ evla:dı.
- bani-fātemeh:** *ism-i mürekkebe* Ĥazret-i Fa:tımanıñ evla:dı onuñ ferzendleri İma:m Ĥasan ve İma:m Ĥüseyin.
- bani-hāšem:** *ism-i mürekkebe* Ha:şim bin ‘Abdümenaf oĝlunuñ ferzendleri Ķureysiñ a:braylı a:damlarından ‘Abdümttalibiniñ ħa:ķası.
- bavv:** *is.* [Ar.] Kā:p, ħayva:nıñ ölen ça:ĝasınıñ içine sa:man doldurup enesini a:ldap süyt sağmaĝı.
- bu:** *is.* I:s, ħoķ.
- bu’idan:** (=buyiden) *masdar* I:sĝamak.

163

- bavāsir:** [Ar.] Ba:bası:l, bava:sır.
- bavā’es:** [Ar.] Cem‘i ba‘iş ve ba‘işe, sebebler, zara:rlar.
- bol-havas:** *sıf.* [Ar.] Hövesi köp bolan, hövécéñ Farsça “belheves” hem yazılyar.
- bu bardāštān:** *masdar* I:s almak, ı:s tutmak.
- bu bordan:** *masdar* 1. I:s bilmek, 2. Kina:ye sözündeñ: Entek bir sır ħabarı duymaķ, ğüma:n etmek.
- bute:** *is.* Köp yapraklı kiçi ot, 2. Dürli naĝışñ bir hi:li 3. Züluf, saç hem diyilyār:
- bute:** *is.* Ķızıl eridilyār ĝa:p.
- butimār:** Hoķar (suviñ kenarında ĝira:sında durup ba:lıķ avlayan boyu uzı:n boynu ĝı:sĝa ĝuruķlı a:ķ yaşıl ve mavi rengde bolan ĝuş).

bucar: *is. veya sıf.* Gallanı arassalayan a:dam, **bucārı:** Elek bilen galla arassalayan destgāh.

budār: *sıf.* I:slı.

budce: *sıf.* Devletiñ ya bir huşu:şi bengahnıñ bir yılda bolan çıkdacısı hem-de gi:rdedisiniñ cem'ı.

budan: *masdar* Bolmaq, ba:r bolmaq.

burān: *is.* Ğatı yelli savıq ğar yağın ğatışıklı añzaq heva: : Sırgın ğatı ğa:rlı yelli yağın heva:.

burjevā: *ism-i mürekkebe* Şehirde oturmıllı pullı bay erba:b, ma:llı ğaralı a:dam.

burak: *is.* Buğday unı bile pişirilyän suvuq aş.

huriyā': *is.* [Ar.] Külüş, ğarğıdan doqalan döşek, Farsça buriya diyilyär.

buz: *is. veya sıf.* 1. Yüvrük at, gök do:r at 2. Zehinli düşünceli uqı:plı a:dam.

buzineh: *is.* Maymun, enter.

bustan: *is.* 1. Ba:ğ gülista:n, gülza:rlıq, 2. Şeyh Sa'diniñ yazan şi'r kita:bıñ a:dı.

buse: *is.* Öpme, öpüş, oğşama.

bus-idan: Oğşamak, öpmek.

164

buveş: *ism-i masdar* 1. İsm-i maşdar bolmaq, boluş, ba:rlıq, 2. Yazğıt, taqdı:r.

buş: *is.* [Fr.] Ağız, ağızlıq.

buş: *is.* [Ar.] Her tayfa ve sınıfdan bolan ğatışık, oba:ş cem'ı.

buş: *is.* Derbend ve Ermenista:nda 'amele gelyän ağaç, ba:ğ.

bavş: *is.* Ö:züni görkezme, ö:züñi bezeme, ululıq ve gudratlılıq, pu:ç, pu:ç hem diyilipdir.

buq: *is.* Buq, buğ, tüydük.

buf: *is.* Ba:yğuş.

bufe: *is.* [Fr.] Köpüñ yıgnanyan yerinde iymit nu:şa:ba satılyan yer.

buğalamun: *is.* Tavıqlar maşğalasından bolan öyde saqlanyan ulı ğuş, hindi tavıq.

boks: *ism-i mürekkebe* İki bolup yumruq urmaq bile geçirilyän yarış, ol hem verzeşiñ bir görnüşü.

bu-ke: (=başed-ke, bud-ke) Boldı ki, bolsun ki diyen ya:lı , kâşki bolsadı.

bu gereftan: *masdar* I:s göstermek, tutmaq, érbét ya oñat ı:slı bolmaq.

bovl: *is.* [Ar.] Siydik, peşev.

bulten: *is.* [Fr.] Resmi açıklama, 'amellere ba:ğlı bolan nıza:mı veya: tabibçilik haqda açıklama.

boldozer: *sıf.* [Fr.] Yer ğazyan maşın, yöri:te yer ğazmaq üç:i:n becerlen maşın.

bulvar: *is.* [Fr.] Gülli çemenli bolan gi:ñ gözellenç üçi:n becerlen hıya:ba:n ve meyda:n.

bum: *is.* Yer, şehir, ülke fera:ğat-ı ca:y.

bum: Yerini tayya:rlama, zeminesini tayya:rlamaq, naqqışı: çekcek yerini üpçün etmek.

bumahan: *is.* Yer titreme, yer ırıldama.

bum-i: O:balı, o:ba a:dama değışli, o:ba a:damsı.

be-vije: Hıa:s-da ila:yta-da.

be: *is.* Ba:hey, behey.

beh: *sıf.* Ğavı, yağşı, oñat,

165

ķabu:l edilen.

beh: Ğavılığa ve ha:lanma:ğa değışli, hayra:n ğaldırıcı söz, päh.

bahā'i: *sıf.* Baha:'iye ba:ğlı bolan, Baha:'i yo:lına düşen, Baha:'i firķasından bolan.

bahā-dar: Ğimmatlı, baha:lı.

bahādor: *sıf.* Ba:tır, ğayratlı, pehliva:n, ğorķmazak ğuçurlı, aşlında ba:tır sözi, baha:dır sözünden alınan bolmalı.

bahār: *is.* Ya:z, baha:r.

bohār: *is.* 1. But, butħa:na, 2. Ateşgede.

bahār: *is.* [Ar.] 1. Gözellik, görnükllilik, 2. Bir gülün a:dı. Parslar oña “ gül-i gov-çeşm” ya'nı “ sığır göz” diyyärler.

bahārān: *ism-i mürekkebe* Yaz, yaz vağtı, baha:r faşlı, baha:r vağtı.

bahārestān: *ism-i mürekkebe* Turnuç ağacı ve merkebatı köp ekilen yer, dürlü gül ekilen ba:ğ ve bostan.

bahāre: *sıf.* Ya:za değışli, ya:z vağtı ele gelen ö:nüm.

bahāne: *is.* 1. Baha:na, bolğısız boytar-soytar etme, ca:ysız ötünç **bahāne cu:** Baha:naniñ ı:zında gezyan, baha:na arayan, baha:nacı, sapalaķçı.

bahhāne āvardan: Baha:na getirmek.

bahāne-cu: *sıf.* Baha:na isteyän, baha:na a:ralayan, baha:naçı.

baha': *is.* Nırħ, ğıymat, değer, beha:'.

Behbud: *masdar* Ğavı bolmaq, ğoturmaq, ayınmaq, sağık, sela:matlık.

boht: [Ar.] Yalan töhmet, ğaralamaq, ğara çekme, töhmet etme.

bohtān: *is.* [Ar.] Töhmet, mıyca:bat, ğaralama, yalan töhmet, ğaralık yapma.

behtar: *sıf.* Ğavıra:ķ, yağşıra:ķ.

bahdāri: *is.* Sağık saklayış eda:rası.

behdāst: *ism-i masdar* Pa:ki:zelik, arassalık, sağık saklayış bö:lümi.

bahr: *is.* Kısmat, naşı:b, pa:y.

bahr: *is.* Dövinin yarısı, elbette

166

14 dövin bir zer‘ bolyar.

bahr: Naşı:b, pa:y, nep sebeb, zara:r, üç:n.

bahre-mand: *sif.* (=bahremend) Nepli, peyda:lı, hayırlı.

behruz: *is. veya sif.* Hoş gün, oñat gün, yağşı gün.

behruz: *is.* 1. Ğavı gök rengde bolan yıldıravıx billu:r 2. Hindi: kendir.

bahre: *is.* Kısmat, naşı:b, pa:y, peyda:, nep.

bahre-bardāri: *ism-i masdar* Peyda:lanmaq, hayırlanmaq, zira:‘atdan ö:nüm almaq, karha:nanıñ ö:nümünü satmaq.

bahre-var: *sif.* Neplenén, peyda: tapan, nepli.

behzād: *sif.* 1. Ğavı nesilli, tevli, aşıllı 2. A:damıñ a:dı.

Beheşt: *is.* Cennet, uçmaq, uçma, behişt.

beheşti: *sif.* Behište ba:ğlı bolan, behište değışli, bahşetli, hayratlı, behişti, bahşet naşı:b bolan.

bohlul: *sif.* [Ar.] Gülér yüz a:dam, açk a:dam, tayfa ti:resiniñ ulusı.

be-ham oftādan: *masdar* Beyle kecca:llık edip uruşmaq, iki yā nā:çe nāfer bolup cekeleşip söveş etmek, yakalaşmaq.

be-ham bastan: *masdar* Çatmaq, biri birine çatmaq, dañmaq, ba:ğlamaq.

be-ham peyvastan: *masdar* Bi:rikmek, sapılmak, du:şuşmaq, bir birine yapışmaq, çatmaq.

ba-ham zadan: *masdar* Hara:blamak, bulamak, pu:ç etmek, ahtar döñter etmek, ğarmak, pozmaq, biri birine urmak.

bahman: *is.* Şemsi yılıñ on birinci a:yımıñ a:dı.

bahman: *is.* Ğa:rıñ dağa köp yağıp yıǵnanıp yeliñ güyci bile baş aşa:k iñip öñünde, yo:lında na:ma bolsa veyra:n etmeği.

bahman: *is.* Otuñ bir görnüşi.

167

beh-maneş: *sif.* Ğavı ğılıklı, oñat aħla:klı, güler yüz, açk.

beh-nām: *sif.* Yağşı a:dı, yağşı a:d alan a:dam, a:braylı a:dam, ğavı adıǵan a:dam.

be-huş: *sif.* Zehinli, huşlı, düşünceli, ‘aķıllı. **be-hoş:** Huşlı bol, a:ğah bol.

behi: *is.* Be.

behi: *sif.* [Ar.] Ğavı, avadan görnükli, yağtı, a:ydıñ, parlaq.

behi: *ism-i masdar* Ğavılık, yağşılık.

beh-yār: *is. veya sıf.* Amuüzşegahda, peresta:rlık devresini okuvnu gutarıp derma:ngahda veya: kesel ha:nada i:şe başla:n a:dam.

beh-yār-i: *masdar* İ:ş ve derecesi, ornı behya:r bolan, behya:rılığa yeten, tanılan, ğavılığa ya:ra:nlık.

bi-āb: *sıf.* 1. Suvsız, suv bolmadık yer 2. A:braysız, utançsız ma'nıda.

biyābān: *is.* Şahra:, düz, çöl, ya:ban.

bayāt: Eyranı sazların biriniñ a:dı: Baya:t İsfahan, Baya:t Türk diyen ya:lı.

bayāt: *masdar* [Ar.] 1. Düşma:na çozış etmek üçi:n gi:ce ğalmaq 2. Gün a:şan ğatı çörék kağan.

bayāt: *is.* Eyranı Türk tayfalarıñ biri 2. Lurista:nda bir ğala:nıñ a:dı.

bi-ehtiyāt: Aladasız, fikirsiz.

bi-ehtiyār: Erksiz, ö:zünde erk bolmadık.

bi-arzeş: Ücitsiz, değersiz.

bayāz: *is.* [Ar.] A:k.

bi-e'tenāi: Äsgermesizlik, ehemmiyet bermesizlik, añşarmasızlık.

bi-amān: *sıf.* Reħimsiz, yüreği ğara ve ğatı.

bayān: *masdar* 1. A:şka:r bolmaq, tapılmaq, 2. Dileva:rılık ve açık sözlilik, açıklama, ta'bir, beya:n etmek.

bi-imān: *sıf.* İma:nı

168

bolmadık, ıma:nsız, i'tika:dsız.

bi-bāk: *sıf.* Ğorķmazak, ba:tır, ğucurlı, ğayduvsız, ğayra:tlı.

bi-barg: *sıf.* Yapraksız ağaç.

bi-bargaşt: *sıf.* İ:zına ğaytmaz bolan, üzölmez bolan, ı:zına övrölmedik.

bi-bezā'at: Serma:yesiz, eli da:r, ma:ta:ç, faķır, yo:ķsul.

bi-band-o-bār: İ:l düzğünine ve 'a:detine ve dāb destu:rına gitmeyān, köpçülüĝiñ dābine boyun eĝmeyān.

bi-bahre: *sıf.* Naşı:bsız, pa:ysız, za:tsız, yo:ķsul.

bi-pāyān: Soñsız, soñı bolmadık, a:hır bolmadık, imĝır.

bi-parvā: *sıf.* Ğorķmazak, kelle perva:y, söziniñ uğrında bolan, aladasız.

bi-panāh: *sıf.* Hiç za:tsız, indavsız, do:st-ya:rsız, arkasız, pena:hsız.

bi-pul: *sıf.* Pulsız, pulı bolmadık.

beyt: *is.* [Ar.] Öy, ta:m, beyu:t, beyu:tat, cem' şı'irden iki mısra:', ğoşıĝıdan iki satır, ebya:t cem'i.

bi-tāb: *sıf.* Bi:ĝarar, cıdamsız, incalıķsız.

beyt-ol-harām: *is.* [Ar.] Ka‘be öyi, Ka‘be, Beytu-llah, Allahnıñ öyi, Huda:nıñ öyi, ol müşrikler üç:i:n harām bolmağna görä soñ şöyle a:d goylıdır.

beyt-ol-lah: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Ka‘be, Huda:nıñ öyi, Ka‘be öyi.

beyt-ol-māl: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Yu:rduñ hazi:nesi, İsla:mı devletiniñ hazi:nesi, yu:rduñ hazi:nesi.

bi-cā: *sıf.* Ca:ysız, sebebsiz, deli:lsiz.

bicak: *is.* Bö:lék ka:ğız, satıcılarıñ za:dınıñ hi:lini ve sa:nını yazıb i:beryan ka:ğız, alıcı hatı.

bi-çāre: *sıf.* Ça:resiz, ‘ila:csız, oğrı:n yetiren, pena:hsız, yo:ksul, ma:ta:ç, bi:ça:re, taqadasız.

169

bi-çeşm-o-ru: *sıf.* Kina:ye sözünden haya:sız, şermsiz, utançsız, suvmsız.

bi-çun: *sıf.* Ta:ysız, deñsiz, meñzeşsiz.

bi-çun-o-çerā: Gepsiz, sözsiz, gürrrüñsiz,

bi-hāl: *sıf.* ‘Aci:z, yaramaz, yağdaysız, sözsiz, tuqa:tlı, ha:lsız.

bi-had: *is.* Bi:çaq, çaksız, çen çaksız, hadsız.

biḥ: *is.* Düyp, kök, ri:şe, esa:s.

bi-hānman: ‘Aya:l oğlan uşaksız ve öy ilsiz sa:lla:h, a:va:re, sergerda:n.

bi-herad: *sıf.* ‘Akılsız, na:da:n, samsık, ‘ımsız, aqmaq, düşüncesiz.

bi-hāb: U:kırsız, yatıb bilmeyān, u:qla:p bilmeyān.

bi-hod: *sıf.* Bi:hu:ş, hu:şsız, ha:lsız yağdaysız, kellesinde hu:şı bolmadık, erksiz, alcıra:ñ.

bi-ḥiyāl: *sıf.* [Ar.] O:y fikirsiz, enteşe, gayğı gamsız.

bid: *is.* Sa:yeli ağaç, sövüt ağacı.

bid: *is.* Güye.

bidād: *is.veya sıf* 1. Zulm, sütem 2. za:lim.

bidād kardan: *masdar* Zulm etmek, ezmek, sütem etmek, ho:rlamaq.

bidār: *sıf.* U:ya, u:qlamaqdık.

bidār-bāş: U:ya buluñ dimek, dañdan serba:z u:kıdan turuzmaq üç:i:n çalınan şeypu:r.

bidār-hāb: *ism-i mürekkebe* Oyalı oqılı bolmaq, oqlaman oya bolmaq.

bidār şodan: *masdar* U:qıdan turmaq, ä:gah bolmaq.

bidār kardan: *masdar* U:qıdan turuzmaq, a:gah etmek, habarda:r etmek, u:yandıрмаq.

baydaḥ: *is. veya sıf.* Yıldam, yüvrük, uruş atı, şöveş atı.

baydoht: *is.* Zöhre yıldızı.

bi-darmān: Derma:nsız, derdine derma:n tapılmadıq.

bi-derang: *sif.* Derrev, çalt, çağın, kütğirmä:n.

bi-dariğ: Durımsızlık, ayamansızlık ve gayğırmasızlık bile

170

co:ma:rtlık bile geçirimlik.

bidastar: *is.* Ğunduz.

bi-dast-o-pā: *sif.* El ayağı ma:yıp mücrib bolan, yaramaz, ‘aci:z.

bi-davām: *ism-i mürekkebe* Durımsız, basım a:radan çıkıp na:bud bolyan, ermek, va:rsız, deva:msız.

bi-din: *sif.* Mezhepsiz, di:nsiz, di:ni bolmadık.

bir: *is.* Yorğan döşek, yatmağ esba:bı, yatma:ğa gerékli za:tlar.

bir: *is.* Yıldırım, tufa:n, yelli çağbalı yağın ğar ğay.

bi-rāh: *sif.* İnşa:fsız, kemra:h, yo:lunı yitiren. inşafsızlık.

bi-rāhe: *is. veya sif.* Yo:lı bolmadık, yo:l ı:zsız, mağşat yetip bolmacağ yo:l, eğri na:doğrı yo:l.

bi-rahm: *sif.* [Far.-Ar.] Yüreği ğatı, za:lım, rehımsiz.

birag: *sif.* Kına:ye sözinden gayratsız, ta‘aşubı bolmadık, ğucursız.

birun: *is.* Daşarı, za:dıñ daş tarafı.

birun şodan: *masdar* Daşarı çıkmak.

birun kardan: *masdar* Daşarı çıkarmak.

bi-riyā: *sif.* Riya:sız, i:l gözi üçi:n bolman Huda:y üçi:n bolan işler.

bi-riht: Edrenç, elhenc, yaraşksız, ğelşiksiz.

bizār: *sif.* Bir za:tdan yüz övirmek, bir za:dı ha:laman ondan ğaçmak, bi:za:r, ya:damak.

bist: *is.* Sa:ndan 20, Yiğrim.

bi-sar-o-pā: *sif.* Sallah, bi:ça:re, aşılsız, teysiz.

bi-sar-o-tah: Uğursız, ba:şsız, kütbaşsız.

bi-sar-o-desā: Dı:nç, ses, üynsiz, ğı:kılıksız.

biş-az-had: Çaksız.

biştarin: Köpräği, kâneräği.

bi-şomār: *sif.* Sa:nsız, bi:hasa:b, köp, kân.

bişe: *is.* Ceñnellik, ğarķı ekezlik, ağacıñ köp biten yeri, toķay.

bi-sabr: *sif.* Şabırsız, cıdamsız, ta:katsız.

171

beyze: *is.* [Ar.] Haya, ğutdağ, taşşak, yumurtğa.

bi-tākat: *sif.* ‘Aci:z, yaramaz, zo:rdan, cıdamsız, durumsız, incalıksız.

bi-taraf: *sif.* Tarafsız, hiç kimiñ tarafını çekmeyän, tutmayan.

bay'âne: *ism-i mürekkebe* Öñünden sevda:nıñ ğa:yımlığı üç:n pul geçirme, alış-beriş de satıca berilyän pul bi:'a:ne.

bey'at: *is.* [Ar.] 'Ahd ü peyma:n, şartna:ma, do:slık ba:ğlamaklık, vefa:lık müsülma:nlar ħalife bilen do:stluk ve vefa:lık üç:n ba:ğlan 'ahd ü peyma:nları.

bi-orze: *sif.* [Far.-Ar.] Takadsız, himmetsiz, yaraşıksız, başarnıksız.

bi-esmat: Na:mıssız, a:braysız, günähdän fask ve fucu:rdan ğaçmayan.

bi-'aql: *sif.* Na:da:n, bilimsiz, düşüncesiz, 'aqlılsız, samsık.

bi-'alaqe: *sif.* Hiç kime hiç za:da hevesi bolmadık, meyli bolmadık, milsiz.

bi-eyb: *is.* Müynsiz, 'ayıbsız.

baygüle: *is.* Çet, burç, yo:lsız, ħaraba, o:badan uzak, ğıraq.

biftek: *ism-i mürekkebe* Sığırın etinden ğavırıp bişirilyän damağ-iymit.

bi-farhang: *sif.* Edeb erka:nsız, pa:ki:ze bolmadık, arassa bolmadık, terbiyetsiz, bilimsiz, medeniyetsiz.

Bi-fekr: *sif.* İ:şiñ soñunu gözlemeyän, soñunu sayğarma:n, öy-fikirsiz.

bi-käre: *sif.* Bi:kä:r, hünärsiz, i:şsiz, yüne sallağ ığıp yüren.

bi-karän: *sif.* Soñsız, cen-çaqsız, çäksiz.

bi-kas: *sif.* Yeke, yalnız, i:deksiz, do:st ya:rsız, eyesiz, ğarındaşsız.

beyğ: *sif.* Emi:r, ulı şahış, başlık, ğadı:mlarda şa:hza:de emi:rlere ve ğoşun başlıklara berilyän a:d.

172

bigār: *is.* Mezedsiz i:ş, ħaksız i:ş, muğt i:ş.

bigâne: *is. veya sif.* Nataniş, keseki, ayrı yu:rtlı, ğayrı , ya:d a:dam, ö:zge, bi:ga:ne.

bigâne-parast: *sif.* Na:taniş keseki ve ğari:beler bi:le aylalaşyan, ğavı çıkışyan a:dam, bi:ga:nelerin nef'ine i:şlap ve ildeşlerin zıya:nına i:ş edyän a:dam, ğari:be perest.

bigazand: A:sıbsız, zararlı, noqşansız, şikestsiz.

bigom: *sif.* 'Aya:l laqabı, ħa:tın, elti ece, keyva:nı diyen ya:lı , beyik ulı ma'nıda ya'nı meniñ biğim diymek.

bi-goman: Şeksiz, güma:nsız, şübhesiz, gürmürtiksiz.

bi-gonāh: Takşı:rsız, 'a:sı bolmadık, ya:zıksız, güna:hsız.

bil: *is.* Pi:l, yer ğazılıyan ğural.

bilän: *is.* [Fr.] Bir eda:ranıñ ya: ğuramanıñ bir yıl da ği:rdeci ve çıkıdacısınıñ ħasa:bın görkezyän bilän a:dında yazğı.

bim: *is.* Ğorkı, ħavf, eymenç, üyşünme.

bimār: *sif.* Na:sağ, sırķav, marı:z, na:hoş.

bimār-estān: *ism-i mürekkeb* Kesel ha:na, marı:z ha:na, na:sağlar üç:n yöri:te dikeldilen ca:y, şıfa:ha:na.

bi-mānand: *sıf.* Ta:ysız, meñzeş bolmadık, ağirt, gavılığa erbetliğe ta:yı bolmadık.

bi-māye: *sıf.* Ma:yesiz, düypsiz, aşılız, elda:r ‘aci:z.

bim-nāk: *sıf.* Ğorkulı, havflı, Ğorkı getirici.

bime: *is.* Düşen çıkdacını zararı töleyän yöri:te belli eda:ra, elbette ozal onuñ Ğarşısında a:y-da bir belli haqı tölemeli edilen.

bayyen: *sıf.* [Ar.] Açık, ä:şkär, ayl sayıl.

beyn: *is.* [Ar.] Orta, a:ra.

binā: *sıf.* Görğür, habarda:r, ä:gah, bilici.

bin-ol-melal: [Ar.] Birleşen Milletler Ğuraması,

173

şeyle-de Birleşen Halk A:ra Ğuraması.

bi-nām: *sıf.* 1. A:dı bolmadık, a:dsız 2. A:dı yiten, kemna:m.

bināmus: *sıf.* [Far.-Ar.] A:braysız, na:missız.

bināi: *ism-i masdar* Görğürlük, düşüncelik, göz açıklık.

beyn-e-ħod: Ö:z a:ra.

bineş: *ism-i masdar* 1. Görğürlük, görzeçlik, görecén, görücilik, gözi açıklık, 2. Nazar ma’nıda.

bi-neşān: *sıf.* I:zsız, belğisiz, eşersiz, a:dı su:lı bolmadık, yetip giden, nışa:nsız.

bi-nazir: Ta:ysız, ta:yı bolmadık, deñi bolmadık, meñzeşsiz.

bi-namāz: *sıf.* Nama:zsız, nama:z okımayan, bi:nama:z.

bi-namak: *sıf.* 1. Duzsız; kina:ye sözünden: Eli duzsız 2. Ğılıksız, Ğäşiyetsiz.

binande: *is.* 1. Görici 2. Göz, görenç ma’nıda binendgan-ı cem’i.

bi-navā: *sıf.* Za:tsız, yo:ğsul, ‘aci:z, bi:ça:re, ma:ta:ç, Ğari:b.

bi-nahāyat: *sıf.* 1. Soñsız, imğır, ça:ksız, soñı bolmadık 2. Añırbaş.

bini: *is.* Burun.

bi-niyāz: *sıf.* Ğudratlı, Ğucurlı, Ğurplı, mä:tä:ç bolmadık, Ğurplı, ba:ra:ndalı a:dam, ba:y a:dam.

biyogerāf: *is.* [Fr.] Ya:şayış ha:lı yazyan, terceme ha:lı yazyan, yazıcı.

biyogerāfi: *is.* [Fr.] Ya:şayış ha:l, terceme ha:l.

biyoloji: *is.* [Fr.] ‘İlmı ya:şayış, di:ri ca:nda:rlar barasında baħş édyän ‘ilm.

bive: *sıf.* Äri ölen ‘aya:l, dul ‘aya:l.

bi-hamtā: *sıf.* Ta:ysız, yalnız, siññir, ta:yı bolmadık.

bihude: *sıf.* Ba:tıl, pu:ç, bi:derk, peyda:sız.

bi-huş: *sif.* Hu:şsız, señse, düşnüksiz, añsız.

174

pe: Farsi eli:bbiysiniñ üçinci harfı, ebced hasa:bından (2), bu harf ‘ Arab dilinde yok.

pā: *ism-i mürekkebe* (= pāy) Ayak.

pā-andāz: *ism-i mürekkebe* Asta oklanan, ayak asta oklanyan döşek.

pā-be-pa: Hemra, yo:lı bir, bir ardım a:ralıkda, yo:ldaş, tirkeşme.

pā-be-pā-kardan: *masdar* Hasa:bda:rı a:dalğasında, alğını başğa yeriniñ alğısı bile deñlemek ve qabu:l etmek.

pā-barcā: *sif.* Berk, ga:yım, ma:ka:m, puhta, durumlı, sarsmaz.

pābar-çin: *M.Ö.* Asta bir hi:l yuvaşlık bile ayak basmaq.

pā-berahne: *sif.* Ayak yalañ, ayak yalañaç, kövüşsiz.

pā-bast: (=pay best) *is. veya sif.* Ayak bağlı, dañılgı, ayağı dañılgı i:şe hövəsi bolmadık.

pā-boland: Ayağı

175

uzı:n, ayağı uzı:n hayva:n, düye, at, gatır ya:lı.

pā-band: *is. veya sıf* 1. Duşak, küsege, hayva:nlarıñ ayağını ba:đlanyan yüp, ayak ba:đ
2. Eli ba:đlı, ya bir za:da ‘alaqası bolan peybend ve payund ve pavend hem diyilipdir.

pā-bus: *ism-i masdar* Ayađdan öpmek, ayağdan oğşamak, biriniñ ayağna yıkılmak, zıya:rat etmek.

pāp: *ism-i mürekkebe* Ka:ka Rumda ya:şayan Katolik Mezhebiñ rehberi, başlığı.

pāpā: *is.* [Fr.] Dāde, ata

pāpāh: *is.* Deri papağın ulusu, papak.

pāpak: *is.* Ba:bek, kiçi dāde.

pā-puş: *ism-i mürekkebe* 1. Gövveş, ayak gab, 2. Göçme ma:‘nıda, biriniñ düşma:nlıkdan garalap tersine pervende doğurlap duzağa düşürmek qaşında bolan, aza:r yetirmek qaşında bolmaq.

pā-pey: *ism-i mürekkebe* I:zından gitmek.

pā-pey budan: Bir i:şiñ ı:zında bolmaq, bir i:şi ı:zarlamak.

pā-piç: *ism-i mürekkebe* Ayağa ya‘nı i:nciğe oralyan dolak.

pāpiyun: *is.* [Fr.] Kebelek, şeahperk, 2. Pöküliñ ve kıravatuñ bir görnüşü.

pāpiyun: *is.* [Fr.] Maymınıñ bir görnüşü, hi:li, maymın.

pātris: *is.* [Fr.] Rum imparatorlarıñ maşlahatcısınıñ maşuş a:dı ve laqamı.

pātuğ: *ism-i mürekkebe* 'İlim ca:yı, baydağ tikilip tövereğine üyşülyän yer belli vağt yığnanılyan ca:y.

pā-cuş: *ism-i mürekkebe* Ağacıñ ğabdalından ö:z başına çıqyan şaħa ösüntgisi, beçelmesi.

pā-çāl: *ism-i mürekkebe* 1 Oy, gurp, ulı çukur, 2. Düka:ñçileriñ düka:nda durup za:t satyan yeri.

pā-çerağ: *ism-i mürekkebe* Çerağ yeri, mescidlerde çerağ oturdılyan ca:y, çerağ ca:yı.

pāçe: *is.* Bişirilen ayak, dabandan dı:za çenli.

pād: *is.* 1. Saklav, ğaravıl, ğaravıllık 2. Taht ma:'nı:da.

pād: *is.* Ulı, beyik.

176

pā-dār: *sıf.* Berk, ğa:yım, puħta, bakı, berķara:r.

pā-dāş: *is.* Muzd, ecir, ğatanç, aqlık, yağşı yaman edyän i:şıñ eciri.

pā-deraht-i: *sıf.* Ağaç başından yere dökülyan iymiş, mi:ve.

pā-dard: *ism-i mürekkebe* Ayak ağırı.

pā-dar-hvā: *sıf.* 1. Ermek edilen i:ş, esa:ssız i:ş 2. Yalan söz, uğursuz pu:ç gep.

pād-zahr: *is.* A:vı zehriñ ğarşısı, a:vıñ tersine bolan, a:vınımıñ tersine yöriyän nārese.

pādeşāh: *is. veya sıf.* Ğa:kim, buyrukçu, sulta:n, yu:rt eyesi, tac tahtıñ eyesi.

pādegān: *is.* Saklav, serba:zlarıñ saklavlık edip düyneyän maka:nı.

pādu: *is. veya sıf.* Şāğird, yu:rtavıl, hıdmetkā:r ğullukçı yumuş oğlan.

pāde: *is.* Süri, ma:l sürüsü.

pāde-bān: *is. veya sıf.* Çoban, saqçı, pa:sban diyip-de aydılyar.

pār: Geçen yıl, öten yıl.

pār: *sıf.* Muħaffif pa:re: Köne eski, bö:lük mata:.

pār: *is.* Reşve, puldır ya: ma:l bile ğaħķı na:ħaħ etmek üçi:n ğa:za: berilyän para.

pārā: *ism-i mürekkebe* Berilyän para.

pārāblom: *is.* [Fr.] Bile bağlanyan kiçi yarağ, muzzır.

pārāzit: *is.* [Fr.] 1. Ayrı a:damlarıñ ği:rdecisine ya'ını pulı bilen ğüzera:n edyän mafthorlar 2. A:damıñ enda:mınıñ içi daşında ya:şap ondan iymitlenyän ca:nlı ve ğaliberse-de elektro mığnaş güyci bile döreyän ses.

pārāf: *is.* [Fr.] Ğıısğa ğol çekme, kiçi imza:, kiçi ğol çekme.

pārāfin: *is.* [Fr.] Mum ya:lı nārese a:ķ bilu:r ya:lı ı:ssız tağamsız neftiñ ağır ba:ğlarından ele gelib bir na:ça derma:nlar ve zinetliklere ğereklikler, şem' yasalyan yerlerde ondan peyda:lanılyar.

pāregrāf: *is.* [Fr.] Bu bir bö:lek, bir pa:ra kita:bdan ya: başğa yazğıdan, kiçi bö:lek ya: başğa yazğıdan soñ şolar ya:lı

‘ala:mat.

pārt: *is.* Uçucu ğuşlarıñ bir görnüşi, eti hela:l ğuş, ulı ya‘nı kāklik ya:lı çontı uzı:n oña çontı uzı:n hem diyilyär.

pārti: *is.* [Fr.] Bö:lik, tike, deste, zarb, ğıma:yatçı, ca:nı:bkeş.

pārti: *sıf.* Parta bağlı bolan, Part dili, ğadı:m Eşkanlarıñ resmi dili.

pātizān: *is.* [Fr.] Ca:nı:bkeş, tarafda:r, serba:z, çerig, ğıma:yatçı.

pārç: *is.* Suv içilyän ğa:p, kürüşğe, cüñgöl, çelik mardak.

pārçe: *is.* Bö:lék, tike, mata:, eğin eşik tikilyän mata:.

pārs: *is.* İtiñ havlaması, itiñ üyrmesi.

pārs: *is.* Eyranılarıñ kavımı, gün orta tarafında ya:şayan a:damlarıñ a:dı, Fars.

pārsā: (=pārsāy) *sıf.* Za:hıd, Tañrını tanı:cı, taqva: Ğuda:yıqlı, Ğudayñ ğulluğındaki a:dam.

pārsāl: Bildir, geçen yıl, öten yıl.

pārk: *is.* [Fr.] Köp ba:ğ ba:ğçeli yer, köpiñ gezelenç seyredyän ca:yı.

pārk: *is.* [İng.] Maşınlarıñ duralğa yeri, maşınlarıñ dünyeyän meka:nı.

parking: *is.* [İng.] Maşınlarıñ dünyeyän yeri, maşın park edilyän ğoyulyan meka:nı.

pārlemān: *is.* [Fr.] 1. Meşru:te ve cumhu:ri yu:rtlarıñ milletiniñ vekı:lleriniñ yöri:te ka:nu:nlarını bir ağızdan maqullap düzgünleşdiryän yeri, 2. Devletiñ i:şine yetişiklik edyän, yeri, şeyle-de Eyranıñ Meylisi (meclisi) Şu:ra-i İsla:mıdır.

pāru: (pārub) *ism-i mürekkebe* Kö:rék, ğa:vrı, çapa meñzeş narsa, onuñ bile sevdağayık, taymıl dumma:l ğämini sürülyär.

pāre: *is.* veya *sıf* Bö:lék, parça, bir za:dıñ bö:leği, eğin eşiğe salınyan yama.

pāre: Sal sal, yırtık ayrık.

pāre-pure: Sa:llam saça:m,

pāre-duz: *sıf.* Yamaqçı, kövveşdir eğin eşik ya:lı za:dı

yamayan a:dam.

pāzand: *is.* Zendileriñ kita:bınıñ tefsiri, tercüme bolanı.

pāzand: *is.* İki ağacıñ bir birine süykāb çakışdırıp yakmaq, o:d çakmaq.

pās: *is.* 1. Saqçılık, saqlamaklıq, 2. Parça, bö:lék ya gi:ce ve gündiziñ bir bö:leği.

pāsārgād: (=pazargad) *is.* Ğadı:m dövirde Haħa:menşileriñ pa:yahtı.

pāsārgād: *is.* Parsyan a:dlı şehir, ol Haħa:menşileriñ ğadı:m pa:yahtı.

pāsāj: *ism-i mürekkebe* Ba:zarça, ötélğe, güzerga:h, timçe, geçit, ötüğ.

pāsban: *is.* veya *sıf* Ğaravıl, saqçı, şehir saqlayıcısı nizamiye eda:rasınıñ māmuru.

pāsport: *is.* [Fr.] Tezkere, baş bilit, gezerna:ma.

pāsturize: [Fr.] ‘İlmı uşu:l bilen süyt ve ş. m. nārseni oñat ğaynadıb zıya:nlı mikroblarını ‘ilmı uşu:l bilen yo:k edilme ve edilmek.

pāsoh: *is.* Ceva:b, coĝa:p, ğaytarĝı.

pāsdār: *is.* veya sıf Ğaravıl, saqçı.

pāsdār-i: Saqçılık, i:deĝlik.

pāsgāh: *ism-i mürekkebe* Saqlık edilyān ca:y, yasbanlarıñ ca:yı, nıza:mı māmurlarıñ saqçılık edyān yeri.

pāsang: *is.* Parsıñ, mıza:n teraziniñ da:şı.

pāĝsekaste: *sıf.* 1. Ayaĝı dövülen, ayaĝı dövük, 2. Kına:ye sözünden: Yaramaz, ‘a:ciz, ‘aci:z ve yerden ğala bilmeyān.

pāşne: *is.* Ökçe.

pāşnekeş: *ism-i mürekkebe* Kövüş geymek üçi:n ulanıyan ğural.

pāşidan: *masdar* Pıtratmaq, sepmek, saçmaq, daĝıtmak.

pā-feşari: *is.* Durnuqluluk, cıdamlılık, ayak di:reyiş, gepiñde berk durmaqlık, ayak di:remek.

pāk: *sıf.* 1. Arassa, arıĝ, hafalanmadık, bulaşmadık, 2.

179

Ĥuda:ylıklı, doĝrucıl, pa:kan cem’.

pāk: *is.* [Fr.] Pa:k a:dlı ‘İyd, Yehudileriñ her yılda Mısırdan cıda: ve ö:z başdaĝ bolmaĝı üçi:n tutyān ‘ıydı ve bayramı.

pākat: *is.* [Fr.] Ka:ĝızdan buqca, muqavvadan ka:ĝızdan becerlen ka:ĝız buqcası.

pāktan: *sıf.* 1. Eĝni arassalık, arassa enda:mlı 2. Neci:b.

pāk-dāman: *sıf.* Neci:b, na:mışlı, na:mısca:ñ, şerefli, eteĝi pa:k bolan.

pāk-del: *sıf.* Yüréĝi ki:nesiz, a:k yürék, yürék göñlü açık ĥi:lesiz bolmadık.

pā kardan: *masdar* Kovüşdir ve eĝin-eşik culbar ya:lı geymi ayaĝa giymek.

pāk-ravān: *sıf.* Yüréĝi göñli açık arassa aşılza:da tüys atasınıñ döli bolan.

pāk-sereşt: *sıf.* Yaĝşı, arassa, aşılza:da ve oñat ĝılıklı, tari:kat ve mezheb yo:lunda yokar derecede bolan, zantlı.

pāk-tinat: *sıf.* Yaĝşı zantlı, oñat ĝılıklı, göñlü açık, ĝavı ĝılıklı, arassa, pā:k.

Pāk-nejād: *sıf.* Aşılı, tüys atasınıñ döli bolan, aşılza:da.

pāk-nevis: *is.* [Fr.] İlki yazılan yazĝınıñ yüzünden ikilap arassa yalñışsız yazmaq.

pāk-nahād: *sıf.* Ğavı ĝılıklı, oñat pälli, göñlü açık, aşılza:da.

pā-kuftan: *masdar* Ayaĝ urmaĝ, oyun oynamaqlık.

pāk-i: *ism-i masdar* Arassalık.

pākize: *sıf.* Pa:k ve arassa, bulaşksız, gül ya:lı arassa bolan, pä:ki:ze.
pālās: (=pālās) *is.* Pala:s.
pālan: *is.* Palan, ma:lın arkasına minmek ve yük urmağ üç:i:n göyulyan nāse.
pālan-duz: *is. veya sıf* Palan tikyān a:dam, palan tikici.
pālane: *is.* Hüt, üsti.

180

örtgüli, gāfınıñ defesi, üsti basırğılı, çar di:va:rı, bassancağıñ üsti.
pālāyeş: *ism-i masdar* Arassalamağ, temizlemek, neft arassalayan desgāh ve zavod.
pālāyeş-gāh: *sıf.* Neft arassala:n zavod, neft teşfiye hā:nası.
pāltu: *ism-i mürekkep* Uzı:n gış eşiğı, palton.
palude: *is.* Bu:z ya: gā:r ve nişasta ve şeker bilen yuğurıp becerilyān savıķ süyci nāse.
pāliz: *is.* Ba:ğ ba:ğçe, bostan, hıya:r, gā:vun, gārpız ekilen yer.
pāliz-bān: *is.* Ba:ğ bostan saķçısı gök ekin ekyān dayha:n, tayha:n.
pā-māl: (= pāy-māl) *sıf.* Ayak astında defelenén, ayak astında gālan.
pāmāl şodan: (=pāymāl şodan) *masdar* Ayak astında defelenmek.
pāmçal: *is.* Nevru:z gül.
pāndā: *is.* [Fr.] Ululuğı pişik ya:lı hārsa-aya meñzeş hayva:n.
pānzdah: *is.* On baş (15).
pansemān: *is.* [Fr.] Yapı yaradır ve başı yuvıb arassalab merhem etmek, yararı darma:n edib dañmağ, saramağ, dañmağ.
pānsiyon: *is.* [Fr.] Mıhma:nha:nada ve ayrı bir yerden biri mesken tutup, iymit ve otak kira:yesini a:ybe a:y berilmeli edilen.
pānsad: *is.* Baş yüz.
pāni: *is.* Suv.
pā-var-çin: Basayın mı basmayın mı diyip asta yörimeğıñ bir görnüşi.
pā-varağı: *sıf.* Kita:pdır ya gündelik ve a:yda bir gezek çıkıyan mecelleniñ aša:ğında tevzi:h berib ya'ni düşündüriş berip yazılıyan yazğı, şahıfe eteğı.
pā-yāb: *ism-i mürekkep* Suv düybi, suv eteğı.
pāyāb: *ism-i mürekkep* Ta:kat, cıdam, gücURLLİK, durımlılık, edermenlik.
pā-ya-pāy: Atman, tabar, ma:l bile ma:l sövda etmek, başa baş.

181

pāyān: *is.* A:hır, soñı, ı:zı.
pāyān-nāme: *is.* [Fr.] Doktorluk risa:lesi, tez.
pāy-berahne: *sıf.* Ayak yalañ, ayak yalañaç, kövüşsiz.
pāy-boride: *sıf.* Ayağı kesik, ayağı kesilen.

pāy-baste: Ayağı dañğılı, ayağı ba:ğlı.
pāy-band: *is. veyā sıf.* Ayak ba:ğ, yüb, ayak yüfi, ma:lñ ayağını ba:ğlanyan duşak.
pāy-taht: *is. [Fr.]* Bir yu:rduñ rehberiniñ ya'ını başlıgınıñ ya:şayan şehri ve bolyan yeri.
pāy-dār: *sıf.* Hemi:şelik, berk mıda:mılık, ba:kı, ma:ka:m, durnuqlı.
pāy-dār-i: Berklilik, puhtalık, durnuqlılık.
pāy-kub-i: *ism-i masdar* Ayak urmak, ayak depmek, oyun oynamak.
pāy-gāh: *ism-i mürekkebe* Meka:n, ca:y, mertebe, dergāh, bosağa, i:şi:k, orun, mağa:m.
pāy-māl: *sıf.* Defelenén, ayak altında avranan, ayak astına galan.
pāy-mard: *is. veyā sıf.* Ğoldaycı, haray yetiren, meded yetirici.
pāy-andāz: Ayak aşı:ğa atılan za:t.
pāyandān: *is.* Kövüş çıkarılan i:şi:k, ğara:metkeş.
pāyandān: *is. veyā sıf.* Ža:min, kefi:l, a:raçı.
pāyande: *sıf.* Hemi:şelik, ebedi:lik, ma:ka:m, berk, ba:kı.
pāye: *is.* Esa:s, fundament, düyp, bassancaq, her za:diñ düyp pa:yesi, derece.
pāyidan: *masdar* Ğaramak, bakmak, ser etmek, sere şa:f bolmak.
pāyiz: (=pāyize) Güyz, güyz faşlı, ğaza:n urup yaprak dökülyän ça:ğı.
pāyin: (=pa'yin) *sıf.* Aşa:k, etek, ast.
petroşimi: *ism-i mürekkebe* Şimyayı 'amelleri bilen çiğ нефт ve tabi'i gaz şan'atından alınyan ö:nümler.
potk: *is.* Ulı çekiş, hötdik.

182

patak: *is.* Çopanlarıñ dolağı, neva:r, i:nli neva:r.
parav: Güneş, güney, gün düşyän yer, taraf.
patu: *is.* Adıyyu:l, üste örtme:ğe peyda:nılyan närse.
patyäre: *is. veyā sıf.* A:fat, bela:, yaramaz, erbed i:ş edyän 'aya:l, erbet maħlu:k.
patile: *is.* Pelte.
poht: *ism-i masdar* Bişdi, bişirdi.
paht: *sıf. veyā is.* Yayrayış, pıtratma, yayratma.
paht: *is.* Eğin eşiğe ba:ğlı bolan eğin eşiğe değışli.
poht: (=poħ) Ğapdal, iñriği bolmadık, yiti yeri bolmadık.
pohtan: *masdar* Bişirmek, yanmak, köymek ve örtünmek.
pohtu: *is.* Püştiv.
pohte: *sıf.* Bişen, ta:yın bolan.
pohte: *sıf.* Bişirgili, bişen mi:ve, bişgili za:da ba:ğlı.

paḥş: *sıf.* Yayratma, pıtratma, dağıtma.
paḥş kardan: Yayratmak, pıtratmak, yaymak.
paḥme: *sıf* ‘Aklı ve düşüncesi a:z bolan, hu:şsız na:da:n.
pedāguji: *is.* [Fr.] Ça:ğalara ‘ılım bilim terbiye berici yo:lı, mu‘allımcılığın uşu:lı ve fenni yo:lı.
pedāl: *is.* [Fr.] Reka:b, üzēññi.
pedar: *is.* Da:de, ata, aḡga, ḡa:ḡa.
pedram: *sıf.* Şa:dyan, gözelleşen, bezelen.
pedarānne: *sıf.* Ata: meñzeş, ata ya:lı.
pedar-andar: *is.* Üvey ata, atañ yerine ḡalan a:dam, atalık edyān.
pedar-bozorg: *is.* Dā:deñ dā:desi, ḡa:ḡa.
pedar-ḡande: *sıf.* Ata yerine ḡabu:l edilen, atalık.
pedar-dār: *sıf* 1. Atası ba:r bolan, 2. Kina:ye sözi, neci:b, tüys, aşılı.
pedar-zan: *ism-i mürekkeb* Ğayın ata, ‘aya:lıñ dā:desi.
pedar-morde: Atası ölen ça:ḡa, yetim ça:ḡa, atasız.
padid: *sıf.* Açık, a:ydiñ,

183

‘aya:n, belli, ä:şka:r.
padid āmadan: *masdar* Anık bolan, belli bolan, dōrā:n, yüze çıkan.
padid-ār: *sıf.* Ä:şka:r, anık, a:ydiñ etme, za:hır etme.
pazirā: *sıf.* Ḳabu:l edici, ḡarşı alıcı, ḡarşı almak.
pazirāyi: Ḥa:maş. Mıhma:n ḡabu:l etmek, ḡulluk etmek, ḡızmat etmek, sı:lamak, ḡormat etmek.
pazireş: *masdar* Ḳabu:llanma, ḡabu:lı ḡa:lanış, ḡabu:l ediş.
paziroftan: Ḳabu:l etmek, ḡa:lamak, boyun almak.
par: *is.* Yelek, ḡanat ḡuş ve ş. m. yeleşi.
por: *sıf.* Dolı, pürepür, dopdolı, ḡırma ḡırad.
por-āb: *sıf.* Suvdan dolı, suvlı, suvlı mi:ve.
por-āfat: *sıf* Köp emgekli, ḡatı derdli a:fatlı, örān keselli, keseli köp bolan.
por-āvāze: *sıf.* A:dlı, meşhur, şöhretli, benam, darabalı.
parākandan: *sıf.* Ça:şırmaq, pıtratmaq, yayratmaq.
parākande: *ism-i mef‘ul* Yayrañ, ça:şḡın, yayḡın, daḡınıḡ, pıtrañ.
par-ānte: *is.* [Fr.] Ğoşadırmak, sözleriñ iki tarafında şonuñ ya:lı ( ) açıp ḡoymak.
parāndan: (= parānıdan) Uçurmak, ta:şlamak, zıñmak.

por-bād: *sıf.* 1. Yelden dolı bolan, yelli, çışğın 2. Kina:ye : Tekebbirli a:dam, menlikli a:dam.

par-bār: (=far-vār) Ca:yiñ defesi, tümis ca:yı.

por-bar: ? Köp mi:veli ağaç, ğä:n iymiş beryän ba:ğ, köp ha:sıl beryän ağaç.

por-barakat: *sıf.* Bereketli, köp ni'metli, ha:sıllı, ö:nümi örän köp bolan.

por-bahā': *sıf.* Değerli, baha:lı, kıymatlı.

port: *is.* [Fr.] Bender, gämileriñ suvda duralğa yeri, gämileriñ yük düşürüp yükleyän yeri.

part: *is.* Daşa salma, kenar, daş

184

ğıra, sava.

par-tāb: *ism-i masdar* Oqlama, zıñma, taşlama.

partāb şodan: *masdar* Yoqardan eteğe ğaçmaq, baş aša:k ğaytmaq, ırğımaq.

partāp kardan: *masdar* Oqlamak, taşlamak, daşa zıñmaq.

portogāl: *is.* Portıgal.

part kardan: *masdar* Oqlamak, taşlamak, yoqardan aša:k taşlamak.

part-gāh: *is.* Üçit, ğaya, dereniñ ğırası, kert.

par-tav: *is.* Parlak, göyaş, yağtılık, nu:r çayılmak, güneş nu:runı saçma, şu'le yalkım saçma.

partav-afkan: Yağtı salyan, işğalañ beryän, nu:r salyan.

part-o-palā: *is.veya sıf.* Bolar bolmaz gep, yaramaz gep, bi:ma'nı gep.

por-samar: *sıf.* [Far.-Ar.] Köp mi:veli, kän iymişli, köp ha:sıllı, köp peyda:lı, 3emerli.

por-cāzede: *sıf.* Çekimlirä:k, dartımlıra:k, ö:zine çekicirä:k.

por-cor'at: *sıf.* Gücürlıra:k, ba:tırıra:k, ğayratlıra:k.

por-çāne: *sıf.* Köp gürlevik, sağırdavıq, lavza, kayza.

par-çam: *is.* Baydaq, yalav, tuğ.

par-çin: *is.* Tikenli şahadan, çıbıqdan edilen çeper, aylav, ma:l ğaradan ğo:rımaq üçi:n ba:ğdır haya:tıñ daşına urılan aylavça.

por-çin: *sıf.* Yığrığı köp bolan, tavlança bolan.

por-hāsel: *sıf.* Köp ha:sıllı, iymişi köp beryän ağaç.

por-harārat: *sıf.* Ğızğınlı, ercel, i:şiñer, ğalcañ, fa'a:l, ğızıklı.

por-harf: Sağırdavıq, lavza, yañra.

por-havsele: *sıf.* Cıdamlıra:k, örän şabırlı, ğatı durımlı.

par-ğāş: *ism-i masdar* Ğıñralma,

185

ğaharlanma, cedelleşmek, pa:yış söz aytmaq çekelêşme.

parhâş kardan: *masdar* Ğaharlanmaq, sövmek.

por-ħarc: *sıf.* Köp çıkdacılı bolan, ħarcı köp bolan.

por-ħoruş: Ğavğalı, cencallı, ğı:kılıklı.

por-ħor: *sıf.* Damaqçı, iyecen.

pardaħt kardan: *masdar* 1. Tölemek, birine pul bermek, 2. Yıldırmaq.

pardaħtan: *masdar* Yıldırmaq, bezemek, birine yetirmek.

por-dar-âmad: Örän peyda:lı, ğatı nepli, köp ğı:rdecili.

por-dard: *sıf.* Ğatı derdli, beter ıza:lı, örän öncülü, ğatı ağırılı.

por-del: Yüréklı, ğucurlu, edermen, ğayra:tlı, ğorķmazak, ba:tır.

por-davâm: Ğatı berk, örän puğta, ğatı durumlu, köp deva:mlı, durnuklı.

parde: *is.* Tutı, girdek, perde.

parde: Ça:dır, yüz örtĝi, penca:ra ğara tutulyan parça.

pardis: *is.* Ba:ğ bostan, köp ba:ğlı yer, ba:ğlık yer.

porrang: *sıf.* Ğoyı reng, ğara yağın reng.

por-ru: *sıf.* Ğaya:sız, utançsız, uyatsız, sövümsüz, hayya:r.

por-zahmat: [Far.-Ar.] Ğatı zahmatlı, ğatı meşekķatlı, ğatı çetin, kelçik, kâs.

por-zur: *sıf.* Örän güyçli, örän kuvva:tlı, ğatı edermen, örän ba:tır.

perzidant: *is.* [Fr.] Bir yu:rduñ cumhu:rı başlıĝı.

pors: *is.* [Fr.] Bir a:damlık iyemit.

peres: *is.* [Fr.] Zavod ve karħa:nalarda ğısıç, destĝah mengene, ka:ğızdır pamık ya:lı za:dı dañıp, ğısmaĝı bilen pires edilmek ‘ameli.

pars: *is.* Perde, örtĝi, ĝica:b

186

pers: (= persiya) Eyran yu:rdınıñ a:dını ilki Erupayılar şu a:d bilen tanıyan ekenler.

porsân: *sıf.* So:rama so:rama, ondan mundan so:ra.

porsantâj: *is.* [Fr.] Bir za:d şart etme, yüze bir na:çasını alma:ğā bermâ:ğē kara:r etme, sevdada yüze bir na:ça kara:r edilen ĝaķ, yüze bir za:t berilmeli edilen şart na:ma.

paratâr: *sıf.* İ:dici, i:ndéĝçi, ĝullukçı, ĝızmat edyân a:dam.

parastâr-i: İ:şi ‘ameli perestarlık, perestarlık bilen ĝızıklıyan i:şĝâ:r.

parateş: *ism-i masdar* Sıĝınma, çoķunma.

parasteş-ĝâh: ‘Iba:datĝah, Ğuda:y te‘a:lanıñ emrini berca:y edilyân yer.

paras-tu: *is.* Ğarlava:ç.

parastidan: *masdar* Bendelik etme, ‘iba:dat etme, ĝıdmed etmek, ğatı do:st ĝörmek.

pors-eş: *is.* So:rağ, so:rama.

personel: *is.* [Fr.] Şahşı:, huşu:sı, şahsiyete ba:ğlı, karğezini.

porse: *ism-i masdar* 'İya:det, biriniñ yağdaynı so:ramak.

parse zadan: *masdar* Gezelenc etme, seyl etme, gerdeş etme.

porsidan: *masdar* So:ramak, habar almak, ızı:na yetmek.

pareş: *ism-i masdar* Tavısmak, bökmek, zıñmak, arğımak.

por şodan: *masdar* Dolmak, püre pür bolmak, gırma-gırat dolmak.

por-şur: *sıf.* Ğavğalı, ğızğınlı, ğatı tolğundırıcı, şevklı bolan, ğızıklı.

por-taravat: *sıf.* Ğatı terce, ta:zece.

por-tama': *sıf.* Tama:sı köp bolan, örän tama:ki:n, ha:nıtama:.

perforāj: [Fr.] Ka:ğızı aña:tlık bilen bellenen yerden

187

yırtmak üci:n yöri:te abza:l bilen deşmek.

porofesor: *is.* [Fr.] Mu'allım, da:nişmend, yoğar mekteb medresesiniñ usta:dı.

parak: *is.* 1. Kiçi ğanat, kiçi yaprak, 2. Cığa.

perk: *is.* Ğa:bağ.

parak: *is.* Süheyl yıldızı.

por-kār: *sıf.* 1. İşeññir, arma:n ya:daman işleyän, ercel 2. Nağğaşı tablo ve nağş-ı nigär ba:rada ercelligi bolmak.

por kardan: *masdar* Do:ldurmak, bir narsanı bir ğa:bdan alıp ayrı bir ğa:ba goyup do:ldurmak.

par-kande: *sıf.* 1. Yeleği ütilen, ütğilli, tavvık ğuş 2. Kina:ye sözünden: 'Aciz, yaramaz ma:'nılarda.

par-kande: *sıf.* Pitrañ, ça:şğın, sélçeñ.

pargār: *is.* Hendese hasa:ba değışli ğural, teklik çızık çekmek üci:n ulanıyan abza:l.

porogrām: *is.* [Fr.] Berna:ma, taslama, edilmeli işleriñ tertı:b düzğünü.

par-man: *is.* Ferma:n, buyruk, emir.

por-māye: *sıf.* 1. Maya:lı, baha:lı, ğımmatlı, 2. Ğatı da:na ğormatlı sı:lağlı a:dam.

par-ande: *is.* Uçucı ğuşlar, hava:da uçyanlar toparından, perendega:n cem'.

parande-ye-şekāri: Tor ğuş, ya:banı ğuş.

peranses: *is.* [Fr.] Şahza:da ha:nım, pa:dışah ğı:zı, pa:dışah ha:tını.

parang: *is.* Cevher ğılıç, cevherli tı:ğ, ğılıciñ yalpıldağaı.

parniyān: *is.* İbinçe yumşaq yüpék, ğatı lafi:f nefi:s yumşaq gülli yüpek mata:.

parvā: *is.* Şabır ve kara:r, alada, cıdamlı, ğorkı, ürki, çekinme. **bi-pervā:** Ğorkısız, ürkısız, kara:rsız.

parvār: *sif.* Semiz, göyündür sığırı ba:ğa daqip semritme.

188

parvāz: *ism-i masdar* Ğanat açma, ğuşuñ ğanat açmağı.

parvāz kardan: Uçmak, hevada uçmak.

parvān: *is.* İbrişim, yağnı yüpék eğrilyan desgāh, ğural.

parvāne: *is.* Kebelek, maşındır heva: peyma:nıñ peri, ‘umuman perli za:dı ğa:şlanyar.

parvāne: *is.* Ğara ğulaq, şağala meñzeş yırıtıcı, ya:banı ğayva:n.

parvāne: *is.* Ruşsat, izin, ica:re, ruşsad na:ma ya:lı za:diñ dere:ğne ulanıyar.

par-o-bāl: *sif.* 1. Tavıkdır uçıcı ğuşlarıñ ğanadı ve yeleşi, 2. Kina:ye sözünden güyç, kuvva:t, ğucur ma‘nıda.

porote’in: *is.* [Fr.] Maddeniñ a:ğı, ol a:k madde, azot bilen yuğurlan, bu bolsa ğayva:nda ve otda tapılyar ol aydıılışına görä insa:nıñ enda:m a‘za:sına ğerek madde bolmalı.

porotestān: *is.* [Fr.] ‘Umu:mı a:d, mesihi yo:luna köpçülikleyn inanyanlar, ol mesiñ di:niniñ bir bö:lümi, olar ruħa:nı başlığı papa ‘ağideleri yo:k bolmalı.

porotokol: *is.* [Fr.] Meylisiñ siya:si gepleşi, gi:ñ şu:ratı. Resmi şart na:malar, öñden yazılıyan şart na:meniñ şu:rat celsei, ol şu:rat celse oña esa:s bolup peyma:n şu:ratda yüze çıkıyar.

parvar-dan-e-ğār: *sif.* Terbiyeleyici, terbiye berici, Allah teba:rek ve te‘a:lanıñ bir a:dı.

parvar-dan: *masdar* Ekleme, saklamak, semirtmek, terbiyelemek, tayya:rlamak.

parvar-eş: *masdar* 1. Terbiye, ekleme ‘ameli, 2. Hizmet etmeklik, ğu:ruş ve iymit ma:‘nıda hem alınyar.

parvar-eş-ğāh: Terbiye ca:yı, eklenyān meka:n, ça:ğalara eklāb saklanyan ca:y, öñ darü’l- terbiye diyilyardı.

par-vazan: *is. veyā sif.* Verzeş a:dalğasında, verzeşçileriñ enda:mınıñ ağramı 56 kilo

189

bolmalı.

par-vezan: *is.* Ğalbır, aş süzgiç ya:lı nārseler.

pero-joktor: *is.* [Fr.] Nu:r efken, yağtı düşüryān, yağtılık beryān, yalqım salyan nārsē.

poro-je: *is.* [Fr.] Naqışa, kaşd, niyyet, taşlama, yerine yetmeli i:şleriñ naqşası ya‘nı görkezmesi.

porostat: *is.* [Fr.] Kiçi māz, kelle kand şeklinde erkek a:damıñ ğasığınıñ aşı:ğından döreyār. Ol peşevviñ çıkıyan yerinde yerleşyār, şeyle-de meniniñ yo:lı hem şol uğurdan geçyār.

porofil: *is.* [Fr.] Bir yüzi, ğurulyan ca:yıñ bir tarafını görkezyān naqşa.

poroltāriyā: *is.* [Fr.] İ:şçi, zaħmetkeş, ğatlaqlarıñ, ğündelik i:ş ğağında ayrı gi:rdecisi bolmadıq a:damlar.

parvande: *is.* Fıransa dilinde: dosya; bir dañı parça, i:şçilerin şay şuy salyan kisesi, bukcaniñ içinde salnıb goyulyan senedler ve yazğılar.

paevin: *is.* Ülker yıldızı.

parhiz: *ism-i masdar* Saqlanmaq, qaçmaq, bir i:şi etmek bolsun ya: iymek bolsun şundan zara:r yetmez ya:lı saqlanmaq, keselli na:sağın ö:züne yarar ya: yaramaz za:dı iymeklik ya: iymeklik düzğünü.

pari: *is.* 1. Kö:ne ertekilere görä örän, görnikli ‘aya:l, ol döviñ gapma garşısı hasa:blanyar, haka:tlardan du:ş gelyän cin ya:lı bir mevcu:d bolmalı, 2. Gözel ‘aya:lları şoña meñzedilyär, peryan cem’.

pari: Muħaffif perir, öñi gün, öñi ağışam, iki gün ya: iki gi:çe öñ.

peri: *is.* [Fr.] Pa:daş, ha:lat, ca:zye, serpa:y, bayraq, yarışlarda ya: medreselerde berilyän ha:lat.

pari-peykar: Enda:mı periniñ enda:mı ya:lı bolan, peri enda:mlı, peri bedenli, peri si:retli, peri қа:matlı, gelişikli, avadan.

190

pari-çehr: *sıf.* Peri yüzli, avadan yüzli, güzel, görki peri ya:lı bolma.

pari-dan: *masdar* Uçmaq, bökmek, zıñmaq, bu:ğ bolup heva: gitmek.

pori-dan: *masdar* Dolmaq, üst üstüne yığnamak, üşmek.

pari-ruz: Öñki gün, düyn dâ:l, öñ gün.

pari-zād: *sıf.* Peri ça:ğası, peri ferzendi, örän avadan ça:ğa, peri za:dgan cem’.

parişān: *sıf.* Ça:şğın, alcırañ, tuқа:t, sus, incalıksız gayğılı.

parişān hāl: *sıf.* [Far.-Ar.] Erbet yağdayda bolan, alcırañlık yağdayda.

pari-şab: Öñki ağışam iki gi:ce öñ.

pazeşk: *is. veya sıf.* Na:sağlara ém ve ‘ila:c edyän, tabi:b doktor.

pezeşk-yār: *is. veya sıf.* Tabi:b goldavçısı, kesel ha:nalarda tabi:be kömek beryän a:dam.

pejmān: *sıf.* Gayğılı, gamlı, sus, tuқа:t.

pajmordan: *masdar* Solmaq, tuқа:tlanmaq, gayğa: galmaq.

pazuheş: *masdar* Ba:rlağ, ba:rlayış, ağıtarış.

pajuheş-gar: *sıf.* Ba:rlağçı, ağıtarıcı, taħkı:kçı.

pas: 1. I:z, arқа taraf, ba:ğlanışıklı söz hökmünde ondan soñ ve yine galıberse diyen ya:lı .

pos: *is.* Oğul, ça:ğa.

pas oftādan: *masdar* Iza: galmaq, iza: düşmek, dala düşmek, galmaq.

pas-andāz: *is. veya sıf.* I:za taşlama, tığşı:dlilik, pul artdırma, tığşı:dlilik, pul süyşürme ayavlılık.

pas-āvand: *is.* Şiirde kafiye ma:‘nısında, veya: Farsi dustu:runda bir na:ça goşma sözünden ‘iba:ret bolan kelemeni deęişiryān va:r, bendvar veya: ban: Ba:ğba:n, derba:n diyin ya:lı .

pas-pariruz: İki gün öñ, önkisi gün.

191

past: *sif.* Ğı:sğa, aş:a:k, etek, ‘aci:z, yaramaz.

pest: *is.* Un, buğday ve ya arpa ununıñ gavırğası, talhanı.

post: *is.* [Fr.] Çapar, i:liñ ha:atını bir şehirden ayrı bir şehre yetiryān, post, peşte.

pestān: *is.* Gövis, ‘aya:llar ve urkaçı hayva:nlarıñ ça:ğa dünya inderende ça:ğanı iymitlendiriyān emceği, emcek, yelin.

pestānak: *is.* Emceęe meñzeş bolan nārseler, emzik.

pestānak: *is.* İğde.

post-çi: *ism-i mürekkebe* Post eda:rasınıñ ma:murı, gelen ha:atları eyelerine yetiryān a:dam.

post-ħane: *ism-i mürekkebe* Post eda:rası.

past şomordan: *masdar* ‘Acı:z yaramaz saymaq, erbed bilmek, ornunı pese düşürmek.

peste: *is.* Peste.

peste-ye-zamini: *is.* İşék ma:ş.

pas dādān: *is.* Övirip bermek, ğaytarıp bermek.

pesar: *is.* Ferzend, oğul, ça:ğa.

pesar-andar: *is.* Övey oğul, oğullıq.

pas zadan: *masdar* I:za urmaq, bir za:dı bir za:dıñ yüzünden ayırmak.

pas-farda: Biri gün.

pas gereftan: Beren za:dıñ ı:zına almak.

pasand kardan: *masdar* 1.ħa:lamaq, ğabu:l etmek, söylemek.

pasandidan: *masdar* ħa:lamaq, ğabu:l etmek, söylemek.

poşt: *is.* I:z, arqa her bir za:dıñ arka ħarafı, arka yüzi, bi:l bile gerşiñ a:ralığı, nesil.

poşt-e-pā: *is.* Ayak yüzi, ayak üsti.

poşt-e-pā zadan: *masdar* Kina:ye sözünden: Terk etmek, yüz övirmek, yüz dö:ndermek, islemezlik, a:ranı açmaq, sözden dānmek.

poşt-e-parde: Ğabatda kina:ye sözi, yaşırı:n, göz öñünden

192

daşda bolyan za:tlar.

poşt-e-ru: *is.* Çövre.

poşt-e-sāę: Daraklıq.

pošt-e-sar: *is.* Yeñise.

pošt-kār: *sıf.* İ:şde tağalla talaşlık, i:şinñirlik, ercellik, başla:n i:şini gutarma, durumluluk, berklik.

pošt kardan: *masdar* Yüz dö:ndérmek, yüz övirmek, kaçmak, söyänmek.

pošt-garm-i: *madar* Birine ya: bir za:da dayanmak, arka dayanç, arılanmak.

pošt-nevisi: *ism-i masdar* Bir yazğı ya: senediñ arka tarafına yazıp imza: etmek.

paštu: *is.* Afğanıstanda ya:şayan yerli a:damlarınñ dili bolan, Peštu, ol üç dilden ‘ıbarat: Fars, ‘Arab, Hindi dil bilen yuğurlan dil, hatları Fars ‘Arab eli:fbiysi.

Pošt-vāne: *is. veya sıf.* Devletdir ya: bank tarafından yayradılan puluñ beraberinde yöri:te çap edilen maşsu:ş ka:ğız 2. Devletiñ şandığında saklıyan gızıldır kümiş ceva:her ve ayrı gımmatlı za:dlar.

pošt-o-panāh: *sıf.* Ğaravıl, yaver, haray, dayanç yetiren, kömekçi, goldavçı.

pošte: *is.* 1. Arka yükü, 2. Defe, tümmek, iki ka:riziñ araçığı.

pošti: *sıf.* Ğarçın.

poštibān: Hıma:yatçı, arka dayanç, mededkā:r, goldavçı, kömek yetiren, haray yetiren.

poštibān: Arka dayanç, mededkā:r, ya:ra:n, hıma:yatçı, süyég, dirék.

paşm: *is.* Yüñ, düye bolsun göyun bolsun olarınñ enda:mından önyän yüñ, önimi.

paşmak: *is.* Yüñ ya:lı bir hi:l süyçi narse, şekerden becerilyär.

paşe: *is.* Çı:bın. **paşe haki:** Sümsün.

paşe-band: *is.* Peşa:na, çı:bın girmez ya:lı ğatı yu:ka parçadan yöri:te becerilyan çadır.

193

paşimān: *sıf.* Ökünçli, pışma:n, ğı:nançlı.

pofyuz: *sıf.* Yalta, tenbel a:dam, bi:ğayrat, ğucursız, damarsız, yaramaz a:dam.

pegāh: İ:r erti, seher vağıtı.

pol: *is.* Köfri.

pol: *is.* Görüş yarışınıñ a:dalğasında bir ‘ameliñ, feniñ a:dı.

pal: *is.* Serhad, a:raçak, sa:man.

pel: *is.* Palas, ulı kilim, döşelyän döşeğiniñ bir görmüşü.

pelak: *is.* [Fr.] Yüzüne a:d ya: numara yazılan ğala:yı demir.

pelakat: *is.* [Fr.] Mayda avniķ narse.

pelk: *is.* Ğa:baķ, gözün ğa:bağı.

pellekān: *is.* Bassancaķ, başgançaķ.

polomb: *is.* Kurşun saçma, kurşundan kiçi mihr.

palang: *is.* A:laca ğaplañ, yırtıcı ya:ban hayva:nı.

polo: *is.* Çekdirme ve süzme ya:lı iymit; tüvi, yağ, et, tavık ve ba:lık ya:lı narse bilen gavırlıp bişirilyän iymit.

pelle: *is.* 1. Muħaffif pile, yüpék ğu:rçığınıñ perdesi 2. A:z sermaye, maye ğoyum ma:ında.

pale: *is.* Ağız, ğoyundur sığırın ağuzı.

pele: Ağaçın bir görünüşü, bid ağacı.

pelle: *is.* Pa:ya, mertebe, derece.

palid: *sıf.* Na:pa:k, neci:s, çirkin, mırda:r, yaramaz, erbed.

polis: *is.* İntiza:mı ederañ hızmatkări ve mämurı, ajan, pasban.

pelkän: *is.* Ğotan.

poli-kopi: *is.* [Fr.] Maşın taħrirden ulıra:k destġäh, ol yazġıların yüzünden gepi alıp köp nuşhalarda çıqaryar.

pomäd: *is.* 1. Merhem ya:lı , 2. Yaranın çi:şin yüzüne çalınan yağ.

pomp: *is.* [Fr.] Tulumba, nasus, pomp, naskus.

panäh: *is.* Ğaçaġa, bukalġa, saklayış, hıma:yatçı, ğoldav, ima:nda

194

bolma, arқа dayanç, bukı yer.

panäh ävardan: *masdar* Pena:h getirmek, arқа tutunmaq, sığınmaq.

panäh-gäh: Ca:n ğorkısından ġaçıp barılyan bukı ca:y, düşma:nın ğorkısından barıp pena:h getirilyän yer, pena:h yer, bukalġa, siñgir.

panähande: *ism-i fa'il* Arқа tutma, pena:h gitirme, ama:n berilyän yer.

panbe: *is.* Pamık, paġta.

panbe-kär: *sıf.* Pamık ekyän, pahta ekyän.

panc: *is.* Bäs.

panc-angoşt: Baş barmaq.

pancäh: *is.* Sa:n ġasa:bından elli.

panc-tan: *ism-i mürekkebe* Ĥazret-i Resu:l, 'Ali, Fa:ımatü'l-zehra:, Ĥasan ve Ĥüseyin; a:l-i 'aba:.

panc-tir: *is.* Bäs atar.

pancare: *is.* Penca:re, ebişge.

panc-şanbe: Heftenin altıncı ġünü, penşenbe.

panc-gäne: *sıf.* Bäslik, bäs sa:na ba:ġlı bolan.

pance: *is.* Pençe, bäs barmaq, el pençesi.

pand: *is.* Övit, naşi:hat, ündev.

pand: *is.* Zaġan, uçucu ġuşlardan, ol ġarġanın bir görünüşü.

pond: *is.* Çabçılarının a:dalğasında Kuvadrat a:dında hıruflarının a:ralığında ca:ylaşdırılan a:ra ölçęi.

panke: *is.* Hindi sözünden alsañ barğ bile aylayan yel uryan ğural, barğ yelpeviç, yel urguç.

pangu'an: *is.* [Fr.] Ayağı perdeli ve ğanatı kiçi uçucı ğuş, ğanatı kiçiliğinden uça bilmeyän ol derya:da yüzyän ve ö:zünü yerde dik saklayar.

penhän: *sif.* Gizli:n, yaşrı:n, oğrı:n, örtük, basırlan.

penhän şodan: *masdar* Bukulmak, yaşrı:nmak, bukulmak.

panir: *is.* Penir.

panirak: *is.* Ma:mam çörök.

195

put: *is.* [Fr.] On altı kilo gırama beraber bolan ağram ölçęi.

put: *is.* İymit-damağın bir görnüşi.

putin: *is.* [Fr.] Durkı uzı:n, ayak ğa:pın bir görnüşi, ädik a:dında.

puç: *sif.* İçi boş, pu:k, mağızsız, pu:ç.

puğr: *is.* [Fr.] Tot tozan, unta, 'aya:lların yüzlerine çalyan, a:k za:dı, a:k maddesi.

pur: *is.* Oğul, oğlan, erkek, ça:ğa, ğı:z dä:l, pura:n cem'.

purmand: *sif.* Oğullı.

pure: *is.* Çekirtğaniñ tohumı, çekirtğaniñ ça:ğası.

pure: *is.* İymitiñ bir görnüşi.

puz-ğand: *ism-i mürekkebe* Bi:derek bi:ca:y yilğırma, birini kimsidip masharalab gülme, yañıslama.

puzeş: *masdar* Ötünç geçirim.

pust: *is.* Ğa:bık, deri, ğayva:nıñ, insa:nıñ enda:mınıñ derisi, deri.

pust-koloft: *ism-i mürekkebe* Derisi ğalıñ bolan, kina:ye sözünden hiç za:dı göñline getirmeyän, kı:nçılığı meşakkatı gören käyilse-de göñle getirmeyän.

pust-kande: *sif.* 1. Ğa:bığı ayırğılı, 2. A:ydiñ, a:şka:r ve açık gepleme ma:'nıda.

pust-e: *is.* 1. Kiçi yuğa ğa:bık, 2. Yuğa na:zik za:dı ba:ğlı bolan narse.

pust-in: *is.* İçmek, possın.

pus-idan: *masdar* Çüyrimek, çüyremek, solmak.

puşäk: *is.* Eğın eşik, eğın baş.

puşäl: *is.* Ğurı ot, poşalı, içi boş, va:rsız berk bolmadık narse.

puşändan: (= puşänidan) Geydirmek, eğın eşik geydirmek, yapmak, örtmek.

pyş-eş: *ism-i masdar* Örtği, eğın eşik, hıca:b, geymek.

puş-e: *is.* Perde, yazğıları saklamak üçi:n yöri:te edilen

ğalıñ ka:ğız, poşa.

puş-ıdan: *masdar* Eğin eşik geymek.

puk: *sıf.* Lağ, içi boş, mağızsız, çöyrek.

puke: *is.* İçi darısız boş fişeñk.

pul: *is.* Pul, devlet tara:findan çap bolan yöri:te ka:ğız ve kara:n pul, pul.

pulād: *is.* Polat; ğatı demir polad a:dında.

pulādin: *sıf.* Polada ba:ğlı, kina:ye kı:n, berk, ma:ka:m.

pulak: *is.* 1. Ğıra:n pul, 2. Ba:lık teñnesi.

pund: *is.* [İng.] Lire Englishi ğızıl, ve 453 ğıramdan ‘ıba:rat ağram ölçeği.

punez: *is.* [Fr.] Gül mı:h, punez.

pune: *is.* Na‘na‘ ta:vire, sebziniñ bir görnüşi, ol ya:banda bityän ot.

puyā: Yorğalamak, ılğalamak, da:rımak.

pahlu: *is.* Kena:r, ğapdal, çet, ya:nbaş, bövür.

pahlav: *is.* Part kavımı, Sasanılar ve Eşkanılar neslinden.

pahlav: *sıf.* Edermen, ba:tır, ğucurlı.

pahlavān: *sıf.* Göräşceñ, zo:rlı, pa:lvan, böke.

pahlu gereftan: *masdar* Kena:ra, ğırağa yanamak, kena:ra gelmek, labır, lenger atıp bendere yük düşürmek ya: yüklemek üçi:n ayak saklamak.

pahn: *sıf.* İ:nli, i:ni köp bolan.

pahen: *is.* Déris, tezék, hayva:nlarıñ tezeği.

pahnāvar: *sıf.* Ğiñ, yayrab yatan, yaybañ, i:ni boyı köp ösen.

pey: *is.* 1. Ayak ı:z 2. Ca:yıñ esa:sı pa:yesi, fundament.

pay: *is.* Siñir, saç.

pi: *is.* A:şık.

pey-āpey: I:zlı ı:zına, ı:zı giderli, dalba-dal.

piyāde: *sıf.* Ö:z ayağı bile yo:l yöryän, yo:l gidyän a:dam.

piyāde-ravi: *masdar*

piya:de yo:l yörimek, gezelenç etmek, ayak bile yörimek.

piyāz: *is.* Soğan.

piyāle: *is.* Ka:se.

payām: *is.* Hıbar, sarğıt bir za:dı, ya: bir sözi birine ğavşırmaq ya: eşitdirmek.

payām-bar: (=paygambar) Huda:y te‘alanıñ i:lçisi, sarğıt yetiricisi, biriniñ sarğıdnı ayrı birine yetiryän, bu a:d di:ñe Hıday te‘alanıñ resu:lüne haşlanyar.

piyāno: *is.* [Fr.] Sa:zıñ bir görnüşi.

pey bordan: *masdar* I:zına yetmek, düşünmek, bir za:dı añlamak, habarlı bolmaq, ı:zından gitmek.

pit: *is.* Banka, putlık banka.

piç: *is.* Burum-burum, eğri büğri tavlı çüy.

piçāndan: (= piçānıdan) *masdar* Eğriltmek, tavlamak, burmak.

piç dādan: *masdar* Tavlamak, burmak, eğriltmek.

peydā: *sıf.* Ā:şka:r, görnüb duran, açık, a:ydiñ, belli.

peydā kardan: *masdar* Ele salmaq, tapmaq, gola salmaq.

peydāy-eş: *ism-i masdar* Döreme, peyda: bolmaq, tapılma, yüze çıkma, tafılış.

pey-dar-pey: I:zlı ızına, ı:zı giderli, deva:mlı.

pir: *sıf.* Ya:ş ulı, örān ğartaşan, ğarrı, rehber, pi:r-i tarikat.

pir-āşki: *is.* [Rus] Rusi sözünden süyci çörāğıñ bir görnüşi, bōrek diyip-de aydılyar.

peyrāmun: *is.* Töverek daş, dumlı du:ş, etra:f.

pirāhan: *is.* Göviñ.

pirāyeş: *ism-i masdar* Bezemek, görklendirmek, ziynetlemek.

pir-zāl: *sıf.* Ğarrı çal ha:tın, ya:ş ulı ‘aya:l, köplenç saçı a:ğaran kempire haşlanyar.

pir-zan: *sıf.* (=pire-zan) Ğarrı ‘aya:l, yaşı giden ha:tın.

pir-mard: *sıf.* Ğarrı a:dam, yaşı giden a:dam ya:ş ulı.

198

pire-e-moğan: *sıf.* Zertüştileriñ ya:ş ulısı, aşlında ru:ha:nıların başlığı.

pay-rav: *sıf.* Eyerici, öyme, ı:zından yöremek, ı:zından gitme, ta:bı:n bolmaq.

piru: *sıf.* Kiçi ğarrı, enda:mı kiçi ya:ş ulı.

piru: *is.* Ki:se, pul ki:se.

piruz: *sıf.* Yeñiş, üstemlik, düşma:na ya: yarışda üstün çıkmak, yeñiş gazanmak.

piruz-mand: Yeñiş gazanan, yeñşe yeten, üstün çıkan.

pay-rav-i: I:zından gitme, ı:zını éyérme, uyma, iyimeklik, uymaklık.

pay-rizi: *masdar* Ca:ydır ca:yıñ difarınıñ şifte dökülmeği, fundamenti, esa:sı dökümi.

pijāmā: *is.* [İng.] Balak.

piş: *is.* Öñ, yüz be yüz, ileri, arqa, öñ, geçen, geçmiş.

piş-āgahi: *sıf.* Bank a:dalğasında pul senedini bergilä berilmeli vağtını yağnı ta:rı:hını belläp berilyän haş.

piş-āmad: Duyda:nsız tapılan, öve gelme, va:k‘a, ha:dişe, birden düşen i:ş.

piş-âb: *sif.* Sidik, peşev.

piş-âpiş: Hemmeden öñ, öñde bolan, hemmede öñde.

piş-âni: *is.* Mañlay, alın saç eteği bilen ğaş a:ralığı.

pişâni: *is.* Baht, ıķba:l, ıaley, la:yık, yaraşık.

pişâhang: *sif.* Öñde barıcı, öñden gidici, kervanıñ öñinde gidyân, öñe düşüci.

pişbord: *masdar* Öñe gidiş, yeñişlik, beyle i:şi yerine yetirmek.

piş-bin: *sif.* Gelceğe o:ylanyan a:dam, erti:rin gözleyân a:dam, soñını sayğaryan.

piş-bin-i: Soñunu añşarma, soñuna o:ylanyan.

piş-e-pâ: *sif.* Ayak astı, piş-bâ eftade: Kina:ye, bolğusız, ğimmatsız za:t.

199

pis-pardâht: *ism-i mürekkebe* Bir za:dıñ baha:sı derekli öñinden berilyân pul, öñinden geçirilyân pul.

piş-tâz: *sif.* Çaparı, atlı suvare, hemmeden öñ düşma:na dopulyan a:dam.

piş-ħedmad: *sif.* Ğullukçı; öyde, eda:rada ayak üstünde bolan, ayak üstünde bolup, ayak üstiniñ i:şlerini yerine yetiryân ğızmatkâ:r.

piş-darâman: *ism-i mürekkebe* Aydınçınıñ aydım aytmazdan öñ, sa:zendeleriñ öñünde çalyan sa:zı, öñin başlama, başlanğıç.

piş-raft: *ism-i masdar* Öñe gidiş, tarağılık, öve gitme, ulalma ve ösme.

piş-rav: *sif.* Öñe gidici, yo:l görkezme, öñde barıcı, serdar, beled.

piş-foruş: *masdar* Satıcınıñ, yo:k ma:lını ve gelmedik ma:lını öñinden satmağlık.

piş-ğadam: *sif.* Bir i:şe hemmeden öñ uğrayan, hareket edyân, ardım ardyan, yüz uryan.

piş-ğest: *sif.* Berği bulunıb ıaş bağlanmazda öñ öñünden nağd geçirilyân pul.

piş-kerâye: *sif.* Yükiñ kirâyni övinden bermek, yük çekyâne keraynı öñünden berilme.

piş-ğâh: *sif.* İ:şik, dergâh, bosaga, pa:dişahlarıñ tahtınıñ öñi, öñi yanı, eyva:nı.

piş-goftâr: *ism-i mürekkebe* Kita:bnı övinden yazılyan sözbaşı, kita:bnı başlanğıcı.

piş-marg: *sif.* Ölüme tayya:r bolan, öñinden ölme ğazır bolyan.

piş-namâz: Cama:‘atıñ ima:mı, mescidiñ ima:mı.

piş-nevis: *sif.* Ğatı ikilâp yalnışnı düzedilip yazılma, yazma.

piş-nahâd: *sif.* Taslama, teklif, biriniñ o:y fikri bilen düzülip köpçülüğiniñ nazarına

200

yetirip bir ağızdan maķu:llamağı ve yo:la ğoyulmağlığı.

piş-vâ: *sif.* Başlık, rehber, yo:lbaşcı, ima:m, serkerde.

pişvâz: *sif.* Ğarşılama, ğarşı alma, mihma:ndan ya bir mısa:firdan ğoş geldiñ etme.

pişe: *is.* İ:ş, şuğul, kâ:r, kesb-i kâ:r.

peyğâm: *is.* Sarğıt, ğabar, birinden ayrı birine yetirilyân sarğıt.

peygām-bar: *is. veya sıf.* (=peygām-bar) İ:ççi, ferişteleriñ üsti bilen Huda:y te‘a:lanıñ ferma:nlarını i:le yetirici, ya‘nı Huda:y te‘a:lanıñ sarğıdını i:le yetirici.

pik: *is.* [Fr.] Ni:ze, uçlı za:t.

peykār: *is.* Uruş, sövêş, çağınşık.

pey-kār-kard: *ism-i masdar* Uruş etmek, uruşmak, sövêş etmek.

pey-kān: *is.* Cem‘-i peyk, sarğıt äkidici, savçı.

pey-kān: *is.* Oğ yay, ucu yeti demirli yay.

pey-kar: *is.* Ten, heykel, mücesseme.

pey-kar-tarāş: *sıf.* İ:şi pi:şesi heykel yasamaklık mücesseme yasamak bilen ğızıklıyan a:dam, heykel yasaycı.

pey-kandan: *masdar* Defa:rıñ, ca:yıñ çuqrını ğazıb şiftesini dökmeklik, **pey kanı:** Şifteniñ yerini ğazmak.

pey-gard: *sıf.* İ:deyci, ı:zında gezici.

pey-gard: *masdar* I:zında gezmek, i:dlemek, ceza: üçi:n saralmaq ve i:dlemek.

pey-gir: *sıf.* I:zında gezici, i:deyci, bir za:dı ıza:rlap ı:zında gezyän.

pile: *is.* Yüpék almak üçi:n yöri:te saqlıyan gurçık ve ondan alıyan ö:nüm, pi:le.

pile: *is.* Kentleviğiniñ çirki, çışı.

peymān: *is.* Edilen ‘ahdna:ma, şartna:ma, kara:rdan edilen ğul ve kara:r

201

ıla:laşık.

peymān-kār: *is. veya sıf.* Konturutçı, mağıtasına i:ş alıp i:ş tahvil beryän, bir möçber puluñ ğarşısında bir i:şi boyun almak.

peymān-e: *is.* Ölçeğ, ka:se, suvık narsanı ölçeğ üçi:n yöri:te tutulyan ğa:b, ölçilyän möçber.

peymān-i: *is. veya sıf.* Ölçeğe ba:ğlı, bolan, şart bilen i:şe duryan a:dam.

peymudan: *masdar* Yo:l yöremek, yo:l geçmek, yo:lı ölçemek, möçber tutmaq.

pine: *is.* Yama, eğın eşiğe ya ayağa geyilyän za:da yama salma.

pine-duz: *is. veya sıf.* Yamaççı, yama yamayan a:dam, yama salyan a:dam.

peyvast: *is. veya sıf.* Ba:ğlılık, bir za:dıñ bir za:da süräkli bolmağı, seplenme, sepleme, ba:ğlanma, ba:ğlılık, bir ğa:ta ayrı ğa:ta ğoşmaq, tirkäp bir yaña i:bermek.

peyvastan: *masdar* Séplenmek, séplemek, ba:ğlamak, ğavışmaq, daqmaq, tirğemek,

peyvand: *is.* Ba:ğ, yüp, ba:ğlama sapma, sepleme.

peyvand-kardan: *masdar* Bi:rikdirmek, sapmaq, seplemek, daqmaq, du:şuşdırmak.

peyvandi: *ism-i masdar* Ğarındaşlık.

peyvandi: *sıf.* Peyvend edilen, sepläp mi:vesi ele gelen ağaç, sapılan ağaç.

te: Pars eli:fbiyisiniñ dördüncü harfi, ebced Һasa:bindan (400).

te'ātr: *is.* [Fr.] Numa:yiş tama:şa:Һa:na, tiatr.

te'ori: *is.* [Fr.] 'İlmü uşu:l, nazari 'ılım, 'ilmüñ esa:sı durmuşı şa:bit bolmasada amma oña i'tika:d etmek bolyar.

tāb: *is.* Tana:b, naҺı ya:lı za:dıñ bükülmeği, **tab daştan:** Tavlançaqlı, tavlı bolmaq, bükülmek.

tāb: *is.* Ta:kat, cıdam, şabır. **tāb daştan:** Cıdamaq, şabırlı bolmaq.

tāb: *is.* Yağtılık, ıssılık.

tāb: *is.* Yellénme, sallançaq uçma.

tāb āvardan: *masdar* Ta:kat getirme, cıdamaq.

tābān: *sıf.* Parlak, a:ydiñ, yıldıravvık, yalkım, yağtılık.

tāb Һordan: *masdar* Sallançaqdan yellanmek, sallanmaq, uçmaq.

tāb-dār: *sıf.* Tavlı.

tābestān: *is.* Tomıs.

tābeş: *ism-i masdar* Gün ço:ğı, gün şu'lesi, yağtılık, nu:r saçılış.

şu'leniş.

tābe': *is.* [Far.Ar.] Eyerici, ta:bı:n, bakna, baqındı, öyme, boyun eğme, ı:zarlayıcı, teva:bi'cem'.

tābe'-ıyyat: *masdar* [Ar.] Ta:bı:n bolmaq, boyun bolmaq, eyirmek, ı:zından yörime, baknalık, ri'ayatlık.

tāblo: *is.* [Fr.] 1. Perdedir tahta ya: şular ya:lı za:d, manzara naqası edilmek 2. Bir a:damiñ a:dı ve ya ferveşkaniñ a:dı bilen bağılı bolmaq tablo a:dında.

tāb-nāk: *sıf.* Parlak, a:ydiñ, yağtı.

tāb-ande: *sıf.* Yıldıramaq, şu'le, çerağ, yağtılık bermek, parlamak.

tābut: *is.* [Ar.] Salaca.

tābe: *is.* Sac, yağlavı, ba:lıqdır, et ya:lı za:dı gızdırılıyan ga:p.

tāb-idan: *masdar* Yıldıramaq, yağtılık bermek, parlamak, kün düşmek.

tāt: *is.* Tacik, Tajik Milleti, dilleri bolsa Fars, Farsça gepleyärler.

tātār: *is.* Tata:r, Tatar, ilki bu a:dı gün batarda Moğol kavımlara ba:ğlı bilyärdiler, ama bir niçe Sibride ya:şayan tayfalarıñ aytmağına görä, Ğazan, Astrahan ve Kırımда oturımlı tayfalara değışli bolmalı, Tatar a:dında.

tāc: *is.* [Ar.] Cığa, otağa, pa:dişahlarıñ papağıniñ mañlayında goyulyan, baha: ğimmat da:şdan ya'ni ceva:hirden yasalan cığa.

tāc-ol-moluk: *ism-i mürekkebe* Pa:dişahlarıñ efserleri.

tāc-ħorus: *sıf.* [Ar.-Far.] Bir yıllık, iri yaprağlı ot, yarım metre uzı:nlıkta nā:ça suratda bolan ğırmız gülli ot.

tāc-dar: *sıf.* [Ar.] Ta:çlı, ta:çlı pa:dişah.

tācer: *sıf.* [Ar.] Bezirĝen, sövda:ĝar, ta:cir, t:aci:r.

tac-rizi: *is.* İt üzüm.

tac-ik: *is.* Tajik, 'Arabda da:l Türkde da:l Fars dilde ğürleyärler, olar Arıyan nejaddan 'Arab oĝlı, 'Acemde perveriş tafib Türkista:nda,

204

Afĝanista:nda ve Türkista:nda, Tacikista:nda, Rusyada ya:şayarlar.

tāħ-tan: *masdar* Çoziş etmek, hücu:m etme, aţ goymağ, dofulmağ.

tār: *is.* Naħ, yüp, yüpek ta:rı, möy kelepi ve ş. m.

tār: *is.* Sa:z ĝurallarınıñ bir ĝörnüşü.

tār: *is.* Kelleniñ defe yanı, kelleniñ ortası.

tār: *is.* (Hind) Hindusta:nda bityän ĝatı yoĝı:n uzı:n ağaç, yaprağları a:damiñ pençesi ya:lı bolmalı ol yerde ondan badbezen ve burya döşek doķıyanlar.

tār: *sıf.* Ğarañkı, ĝara.

tārāc: *is.* Ta:lañçılık, basmaçılık, ĝarağçılık, basıb alcılık.

tār-c-ğar: *sıf.* Ta:lañçı, basmacı, ĝarağçı.

tār-e-'ankabut: Mō:yüñ kelepi.

tārak: *is.* Baş, kelle, defe, küla:h hod hem diyyärler.

tārek: *is.* [Far.-Ar.] Terk edici, el çekici, **tārek-i dünya:** Dünyanı terk edib ĝalvetde çollıkda oturan, tağva:, sofi.

tārek-os-salāt: Nama:zı terk edyän.

tār-o-mār: *sıf.* Derbi daĝın, çaşĝın, darĝanan, aĝtar düñter.

tāriħ: *masdar* Ta:rı:h, ösüşniñ ĝeraketinden yüzä çıkış ve geçen zama:nıñ vaĝtını bellamek, möhim ĝabarlarıñ zama:nını ya:d tutmağ, geçen möhim va:kalara bellamek, meşela: ta:rı:h Moĝol ya:lı veya: ta:rı:h-ı hicri Isla:m Ta:rı:hı ya:lı, onuñ başlanĝıcı pıyĝamberimiz Ğazret-i Muhammed Mekkenen Medina: hicret eden ĝüninden ĝasa:b tutulyar.

tārik: *sıf.* Ğarañı, tü:nlik.

tārik-ħāne: Ğarañkı atağ, 'ekka:slarıñ ĝırmız üçüĝsi çera:da film ve şu:ratiñ şişesini za:hır edyän yeri.

tāz: *is.* Yaramaz, fişğ-ı ü fucu:r oĝlan, teleke yo:lda bolan çā:ĝa.

tāz: Hücu:m ét, çoz dimek.

tāze: *sif.* Yañı, kö:ne bolmadık, tä:ze, ter.

tāze-kar: *sif.* Tä:ze i:şe başla:n, övränçe, tecrübesi a:z bolan, tä:ze nefes.

tāze-nafas: *sif.* [Far.-Ar.] Tä:ze i:şe başla:b ya:damadık a:dam.

tāze-vard: *sif.* Tä:ze bir yere gelen, gelmişek.

tāzi: *is.* A:v iti, a:v a:vlayan it, şika:r iti, tazı.

tāzi: *is. veya sif.* ‘Arab, ‘Arabi, ‘Arabça, taziyan cem’. **esb-i tāzi:** ‘Arab atı.

tāziyāne: *is.* Kānçı, şallak.

tājik: Ta:cik.

tās: *is.* Tas, kaseden ulıra:k çuññur ğa:p, oğara.

tās: *is.* Cıdamsız, bi:ta:kat, ğayğılı, vasvasa, titrāvik.

tās: *is.* Nerd oyunda öyünde gidyān birden alta, çenli noqtası bolan möhreleri soñdan dört burç nārse.

tās: *sif.* Kellesi tas bolan, kellesiniñ saçı bolmadık, taqır kelle.

tās-māhi: *ism-i mürekkebe* Balığıñ bir görnüşi bolan, doğı.

tāsu’ā: *is.* [Ar.] Muħarrem a:yınıñ doqızıncı ğünü.

tāğut: *is.* Dağdan ağacı.

tāftan: *masdar* Işmak, yaqmak, parlatmak, yağtılandırmaq, demiri o:da ğızartmaq.

tāk: *is.* Üzüm ağacı.

tāk-tik: *is.* [Fr.] Uruşıñ ta:rı yo:lı, uruşıñ fenni uşu:lı ve hareketleri, ğarbi ğüyci uruşda, fenni yo:l bilen uğratmaqlık.

tāk-estān: *sif.* Üzüm ba:ğlığı, üzümlük yer, üzümüñ ve üzüm ba:ğınıñ köp yeri.

tāksi: *is.* [Fr.] Şehriñ içinde devlet tara:findan bellelen yöri:te kirāyne gezyān seva:rı, yeñil maşın, ol a:damları bir noqtadan ayrı bir noqta ekidip getiryar.

tāksi-metr: *is.* [Fr.] Taksilerde a:ra ölçeği bilmek için ğoyulyan ğural, şuniñ bilen mısa:firleriñ bermeli kirāyi ölçelyär, ya’nı belli edilyär.

tā key: Ni:çeza:r, haçana çenli.

tālāb: *is.* Havz, göl, ğurıq, bulak.

tālar: *is.* Ulı salon, otaq, ği:ñ ca:y.

tālān: *is.* Ta:lañ, ğaraqçılıq.

tālān: *is.* [Fr.] Yunanda ğadı:m ağram ölçeği, taħmınan 26 kilo ğırama beraber bolmalı. Pul sa:nı bolsa ğadı:m Yunanlarıñ yanında bir mıkda:r ğızıl, ol bir ta:lan ağramlığı bolup kümiş ta:lanı çinik bilen 5200 fırank, ğızıl ta:lanı çinik bilen 52000 fırank bolmalı.

tāli: *sif.* [Ar.] I:zarlaycı ta:bı:n, ı:zına iyerici aq çapğı meyda:nda dördinci bolup gelen.

tānk: *is.* [Fr.] Uruş maşını, ol 1916'ncı yılda birinci cihanlık uruşda yo:la düşirildi.

tānker: *is.* [İng.] Neft ve ş. m. za:dı çekyān maşın.

tāngo: *is.* [Fr.] Tans, oyuncılığın bir görünüşü, bu aşıl Mekzıklilerin oyunu, ilki 19'uncu miladıda başlanıb soñ 1960'ncı yılda başğa yu:rtlara yayrap reva:ç tapyar.

tāv: *is.* Cıdam, ta:kat, güyç, eğri büğri.

tāvān: *is.* Gara:mat, 'avz, bedel.

tāyer: *is.* [İng.] Maşınların tiğirinin daşkı lastiği.

ta'abbi: *masdar* [Ar.] Bir za:dı islemezlik, ha:lamazlık, boyun yoğı:n etmeklik.

ta'abbi: *masdar* [Ar.] Birini ata yerine almak, birini ata tutunmak.

ta'bid: *masdar* [Ar.] Ebedilik etmek hemi:şeleşdirmek, mıda:mlık saymak, ba:kı.

ta'bin: *ism-i masdar* [Ar.] 1. Birini yüzbe yüz durup kāyimek, 2. Birini ölen soñ övmek tarıflamak.

ta'assor: *masdar* [Ar.] Eşer etmek, ı:z goymak, eşeri kabu:l etmek, gamlı bolmak, gayğılı bolmak, gam guşsa.

ta'sir: *masdar* [Ar.] Eşer etmek, bir za:tda ı:z galdırmak, eşer goymak.

ta'hir: *masdar* [Ar.] I:za goymak, ıza oqlamak, gi:ca goymak, ı:za salmak.

ta'dib: *masdar* [Ar.] Edeb etmek,

207

tenbi bermek, terbiye bermek, tenbi: etmek.

ta'diye: *masdar* [Ar.] Üzmek, bermek, pul ya: va:mı berib ayırmak, tölemek.

ta'assof: *masdar* [Ar.] Ökinmek, ökinç, gayğa galmak, gama batmak, tuğa:t bolmak, ahmırlık.

ta'sis: *masdar* [Ar.] Binasını gurmaq, dikeltmek, pa:yesini gurmaq.

ta'kid: *masdar* [Ar.] Berkitmek, puhtalamak, ma:ka:mlamak, söziñi ya: eden 'ahdiñi ma:ka:mlamak, berk tabşırğı, niğtamak.

ta'allom: *masdar* [Ar.] Derdli, ı:zalı bolmak, ağırılı bolmak, ı:zalılık, incamak.

ta'lif: *masdar* [Ar.] Do:stluk etmek, övränişdirmek, ma:tlabı ya'nı yazğıları bileki kita:blardan alıp yıgnab cemplämek, yıgnamak, pıtrañ za:dı yıgnap tayya:rlamak, yazmak, eşer yazmak.

ta'ammol: *masdar* [Ar.] O:ylanmak, fikirilenmek, garaşmak, saklanmak, dığğa:t etmek, çuñ o:ylanma, o:ylanışık.

ta'min: *masdar* [Ar.] Birini emi:n bilmek, fera:gatlı etmek, amanda saklamak, ha:tırı cem'lik bermek.

ta'min-āt: [Ar.] İntıza:mı: eda:ranın bir bö:lümi, a:gahi a:dında, cem'-i tämi:n, kefillik.

ta'anni: *masdar* [Ar.] Saklanmak, ca:yılılık bilen i:ş etmek yuvaşlık bilen i:ş görmek.

ta'ahhol: *masdar* [Ar.] Öylenmek, 'aya:l almak, çiftlenmek, bir 'aya:l bilen goşuñ bi:rikdirmek, 'aya:lı oğlan uşaklı bolmak.

ta'yid: *masdar* [Ar.] Güyç bermek, yardım bermek, göldamak, doğru diyip göldamak, kömek bermek, ma:kullamak.

tab: (=tap) *is.* Gızdırma, ıstıma.

tabādor: *masdar* [Ar.] Öñe geçmek, övlemek, i:şe gıssağlı bolmak.

tabādol: *masdar* [Ar.] Çalışmak, değşirmek, 'avz bedel etmek, fikir alışmak.

tabār: *is.* Aşıl ve neseb, neja:d, ti:re, uruğ, kavım ğarındaş.

208

tabār: *is.* [Ar.] Hela:k bolma, a:radan gitme.

tabāraka: [Ar.] şığa ma:zı, ya'nı arassa ve pa:ki:ze boldı, **tabārak allah:** Allah te'a:la pa:k ve arassadır, Allah te'a:la ğatı pa:k ve arassadır.

tabārok: *masdar* [Ar.] şa:d ve bereketli bolmak, ğavı za:da yormak, yağşı niyyet etmek.

tabāni: Oñıřmak, ıla:laşma, ağız birlik, bir za:d derekli, dil bi:rikdirme.

tabāh: *sıf.* Çüytime, pu:ç, za:yalanma, yoğalma, boş, yaramaz, **taba:hi:** Yoğalma, za:yalanmak, za:yalık, na:bu:dlık.

tabāh-kār: *sıf.* Yo:k edici, fesa:da çekici, ğara:bkā:r, fitneçi, na:bud edici, zāyalaycı, bozuqçı.

tab-bor: *is.* Gızdırma keseli kesyān, veya: köřidyān derma:n.

tabahhor: *masdar* [Ar.] Örän bilimlilik, ğatı bir za:tda 'ılımlı bolmak 'ılım ve faziletin derya:sına çümmek, ğatı fera:satlılık.

tab-ĥāl: *is.* Uçuk, ğabarçak, gızdırmağdan dodakta döräyān uçuk, ğabarçak.

tab-ĥir: *masdar* [Ar.] Ma:y' cismiñ durmuřınıñ üytgemeği bu:ęartmak, bu:ęıñ ıssınıñ eğerinden bu:ę etmek, buğur bermek.

tab-dil: *masdar* [Ar.] Değşirmek, 'avz etmek, bedel etmek, bir za:dın dera:ęine bir za:t almak, övirmek, çalışmak.

tāb-zir: *masdar* [Ar.] Köp ğarc etme, yerliksiz ğarc etme, çenden a:şa yoymak, ma:lını pıtratmak, ğarcıveylık.

tabar: *is.* Palta.

tabra'e: *masdar* [Ar.] Erkinletmek, daş etmek, aza:d etmek, töhmetden mıca:batdan arassa çıkmak, ya:zıksız tanılmak. Günāhden yuvılmak.

tabarro': *masdar* [Ar.] Ğuda:y te'a:lanın ra:zılığı üçi:n ğayır i:ř etmek, seva:blı i:ř etmek, Ğuda:y te'a:lanın yo:luna ma:l bermek.

209

tabrak: *is.* Kala:, defa:, dere, sebz tebrik, kina:ye sözünden göñ, gök.

tabarrok: *masdar* [Ar.] Bereket tapmak, bereketli bolmak, bereketli saymak, muba:rek saymak.

tab-rik: *masdar* [Ar.] Ğutlamak, müba:relemek.

tabassom: *masdar* [Ar.] Yılığırış, mılğırma, gülümçirima.

tabeş: *ism-i masdar* Ğızğın ı:ssılık, ço:ğ, parlak, şu'le.

tabsare: *masdar* [Ar.] Açıklamak, a:ydıñlanmak, ka:nu:n maddesinā bir za:t arttırıp açaçan etmek, gümürtik za:dı 'aya:n etmek.

taba'iyat: *ism-i masdar* [Ar.] I:zından gitmek, giden yo:lından gitmek, eyirmek, uymak, ı:zarlamak.

tab'id: *masdar* [Ar.] Daşa salmak, uzağa i:bermek, birini şehirden gavıb başğa bir şehre i:bermek, sürgünlük, sürgün.

tab'iz: *masdar* [Ar.] Bö:lék bö:lék etmek, bir nāçāni kabu:l edip bir nā:çāni kabu:l etmesizlik, birini başğa birinden a:la görmek, ya'nı dalnamak.

tabğiz: *masdar* [Ar.] A:ra değırmek, birini başğa biri bile düşma:n etmek, şuğullık edip a:ra değırmek.

tabl: *is.* [Ar.] Ki:ne, öyke, ki:ne, düşma:nlık, etba:l ve tebu:l cem'.

tabal: *is.* Bir za:dıñ daşı, di:va:r, bada:m hazırñ daşı ya:lı bolan.

tab-e-lāzem: *sıf.* [Far.-Ar.] İmıklı gızdırma, inçe kesel.

tab-larz: (=tab-larze, tab-larz) *sıf.* Malarya, ısıtma, gızdırma keseli.

tabliğ: *masdar* [Ar.] Yetirmek, gavşırmaq, habarı ya: sarğıdı i:liñ ğulağına yetirmek.

tab-e-mālt: *ism-i mürekkeb* Hayva:nlardan a:damza:da yoğuşyan gızdırma keseli, ol ilkinci gézék Malt dilen meditrane adasında peyda: bolmağna görā tab-e malt diyip a:dlanıdır.

tabah-kar: *sıf.* Günāhkā:r, 'a:şı ya:zıklı.

tabyin: *masdar* [Ar.] Beya:n etmek,

210

ā:škā:r etmek, açılmak, tefsirlemek.

tap: *is.* Ğızdırma.

tapale: *is.* Sığırñ dersi, tezeği, küdi.

tapançe: *is.* Kiçi yarağ, müzzir.

tapeş: *ism-i masdar* Titrāmek, sarısmak, bi:ta:kat bolmak.

tappe: *is.* Defe.

tappe-māhur: Bayırlık yer, beyikli çökekli yer.

tap-idan: *masdar* Titremek, bi:ta:kat bolmak, sarısmak.

tatabo': *masdar* [Ar.] I:zarlamak, barlamak, ahtarmak, dö:rcellemek, bir za:da ya bir i:şi dıkkatlık bilen o:ylanmak, ba:rlamak, ı:zında gezmek.

tatmme: *is.* [Ar.] Ğalan ğaçan za:t, ı:zı sonkı, ğalanı.

tasbit: *masdar* [Ar.] Durnuklı etmek, berkitmek, bir sı:hlı etmek, ımıkkandırmak, kesğitleme.

toccar: [Ar.] Ta:cirlar, bezirgenler, sınağlar, cem'-i ta:cir.

tacārob: [Ar.] Tecrübeler övrēnmeliler, sınağlar, cem'-i tecrūbe.

tecārat: *masdar* [Ar.] Alış beriş etmek, sevda satık etmek, tā:cirlik, sevdağā:rlık.

tacavoz: *masdar* [Ar.] Haddiñden çıkmak, öz çeniñden a:şa gitmek, toķınmak, aşınmak, zo:rlamak.

tacavoz-kār: *sif.* [Far.-Ar.] Haddinden çıkan, öz çen çakından çıkan, toķunıcı.

tacāhol: *masdar* [Ar.] Ö:züñi samsıklığa urmaķlık, ö:züñi aħmak görkezmek, bilmezliğe urmak.

tacdid: *masdar* [Ar.] Tā:zelmek, bir i:şi tā:zeden başlamak, başlanğıç.

tacrebe: *masdar* [Ar.] Sınağ, sınaşık, derñevlik, sayğarış, saylamak, bilim, hünār, tecrube alma.

tacrebe yāftan: *masdar* Gözirmek, tecrube tapmak, bilim almak.

tacarrod: Yeke ya:şama, yalañaçlık.

tacziye: *masdar* [Ar.] Bö:lék bö:lék etmek, bir tutuş za:diñ a:rasını açmak, bö:lmek.

211

tacziyye-tahlil: O:ylanıp sayğarıp açaçan etmek.

tacassos: *masdar* [Ar.] I:zarlamak, ağtarmak, ba:rlayış, bir za:dı tapçak bolmak, i:zarlamak, gözlemek, ser etmek.

tacassom: *masdar* [Ar.] Göz öñine gelmek, bir cisim şu:ratda göz öñünde görünmek.

tacallod: *masdar* [Ar.] Güyçlik, cıdamlılık, çaltlık etmek.

tacalli: *masdar* [Ar.] Açık bolmak, şu'lelenmek, nu:r, yağtılık, a:ydiñlaşmak, 'a:rıflar a:dalğasında nu:r muka:şefe diyyārler, Huda:y te'a:ladan 'a:rıflarıñ yüreğinde za:hır bolmak, yüze çıkmak.

taclil: *masdar* [Ar.] Ulaltmak, biyğeltmek, ĥormatlamak, sı:lamak, şarfasını belend tutmak.

tacammo': *masdar* [Ar.] Yığnamak, üşmek, cemlenmek.

tacammol: *masdar* [Ar.] Zinetlenmek, bezānmek, görklenmek, görklendirmek, güzelleşdirmek.

tacvid: *masdar* [Ar.] Ğavlandırmaq, ğavı i:ş etmek, Kura:n tila:vetini doğrı şahı:h yalñıssız şu:ratda oķamak. **'ilmi tacvid:** Huru:fları boğazdan 'ilmı ta:rde ğavı telaffuz edip çıkarmak.

tacviz: *masdar* [Ar.] Ica:ze bermek, yerlikli saymak, reva: görmek, ruħşad etmek.

tachiz: *masdar* [Ar.] 1. Tayya:rlamak, üpcin etmek, i:ş esba:bını tayya:rlamak, 2. Goşumiñ, ĥarbi goşumiñ yarağ şay esba:bı ma:'nıda.

taht: *is.* [Ar.] Aşa:k, etek, ast, yoķarı bolmadık.

taht-ol-arz: *ism-i mürekkeb* [Ar.] Yer aşı:đı, **taht-ol-arzı:** Yer astı, yerıñ aşı:đından çıkyan za:t.

taht-ol-hefz: *sıf.* [Ar.] Ğol astında ğo:ralıp sağlanmaq, ğaravıllık ve sağlavlık.

taht-ol-hemāye: *sıf.* [Ar.] Ğima:yetde bolan, başğa bir yu:rdıñ ğoldavında ğol astında bolan yu:rt, heniz ğaraşıksızlığı

212

almadığ yu:rt.

taht-oş-şo'a: *sıf.* [Ar.] şu'leniñ astı, biriniñ yağtılık eteğinde, biri ya: bir za:t ö:zinden ulı ve möhim za:diñ ğarşısında ğara:r tapıp cilve ve ğörniği bolmadık iki üç ğün ğameri a:yınıñ a:ħırına ğalanda a:yıñ cürmi ğarasınıñ yetmeği.

taht_ol-lafzi: *sıf.* [Ar.] Sözme söz kelime be kelime tercüme etme.

taht-āni: *sıf.* [Ar.] Aşa:ğa ba:ğlı, eteğe ba:ğlı, aşa:ğı.

tahcir: *masdar* [Ar.] Ğatımaq, berkimek, yeriñ daş tövereğine 'ala:mat ğoymaq, yeriñ tövereğine daş bilen bellik etmek, daş aylamak.

tahaddos: *masdar* [Ar.] Geplemek, ğabar bermek, aytmaq.

tahdid: *masdar* Bir za:diñ i:ni boynı tapmaq, bir yeriñ a:raçağnı belli etmek, bir za:diñ daş tövereğni çäklendirmek.

tahzir: *masdar* [Ar.] Ğorğızmaq, ğaçırmaq, el çekdirmek.

taharrok: *masdar* [Ar.] Ğo:zğanmaq, ğerekete salmaq, ğımıldamak, tebränmek, ğerekete düşmek.

taharrom: *masdar* [Ar.] Ğormat sağlamak, biriniñ ğepine ğormat ğoymaq.

tahrir: *masdar* [Ar.] 1. Aza:d etmek, bir bendeni aza:d etmek, 2. Yazmaq a:va:z oğaında sesiñi aldığından ğatı çekmek, çığarmaq.

tahris: *masdar* [Ar.] Ğaris aylandıрмаq, tema:' salmaq, höveslendirmek, mecbu:r etmek, birini bir i:şe ya: bir za:da ğakındıрмаq.

tahriz: *masdar* [Ar.] Höveslendirmek, meyillendirmek, mecbu:r etmek, řavħınlandıрмаq, öçüğdirmek, ğakındıрмаq, tolkundıрмаq.

tahrif: *masdar* [Ar.] Ö:zğertmek, övermek üytgetmek, övürmek ve aylandıрмаq, biriniñ sözini ö:z aşlından ve öñki ğa:latından ayırıp bir nā:çe sözleri artdırıp ya:

213

kemeldip değişirmek ve ma:'nısını üytgetmek, yoymaq.

tahriş: *masdar* [Ar.] Yaşmaq, o:d bermek.

tahrik: *masdar* [Ar.] Ğımıldamak, şuğullamak, ğılav bermek, ğo:zğatmaq, uğratmaq, ğurcalamak, a:zdıрмаq, küşürmek, öçükdirmek, meyçü bermek.

tahrim: *masdar* [Ar.] Ğara:mlamak, bir za:dı ya bir i:şi ğara:m aylandıрмаq, öñine ğeçmek, men' etmek.

tahrime: *is.* [Ar.] Nama:zda tekbirleme, nama:z tekbiri, nama:zdan başğa kela:mı ö:züñe ğara:m bilmek.

tahazzob: *masdar* [Ar.] Bö:lék bö:lék bolmaq, topar topar bolmaq, bö:linme, deste deste bolmaq, biriniñ rayından bir mera:mından ğarafda:rlık edib yığnamaq.

tahzin: *masdar* [Ar.] Ğayġılı etmek, tuĥa:tlandırmak, ġayġa: ġaldırmak, ġayġa: ġoymak.

tahsin: *masdar* [Ar.] Ğavlıġa çağırmaq, ġavı saymaq, Barek Allah demek, ġavlıġa deġiřli etmek.

tahasson: *masdar* [Ar.] İisleġli bolup ġatı berk ve puġta yerde ca:ylaşmaq, bir emin yere barıp oturmak, bir yere barıp penah getirmek.

tahsil: *masdar* [Ar.] Yıġnamak, ele getirmek, ders okımaq, bilim övränmek, ġa:şıl ö:nim almak, ılıım ġazanmaq, safak almak.

tahaffoz: *masdar* [Ar.] Ö:züni saġlamak, saġlanmaq, ġaçadurmak, a:ġah bolmaq, perhiz etmek.

tohfe: *is.* [Ar.] Sovġat, hediye, serpa:y, ġa:lat, baha:lı za:t, tuhuf cem'i.

tahaġok: *masdar* [Ar.] Ğaġı:ġat tapmaq, ġaġı:ġaten bi:rikmek, doġrı bolmaq, ġına övrülmeġ, ġaġı:ġatlanmaq.

tahġir: *masdar* [Ar.] Kiġi saymaq, yañıslamak, ġa:rlamak, kemsitmek, pisletmek, ırba:slmaq.

tahġik: [Ar.] Bir i:řiñ ırzına yetmek, bir za:diñ anıġına yetmek, ġaġı:ġate yetmek, so:raġlık ve yetişiklik etmek, ġönilik ve

214

doġrılık.

tahkim: *masdar* [Ar.] Mä:kä:mlemek, berkitmek, puġtalamak, bir ulı vazıfeni birine tabşırmak.

tahallol: *masdar* [Ar.] Ğüna:den ötüb ġela:le övrilmek, anta kefa:re berib antdan savılmaq ve dınmaq, ġela:llıġı istemek.

tahlif: *masdar* [Ar.] Ant bermek.

tahlil: *masdar* [Ar.] 1. Ğela:llamak, reva: ve cayız bilmek, açmaq, çözmek, 2. İymiti mi'deden siñdirmek.

tahammoġ: *masdar* [Ar.] Ö:ziñi samsıġlıġa urmaq, ö:züni aġmaġlıġa urmaq.

tahammol: *masdar* [Ar.] şabırlı bolmaq, cıdamak, ta:kat getirmek, cıdamlık, durımlılık.

tahmid: *masdar* [Ar.] şükr etmek, sıtayış etmek, övmek, maġtamak, sena: aytmaq, du'a: etmek.

tahmir: *masdar* [Ar.] Ğızarmak, ġızıl ireng etmek, rengini ġızarmak.

tahmiġ: *masdar* [Ar.] Aġmak sa:ymaq, birini aġmak bilmek.

tahmil: *masdar* [Ar.] Yüklemeġ biriniñ arġasına yük urmaq, bir i:şi zo:r bilen biriniñ boynuna daġmaq, zo:rlamak, tüñgemek.

tahavvol: *masdar* [Ar.] Bir durmuşdan ayrı bir durmuşa övrülmeġ, bir yaġdaydan bařġa bir yaġdaya geġmek, ö:zġermek.

tahvil: *masdar* [Ar.] Övürmek, öytgetmek, yerleşdirmek, göçürmek. **tahvil-i sal:** Yıl değişmesi, yıl 'a:vz bolmağı.

tahiyat: *masdar* [Ar.] Sela:m aytmak, deru:d i:bermek, hoş geldiñ dimeklik, taħiya:t cem'.

taħ(h): *is.* [Ar.] Turşı ħamı:r, künciniñ küncu:rası, ħamı:r ma:ya.

taħ: *is.* Künci küncu:rası.

taħārib: *is.* [Ar.] Arınıñ öyleri, deşikler, arınıñ keteği, cem' taħru:b.

teħāsom: *masdar* [Ar.] Biri biriñ bilen duşma:nlık uruş etmek.

taħt: *is.* Dört burç ussu:l, taħte ve demirden becerlen oturlığıç, ya:

215

maħşu:ş pa:dişahlarıñ oturyan taħtı, muña ornek örned hem diyilyär.

taħt-e-belkeys: *ism-i mürekkebe* 1. Melike Seba: ve Belkısıñ taħtı diyip a:dlandırılyar, onuñ eyva:nını bir salım vağtda Süleymaniñ yanına ekidilipdir, 'Arş-ı Belkıs diyipde aydılpdır. 2. Taħt-ı Belkıs diyip gün doğar Azerbaycanda yerleşyän daęlarıñ arasında bir daęıñ a:dı hem bolmalı.

taħr-e-ħāb: *ism-i mürekkebe* Ağaçdır ya: demir ya:lı narseden üstünde yatmak üçi:n yöri:te yasalan dört ayağlı dört burc taħt.

taħt-e-ravān: *ism-i mürekkebe* Dört uzı:n saplı şandığa meñzeş taħt, üstünde musa:fir oturdup a:damlar onu gerşine alıp göteryär, ve yada onuñ öñine ı:zına iki ağ daķıp ekidilyän eken.

taħt-solimān: *ism-i mürekkebe* 1. Riva:yete görä ertekilerde aydılmağna görä, ol Süleyma:n Pıyęambar ol taħte oturup yeliñ güyci bilen hava:dan ħeraket edyän eken 2. Taħt Süleyma:n a:dında ol taħt-ı rızā'ıyanıñ derya:çesiniñ Tebriziñ yo:lında gadi:m şehirde ħala:balardan şiz ve ateşekde azerkeştesebden ba:ķı ħalıpdır.

taħt-e-tāvus: *sıf.* Nadir Şa:h Afşarıñ Hindista:nda pa:dişalıķ taħtı bolmalı, ol taħt ayratı:n tılla:dan bolan, dört burclı sekiz pa:yeli ve iki bassancağlı bolup, bu taħt dürli ceva:her ve müñlerçe elmas zümrüd, la'l ve yaķut, ya:lı za:tdan işlenip becerlipdir, ve ta:vusıñ heykeli dürli ceva:hirden ħubbe edib goylan, ol taħt Hindusta:nda Şa:h Cıha:niñ zama:nında yasalan eken, soñ öreñ zip onı oñat tärde bezäpdır, riva:yet edyärler Ağa Muhammedha:n Ġaçar onuñ ehli gevherlerini ħofarıp satıp ve taħtdan ħiçbir eşer goymadır, a:ħırda Fetha'li Şa:h Ġaçarıñ ferma:nı bile ta:vus taħtı

216

yasalıpdır, ilki ol taħta gün şeklinde bolmağna görä, Taħt-ı Ĥurşid a:d goyıpdır, soñ Fetha'li Şa:niñ İşfaha:nlı 'aya:lınıñ a:dı ta:vus bolmağna görä ol taħte Taħt ta:vus diyip a:dlandırıbdır. Şu vağt bu taħt bolsa Tahranda gülista:n diylen kaħde saklıyalar.

taħte: *is.* Yoğın ağaçdan kesilip edilyän yastı närse, taħta.

taħdir: *masdar* [Ar.] Ġavşatmak, yağdaydan düşürmek, yağdaysız etmek, siñirleri bi:ħa:l etmek, ha:lsiz etmek.

taħrib: *masdar* [Ar.] Ĥara:blamak, veyra:n etmek, yıķma yumurma.

- taħassos:** *masdar* [Ar.] Çeperçilik, bir işe çeperçiliğın bolmaqlık, üstadlık bolmaq.
- taħta'e:** *masdar* [Ar.] Biriniñ işinden haťa tutmaq, ya:zıklı etmek, biriniñ işinden yalnışlık tutmaq.
- taħatti:** *masdar* [Ar.] Haťa: etmek, 'a:şıçılık etmek, ħaddiñden a:şa gitmek, ħadden a:şmaq.
- taħfi:** *masdar* [Ar.] Gizğenmek, bukulmaq, yaşırırnmaq.
- taħfif:** *masdar* [Ar.] Yeñiletmek, kema:letmek, bir kelimeni (sözi) añsatlık üçin a:zaltmaq.
- taħhallos:** *masdar* [Ar.] 1. Erkin bolmaq, boşanmaq, ħala:ş bolmaq, 2. Şa'irleriñ goşğısınıñ eteğinden ö:zine ħalaşlan laķamını getirmekliğı.
- taħhallof:** *masdar* [Ar.] Ters iş etmek, iķra:rında durmasızlık, va'de ħila:f bolmaq, söziñde tapılasızlık, ı:za ħalmaq.
- taħhallol:** *masdar* [Ar.] İldeşleriñ, ħarındaşlarıñ a:rasına girmek ve nufu:z tapmaq; di:ş a:rasına giren za:dı çıkarmaq.
- taħlis:** *masdar* [Ar.] Ayratırnlamak, ıla:ytalamaq, aza:d etmek, boşandırmak, gısgaltmaq.
- taħliye:** *masdar* [Ar.] Boşatmaq, içini za:dsız etmek, goybermek.

217

- toħm:** *is.* Dä:ne, toħumluķ dā:ne, döl, ħaya, erkeklik.
- toħmāķ:** *is.* Toķmaq, ağaçdan becerlen toķmaq.
- toħm-e-morğ:** *is.* Yumurtğa.
- toħame:** *is.* [Ar.] Mi'dede iymit siñmān ħalmağı, köp iyip a:dama noķsa:n yetişmeğı.
- toħme:** *is.* Kadı ve ħarpız ħa:vınıñ çiğidi, ħara dā:ne, ve ş. m.
- toħme:** *is.* Nesil, toħum ti:ç, döl.
- taħmir:** *masdar* [Ar.] ħamı:r etmek, ħamı:ra ma:ya goşmaq, ħamı:rı aldırmaq.
- taħmin:** *masdar* [Ar.] Çen urmaq, ölçemek, taħmi:n urmaq, bir za:dıñ baha:sını ħüma:n bile çen bile belli etmek.
- taħut:** [Ar.] Taħtlar, cem'-i taħt.
- taħvif:** *masdar* [Ar.] Ġorķızmaq, ħavflandırmak, ürkizmek.
- taħayyol:** *masdar* [Ar.] ħaya:llanmaq, ħaya:la ħasa:b edip ħüma:n getirmek, fikre batmaq, ulumsı bolmaq, şübhelenmek.
- tadāħol:** *masdar* [Ar.] Da:ħıl bolmaq bir biriñe girmek, tıb a:dalğasında iyin, iymitiñ siñmāğā yine üstine iymit iymek.
- tadārok:** *masdar* [Ar.] Tayya:rlamak, ta:yınlamak, üpcin etmek, teta:rik görmek, yalnışını düşünip düzaltmek, 'avzını bermek.
- tadā'i:** *masdar* [Ar.] Biri biriñi istemek ve üyşmek, yığnamak, biri biriñ bile uruşmaq, zehi:nde geçen ħa:tıralar yüze çıkarmak, göz öñüne getirmek.

tadā'i-ye-ma'anāi: Bir ma'nıdan başğa bir ma'nığa düşünmek, bir ma'nıdan ı:zarlap başğa bir ma'nını ya:dıña getirmek.

tadāfo': *masdar* [Ar.] Gö:ranmak, biri biriñi gö:ranmak, biri biriñi ı:zına oramak.

tadāvol: *masdar* [Ar.] Biri yeriñden elbe el övrülmek, biriñden nöbet yüzinden bir za:dı almak, reva:c bolmak, yörgünli bolmak.

tadāvi: *masdar* [Ar.] Derma:n

218

etmek, 'ıla:c etmek, em etmek.

tadbir: *masdar* [Ar.] Bir işiñ soñunu sayğarıp o:ylanmak, bir işe dıkkatlık bile o:ylanmak, ve añşarmak, çäre görmek.

tadric: *masdar* [Ar.] Pele pele yokaı çıkmak, assa assadan iş etmek, yava:ş yava:ş öve gitmek, a:z a:zdan öve gitmek.

tadris: *masdar* [Ar.] Safak bermek, ders bermek, ders aytmak

tadkiğ: *masdar* [Ar.] Dıkkat etmek, ıncıklık etmek, inceden ı:zarlamak, üns beri:k o:ylamak.

tadlis: *masdar* [Ar.] Bir za:dıñ 'ayıbını örtmek ve gizlemek, öz 'ayıbını ve öz za:dını gizlemek, a:ldamak, 'a:rıflarıñ a:dalğasında sofilik eşikte fesa:dçılığa yüz urmak.

tadmir: *masdar* [Ar.] Hela:klemek, yo:k etmek, na:bud etmek, a:rdan ayırmak, darğatmak.

tadanni: *masdar* [Ar.] A:z a:zdan yaqı:nlamak, etäğe düşmek, peslemek.

tadvir: *masdar* [Ar.] Teğlek etmek teğlämek, aylamak.

tadvin: *masdar* [Ar.] Di:va:n doğrulamak, ş'i irleri ya maılabı bir defterde yığnamak, bir za:t di:va:nda yazmak.

tadayyon: *masdar* [Ar.] Di:nda:rlık, di:nli bolmak, taqva:lık.

tazarv: *is.* Ğırkavul, sülğün, meyda:n tavvik, dere ħoraz, dağ ħoraz, ya:ban tavvik.

tazkār: *masdar* [Ar.] Ya:dlamak, zikir etmek, ya:dıña getirmek.

tazakkor: *masdar* [Ar.] Ya:da gelmek, ya:da salmak, unutmazlılık.

tazkiye: *masdar* [Ar.] O:dı övüçlendirmek, o:dı ölçermek, yaqmak, ħala:l ma:lı damağın çalıp öldirmek.

tazlil: *masdar* [Ar.] Zeli:l etmek, ħa:r etmek, erbed saymak, 'aci:zletmek, pes saymak.

tar: *sıf.* Tä:ze, sulı, yañıça yolınan.

torāb: *is.* [Ar.] Yer, tofrac, kavım, etrebe ve terba:nı cem'.

tar-āb: *ism-i masdar* Damça sızma,

219

küyzeden ga:bdan suviñ sızıp damcalamağı "suv küyzesi küyzede sızlar.

tarāco': *masdar* [Ar.] I:za dolanmak, ı:zıña övrülmek, bir işde biri biriñe düşişip gürrüñdeş bolmak.

tarāhom: *is.* [Fr.] Göz keseli, onuñ keselinden perdesi çişip ve tövereği çirekləb coş urıb ayratı:n mikrobuñ yoquşmağında güycemeği şeyle-de onu 'ila:c edilmese göz kör bolmağına sebeb bolmalı.

tarādof: *masdar* [Ar.] Bir uğurda bolmaq, ı:zlı ı:zında durmaq, bir haşarda bolmaq, ı:zlı ı:zına qara:r tapmaq.

tarāz: *is.* Zi:net, görk, bezek, geyimiñ ya mata:nıñ dürli naqşı ve bezeği.

tarāz: *is.* Suv ölçeği, beyik çökekligi añladyan abzal, gural.

tarāz-nāme: *sıf.* Bir yılıñ ĥarcı ve daħlını ya'nı girdecisini ve çıkıdacısını bildiryān ĥasa:b, bilan a:dında.

tarāzu: *is.* Terezi, mi:zan.

terājedi: *is.* [Fr.] Tuqa:tlandırıcı nüma:yiş ya:şayışda gamlandırıcı kışsa veya: nüma:yiş, muşi:bet, bedbaħtlıq, yā:s.

tarāş-kār: *sıf.* Demir polad ya:lı za:dı yo:nyan a:dam. **tarāş-kāri:** Demir yo:nılyan yer.

tarāşe: *is.* Yonguç.

tarāzi: *masdar* [Ar.] Birék birékden ra:zı bolmaq, birék birékden şa:d bolmaq, aylalaşmaq.

tarāfo': *masdar* [Ar.] Da'va:laşıp bile qazınıñ yanına gitmek, veya: ekitmek.

tarāfoq: *masdar* [Ar.] Bile do:st bolmaq, bile yoldaş bolmaq.

terāfik: *is.* [İng.] Yo:llarda gelim gidim ġatnavlıq maşın alatıñ ġatnamağı yo:l ĥereketi.

tarāk: *is.* Ayrık , yarıq, dilik.

tarāk: *is.* Bir za:diñ yarılmağından ya: dövilməğinden döreyān ses, göñ göfirdemesi ya:lı.

tarākom: *masdar* [Ar.] Üst

220

üstesine yıġnanmaq üyşmek, yatan başağaylıq bolmaq, gürmeleşik, köplük.

terānvay: *is.* [Fr.] Barkı vagon şehir demir yo:lı, mısa:fırları şehriñ içinde ġatnadyan ayak ulağ.

terānzit: *is.* [Fr.] Bir yu:rtdan ayrı bir yu:rda ma:lıyatsız gümrüksüz ma:l geçme ya'nı geçirme.

terānzistor: *is.* [İng.] İki kelimedən yuğurlan, göçirilmek ve durumluluk ma'nıda ol 1948 inci yılda Amerikada düzädilip şoniñ üsti bilen kiçi radyoları yasamaq mümkün bolupdır.

terānsport: *is.* [Fr.] Yük daşayan ba:rı:lar, maşınlar.

tarāne: *is.* veya *sıf.* 1. Aydım, 2. Ter ü tā:ze, cıva:n yiğit, avadan yiğit.

terāvers: *is.* [Fr.] Demir yo:luñ aşı:ğında döşélyan ġalıñ taħta.

tarāvoş: *masdar* 1. Sızmaq, dammaq, 2. Damca ma'nıda.

torop: *is.* Turb.

torbat: *is.* [Ar.] Ğum, toprak, gö:r, kabir, meza:r.

torob-çe: *is.* Sebziñ bir görnüşi.

tarbiyat: *masdar* Ekleme, saklamak, terbiyelemek, birine terbiye aħla:k övretmek, öĝüş.

tartib: *masdar* [Ar.] Berk, ğa:yım, ma:ka:mlamak, her za:dı ö:z yerinde ğoymak, tertibe salmak, düzgünleştirmek, ı:zlı ı:zına ğoymak.

tar-tizak: Sebzilerin bir görnüşi.

tartil: *masdar* [Ar.] Sözi ti:ma:rlab a:ydınlandırmak, Ğura:nı ğavı ses bilen doğru kıra:’at etmek, doğru okımak.

tarcomān: *sıf.* [Ar.] Tercümeçi, tera:ceme ve tea:cim cem’, iki dil bilyān a:dam, dilmaç.

tarcih: *masdar* [Ar.] Yoĝarı görmek, eyla: görmek, belend saymak, artık görmek.

tarci’: *masdar* [Ar.] Övirmek,

221

ı:zına dolamak, a:va:z sesi a:va:z bilen bukırdakda aylamak.

tarci’-band: Bedi’ a:dında bolan ‘ılım a:dalĝasında şa’ir nā:ça beyitli gazeli sa:zlaşıklı ve tefa:vetli kafiyede aydib ve bendin soñ bir beyti ğaytalab ayrı ğafiye bilen getirmeĝi, oña bend-i gerdan hem diyilyär.

tarahhom: *masdar* [Ar.] Raħim etmek, raħimli bolmak, mihriba:nlık etmek, seleh-i raħim.

tarhim: *masdar* [Ar.] Mihriba:nlık etmek. Sela:m i:bermek, Allah raħmet etsin demek.

tarħān: *is.* Otuñ bir görnüşi, tarħun.

tar-ħān: [Türk] Moĝol pa:dişahların bir niçe ulı a:damlarına ve şa:hza:dalarına beryān laĝamı, her kim bu laĝamı alsa, ol ehli alınyan bac ve ğara:cdan dınyan, ğalıberse-de her vaĝt pa:dişahın ğuzu:rına barcaĝ bolsada hem ica:zesiz göni barıp bilyān eken, ‘Arabi sözünden tarha:n diyilyāni, re’is başlık ma’nıda.

tar-ħis: *masdar* [Ar.] Ruħşat bermek, izin bermek, ica:ze bermek, boşatmak.

taradod: *masdar* [Ar.] 1. Şübhelenmek, iki göñüllü bolmak, gelim gidim etmek, ğatnav etmek 2. İç geçme keseli.

tar-dast: *sıf.* Kina:ye sözi: Ğatı çakĝan, zereñ çeper, çalt.

tardid: *masdar* [Ar.] Övirmek, dolamak, iki köñüllü bolmak, şübheli bolmak.

tars: *is.* Ğavflık, ğorĝmak, ğorĝı, üyşenme.

toros: *is. veya sıf.* Ğatı tedri:m yer, demirigen yer, pi:l i:şlemeyān ğatı yer.

tors: *is.* [Ar.] Ğalkan, folad ğalkanı.

tarsā: *is. veya sıf.* Mesihı, ‘İsevi mezheb, naşra:ni, tersa:yan cem’.

tarsāndan: (=tarsānıdan) *masdar* Ğorĝızmak, biriniñ yüreĝne ğorĝı salmak, eymendirmek.

222

tars-nāk: *sıf.* Gorkılı, gorkınçlı, gorkınç, elhenç.
tarsu: *sıf.* Gorkak, gorkmasız yerde gorkyan.
tarsidan: *masdar* Gorkmak, havf etmek, eymenmek, heva:tırlanmak.
tarsim: *masdar* [Ar.] Resim çekmek, ı:z goymak, nakşa çekmek.
torş: *sıf.* Turşı.
tarışoh: *masdar* [Ar.] Sızmak, daşına nem çıkmak “suv küyzeşi küyzedede sızlar nakl”
su:carmak, derlemek.
torş-ru: *sıf.* Yüzi gözi çitik, yüzi turşidma, bed gılık a:dam, yüzi tutuk asık a:dam.
torşak: *is.* Acı balğaz, gızıl baldağ, turşuca.
torşidan: *masdar* Turşımak, turşı datlı bolmak.
tor’e: *is.* [Ar.] Boğaz, iki deñiziñ a:rasnı bi:rikdiryän suv yo:lı, kanal, gämileriñ hem
ğatnav ide bilyän suvı tur’ cem’.
tarğib: *masdar* [Ar.] Höveslendirmek, meyillendirmek, islendirmek, ö:zine çekmek.
tarfanc: *is. veya sıf.* Ğatı, çetin, inçe kı:n yo:l.
tarfand: *is. veya sıf.* Meker, yalan, hıtır, hi:le, pu:ç söz.
tarfi’: *masdar* [Ar.] Ğaldırmak, ulaltmak, beyigletmek.
tarkki: *masdar* [Ar.] Ösmek, Öşüş, yoğarı gitmek, yoğar derecä yetmek, terakki.
tark: *is.* Ardlaşıklı motor ya: ma:la ardlaşıb minmek, ardlaşmak, ardına minmek.
tarak: *is.* Parıldı, Ğatı ses.
tarak: *is. veya sıf.* 1. Kiçirä:k, çiğli, ter ü tä:ze, 2. Avadan Ğı:z ma’nıda.
tarak: *is.* Yarık, dilik, oyuk.
tork: *is.* Sa:rı neja:ddan ulı tayfa, Ğadı:m vağtda olar Türkista:nda ve Çiniñ Ğayrasında
ya:şayan ekenler.
tark: *masdar* [Ar.] Ğoymak, bir i:şde ya bir za:tdan el çekmek, taşlamak, terk etmek.
tarak-āndan: (= tarkānıdan) *masdar* Dilmek, yarmak, partlatmak.

223

torkaman: (=torkamān) *is.* Türkmenler köplenç Eyranıñ Türkmen şağra:sında
Türkmenista:nda ve Afğanista:nda, İrağda ve Suriyede ya:şayanlar, ö:zleri hem
Hanefi mezheb, dilleri Türkmen Dili.
tarake: [Ar.] Öliden Ğalan ma:l, tereke, mira:s.
tarkib: *masdar* [Ar.] Yuğurmak, bi:rikdirmek, Ğarmak, Ğatışdırmak, Ğarışdırmak, bir
za:dı bir za:da oturtmak.
tarkib-band: *sıf.* [Ar.-Far.] Bedi’ ‘ilmıñ a:dalğasında şa:‘ir bir na:çe bend Ğoşuğını
sa:zlaşıklı, tefa:vetli қа:fiyelerde aydıb her bende bir beyti ayratı:n қа:fiyede
getirmeği, mişa:l terci’i bend ya:lı ama tarkib-i bendde beyt Ğaytalamayar.
tarlān: *is.* [Türk] Tarlan, avçı Ğuş, alğır Ğuş.

tormoz: *is.* Rusi sözi, maşını hareketden düşüryän, maşınıñ gidişini yuvaşıdyan kemletyän ve saklayan ğural, turmız.

terme: *is.* Aţ keçesi, eyeriñ aş:ğından gelyän keçe.

tarme: *is.* Yumşaq temiz parça, turme, şa:l mata:.

tarmimi: *sıf.* Ti:ma:rlamak, a:bad etmek, becermek.

termināl: *sıf.* Soñı, iñ a:hırı ve pa:yanı.

teran: *is.* [[Fr.] Katar, o:tlı yo:lağçı, ğatnatyan ve yük ekidyän vagon.

taran: *is.* Güliñ bir görnüşi.

teror: *is.* [Fr.] Ğorkı, ħavf, siya:set a:dalğasında ğarşı a:damları öldürmek ve olara ğorkı berib vahşete salmaq ve eymendirmeklik.

terrorist: *sıf.* [Fr.] A:dam öldürici, ğa:nho:r ve a:dam öldürmeğini ğoldaycısı, ğafillikda ö:z maqşadını berca:y etmek için a:dam öldürmek ve a:damlarını a:rasında ğorkı ve vahşet salyan a:dam.

tarvand: *is.* (=tarfand) Mekt, ħi:le, yalan, pu:ç söz, terkend ve terkende hem diyilyär.

224

tar-vand: *is. veya sıf.* Tä:ze yeten iymiş, tä:ze yetişen iymiş, tä:ze yetişen mi:ve:

tarvic: *masdar* Reva:ç bermek, revnaq bermek, dikeltmek ve şavlandırmak.

tare: *is.* İyilyän otuñ bir görnüşi, sebzi.

tare-bār: *is.* İ:r iymiş ve iyilyän sebzilerden ‘iba:ret.

teribun: [Fr.] Nuţq ca:yı, ğürleşilyän ca:y, ğürriñ berilyän yer.

teriko: *is.* [Fr.] Öriken eğın eşik.

tez: (=Tej) Tä:ze çıkıp gelyän yaprak.

taz: *is.* Kiçi serçe, ta:vire, hoş a:va:z ğuş.

taz: (taze, Taje) Di:ş, di:ş açarı.

tez: *is.* [Fr.] Yoqar okuv okıyan okuvçılarını soñ yazmalı risa:lesi.

taz: *sıf.* Tas, kellesi kel, saçsız.

tazriq: *masdar* [Fr.] Sançma, iğne urma.

tazllol: *masdar* [Ar.] Titremek, ħerekete düşmek, deprénmek.

tazvic: *masdar* [Ar.] Öylenmek, ‘aya:l almak, ğı:zı äre bermek, ğı:z durmuşa çıkmak.

tazvir: *masdar* [Ar.] A:ldavı:ç, a:ldamak, ħi:le etmek, ħoqqalık, iki yüzlilik gepini avadanlamak.

tasāmoh: *masdar* [Ar.] Biri birini añsat yeñil tutmaq, yaltalık, göz ba:ş etmesizlik, i:demezlik, ğayra durmaqlık, mıda:r etmek, añsat tutmaq.

tasāmo’: *masdar* [Ar.] Biri birinden eşitmek, birék birékden naql etmek, riva:yet etme.

tasāvi: *masdar* [Ar.] Denk bolmaq, beraber bolmaq, deñleşmek, deñlik, cebislik.

tasbih: *masdar* [Ar.] Sübha:n Allah demek, Allahnı ya:dlamak, Huda:y te'a:lanı zikir etmek.

test: *is.* [İng.] Derñav, sınav.

tascil: *masdar* [Ar.] Berkleme, ga:yımlama, şartlaşma, keba:le mühür

225

yazma, 'ahd ü peyma:n ba:ğlama.

tashir: *masdar* [Ar.] Övrenişdirmek, mu'tı' etmek, boyun eğme, üstün bolma, haqsız işe goyma.

tasri': *masdar* [Ar.] Havlıkma, gıssağlı bolma, tı:zlama, çaltlama, 'Arabçada bu ma'nıda peyda:lanılmayar.

tastih: *masdar* [Ar.] Teki:zleme, yayratma, düzleme, yer teki:zleme.

tasfiye: *masdar* [Ar.] Birini aqma sayma, na:da:n sayma.

taksin: *masdar* Köşitme, yavaşıdma, a:ram etme, incaltma.

tasallot: *masdar* [Ar.] Üstem bolma, yeñme, bir za:dı gola salma ve eyeleme.

tasalli: *masdar* [Ar.] Incalma, şa:dlanma, gaygisiz bolma, dınlık tapma, teselli daden: muşibetli a:dama gönüllik bermek, köşedirmek.

tasliyat: *masdar* [Ar.] Gönüllik bermek, biriniñ muşibetini ve gayğı gamını pa:ylaşma, gönülini hoş etme, teselli bermek.

taslim: *masdar* [Ar.] Baş eñme, boyun bolma, ra:m bolma, tabşırma, dıza: çökmek, sela:m aytmak.

tasme: *is.* Ğayış, Ğuşak.

tasme-āhani: *masdar* [Ar.] Kırşav.

tasmiye: *masdar* [Ar.] A:d daqma, a:d goyma, a:dlandırma, a:d daqışlık, a:d daqmaqlık.

tasanon: *masdar* [Ar.] Sünneti ve tarikatı kabu:l etme, ehl-i sünnet, sünnet yörelgesinde bolma, Ebu Bekiri birinci halife bilyänler.

tasviye: *masdar* [Ar.] Deñleme, ta:ylama, cebisleme, doğurlama.

tahsil: Añsatlaşdırma, añsat etme.

taşāboh: *masdar* [Ar.] Birine meñzeme, meñzeş bolma, bir birine çalımdaş bolma.

taşārok: *masdar* [Ar.] Ortaq bolma, bile şarik bolma.

taşā'or: *masdar* [Ar.] Göz üçi:n şa:'ırçılık etme, ö:züñi şa:'ır görkezmek ve şa:'ır bilmek, ş'i'ir

226

aytmak.

taşāğol: *masdar* [Ar.] Bir işe güymenme, bir işe meşğul bolma, bir iş bile gızıklanma.

taşabbos: *masdar* [Ar.] Bir za:da pençe urub ele salma, bir za:dı gola salma.

taşbih: *masdar* [Ar.] Meñzetmek, bir za:dı bir za:da meñzetmek, meñzeşik, çalımdaş etmek.

taşattot: *masdar* [Ar.] Pıtıramak, ça:şğınlık, alcırañlık, tuğa:tlık.

taş-t-e-çubi: Kersen, ağaç ğa:b.

taşci’: *masdar* [Ar.] Yüréklendirmek, ğucurlandırmak, yürék bermek, arğa durup cür’et bermek.

taşhis: *masdar* [Ar.] Sayğarmak, bir za:dı bir za:tdan tefa:vetini bilmek, doktorlarıñ bir keseli sayğarmaklıkları ya:lı.

taşaddod: *masdar* [Ar.] Ğatımak, kı:n tutmak, boyun yoğınlık etmek, kı:nlaşdırmak.

taşdid: *masdar* [Ar.] Ğatıdınmak, edermen ve ğucırlı etmek, kuvva:tlandırmak, bir kelemenin üstünde taşdid ğoymak, şunin (şedde) ya:lı.

taşarrof: *masdar* [Ar.] Bir ulı a:daminin huзу:rına barınak, ulalmak, beri gelmek huzur tapınaklık gitmeklik.

taşrih: *masdar* [Ar.] Açınak, bir za:dı açıp anıklaşdırmak, bir za:dı çözmek, şerh bermek, bir maṭlabı ‘aya:n etmek.

taşri’: *masdar* [Ar.] Beya:n etmek, bir yo:lı ya: şeri’atı ‘aya:n etmek.

taşrif: *masdar* [Ar.] 1. Beygeltmek. horma:tlamak, sı:lamak, ulaltın, 2. Hal’at bermek ma’nında.

taşriğ: *masdar* [Ar.] A:ydinlamak, nu:rlandırmak, ğörkléndirmek, ğözelleşdırmek.

taşrik: *masdar* [Ar.] Ortak etmek, şa:rık etmek, ğatışdırmak, ğoşınak, ‘Arabça kövşe ba:ğ ötürmek.

toşak: *is.* Körfeç, düşékçe.

227

taşakkor: *masdar* [Ar.] Şükr etmek, minnetda:rlık bildirmek, sağ bol diymek.

taşakkol: *masdar* [Ar.] Şekillenmek, oñat şura:t tapınak, ğeşiğe gelmek, ğavı şura:ta övrilmek, ğurulmak.

taşkil: *masdar* [Ar.] Bir za:dı ğurınak, doğurlamak, becermek.

taşkilāt: Ğurama.

taşmir: *masdar* [Ar.] Sinin yoğar çekmek, çaltlık bilen ğeçme, bir i:şe ira:de etmek, bir i:şe tayya:rlamak, ta:yınlamak, bir mağşada yüz urınak.

taşannoc: *masdar* [Ar.] Çekişmek, on iki enda:mın süñkün çekişmek, öñki yağdaydan ayrılıp titrāme düşmek, sıkılmak, ğala-ğoplı yağdaya düşüp yatınak.

teşne: *sf.* Su:sama, insa:ndır hayva:nın suv içme:ğe mā:tā:c bolmağı, su:suzlık, su:sırğan.

tenşe-lap: *sf.* Ğatı suvsa:n, örān suvsızlık, suvsızlıktan dodağı tebsirā:n ve ğura:n.

taşni’: *masdar* [Ar.] Birini ğatı yamanlamak, birinin ‘aybını i:le yayınak, birinin ‘aybını ā:şka:r edip rüsva: etmek.

taşviş: *masdar* [Ar.] Alcırañ bolınak, ça:şğınlık, tuğa:tlılık, perişan yağdayda bolınaklık.

taşvîk: *masdar* [Ar.] Beğendirmek, şa:dlandırmak, biriniñ edyân işini övmek. İşine hoveslendirmek, övği, sı:lağlamak.

taşahhod: *masdar* [Ar.] Şa:ya:dlık istemek, güvahlık istemek, şaha:det Eşhed-ü enla: ilahe illa:llah diyip aytmaq.

taşayyo’: *masdar* [Ar.] I:zarlamak, ı:zına iyirmek, şey’a bolmaq.

taşyi’: *masdar* [Ar.] Biriniñ ı:zından gitmek, yo:la salmaq, ayrılyan a:damı yerleme:ğē gitmek, vefa:t bolan a:damı yo:la salmaq.

tasāhop: *masdar* [Ar.] Eye bolmaq, bir za:dı eyelemek, ele salmaq.

tasādof: *masdar* [Ar.] Birine

228

değmek, çakışmaq, bile yüzbe yüz bolmaq, tötänden birine du:ş gelmek, mişa:l üçi:n maşındır ya: beyleki vesileler, biri biri bile çalışmaq.

tasādoğ: *masdar* [Ar.] Bile do:stluk etme, bile dostluk ve doğruluk etmek.

tasādom: *masdar* [Ar.] Çaknaşık, bir birine ğatı değıp avranmaq, iki za:d ğatı bir birbirine değıp avranmağı.

tasā’od: *masdar* [Ar.] Yoğarı çıkmak, belli derecede yoğarı çıkmak.

tasāvir: [Ar.] Şu:ratlar, perdeleriniñ yüzüne biriniñ şu:ratı çekilmek.

tashih: *masdar* [Ar.] Düzlemek, kita:bıñ yalñış yerlerini düzāltmek.

tashif: *masdar* [Ar.] Yalñış yazmaq, bir kelimeniñ noğtasını a:zaldıp ya: köfaldıp üytgetmek.

tasddoğ: *masdar* [Ar.] Şadağa bermek, bir za:dı bela:lardan ğorısın diyip bir mā:tā:ce za:t bermek, ğayra:t etmek.

tasaddi: *masdar* [Ar.] Bir işe hötdālenmek, boyun almak, bir işe ira:de etmek, birine el uzatmaq, ğarşı bolmaq.

tasdi’: *masdar* [Ar.] Zağmete salmaq, zağmet bermek, derdeser bermek, pāsğel bermek, vağt geçirmek.

tasdiğ: *masdar* [Ar.] Doğrı ve ğak bilmek, doğrılığna şa:ya:tlık bermek, inanmaq.

tasarrof: *masdar* [Ar.] Bir işi ele almak, ele getirmek, mülkli bolmaq, bir işi, ö:z meyliñe ğöra üytgetmek.

tasrih: *masdar* [Ar.] Sözi açıkla:b açā açān etmek, bir işi ya: mağlabı a:ydiñlaşdırmak.

tasri’: *masdar* [Ar.] Yere urmağ, yere çalmak, ‘ilm-i bedi’ a:dalğasında ğazeliñ beytinde elva:lkı mışra:’sında ğa:fiye getirilmek, şeyle ğuşğını mışra’ adlandırılır.

tasrif: *masdar* [Ar.] Peyda:lanmaq, şarf etmek, üytgetmek.

tasfiye: *masdar* [Ar.]

229

arassalamak, pa:klāmek, elin etmek, şaflamak, alğı berğini şaflamak, çözilmedik za:dı çözmek, **tasfiye hasāb:** Ħasa:bıñ ğayrı bilen açıklamak, şaflamak.

- tasmim:** *masdar* [Ar.] Tutum tutmak, i:şe ira:de etmek, bir i:ş etmeliği yüreğiñe düvmek ve i:şi yerine yetirmek uğrında berk durmak, maqşat, niyet.
- tasavvor:** *masdar* [Ar.] Biriniñ şü:retini veya: bir za:dı öz haya:linde mücessem etmek, göz öñine getirmek, o:ylanmak, güma:n etmek.
- tasavvof:** *masdar* [Ar.] Şofıçılık, eşiğini giymek, dervişlik etmek, şofılık hatarına girmek.
- tasvib:** *masdar* [Ar.] Doğrı bilmek, qabu:l etmek, bir i:şin haqdığına hoküm bermek ya'ını ses bermek, ma:ku:llamak.
- tasvir:** *masdar* [Ar.] Şu:rat çekmek, biriniñ ya: bir za:dın heykelini şeklini naqışlandırmak.
- tasvire:** *is.* [Ar.] Heykel, perdeniñ yüzüne çekilen şu:ra:t, taşa:vir cem'.
- tazād(d):** *masdar* [Ar.] Bir biriñ bile qarşılık etmek, qarşı bolmak, tersleşmek, ıla:laşmazlık, gaymaqarşılık.
- tazārob:** *masdar* [Ar.] Bir biriñi yençemek, urmak, çakınşık.
- tazāmon:** *masdar* [Ar.] Birék biriğe kefi:l bolmak, za:mun bolmak.
- tazarror:** *masdar* [Ar.] Zarar çekmek, zıya:n görmek, incımaq.
- tazarro':** *masdar* [Ar.] 'Aci:zlemek, peslemek, yalbarmak, za:rınlamak, erbed yağdaya düşmek.
- taz'if:** *masdar* [Ar.] İki esse etmek, iki beraber etmek, pesletmek, 'aci:zletmek.
- tazmin:** *masdar* [Ar.] Gara:matı ta:va:nı boyun almak, tölâmek, öz penahına getirmek, ca:yı do:ldurmak.
- tazyi':** *masdar* [Ar.] Zı:yalamak, birini gati tutmak, gatilik etmek, hela:k etmek, bi:derek bir za:dı bi:kär goymak.

230

- tatāboq:** *masdar* [Ar.] Bile beraber bolmak, deñleşmek, meñzeş bolmak.
- tatbiq:** *masdar* [Ar.] İki za:dı derñâmek, deñşdirib görmek.
- tatmi':** *masdar* [Ar.] Tama:' salmaq birini tama: salıp bir i:şe uğratmaq, tama:kin etmek, harişlendirmek.
- tatvil:** *masdar* [Ar.] Uzaltmaq, bir i:şi uzağa çekdirmek, bir i:şe köp vaqt şarf etmek.
- tathir:** *masdar* [Ar.] Pa:klemek, arassalamak, bir za:dı su: bile yuvıb arassalanmaq.
- tazāhor:** *masdar* [Ar.] Ā:şkär bolmaq, 'aya:n bolmaq, belli bolmaq, ö:züñi bir yağdayda ya: şıfatda bolmağıñı görkezmek, bir biriñi goldamak.
- tazāhorāt:** *masdar* [Ar.] Gopğın, yüze çıkmak, bulağaylık.
- tazallom:** *masdar* [Ar.] Sütem çekmek, zeyrenmek biriniñ zulmından şika:yet etmek, da:dgahtan da:dha:hlık istemek.
- ta'adol:** *masdar* [Ar.] Bir biriñ bile deñ gelmek, birek birek bile deñ çıkmak, bir mı:zanda bolmaq.
- ta'āroz:** *masdar* [Ar.] Bir biriñe päsğelçilik bermek, ağız a:lardıb qarşı bolmaq.

ta'ārof: *masdar* [Ar.] Biri biriñ bile tanışıp hoş geldiñ diymek, tanışıklık bermek, birek bireğe sovğat bermek.

ta'aşor: *masdar* [Ar.] Bile gatişip do:stluk etmek.

ta'aşi: *masdar* [Ar.] Şebku:r bolmaq, ö:züñi şebkurlığa urmaq.

ta'aqob: Birek bireğiñ ı:zından gitmek, ı:zından yöremek, ı:zarlamak.

ta'aqol: *masdar* [Ar.] Ö:züñi bilgiç ve 'a:kıllı saymaq, paylaşlı görkezmek, biriniñ ğa:n algısını a:radan bermek.

ta'ali: *masdar* [Ar.] Ğalmaq, yoğar dereceli bolmaq, yoğar derece ma'nıda, **Allah te'a:la:** Allah yoğar derecededir diymek, Ğuda:y te'a:la yoğar derecededir diymek.

231

ta'avon: *masdar* [Ar.] Birek bireğe kömek etmek, biri biriñe ya:rı yetirmek, arkalaşmaq, kömekleşmek, ğoldamak.

ta'bir: *masdar* [Ar.] Bir maqlabı açaça:n etmek, beya:n etmek, di:ş yormaq, ö:z maqşa:diñi bir 'iba:retde düşündürmek.

ta'biye: *masdar* [Ar.] Bezemek, becermek, tayya:rlamak, ğoşuniñ ğerékliklerini tayya:rlama, tayınlamak.

ta'accob: *masdar* [Ar.] Ğayra:n ğalmaq, ğeñ ğalmaq, te'acci:be ğalmaq.

ta'cil: *masdar* [Ar.] Havlıkmaq, ğıssağlı bolmaq.

te'dād: *masdar* [Ar.] Sa:namak, sa:yamak.

ta'addi: *masdar* [Ar.] Ğadden çıkmak, çenden a:şa gitmek, zo:rlamak, bir za:da el uzatmaq, zulum ve sütem etmek, toqunmaq.

ta'dil: *masdar* [Ar.] Doğraltmaq, deñlemek, mı:zanlamak, iki za:dı bir biri bile deñlemek, özğertmek.

ta'zib: *masdar* [Ar.] 'Aza:b bermek, ıncıtmak, birine aza:r bermek, ğorlamak.

ta'rroz: *masdar* [Ar.] Toqunmaq, el uzatmaq, sövmek.

ta'rrof: *masdar* [Ar.] Tanış bolmaq, tanılmaq, ö:züñi tanıtmak.

ta'refe: *masdar* [Ar.] Tanıtmaqlık, tanışlık ğatı, za:dlarıñ ğımmatı, düşyän ma:lıyat ve 'eva:rızıñ şu:ratı ve ğümrüğiñ ta'rifesi diyen ya:lı tayya:rlanış uşu:lı.

ta'riz: *masdar* [Ar.] Kina:ye bilen bir za:d aytmaq, kina:ye urmaq, yaşırı:n sözlemek, i:nini artdırmak, ösdürmek, ğiñletmek.

ta'rif: *masdar* [Ar.] Tanıtmaq, tanışlık bermek, ğabarda:r etmek, düşündürmek, bir za:diñ anığı aç-açan beya:n etmek.

ta'riq: *masdar* [Ar.] Derlemek, derletmek, çakırı bir az suv bilen ğarmak, ğa:ba bir a:z suv ğoymak.

ta'zir: *masdar* [Ar.] Käyimek, edeb etmek, yençemek.

ta'ziye: *masdar* [Ar.] Ya:s tutmaq,

232

muşi:bet düşen a:dama Allah rahmet etsin diyemek, ı:zı yarasın diyemek, Farside ru:ze ma'nıda demek, ıma:mlarıñ ıla:ytada Hzret-i İma:m Hüseyiniñ 'ıza: ve muşi:beti mına:sıbatlı ya:s tutmaq.

ta'assob: *masdar* [Ar.] Bir mezhep, tarikatdan ve birinden tara:fkeslik etmek, bir za:da bi:l ba:ğlab ondan defa:' etmek, gö:ranmaq.

ta'til: *masdar* [Ar.] Bi:kär etmek, iş goymaq, dı:ñç almak.

ta'zim: *masdar* [Ar.] Boyun eğmek, saylamak, ulaltmaq ulı bilmek, hı:matlamak.

ta'affon: *masdar* [Ar.] İ:slanmaq, erbet ı:slılık, porsımaq, añkımaq.

ta'aqqol: *masdar* [Ar.] Hoş düşünce tapmaq, 'aql güyci bilen bir i:şin ı:zına yetmek, 'aql yetirmek, fikir ve 'aql yüzünden bir i:şe o:ylanmaq.

ta'qib: *masdar* [Ar.] 1. İ:zarlamak, añtmaq, ı:zından gitmek, ı:zına düşmek, 2. Nama:zdan soñ okulyan du'a:lar.

ta'illoq: *masdar* [Ar.] Asdırılmaq, bir za:da sallanmaq, birine ya bir za:da ba:ğlı bolmaq değişiklik.

ta'allol: *masdar* [Ar.] Baha:na getirmek, saklanmaq, ö:züni bir za:da güymemek bir za:da ğızıklanmaq.

ta'allom: *masdar* [Ar.] Övrénmek, bilmek.

ta'lik: *masdar* [Ar.] Bir za:dı ayrı bir za:da asmaq, asıp goymaq, kita:bin, ya: ha:tiñ aşı:ğına bir za:d artdırmaq.

ta'lim: *masdar* [Ar.] 'İlimdir ya: bir hünä:rı birine övretmek, birine bir za:t övretmek, övrädiş.

ta'ammod: *masdar* [Ar.] Bilip durup kaşd yüzünden bir i:şi etmek. 'ılım bilim ve irade bilen bir i:şe yüzlenmek.

ta'ammoq: *masdar* [Ar.] Dıqğat bilen bir i:şe o:ylanışmaq, bir i:şe çuñ o:ylanmaq, dıqğat etmek.

ta'mir: *masdar* [Ar.] Aba:d etmek, ca:yıñ bozulan yerini becermek, öyi içinde ya:şar ya:lı etmek dikeltmek.

233

ta'mim: *masdar* [Ar.] 'Umu:mılaşdırmak, hemmeler ba:ğlı etmek, ehlini ö:z içine almak.

ta'vvoz: *masdar* [Ar.] Pena:h almak, arqa tutunmaq, pena:h getirmek.

ta'viz: *masdar* [Ar.] Değşirmek, 'avz etmek, çalşırmak.

ta'viq: *masdar* [Ar.] Saklamak, ı:za salmaq, bir i:şe bökdénçlik dörétmek.

ta'vil: *masdar* [Ar.] Ğati ğı:ğırıp ağlab birinden meded istemek, birine inanıp arqa bermek, arqa tutmaq.

ta'ahhod: *masdar* [Ar.] Boyun almak, hötdälenmek, 'ahid etmek, şart na:ma ba:ğlamak, va'de etmek.

taqär: *is.* Hamı:r yuğurılyan ğa:p.

taḳār : *is.* Ceñel ağacınıñ bir görnüşi.

tağāzzol: *masdar* [Ar.] Bile ğazel aytmaq, ğazel aydışmaq, söyüşmek.

tağāyor: *masdar* [Ar.] Düşüş bolmaq, gö:ri:pçilik etmek, ğarşı bolmaq.

tağziye: *masdar* [Ar.] İymit bermek, ğıda: bermek, iymitlendirmek.

tağriḳ: *masdar* [Ar.] Suvda ğarḳ etmek, çümdirmek, boylatmaq, suvda boğmaq.

tağazzol: *masdar* [Ar.] Ğazel aytmaq, sayramaq, söylemek.

tağayyor: Özgeriş, durmuşda üytgeşiklik, ğaharlanmaq, ğahar bilen ğürlemek, ‘emele getirmek.

tağyir: *masdar* [Ar.] Üytgetmek, bir yağdaydan başğa bir yağdaya övürmek, özğertmek.

tof: *is.* Ağız su, ğa:ḳılık.

taf: *is.* I:ssılık, ğızğınlık, yağtıllık, parlak.

tof(f): *is.* [Ar.] Dırnağ eteğinde bolan çirk, hapa.

tafāhor: *masdar* [Ar.] Bir biriñe ğuvanmaq, birék biréğe na:zirğemek, ö:züñe ı:şanmaq, ğalkınmaq.

tafāsir: *masdar* [Ar.] Tefsirler, cem ‘-i tefsir kela:miñ ma ‘nısını beya:n edib açıklamaq.

tafsil: [Ar.] Uzaltma, açıklama cuda: etmek ve bö:lék bö:lék etmek, cem ‘

234

tefşi:l.

tafazol: *masdar* [Ar.] Biri biriñden öñe çıḳmaq, biri biriñden tefa:vetlenmek istemek, bir za:dıñ bir za:tdan artıqlığı, pa:rhlılık.

tofāle: *is.* Tüp, ğalındı, kenca:re, suv alınan za:dıñ tüpi.

tafāvot: *masdar* [Ar.] Farkılık, ğarşılık, tefa:vet.

tafahom: *masdar* [Ar.] Birek bireğiñ maḳşadına oñat düşünmek, bir za:dıñ tefa:vetine ğavı ğöz yetirmek, ğavı selcermek.

taft: *sıf.* Ğatı, yeti, ı:ssılı, ğıssağlık, çalt, ı:ssı.

taftih: *masdar* [Ar.] Açmaq.

taftiş: *masdar* [Ar.] I:zından gitmek, ba:rlamaq, selcermek, ı:zarlamaq, derñäv.

tafcir: *masdar* [Ar.] Suvı aḳdıрмаq.

tafahhoş: *masdar* [Ar.] Yaramaz söz aytmaq, yamanlamaq.

tafahhos: *masdar* [Ar.] Ba:rlamaḳlık ı:zarlamaq, dö:rmek, bir za:d ba:rada taḳıḳ etmek, ḳaḳı:ḳatına yetmek, aḳtarmaq, tapmaq.

tafhim: *masdar* [Ar.] Ulaltmaq, ‘izzetlemek, ulı saymaq.

tafarroc: *masdar* [Ar.] Ğiñişlik tapmaq, ğövün açma, kı:nçılıḳdan ve da:rılıḳdan çıḳmaq, ğiñişlik tapmaq, gezelenc.

tafreke: *masdar* [Ar.] A:rasını açmak, a:ranı açmak, cuda:lık, pıtratmak, ayrıcalık oklamak, ağır a:lalık salmak.

tafreke-andāz: *masdar* [Ar.] Bozucu, a:ra bozuya:n.

tafrih: *masdar* [Ar.] Şa:dlık etmek, hoşlık etmek, şa:dyanlık ve hoşluk.

tafriz: *masdar* [Ar.] Bir za:dı a:z a:zdan va:cib etmek, a:ydınlamak, ä:şkâ:r etmek, a:rasını açmak.

tafrit: *masdar* [Ar.] Bir işde saklanmak, gayra durmak, bir işde ayavınıklık etmek, bir işde aci:zlik etmek, pu:ça çıkarmak, za:yi' etmek, ma:lı telef etmek.

tafriq: *masdar* [Ar.] Pıtratmak,

235

bir za:dı bir za:tdan a:rasını açıp saylamak, bir kiçi sa:nı ulı sa:ndan kemletmek, a:zaltmak.

tafsir: *masdar* [Ar.] Kela:mıñ ma'nısını açan beya:n etmek, sözüñ ma'nısını açıklamak, Kela:m Allah'ı açıklap düşündiriş bermek.

tafsil: *masdar* [Ar.] A:rasını açmak, kita:bı bö:lim bö:lim etmek, kita:bı faşıl etmek, şerh ve açıklamak tefa:şil cem'.

tafzil: *masdar* [Ar.] Üssämlik bermek, yoqar baha: bermek, birini ya: bir za:dı ayrı bir za:ndan fark bermek.

tafaqqod: *masdar* [Ar.] Ba:rlamak, ä:gah bolmak, yetgini tapmak, gönüllik bermek.

tafakkor: *masdar* [Ar.] O:ylanmak, fikre o:ya batmak, fikirlenmek.

tafkik: *masdar* [Ar.] Goybermek, açmak, saylamak, bir za:dıñ bir za:tdan a:rasını açmak.

tofang: *is.* Tüfeng, o:tlı yarağ.

tofang-e-sarpor: *is.* Miltık, ağzından do:ldurma tüfeng.

tafviz: *masdar* [Ar.] Tabşırmaq, bir işi ya bir za:dı birine tabşırmaq, bir za:dı biriniñ erkinde goymak; şofılık a:dalğasında bende ehli işini Allah tabşırsın, bu yoqar derecede tevekküldendir.

tafhim: *masdar* [Ar.] Düşündürmek, beynisine goymak.

taqābol: *masdar* [Ar.] Yüzbe yüz bolmak, deñ gelmek, yüzbe yüz durmak.

taqāron: *masdar* [Ar.] Bile yaqı:nlaşmaq, biri biriniñ bile do:st ya:r bolmak.

taqāsor: *masdar* [Ar.] Gayra durmak, ä:şkâ:r etmek, saklamağıñı beya:n etmek.

taqāzā: *masdar* [Ar.] (taqāzi) Ğa:yış etmek, terheves etmek, islek, istemek.

taqāto': *masdar* [Ar.] Bir birini kesmek, çakınışmaq, çatırık, iki yo:luñ biri biri bile çatılya:n yeri bi:rikyä:n yeri.

taqa'od: *masdar* [Ar.] İşden el

236

çekip durmak, işden galmak, baz neşeste bolmak.

- taqabbol:** *masdar* [Ar.] Qabu:l etmek, boyun almak, islāğni qana:‘atlandırmak.
- taqbih:** *masdar* [Ar.] Pi:sletmek, erbet saymaq, biriniñ i:şini pi:s yaramaz görmek, biriniñ i:şiniñ yüzüne ğara çekmek.
- taqbil:** *masdar* [Ar.] Oğşamak, öpmek.
- taqddos:** *masdar* [Ar.] Pa:k bolmaq, arassa bolmaq, arassalanmaq, taqva:lıq, muqaddeslik.
- taqanddom:** *masdar* [Ar.] Öñe düşmek, öñden gitmek, hemmelerden öñde bolmaq.
- taqdir:** *masdar* [Ar.] Ölçemek, bir za:dıñ ölçegini saklamak, o:ylaşmaq, qader ve muqadda:rınıñ bellegi, qadır bildirme, Huda:y te‘a:lanıñ qaza: ve qaderi, Huda:y te‘a:lanıñ ö:z bendelerine bellän kısmeti ve neşibesi, tä:ley.
- taqdis:** *masdar* [Ar.] Arassalamak, pa:kliĝe ve arassalıĝa a:dlandırmak, arassalışa övĝi bildirmek.
- taqdim:** *masdar* [Ar.] Öñe taşlamak, öñe sürmek, öñden i:bermek, hödirlemek, pişkeş bermek.
- taqarrob:** *masdar* [Ar.] Yaqı:nlıq tapmaq, yaqı:nlamak, yaqı:n bolmaq, ğarındaşlıq ve yaqı:nlıq.
- taqrib:** *masdar* [Ar.] 1. Yaqı:nlaşdırmak, yaqı:na getirmek, yaqı:n bolmaq, 2. Atıñ yorĝalaması.
- taqrir:** *masdar* [Ar.] İkrar etmek, beya:n etmek, aytmaq, boyun aldırmaq, boynuna goymaq.
- taqriz:** *masdar* [Ar.] Kesmek, çapmaq, biriniñ ğavılıĝına ya: erbetliĝine ğuşĝı aytmaq.
- taqriz:** *masdar* [Ar.] Minnetda:r bolmaq, teşekkür etmek, biriniñ yazan kita:bı ya: şı‘iri haqda övmek bir za:t yazmaq, şerh bermek.
- taqri’:** *masdar* [Ar.] Ğatı ka’imek, yazĝarmak, mela:met etmek.
- taqsit:** *masdar* [Ar.] Bö:lék bö:lék

237

- etmek, vamı na:çe bö:lüme bölmek, pulı ya: va:mı na:çe bö:leĝe bö:lip bermek.
- taqsım:** *masdar* [Ar.] Pa:ylamak, bö:lmek, yayratmaq, pa:ylaşık.
- taqsir:** *masdar* [Ar.] Ğı:sĝalmak, i:şde ğayra durmaq, i:şde yaramazlıq etmel, ğata: etmek, ğünäh etmek.
- taqatto’:** *masdar* [Ar.] Yırılmaq, kesilmek, bö:lim bö:lim etmek.
- taqtir:** *masdar* [Ar.] Damdırtma, damca damca edip damdırmak, qatre qatre edip damdırmak.
- taqallā:** *masdar* [Ar.] ‘Arab çeşmesinden ercellik ihla:şlılıq, telaşlılıq, beyläk-şeyläk aĝınmaq, örç etmeklik, düşekde el ayak urmaq.
- taqallob:** *masdar* [Ar.] Bir yaĝdaydan ayrı bir yaĝdaya övrülmek, i:şde ö:z peyda:ña ser edip ğayrıniñ zıya:nına işlämek.
- taqallobi:** Yasama, erbed za:dı ğavınıñ deräĝne berib ya:da satış haq köydirme.

taqlid: *masdar* [Ar.] Sallama daķınmak, bir i:şı biriniñ boynuna oqlamak, Şer'i ta:ydan bir 'ulema: ve müctehide uymak, biriniñ ağzını öykenmek, biriniñ eden i:şiniñ üstünde i:ş etmek.

taqlil: *masdar* [Ar.] A:zaltmak, kememek, kemeltmek.

taqvā: *masdar* [Ar.] Ğaçma, perhizlik, yaradan Allahdan ğorkıp onuñ emrine mutı' bolmak, mutı'lık etmek.

taqavi: *sif.* Taķıĝa ba:ĝlı, taķva:lıĝa ba:ĝlı bolan.

taqavi(y): *masdar* [Ar.] Ğuvva:tlı bolmak, ĝucurlı bolmak.

taqviyat: *masdar* [Ar.] Ğuvvat ve ĝüyç bermek, ĝucurlı etmek.

taqvim: *is.* [Ar.] A:yıñ ĝünüñ ĝasa:bını düzüldip çap etmek.

taqvim: *masdar* [Ar.] Doğurlamak, ĝi:şik za:dı ĝönältmek, ĝimmat etmek, za:diñ baha:sını belli etmek.

tak: *is.* Aşa:k, etek, düyb.

tok: *is.* Çont, taviĝiñ çontı, 'umu:ma uçlı za:t.

238

tek: *is.* Loķma, tike, bö:lék, iymit, bir aĝız salım.

tak: *ism-i masdar* Yöretme, çapma, çaltlık, yöretmek.

tak: *sif.* Yeke, yalnız, a:z, siññir, entek.

takāb: *sif.* Yeke su:, inçe aķya:n su:, i:nsizce aķya:n su:.

takābor: *masdar* [Ar.] Tekbir, ulı tutmaķlık, özüñ belend tutmaķ.

takāpu: *ism-i masdar* Ğissaĝlı gidip gelmek, bir za:diñ ı:zında ilĝamak, devamlı düşe yöretmek, ĝarsurmak.

takāfu: *masdar* [Ar.] Birek birek bilen deñ bolmak, ta:y gelmek, bes bolmak, ka:fi bolmak.

takālif: [Ar.] Ğı:n i:şler, zaĝmetli meşakatlı i:şler, cem'-i tekellefe.

takāmol: *masdar* [Ar.] Ka:milläşmäķ, dolılanmak, kema:le yetmek, ösmek, yavaş yavaş ka:milliĝe yetişmek.

takān: *is.* Ğimıldı, ĝeraket, ĝo:zĝalañ. **takān ĝordan:** Ğo:zĝanmak, ĝimıldamak.

takān-dan: *masdar* Ğimıldatmak, ıralatmak, butnatmak, ĝo:zĝatmak, ĝerakete düşürmek.

takāvar: *sif.* Yıldam at, birlenci, yöretici, yüvrük at, teka:ver diyipde aydılıpdır.

takābbor: *masdar* [Ar.] Ulumsılık, ö:züñi ulı tutmak, ö:züñi ulı saymak, menliklik.

takbir: Allahnı ulılıĝa ya:dlamak, Allah-u ekber diyemek.

taksir: *masdar* [Ar.] Köfa:letmek, känletmek, artdırmaķ.

takaddi: *masdar* [Ar.] Geda:yılık etmek, sayılıķlık etmek, dilēĝçilik.

takzib: Birini yalançı etmek, birine yalançı a:d bermek, a:ldamak, bir matlabı yalan bilip inkâr etmek.

tekrâr: *masdar* [Ar.] Bir i:şi gaytalamak, bir gepi ikilap aytmak, gaytalama.

tekrâr kardan:

239

masdar Gaytalamak.

takrim: *masdar* [Ar.] Hırmatı saklamak, ulı sa:yamak.

takaffol: *masdar* [Ar.] Kefil bolmak, boyun almak, hötdälenmek, bir i:şi boyun almak.

takallom: *masdar* [Ar.] Söz aytmak, dile gelmek, sözlemek.

taklif: *masdar* [Ar.] Bir çetin i:şi biriniñ boynuna oqlatmak, kı:n ve ma:şa:katlı i:ş etmekliğe ferma:n bermek.

tak-mil: *masdar* [Ar.] Kema:le yetirmek, üstüni yetirmek, gutarmak.

teknisiyan: *is.* [Fr.] Hüna:rli, dürli hüna:re ve şan'ata yetik ve ä:gä:h a:dam.

teknik: *sıf.* Fenni derñäv, fenni selçeriş, hi:när, fenni, düzgün hi:när.

tak-otâz: *ism-i masdar* Devamlı düşe çapmak, öğretmek.

takvin: *masdar* Dörätmek, ba:ra getirmek, yaratmak.

tekke: *is.* Bö:lék, tike.

takke: *is.* Teke, süri göyünüñ öñünden hareket edyän erkek geçi.

tekye: *is.* 1. 'Arabi çeşmeden bolan dayağ, arka, söyeğ bermek, arkañı bir za:da dayanmak, söyänmek, dayanç, ğarı:b-ğasar saklanya:n ca:y, 2. Ya:s tutulya:n yer.

tekye-gäh: Arka ca:y, arka dayak, söyäg, yaplanıç, söyänç.

tagarg: *is.* Cövenek, burçağ.

talâş: *is.* Tağalla, ercellik, bir za:dı ele getirmä:ğe cehd etmek, tela:ş.

talatom: *masdar* [Ar.] Bir biriñe aza:r yetirmek, zeva:l yetirmek, birék biréğe şapbak urmak, derya:niñ ğumı ve tolğunı, tolğunlarıñ şuvıldısı, derya:ñ bir birine urmağı.

talâfi: *masdar* [Ar.] Sataşmak, dövişme, teta:rik etmek, derağne za:t bermek, tölemek, 'avz bermek, ta:va:n bermek.

talâkki: *masdar* [Ar.] Birék biréğe dövişäk, bir biriñe sataşmak, di:da:rlaşmak.

talâmiz: [Ar.] Şağirdler, cem'-i telemi:z.

240

talâvat: *masdar* [Ar.] Kita:b okımak, Kura:n okımak.

talbis: *masdar* [Ar.] Basırmak, örtmek, hağğı ve hağı:katı yaşırmak, 'ayıbıñı hi:leñi halkdan gizgemek.

tabliye: *masdar* [Ar.] Qabu:l etmek, bolyar diymek, lebbeyk diymek, hacda lebbeyk diymek.

talh: *sif.* Acı, süycisi bolmadık.

talhis: *masdar* [Ar.] Ğı:sğaltmaq, gepi a:ydiñlaşdırmak, açıklamak, hula:şa etmek.

teleskob: *is.* [Fr.] Müneccimlerin necu:mı dürbini, yıldızları ba:rlanya:n ulı dürbin, onu raşad ha:nada dikip yıldızları tanıp görürler yanı yıldızları tapırlar.

talaf: *masdar* [Ar.] Hela:k bolmaq, yo:ğalmak, a:radan gitmek.

talaffoz: *is.* [Fr.] Geplemek, söz aytmaq, sözleyiş.

telefon: *is.* [Fr.] Daş yerler bilen gürleşiyän yörü:te desgäh, telefon.

talakki: *masdar* [Ar.] Du:şuşmaq, di:da:rlaşmaq, övränmek, ha:lamak, kabu:l etmek.

talkih: *masdar* [Ar.] Hurma bermek üçi:n erkek hurmanın ma:yesini urkaçı hurma:urmak.

talkin: *masdar* [Ar.] Birine kela:mı gepi düşündirib övrätmek, birine sözi düşündürmek ve gepi aytmaq üçi:n mecbu:r etmek.

teleks: *is.* [Fr.] Uzak yerlere yazıcılık edyän maşın.

talake: *is.* Birinden hi:le ve mekirlik bilen a:ldab alıny:n pul veya: ayrı za:tlar.

telegraf: *is.* [Fr.] Dürli yazğıları ve habarları daş yerlere yetiryän destgäh.

telegram: *is.* [Fr.] Haş telgrafi, sarğıt telgrafi, bir maşlabı telgraf üsti bilen daş yerlere yetirmek.

tolombe: *is.* Na:sus, güyüdan ya: arnadan el ya: bark bile suvı çekyän ğural destgäh.

241

talvase: *is.* Ğayğı hasrat, bi:kara:rlık, cıdamsızlık.

talvih: *masdar* [Ar.] Daşdan uzaktan, üm etmek, i:şare etmek, bir maşlabı işa:re bilen düşündürmek.

tale: *is.* Duzak, ğapan.

tamās: *masdar* [Ar.] Birék birége du:şuşmaq, sataşmaq, yüzbe yüz bolmaq, ulaşmaq.

tamāşa: (tamāşa, tamāşa’): ‘Arab çeşmeden: Yo:l yürümek, gezelenc etmek, bile aylañ çaylañ etmek, Farsda: bir za:da ser etmek.

tamām: *masdar* [Ar.] Ka:mil bolmaq, hemmesi, büti:n, ba:rı yo:ğı, ehlişi, ka:mil ve ayıpsız, tutuş.

tamāman: Zil, sapsım, başı büti:n, ‘umu:man, tutuşlayın.

tamāyoz: *masdar* [Ar.] Pıtratmaq, ayrılışmaq bile tefa:vetli, saylanma.

tamāyoz: *masdar* [Ar.] Meyl ve hevesleñi bildirmek a:şka:r etmek, bir tarafa ğı:şarmak, eñ bermek.

tanbr: *is.* Tammur.

tamatto’: *masdar* [Ar.] Peyda:lanmaq, peyda:lanılmaq, hayırlanmaq, gönänmek.

temsāl: *masdar* [Ar.] Meşel urmaq, meşel getirmek, bir za:dı bir za:da meñzätmek, naqıl etmek, naqıl getirmek.

tamsāl: *masdar* [Ar.] Nakka:şınıñ şu:ratı, heykel, mücesseme, tema:şil cem ‘.

tamcid: *masdar* [Ar.] Ulı sa:ymaq, birini hõmatlab gävılığa övürmek, birine gävı a:d bermek, hõmatlamak, sı:lamaq.

tamaddon: *masdar* [Ar.] Şehirde otırımlı bolmaq, medeniyetli bolmaq, şehre övrenişip olarıñ ahlaklı bile tanış bolmaq, medeniyet, köpçülikli ya:şanmaq, uyğarlıq, ya:şayışda bir biriñ ve ö:z terakılığını asayışını ta:yınlanmaq.

tamdid: *masdar* [Ar.] Çekmek, uzaltmaq.

tamr: *is.* Ağacıñ bir görünüşü.

tamr: *is.* [Ar.] Hürma.

tamr: *is.* Göz keseliñ bir görünüşü, göze gara suv inme.

tamarrod: *masdar* [Ar.] Na:ferma:nlık etmek, buyruqdan yüz

242

dö:ndermek, a:zmaq, boyun eğmezlik, boyun yoğı:nlık etmek, serkeşlik etmek, terslik etmek, boyun gaçırmaq.

tamrin: *masdar* [Ar.] Endik bermek, i:şe şa:ra:b bolmaq, birini bir i:şe endik berip tanış etmek.

tamsāh: *is.* [Ar.] Geçi emeniñ bir görünüşü.

tamashhor: *masdar* [Ar.] Mashara etmek, sağğalına gülmek, yüzden düşürmek, yañıslamaq

tamassok: *masdar* [Ar.] Pençe urma, bir za:da el salmaq, tutarlıq edinmek, yapışmaq, biriniñ sinine yapışmaq, yetirmek.

tameşk: *is.* Bövislen.

tamgā: *is.* Tağma, belgi.

tamakkon: *masdar* [Ar.] Maka:mlı bolmaq, ‘izzetli bolmaq, gucurlı bolmaq, güyç tapmaq, ca:ylaşmaq, yerleşmek.

tamkin: *masdar* [Ar.] Berkitmek, güyç kuvva:t bermek, mümkünçilik bermek, kabu:l etmek, ha:lamaq, mutı ‘ bolmaq, biriniñ buyruğını kabu:l etmek, boyun bolmaq, gūlaq asmaq.

tamalloq: *masdar* [Ar.] Yalancırmaq, yalançılıq etmek, süyci dillilik, kiçi tutmaqlık, yalbarıp geplemeklik.

tamallok: *masdar* [Ar.] Ma:lik bolmaq, bir mülki ö:z erkine geçirmek, mülklilik, ba:y bolmaq, bir mülki eye bolmaq.

tamanni: *masdar* [Ar.] Arzuv etmek, arzuvlı bolmaq, yalbarmaq, ha:yış etmek, Pars dilinde ine “temenna:” şeyle yazılyar.

tamiz: *is.* veya sıf. ‘Arab çeşmesinden pa:klik, arassalık farqlılık, tefa:vetlilik.

tamayyoz: *masdar* [Ar.] Cıda:lık, fark, ayratı:nlık.

ton: *is.* Avazıñ belendlik ve peslik derecesi, gepiñ hi:li, aheñ, gepleyiş ta:rı.

tan: *is.* On iki süñgiñ, enda:m, beden, boy sı:rat.

ten: *is. veya sıf.* [Ar.] Ta:y, heri:f, şahı:ş, etna:n cem'.

ton: *is.* [Fr.] Müñ kilo gram

243

beraberinde ağram ölçeği.

tanāzol: *masdar* [Ar.] Aşa:k inmek, bile uruşmak, orun ve maka:mdan ğırağa çıkmak, aş:a:k düşmek eteğe inmek.

tanāsob: *masdar* [Ar.] Biri biriñe ğarındaş bolmaqlık, iki a:damiñ ya iki za:diñ a:rasında ğarındaşlık ğatnaşığı bolmak, meñzeş bolmak, ba:ğlanışıklık.

tanāsol: *masdar* [Ar.] Oğlan doğurmak, nesil döretmek, evla:d köpeltmek.

tanākos: *masdar* [Ar.] Ğapmağarşılık, bir biri bile tersleşmek, ters bolmak, biri biriñ bile ğarşı bolmak, biri biriñ sud bolmak.

tanāvob: *masdar* [Ar.] Biri bileñ bile gezek ğoymak, nöbet yüzinden bir i:ş etmek, bir za:dı nöbet bilen almak, nöbet yüzinden i:ş etmek.

tanāvar: *sıf.* İdilik, yoğı:n, gevişli, pöleği, semi:z, yoğı:n zo:rlı.

tanāvol: *masdar* [Ar.] Almak, göstermek, el yetirmek, iymit iymek.

tanbāku: *is.* Tenbāki.

tonbān: *is.* Balak, iç geyim, colbar aş:a:ğından geyilyān eşik.

tonbak: *is.* Sa:ziñ bir görnüşi.

tanbal: *sıf.* Yalta, tenbel, bi:ka:rlığı söyyān, i:ş etmä:ğe hövesi bolmadık, i:şsiz. (Naqıl: Yalta yaltanyarın diymä:ğede yaltanar).

tanbur: *sıf.* Bir hi:l sa:z görnüşi, tamdıra.

tanbih: [Ar.] Uyandırmak, ä:ga:h etmek, ğabarda:r etmek, duyduşiş.

tan-parvar: *sıf.* Hoş geçirici 'ayya:ş, bi:ka:rlığı söyyān, dı:nçlığı söyyān, yalta, tenbel.

tan-hāl: *is.* Nağıd pul, ğızıl, kümiş, meta:', ma:l. **tan-hāvah kardan:** İda:reñ ya: ayrı bir ğuramanıñ şandığında ğoyulıp žaru:r bolan vağtda ğerek za:dlara ğarc edilyān elde saqlanya:n ñağıd pul, ya'nı el yeterde saqlanya:n pul.

tond: *sıf.* 1. Ti:z, ğatı, basım,

244

çalt, 2. Burç ya:lı ağziñi yakya:n avı za:d 3. Ğaharcañ ad:am ma'nıda.

tond-bad: *is.* Ğara yel ğatı ösyān yel, tüveley tu:fa:n.

tonbar: *is.* Göñ göfirdāb yıldırım çakmak.

tan-dorost: *sıf.* Sağdığ, ca:nı sağ a:dam.

tand-rafdan: *masdar* Çakğan ve ğatı gitmek, çalt gitmek, yıldam.

tand-rav: *sıf.* 1. Çiş, yıldam, ğatı yöreyān a:dam ve ğayva:n ya: ğatı gidyān başğa vesileler, yüvrük, 2. Ğorğmazak kelle pervay a:dam ma'nıda.

tanazzol: *masdar* [Ar.] Aşa:k i:bermek, aş:a:k düşürmek, eteğe indirmek.

tanzil: *masdar* [Ar.] Aşa:k düşmek, aşağı inmek, eteğe gelmek, tertibi yüzünden aşağı düşürmek.

tasnif: [Ar.] İki bölük, bir zadı iki denk bölmek.

tanziif: *masdar* [Ar.] Arassalamak, arassa saklamak, arassaçılık, sehirdarının a:dağasında küçe haya:banları sübürüp arassa saklamak.

tanzim: *masdar* [Ar.] Müretteb etmek, tertibe salmak, cevahir ve altını yüpe düzmek, sözi şi'ir düzgünine getirmek.

tanaffor : *masdar* [Ar.] Bizar olmak, yigränmek, yigrän bildirmek.

tanaffos: *masdar* [Ar.] Nefes çekmek, dem almak, ara kesme.

tanqih: *masdar* [Ar.] Arassalamak, پاکlemek, kelamı 'ayıbdan ve kemçilikden arassalamak.

tanqid: *masdar* [Ar.] Tanqid 'Arab çeşmesinden: Tenkid etmek, pul çalışya:n ve pulun oñat erbedini saylamak, sözüñ gavısını ve erbedini temiz bermek ve farkını bildirib ä:şkä:r etmek. Bu kelime Farsda düzeldilipdir ama 'Arabda işlenmeyär.

tanqiye: *masdar* [Ar.] Arassalamak, kana:t veya: suvun layını ayırıp arassalmak, 'ameli uşu:de a:damin içini arassalamak.

tonok: *sif.* Yuğa, selçeñ,

245

yayrañ, kiçi görümlü. **tonok kardan:** Yayratmak bir zadıñ yüzüne döşek yayratmak.

toneke: *is.* Ğı:sğa culbar ve ğı:sğa balak erkek ya: zena:ne balak.

tang: *is.* Çeki, atın ve eşäğün biline çekilyä:n çeki.

tong: *is.* Küze, suv küzesi, tung.

tang: *sif.* Dar, inçe insiz, dar, darışğa.

tang-dast: *sif.* Kina:ye: zatsız, ğarı:b, eli dar, yoğsul, mä:tä:c.

tang-nä: *sif.* 1. Dar di:re, dar küçe, 2. Dar yol, ğatlık ve darlık, ğısış ma'nıda.

tange: *is.* Boğaz, iki deñizi birikdiryän ya:b, iki ğurı yer bile iki derya:nı birikdiryän boğaz.

tanur: *is.* Tamdır, çörök bişirilyän palçıkdan daşdan edilya:n ulı ocağ.

tanavvor: *masdar* [Ar.] Yağtılanmak, daşdan o:duñ yağtılığını görmek, o:duñ yağtılığına ğabat gelmek.

tanavvo': *masdar* [Ar.] Dürli dürli olmak, cürba cür olmak, her hi:li olmak, her tüsli olmak.

tan-umand: *sif.* Gövresi ulı beyik, yoğın, zorlu, kuvva:tlı, ğäbe. **tan-umandi:** Yoğunluk pökgilik.

tan-vir: *masdar* [Ar.] Aydınlamak, yağtılmak, parlatmak.

tanvin: *masdar* [Ar.] Kelemenin nun harfli etmek, 'Arab dilinde kä:bir 'Arab sözlerinin a:hırında iki assın, iki üssün, iki ötür göyulub ve nun sesi bilen aydılmağı, telaffuz edilmeğı, meşelen 'a:limen, immatın, kita:ben ya:lı.

tane: *is.* Enda:ma değişli, a:damiñ enda:mı ve bedeni, aęacıñ tönnesi, gövresi.

tane: *is.* (=tanide ‘ankebut) Möyüñ kelepi.

tanhā: *sıf.* Yeke, yalnız, tek, tāk.

tanhā’i: Yalnızlık, yekelik.

tannis: *is.* Verzeřiñ bir

246

görmüşi.

tu: *is.* İçeri, iç, içi, iç tarafı.

to: *zamir* Sen.

tavvāb: *sıf.* [Ar.] Kābu:l edici, günā:ni başşlayıcı, Huda:y te’a:lanıñ bir řifatınıñ biri.

tavābe’: [Ar.] Tövérékler, cem‘-i ta:bi’, eyericiler, da:ř tövérekler, ta:bı:nlar, gol astındakiler.

tavātor: *masdar* [Ar.] I:zlı ı:zına bolmağ, ı:zlı ı:zına gelmek, ı:zlı ı:zına, mış mış.

tavāri: *masdar* [Ar.] Gizlenmek, gizęenmek, buğulmağ, derbeder bolmağ.

tavārih: [Ar.] Ta:rı:hlar, cem‘-i ta:rı:h.

tavāzon: *masdar* [Ar.] Ağra:mı deñ bolmağ, beraber bolmağ, bir ağra:m ölçekte bolmağ, ağra:mdař bolmağ.

tavāzo’: *masdar* [Ar.] Biriniñ hōmatına yeriñden turmağ, kiçi gövinlilik, pes pällilik, ö:züñi kiçi tutmağlık, kiçi göñüllü.

tavāfoę: *masdar* [Ar.] İla:laşmağ, aęziñ bir bolup birleşmek, ağzı birlik, ıla:laşık.

tavālet: *is.* [Fr.] Ha:cat ha:ne, ayak yo:lı, bezek ca:yı, a:ra:yeş yeri.

tavālod: *masdar* [Ar.] Oğul doğurmağ, köp ferzendli bolmağ.

tavāli: *masdar* [Ar.] I:zlı ı:zına yetmek, ı:zlı ı:zına bolmağ.

tavān: *is.* Güyç, kuvva:t, gurp, içğın.

tavānā: *sıf.* Güyçli, zo:rlı, gücürli, tava:na’i: zo:rlılık, güyçlilik.

tavānestan: *masdar* Güyçli bolmağ, bir i:řiñ hōtdesinden gelmek, bir i:şi etmä:ęe güycüñ ve bařarıęıñ bolmağ.

tavān-gar: *sıf.* Güyçli, pullı, gücürli, ba:yıklı, ba:y, gurplı.

tav’am: *is. veya sıf.* [Ar.] 1. Ekiz, bir zama:nda bir eneden na:çe oğlan doğulmağı, bile bolmağ, 2. Cüfüt ār ‘aya:l ma’nıda.

tube: *is.* ‘A:lem goşar.

247

tavbe: *masdar* [Ar.] Günāhden el çekip ökünmek, günāhden el çekip Huda:y te’a:lanıñ yo:luna şeri‘atına gelmek, girmek, to:vba .

tavbih: *masdar* [Ar.] Käyinç, käyimek, pi:slenmek, ya:zğarmağ.

tut: *is.* Mi:veniñ bir görnüşi, tut, tudana.

tut-farangi: Mi:veniñ bir görnüşi.

tutun: *is.* Siğardır, kalya:n ve çupuk ya:lı za:diñ tütünü öndüryän i:nli yapraklı ot.

tutiya: *is.* Göz derma:nıñ bir görnüşi, göze çekilyän sürmä, tutiya:.

tavacoh: [Ar.] Dıkgat, yüzlenme, üns berme, birine ya: bir za:da taraf yüzlenme, üns berme, üns.

tavcih: *masdar* [Ar.] Bir za:da yüzlenmek, bir matlabı yağşı düşündirib açıklamaq ve gavı beya:n etmek, bir za:diñ yüzini ve birini bir yana övirmek.

tuçal: *is.* 1. Da:ğlarda bolan tabi'i yağçal 2. Tahranıñ gayra tara:fında yerleşyän bir da:ğıñ a:dı.

tavahhoş: *masdar* [Ar.] Vağşı hayva:n ya:lı bolmaq, gayğılı bolmaq, tuqa:tlı bolmaq.

tavhid: *masdar* [Ar.] Yalnızlığa övirmek, ta:ysız kara:r bermek, Huda:yı bir bilmek, Huda:y te'a:laniñ yekeliğine ima:n getirmek, **sure-i tavhid:** Kul huva:llah-ü ehad su:resi.

tudār: *sif.* İçi fikirli, içinde gep saklaya:n, sır saklayıcı.

tude: *is.* Üyşmek, tümmeq, her za:diñ üst üstüne üşirilyän yeri, taya, odın, köpçilik, ehli ilat köpçiliği.

tavdi': *masdar* [Ar.] Hoşlaşmaq, mısa:fir bilen Allahya:rlaşmaq, bir za:dı biriniñ yanında goymaq ve tapşırmaq, veda:'laşmaq, sağ aman bar diymek, ölen a:damiñ cesedi bilen hoşlaşıp soñkı yo:lına uğratmaq.

tavar: *is.* Yalta.

tur: *is.* Tor guş ve ba:lıq tutulya:n tor, aq.

248

tur: *is.* 1. Şahna:ma dasta:nında gabat gelyän Feriduniñ ortancı oğlu Turc diyibde aydılyar, 2. Ba:tır, pehlivan gayra:tlı, gücürli ma'nıda hem gelyär.

torāt: [Ar.] Yahu:dileriñ muqaddes kita:bınıñ a:dı, Hızret-i Musa pıygambara inen kita:b.

turbin: *is.* [Fr.] Suv ya buğ güyci bilen çarğaları teğiri herakete gelip barq döredyän ve köplenç suv çekmek üçi:n benderleriñ kenarında ve güyileriñ ağzında goyılan motoriñ bir görnüşi.

tavarrom: *masdar* [Ar.] Çişğın, pökgermek, gabarmaq.

turang: *is.* Gırkavıl, da:ğ horazı, sülğün.

ture: *is.* Şağal.

tuz: *is.* Ağacıñ gati ve na:zik gabığı.

tuz: Tikmek, salmaq ve çekmek.

tavzi': *masdar* [Ar.] Bö:lmek, pa:ylamaq, yayratmaq, bir za:dı a:damlarıñ a:rasında bö:lip paylanmağı.

tavzin: *masdar* [Ar.] Ö:züñi bir i:şe ve duyda:nsızlığa ta:yınlamak, ğara:matı boyun almak, ağramını çekip bilmek, enda:ze almak, ölçemek.

tusari: *sıf.* Biriniñ kellesine urma, kina:ye, sözi birini kiçältmek ve yeñletmek.

tavassot: *masdar* [Ar.] A:raçı, ortada bolan, a:rada gezen, a:racılık.

tavse'e: *masdar* [Ar.] Gi:ñletmek, gi:ñlik, yayrab yatan, ösmek.

tavse'e dādan: Ösdirmek.

tuskā: *is.* Ağacıñ bir görnüşi, tussa:ķı.

tavassol: *masdar* [Ar.] Bir za:d derekli birine yaķı:nlık etmek, birinden ya:rdam istemek, bir za:da yabışmak.

tavsan: *sıf.* Vaşşı, baş görmedik, baş bilmeyān at, övrenişmadik at, ürkek at.

tuşak: *is.* Düşek, körfence.

tuře: *is.* İymit, ö:z ya:nı:ñ bile

249

yo:la ekidilyān iymit, ĥörāk.

tavşih: *masdar* [Ar.] Bezemek, zi:net bermek, görleñdirmek, bir ya:zġını möhür ve imza:nıñ bilen zi:netlemek, bezemek.

tavsif: Vasıf etmek, biriniñ ya: bir za:diñ bolşını ve durmuşını beya:n etmek, maĥtamak, ta:rı:plamak, övmek.

tavsiye: *masdar* [Ar.] Pend ve övit bermek, tapşırmak, vaşiyet etmek.

tavziĥ: *masdar* [Ar.] Açıklamak, ā:řkā:r etmek, birin birin yeke yeke edip aytmak, düşündiriř bermek, açačan etmek.

tavte'e: *masdar* [Ar.] Giñden tayı:nlamak, gi:ñden tayya:r etmek, teki:zlāp řaflamak, ańsa:da övirmek, bir i:ři birine yetirmek üçi:n öñinden tayya:rılık görmek, yerliklik.

tuġ: *is.* Ağacıñ bir görnüşi.

tuġ: *is.* Perçem, baydaķ.

tuġ-dār: *is.* Baydaķ saklayıcı, baydaķ götürci.

tuf: *is.* Ğı:ķılık perya:d, ğalmaġal, ğıķķıķ, hōmbir hōmbir.

tufān: Heva:nıñ ğaylamaġı, yel ğatı ösipdiryāniñ ğumu turmaķlıġı, topan, ğay ğar.

tuf-idan: *masdar* Ğalmaġal salmak, ğı:ġırmak, dad u ferya:d etmek, ğalmaġallamak.

tavfir: *masdar* [Ar.] 1.Köpeltmek, biriniñ ĥaķġını kesmesiz bermek, 2. Ayratı:nlık ma'nıda, aydılyar.

tavfiķ: *masdar* [Ar.] Birine bir i:şde ya:rdam bermek, bir i:şi ele getirmek, baĥtiya:rı etmek, üstünlük ğazanmak.

tavaķķo': *masdar* [Ar.] Bir za:diñ neticesine ğaraşmak, göz tikim, göz yo:ldalık, bir buyrıġıñ bolmaġna ğaraşmak, umı:d etmek, ĥa:yeş etmek, ĥa:ntama:çılık.

tavaķķof: *masdar* [Ar.] Durmak, götġirmek, ayak saklamak, kāsġinmek, bükdenmek, āġınmek, bir i:şde şa:bit ğalmaq, saklanmaq.

tavaḳḳi: *masdar* [Ar.] Ğaçmaq, ğayra durmaq, çekinmek, ö:züñi

250

saḳlamak, ö:ziñi ğo:rab saḳlamak,

tavḳif: *masdar* [Ar.] Tutmaq, tussağ etmek, beyir ca:yda saḳlamak, yo:ldan ğoymaq, zabt etmek.

tuk: *is.* Bir deste ğıl, ya:l, atñ mañlayınıñ saçı.

tavakkod: *masdar* [Ar.] Berkimek, inamlı bolmaq.

tavakkol: *masdar* [Ar.] Başğa birine inanmaq, i:şini Ğuda:ya tabşırmaq, tevekkül etmek.

tavkil: *masdar* [Ar.] Veki:l tutmaq, birini veki:l edip bir i:şi boynuna daḳmaq, bir i:şi biriniñ boynuna atmaq.

tavallod: *masdar* [Ar.] Doğmaq, dörämek, dünya: inmek.

tule: *is.* Göcük ve şağal ça:ğası, tule.

tavalloh: *masdar* [Ar.] Ğayra:n bolmaq, ö:ziñ yetirib ça:şmaq, tuḳa:t yağdaya düşmek.

tavliyat: *masdar* [Ar.] Va:li etmeklik, vila:yet bermek, bir i:şe yetişmeklik etmek üçi:n, baş edib biriniñ boynuna atmaq, vaḳıf mülkleri biriniñ boynuna oḳlamak.

tavlid: *masdar* [Ar.] Dörätmek, bir za:dı bir za:tdan öndermek, tayḫa:nçılıḳ edib ḫa:şıl öndermek, ḫa:şıl, ö:nim almak, **tavlid bemessel:** Orñamak.

tumār: *is.* Toğalanan ḫa:ḫ.

tumān: [Türk] On riya:ldan ‘iba:ret bolan pul. Tuma:n, Ğa:zirem 10 riya:liñ dera:gne yöriyär.

tunel: *is.* [Fr.] Yer aşı:ğında bolan hot, zo:l ötelge dalan.

tavahhom: *masdar* [Ar.] Güma:n etmek, şübhelenmek, güma:na düşmek, ḫaya:l etmek.

tavhin: *masdar* [Ar.] Pese düşürmek, pesletmek, ‘aci:zletmek, kemsidmek, aşı:k tutmaq, eḡsik saymaq.

tahācom: *masdar* [Ar.] Biri biriñe çozış etmek, biri biriñ üstüne çozmaq, hucu:m etmek, dofilmaq.

tah-por: *ism-i mürekkeḳ* Şika:rı yarağñ bir görnüşi.

251

tah-tağari: *sıf.* Atañ a:hırkı ferzendi, körfe ferzendi.

tahacci: *masdar* [Ar.] Kelemenin ḫarflerini oḳab biri birinden cıda: etmek, elifba ḫarflarınıñ a:dı ve ḫereketi bile seslänip oḳımaq.

tah-çek: *sıf.* Yazılıya:n çeklerin götünde ğalya:n bö:leği, çek çekyän a:damın çekiniñ elinde ğalya:n bö:leği.

tah-çin: *sıf.* Döşeme, aşı:ğına gömme.

tah-duzi: *ism-i masdar* İnçe si:m ya: naḫı bilen kita:bın ya: defteriñ aşı:ğını tikmek.

tahdid: *masdar* [Ar.] Ğorḳızmaq, ğorḳı ve ürki, a:bay surlık.

tah-dig: *sıf.* Késmek, aşñ késmeđi.

tahzib: *masdar* [Ar.] Arassalamak, ağla:kıñ ğavılandırmaq, ağla:kılamak, ğoşđı ya:ya:zđınıñ yalñışını düzätmaq.

tahlil: *is.* [Ar.] Tesbih sa:namaq, Lailaheilla:llah diyip aytmaq.

tohmat: *is.* [Ar.] Teleke ğüma:n, yalandan bedğüma:nlık etmek, bedğüma:nlığa urmaq, töñkeme, yöñkeme.

tohmat kardan: Mıca:bat tapmaq, töñkämek, bedğüma:n bolmaq.

tahnıyat: *masdar* [Ar.] Müba:reklemek, ğöz a:ydıñ diyemek.

tahavvor: *masdar* [Ar.] Veyra:n bolmaq, ca:y yıkılmaq, ğorqmazaklık ve kelle pervaylık etmek, ba:tırlık ve kelle pervaylık etmek üçi:n ğa:dişe duça:r bolup kö ğasa:rat görmek.

tahavvo': *masdar* [Ar.] Yürék bulanma, mi'de bulanma.

tahavvol: *masdar* [Ar.] Ğorqmaq, birine ğöz a:đrı yetirmek, ğöz değirmek.

tahviye: *masdar* [Ar.] Heva:nı savıtmaq, tä:ze heva: ği:rilmek, ca:yıñ heva:sını tä:zelemek.

tohi: *sıf.* Boş, za:dsız, dolı bolmadık.

tahayyoc: *masdar* [Ar.] Cünbüş getirmek, tolqunmaq.

252

tohi-dast: *sıf.* Pulsız, faқи:r, za:dsız yo:ksul, eli da:r, ğarı:b.

tahiyye: [Ar.] Tayya:rlamaq, tayya:rlık, ta:yınlamaq.

tayyār: *is. veya sıf.* 1. Tayya:r, üpçin, 2. Avqalama, avqalamaq.

tayyār: *sıf.* [Ar.] Derya:nıñ ğümü, tolqını, 2. Menlikçi a:dam.

tıp: *is.* Bir bö:lék tertip düzgünli a:dam, nıza:mı ıšťıla:hında üç heñ serba:zdan 'iba:ret.

tıp: *is.* [Fr.] Görälde, numu:ne, ğavı ğörnüşli, barıp yatan.

tir: *is.* Ucı yiti demircik berkidilen inçe ve ğöni çıbık, şol ya:y bilen maqşada taraf atılyar, tüfengiñ ağzından çıqya:n gülle.

tir: *is.* 'Utarid a:dındaki yıldız, a:y ve ğün yıl ğasa:bınıñ dördünci a:yınıñ a:dı.

tirāj: *is.* [Fr.] Çekim, çekeleşik, bir gezäkde çap bolup çekyän ruzna:ma ve mecelleniñ ve kita:bıñ çap sa:nı.

tir-andāz: *sıf.* Merğen oq atıcı, tüfeng ya: oq, ya:y bilen oq atya:n a:dam.

tir-bārān: *sıf.* Oqıñ dumlı du:şdan yağın kimi:n yağdırılmağı, ve a:'damıñ bir ğörnüşü; maħku:mı ya'nı ğünähkäri ayak üstünde saklap nä:çe serba:z onı tüfeng bilen atmağı.

tir-ras: *sıf.* Oq yeter, oqınıñ yetyän yeri.

tir-keş: *is.* Sağdaq.

tir-kaman: *ism-i mürekkebe* Oq ya:y.

tire: *is.* Tayfa, bö:lék, tayfanıñ bir bö:lümü, uruğ, nesil toparı.

tire: *sıf.* Ğarañkı, ğara, kömir ya: küle meñzeş za:d.

tire-baht: *sıf.* Bahtı ğara, bahtı yatan, bahtı ğaydan.

tiz: *sıf.* 1. Keşġir, uclı, yiti, çakı, iġne ya:lı za:t 2. Yörik, yıldam 3. Avı ta'a:m ma'nıda.

tiz-āb: *sıf.* Ğatı aqya:n su, çalt aqya:n su, zo:r aqya:n su.

tiz-bin: *sıf.* Aylanşıklı, hoşlı, düşünceli, fera:setli, yiti, zehinli, uzaqdan göryän.

254

se: Pars eli:bbiysiniñ başinci ħarfı, ebced ħasa:bından (500), bu ħarf Fars eli:pbiysinde yo:k, maşuş 'Arab elifbiysinde bolmalı.

sābet: *is.* [Fars.-Ar.] Ma:ka:m, ğa:yım, durumlu, puhta, durnuqlı, berk.

sākeb: *is.* [Ar.] Deşici, parlak, a:ydiñ, yaġtı.

sāġol: *sıf.* [Ar.] Aġır, ğatı na:saġ, seva:kul cem'.

sāles: *sıf.* [Ar.] Üçinci.

sāmen: *sıf.* [Ar.] Sekizinci.

sāmen-ol-a'emme: Sekizinci ima:m, ya'nı Ima:m 'Ali Bin Musa El-Ka:zım, Rıza: onuñ laqabı.

sānavi: *sıf.* İka: ba:ġlı, ikinci.

sāni: *sıf.* [Ar.] İkinci, şena:n şa:niyen, iki gezék, ikinci gezék.

sāniye: *is. veya sıf.* [Ar.] Bir daqıkanıñ altmışdan biri.

sabāt: *masdar* Ğa:yımlık, ma:ka:mlık, durımlılık, berklik.

sabbāt: *is.* [Ar.] Şebat edici, gönderilyän yazuvları ve gelyän ħatları defterde belleyän eda:re i:şġä:ri.

255

sobat: *is.* [Ar.] Aġır, a:damını alıp ğalya:n derd.

sabt: *is. veya sıf.* [Ar.] Berk durmaq, berk ayak üstünde durmaq, yazmaq, ya:ddaşt etmek, bellämek.

sabat: *is. veya sıf.* [Ar.] Delil, sebä:b, inamlar, a:dam, esba:t cem'.

sobut: *masdar* [Ar.] Berk ğa:yım durmaq, ma:ka:m bolmaq, berklik, puhtalık.

sobur: *masdar* [Ar.] Hela:k bolmaq, helaklik.

servat: *is.* [Ar.] Ba:yılık, ma:l ve mülk, ġurplılık.

servat-mand: *sıf.* [Ar.-Fars.] Ba:y, pullı, ma:llı, ğaralı, ġurplı.

sorayyā: *is.* [Ar.] Çehl-i çeraġ, köp şaħa:lı ba:mda:m sallap ğoyulya:n ışıklar.

seġāl: [Ar.] Bahalılar, aġırlar, cem'-i şaġi:l.

sağ(a)f: *masdar* [Ar.] Çaltlık, yıldamlık, çeper bolmak, ustad bolmak.

seke: *sıf.* [Ar.] Inamlı a:dam, sözüne inanmak, sözlerine ve edyân işlerine manıyla:n a:dam, seka:t cem'.

saķil: *sıf.* [Ar.] Ağır, bahalı, köp ağramlı.

salās: *is.* [Ar.] Üç, sa:ndan üçüncü.

salāse: *is.* [Ar.] Üç erkek, üç erkek a:dam.

samāniye: *is.* [Ar.] Sekiz, sa:ndan sekiz.

samar: *is.* [Ar.] Ağacıñ mi:vesi, ha:şıl, ö:nim, sema:r ve eşma:r cem'.

samare: *is.* [Ar.] 1. Mi:ve, tohum, bir dā:ne mi:ve, 2. Ferzend ve nesil ma:'nı:da.

somm: *is.* [Ar.] Sekgizden bir, bir za:dıñ sekgizden bir bö:leği, eşma:n cem'.

sanā: *is.* [Ar.] Du'a:, alkış, övgü, mağtama, sitayinde: Övici, mağtaycı, eşniye-i cem'.

savvāb: *is. veya sıf.* Eğin eşik satya:n.

savāb: *is.* Muzd, haķ, eci:r, a:ķlık, soğa:p.

sum: *is.* [Ar.] Sarımsaķ.

sil: *is.* [Ar.] Otuñ bir görnüşi; Farsça oña "feriz" ve "ferzed" diyilyār.

253

tiz-huş: *sıf.* Zereng, ya:dkeş, zehinli, yiti hu:şlı.

tişe: *is.* Kerki.

tiğ: *is.* Ğılıç, kesğir yarağ, saç ve saķgal sı:rıyla:n ğural.

tiğ-zan: *sıf.* T:ğ urıcı, ğılıç urıcı.

tifus: *is.* [Fr.] Yoķuşıklı hassaçılık, bitiñ üsti bilen a:dama gelyān kesel, ğara ğassalık.

tim: *is.* Tuķa:tlık, ğayđı ğuşşa.

tim: *is.* [Ar.] Bende Huda:yıñ bendesi.

tim: *is.* Kerva:n sara:y, ta:cirleriñ alış beriş edyān ca:yı.

tim: *is.* [İng.] Verzeş karlarıñ bir destesiniñ a:dı, meşelā tim futbol, voleybal diyen ya:lı, deste, topar.

timār: *is.* Hızmatkārlik, müride gövinlik beryān ve i:deyān, ğayđı edyān, yürek yandırya:n ve alada edyān diyipde aydyarlar.

timār-estān: Dā:lileri saķlanya:n ve 'ilac edilyān ca:y, da:li ğa:na:.

timçe: *is.* Kiçi kerva:n sara:y, bir na:çe düka:ndan 'iba:ret bolan sara:y.

timsār: *is.* Erteşde sertipden yo:ķarı daķıyla:n a:d, cena:b ya: ğazret ya:lı sözüñ derāđine ulanıyar.

tayammom: [Ar.] Kaşd etmek, kaşd yüzünden bir iş etmek ve şer' a:dalğasında nā:çā:rlıķdan edilyān 'amel, marı:ż bolañda ya: suv tapmaya:n vađtıñda tofraķ bile eli yere urup edilyān taħa:ret.

timuk: *sıf.* Ğaharcañ, tutuq, yüzi gözin asıp yörän.

timukeräsi: *is.* [Fr.] Baqna devlet, düzgünsiz devlet, esa:ssız ‘ada:latsız bolan devlet.

256

ce: Pars eli:bbiysiniñ altıncı hırfı, “cim” diyip a:dlandırılır, ebced hesa:bından (3).

cā’ez: *is.* [Fra.-Ar.] Reva:, yaraşıklı, mına:sıb, la:yıq, cewa:’iz ve ecveze cem’.

cā’eze: (=cāize) *is.* [Ar.] Mü’ennes-i ca:yız, muzd, haq, bayraq.

cā āvardan: (=becā āvardan) 1. Berca:y etmek, birine yetirmek, 2. Tanımaq ma’nıda hem berilyär.

cā oftadan: *masdar* Yerine düşmek, endamıñ çıkan yerini ca:yına salmaq, her za:t öz maşu:s yerinden çıkıp ca:yına düşmeği.

cā-bejā şodan: *masdar* Yerleşmek, bir ca:ydan başqa bir ca:ya barmaq, yerbe yer bolmaq.

cāber: *is.* [Fra.-Ar.] 1. Dövik yencik ba:ğlaya:n tabib, düvik dañyan 2. za:lım, sütemkär.

cācim: *is.* Palas ve döşek, hä:cim.

cā-çerāği: *sıf.* Çerağ göyulya:n yer, çerağ ca:yı, çıra yeri.

cā ħordan: *masdar* Ğımıldamak, bir geñ za:dı görüp ħayra:n bolmaq, bir za:dı eşidip

257

birden geñ ğalmaq.

cā dādan: *masdar* Yer bermek, birine ca:y bermek, yerleşdirmek.

cā dāşdan: *masdar* Ca:yıñ bolmaq, yerıñ bolmaq, meka:nıñ bolmaq.

cādu: *is.* Efsu:n, ca:dılık, göz ba:ğcılık.

cādu-gar: *sıf.* Ca:dıcı, göz ya:ğcı, purhan.

cādde: *is.* Yo:l, ulı yo:l, haqda.

cādde-sāz-i: *ism-i masdar* Yo:l becermek, şehirden daşarda yo:l salmaq, şehir a:ralığına yo:l becermek.

cāzede: *is.* [Far.-Ar.] Çekici, özine çekicilik, ötgün, za:dları güyci bilen öz tara:fına çekyän.

cār: *is.* Çelçera:ğ a:dında kän çera:ğlı, ışık, kandil, köp çıralı tu:q.

cār: *is.* [Türk] Ğı:kılık, da:d-ı bi:da:d, ğatı ses.

cār: *is.* [Ar.] Ğoñşı, yantaşık, ecva:r ve cevera:n cem’i.

251

cār: *is.* [Far.-Ar.] Öldürücü ve ö:züne çekici yırtıcı.

cār-çi: *sıf.* [Türk] Car çekyân, carçı, ğatı ğı:kılık bile bir zarar mes'eleni i:le yetiryân, i:le yayya:n.

cāru: *is.* (=cārub) Sübürğiç, sübürği, sübürge.

cāru-keş: Sübürğiçi, sübürğici, küçeleri sübüryân.

cāri: *is. veya sıf.* Erleri doğan 'aya:llar, iki ya: bir na:çe doğanıñ 'aya:lları birbirlerine ca:rı a:dlandırılır, ya'nı élti.

cāri: *is.* [Far.-Ar.] Akım, akar suv, akya:n, reva:n, yörgün, hareket edyân.

cāriye: *is. veya sıf.* 1. Akım, küçük ğı:z, reva:n, ğırnacık, keni:z 2. Gâmi, güneş, 3. Yıla:n, ca:rya:t ve ceva:ri cem'.

cāz: *is.* [İng.] Sa:zlarıñ bir görünüşü caz.

cāser: [Ar.] Ba:tır, ğucurlı, ğorkmazak, kelle perva:y, bi:baş, cessa:r cem'.

cāsem: *is.* [Ar.] 1. Şam yu:rdında bir o:baniñ a:dı, 2. Erkek a:damlarıñ a:dlarıñıñ biri bolyar, 3. Bir tayfanıñ a:dı.

258

cāsus: *sıf.* [Ar.] Hıbarlı, iç alı, içpeyvā:n, gepçi, gepiñ ı:zında gezip i:liñ ya: bir yu:rdıñ sırrını birine alıp eleyyân a:dam.

cā el: *is.* [Fra.-Ar.] Yasayıcı, doredici, sa:zlayıcı, aylayıcı, ca'l edici, yalandan bir za:t tapıcı, yalandan biriniñ a:dına sened ya: yazğı becermek.

cāfi: *is.* [Far.-Ar.] Cefa: edici, pi:şesi cefa:lık bilen bolan, kösendiren, cefa:t cem'.

cā kardan: *masdar* Ca:y bermek, sıgdırmak, gi:rizmek.

cā gozāştan: *masdar* Ca:yında goymak, ca:yında oturmak, bir za:dı yerinde oturtmak.

cā gereftan: *masdar* Ca:y almak, ö:züñe ca:y bellemek, bir yeri ö:züñe haşlamak.

cāl: *is.* Duzağ, ğapan.

cāleb: *is.* [Far.-Ar.] Ö:zine çekici, ena:yı, ğörnükli, ğeñ ğaldırıcı, ö:z tara:fına çekyân, ena:yı.

cāle: *is.* Suvdan geçmek üç:i:n meşiğe bağlanya:n tahta.

cāle: *is.* [Ar.] Ö:z öyünden vaţanından göçenler, hicret edenler.

cāliz: *is.* Ekerancılık, ğarpız, ğa:vin, hıya:r ve ş. m.

cām: *is.* Ka:se, ca:m, oğara.

cāmed: *sıf.* [Ar.] Ğurı, doñak, daş ya:lı ğatı, berk narse, ceva:med cem'.

cāme': *is.* [Far.-Ar.] 1. Yığnayı, toplayıcı, üşirici, ka:mil dolı 2. Cum'a oğalya:n ulı meşid, ceva:m' cem'i.

cāme'-e: *is.* [Far.-Ar.] Mü'ennes-i cem'i, 1. Cemläyci, bir şehirde ve yu:rtta ya:şaya:n deñ huqu:klı köp a:damlar, köplük, 2. Da:nişgah, yokaı oğuv oğulya:n yer, 3. Zenda:nlarıñ eline ve boynuna bağlaya:n demir zincir.

cāme'e-šenāsi: *is.* Köpliğin uğrında okulan 'ılım ve dap destu:rlar, köpçiliğe değişli okulya:n 'ılım.

cāme-dān: *is.* Çéméda:n.

cān: *is.* Reva:n, ru:h, di:rilik, her ca:nda:rda bolan güyç ğurb, ol ölmeği bilen a:radan gidyār.

259

cān-āfarin: *sif.* Dünyanı yaradıcı, yo:kdan ba:re getirici, Huda:y te'a:lamiñ bir sıfatı.

cān afşāndan: *masdar* Ca:n bermek, ölmek, ca:ndan geçmek, ca:n feda: etmek.

cānān-(e): *is. veya sif.* 1. Söyęili, ma'şu:k, söyęä mına:sı:b, avadan, ca:nı ya:lı göryān, mehriba:n 2. Ca:nana ca:n bile oynamak yüzünden, ca:ndan geçmeklik tarı:kada.

cāneb: *is.* [Ar.] Tara:f, ğapdal, yan, ğayra, ceva:nib cem'.

cānbāz: *sif.* Ca:nından geçen, ca:nını ğurba:n edyān, ca:nını feda: edyān.

cāneb-dār: *sif.* [Ar.] Tarafda:r, hema:yatçı, ğoldavçı.

cān-parvar: *sif.* Ru:hı ğalğınc, ru:hı güyç.

cān-panāh: *sif.* Buķı yer, buķalğa, gizlin yer, siññir, pena:h tutup düşma:nıñ elinden ğutulmak üçi:n buķı ca:y, ğaçalğa yer, sığıñğa.

cān-ħarāř: *sif.* Ca:na aza:r birici, ca:n ağırdıcı.

cān dādan: *masdar* Ca:n bermek, ca:n teslim etmeklik.

cān dādan: *masdar* Ca:n bağışlamak, diréltmek, güyç berip ta:ze ya:şayışa yétirmek.

cān-suz: *sif.* Ca:n yakıcı, ca:n yandırıcı, ca:n köydürici.

cā-neşin: *is. veya sif.* Biriniñ yerinde oturıp onuñ i:şlerini yerine yetiryān a:dam, ğali:fe, orun basar.

cān kandan: *masdar* Ca:n bermek, ölüm ğa:letde bolmak, ğarğara gelmek.

cān-godāz: *sif.* Ca:n yandırıcı, ru:hı ve reva:nı pese salıcı, ğayğı ğama ğoyucu.

cā-namāz: *sif.* Nama:zlık.

cān-nesār: *sif.* [Far.-Ar.] Ca:nını biri üçi:n feda: edyān, ca:nını biri üçi:n ğurba:n edyān.

cān-var: *is. veya sif.* Ca:nda:r, ca:nıllı, köplenç ğayva:nlara ğaslānyar, ca:nevera:n cem'.

260

cān-i: *sif.* Ca:na ba:ğlı, can ya:lı, mehriba:n ya:r, ca:nı:bkeş.

cāni: *ism-i fa'il* Cina:yetkār, ğa:nħor, a:dam öldürici, cünna:t cem'.

cāvedān: *sif.* (=cavidan) Sö:ziniñ ğı:sğaldılanı, ebedi, mıda:malık, hemi:şelik, ölmez yitmezlik.

cāvar: *sif.* 1. Cay ve meka:n eyesi, 2. Yağdaylar ve durmuşlar.

cāvid: *sif.* Hemi:şe, ba:kı, ımıklı, ebedi.

cāvidān: *is.* Ebedi, hemi:şelik, ımıklı.

cāvidān: *sif.* Hemi:şe, imıklı, ölmez yitmezlik.

cāvidān: (=ceviden) *masdar* Çeynemek, gāvşemek.

cāh: *is.* [Ar.] Şeref, a:bray, şa:n, maka:m, urun.

cāhed: *is.* [Far.-Ar.] Talaş edici, tağalla edici, ca:n edici.

cāhel: *sif.* Na:da:n, ‘akılsız, tentek, aňmaya:n, akmak, bilimsiz.

cāhel-iyat: *masdar* [Ar.] Na:da:nlık yağdayı, bilimsizlik yağdayı, aňsızlık yağdayı, İsla:mdan öň ‘Arablarıñ ‘Arabista:nda but perestlikde geçiren yağdayı.

cāy: Orun, maka:m, ca:y.

cāyez: *is.* [Ar.] Yaraşıklı, mına:sı:p, reva:, doğru, hela:l.

cāyeze: *is.* [Ar.] (=cā’ize) Bayrak.

cāy-gāh: *sif.* Öy, sara:y, maka:m, mertebe, orun.

cāy-gozin: *sif.* Ca:ylaşmak, ca:y belleme, ca:y tapma.

cabbār: *sif.* 1. Huda:y te’a:lanıñ a:dlarınıñ ve şıfatlarınıñ biri, 2. Musallağ, üstem ma’nılarda.

cebāl: [Ar.] Da:ğlar, cem’i cebel.

cābr: *masdar* [Ar.] 1. Dövilen süñki ba:ğlamak, 2. Ğarı:bı bayıtmak, 3. Birini zo:r bile işletmek, 4. Bir tı:kanıñ a:dı, müridlerine cebriye a:dlandırılır ve onların ‘akidesine göre a:damı:nıñ tama:m ‘emelleri Huda:y te’a:lanıñ ira:desi bile yerine yetyär, a:damda hiç hi:lli ira:de erk yo:k diyip

261

düşnük beryärler.

cebra’il: *is.* [Ar.] Cebra:’il.

cebrā’il: *is.* [Ar.] ‘Arabi çeşmeden Huda:y te’a:lanıñ sarğıtçısı, i:lçisi, ol Huda:y te’a:lanıñ tı:ar:ından Pığambarımız Hızret-i Muħammet vahiy na:zil edyän ferişte, ya’nı vahiy getirän ferişte.

cobrān: “Ceber” ‘Arab çeşmeden, Farsça: ‘Ava:z bermek, dereğini tölemek, tela:fi etmek, yetişmek, ödemek.

cabarut: *is.* [Ar.] Beyiklik, ululuk, Allahnıñ ‘azameti ve kudret ‘a:lemi.

cabal: *is.* [Ar.] Da:ğ, ceba:l ve eca:l ve ecbel cem’.

cobbe: *is.* [Ar.] Don, gi:ñ uzı:n eğin eşik, demir köynek, ceb ve ceba:b cem’.

cobbe-cavşan: *ism-i mürekkebe* Demir köyneki uruş esba:bı.

cebhe: *is.* [Ar.] 1. Mañlay, 2. Cema:’atıñ ve uruş meyda:nıñ öñ tı:ar:ı, alını, 3. Kaş üstiniñ ve mañlaynıñ gılları, söveş meyda:nı.

cosse: *is.* [Ar.] Enda:m, ten, gövre, insa:nıñ ö:zi, cüses cem’.

cohāf: *is.* [Ar.] İç ağır keseli ve köp iymekden ve incalıktan me’dede, aş gazanda döreyän kesel.

cehāf: *masdar* [Ar.] Uruş etmek, söveş etmek.

cahş: *masdar* [Ar.] Tayhar, baytal kürresi, ceħa:ş ve ceħşan cem´.
caheş: *masdar* [Ar.] Çitenéklemek, dırcanaqlamak.
cahim: *is.* [Ar.] Duzah, cehennem, tamı.
ced(d): *masdar* [Ar.] Tağala etmek, tela:şlık, çalt, gıssağlılık, doğrılık, haqıkat.
cad(d): *is.* [Ar.] Atañ atası, ene ata, ulı atanın, ecda:d cem´.
cad: *is.* [Ar.] Peyda:, baht, suv yaqası, her za:diñ yaqası, say.
codā: *sıf.* Ayrı, bir birinden cıda:, yeke, añırbaş, cıda:lık, ayralık.
cedār: *is.* [Ar.] Defa:r, di:va:r, cüdür

262

cem´i.

codā şodan: *masdar* A:ra açılmaq, a:ranı açmaq, cıda: bolmaq, ayrı bolmaq.
codā kardan: *masdar* A:rasını açmaq, cıda: etmek, a:ralarını açmaq, bellemek, ayrılışdırmak.
codā-gāne: *sıf.* Yeke ve erin, yeke şu:ratda, yeke.
cedāl: *masdar* [Ar.] Düşma:nlık etmek, uruşmaq, çekiş bekiş, uruş söveş, çaqnaşık, çekeleşik.
caddāl: *sıf.* [Ar.] 1. Ğatı cedelçi, köp cedel edici, 2. Tavıq ve tavıq keteğini satya:n.
cedāl: *is.* [Ar.] Uruş, çekeleşik, da´va:, çaqnaşık.
cadval: *is.* [Ar.] 1. Kiçi harı:k, a:rık kiçi yap, 2. Ka:ğız yüzüne çekilyän ça:rpa:re hatlar, şatırançı ka:ğızı ya:lı , cızğıç.
cadval-bandi: *ism-i masdar* Cedvel çekmek, ka:ğızın yüzüne cedvel resim etmek, haya:ba:nların kena:rına sementden çekilyän cüp.
cadde: *is.* [Ar.] Dādeñ ecesi “ene” eceñ ecesi “mama”.
cady: *is.* [Ar.] 1. A:vlaq, 2. Onuncı feleki burç, dey ayı bile beraber 3. Qıtıb-ı şima:l ya´nı ğayra qıtıbda bir yıldızın a:dı.
ceddi: *sıf.* [Ar.-Far.] 1. İ:şeñgir, erçel, telaşlı, 2. Çın ve haqı:kat yüzünden bolan, cınlakay.
cadid: *sıf.* [Ar.] 1. Ta:ze, yañı, her za:diñ ta:zesi 2. ‘Aruz goşğısının ağram ölçesi.
cadid-ol-ehdās: *sıf.* Ta:ze dikilen, ta:ze bina: bolan, ta:ze salınan.
cazzāb: *sıf.* [Ar.] Ö:zine çekici, ö:züne dartıcı.
cozām: *is.* [Ar.] Hivre kesel, bu keseli tutan a:damiñ eti ğopup dökülyän bolmalı.
cazb: *masdar* [Ar.] Ö:züne çekmek, seyğeme, yerleşme, dartıcı.
cazm: *is.* [Ar.] Kesmek, bö:lmek, ğatı kesmek, çalt kesmek.
cozur: [Ar.] Kökler, düypler, cem´-i cuzı.

cor: *is.* Éyér, at éyéri.

car: *is.* 1. Dilik, yarıq, ayrık, iyrik, yeriñ ayrığı, 2. Kiçi yab.

cer: *is.* Parçadır ka:ğız ya:lı za:dı yırtañda çıkyɑ:n ses, oña cercer hem diyilyär.

car(r): *masdar* [Ar.] 1. Çekmek, uzaltmak, 2. Düyani yavaşlık bilen eytmek, 3. Sözleriñ aşɑ:ğına hareket bermek.

carā: *is.* Eklānc, nafaqa, a:ybe a:y gelyān haq.

carā'ed: [Ar.] Cem'-i ceride, 1. Naħl ağacıñ şaħası, yapraksız şaħa: 2. Şaħife, gündelik yazğı, ru:zna:ma, cera:'id cem'.

cara'em: [Ar.] Cem'-i cerime, tavanlar, günāhler, ya:zıqlar ve cerimeler ma'mda.

carrāh: [Ar.] Yaralar, ba:şlar, cem'-i cera:ħat.

carah: [Ar.] Yaralara 'ila:ç edyān, dürli iç keselleri kesip em edyān tıbbi iç kesici doktor, loqmañ.

cerāhat: *is.* [Ar.] Yara, baş, cera:ħa:t-ı cem'.

cor'at: *masdar* [Ar.] Ba:tırlık, ğormazaqlık, ğayra:tlılık, ğucurluluk.

carresaqil: (=cerasqal) [Ar.] Mancanaq, ağır nārseleri ğötérıp ğaldıryɑ:n destgāh ğural.

carh: *masdar* [Ar.] Yara salmaq, sö:kmek, 'ayıplamaq, pu:ç ve ba:ıtıl etmek.

corh: *is.* [Ar.] Yara, ecra:ħ ve ceru:h cem'.

cor'e: *is.* Yudum.

carqke: *is.* Uçğun, o:duñ sıçrağısı.

charge: *is.* Deste, bö:lék, topar, a:viñ şika:rıñ daşını ğa:ban şika:rçı veya: bir bö:lék a:dam.

corm: *is.* [Ar.] Günāh, ya:zıq, ğata:, cüru:m ve ecra:m cem'.

carm: *sıf.* [Ar.] (=germ / ğızğın) Çeşmeden alınan, ğatı ğızğın yer, ceru:m cem'.

cerm: *is.* [Ar.] Ernek, enda:m, beden, ğayva:nıñ veya: başğɑ za:dlarıñ enda:mı, yıldız, ecra:m ve ceru:m cem'.

cari: *sıf.* [Ar.] Ğormazaq, ba:tır, kele pervay, pank kele, ecra:' cem'.

caryān: *masdar* [Ar.] Aqım, aqın, bang a:dalğasında pul i:l be i:l dolanmağı, gezmeğı, aqım.

carib: *is.* Ol müñ metre beraber bolan ölçek, bir hektar; "kerib", "keri" hem diyilyär.

carih: *sıf.* Yaralı, yaralanan, yarası bolan, cüreħa cem'.

carihe: *is.* 'Arabi çeşmeden, cera:heten, Farsça cera:het, ya:ra:ñ dereğine peyda:lanılyar.

caride: *is.* [Ar.] 1. Ğurma şaħası, yapraksız şaħa, 2. Ayaq ulağlı bir bö:lék a:dam, 3. Şaħi:fe, ya:dna:ma, ru:zna:me, cera:'id cem'.

carime: [Ar.] Mü'ennes-i ceri:m, 1. Ta:va:n günähkär 2. Günäh, ya:zık, ve ya:zığın ceza:sı, ya:zıklıdan alıny:a:n pul, günähkärlikden alıny:a:n pul, töleg, ta:va:n.

coz: *harf* Аyrı, ğayr, başğa.

coz'i: *sıf.* A:z za:da ba:ğlı, a:zacık, entek, kem, çöleke ucı:psız.

cazā'er: [Ar.] (=cezāyer) A:dalar, cem'i cezi:re.

cazāf: *sıf.* [Ar.] Mağta, terezā ğoyup çekmāni sanama:nı alıp satılmak.

cazzāf: *sıf.* [Ar.] A:vçı, ba:lıkçı, şayya:d.

cazm: *masdar* [Ar.] Kesmek, bir i:şi berkidmek, bir i:şe şeksiz uğratmak.

cozve: *is.* [Ar.] Bir bö:lék yazılan ka:ğız, veya çap bolan kita:bın bir bö:legi, defterçe.

cazire: *is.* [Ar.] A:da ya' nı deñiziñ içinde bolan bir bö:lik yer.

cazil: *sıf.* [Ar.] Köp, kē:n, bol, 2. Maka:m, berk, ulı, beyik belend 3. Çeper söz ma'nıda.

cesārat: [Ar.] Ba:tırlık etmek, ğayratlılık, kelle pervaylık, ğorkmazlık edepsizlik, āsgermesizlik ba:tırğay.

cast: *masdar* 1. Bökmek, tavısmak, 2. Beyik defa:r ve belend paya: ma'nıda.

cost: *ism-i masdar* Ba:rlama, ağıtarış, ağıtarmak i:şi.

265

costeju: *ism-i masdar* Iza:rlamak, ba:rlamak, ağıtarmak, i:demek.

costan: *masdar* Iza:rlamak, tapmak, gözlāmek, istemek.

castan: *masdar* Tavısmak, bökmek, arğımak.

casad: *is.* [Ar.] Enda:m, beden, gövre, meyyit, ölüniñ bedeni, enda:mı, eca:d cem'

casad: *is.* [Ar.] Ğurı ğa:n, za'fera:n, eca:d cem'.

cesm: *is.* [Ar.] Enda:m, ten gövrā, beden, i:nli boylı bolıp heva:nı tutya:n za:d, cim.

cesmāni: *sıf.* [Ar.] Cisme ba:ğlı bolan, enda:ma gövre değışli bolan.

casur: *sıf.* [Ar.] Ba:tır, ğormazak, keleprevay, ğayduvsız.

caşn: *is.* Şa:dlık, hoşluk, dabara, ça:v, 'ıyd, toy, şağalañ dabara, bayram, şa:dlık bir i:ş üçi:n bolan bayram.

caşan: *is.* Ğızdırma, enda:m ğızğını ve damar urma ya:ğdayı.

caşn-vāre: *sıf.* Çeper eserleri görkezmek üçi:n yöri:te geçirilyān bayramçılık, festival.

ca'be: *is.* [Ar.] Yaşık, tahtadan edilen şandık, ce'a:b cem'i.

ca'far: [Ar.] Aşar su:, süytli ma:ya düye, ya:p.

ca'fari: [Ar.] İma:m Ca'fer-i Şa:dıka bağı bolan, Ca'feri mezheb, ş'i'a mezheb.

ca'fari: *is.* [Ar.] İyilyān sebziniñ bir görmüşü, Ca'feri a:dında bolan gök önim sebzı.

ca'fari-farangi: *ism-i mürekkeb* Şa:dyan yaprak.

ca'l: [Ar.] Döretmek, yaratmak, becermek, yasamak, haqıkatıñ tersine bir a:damiñ a:dına yalandan sened döretmek.

co'al: *is.* [Ar.] Mö:r mö:çeğiñ bir görnüşi.
co'l: *is.* [Ar.] Mozd, i:şe berilyän haq, ec'a:l cem'.
coğd: *is.* Ba:yğuş.
coğrāt: *is.* Ğatık, süzme.
coğrāfi: (=coğrāfyā) *is.* [Fr.] 1. Yer şarınıñ ve yu:rtlarıñ

266

tabi'i, siya:si yağdaylarını hemmede yer yüzinde ya:şaya:n kavımlarıñ, melekleriñ ve beyleki ya:şayıcılarıñ durmuşını öyredyän 'ılım. 2. Ol nā:çe kısım: Coğrafya-ı tabi'i, siya:si, iktişa:di insa:nıdan 'iba:ret.

cof(f): *is. veyā sıf.* 1. Ğarrı kempir, ğatı ğarran, 2. A:rası boş.
cafāf: *masdar* Ğo:rımaq.
cofāf: *is.* [Ar.] Kura:n za:dı beylekileri ğoritcaq bolup a:rasında ğoyılan nā:se.
copfāl: *is.* [Ar.] Süydüñ köpüği.
cofā': *is.* [Ar.] Beyhu:de, ğorlık, sütem, mihrsizlik, 2. Yüz dö:ndermek, 3. Daşlaşmaq, aranı, ğaçmaq.
cafā': *masdar* [Ar.] Pu:ç, ba:tıl, bi:derek, peyda:sız, çörçöp, 2. Tutmaqlı ve tutmaq keseli.
coft: *is.* İki ta:y, cüfüt, iki za:t, ğoşa, ār-'aya:l, erkek ve urqaçı ğayva:n.
coftak: *is.* Eşék ulağıñ şallaq atması, şallaqlaması.
cafang: *sıf.* Beyhu:de, bi:derek, boş gürrüñ, samrama.
cak: *is.* [İng.] Dürlü maşınlar ve otomobiller ya:lı ağır za:dları yoqarı ğaldırmaq ve ğaldırıp saqlamaq üçi:nmaşınıñ aşı:kında ğoyulya:n desğāh, ol maşın ta'mir edilcek ya:da bir ğuralı teğiri çalşırılcaq bolan vağtda işlenyär.
cegar: *is.* Bağır, ğara bağır.
cegar dāştan: *masdar* Kina:ye sözünden: Ğayratlı ve ğucurlılıq, ğorqmazaklıq.
cegar-sefid: *is.* Aq bağır.
cegar-siyāh: *is.* Ğara bağır.
cegar-ğuşe: Bağır ya:lı , ğoçme ma'nısı, 'azi:z ferzend, çegerğuşe:ğa:n cem'.
cal: *is.* Çırlaq.
col: *is.* [Ar.] Palan, malıñ eşiği, icla:l cem'.
callād: [Ar.] Mir ğazab, a:dam öldiryän ve şallağa yatırya:n devlet māmuru, cella:d.
calāl: [Ar.] Ululuk, beyiklik, ğoramlılıq, a:braylılıq, belend mertebelilik.
calāli: *sıf.* Cela:le değışli, **tarihi calāli:** Cela:lü'd-din Mülk-i

Selcuqiyye değişli bolan taqvi:m veya: ta:rı:h.

celā’: *is.* [Ar.] Sürme.

calā’: *masdar* Vařandan ve öy i:lden daş bolmaq, göçmek, vaşandan daş düşmek, 2. Bir i:şin a:şka:r ve açık bolmağı, 3. Ğılıcın, aynanın ve şona meñzeş za:dların posını ayırıp yıldıratmaq.

calab: *sıf.* Bedel, goşundısı bolan, arassa bolmadıq za:d, hıtır, hoğgabaz, teleke a:dam, pi:s i:şde:ki ya’nı künti bedkar ‘aya:l.

calb: *masdar* [Ar.] Bir yerden başęa bir yere çekmek, çekmek.

colbak: *is.* Suvın içinde ösyän otların bir görnüşi, çolañ.

cald: *sıf.* [Ar] Ğucurlu, ba:tır, çaķęan, ecla:d cem’.

celd: *is.* [Ar.] Ğa:bıķ, deri.

cald: *masdar* [Ar.] Şallaķ urmaq.

calase: *is* [Ar.] Oturlış, oturışmaq bilen, bir i:şe yetişiklik etmek ve şol ba:rada gürrün etmek üçin geçirilyän oturşıklıķ, meylis.

celf: [Ar.] İçi boş, za:dsız, pank kelle ğayra, gelçik, aķmaq, kās, yuħa, eclaf ve celu:f cem’.

calķ: *masadar* [Ar.] Kelle sı:rma.

calķ: *is.* “Zılķ” ‘Arab çeşmesinden alınan: El bile süyköp menini daşına çıkarılmak.

colge: *is.* Ğiñ tekiz düz yer, çöleke iki dağın a:rası.

celav: *is.* 1. Öñ, mañlay, yüzbe yüz 2. Añın avsarı, cılav.

celav-dār: *is.* Öñden yöriyän atlı, öñden gidyan çaparı.

colus: *masdar* [Ar.] Oturmak, ķar:ar tapmaq, yerleşmek.

celav-sar: *is.* Depe.

celavgiri kardan: *masdar* Övini tutmaq, övini almak, övine geçmek.

celve: (=celvet) *sıf.* [Ar.] A:şka:r etmek, açık etmek, na:z kereşme.

celve: *is.* [Ar.] Yüz açma, kö:rekenin ğiyevin ilki ği:ce geline eltyän savęatı, ‘arifa:n a:dalęasında ‘a:rıflara Allahnın nu:r yüreğe düşmeklik.

celve-gar: *sıf.* [Far.-Ar.] Ğ:şka:r, a:ydıñ, belli, bezekli, yalkımlı, ö:züni gözel görkezyän yakımlı görkezici.

colle: *is.* [Ar.] Ğurma ağaçdan ya: inçe şahadan edilen zenbil, sebed.

colle: *is.* Düğün, düğün şana:p.

celitęe: *is.* Ğursaķça.

calil: *is.* [Ar.] Ulı, ululuk, hoşmatlı, ecle ve ecla:’ cem’.

calil: *is.* [Ar.] Añ keçe, ayak ulağların eşiği, 2. Keca:ve, keca:ve üstinin parçası, örtęüsü.

camād: *is.* [Ar.] Ca:nsız herəketsiz da:ş, ağaç demir ve ş. m. ler.

comādi: *is.* [Ar.] Cema:di ela:vel ve cema:di ela:hir diyip aydılyar ya'nı hicri kameri senesiniñ başıncı ve altıncı a:yı.

cammāz: *şif.* [Ar.] Yörtici, yüvrük at, ğatı yörtüyan a:dam, yıldam düye.

cammāş: *şif.* Şorta mest, ğazel okııcı, oyuncı, a:ldava:ç, bezekçi.

camā': Bile yanaşmak, 'aya:l bile erkeĝiñ yaqı:nlık etmeĝi, 'aya:la yanaşmaĝı.

cemā'at: *is.* [Ar.] Bir bö:lék a:dam, bir topar a:dam, cema:ĝat, köpçülik.

camāl: [Ar.] Görk, avadanlık, hüsn, görnıklilik, görklilik, gözellik.

cemāl: [Ar.] Düyeler, cem'-i cemel.

cammāl: [Ar.] Düye çoban, düye eyesi cema:le cem'.

camāhir: [Ar.] Cumhu:r bir topar cema:'at, her za:dıñ toplanmaĝı cemhu:rılar.

comjome: *is.* Kelle süñki, sekgiz bö:lék sükden 'iba:ret bolan, kelle ka:sesi cemacem cem'.

camarāt: [Ar.] Bö:lék odlar, bö:lék da:şlar, cem'i cemeret.

camşāk: *is.* Ayakĝa:b, gövüş.

cam': *masdar* [Ar.] Yıĝnaq, pıtrañ za:dı toplamak, hasa:b 'ilmında

269

dört 'ameliñ biri cem'.

cam': *masdar* [Ar.] Bir bö:lék cema:'at, bir topar a:dam; **yem-ol-cam:** Kıya:met, a:hırat.

com'e: *is.* [Ar.] Hefteniñ yedinci ĝüni, anna ĝüni, a:dına.

cam'-iyat: *masdar* [Ar.] Köp a:dam bir yere yıĝnaşmaĝı kân a:dam, i:la:t, i:la:t sanı.

camal: *is.* [Ar.] Düye.

comal: *is.* [Ar.] Cem'-i cümle, cümleler, sözlemler, ehli, büti:n.

commal: *is.* [Ar.] Tanab, yüp, yoĝı:n tanap, ĝaminiñ tanabı.

comle: *is.* [Ar.] 1. Hemme, ba:rı, hemmesi, külli, ehli, ma'nılı bolan, 2. Söz düzimi, sözlem büti:n ve ka:mil.

comande: *ism-i fa'il* Ğımılaya:n, herəkət edyän, ĝımıldıcı.

camuş: *is.* [Ar.] Hek bile zernic ĝatışık, saça enda:mıñ ĝılını ayırma:ĝa peyda:nılyan va:cibi.

comhur: *is.* [Ar.] Cema:'atlar, a:damlar, bir topar a:dam, her za:dıñ köp ulı toparı köp, cema:hi:r cem'.

comhuri: (=comhoriye) *is.* [Ar.] Ha:kimiyet etmekliĝiñ bir ĝörnüşü, şol cemhu:ri yu:rtlarda pa:dişanıñ dera:ĝine bir a:dam i:la:t tarafından belli möhlete vaĝtlayınça saylıyır, şoña bolsa, re'is-i cemhu:ri ya'nı cumhuri yu:rdınıñ başlıĝı diyilyär.

cami': *is.* [Ar.] Köp a:damlar, ba:rı, hemmesi.

camile: *sif.* Ğavı, güzel, görnikli, avadan, mü'enneş-i cemi:l.

can: *is.* Taraf, ğapdal, uğır, yan.

cen(n): [Ar.] Ta:ze açılcağ güli şuku:fe, yiğitliğe yeten, yetğinceğ.

cen: *is.* [Ar.] Cin.

cenāb: *is.* [Ar.] 1. A:ğā, cena:b, ulı a:damların ğormat üçi:n a:damlarınn öñinden aydılya:n kelime, söz 2. Dergāh, ışık.

cenābat: *masdar* [Ar.] Neci:s bolmağ, ğafa bolmağ, enda:mıñ ve eyiniñ ğara:m bolup ğusl edilmeği va:cib bomağ, eyin ğara:mılık.

conāt: [Ar.] Cem'-i ca:ni.

cannāt: [Ar.] Cem'-i cennet,

270

uçmağlar, behiştler.

conāh: *is.* [Ar.] Ya:zıq, günāh, ğata:.

canāh: [Ar.] Taviğın ğanatı, 2. A:damın ğolı ve eli, uruş meyda:nınında bolan ğoşunıñ iki ğarafında sağ ve solunda ğara:r tayya:r, ecnehe, ecneğ cem'.

cenāze: *is.* Öli, meyyit, na'aş, maslık, cena:'iz cem'.

cenān: [Ar.] Cem'-i cennet, cennetler, behiştler, uçmağlar.

canān: *is.* [Ar.] 1. Yürek, 2. Gizli:n sır, za:dın içi 3. Gi:ceniñ ğarañkısı, ecna:n cem'.

cenāyat: *masdar* [Ar.] Günāhkā:rlik, 'a:şıcılık, ulı günāh, köplenç bu söz a:dam öldürme:ğē ğa:şlanyar ğa:n ğo:rılık.

canb: *is.* [Ar.] Ğapdal, kenar, çet, ecna:b ve cenu:b cem'.

conob: *sif.* [Ar.] Daş, keseki, ğayrı ğapa bulaşan, eyni ğara:m, ğusl va:cib bolan.

conbān: *sif.* Titreyān, ğımıldaya:n za:t.

conbeş: *ism-i masdar* Ğımıldı, ğeraket, tolğunma.

conbidan: *masdar* Ğımıldamağ, ğerakete gelmek, ğeraket etme.

cent: *is.* [Ar.] Ba:ğ, behişt, uçmağ, cenna:t ve cenna:n cem'.

centelman: [İng.] Şabırlı, co:ma:rt, a:braylı ve ğormatlı a:dam.

canj: *is.* Ses, ğı:kılık, ferya:d.

canjal: *is.* Ğı:kılık, fitne, nadara:, ğalmağal, ğavğā basa:bas.

conbe: *is.* 'Arab çeşmeden alınan: Kiçi günāh, ya:zıq.

cond: *is.* 1. Leşger, ğoşun, ecna:d ve cenu:d cem', 2. Şehir mağnada.

candar: *is.* Geyim gecim, eşik, eğın eşik.

cende: *sif.* Künti, teleke yo:lda bolan 'aya:l, celeb, fa:hişe.

cenerāl: *is.* [Fr.] Jenera:l, yoğar derecede bolan ğoşun başlığı.

cens: *is.* [Ar.] Ma:l, za:d, dürli za:dları ö:z içine aly:a:n topar meşela: : Hayva:n ve a:damlar ve ayrı ca:nda:rlarıñ cinsi, ecna:s cem´.

cang: *is.* Uruş, söveş, nâ:çe

271

a:damlarıñ veya: iki yu:rduñ a:rasında bolya:n yarağlı ça:knaşık.

cong: *is.* 1. Hind çeşmesinde: Şi´ir ve her hi:li ma:tlabı yazılıya:n defter, 2. Na:v, gâmi.

cang-cu: *sıf.* Söveşçéñ, ba:tır, gıyra:tlı, gücürli.

cangal: *is.* Ceññel, tabi´i ekilmän ö:z ö:zi gö:ğerip bedyän añırsı barsı imğır yatan ağaçlıklar.

cangal-bân: *sıf.* Ceññel saklayıcı, ceñli gö:raya:n, ceñel saklavı.

cangande: Uruşacañ savaşcañ, savaşıcı.

cang-idan: *masdar* Savaşmak, uruşmak.

cen-gir: *sıf.* Cin tutucu, ru:hı na:sağlara du´a: yazya:n a:dam, yazıcı.

cunup: *is.* [Ar.] Ğapdallar, yanlar, kenarlar, cem´-i ceneb.

cunub: *is.* [Ar.] Gün orta taraf, ileri, cena:´ib cem´.

cunud: [Ar.] Ğoşunlar, cem´-i cend.

cunun: *masdar* [Ar.] Dä:lilik, ´aқıl üytgemeklik, ´aқıldan a:zaşmak.

cenne: *is.* [Ar.] Cin.

conne: *is.* [Ar.] Siper, galkın a:damı uruşda düşma:nıñ oқundan gılicından onı tutup ama:n saklayar ya´nı za:t onuñ bilen ö:züñi gö:ralyar.

canin: *is.* [Ar.] Üsti yapık za:dlar, eneniñ henüz doğmadık ça:ğası, ecne cem´.

cu: (=cuy) *is.* Kiçicek ya:p, arık, suv aқar.

cav(v): *is.* [Ar.] Heva:, yer bile göğiñ a:rası, heva:.

cav: *is.* Arpa.

cavā´ez: [Ar.] Halatlar, sılağlar, bayraqlar, cem´-i ca:yize.

cavāb: *is.* [Ar.] Ğaytarğı, coğa:p.

cavād: *sıf.* [Ar.] Sa:hı:, co:ma:rd, ecva:d ve eca:ved ve eca:vid ve ceve cem´.

cavād: *sıf.* [Ar.] Yüvrük at,

272

yıldam at, ecya:d ve eca:vid cem´.

cavār: *is.* [Ar.] Yanaşıklık, goñşılık töverek.

cavāz: *is.* Ya:ğ çıkarya:n destgäh, ağaçdan becerlen ya:ğlı dä:neni sıkıp yağını aly:a:n destgäh, cuva:z.

cavāz: *masdar* [Ar.] Geçmek, yo:ldan geçmek, ruşsat, izin.

covāl: *is.* Çuval.

cavvāl: *sıf.* [Ar.] Köp çirfinici, köp ılğaycı, köp gezici.
cavāl-duz: *sıf.* Temen, çuval tikiyân iğneden ulurağ temen.
cavāmed: *is.* [Ar.] Cem‘-i ca:med, nağa ca:med.
cavāme’: [Ar.] Yığnaşıklar, köp a:dam, gālın a:dam, cem‘-i ca:mi‘.
cavān: *is. veya sıf.* Tabi‘i ortaca ya:şa yeten insa:n, yiğit.
cavāneb: [Ar.] Ya:nlar, gāpdallar, taraflar, cem-i ca:nub.
cavān-baht: *sıf.* Bahtlı, hoşbaht.
cavān-mard: *sıf.* Co:ma:rd, merd yiğit, himmetli.
cavāne: *is.* Ceva:nlık, ya:ş yiğit, ağacıñ çetrimeği, findıklaması, şı:nalama.
cavaher: [Ar.] Gevherli, gımmat baha: da:şlar, dürler, cem‘-i cevher.
cub: *is.* Ğanav.
cubāl: *is.* Ceva:l, cevva:l.
cuce: *is.* Ma:kiya:n, çüyçe, uçıcı gūşlarıñ cüycesi.
cuce-tiği: Oğlı kirfi.
cud: *is.* [Ar.] Kerem, bahşiş, berim, co:ma:rtlık.
cav-dāne: *is.* Ağacıñ bir görnüşi.
cav-dar: (=cov-dare) *is.* Çavdar, bir hi:lli sa:rı gülli ot.
cavdar: *is.* Sığır **cavdare:** Tana:, göle.
cudo: *is.* [Fr.] Japon çeşmesinden alınan: Japonlılarıñ göreşi, bir biriñi yıkmak ve yatırmak üçi:n enda:ma urıya:n darbe.
cur: *is.* Cüre, tavi:re, tüysli, hi:lli.

273

cavr: *masdar* [Ar.] Zulm ve sütem etmek, yo:ldan çıkmak, gırağa çıkmak.
curāb: *is.* Corap.
cavre: [Ar.] Za:lımlar, sütemkâ:rlar, cem‘-i ca:’ir.
cavz: *is.* [Ar.] Hoz.
cavz: *is.* [Ar.] Za:dın içi ve onuñ ölisi, ecva:z cem‘.
cavzāl: *is.* [Ar.] Kepter ça:ğası, ceva:zil cem‘.
cavzan: *sıf.* Arpa buğdaya değıp gūrudya:n a:fet-kesel, zerdi diyip-de aydilyar.
cavzan: *is. veya sıf.* Ca:dıcı ve merta:z-ı hindi, göz ba:ğçı.
cuş: *ism-i mürekkebe* Enda:m tena:nde döreyān a:vıncağ gızımtık da:ne gaynama.
cuşāndan: (cuşānıdan) *masdar* Ğaynatmak.
cuş hordan: *masdar* İki za:d tutup seplenmeği, iki za:dıñ birine yuğurlıp co:ş tutmağı.
cuş zadan: *masdar* Ğaynamağ, gaharlanmak, alcıramağ gahır gaza:ba minmek.

cuşide: *sif.* Ğaynadılan, ğayna:n.

cuf: *is.* [Ar.] Ğarın, bir za:dıñ içi, ecva:f cem'.

cavlān: *masdar* [Ar.] Aylanmaq, ılgamak, meyda:nda, atı çehar tara:fa çapdırmak, at ğoymak.

cavandegān: *is.* Emcekli ca:nlılar yiti dişli çeyneyciler, sıçan ve sincap ya:lı.

cavhar: *is.* [Ar.] Gevher, bir za:dıñ aşlı ve tüysi ve esa:sı, baha:lı da:ş, almaz, ya:ku:t, mervari:d ve ş. m baha:lı da:şlar, özen.

cuy: *is.* Ya:pcağaz, a:rık, ğanav.

cuyā: *sif.* Tapmaq, ağıtarmak.

cuy-bār: *sif.* Açar su, köp suvlı, a:rığıñ yaqası suvuñ köp yeri.

cavidan: *masdar* Çi:nemek, bir za:dı ç:i:nāp avratmaq, çeynāp yumşatmaq.

cehād: *masdar* [Ar.] Tağalla etmek, Hak ve di:n yo:lında urışmaq, savaşmaq.

274

cahād: *sif.* [Ar.] Otsız ğatı demriğen yer, berkiyen yer.

cehād: *masdar* [Ar.] 1. Ğı:ğırmaq, a:şka:r etmek, sesiñ yetdiğinden ğı:ğırmaq, 2. Örtğisiz birini görmek.

cahāz: *is.* [Ar.] 1. Kina:ye ya misa:fire berilyān sep şay, 2. Şeyle-de enda:mda belli bir i:ş edyān a:'za:sına diyilyār.

cohhāl: [Ar.] Na:da:nlar, aqmaqlar, cem'-i ca:hıl.

cahālat: *masdar* [Ar.] Na:da:nlıq, 'aqlıslıqlıq, bilimsizlik.

cahān: *is.* Dünya, 'a:lem, cıha:n.

cahān-āfarin: *sif.* Dünyanı yaradıcı, döredici, Huda:y teba:rek ve te'a:la.

cahān-bin: *sif.* Dünyanı görğyān, dünya göräclı, göz şıfatı gi:nden bolan.

cahān-gard: *sif.* Sıya:hatçı, cıha:nkeşte, dünya gezici, turist.

cahān-namā: *is.* Dünyanı ö:zünde gökezyān, dünyanı görkezici, coğrafya naqşası, yeri iki yarım kere ya'ni toğalağa (şa:ra) bolıp görkezyān coğrafya naqşası (kartası ya: harıtası).

cahāni: *sif.* Cıha:na değışli bolan, cıha:na ba:ğlı bolan.

cahat: *is.* [Ar.] Taraf, ya:n, gapdal, sebit, uğur

cahd: *masdar* [Ar.] Tağalla etmek, ca:n çekmek, talaş etmek, çalışmaq.

carh: [Ar.] A:şka:r etmek, ğatı ğı:ğırmaq, ğatı ses.

caheş: [Ar.] *ism-i masdar* Cehi:den, bökmek, tavısmak.

cahl: *masdar* [Ar.] Na:da:n bolmaq, 'aqlıslıqlıq, na:da:nlıq, bilimsizlik.

cahannam: [Ar.] *is.* Duzah, ta:mı, tamuğ.

cuhud: *is.* Yahu:d, Yahu:di.

cahidan: *masdar* Tavısmak, bökmek, bir yerden başğa bir yere bökmek, tavısmak.

cahiz: *sıf.* [Ar.] Yörük at.

cahiz: *is.* Parsça: Geliniñ ğayın öyüne eltyän sepi, sep.

275

cayb / cib: [Ar.] Cübi, köynekdir eĝin eşiĝiñ cübüsi, haltası, ciya:b cem´.

cib-bor: *sıf.* Cübi kesyän uğrı

cip: [İng.] Maşınıñ bir yeñil hi:lli, ol çoķanaķ yo:lsız yerlerde eyleki maşınlardan ğavı gidyär.

cir: *is.* [Ar.] Gıç.

cirān: [Ar.] Ğoñşılar, ya:naşıkklar, cem´-i ca:r.

cayrān: *is.* Keyik, ceren.

cire: *is.* Gündelik berilyän iymit ve a:zıĝa, ırsĝal.

ciĝ: *is.* Ğı:kılık, ğatı ses inçe ayılĝanç ses.

cim: *is.* [Ar.] 1. Huru:fda bāşinci ĥarf. 2. Yüpek parça.

cin: *is.* [İng.] İçilyän içginiñ bir görnüşi.

cin: *is.* [İng.] Pamık ve paħta arassalanya:n maşın.

coyud: [Ar.] Simab, kümiş rengindä:ki demir, ol kırķ derece şafirden aşı:ķda doñyar, ve baromter (heva: ölçilyän ğural) dir ve ayna ya:lı za:dı yasamaķda hem ulanılyar.

276

çe: Pars elipbiysiniñ yedinci ĥarfı, ebced ĥasa:bından “cim” üç sa:n yerine ulanılyar.

çabok: *sıf.* Çalasin, zereng, çaķĝan, ökde, çeper.

çabok-savār: *sıf.* Aķ oĝlan, aķ çapma:ĝa şarab bolan, çabuksuva:r, çapıksuva:r.

çāp: *is.* Yazĝı çap etmek, basma, yazĝıları ğurşın ĥuru:flar bilen ka:ĝız yüzüne geçirmeklik tāri, țarı:ķası.

çāpāti: *is.* Yaĝlı çörék, çapatı.

çāpār: *is.* [Türk] Ka:şid, sarĝid ekidici, ĥat ekidici.

çāpār-ĥāne: *is.* Pestha:na.

çāp-çi: *ism-i mürekkeb* [Far.-Türk] Çapĥa:naniñ işçisi, çap edyän, çap edici.

çāplus: *sıf.* Süyci dilli, yalçı, barancañ, yalçılık bilen a:damları a:ldap ğavı görcek gepiñi aydya:n a:dam.

çāpidan: *masdar* Ta:lamaķ, ĝa:ret etmek, çapmaķ, soymaķ.

çātme: *is.* [Türk] Çatılıp ğoyma, tūfeng ya:lı yaraĝa

- ha:slanan söz, Türkmen dilinde: Küme, ulı uçulya:n sallançak ma'ında.
- çādor:** *is.* Çarğat, çaşu, sayeban, ulı perde, ça:dır, baş atğıç, örtince.
- çādor-şab:** *ism-i mürekkebe* Yorğan döşek, dañılya:n ça:rşu.
- çādor-neşin:** Ça:dır bilen göçüp gönmaz tarda gışlak ve yaylakda ya:şaya:nlar.
- çādor-namāz:** Nama:z okıma:ğa haslanan, baş atğıç.
- çār-pa:** *sif.* (=çaharpa) Dört ayak, dört ayaklı hayva:n köplenç at, eşäk gäтира haslanýar.
- çāpāye:** *sif.* (=çahārpāye) Dört ayaklı oturğıç, oturulğıç.
- çār-çub:** *is.* (çahārcub) Ğafınıñ daşından gelyän söye, işik, ça:rcu:b.
- çār-su:** *is.* (=çahār-su) Dört taraflı yo:l, iki köçäniñ biriğen çatırığı, ça:rsu.
- çār-şāh:** *is.* (=çahārşāh) Dört barmaq, köplenç ot sa:man ya:lı za:dı onuñ bilen yığnanılyar.
- çār-şāne:** *is. veya sif.* Gerdénlék, omuzlak, gerişlék, yoğı:n, dayav.
- çāroğ:** (=çāroğ) *is.* [Türk] Ma:lıñ ha:mından edilyän ayakğa:p, çarık.
- çār-қad:** *sif.* 'Aya:llarıñ baş örtünçesi, çarğat, haça:b.
- çārak:** *is.* Bir güreñäniñ dörtten biri, çā:rik.
- çār-gāme:** *is. veya sif.* Yıldam at, yüvrük at.
- çār-gāh:** *sif.* Eyran sa:zlarınıñ bir görnüşi, bir hi:li, formı.
- çār-gah:** *sif.* Ö:ri meyda:n, otluq meyda:n, ma:llarıñ otağ yeri.
- çār-guşe:** *sif.* Dört burıç.
- çār-mih:** *is.* Dört çüyi, gadı:m dövirde dört mih yere dört burç edip erbed a:damları şikence berip dört el ayağını miha çekmekliği.

- çārvā-dār:** Dört ayaklı bolan hayva:n, a:damlar onı münüp yük çekyär.
- çāre:** *is.* 'İla:ç, derma:n, em, mekir, hi:le.
- çāre-sāz:** *sif.* Ça:re edici, 'ila:ç edici, ça:re geçiryän.
- çāryār:** *is.* (=çahāryār) Ça:rya:r, dört halife, Ebubekir, 'Ömer, 'Osman, 'Ali radiya:llahü 'anhüm.
- çāşt:** *is.* Ğuşluk vağtı, günüñ yoğarra:k galan vağtı, erti:rlık, erti:rlık naha:rı.
- çāşni:** 1. Diñe ı:sğamak ve da:tlıdığını bilmek üçi:n bir a:z turşı ya:lı za:dı sirkedir gövre suvını damağa urmaqlık, 2. Ğara tüfegiñ gulağına goyulya:n narse, ça:şni.
- çaқ:** *sif.* Dayav, semi:z, etli ga:nlı, yoğı:n, tıız, dolı, etiğme.
- çāқu:** *is.* Çakı, pıçak.
- çāқu-keş:** *is. veya sif.* Çakı çekici a:dam, a:damlar çakı bilen dofulya:n.
- çāk:** *is.* Yarıq, cayrıq, yırtık, ayrık.

çāker: *is. veya sıf.* Nöker, gullukçı, bende.

çāl(e): *is.* O:y, çukur, ğurp, ğol. **çāl kardan:** O:y etmek, o:ymak, bir za:dı yere gömmek.

çāl: *is.* 1. Ördek, ğa:z, 2. Käkilik.

çāl: *is.* A:l at, ça:l at.

çālāk: *sıf.* 1. Çakğan, zereng, ercel, 2. İ:ñ beyik yer.

çāle-çule: Çakır çukur, ğazğanak, süren yo:l üstünde döreyän avnık çukurlar.

çāne: *is.* 1. Eñg, eñg sonkı, 2. Bir çörék bişirip bolcağ vağtda bolan ğamı:r, çu:ne sözde hem ulanıyar.

çāne zadan: Kan geplemek, yañramak, aluv-satuv vağtında ğimmatını a:zaltmak ya: köpeltmek üçi:n ğayalaşmak, yağnı nırhda çekeleşmek, azzık.

çāv: *is.* Çini sözünden: ka:ğız pul.

çāv: *is.* Ağı eñrāşık, derdden ve ı:zadan ölime, ciñsıma.

279

çāv-dār: *is.* Çavtar, çavdar.

çāh: *is.* Ğuyı, suv ğuyısı, ya: artıqmağ maşraf bolan suv dökmek üçi:n ğazılan ğuyı.

çāy: *is.* Ça:y.

çā'idan: *masdar* Savıqlama, domulma.

çap: *is. veya sıf.* Sol, sola a:ğdarılma, ters döñdirilme.

çapāndan: (=çapānıdan) *masdar* Zo:r bilen bir za:dı basıp ği:rilmek, ğatı urıp do:ldurmak, tıkmak.

çāpāvol: *is.* Türk sözünden, ta:lañ, basmaçılık, ta:lañçılık.

çāpāvolgar: *sıf.* Ta:lañçı, ğa:retçi.

çap kardan: *masdar* A:ğdarmak, döñdermek.

çatr: *is.* Çatır, sa:yava:n, yağında veya: ıssı ğünlerde ondan peyda:lanıya:n ğural.

çatr-bāz: *is.* Uçya:ndan neca:t çatrı bilen yere inyänler, çatır bilen ğızıklanyarlar.

çatr-e-necāt: *ism-i mürekkeb* [Far.-Ar.] Uçya:ndan, heva: peyma:ndan, yere inilyän abzal, ğural.

çeçak: *is.* (=çiçak) 1. Ğa:l, meñ, a:damiñ enda:mında döreyän meñ, 2. Çiçek, ğül.

çahmāḥ: *is.* İğne nahii yüvse ğoyulya:n kisecik ya'ını haltacığ.

çāhmāk: *is.* [Türk] Tüfengiñ çakmağı, çakmak.

çodan: *masdar* Çoyun.

çor: *is.* A:damiñ ucıdı, erkekliğı.

çar: *is.* Perva:neni aylaya:n suv.

çarā: *ism-i masdar* Otlamak, ma:llarıñ yaylım yerde otlamağı.

çerā: 1. So:rağ sözi, na:ma üçi:n?, ol na:ma? , na:ma sebebli?, na:maşıp? 2. Ha:va mağna:da-da ulanılyar.

çerāğ: *is.* Lampa, barq yerine peyda:lanılya:n ışık, çıra.

çerā-gāh: *sif.* Ö:ri meyda:n, yaylım, otlağ yer.

çarāndan: (çarānıdan) *masdar* Ma:lı otlağa sürmek,

280

otlatmak.

çarani: *is.* Gündelik ya: a:yda birine berilyän ka:ğız pul.

çarb: *sif.* Ya:ğlı, ya:ğcımak, ya:ğlı za:tlar, ya:ğla ba:ğlı za:tlar.

çarb-zabān: *sif.* Süyci dilli, alçaq hoşama:y, yalçı.

çarbi: *is.* 1. Ya:ğ çorbanıñ üstünde cemlenyän ya:ğ, 2. Ğaymak.

çort: *is.* Imzıkma, bir a:z u:qlama, irkilme.

çert: *sif.* ‘A. Manısız, pu:ç söz, hava:yı gep.

çortge: *is.* Rus sözünden, çertge, cötge.

çarh: *is.* Diğirçek, tiğir.

çarh: *is.* Asma:n, göñ, felek, ‘aşr, zama:na, dövir.

çarh: Ğatı ya:y, kema:n.

çarh: *ism-i masdar* Dövir, devra:n ö:z daşına aylanya:n, gerdeş, çarh.

çarhāndan: (=çarhanıdan) *masdar* Aylamak, tırlamak.

çarhidan: *masdar* Aylanmak, tırlamak, dolanmak.

çarde: *is.* Yüz, keşp, a:damiñ yüzi, yüziñ rengi, keşbi, yağız.

çareş: *ism-i masdar* Otlamak, ma:llarıñ otlamağı.

çerk: *is.* İriñ, çi:rek.

çarg: *is.* Ötélgi, ağır guş.

çerkin: *sif.* Neci:s ve na:pa:k za:tlar, başdan çıkan iriñ, iriñli, hapa.

çarm: *is.* Ğa:yı:ş, ğa:yı:ş.

çarand: *is. veya sif.* Pu:ç, bolğısız gep, bi:derek söz, samrama.

çarande: *ism-i fa‘il* Otlayıcı hayva:n.

çoruk: *is.* Yığırık, enda:m veya: parça yüzünde:ki eplämle, yığırık.

çar-ıdan: *masdar* Otlamak, ma:lıñ otlamağı.

çeriş: *is.* Ağacıñ bir görnüşi.

çerik: *is. veya sif.* Serba:za gitmedik ve niža:mi ta‘li:m görmedik ve ö:z erkine övrenen serba:z, davtalab serba:z, ‘aşa: yerleriñ a:rasıdan barıp serba:zlara goşulıp uruşa giryän

topar çeri:k.

çarine: *is.* Haya:nlarıñ aş ğazanı.

çasb: *is.* Yelim, ka:ğız ya: ağaç ya:lı za:dlara yelmemek üç:i:n ulanılya:n narse.

çasbānidan: (=çasbāndan) *masdar* Yelmemek, bir birine beklemek.

çost: *sıf.* Çakğan, zereng, ercel, ma:ka:m, yıldam, çis, ça:lat.

çeşm: *is.* Göz.

çeşm-andaz: Göz yeti:m, gözün güyciniñ görme:ğe yetyän yeri.

çeşm-be-rāh: *sıf.* Gözi yo:lda bolan, ğaraşıcı, göz yo:ldalık, gözli der bolma.

çeşm-bandi: *ism-i masdar* Hi:le ve hoşkabazlık, gözbağçılık, göz bağlama, a:ldavçılık, ca:dıçılık.

çeşm-pezeşk: *is. veya sıf.* Göz tabi:bi, göz loğma:nı, göz doktorı.

çeşm-puşi: *ism-i masdar* Göz yumma, görmedik kiş bolma, görmezlik etme, görüp göz yummak.

çeşm-çerān: *sıf.* Gözi gezdirme, göz dikme, ‘aya:lı erbet göz bilen gözleme, ser etme, gözi na:mısdan bolan.

çeşm-dāšt: *ism-i masdar* Biriniñ kömeğine göz tikmek, ha:yış ve umı:d, bir za:dı ele getirme:ğe ğaraşmak, ğaraşık, biriniñ kömeğine ğaraşmak, tama:ki:nlik.

çeşm-daride: *sıf.* Haya:sız, şermsiz, utançsız, yüzi yırtık, sövimsiz.

çeşm-ravşani: *sıf.* Sovğat ve göz a:ydıñlık, geline ya: kürekene veya: ta:ze bir yerden gelene iletilyän hediye sovğat.

çeşm-gir: Gözi çekici, gözi ö:züne darcı, göze ilici.

çeşm-zahm: Göz değirme, gözden birine şadme yetirme.

çeşme: *is.* Göz ya:şı, suviñ çoşıp yerden çıkıya:n ca:yı,

çeşme, çeşmelik, göz baş.

çeşme-sār: *is.* Çeşmāniñ köp yeri, çeşmelik yer.

çesm-ham-çeşmi: *ism-i masdar* Şavırık.

çaşidan: *masdar* Da:tmaq, bir za:dıñ maza:sını bilmek üç:i:n bir a:z da:dıp görmek.

çāğāz: Haya:sız ‘aya:l, ağzı pa:yış ‘aya:l.

çāğāle: *is. veya sıf.* Yetmedik ve bişmedik, i:r iymiş, mi:ve.

çağzidan: *masdar* 1. İñeremek, ağ vah etmek 2. Ğorkmaq.

çek: *is.* [Fr.] Bank tara:findan müşterilerine berilyän defterçeçik, bankdan pul almak üç:i:n yazılıp alınan kiçicek defterçe, çek a:dında.

çek: *is.* Kağre, damca.

çak: *is.* Eñek.

çak: *is.* Şapbak.

çok: *is.* 1. Çöke düşüp oturmak, 2. Dı:z ma'nıda.

çakāme: *is.* Şi'ir, goşğı.

çakāvaq: *is.* Torğay.

çakse: *is.veya sıf.* Bölék ka:ğız, 'atı:rlarıñ derma:n dolap beryän ka:ğızı.

çakoş: *is.* Çekiç.

çakme: *is.* [Türk] Durkı uzı:ñ kövüş, çekme, ädik.

çakme-duz: *is. veya sıf.* Çekme tikyän.

çekne: *is. veya sıf.* Sürä goşulan çekne, bölék a:z goyun.

çake: *sıf.* Kiçi, avnık, şorta ve mashara a:dam.

çakke: *sıf.* Damca, kıatre, bir yerden bir yere damya:n a:zacık su:.

çekidan: *masdar* Damcalamak, dammak, sırıkmak.

çegune: Na:hi:li, na:tüysli, nä:cüre, nénéñ.

çegune-gi: Durmuşı na:hi:llilik, na:tüyslilik, nä:cürelilik.

çolāk: *sıf.* [Türk] Ağsak, ayağı mayıp bolup doğru yörip bilmeyän a:dam, çolak, olak.

çalab: *is.* Fitne, gı:kılık, gı:kçık.

283

çalpāse: *is.* Kelba:sa, ulı patmacık, geçi emen, kepze.

çelçle: *is.* Karlava:ç, bu söz pişbağa ma'nısında hem gelyär.

çelğuze: *ism-i mürekkebe* Ağacıñ bir görünüşü, şenu:ber.

çolak: *is.* Yüpek tana:p, yüpek kelepi.

çelk: *is.* Kefğir, mala:ğa.

çalam: *is.* Tu:t firengi, tu:dana.

çelegar: *is. veya sıf.* Ğulp beceryän, ğulp yasaya:n.

çelav: *is.* Aş, palav, süzme palav.

çelvar: *is.* Kamı:s, mata: kamı:s.

çelle: *is.* 1. Kırk ğat, bükülen nağı, 2. Kema:nıñ çellesi.

çelle: *is.* Kırk, kırk günlük, vefa:t bolanıñ kırk, ya ça:ğanıñ doğulan gününiñ kırkı.

çelle-ye-tābestān: *sıf.* Kırk gün tomısdan geçen vağt.

çelle-ye-zemestān: *sıf.* Kırk gün ğışdan geçen vağt, ğışdan 40 gün geçende ulı çille ve ulı çilleden 20 gün geçende kiçi çileniñ vağtı diyip a:dlandırılır.

çelim: Ka:lyanıñ bir görünüşü.

çomāk: *is.* 1. Ulı yoğı:n tayaq, düğünli tayaq, yoğı:n tayaq, 2. Altı ğanat gürz.

çombātme zadan: *masdar* Çuğutmaq.

çaman: *is.* Otlıq, çemen, öleñ, otluk gök maysa, meyda:n, sonar.

çamçame: *is.* A:dam ve hayva:nıñ ayak sesi.

çamçe: *is.* Kefğir, mala:ğa, çemçe.

çenār: *is.* Ağacıñ bir görnüşi, çınar.

çenānçe: Şart sözi, gömekçi söz, eğer, eğerde bardı geldi diyān ma'nıda.

çanbar: *is.* Tegelek, halka, her za:dıñ tegeleği, gursağıñ iki bö:lék süñki.

çante: *is.* Ki:se, to:rba, halta, derviştir ve şika:rçileriñ (avçılarıñ) za:dlarını ya'nı

284

ğuşunu salya:n haltası.

çante-ye-çupān: *is.* Çopançı (Otuñ a:dı).

çondar: *is.* Çoğunda:r.

çang: *is.* 1. A:damıñ pençesi, pençe, 2. Yırtıcı ve vahşı hayva:nlarıñ pençesi 3. Gañraq ve ganrağa meñzeş za:dlar, 4. Bir hi:l sa:zıñ a:dı.

çangāl: *is.* A:damıñ ve hayva:nıñ pençesi, dirnaqları.

cenin: Ba:ğlanışık sözi, şoniñ ya:lı ve muniñ ya:lı diyiñ ya:lı ma'nını añladyar.

çub: *is.* Ağaç.

cub-dar: *is. veyā sıf.* Goyun sevdasında bolan a:dam, goyun sevdasını edyān a:dam.

çub-bast: *is.* Ca:yı, sahtemanı övrülip ğala:nda di:va:rıñ ğapdalında goyulup i:şlāp durmaq üç:n goyulya:n tahtadır demi:r ve ağaç ya:lı nārseden edilyān eşek arqa.

çubak: *is.* Bir hi:lli otuñ a:dı, ondan eğin eşik yuvma:ğa peyda:nılyar.

çupān: *is.* Çopan, goyun sığır düye ya:lı ma:lı i:deyān, baqya:n a:dam.

çuk: *is.* Ba:yğuşa meñzeş ğuş, ol ağaçdan asılıp ğığırıya:n bolmalı ve oña murğ haq diyip hem aydılya:n eken.

çuk: *is.* Erkek a:damıñ ucıdı.

çavgān: *is.* Baş eğri ağaç, ucu eğri ağaç.

çul: *is.* [Türk] Otsız, suvsız ımğır düz, çöl, beyeva:n.

çon: Ba:ğlanışık sözi: oña göre, şu sebebli, şeyle-de diyin ya:lı.

çavgān-bāzi: *ism-i mürekkeb* Aţ bile ya piyada halatda oynalya:n oyun.

çahār: *is.* Dört (4), ça:r-da diyilyār.

çahār-pa: *is.* Dört ayaklı hayva:n.

çahār-pāyeh: Çaha:rpaya, kiçi kürsi, oturğıç.

çahār-su: *sıf.* Dört yo:l, çatrıq, dört yo:luñ

285

çatrığı.

çahār-suq: *ism-i mürekkebe* [Far.-Ar.] (= çahār su, çarsu) Dört yan.

çahār-şanbe-suri: *sıf.* Ğara çarha:rşanba.

çahār-rāh: *is.* Çatırık.

çahār-yār: *is.* Hızret-i Resu:liñ ya:ranları, Ebubekir, ‘Ömer, ‘Osma:n, ‘Ali ça:rya:r diyibde aydılyar.

çehr(e): Yüz, keşb, ruhsar, meñiz.

çehel: Kırık (40) sa:n.

çidan: *masdar* Yığmak, yolmak, mi:ve ve ot yığma ya:lı.

çire: *sıf.* Ba:tır, güçürlü, musalať, üstem.

çiz: *is.* Bar bolan za:tlar, narse **naçiz:** A:zacık, kem, entecik, a:z a:vlak.

cis: Eşäk ya:lı, yeñil göpya:n ma:l.

çilān: ‘Ina:b ağacı.

çıştān: *sıf.* Muhaffif ç:i:set a:n, matal, matallar.

çin: *is.* Yığrık, yığrıt, bürüm.

çin hordan: *masdar* Yığrılmak.

çine: *is.* Di:ñe palçıkdan becerilen di:va:r, onı becermekte hiçbir da:ş ya kerfiç ulanılmayar.

çine: *is.* Tavığñ ve ş. m. iyimliği, tavığñ yerden çöplöp iyān dā:nesi.

çine-dān: *is.* Tavığñ iyimliği.

çini: *is.* Ayratı:n ka’ülen diyin topraqdan becerilen ğa:p çanaq, ol ğa:plar ilki Çin yu:rdında becerilmeği üç:i:n çin-i zaru:f diyilip a:d ğalıpdır.

Ç

286

he: Farsi eli:pbiysiniñ sekizinci harfı ha diyilip okulyar, ebced hasa:bından (8) sekiz.

hā’ez: *ismi-i fa’il* [Ar] Cem’-i laycı, dolı, eye bolan, barlı, yığnayı, tayya:rlayı.

hā’el: *sıf.* [Ar.] 1. Bir za:dı ya biriniñ yağdayı değışen ereñki üytgān iki za:dıñ arasını kesyān za:t, arasından gelyān za:t, 2. Ğısır , çağa doğurmaya:n ‘aya:l ve ya hayva:n

hātem: *sıf.* [Ar.] Kızı, ha:kim, kazı tay diyip kabileden bolan bir a:damıñ a:dı, sahlıqdan a:d ğazanan ve meşhur bolan şahış oña Ha:tem-i ta’i, ha:tem tay diyip-de aydılpdır.

hāc(c): *ism-i fa’il* [Ar.] 1. Hacığa vaş bolan, hacca giden, hac farzını bitirān a:dam, haca:c ve haci:c- cem’i, 2. Hacılar ma’nıda.

hācat: *is.* [Ar.] Géreklilik, géreklik, la:zım bolan, gérekli, zeru:r

bolan, ha:cat bolan, ha:ca:t cem'î.

hâcat-mand: Ma:ta:clik, geréklilik, bir za:da mâ:tâ:c bolan.

hâci-firuz: *ism-i mürekkeb* [Fars.-Ar.] 'İyd nevrüz günleri ya'nı nevrüz bayramında yüzine ğara çalıp ve ğızıl eşik geyip hıya:ba:nlarda ve köçelerde sa:z a:va:z bilen ö:z şorta sözleri bilen a:damları güldürüp sa:dlandırıya:n, a:dam, Hacı Fi:ru:z.

hâd: *sıf.* [Ar.] Ğatı, kesĝir ve yiti, kesĝitli.

hâdes: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Tâ:ze tapılmañ vasfı, tâ:ze, yañı yüze çıkan, tâ:ze yüze çıkan, 'emele gelen, köne dâ:l.

hâdese: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Hâ:diseniñ mü'ennesi, tâ:ze yetişen, va:ka:, ğopundi, tâ:ze tapılan bela: ve şadme, tâ:ze yüze çıkan va:ka:, ha:disat ve hava:dis cem'î.

hâzek: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Üsta:d, çeper, ökde.

hâres: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Yer sürici, ekerançı, dayha:nçılık edyân, dayha:n, hâra:s cem'î.

hâres: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Saĝlayıcı, ğaravıl, pa:sba:n, ğarayıcı, saĝlavçı, hâra:s ve hâres ve hârese ve ehra:s cem'î.

hâsed: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Gö:ri:p, ğayrınıñ ba:ylıĝnı ve himmetlerini gö:ri:p bilmeyân hemme za:dı ö:zime bolsun diyân, ha:d ve hâsede ve hâsed-i cem'î.

haşâ: [Ar.] 1. İstişna:'i kelemesi, başĝa, ayrı ve herĝi:z ma'nısında bolan 2. İnkâr etme sözi, Allah saĝlasın.

hâşâk: [Ar.] Senden daşda bolsun, senden uzaĝda bolsun diyilen söz.

hâşâ kardan: İnkâr etmek, inamsızlık etmek, dânmek.

hâşıye: *is.* [Ar.] 1. Ğayra, kita:biñ ğayralarında yazılya:n yazĝı, 2. A:damin ve hıdmetkârlı ehli a'ya:l oĝlan uşâĝı, heva:şı cem'î.

hâşıye-duzi: *ism-i masdar*

parça ya:lı za:diñ kena:rını tikmek, ĝırasını tikmek.

hâsed: *is.* [Ar.] Oraĝ urıcı, biçiçi, oraĝçı, hâssa:d ve hâsede cem'î.

hâsel: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Ele gelen, bir za:diñ neti:cesi ve önimi, ha:şlı bir za:ddan ele gelyân neti:ce, peyda:, ĝirdeci, ha:şıl, ö:nüm, hava:şıl cem'î.

hâsel-ĝiz: Oñat bitiryân yer, köp ha:şıl beryân yer.

hâzer: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Ba:r bolan, tayya:r, hu:zu:ra gelen, ha:zır.

hâzer-cavâb: *sıf.* O:y ve fikirsiz bir sözün ceva:bını beryân, ceva:b berme:ĝe tayya:r a:dam.

hâzer-kardan: Üpçi:n etmek, tayya:r etmek.

hâfez: *ism-i fa'îl.* [Ar.] Saĝlayıcı, ğo:rayıcı, yasavıl, a:radan gitmesizliĝniñ önüne geçyân ya:dkeş, Kura:nı ya:ddan bilyân a:dam, hıffa:z ve hafaze cem'î.

hāfeze: *ism-i fa' il.* [Ar.] Mü'ennes-i ha:fez, unitmasızlık kuvve, insa:nda bolan güyç, bir bir ni:çe hayva:nda bolan va:ka:nı ve geçmişi ya:dda saklayış gurpı, unitmasızlık güyç, zehi:nlilik.

hākem: *ism-i fa' il.* [Ar.] Höküm edici, buyruk berici, ha:kim, ka:zı, ferma:nda:r, hūka:m cem'i.

hāki: *ism-i fa' il.* [Ar.] Haka:t edici, na:ıl edici, beya:n edici, riva:yet edici, haka:t cem'i,

hāl: *is.* [Ar.] Her bir za:dıñ şıfatı ve durmuş yağdayı, bir adamıñ ya:şayış yağdayı, ahva:l cem'i, iştıla:h ehl-i 'ırfa:nda 'iba:ret 'aşk ve muhabbet.

hāl: *ism-i fa' il.* [Ar.] Şıfat-ı fa:'ili, aşa:k inici, ca:y tutucu, hala:l cem'i.

hālat: *is.* [Ar.] Durmuş, yağday, birinde ya: bir za:dda bolan durmuş yağday, ha:la:t cem'.

hāli: *ism-i fa' il.* [Ar.] Sep şaya bezalen, ö:züni gızıl kümüşe beza:n 'aya:l, heva:lı cem'i.

hāli: [Ar.] Şu vağt, şu

289

ha:lida, şu durmuşda, şu demde.

hāmed: *ism-i fa' il.* [Ar.] Sena: edici, övgä değışli, ta:rı:flaycı, övici, sıta:yış edici, süyici övyän.

hāmel: *is.* [Far.-Ar.] Yük ekidici, yüklü, arkası bilen yük ekidyän, hamele cem'.

hāmele: *ism-i fa' il.* [Ar.] Mü'ennes-i ha:mel, gövräli 'aya:l, hava:mil cem'i.

hāmi: *ism-i fa' il.* [Ar.] Hima:yetçi, goldavcı, kömekçi, arkadaş, meded berici, hamma:t cem'i.

hami: *sıf.* [Ar.] Nuḥ Pıygambarıñ oğlı Ha:ma ba:ğlı bolan, Ham Bin Nuḥıñ evla:dlarınıñ tayfası.

hāmvi: *is.* [Far.-Ar.] Şıfat-ı fa:'ili, ör içine alya:n, gucağına alıcı, götärici, goltuğa çekici.

hob: *is.* [Ar.] Ulı tañsıkdan becerlen ga:b ham, suv ve suvlañ za:dı goymak üç:iñ ulanılya:n ga:b.

hab: *is.* [Ar.] Buğday dā:nesi, dā:ne, noḥud dā:nesi ve ş. m. noḥud dā:nesi şeklinde bolan derma:n.

hob(b): *is* [Ar.] Do:stluk, 'aşk söyği, mihr ve muhabbet.

hobāb: *is.* [Ar.] 1. Do:stluk, söyği 2. Döv, şeyta:n ve yılan, **üm-ü hobāb:** Dünya, cıha:n.

hobāb: Köpük, süydüñ, şabınıñ ve ş. m. köpüği.

hobāl: [Ar.] Tana:b, yüp, yüp satan.

hobr: *sıf.* [Ar.] 'A:lım, danişmend, bilimli, ru:hani, 'ulema', 'İsevileriñ ru:ha:nısı, ru:ha:nı danişmend, ihba:r ve habu:r cem'i.

hebr: *is.* [Ar.] Ğardaş, ğo:r, merkkeb, yazmaq üç:n ulanılya:n ireng, ħabu:r cem'ı.

haber: *is.* [Ar.] Şa:dılık, ni'met, aħba:r ve ħubu:r cem'.

haber: *is. veya sıf.* [Ar.] Yo:l-yo:l, toğunlı, mevçli bir hi:l parça.

habs: *masdar* [Ar.] 1. Tussaĝ

290

etmek, saqlamak, tussaĝlık, **habis ebed:** 'Ömürlük tussaĝ.

habaş: *is.* [Ar.] Afrikada ya:şaya:n ğaraların bir tayfası, Ħabeşede ya:şaya:n ğara yağızlarıñ bir tayfası.

habib: *is.* [Ar.] Ya:r do:st, maħbu:b, söyĝili, uħubbe ve eħaba:b ve eħba:' cem'ı.

hatm: *is. veya sıf.* [Ar.] Sa:da, eli:n, ħaķ, ve ħöküm ve yerine yetirilmäĝi zeru:r bolan, ħatu:m cem'.

hatm: *masdar* [Ar.] Bir i:şi ğayı:mlamak, va:cıb ve gerekli etmek, yerine yetirilmek, ħökma:n bolan buyruk.

hecāb: *is.* [Ar.] Perde, ça:dır, yüz örtĝi yaşmaq a:vrat yeriñ örtmek, ħucub cem'ı.

hecāb: [Ar.] Ğafi saqlaycılar, ğaravıllar, perdeliler, ħa:cıb cem'ı.

hoccāc: [Ar.] Ħacılar, Mekke zıyarat edenler, cem'-i ħa:c.

haccāc: *sıf.* [Ar.] Köp ħac edici.

haccār: *sıf.* [Ar.] Da:ş taraşlaya:n, da:şı ğazıp yüzüne ħat yazya:nlar.

hecar: [Ar.] Ħacerler, da:şlar, cem'-i ħacer.

haccāre: [Ar.] Cem'-i ħacer, da:şlar.

hecāz: *is.* [Ar.] Eyranıñ on iki sa:zlarınıñ biriniñ a:dı.

hecāz: *is.* [Ar.] 1. Düyāniñ ayaĝna ve bi:line dañılya:n duşak, iki za:dıñ ortası, 2. Mekke Medine'niñ ulı şehirleriniñ biriniñ a:dı.

hocb: [Ar.] Ħaya: , uyat, şerm.

hacr: [Ar.] Biriniñ ya:şlıĝı ya: 'aķıl üytgemeĝi veya: ayrı seba:blar üç:n da:dĝah tara:fdan ma:lıñı saqlanmaq, öñüni tutmaq, ka:zı tara:fdan men' edilmeklik.

hacar: [Ar.] 1. Da:ş, 2. Ğızıl, kümüş, ya:ķu:d, firu:ze ya:lı baha:lı da:şlara hem aydılyar, eħca:r ve ħucca:r ve ħuccare veħcar cem'ı.

291

hecr: [Ar.] 1. Ğıraķ, daman, kena:r, ĝucaķ, arķa, 2. Ħara:m ma'nıda.

hecr: *is.* [Ar.] Ka'beniñ defa:rı, İbra:hi:m salan Ka'besiniñ bir bö:lümi, aydıışına görä İsma:'ilin ecesi Haceriñ meza:rı şol yerde bolmalı.

hocre: *is.* [Ar.] Otaĝ, öy, mektebde ve karvansara:ylarda bolan otaĝ, ħucur ve ħucra:t cem'ı.

hecle: *is.* [Ar.] Öruk öy, girdek.

hacm: *is.* [Ar.] Bir za:dıñ i:ni, boyı, çuñĝurlıĝı, pökiliĝi ve yoĝı:nlıĝı, gövre.

had(d): *is.* [Ar.] İki za:diñ a:ralığı, 2. Sa:man, 3. Yiti ve kesğirlik, 4. Şer‘-i Isla:mda bir ni:çe yazı:kılılara belli edilen tenbi: ceza:.

had(d): *masdar* [Ar.] Bir za:dı bir za:tdan saylamak, bir za:diñ ğirasını a:şka:r etmek, yere sa:man merz belli etmek, bellämek, a:raçak.

hadā’ec: [Ar.] Köcebeler, cem‘-i hadace.

hadā’eķ: [Ar.] Ba:ğlar, ağaçlar, cem‘-i hadı:ka.

haddād: *sıf.* [Ar.] 1. Demirçi, demir satıcı, 2. Sağlav, 3. Tussağları saklaya:n.

hedād: *masdar* [Ar.] Biriniñ muşi:betinde ğara geymek, ğara eşik geymek.

hedād: *masdar* [Ar.] Ma:tem eşiği, yas eşiği biriniñ ölümünde geymek.

hadaķe: *is.* [Ar.] Gözüñ ğarası, gözüñ babaneği, Farslar gözüñ yerleşyän yeri diyip a:dlandırırlar, gözüñ ca:yı öyi ve kasesi.

hudud: [Ar.] Cem‘i had, merzler, sa:manlar, a:raçaklar.

hadis: *is. veya sıf.* [Ar.] Tā:ze, yañ, cedi:d, za:diñ tā:zesi, ħabar, gep, eħadis ve ħadişa:n cem‘i.

hadid: *is.* [Ar.] 1. Demir 2. Ğanı yiti ve kesici kesğir ma‘nıda.

hezāķat: *masdar* [Ar.] İ:şde bilimlilik ve i:şde üsta:dlık,

292

üsta:d olmak, çeperçilik, fera:satlılık, da:nalık.

hazar: *masdar* [Ar.] Ğaçmak, bir za:tdan daş durmak ve vehm etmek, ħavf etmek, perhi:z etmek, çekinmek.

hazf: *miladi, masdar* 1. Kesmek, ayırmak, daşaltmak, taşlamak, yo:k etmek, 2. ‘İlm-ı bedi:‘i çesmesinden bir ħarfi taşlamak veya ayırmak, mişa:l üçi:n (lam) ħarfi nazımda, şi‘irde şunda bolmalı dā:l, ya‘nı noktasız ħarf bolmalı dā:l diyilmeği.

hazķ: *masdar* [Ar.] Bir za:dı oñatca övrenmek, bir i:şi ğavı bilmek, çeperçilik, da:nalık, fera:satlılık.

har(r): *is.* [Ar.] Issılık, havır, ħuru:r ve eħa:rır cem‘i.

her(r): *is.* [Ar.] Yu:ka yer, ‘aya:lleriñ yu:ka yeri, ‘avret.

hor(r) : Aza:d, erkin, ğul ve yesir dā:l, ħura:r ve aħra:r cem‘i.

herāb: [Ar.] Yarağlar, cem‘-i ħarbe.

herāb: *masdar* [Ar.] Urişmak, sövüşmek.

harāc: *is.* [Ar.] Müza:yede su:ratda satmak, köpiñ a:rasında satlık za:dı yoķarı alana bermek, her kim yoķar alsa şoña bermek.

harārat: *masdar* [Ar.] Ğızğın olmak, ğızğınlık, ğızğın, ıssılık ço:ğ.

harāsat: *masdar* [Ar.] Ğaravıllık, saķçılık, saķlık, saķlavlık.

herās: [Ar.] Īarı:şlar, aç gözler, gözi doymaya:nlar, cem‘i ħarı:ş.

harrāķ: *sıf.* [Ar.] Ğatı yakıcı, yandırıcı.

harrāḳe: *is.* [Ar.] Uruş gämisiniñ bir gömüşi, ḥarra:ḳr cem´.

harām: *is. veya sıf.* [Ar.] Reva:sız, édilmeli дә:l günāh bolan i:ş, men´ edilen, ḥala:lıñ tersi, **şahr-ul harām:** Ka´be, muḥarrem ayı, **mescid-ül harām:** Ka´be öyiniñ yerleşen mescidi.

harb: *is.* [Ar.] Uruş, sövés

293

meyda:mı, uruş, ḥuru:b cem´.

harab: *is.* [Ar.] Hela:klik, veyl, bedbaḥtlık, ehreb, eḥraba: cem´i, ğı:nanç yüzünden aydılya:n söz.

harbe: *is.* [Ar.] Uruş esba:bı, yarağ, uruş yarağı, ḥarra:b cem´i.

hars: *is.* [Ar.] Ruzğar, dünyä, zama:na, dövir, eḥra:s cem´i.

haras: [Ar.] Ğaravıllar, saqlavçılar, cem´-i ḥa:rıs.

hars: *masdar* [Ar.] Saqlamak, saqlık etmek, bek tutmaq.

hers: *masdar* [Ar.] Ḥari:şlik, aç gözlik, göz doymazlık, ḳana:´atsızlık, nebseverlik.

hers zadan : *masdar* Surnuḳmaq, a:ç gözi doymaya:n, ḳana:´atsızlık, urunmaq.

harf: *is.* [Ar.] Heca:´ ḥarflarınıñ her biri eli:b-biyniñ ḥarfları, ḥuru:f cem´. 2. Söz gep.

heraf: [Ar.] İ:şler, pi:şeler, karler, cem´-i ḥarfe.

harf zadan: *masdar* Geplemek, sözlemek, dillenmek.

herfe: *is.* [Ar.] Pi:şe, şana:ğat, kar, i:ş, ḥuruf cem´.

harakāt: [Ar.] Ḥeraketler, ğo:zğalañlar, ğımıldılar, cem´-i ḥeraket.

harakat: *is.* [Ar.] Ğı:mıldı, ḥeraket, ğo:zğalañ.

harakat dādan: Ḥerakete salmaq, uğratmaq, ğımıldatmaq.

horam: [Ar.] Ḥormatlar, sılağlar, cem´-i ḥürmet.

haram: [Ar.] Daş tövérék, dımlı du:ş, cem´-i ḥari:m.

horm: *masdar* [Ar.] Ḥara:m bolmaq, reva:sızlık, ḥac etmä:ğe iḥra:m bağlamak.

hermān: *masdar* [Ar.] Saqlamak, men´ etmek, peyda:sız etmek, ırısğa:lsız etmek, nepsiz ğalmaq, ımı:dsızlık.

hormat: *is.* [Ar.] A:bray, sılağ, ḥormat, ḥıfz etmeği va:cib bolan za:t.

haram-sarā: *sıf.* [Ar.] Ḥaremsara:y, beyikleriñ içği:n

294

yöri:te maḥşu:ş bolan ca:yı, ´aya:lların ca:yı ve sara:yı.

harurriyat: *is.* [Ar.] Cıva:nmardlık, aza:dlık.

huruf: [Ar.] Cem´-i ḥurufar.

horr-iyat: *is.* [Ar.] *masdar* Aza:lık, erkinlik, co:ma:rtlık.

harir: *is.* [Ar.] Yüpek parça, ibri:şim, zerba:f, nefi:s.

- haris:** *sıf.* [Ar.] Tama:ki:nlik, a:ç gözlilik, nebseverlik, a:ç gözlilik, a:ç göz.
- harif:** *sıf.* [Ar.] İ:şdeş, ba:sdaş bile kârdeş, bile oturişya:n, bile uruşya:n, uyanda, uruşda, ğampa ğarşı şahs, ħarfa:’ cem’.
- hariğ:** *is.* [Ar.] O:d alma, yalınli o:d, o:dda yanya:n, o:dda yanan.
- harim:** *is.* [Ar.] Ħara:m bolan öyüñ tövéreği, ğoldamak ve ğo:ramaklık, va:cib bolan meka:n, ihram ve eħa:ri:m cem’.
- hez:** *is.* [Ar.] 1. Topar, deste, belli bir mera:m ve ido’olojide bolan siya:si topar, 2. Nesi:b ma’nıda 3. Ķura:nıñ bö:leği, Ķuran büti:n otuz cüz’ü Ķuranıñ paresiniñ dörtten biri.
- haz:** *masdar* [Ar.] Ölçemek, bir önimi miğda:rını çen çağ urmak, tahmin urmak.
- hozn:** *is.* [Ar.] Ğayğı, ğussa, yürék darlık, ğam, tu:katlık eħza:n cem’.
- hes(s):** *is.* [Ar.] Düşünce, duyğı, i:şi ele alma, yuvaşça ses ğolağaytma ve ğimildi.
- hesāb:** *masdar* [Ar.] Sa:namağ, çen, enda:ze, yevmü’l-ħasa:b: Ħasa:b ğüni, kıya:mat ğüni.
- hesāgar:** *sıf.* Hemme za:diñ ħasa:bını sakla:b, peyda: ve noğsanı ölçeyān a:dam.
- hesābi:** *sıf.* 1. Ħasa:ba ökte, çeper, ħasab saklaya:n ħasa:bğer, 2. ‘Ayıbsız ve kemsiz doğruçil a:dam.
- hesādat:** *masdar* [Ar.] Gö:ri:pçilik etmek, birine zeva:l baħılçılık etmek, biriniñ ba:rza:dına göz dikmek, gö:ri:p

295

çilik etmek.

- hassaās:** [Ar.] Düşünceli, duyğur, duyacañ, ti:z bir za:di duyya:n ve düşünyān a:dam.
- hasab:** *is.* [Ar.] Sa:nalan, çağ, çen, ululuk, şeref, a:sıl, eħsa:b cem’.
- hasb:** *masdar* [Ar.] 1. Sa:namağ, sa:n 2. Bolyar etmek, bes bolmak.
- hasad:** [Ar.] Gö:ri:pçilik ve baħı:llık, cem’-i ħasu:d.
- hasad:** *masdar* [Ar.] Biriniñ maka:mına ve ma:lına gö:ri:pçilik etmek, gö:ri:pçilik edip biriniñ pi:sligini erbet yağdaya düşmeğini istemek.
- hasar:** *masdar* Ökinmek, ökünçli bolmak.
- hasr:** *masdar* [Ar.] Enda:mıñı yalañaçlamak, yalañaç etmek.
- hasrat:** *masdar* [Ar.] Ökinçlilik, ökinmek, ğı:nançlık, tuğa:tlık.
- hasan:** *sıf.* [Ar.] Ğavı, yağşı, onat, ħussa:n cem’.
- hosn:** *masdar* [Ar.] Görklenmek, ğavı bolmak, avadanlanmak, ğavılık, yağşılık, görklilik, avadanlık, meħa:sin cem’.
- hasanāt:** [Ar.] Yağşı i:şler, ğavılıklar, ħalanan i:şler, cem’-i hasene.
- hasud:** *sıf.* [Ar.] Bahı:l, görüp bilmeyān, beyleki a:damlarıñ baylığını, sa’a:detli ya:şaya:nlığını görüp bilmeyān, olarıñ erbed bolmağını isteyān.
- hasip:** *sıf.* [Ar.] 1. Ħasa:b edici 2. Ululuk, ‘izzetli, ikra:mli ma’nıda, ħeseb-i cem’.

hosyen: *sif.* [Ar.] 1. Kiçi hüsn 2. Ğavılık ve şi‘aların üçüncü ima:mınıñ a:dı, İma:m Hüseyin.

haşr: *is.* [Ar.] 1. Ğol tutma, çeri:k, köp bö:lék fevc-i serba:z, 2. Farsça alsak şehvetine ta:b‘i bolan a:dam.

haşar: [Ar.] A:damları yıĝnamak, ĝo:zĝalaña salmak, ĝerete düşürmek, diréltmek.
yevm-ül haşar:

296

kıya:mat günü, mahşer günü.

haşarât: *is.* [Ar.] Mu:r mö:cek, avıncağ mö:cekler, çı:bın, siñek ya:lı, cem‘i haşara.

haşare- koş: *sif.* Siñek ve çı:bın ve büre ya:lı za:dı öldüryän avılar.

haşam: *is.* [Ar.] Ya:n yakı:nlar, ĝarındaşlar ve ĝulluğçılar ve erkek ĝullar.

heşmat: *is.* [Ar.] Haya:, utanç, ĝazap, ululuk.

haşv: *is.* [Ar.] 1. Pest erbet a:damlar, 2. Kürfençaniñ döşäkçaniñ içini doldurilya:n za:t, yün ve pamık ya:lı.

haşiş: *is.* [Ar.] Ğu:rı ot ve şahdane ot, ondan nâ:şâ:dlenilyär, benañ ya‘nı nâşâ üçi:n peyda:lanıyar, haşi:şe ve heşa‘iş cem‘.

hassād: *sif.* [Ar.] Orağ urıcı, ha:şad cem‘.

hasād: *masdar* [Ar.] 1. Orağ bile ekin urmak, 2. Orağ vaĝtı ma‘ında.

hesār: *is.* [Ar.] Tefa:r, di:va:r, düşma:ndan aman ĝalmaq ve ĝo:ranmaq üçi:n ĝala:niñ da:şına çekilyän ti:fa:r, çéperi.

hasān: *sif.* [Ar.] A:braylı pa:k ‘aya:l, ärli ‘aya:l, na:miscañ ‘aya:l, hüsün ve hasena:t cem‘i.

hesān: *sif.* [Ar.] Yaĝşı at, oñat bedev dayav at aħşane cem‘i.

hasbe: *is.* [Ar.] Ğatı yu:kaşıklı kesel, Türkmen dilinde ĝara ĝastalık.

hasr: *masdar* [Ar.] Ti:fa:r etmek, bir za:diñ tövéréğine ba:ĝlamak, çukur aylamak, aya:n etmek.

hasar: *masdar* [Ar.] Sözde, şöhetde ‘a:ciz bolmaq yürék ĝısmak, yürék ĝısıcılık etme.

hosul: *masdar* [Ar.] Haşıl bolmaq, önmek, ele gelmek, artık ĝalan za:t.

hasir: *is.* [Ar.] 1. Bu:riya:, köliş, ĝarqıdan ĝurmanıñ yapraĝından edilyän döşek 2. Darır, tussaĝ ve tussaĝ edilen.

hozzār: [Ar.] Tayya:rlar, ha:zırlar, yıĝnananlar, cem‘-i ha:zır.

297

hezānat: *masdar* [Ar.] Ğoldamak, ö:z eliñde eklemek, ĝema:yat etme, enekelik etmek.

hazer: *sif.* [Ar.] A:damlarıñ iymit iyyän vaĝtını bilip ĝabarda:r bolup sofrasında ha:zır bolya:n, muĝho:r, yalçı a:dam.

hazar: [Ar.] 1. Yakı:n, bosağa, dergah, i:şi:k, ha:zır bolıya:n yer, mañlay dirélyän yer, 2. Şehir ve ö:y.

hazrat: *is.* [Ar.] 1. Yakı:nlık, gölaylık, 2. Hırmat üci:n, ulı a:damlarıñ a:dımıñ öñinden aydılıp yazılıya:n söz.

hezn: *is.* [Ar.] Goltuqdan bıķına, ya:n başa, ğursak, ğucaķ, eħzan ve ğuzu:n cem'ı.

hozur: *masdar* [Ar.] 1. Hızır bolmaq, yüzbe yüz bolmaq, biriniñ ya:nında bolmaq, ğormat sözünden, ulı a:damlarıñ a:dımıñ öñinden ihtira:m üci:n aydılyya:n sö:z, 2. Farsça: geñ ve şa:dlık diyip aydılıpdır.

hozuri: Yüzbe yüz bolmaq.

hat(t): *masdar* [Ar.] Pese inmek, aşı:k indirmek, za:diñ baha:sı eteğe inmek.

hattāb: *sıf.* [Ar.] Odun satan, odun yığnaya:n a:dam.

hotām: *is.* [Ar.] 1. Avnıķ dövnik za:t, yırtıķ ayrık avnıķ za:t 2. A:zda-kanda dünya ma:lı.

hattām: *is.* [Ar.] Yırtıcı yolbars, ol her bir ca:nvarı görse pençesine alıp avradyar, kül edyar.

hatab: [Ar.] Odun, maşa, eħta:b cem'ı.

haz(z): *is.* [Ar.] Peyda:, kısmat, neşi:b, ğözi:r, pa:y, baħt, ğoşlık, sağlık, ğoşbaħtlık.

haffār: *is. veya sıf.* [Ar.] 1. Yer ğazma ve yeri barlaķ edyän a:dam 2. Ğabır ğazan ma'nıda.

hefāz: *masdar* [Ar.] Saķlamaķlık, i:değlik, bir za:tdan ğo:ra:p bilyän za:t.

hoffāz: [Ar.] Saķlaycılar, i:değçiler, cem' -i ğa:faz.

hafr: *masdar* [Ar.] Yer ğazmaq, ğuyı ğazmaq, çuķır etmek, o:ymaq.

298

hofre: *is.* [Ar.] O:y, ğurp, ğol, çuķır, 2. Ķabir ma'nıda.

hefz: *masdar* [Ar.] Ğaravılıķ etmek, saķlamaķlık, bir za:diñ a:radan gitmesizliğiñ övine geçmek, ğuşğını ya: bir maţlabı ya:diñda saķlamaķ, ya:ddan bilmek, unıtmasızlık, ya:dkeşlik.

hafiz: *sıf.* [Ar.] 1. Ğaravıl, saķlaycı, saķçı 2. Ğuda:y te'a:lanıñ a:dlarınıñ biri.

haķ(ķ): *is.* [Ar.] Doğrı, ba:tılıñ tersi, ğöni, anıķ, aķık, 'adl, neşi:p, bir za:tdan alınan peyda:, ma:l ve mülk, Ğuda: te'a:lanıñ a:dlarınıñ biri.

haķ: *masdar* [Ar.] Bir za:dı şa:bit ve va:cib etmek, bir za:diñ doğrı ve ğaķdığına ğöz yetirmek.

haķķā: [Ar.] Doğrıdan, çıندان.

haķā'eķ: [Ar.] Doğruluklar, ğaķı:ķatlar, cem' -i ğaķı:ķat.

heķārat: *masdar* [Ar.] Kiçelmek, kiçilik, pestlik, 'aci:zlik, kemsişmek.

haķķ-o-zzahme: *is.* [Ar.] İ:ş ğaķı, el 'aza:bı, ğündelik ğaķ.

hağ-ol-‘mal: *ism-i mürekkebe* [Ar.] El ‘aza:bı, i:şla:n hağı, i:şlän muzdı, ma:l mata:nı satıp ma:l eyesinden alınan pul, hağ.

hağ-parast: *sıf.* [Far.-Ar.] Doğrılığı söyyän ve ğavı görÿän, hağ söyyän, Huda:yı söyyän.

hağ-cu: *sıf.* [Far.-Ar.] Doğrılığın izinde gezyän, hağı söyici, hağı:kata söyyän.

hağ-şenäs: *sıf.* [Fa.-Ar.]: Tanı:cı, hağı:kata ve doğrılığa bi:l bağlaya:n, Huda:y’ı tanıya:n.

hağ-gu: *sıf.* [Far.-Ar.] Doğrını aydıcı, hağı aydya:n, doğruçıl.

hoğuk: [Ar.] Hağlar, a:yılıklar, huğu:k, el ‘aza:plar, cem ‘-i hağ.

hoğke: *is.* [Ar.] Hi:le, a:ldavlık, yalan, mekirlik, hıtrlık.

hoğke-bāz: Şarlatan, mekir, hıtr.

299

hağir: *sıf.* [Ar.] Kiçi, pes, zeli:l, ‘aci:z, pes, hağı:r.

hağıkat: *is.* [Ar.] Her bir za:dın aşlı bolışı ö:zi, hağ, doğruluk, hağa:’ik cem ‘.

hokām: [Ar.] Ha:ki:meler, buyruğ beryänler, höküm süryänler, cem ‘-i ha:kim.

hekāyat: *masdar* [Ar.] Birinden habar ya: söz nağıl etmek, hağa:t, ba:y, erteki, başdan geçen.

hakak: *is.* [Ar.] Mermer ya:lı a:k da:ş.

hakak: *is.* [Ar.] Yo:l yörümegiñ bir görnüşi, boyı ğı:sğa ‘aya:lın ğerşini bulab yörümekliğı.

hokm: *is.* [Ar.] Ka:za:, buyruğ, emir, ağıka:m cem ‘.

hakam: *sıf.* [Ar.] İki da‘va:lın a:rasını barışdırma:ğa ya:ş ululuk ve kedhüda:lık edyän ve nä:ça a:damdan ‘iba:ret bolan.

hekam: [Ar.] Hikmetler, cem ‘i hikmet.

hoğamā: [Ar.] Da:nalar, hağı:meler, cem ‘-i hağı:m.

hekmāt: *is.* [Ar.] ‘Adl, bilim, ‘ılım, durumluluk, ha:k söz, ‘ağıllı, parasa:tlı, hikmet, hikem cem ‘.

hokmrān: *sıf.* [Far.-Ar.] Ha:kim, ferma:n berici, buyruğ berici.

hokm-ravā: *sıf.* [Far.-Ar.] Ferma:n berip buyruğı yerine yetyän, hökm-ü reva:n.

hokumat: *masdar* [Ar.] Höküm bermek, ferma:n bermek, bir şehre ya: yu:rda höküm sürmek, hağıñ sıya:sı ve ıqtısa:dı ve maddi cem ‘iyetçilik ğalıbersede içtima:’i i:şlerine olandırmağılık, hökü:met.

hakim: *sıf.* [Ar.] Da:na, bilimda:r, ‘a:lım, hökümet eyesi, da:nalık ve bilimlilik bilen i:ş edyän a:dam, hağı:m, luğma:n.

hel(I): [Ar.] Reva: bolmağ, hala:l bolmağ.

hal(I): *masdar* [Ar.] Çözmek,

açmak, düğün açmak, eritmek, çözgüt, bir za:dı suva çalıp ğarmak.

hallac: *is. veya sıf.* [Ar.] Desgâh bile pamığı çiğidinden saylaya:n a:dam, pamığı kema:n bile sayya:n a:dam.

hallâf: *sıf.* [Ar.] Koşemi (antı) köp içici antı köp içyân.

hallâk: *is. veya sıf.* Sa:lmanı, dellek.

halâkat: *ism-i masdar* Dellek, sakkal saç sı:yan.

hallâl: *sıf.* [Ar.] Çözici, ğatı açıcı, köp açan, düğünü açıcı, ki:neni açıcı, suva ve ş. m. za:tlara çalıp ğarmak.

halâl: *sıf.* [Ar.] Reva:, muba:h, iyilmeği ya: içilmeği ya:da yerine yetirmeği reva: bolan za:t, (hara:miñ tersi), hâla:l.

halâvat: *masdar* [Ar.] Süyci bolmak, şirin bolma:n, süycilik.

halq: [Ar.] Bukırdak, ğızıl özekk, iymit gidyân uğır.

holqum: *is.* Boğaz, bokırdak, suvdır iymitiñ gidyân uğrı.

halqe: [Ar.] 1. Teğelek, teğelek şeklinde bolan nârse 2. Encümen, yıĝnanşık edyân bir bölék a:dam deviryân oturişık édyân a:damlar, halq ve halka:t cem'î.

holm: *is.* [Ar.] Okı görmek, aħva:l görmek, düyšde görünyân za:t.

helm: *masdar* Şabırlılık, cıdamlılık, aħla:m ve hulu:m cem'î.

holvân: *is.* [Ar.] Buşlıklık, baħşiş, birine ğulluk etmeği sebâ:blı berilyân bayrak, aĝılık, muzd, pa:da:ş.

halvâ': *is.* [Ar.] Süyci narse, un, yaĝ, şeker ve za'fera:n ya:lı za:tlar bile tayya:rlanılya:n iymit, halva:, hâla:va cem'î.

holul: *masdar* [Ar.] 1. Bir yere inmek, bir yerden çıkmak, bir yere girmek, 2. Biriniñ ru:hı başĝa bir a:damiñ bedenine girmeği.

helle: *is.* [Ar.] O:ba, kent, meclis, yıĝnanşık yer, köpçiliĝiñ yıĝnanya:n yeri, maħale cem'î.

holle: *is.* [Ar.] Tä:ze eĝin eşik, uzı:n geyim 2. Yaraĝ manıda, hâla:l ve halal cem'î.

halilah(t): [Ar.] Erkek a:damiñ nikahlı 'aya:lı, şer'î 'aya:lı, hâla:'il cem'î.

halim: *sıf.* [Ar.] Şabırlı, ğana:'atlı, cıdamlı, durımlı, a:ram, cıdamlı, hulema' ve aħla:m cem'î.

halime: *sıf.* [Ar.] Cıdamlılıĝa ba:ĝlı bolan, hâli:m, şabırlı, 'aya:l, ğana:'atlı 'aya:l.

hamâse: *is.* [Ar.] Ba:tırlık, ğayra:tılık, ğucurluluk, pehliva:nlarıñ ö:z kıavmında ba:tırĝaylıĝı ve édérmenliĝi için getiren ğuvancını şî'ir düzgüne getirilen desta:n, Şahna:me-i Firdevsi ya:lı.

hamâkat: *masdar* [Ar.] 'Akılsızlık, akmaklık, tenteklik, sa:dalık, na:da:nlık.

hammâl: *sıf.* [Ar.] Yük ekidyân, arkası bile yük daşaya:n a:dam, cama:l.

hemāl: [Ar.] Yüklər, cem´-i hemel.

hemāle: *is.* [Ar.] Ğılıcın boğunu, ba:ğı, tasmaı.

hamām: *is.* [Ar.] Kepder, ğumrı, hama:´im ve hama:ma:t cem´i.

hemām: *is.* [Ar.] Merg, ölüm, қаза: ve қader.

hammām: *is.* [Ar.] Suva düşilyän ca:y, hama:m, ba:ne, hama:ma:t cem´i.

hemāyat: *masdar* [Ar.] Birini ğoldamak, birine arқа çıkmaq, saqlamak, haray, yardımlık etmek, ğo:ramak.

hamd: Övgü, mağtayış, şükür ra:zılık.

hamal: *is.* [Ar.] Ğuzı, ovalkı burcın a:dı, mıntıka-i elburu:ç, on ikinci feleki burcın ilkinici a:yı, ferverdi:n a:yının burcı bile beraber.

heml: [Ar.] 1. Yükl, 2. Ağacın mi:vesi, 3. Enenin içindaki ça:ğa, hama:l ve ehma:l ve hamu:l cem´i.

hamle: *is.* [Ar.] Bir gezek göterilme, çozış, dofulış,

302

hucu:m, okdarılmak.

hamale: [Ar.] Yüklər, cem´-i ha:mel.

hamud: *sıf.* [Ar.] Ha:llanan, söyülen.

hamul: *sıf.* [Ar.] Şabırlı, hali:m, cıdamlı, durumlı.

homul: [Ar.] Yüklər, cem´i hemel.

hamid: *sıf.* [Ar.] Ha:llanan, söyülen, қабу:l edilen.

hamide: *sıf.* [Ar.] Mü´ennes-i hami:d, ha:llanan, beğenilen, söyülen.

hamir: [Ar.] Eşekler, cem´-i hama:r.

hemyar: *is.* [Ar.] Қашата:nya ´Arabların tayfasının a:dı olar Yemende Bena:b´a ve Seba: a:dlı devletler ğurap altıncı қарнда dağapdırlar.

hanān: *is.* [Ar.] Ba:ğışlayış, yürék yumşamak, rahmet, bereket, ırışgal.

hannān: *sıf.* [Ar.] 1. Ğatı mehriba:n, ğatı mehırlı 2. Huda:y te´a:lının a:dlarının biri.

hennā´: *is.* [Ar.] Hına.

hanbal: *is.* [Ar.] Lu:biya:, nu:viya:.

hanbal: *sıf.* [Ar.] Ğarınlak semi:z göle a:dam.

hanbali: *sıf.* [Ar.] Dört mezhebin biri, Ebu ´Abdullah Aħmed İbn-i Mahmud İbn-i Hanbele ba:ğlı bolanlar.

hancare: *is.* [Ar.] Bokırdak, boğaz, sesin çıkan yeri, hana:cir cem´i.

hanafi: *is.* [Ar.] Dört mezhebin biri, Ebu Hanife Nu´ma:n İbn-i Sabta ba:ğlı, ehli sünnetin dört mezhebından birincisi ol 150-nci hicride vefa:t bolyar.

havvā: *is. veya sıf.* [Ar.] 1. Mü'ennes-i ahva, ğara yakı:n yaşıl ğızıl, buğdayı ireñk 'aya:l, 2. A:damiñ cüfüti ve ya:n yo:ldaşı, Habil ve Kabil'iñ ecesi, ol ilkinçi 'aya:l ve a:damlarıñ enesi diyip tanıyar.

havā'ec: [Ar.] Cem'-i ha:cet, ha:catlar, gereklilikler, zeru:r za:tlar.

303

havādes: [Ar.] Cem'-i ha:dise, duyda:nsız tapılan, birden du:şan va:ka:lar, ha:diseler.

havās: [Ar.] Duyğı, düşünce, duyışlık güyci, cem'-i ha:sse.

havāle: *is.* [Ar.] Birine tapşırmaq, birine pul ya: bir za:dı birinden alma:ğa tapşırmaq, ha:ç, hava:le.

havāli: *is.* [Ar.] Tövéreĝ dımlı du:ş, daş töverek, daş.

hut: *is.* [Ar.] 1. Ba:lıq, ulı ba:lıq, 2. Feleki burcın on ikinci a:yınıñ a:dı.

hur: *masdar* [Ar.] Hüyr, avadan, ğara göz, nazenin, ğatı güzel, örān görnükli 'aya:l.

hura': [Ar.] Uçmadaki 'aya:llar, ğarası aqı ka:mil bir kemsiz bolan göz ğaşı ğatı avadan görnükli ğara göz 'aya:l, uçma:ñ avadan 'aya:l.

havze: [Ar.] 1. Ülke, ulus, yu:rdun içi, ülkeniñ bir bö:leĝi 2. Tabi:'at maĝnada.

havş: *is.* [Ar.] Daş tövéreĝ, dımlı du:ş, öyüñ tövéreĝi ve dört di:fa:rı.

hovsele: *is* [Ar.] 1. Tavıĝıñ iyimliĝi 2. Şabırlılıq ve cıdamlılıq.

havz: *is.* [Ar.] Yöri:teleri ya:lı edip becerilyān üsti açık suv saqlanya:n ca:y, havuz, kiçirā:k suv havdanı, eħva:z ve ğayya:z cem'ı.

havl: *is.* [Ar.] 1. Kuvva:t, güyç, ğucur, hareket, gidiş, 2. Yıl tövéreĝ maĝnada, ahva:l cem'ı.

haval: *masdar* [Ar.] Gözüñ ğarası buruna yakı:n bolma, ĝı:şık ve ĝı:tağ göréc, ĝı:tağ göz.

havme: *is.* [Ar.] Gi:ñ yayrab yatan möhim yer, Farsıda şehriñ tövereĝi ve etrafi ma'nıda.

hay(y): *is. veya sıf.* [Ar.] 1. Di:ri 2. O:ba a:rası, 3. Kavım ve tayfa, ihya:' cem'ı.

hayā: *is.* [Ar.] Utanç hem käyinçden görqıp her bir i:şi yirine yetirmekden saqlanmaq, ğaya:, uyat.

304

hayyāt: [Ar.] Yılanlar, cem'-i ğaya.

hayā-baħş: *sıf.* Ya:şayış berici, ya:şayış baĝışlayıcı, di:rilik berici.

hayāt: [Ar.] Di:va:r, ba:ğ, ba:ğçe, hovlı, ve Farsi dilinde üsti açık öyüñ di:va:rı boş yeri, ğavlı.

hayāt: [Ar.] Ya:şayış, di:rilik, ölmäĝiñ tersine.

hays: *is.* [Ar.] 1. Ca:y, meka:n, ehli yer, uğur, 2. Ya:n, taraf, ol cihet, ol sebebden, ol taraftan.

haysiyat: *masdar* [Ar.] Inam, i'tiba:r, a:bray, yüzüñ suvu.

haydar: *is.* [Ar.] Ğı:sğa boyılı, boyı ğı:sğa, yolbars, şı:r.

hayrān: *sıf.* [Ar.] Çaşğın, a:va:re, sergerdan, alcırañ, a:dalı.

hayrat: *masdar* [Ar.] 1. A:va:relik, geñ ğalmaqlık sergerdan bomaq, alcırañ bolmaqlık, çaşğınlık, 2. 'İrfa:n ehliniñ çeşmesinden gidilmani uğır 'a:rif ö:züni alcırañ çaşğın duyuyar söyle-de tutulda 'a:raf ö:züni alcırañ tapyar.

hayyez: [Ar.] Ğı:raq, ca:y, meka:n, maħal, uğır.

hayz: *masdar* [Ar.] 'Aya:llarıñ 'a:det bolmağı, qa'ide bolmağı, a:y başı, nama:zsızlık. Ol on üç ya:şdan ta kırk baş ya:şa çenli 'aya:llarda bolup deva:m tapyar.

hite: *masdar* [Ar.] 1. Ğara:vıllık çekmek, saklamak, ö:z erkiñe geçirmek, ö:z pena:hında saklamak 2. Pena:hında saklamak, 3. Daşı ğapalı ği:ñ yer.

hayf: *masdar* [Ar.] 1. Zulm etmek, sütem etmek, ğo:rılık, cebir, 2. Farsça: Va diri:ğ ve el-hapi:s na'nada aydilyar.

hile-hilāt: *is.* [Ar.] 1. Oñat nazar, 2. Bir bira uğırda ele getirmağı ve güyç kuvva:t edip o:ylanma ve çäre edilme her hi:l görülyän güyç, kuvva:t ve çäre, 3. Farsça: A:ldavlık, hi:le, sapalak, a:l, baha:na, mekirlik, hi:l cem'i.

hin: *is.* [Ar.] Vağt, müddet, dövir,

305

dünya, pille, eħya:n cem'i.

hayn: *is.* [Ar.] Hela:k, merg, ölüm, bela:, derd, miħnet.

heyvān: [Ar.] İçi ca:nlı, ca:nvar, ca:nda:r, ca:nlı, ğayva:n, ğayva:na:t cem'i.

heyvān-e-nāteħ: A:dam, insa:n, gebleya:n ğayva:n.

heyāni: *sıf.* [Ar.] ğayva:na ba:ğlılık, ca:nda:ra meñzeş.

hayy: *sıf.* [Ar.] ğaya:lı, utançlı, uyatlı, şermlı.

ح

306

ħa / ħe: Fars eli:pbiysiniñ doqızıncı ğarfi, ebced ğasa:bından (600).

ħā'en: *sıf.* [Ar.] (hayānatkar) ğıya:nat edici, ğıya:natkā:r, 'āhdi yalañ, dönek, ğa:yın.

ħātām: *is.* Yüzi nağışlanan, bezelén ğuıı, ğapırcaq ya:lı nārese.

ħātem: *is.* [Far.-Ar.] Ğutarıcı, tama:m edici, soñlayıcı.

ħātem: [Ar.] 1. Soñ, her za:dıñ a:hırı 2. Yüzük ve yüzüğiñ ğaşı ma'nıda. **ħātem-ül-ebbıyā'**: (=ħatem-ül nebin) ğatem-i Enbiya:', Pıyğambar-ı İsla:m, Soñkı Pıyğambar.

ħatām-kār: *ism-i masdar* (ħātām-bend, ğatām-sāz) İ:şi ğatem becermeklik bilen bolan, ğa:tem hüneri bilen meşğulanan, ğızıklanya:n.

ħātāme: *is.* [Ar.] (=payan) ğa:temiñ mü'enneşi, soñ, her za:dıñ soñı, ğava:tim ve ğa:tima:t cem'i.

hātun: *is. veya sıf.* Hā:tin, zena:ne, heley, ‘aya:l, hāva:tim cem‘i.

307

hādem: *is. veya sıf.* [Ar.] Nöker, ğulluğ edici, ğulluğçı, hızmatkār.

hāde: *is.* Göni ve uzı:n ağaç.

hār: *is.* Tiken.

hārā: *is.* (=geranit) Ğatı da:ş.

hārā: *is.* Bir hi:l ğatı yıĝrıklı yüpek parça.

hārandan: (=hāranıdan) *masdar* Ğaşınmak.

hār-poşt: *ism-i mürekkebe* Ğoyun kirpi, oĝlı kirpi.

hārec: *is.* [Far.-Ar.] 1. Daşar gidici 2. Daşkı görnüş, daş görnüşli içeri da:l.

hārece: *is.* [Ar.] Hāreciñ mü’ennesi, yu:rdan daşarı, daşarı, hāva:raç ve hā:rca:t cem‘i.

hāreci: *sıf.* [Ar.] 1. Daşar yu:rtlı, daşarı ba:ĝlı, ğayrı 2. Hāva:raç mezhebine inamı ve i’tika:dı bolan.

hār-hasak: *sıf.* Demir tiken.

hār-dār: *sıf.* 1. Tikenli, tiken bolan ösümlük 2. Tiken bolan hāyva:nlar

hār-dār: *sıf.* Pamıĝıñ bir tüysli görimi, ğorçuĝıñ bir görnüşi.

hār-hār: *sıf.* Tikenlik, tikenin köp yeri, yandaĝlık.

hār-estān: Tikenin köp yeri, tikenin köp bityen yeri.

hār-eş: *ism-i masdar* Ğiçinmek, ğaşınmak.

hār-şotor: *sıf.* Hāşal ve tikenli ot, gök tiken, yandaĝ.

hār-şekar: *sıf.* Gök tiken, yandaĝ.

hāreĝ: *sıf.* [Ar.] Şıfat-ı fa:‘ili, Yırtıcı, yarıcı, yo:l yordanı ve ŧabi‘i düzĝünü bozya:n.

hāreĝ-ol-‘āde: (hāreĝ-ol-‘ādat) ‘A:datdan daşarı, mu‘cize, kera:mat, övrenişilmedik i:ş, hāyra:n ĝaldırıcı, geñ ĝaldırıcı, geñirgeñdirici.

hāzen: *is.* [Far.-Ar.] Hāzı:naçı, tıĝşı:dlı, hāzımanın ĝara:vılı, saĝlaycısı, hāzı:naçı, hāzne ve

308

hāza:n cem‘i.

hāstan: *masdar* Yoĝarı ĝalmak, ĝalıp durmak, ayak üstünde durmak, ĝalmak ve turmak

hāş: *is.* Ağacıñ, ka:ĝızın ve otuñ avmıĝı.

hāş: *is. veya sıf.* Mecnu:ñ, ‘a:şık, telbe.

hāş: *is.* ‘Aya:lın ecesi ve āriñ ecesi diyipde aydılyar.

hāşāk: *is.* Hapa-hopu, hopur çopur, süplük.

hās: *sıf* [Ar.] Sayla:p seçilen bellānen, ayratı:n, ta:ysız, yeke, hā:ş.

hāsere: *is.* [Ar.] Ya:n baş, ğapdal, kemer, **leĝen-i hāsere:** Insa:nıñ ğarnınıñ eteĝinde bolan leĝene meñzeş süñk, ħava:şır cem'î.

hāze': *sıf.* [Ar.] Palı aşı:k, pes pal, kiçi gövlinli.

hāteb: *sıf.* [Ar.] Ĥutbe oqııcı ĥutbe oqaya:n a:dam.

hāter: *is.* [Ar.] Yürékden turya:n za:t, o:y, fikir, yürék, ħava:tır, ya:dlama, ya:d.

hātere: *is.* [Ar.] O:y, pikir, ya:dıĝā:r, ħaya:l, ya:dıñda ğalan eşer.

hāti: *sıf.* [Ar.] Günäkā:r, ĥata: edici, ĥata:kā:r, 'a:şı, ya:zıqlı.

hāk: *is.* Kavım, tofraĥ, yu:rt.

hāk-andāz: *ism-i mürekeb* Hapa za:tlar yıĝnama:ĝa peyda:lanılya:n narse, çelev ya:lı narse.

hāk-rube: *sıf.* Hapa aşĝal, ätberindi, çör-çöp.

hāk-sār: *sıf.* Tofraĝa meñzeş, tofraĥ ya:lı ve kina:ye sözünden palı aşı:k, 'acı:z, zeli:l a:dama hem diyilyär.

hāk-estr: *is.* Kül.

hāk-estari: *sıf.* Çal küle ba:ĝlı bolan küle meñzeş, kül ireng, küliñ renginde bolan, boz.

hākşenās: *sıf.* Topraĥ tanı:cı, yer şina:s, dürlü kavım tofraĥları tanıya:n, ekmeli yerleri ĝavı sayĝarya:n.

hāki: *sıf.* Tofraĝa ba:ĝlı bolan tofraĥda bolan ya: tofraĝa

309

meñzeş za:t, yer ya:lı, ve kina:ye tarda aydılanda pes pal, ĥo:r, zeli:l pes a:damlar.

hāl: *is.* Meñ, a:damiñ enda:mında bolan meñ, enda:mda döreyän ĝarca nokta ya:lı narse.

hāl: *sıf.* Eceñ erkek doĝanı, dayı, aĥva:l cem'î.

hāled: *sıf.* [Ar.] Hemi:şe, ebed, ımıqlı, deva:mlı, ı:zı giderli.

hāl-dār: *sıf.* Meñli.

hāles: *sıf.* [Ar.] Sa:da, gerçek, pa:k, arassa, ĝoşantsız, eli:n , saf, ĥa:li:ş.

hāleĥ: *sıf.* [Ar.] Ya:r edici, yaradan, döredici, Tañrı, Ĥuda:y te'a:lanıñ bir a:dı.

hāl-kubi: *ism-i masdar* Enda:ma ĥa:l urdıрмаĥ, enda:ma meñ urdıрмаĥ.

hālu: *is.* Eceñ doĝanı, dayı.

hāle: [Ar.] Dayze, eceñ 'aya:l doĝanı, ĥa:la:t cem'î.

hāli: *sıf.* [Ar.] Boş, za:dsız, aza:d göyberlen, yeke, yalnız, dul erkek a:dam.

hām: *sıf.* Çiĝ, pişmedik, el deĝmedik, övrénmedik, yetmedik, tabi'î ĥa:latdan üytgemän ğalan za:t, i:şlenmedik deri, eĝrilmedik yüpék.

hāmed: *sıf.* [Ar.] A:ram, sönük, ĝımıldısız, sessiz, üynsiz.

hāmes: *sıf.* [Ar.] Bāşinci, ĥa:mis, al 'aba: : Ĥazret-i Ĥüseyn Bin 'Ali, üçinci ima:m.

hāmoş: *sıf.* Muĥaffif-i ĥa:mu:ş, sönük, sessiz.

hām şodan: *masdar* Ğafil bolmaq a:ldanmaq, ütünmək.

hām-tab’: *sıf.* Tama:sı köp bolan bi:derek göz tikyän, ha:n tama: göz doymaya:n.

hāmel: *sıf.* [Ar.] A:dsız, yetip giden, nişa:nsız, a:d sülsiz. **hāmel:** A:dı süli tutılmaya:n, a:dı yeten.

hāmen: *sıf.* [Ar.] Yitip giden, yitgi, kadersiz, gizli:n, yaşırı:n.

hāmuş: *sıf.* Geplemäni oturan, şam bolup oturan a:dam,

310

çıra:ğ ya: o:d ya:lı yanya:n za:d yanma:nı sönmeği, ha:mu:ş.

hāmuş: Sönik.

hāme: *is.* 1. Pi:le yüfeki, çille, 2. Ğaymaq ma’nıda.

hān: *is.* [Ar.] Düka:n, meyha:ne, kervansara:y, mısa:fırlarıñ düşletyän yeri, ha:na:t cem’i.

hān: 1. Öy, sara:y, 2. Lülesiniñ içindä:ki tavlanıp gidyän gölle yo:lı.

hān: [Türk] İ:l başlığı, Farsıda a:diñ öñinden artdırılıya:n ha:n, beğ diyen ya:lı.

hāndān: *sıf.* Öy maşğala, hocalık tayfa, ti:re nesil.

hānqah: *ism-i mürekke* Dervişleriñ üşyän, ça:yı, ‘iba:datgahsı, zikir ca:yı, ha:ngah.

hānom: 1. Türki çeşmeden alınan banu:, ha:tın, hōrmat üçi:n ‘aya:llarıñ öninden aydılya:n söz.

hānemān: *sıf.* Öy göşü, maşğala, ma:l ve mülk, öy içeri, oğul ğı:z, ya:şayış esba:bı.

hānemān-suz: *sıf.* Ehil ha:na ve öy ya:şayış esba:bını yaqıcı, öy ve içeri maşğalañ a:radan gitme:ğe sebep bolan za:t, öyi yaқан, öyi yıқан diyipde aydılyar.

hānevāde: *ism-i mürekke* Maşğala, ‘aya:l oğlan uşaq, ağıtık çavlık ha:nevade sözi yaqı:n daş ğarındaşlara hem haşlanyar.

hānevār: *sıf.* Öyde ya:şaya:nlar, ata ene oğul ve ğı:zlar.

hāne: *is.* Ya:şalya:n ca:y, öy, tünék, meka:n, menzil, ta:m.

hāne-be-duş: *sıf.* Öysiz a:dam, derviş, a:va:re, sallağ, faki:r, belli öy i:li bolmadık.

hāne-bar-andāz: *sıf.* Ha:nmanı darğadya:n öyi yıқан.

hāne-tekāni: *ism-i masdar* Öyi esba:bı çıkarmak, keçe ha:lı hālıçanı kaçmak, arassalamak,

311

öyi sübrip kaçmak.

hāne-e-hoda: *ism-i mürekke* Huda:y’ıñ öyi, Beytullah, Ka’be, Ka’be öyi.

hāne-dār: *sıf.* Öy i:şlerini ğavı enca:m beryän, öyi ğavı tertı:b berip bilyän erkek ya: ‘aya:l, öy i:şe meşğul bolya:n.

hāne-zād: Öyde doğlan.

hāne-neşin: *sif.* Öyde i:şe gitmān bi:kā:r yatıp günini geçiryān a:dam, hemi:şe öyde oturya:n a:dam, öyde oturıcı.

hāvar: *is.* Gün doğar, doğı, ğadı:mları ha:vere, gün batar diyipde aydılya:nmış.

hāvar: *is.* Tikenli ot, tiken.

hāvar: *is.* Ğarınçağa, mu:r.

hāvar-e-dur: *ism-i mürekkebe* Gün doğar, Asyanıñ bir bö:leği, ol Çin, Japon, Kore, Endonezi, Filipini ö:z içine alyar, şarq-ı dur, şarq-ı aksa hem diyilyār.

hāvar-şenās: *is. veya sif.* Gün doğar ‘ilmına ta:rı:hına, gün doğar milletlerin durmuş yağdayını milletleriniñ durmuş yağdayına yetik ve tanış a:dam.

hāvar-meāne: *ism-i mürekkebe* Orta gün dağar, ‘Arabi yu:rtlar ve Eyran, Afğanista:n, Pakista:n ve Hindusta:n yu:rtları içine alyar.

hāvar-e-nazdik: *ism-i mürekkebe* Asyanıñ gün batar gün ortasında ya‘nı meditrāneniñ gün doğar ğayrasında yerleşen yu:rtlar ba:ğlı bolan Türkiye, Suriye, Lübnan, Mışır, Ürdün, İsrā‘il yu:rtlara ba:ğlı bolan.

hāviyar: *is.* [Fr.] Rus çeşmesinden alınan balığıñ işbili işbil.

hāye: *is.* Eyin, yumurtğa, ınsa:nıñ tohumı, erkek hayva:nıñ beyzesi, taşşağı.

hābbāz: *sif.* [Ar.] Çörékçi, yu:rta çörék bişirip satya:n a:dam.

hābar: [Ar.] Malu:ma:t, hābar, duydarış, ahba:r cem‘i.

hābar dadan: *masdar*

312

hābar bermek, bir za:dı i:liñ ğulağına yetirmek, duydurmaq.

hābar-gozāri: *ism-i masdar* [Far.-Ar.-] Dürli hābarları yığnap ru:zna:ma ve radyo televizyona yetiryān ğurama.

hābar-negār: *sif.* [Ar.-Far.] Edilen ğürrüñi halka yetiryān a:dam, hābarı ile eşitdiryān a:dam, hābarçı.

hābis: *sif.* [Ar.] Neci:s, na:pa:k, pi:s, erbet, hābse-i cem‘i.

hātm: *masdar* [Ar.] Soña yetirmek, a:hıra yetirmek, iş soñı, soñlamak.

hetne: [Ar.] ‘Arab çeşmeden çük kesdirmek, sünnetlemek.

hecālat: *is.* Utançlık, haya:, utanç, haya:lılık, uyat, ğı:cıt.

hecālat keşidan: *masdar* Şermende bolmaq, utanmaq, uyalmaq.

hocaste: *sif.* Muba:rek, ğutlı, yağşı, ğavılık, hoşlık.

hocaste-ruz: *sif.* Yağşı gün, bereketli gün, şa:dııklı gün.

hacel: *sif.* [Ar.] 1. Utançlı, utançlılıqdan alcırmaq, 2. Şerm ve haya:.

hacidan: Yığnamak, üyşenmāk, cemleşmek.

hacir: *sif.* Avadan, görnikli, güzel, oñat, ha:lanan.

hodā: (=hodāy) *is.* 1. Huda:y Te'a:la, Allah, Tañrı, Yaradan, dünyanı yo:qdan ba:ra getiren, 2. Eye ma'nıda.

hodā-parast: *sıf.* Huda:y'ı söyüci, di:nli, taqva:, Huda:y tea:lağa bendelik edip 'ıba:dat edyän, yeke Tañra: sıgıny:a:n.

hodādād: *ism-i masdar* Huda:y'ın bağışla:n za:dı, Huda:y beren, Tañrınıñ bereni.

hodā-şenāş: *sıf.* Huda:y tanıya:n a:dam, Huda:yılıklı, taqva:, yalnız Allahnı tanıya:n.

hoddām: Ğulluqçılar, hızmat ediciler, hızmatkärler,

313

cem'-i ha:dim.

hodāvand: Huda:y tea:la, Huda:, Tañrı, Yaradan, eye.

hodāyā: Keleme nida:, za:rı:n sözi, Ey Barü'l-Huda:ya, Ey Allah diymek.

hedr: [Ar.] Perde, ça:dır, öyiñ bir ğapdalına yesirler üçi:n tutıly:a:n perde, tutı.

hadar: *masdar* [Ar.] Titräviklik, sustlıq, a'şa:biñ erbet ha:lata düşmeği.

hadar: *is.* [Ar.] Ğarañkı yer.

hader: *sıf.* [Ar.] Duyğısız, on iki süñkiñ biri sustla:p ve u:ka: gitmeği ve erbet yağdaya düşmeği.

hadşe: *is.* [Ar.] Dırmanmaqlıq, uçlı za:t ya'nı dırnaq veya: ş. m. za:t bilen dırmamaq, sıpcırmaq.

hod'e: *is.* [Ar.] Hi:le, a:ldav, mekir, a:l.

hedmat: *masdar* [Ar.] Birine i:ş etmek, ğulluq etmek, ğulluqçılıq etmek, hızmat etmek.

hedmat-kār: *is.* [Ar.] Hızmatkär, erkek ya: 'aya:ldır bir kişiniñ öyünde hızmat edyän, ğul, ğırnaq.

hedmat-gozār: *is. veya sıf.* Eda:redir ya: bir ğuramada ğulluq edyän a:dam, hızmatçı.

hadame: *is.* [Ar.] Köpçülik, yığnağ, kavım, halkası, Farslar hademeni hızmetkärler, ma'nıda ulanyar.

hadag: *is.* 1. Ok ve nayza, 2. Eyer becerilyän ğatı ğa:yım ağaç a:k térék, a:k dérek.

hadiv: *ism-i masdar* Huda:y tañrı, şa:h, vezi:r, Hadyu:rda diyilipdir.

hezlān: *masdar* [Ar.] Birine kömek etmekden saqlanmaqlıq, bi:çarelik, kömekden bi:behre ğalmaq, yardım bermekden saqlanmaq.

har: *is.* Éşék.

har(r): *is.* La:y, palçık, batğa, suv ğoşık palçık.

har: Her za:diñ ulısı yoğı:nı ve şa:f bolmadık gepiñ öñinden gelyär, meşelem: Harpa, harpeşte, harçıñ ya:lı.

314

her: *is.* Boqırdak, boğaz.

ḥarāb: *sıf.* [Ar.] Veyra:n, bi:ba:d, a:ba:diñ tersi, bozuk, yıkık, 2. Farsça ‘ayş ve ‘işret bilen geçirilyän ca:y, eḥrebe cem‘i.

ḥarāb-kār: *sıf.* [Ar.] Veyra:nçılığa sebep bolya:n, her bir ḥara:bçılığa sebep bolya:n a:dam.

ḥorābe: *is.* [Ar.] İğnāñ deşiği, di:ñ, aḥra:b ve ḥaru:b cem‘i.

ḥarābe: *is. veya sıf.* Veyra:n bolya:n yer, veyra:na, yıkan yumran bolan yer, bozuk yer.

ḥarāc: Bac, salğıt, ma:lya:t, yerdän ve ekerançılık öniminden ve başğa za:tlardan alınan salğıt.

ḥorāc: *is.* [Ar.] Çi:ş, çiltrāvık, a:damiñ enda:mında peyda: bolan dōmelāp çıkya:n çilatravık.

ḥarrāz: *sıf.* [Ar.] Meşik tikyän, kövüşçi.

ḥarāzi: *is. veya sıf.* Hincidir ayna ve salla:ma ve şuña meñzeş za:dı satya:n a:dam, hinci satıcısı, Farsça ḥorazı furu:ş diyip aydılar.

ḥar-ās: *sıf.* (=ḥar-ās) Éşék değirmen, değirmeniñ da:şına aylaya:n eşek, eşeğiñ güyci bilen herakete düşyän değirmen.

ḥarrās: *is.* [Ar.] Ḥam yasaya:n a:dam, ḥam satya:n.

ḥrāş: *is.* 1. Dırcanaqlama, sı:rma, dırnaqdır ya: uçlı za:dıñ galdırya:n ı:zı ve eşeri, 2. Taşlanılya:n ve atberinni za:d ma‘ında.

ḥaraşāndan: *masdar* Dırmamak, dırmamaklık, gāşınmaklık.

ḥarrās: *sıf.* [Ar.] Ğatı yalançı, kezza:b.

ḥarrāt: *sıf.* [Ar.] Destgāh bile ağacı yo:nıp beceryän ağaç bile gızıklanya:n usta, ḥara:t.

ḥorāfāt: [Ar.] Mevhu:mat ve ba:tıl ve beyhu:de söz, yalandan çıkarılıya:n söz, pu:ç za:tlar, cem‘-i ḥura:fe, yalan düşünceler.

315

ḥermān: *sıf.* Naz bile söynip sarķıp yo:l yöriyän, naz bile basayın mı basmayın mı sallana sallana yöriyän ‘aya:l.

ḥarboze: *is.* Ğa:vin.

ḥorbe: *is.* [Ar.] Deşik, iğine deşiği.

ḥarpā: *sıf.* Yoğı:n ağaç, tahta ya: mile demirden ca:y salmak üçi:n ya: suvarmak üçi:n ulanılya:n ğural, şeylede ḥarpa:.

ḥar-poşte: *sıf.* 1. Eyva:n, ta:k, 2. İşék arķa.

ḥarc: *is.* [Ar.] Çıkıdacı, yuvıma, ḥara:c, eḥra:c cem‘i.

ḥarc kardan: *masdar* Yuvımaq, ḥarclamaq.

ḥorc: *is.* [Ar.] Ḥorcın, ğarçın.

ḥarçang: *sıf.* Uzi:n dırnaqlı, dırnaqlı, suvda ya:şaya:n ca:nlı, erlengeç.

ḥor-ḥor: *is.* U:kıda yatan a:damdan çıkya:n ses, horruldı, ḥor ḥor.

ḥar-ḥar: *is.* [Ar.] Suv ya: yeliñ sesi.

her-her: *is.* Bokırdak, boğaz.

hord: *sıf.* Avnık, kiçi, her za:dıñ avnığı ve kiçisi.

herad: *is.* Payhas, ‘akıl ve hoş düşünce, bilim.

hard: *is.* Buğır su:, la:y.

hordād: *is.* Şemsi yıl hasa:bınıñ üçüncü ve baharıñ a:hırkı a:yı.

hord-sāl: *sıf.* Ça:ğa, oğlan, baş ya:şdan aşa:k bolan oğul gı:zlar.

hardal: *is.* Derma:nlık ot, i:şdāni köpeltmek üçi:n ulanıly:a:n derma:n.

hardel: *sıf.* Kina:ye sözi, gorqak, yüreksiz.

horde: *is. veya sıf.* 1. Entek, a:z a:vlaq, kiçi ve avnık, 2. Uçğın ve ‘ayıp, ha:ta:, yiti söz diyipde aydılyar.

horde-pā: 1. Sermayesi a:z, aylanıp sevda edyān 2. Yeri yu:rdı a:z a:dam.

hers: *is.* Ayı, hers, ğatı ulı

316

tüyli zo:lı hayva:n, gızımtık goñğır a:k rengde bolya:n hayva:n, ol ağacıñ başına-da çıkıp bilyār.

haras: *masdar* [Ar.] Dilsiz geplāp bilmezlik, peltek.

horsand: (=horsand) *sıf.* Hoş, şa:d, şa:dyan, hoşlık, şa:dlık, hoş ve şa:d bolmaq.

haesang: Ğatı ulı yo:nulmadık ve tıraş berilmedik beyik yüzi düvir düvir da:ş.

haraş: *is.* [Ar.] Peyda:lanılmaya:n za:t, pest mata:, huru:ş cem ‘i.

harş: *masdar* [Ar.] Dırmamak, sıpcırmak.

horoš: *is.* Ğı:kılık, ğahir ğazap, ğavğa, cencel.

horşād: *is.* Gün, güneş.

hars: *masdar* [Ar.] 1. Yalan aytmak, çen bilen bir za:d aytmak, 2. Mi:veli ağacıñ mi:ve önini çen urmak.

hortum: [Ar.] Burun, ulı burun, haşda piliñ burunı, hurtu:m cem ‘i.

harf: *masdar* [Ar.] İymiş yığmak, mi:ve yığmak.

haraf: *masdar* [Ar.] Ğarrılıqdan ‘aqla yetyān zarar, ğocalıqdan ‘aqla yetyān noğşan.

haref: *sıf.* [Ar.] Añlamaya:n, kem ‘akıl, tentek, ‘akılsız a:dam, samsık, na:da:n.

horfe: *is.* Semzek.

harq: *masdar* [Ar.] 1. Dilmek, yırtmak, yarmak 2. Yarık, deşigede aydılyar, huru:k cem ‘i.

herke: *is.* [Ar.] Parçañ bö:leği, geymiñ bö:leği, na:çe bö:lék tike parçadan tikilen dervişleriñ donı, geymi.

harak: *is.* Ha:arak, sarı hurmanıñ bir görnüşi, harak hurması hem diyilyār.

harak: Kiçi eşek, oturlıç, dört payalı eşek görnüšli verzeş edenlerinde onuñ

üstünden bökyärlyär.

ḥarak-çi: *is. veya sıf.* Eşe'ki kirâyne beryân, eşek saklaya:n.

ḥar-gâh: *sıf.* Ulı ca:dır, öy perde, ḥarge ve ḥarmagah diyipde aydilyar.

ḥarguş: *is.* Tavşan.

ḥarm: *masdar* [Ar.] Bö:lmek, dilmek, kesmek, deşmek, barmaq, ğulağna ve burnını deşmek.

ḥorram: Şa:dya:n, hoş, ta:ze, güler yüz.

ḥormā: *is.* Ḥurma.

ḥormā-lu: *is.* Pomazora meñzeş iymiş yu:ka ğabıqlı irengli ğızğilt, güyziñ a:ḥırında yetişän alma ağaca meñzeş yaprakları i:ri ve açık yaşıl bolmalı.

ḥormā-lu bidana: *is.* Horaz ta:cı.

ḥar-magas: *sıf.* İ:ri ve ulı siñek, siñeğiñ ulı hi:li.

ḥarman: Dövük, ḥarman.

ḥarvār: *is.* Eşek yüki, veya: Tebrizlileriñ yüz müni ve üç yüz kilo beraber ağram ölçäği bolan.

ḥarvār: *sıf.* Eşek ya:lı, eşeğe meñzeş.

ḥoruc: *masdar* [Ar.] Bir ca:ydan daşarı çıkmak, daşarı gitmek, daş çıkmak, çıkış.

ḥorus: *is.* Horaz.

ḥoruş: *is.* Ğahar bile ğı:kılık etme, çoşğın, ğalmağal, ğı:ğırma, ğavğa, aḥru:ş ve eḥreş ve ḥareş hem aydılıpdır.

ḥoruş-idan: *masdar* Ğı:ğırmaq, çoşmaq, tolğınmaq, za:rı:nlamak, da:dubi:da:d etmek.

ḥaruf: *is.* Erkek ğuzı, ḥura:fan cem'i.

ḥare: *is.* Yelmeşik ğoyı reñkde bolan palçık, la:y, batğa.

ḥare: *is.* I:zlı ı:zına tirkelen, üste üstine ca:ylanan, ḥaḥar.

ḥor(r)e: *is.* Yağtılık, parlak, a:ydıñlık, nu:r.

ḥare: *is.* Ḥoruldı, ḥor ḥor.

ḥaz: *is.* Ğunduz.

ḥaz: *is.* [Ar.] Yüpékden yüñden

doğalan mata, yüpék parça, ḥuzu:r-ı cem'i.

ḥozzān: [Ar.] Ḥazınaçılar.

ḥazān: *is.* Güyz mevsimi, güyz, ḥaza:n.

ḥazāne: *is.* [Ar.] Ḥazına, pul ve baha:lı za:tlar saklanya:n yer, ḥaza:'n cem'i.

ḥazande: Süyrénci.

hazidan: *masdar* Ö:züñi yüzün ğursağ bile yerden çelmek yılan ya:lı yerden süyrénmek.
has: *sıf.* Erbet, na:kıs ve bozğak a:dam, teleke a:dam.
hesārat: *masdar* [Ar.] Zıya:n çekmek, zıya:n görmek, ta:va:n görmek, zarar görmek.
hesāsat: *masdar* [Ar.] Pestlik, erbedlik, hasi:s bolmak, telekelik, bağıllık, hasu:dlık.
hastegi: Yadavlık, a:rğınlık.
hastegi -nāpazir: Yadavsız, yadamaya:n, i:rğinsiz.
haste: *sıf.* Yadav, a:rğın, inca:n, peteñ.
haste: *is.* Şānik, erik ya:lı za:diñ şāniği.
hosuf: *masdar* [Ar.] Yere girmek, yitirim bolmak, a:y tutulmak.
hasis: *sıf.* [Ar.] Bağı:l, gö:ri:p, hūsyet, husa:s ve aḥse cem'ı.
heşāb: *is.* Gülle ca:yı, haşa:b.
heşāb: *is.* [Ar.] Ağaç satan, ağaç sevdasında bolan a:dam.
hoşk: *sıf.* Ğurı, su:sız, öl da:l.
hoş-āndan: (=hoşk-āndanıdan) *masdar* Ğurutmak, güne ve o:da ğurıtmak.
hoşk-sāl: (=hoşk-sāl) *ism-i mürekkeḥ* Ğurakçılık, kaḥtılık, ekerançılığın bitmedik bolmadık yılı.
hoşke: *is. veya sıf.* Ğurak za:t,

319

ğurı çörék.

hoşkidan: *masdar* Solmak, ot solmağı, ğurımak, ö:nümiñ ğurı:p solmaqlığı.
haşm: *is.* Alcırañlık, ğahır, ğazab, öyke.
haşm-ālud: *sıf.* Ğahırlı bolma, ğahır ğazaba girmek, çaşmak, alcıramak.
haşm-gin: *sıf.* Ğahırda bolmak, ḥayırsız, ğahırlı, ğahırcañ, **haşm-gini:** Ğahırcañlık.
haşen: *sıf.* [Ar.] İ:ri, yoğı:n, teki:z da:l, şap bolmadık, ğaharcañ, bedğılık, oñat dā:l, ḥuşa:n cem'ı.
hoşnud: *sıf.* Göñli hoş, şa:diya:n, hoş ve şa:d, şehdi açık, güler yüz.
hoşu: *masdar* [Ar.] Boyun eñmeklik, kiçi göñillilik, muṭı:´ bolmak, pes pal bolmak.
hoşunat: *masdar* [Ar.] Ğıñralmak, ğaharcañlık, ğahırılanmak, dövir dövirlik, teki:zsizlik.
heslat: *is.* [Ar.] Hıy, ğılık, ḥa:şyet, ḥussa:l cem'ı.
haşm: *is.* [Ar.] Yağı, duşma:m uruşda ğarşı taraf, atışya:n, aytışık edyān, ḥuşu:m ve ḥuşsa:m ve aḥşa:m cem'ı.
hosus: *masdar* [Ar.] Yöritelemek, yoğar görmek, ayratı:nlamak.
hosus-an: Ha:ş bolmak, ´umu:mı da:l, ayratı:n ılaytada.
husus-iyat: *masdar* [Ar.] Ha:şlamak, yöritelemek, ha:ş bolmaqlık, ayratı:nlık.

hosumat: [Ar.] Duşmançılık, yağılık, duşmanlık.

hazer: *sif.* Gö:k, ağacın şahası, gö:klik, çemenlik, gö:k övsüp duran yer.

hezr: [Ar.] 1. Ba:ğın şahası, yaşıl, pudağ, göklik, 2. Bir Pıygambarın a:dı, ol a:b-ı haya:tdan içip hemi:şelik di:ri galan, yiten ve yo:lunu yitiren a:damlara bolsa olara görmip kömek

320

edip yola salya:n, Hazret-i Hızır.

hozrat: *is.* [Ar.] Gö:k, gök reng, gö:klik.

hazu': *sif.* [Ar.] Boyun eñme, mu'tı:' bolma.

hosu': *masdar* [Ar.] Pes pällik etmek, mu'tı:' bolmaq, ö:zin kiçi tutmaq.

hat(t): *is.* [Ar.] Yazğı, ka:ğız yüzüne yazılan za:t cızıq.

hatā': *is.* [Ar.] Na:doğrı, bilinip edilmedik, günäh, yalñışlık.

hetāb: Birine yüzlänip gep aytmaq yüzbe yüz durup söz aytmaq, yüz tutma.

hattāb: [Ar.] Hu'tba ökde bolan, hu'tbe şa:ra:b bolan, yüzbe yüz aytmaq, **fasl-ol-hattāb:** Antdır birine şa:ya:da berilyän buyruk.

hatāt: *sif.* Hat yazma:ğa çeper ve ökde a:dam, hat yazmaq bile meşgu:llanya:n a:dam.

hotbe: *is.* [Ar.] Ha'tı:b kela:mı, va'az ve gürlleme, kita:biñ başlanğıcı ya: söz başısı.

hetbe: *is.* [Ar.] 'Aya:l islāmeklik, öylenmek üç:i:n birine barmaq, islemek üç:i:n barlañ 'aya:l.

hatar: *is.* [Ar.] Helä:kliğe yaqı:n bolan, bir za:d ya: bir a:damıñ hela:k bolmağının ma:yası, şeref ve maqa:m ve ululuk, ha:ta:r, ehta:r cem'i.

hatar-nāk: *sif.* [Ar.] Ha'tra sebep bolya:n za:t, gati ha'tarlı, gorkunçlı.

hat-keş: *ism-i mürekkeb* Çızğıç.

hatmi-farangi: Gül hatmı, gızıl gül.

hotur: *masdar* [Ar.] Ya:diña düşme, ya:da gelme, ya:diña salma.

hotut: [Ar.] Ha'tlar, yazğılar, cem'-i hat.

hette: *is.* [Ar.] Öy salma:ğa bellenen yer, çakli yer, bö:lek yer, tövereğine ca:y üç:i:n hat çekilen yer, ulı şehir.

hatib: *sif.* [Ar.] Gürriñ berici, va'az beryän, hu'tbe

321

oқыya:n a:dam, gürrüñ bermä:ğe ökdä a:dam, gepe çeper hu'teba:' cem'.

hatir: *sif.* [Ar.] Maka:m ulı, şeri:f ve mertebeli, dereceli, a:braylı, sılağlı.

hafa: *is.* [Ar.] Yaşırı:nlık, gizli:nlik, örtgillik, bir za:diñ üstini örtilmäği.

hoffaş: *is.* [Ar.] Yarğa:nat, ya:rı sıçan.

heft: *is.* Yüp halkası, düğün halka.

heffat: *masdar* [Ar.] Yeñil bolmaq, yeñillik, enda:ma, i:şde ya: ‘ağılda ağız bolmadık.

haftān: Uruş geymi, gadı:m zama:nda uruşda geyilyān yüpék doldurlan geyim.

hoftan: *masdar* U:қа gitmek, yatmaq.

hofte: Yatan, u:қа giden, huftekan cem‘i.

hafaxan: *masdar* [Ar.] Yürek urmaq, titrāmek, tutuqlıq, boğulma.

hafegi: *is.* Boğaz tutulma, dem ğısmā, demiñ bermān ölmā:ğē sebeb bolmaq, demikmek.

hafe: *sif.* Boğulma.

hafif: *sif.* [Ar.] Yeñil herekede bolan çaltlıq, yeñillik.

hofye: *masdar* [Ar.] Örtilmeklik, yaşırı:nlıq, gizğenmek, basırğılı, örtğili.

hol: *sif.* Añlamaya:n, na:da:n, ‘ağılsız, tentek, samsıq.

hel(I): *is.* Dost, ya:r, yürekdeş, eħla:l cem‘.

hel: Ma:ldır insa:nıñ burnından gelyān mañqa, burun suvı.

hol: *is.* Kül, ğu:r, halvare diyipde aydılyar.

hal(I): Sirke, ğala:l cem‘i.

halā’: *is.* [Ar.] 1. Boş yer, ğalvat yer, 2. Ha:cat ğa:na, tuvalet ma‘nıda.

halā’ek: [Ar.] Dörädilānler, yaradılanlar, ğala:yıq, a:damlar, cem‘-i ğali:fe.

halās: *masdar* [Ar.] A:zadlıq tapmaq, neca:t tapmaq, boşamak,

322

erkinlik ğutulmaq, ğutulma.

holāse: *is.* [Ar.] Saylanan, arassa, saylap seçilen, seçilen za:dıñ neti:cesi, cem-i neti:ce.

halāf: *masdar* [Ar.] Oñuşmazlıq etmek, ğarşılıq, boyun yoğı:nlıq, Farsça: Yalan, na:ħak ma‘nıda.

helāf: *is.* [Ar.] Beyd, sövit, ağacıñ bir görnüşi.

helāfat: *masdar* [Ar.] Biriniñ ornunu tutmaq, ğali:feliğ eytmek, ima:mılıq, orun basar, nayıplıq, pıyğambarın yerine oturmaqlıq, ema:rat, ima:mat.

halāq: *is.* [Ar.] Neşi:b, peyda:, nep.

hallāq: *sif.* [Ar.] “Şıyğā-ı muba:lağā” köp doredici, doreden, yaradan, Allah te‘a:lanıñ a:dlarıñ biri.

helāl: *is.* [Ar.] 1. İnçecik ağaç, di:ş sınçağıma:ğā kiçi çöpcağaz, 2. Za:dı deşilyān narse ve öyleriñ ve za:dıñ a:rası, her bir za:dıñ içi ma‘nıda.

helāl: [Ar.] Fesa:d, ğara:bçılıq, a:radan gitmeklik, cem‘-i ğalal.

hallāl: *sif.* [Ar.] Sirke satan, sirke tutya:n.

halabān: *sif.* Uçan sürici, ğava: peyma sürici, uçya:n süryān.

hellat: *is.* [Ar.] Doğanlıq, do:stluq, ğala:l cem‘i.

halac: *is.* [Ar.] Türk tayfasının a:dı, Save, Kum ve Irak diyin şehirlerde oturumlu, Halacista:n a:d olardan alınmıştır.

holoc: *is.* [Ar.] 1. Enda:mı titrâvik a:damlar, nesebi şekli bolan kavım, 2. ‘Ömer Bin Hathta:b zama:nında ya:şaya:n ‘Arabların bir bö:leği.

halhâl: ‘Aya:lların zi:net üç:i:n eline ve ayağına da:kya:n şayı, sepi, hâla:hıl cem‘i.

halt: *masdar* [Ar.] Ğatışmak, ğarışmak, bir za:dı bir z:ad bile yuğurmak.

helt: *is.* [Ar.] Bile yuğurlan za:t, ğatışan za:t, ğakılık, aħla:t

323

cem‘i.

hal’: *masdar* [Ar.] Düybünden yolmak, yerinden ğofarmak, ayırmak, i:şden boşadmak.

hal’: *masdar* [Ar.] Tala:k bermek, ‘aya:lıñ mehrin bağışlap veya: ondan ma:l alıp tala:k bermegi.

hel’at: *is.* [Ar.] Ulı beyik a:damiñ tarafından tikgili geyimi birine halat sovğat bermek, halat, serpa:y, hul‘ cem‘i.

holf: *is.* [Ar.] Sözinde tapılmasızlık, va‘daña ‘emel etmäsizlik, va‘de hila:flık.

hulf: *is.* [Ar.] I:z, sired, yeñse, hulu:f cem‘i.

halaf: *is.* [Ar.] Ferzend, şa:liħ oğul, ehla:f cem‘i.

holafâ’: [Ar.] Hali:feler, cem‘-i hali:fe, Hulafayı Ra:şidi:n, Hâzret-i Resu:l vefa:t bolandan soñ yu:rtda hali:felik edenler, Ebubekir, ‘Ömer Bin Hathta:b, ‘Osma:n Bin ‘Affan, ‘Ali Bin Ebuťa:lib.

halq: *is.* [Ar.] Dörä:n, yaradılan, yaradış, yaradılanlar, dörädiş.

halq: *masdar* [Ar.] Dörätmek, yaratmak, yaradılış.

holq: *is.* [Ar.] Hıy, ğılık, ‘a:dat, aħla:k cem‘i.

helkat: *is.* [Ar.] Dörädiliş, za:t, yaradılış, hıy, bolış.

helal: *is.* [Ar.] İ:şe bozğınlık salma, fesa:d, deşik, ra:yı ça:şırma, iki za:dıñ açılmağınñ, hâla:l cem‘i.

helm: *is.* Burun suvı, mañka, ğa:kılık, hel ve hi:l ve helle ğaharda diyilyär.

helm: *is.* [Ar.] Do:st ve ya:r, keyik yatağı ve ğoyunıñ yağı ve içeğesi.

holu: *is.* Helv, şapta:lıñ bir ğörnüşü.

holov: *stf.* [Ar.] Boş, yeke, yalnız, ihla‘ cem‘i.

halvat: *is.* [Ar.] Boş ca:y, yekelik, a:damsız çola yer halva:t cem‘i.

holud: *masdar* [Ar.] İmıklı ğalmak, hemi:şe bolmak, mıda:malık,

324

ölmez yitmezlik.

holus: *masdar* [Ar.] Ayratı:n bolmak, pa:k bolmak, sa:dalık, tüys yürekden.

ḥalic: *is.* [Ar.] Derya:nıñ deñiziñ yer ğarnına giryän yeri, deñiziñ deya:nıñ yere a:ralaşan yeri-bö:leği, derya:nıñ ğayra, tofrağa giryän bö:leği.

ḥalife: *is.* [Ar.] Biriniñ yerinde oturya:n ve oturdılya:n, orun basar, biriniñ yerine ğara:matı boyun alıp oturan a:dam, pıygambarıñ yerine ya: ıma:mıñ yerine oturan ima:mılığı boyun alan, ḥala:'if, ḥulefa:', ḥali:fe cem'i.

ḥalifa-tol-lāh: A:dam, ebu'l-beşer.

ḥalil: *sıf.* [Ar.] Mehirlı do:st, yürékdāş do:st, vefa:lı do:st. ehla' ve ḥala:n cem'i. Ḥali:lu'llah: Ḥazret-i İbra:himiñ lakabı.

ḥam: *is. veya sıf.* 1. Ğı:şık, tavlı, bükir, eğri, za:'id, yıǵrık. 2. Ta:mıñ eyva:nı veya: taķı ve ğış öyi diyipde aydılyar, 3. Kemend ve yaşaçda bolan tav, buyra.

ḥom: *is.* ş. m. Ḥum, ulı yasalan tañsıqdan ga:p, ulı küyze.

ḥom(m): *is.* [Ar.] 1. Tavıǵıñ keteği, ketek ve qodaq, 2. Mekkede bir ğuyıñ a:dı.

ḥomār: [Ar.] Mestliǵıñ ı:zından gelyän ḥa:lat, mestliǵdän soñ gelyän yağday, ḥuma:r, sarḥoş.

ḥemār: *is.* [Ar.] Ça:dır, 'aya:llarıñ özetğisi, örtincesi, örtği, aḥmere cem'i.

ḥammār: *sıf.* [Ar.] İçği satya:n, 'araq satya:n, şara:b satya:n.

ḥamān: *is.* Kema:n, ya:y.

ḥomān: Bir hi:l ot, otuñ bir görnüşi.

ḥemmān: *sıf.* [Ar.] Pest ve erbet a:damlar, her za:dıñ erbedi.

ḥompāre: *sıf.* Topıñ güllesi, heva:da yarılıya:n ulı topıñ güllesi.

325

ḥarm: *is.* [Ar.] Ḥumardır ve üzümüñ suvı, 'araq, şara:b ya:lı mest ve sarḥoş edyän içği, köplenç şara:ba aydılyar.

ḥomre: *is.* [Ar.] Ḥom, kiçi ḥom, 'Arabça ḥumre diyilyär.

ḥoms: *is.* [Ar.] Başden bir, aḥma:s cem'i.

ḥamse: *is.* [Ar.] Baş, sa:n yüzünden baş.

ḥamuş: *sıf.* Sönük, dımıp oturan, ümsüm.

ḥomuş: [Ar.] Deyérmämäk, dö:rçelemek, cem'-i ḥameş.

ḥamyāze: *is.* Pa:llama, u:qısızlıqdan ve ya:davlıǵıñ ı:zından gelyän yağday, pa:llama.

ḥamidān: *masdar* Eñilmék, bükrelemek, göykérmek.

ḥamide: *is.* Eñilen, bükürelen.

ḥamir: *is.* [Ar.] 1. Arpa buǵdayıñ unına su: ğarıp ḥamı:r ma:ya ğatılan nārse 2. Buǵday ḥamı:rı veya: arpa ḥamı:rı, ḥamı:r.

ḥannās: *sıf.* [Ar.] 'Aza:zıl, şeyta:n şıfat a:dam, teleke a:dam, şeyta:n, şeytana meñzeş a:dam.

ḥonsā: *sıf.* [Ar.] 1. Ne erkek ne 'aya:l, erkektiği 'aya:ldığı belli bolmadıq, 2. Bi:kā:r ve i:şsiz eşersiz ma'nıda.

hançar: *is.* Yiti iki yüzli pıçak, gama a:dında, hançar.

handān: *sıf.* Gülp duran, güler yüzli, a:çık, güleğer, güleğer, şa:dyan.

handān-dan: (handānıdan) *masdar* Güldürmek, güldüretmek, köşdirmek.

handak: *is.* [Ar.] Şehir daşma duşma:na gırmağe yo:l berilmezlik üçı:n gızıya:n, terıñ, gi:ñ car ve çukur, hāndak.

hande: *ism-i masdar* Beğenciñden gülünyān gülki, yılğırma, gülki.

hande-dār: Gülmä:đe sebeb bolma, gülkili, külkinçli.

handıdan: *masdar* Yılğırmağ, gülmek.

henzir: *is.* [Ar.] Doññuz, gara keyik, hena:zır cem'i.

326

hu: (=huy) *is.* Endik etme, 'a:dat, ğılık, hulğ.

hav: Ekerançılık a:rasında bityān bir hi:l haşal ot.

hāb: U:kı.

hābāndan: (=hābānıdan) *masdar* Yatırmağ, u:ka: gitdirmek, u:klatmağ.

hāb-gāh: *sıf.* Yatıly:a:n yer, yatıly:a:n otağ, yatağ ca:y, yatağ ha:na, yatalğa yer.

hābidan: *masdar* U:ka: gitmek, u:klamağ.

hābide: U:kılan, yatan, ha:latda, u:kıda bolan, dınç alan.

hāce: *is. veya sıf.* 1. Eye, ser ve a:ğa, Huda:y, şeyh, 2. Erkekliği bolma:n, ğurra.

hār: *sıf.* Pest, bi:çāra, 'aci:z, ho:r-homsı, zeli:l.

hār: [Ar.] Sığır mulaması, ğoyun veya: şana sesi.

hār-bār: *sıf.* İyilyān iymit, rızklar.

havārec: [Ar.] Hāracalar, Musulma:nlarıñ bir bö:leği ya'nı bir şayfası 'Ali Bin Ebuřa:libiñ sipahlarıñıñ ya:ra:nları Mu'a:viye bilen Őufyan a:dli uruşda Ebumusa Eş'arınıñ 'Amr-ibni Bin 'A:sdan a:ldanmağlıđıñ neticesinde ol Hāzrete ya'nı 'Ali Bin Ebuřa:libe ğarşı bolanlar.

hāst: *ism-i masdar* Hā:yış, isleğ, dilek.

hāst-ār: *sıf.* İsleyci, hā:yış edici.

hāsegār: *sıf.* Biriniñ ğı:zına öylencek ođlunıñ ata ve enesi şarafından ğudalığa barya:nlar, yiğit şarapdan ğı:za ğudalığa barya:nlar.

hāstan: *masdar* Hā:yış etmek, istemek.

havāter: [Ar.] Hā:tırlar, isleğler, cem'-i hā:tır.

hāndan: *masdar* Okımağ, kita:p ya: ruzna:ma okımağ, çakılık etmek, mı:hma:nlığa çağırmağ.

327

hāhān: *sif.* İsləyān, hā:yış edyān.

hāhar: *is.* Ğı:z doğan, ‘aya:l doğan, ğı:za, uya.

hāheş: *ism-i masdar* Arzuv, isleğ, hā:yış, yüzeriş.

hāheş-mand: *sif.* Hā:yış bolan, hā:yış edici, yalbarıcı, yüzerici.

hub: *sif.* Ğavı, yağşı, ö:z oñat, yeğ, hā:llanan.

hub-ru: *sif.* Avadan, gözel, görnikli, hubru:ya:n cem‘i.

hod: *is.* Eşidici ve sözleyci a:ralığında yo:k bolmadık a:dam, hod men, **hod-şamā:** Meñ ö:züm, sen ö:züñ.

hod-bin: Menlikli, ulumsı, di:ñe ö:züne göñli yetyān.

hod-pazir: *sif.* Endik edici, övrenişān, aħla:klanma.

hod-hāh: *sif.* Özünü tutya:n, özünü ğayrılardan iler göryān, ğavı göryān, ulumsı menlikli, men menlikli.

hod-dār: *sif.* Şabırlı, dözümli.

hod-ru: *sif.* Özi gö:ğeryān ot, vahşı ot, yabancı ot, haşal ot.

hod-rav: *sif.* Ö:z özi yo:la düşyān, maşın, otomobil.

hod-setā: *sif.* (= hod-setāy) Öyinceñ, ö:züñi ğavı göryān.

hod-setā’i: Maħtanmağ, övinmek, pardaqlanmağ.

hodsar: *sif.* Ö:z iradesi ve meyli bilen i:ş edyān, başına giden, қа:nu:na, düzğüne boyun eñmeyān, boynı yoğı:n, başsız bara:t.

hod-kār: *sif.* Ö:z ö:zi yo:la düşyān, maşın, otomatik.

hod-kām: *sif.* Ö:z başına giden, tak erkin, başdağ.

hod-kamegi: Ö:z

328

başınalık, tak erkinlik, ö:z başdağlık.

hod-koşi: *ism-i masdar* Ö:züñi öldürme, ö:z ca:nına kaçd etmek.

hod-kafā: Ö:z başını ve öyünü çaraya:n.

hod-namā: *sif.* Ö:züni ve i:şini bilekilere göz edip görgezyān, övinceñ, pangkı.

hod-nevis: Cevherden ğovrdan telembeçiğni nasgo:sını doldurıp hağ yazıya:n ğalam, devata batırmanı ı:zını üzmāni yazya:n ğalam.

hur: *is.* Gün, ğoyaş, ğüneş.

hur: *is.* Hürşidi: a:yıñ on birinci ğüni.

hor: *ism-i masdar* İymit, iymeli iymit.

havar: *is.* [Ar.] Sustlık, ğorlık, ‘aci:zlik.

havr: Derya:mıñ bir şahası, Fars ğaliciniñ şa:ħa:ları, Musa, ğavrı ve minab.

horāk: *is.* İymit, ta‘a:m, ğaza, bir neferlik iymit.

horāndan: (=horānıdan) *masdar* Damak iydirmek, iymit iydirmek.

hordan: *masdar* İymek, ağza salmak.

horşid: *is.* Gün, güneş.

hoş: *sıf.* Şa:d, ğavılık, beğenç.

hoş-āmad: *is.* Birine hoş geldiñ diyip aytmaq, hoş geldiñ diymek.

hoş-āvāz: *sıf.* Yoqumlu ses, onat a:va:zlı, hoş a:va:zlı ğuş.

hoş-āyand: Ğa:lalanan, maqullanan, sözi ya: bir za:dı biri Ğa:lap hoşına gelmek, biriniñ hoşına gelyān sözi ya: bir za:dı aytmaq.

hoş-baht: *sıf.* Bahtlı, a:kbahtlı, ıqba:llı,

329

devletli.

hoş-bu: *sıf.* Ğavı ı:slı, ı:sı yoqumlu, 'ıtır ı:slı.

hoş-bin: *sıf.* Ğavı göz bilen Ğaraya:n, bed ğüma:nlık etmeyān, oñat göz bilen serādyān.

hoş-bini: Yağşı göz bilen Ğaramaqlık, ğavı ser etmeklik, hoş ba:ver, inancañ.

hoş-hesāb: *sıf.* Berĝisini vaĝtında üzyān, va'desine doĝrı durya:n, yağşı Ğarayışlık.

hoş-ru: *sıf.* Avadan, güzel, görmeĝey, görnikli, güler yüzli, mehriba:n, gerçek.

hoş-zabān: *sıf.* Oñat dilli, dilevar, Şi:ri:n sözli, sözi yoqumlu, süyci dilli.

hoş-saliķe: [Far.-Ar.] Ğavı salıķalı bolan, hövesceñ, ğavı za:t saylap alya:n.

hoş-sobat: *sıf.* [Far.-Ar.] Şi:ri:n sözli, süyci dilli, gepi yoqumlu.

hoş-ķāmat: *sıf.* Boyı çekimli, ğavı sırtlı, on iki enda:mı müyesser bolan.

hoş-goftār: *sıf.* Süyci sözli, süyci dilli.

hoş-gel: *sıf.* Güler yüz, avadan, görnikli, ĝaşın görmeĝöy, gözél.

hoş-maze: Da:dlı, taĝa:mlı, her za:dıñ taĝa:mı ğavı bolan lezzetli.

hoş-manzar: Onat görnüşli, görnükli.

hoş-nām: *sıf.* A:dlı, abraylı, emi:n, doĝurçıl, köpçilikde ğavı a:d alan, a:dı ğavı çıķya:n.

hoş-nud: *sıf.* Şa:dyan, hoşha:l, ra:zı, köplenç (hoşnud) su:ratında yazılyar.

330

hoş-vaķt: *sıf.* [Far.-Ar.] Göñli hoş, Şa:d, vaĝtı hoş bolan.

huŝe: Üzüm, Ħurma Ő. m. leriñ hu:şesi, hu:şe, salkım.

havz: *masdar* [Ar.] Suva çümmek, bir i:şde fikre batmaq, o:ya batmaq.

havf: *masdar* [Ar.] Ğorķmaq, ĝorkı, ĝorkınc.

havf-nāk: Eyminci, ayılĝanç, ĝorkunçlı.

huk: *is.* [Ar.] Doñguz.

huk-e-vaşi: Mekecin, yeke ğapan.

havl: *masdar* [Ar.] Ğavı saklamak, eyelik etmek.

haval: *is.* [Ar.] Ğuda:y te‘a:lanıñ beren naz ni‘meti.

hun: *is.* Ğa:n.

hun-āşām: *sıf.* Ğa:nhor, bi:rehim, doñ yürek a:dam, a:dam öldürici.

hun-ālud: *sıf.* Ğa:na bulaşan, ğa:na boyalan za:t, ğa:na yuğurlan.

hun-ābe: *sıf.* Ğa:n suv, ğa:nlı ya:ş, ğa:n bile suv.

hun-hār: *sıf.* Ğa:nhor, a:dam öldürici, ğa:n içici, yalmavız.

hun-hān: *sıf.* Ğa:n isteyci, ğa:n alıcı.

hun-sard: *sıf.* A:ram, şabırlı, añsatlık bilen ğaharı gelmeyän, cıdamlı, şabırlı.

hun-sardi: Cıdamlılık, şabırlılık, ca:yhlık.

hun-garm: şabırlı 1. Ğa:nı ğızğın bolan, 2. Kina:ye sözünde mehriba:n ve ısnişık a:dam diydiği.

huni: *sıf.* Ğa:nlı, ğa:na ba:ğlı, a:dam öldiren.

hunin: *sıf.* Ğa:na ba:ğlı bolan, ğa:na bulaşan, ğa:nlı, ğa:na

331

boyalan.

hiş: *is.* Ğarındaş, ğarındaşlığı bolan, ilen çalan.

hiş: *sıf.* Birinci ve ikinci ve üçüncü şahş, müfred ve cem‘ a:d çalışması, ö:z.

hişāvand: Doğan ğarındaş, hişa:venda:n cem‘i.

hiştan-dār: *sıf.* Cıdamlı, şabırlı, bed işlerden ö:züni saklaya:n.

hiyābān: *is.* Ulı yo:l, şehir a:rasındaki ği:ñ yo:l, ulı köçe.

hiyābān-gard: *sıf.* Ğıya:ba:nlarda bi:derek gezyän, bi:kā:r, beyhu:de Ğıya:ba:nlarda ığıp yörän sallah.

hiyār: *is.* [Ar.] Erkli bolan, ö:z erkinde bolma, bir edilen sevdanı bozmağna ya: bir i:şi yerine yetirmä:ğe erki bolma.

hiyār: *sıf.* Erkli eye, ihtıya:rı bolan, her za:tdan bellänen.

hiyār: [Ar.] Ğayır i:şli, cem‘-i Ğayr.

hiyār: *is.* Ğıya:r, çi:ğ iyilyän uzı:n gök ö:nüm iymiş, Ğıya:r.

hiyār-şur: *ism-i mürekkeb* Duzlı suva yatırlan Ğıya:r, duzlı Ğıya:r.

hiyāt: *is.* [Ar.] İğne, temen.

hayyāt: *is.* [Ar.] Tikici, eğin eşik, geyim gecim tikyän.

hiyāl: *is.* [Ar.] Ğaya:l, zihne gelyänler, vehm, ğüma:n, eéhile cem‘.

hiyāl-andiş: *sıf.* Fikri pi:şesi, Ğaya:latda bolan, ‘a:lem Ğaya:lında bolan.

hayyām: *sıf.* [Ar.] Ça:dırda geçiryän, ça:dırda ya:şaya:n.

ḥiyānat: *masdar* [Ar.] Ḥiya:nat, uğırsızlık, na:doğrılık, eğrilik, dağallık, dönüklük.

ḥiyānat-kār: *sıf.* Pi:şesi i:şi ḥiya:nat etmekte bolan, ḥa:'in, na:doğrılık edyān.

ḥayr: *is.* [Ar.] Ğavılık, yağşılık, ḥayır, şeriñ tersi, ḥayyu:r cem'i.

332

ḥir: *sıf.* Ça:şgın, ḥayra:n, sergezdan, alcıran.

ḥayyer: [Ar.] Saḥa:vatlı, co:ma:rt, kerim, ḥayır i:şli, ğatı ḥayır yo:lida bolan, ḥayır i:şi köp edyān, berimli, saḥa:vatlı.

ḥeyrāt: [Ar.] Ḥayır i:şler, şadaqa, köpçiliğe peyda:lı i:şler, mesciddir medrese ve küfri salma ya:lı.

ḥire: *sıf.* [Ar.] 1. Perva:ysız, kellesiz, kelle perva:y, çep, herze, cedel, şermsiz, 2. Ḥayra:n ve na:ma etceğini bilmeyān, ḥayra:t cem'i.

ḥayyare: *sıf.* [Ar.] Co:ma:rt 'aya:l, mü'ennes-i ḥayır.

ḥire-sar: *sıf.* İla:laşmaya:n, çep, ğıñız, kecca:l, ça:şgın, kelle perva:y, yüziniñ uğrına bolan.

ḥiz: *masdar* Tavısmak, bökmek, di:va:rıñ taqçanıñ yerden beyikliği, belendlik.

ḥizāb: *sıf.* Suvıñ mevci, tolkun, ğum.

ḥis: *sıf.* Öl, öl deĝen za:t, ıĝa:l, çiĝ.

ḥiş: *sıf.* Azal, azal demir.

ḥiş: Bir hi:l keten parça, ondan düşek ve perde ve başĝa za:tlar tikilyār, ḥayu:ş ve aḥya:ş cem'i.

ḥit şodan: *masdar* Uyalmaq, utanmaq, kiçelmek.

ḥik: *is.* Yayık, meşik.

ḥeyli: [Far.- Ar.] 'Arabi çeşmeden alınan, köp atlılar, ḥi:l, Farsçada köp, kan ma'nıda.

ḥim: *is.* Ğılık, ḥaşıyet, Farsda pi:s ĝılıklı, teleke aḥla:kılı, dā:li, telbe, dı:va:na diyip aydılyar.

ḥayme: *is.* [Ar.] Çadır, sa:yaba:n, ḥaya:m ve ḥeyim cem'.

ḥayu: *is.* Tüykirik, ağız suvı, ĝa:kılık.

333

de: Fars eli:pbiysiniñ onuncı ḥarfı, muña dal diyipde aydılyar, ebced ḥasa:bında ş (dört) bolyar.

dā'er: *sıf.* [Ar.] Aylanya:n, çarḥ urya:n, a:ba:d, ber kara:r, berk, aylanıcı, dolanicı, ba'ir da:l.

dā'ere: *is.* [Ar.] Ḥalka, testeĝelek çızık, bir za:diñ tövereğini ĝurşap alan teĝelek çızık, deva:'ir cem'i.

dā'erat-ol-ma'āref: *sıf.* [Ar.] Bütü:n, 'ılmı ve ebedi sözleriñ yörelgesi bolup eli:pbiyniñ tertı:bi bilen ö:z içine ıylan sözlük kita:bı, ferhengna:ma.

dā'em: [Ar.] Hemi:şe, ımıklı, mıda:m, zo:l.

dā'en: *sıf.* [Ar.] Va:m berici, alğılı, va:m besleyci.

dā'i: *is.* Eceñ erkek doğanı, da:yı.

dābbe: *is.* [Ar.] Yerde yürüyän

334

hayva:n, köplenç eşek ulağ ve düye ya:lı za:tdan 'ıbarat, deva:b cem'ı.

dāhel: *is.* [Ar.-Far.] Giriyan, içeri, gebryan, iç, içeri, daşar da:l.

dāhol: *is.* 1. A:vandanıñ a:vçınıñ a:vı tutmaq üçi:n beceryän duzağı, 2. Padşahlarıñ işiği dergası, bosağası ma'nıda.

dāhele: *is.* [Far.-Ar.] Bir za:dıñ içi, daşarı da:l, mü'ennes-i dahil, deva:hil cem'ı.

dād: *is.* 1. 'Adl, inşa:f, bağışlayış 2. Car, gı:kılığ ma'nıda.

dādāş: *is.* Erkek doğan.

dād-bahş: *sıf.* 'Adl inşa:fi bağışlayıcı, da:d berici, da:dbahşı, 'adllılık, inşaflılık, 'emeli, 'a:dil.

dād-ḥāst: *is.* Şika:yat bericiniñ da:dgah yazya:n 'arızı ḥa:lı, 'arızası.

dād-ḥāh: *sıf.* 'Ada:lat isteyci, zulm edilen a:damıñ ḥağ üçi:n da:dgah beryän, 'arızı ḥa:lı, 'arızası, ḥağ taleb edyän.

dādar: *is.* Doğan, doğan ya:lı do:st.

dādar: *sıf.* Emi:n, 'ada:latlı, da:der a:sma:n, Huda:y ta'a:la.

dād-ras: *sıf.* Zulum ve sütem astına galan, a:damıñ da:dına, 'arızı ḥa:lına yetişıyän, kaızı, gı:kılığına yetyän.

dād-rasi: Biriniñ da:dına ve 'arızasına yetişmek, şika:yat ediciniñ 'arızasına yetişmek, ser etmek.

dād-setān: *is.* 'Adl isteyci, ḥağ isleyci, her bir ḥalkınıñ ḥağını bermä:ni zo:r

335

edyän taraftan ḥağını alıp beryän a:dam, devletiñ numa:yendesı ve müdde'i'l-me'mum.

dād-setān: *ism-i mürekkebe* Da:d bile inşa:fiñ meka:nı ca:yı, da:d berip emi:nlik edilyän yer.

dād-sarā: *ism-i mürekkebe* Da:dgosteriniñ bir bö:lümi, bir na:çe ba:zperes ve da:dyardan 'ıbarat, da:dsita:nıñ baş tutunlığında bir na:çe ba:zperes ve da:dyarlı bolan da:dgosteriniñ bir bö:lümi.

dād-gāh: *sıf.* Da:da 'arıza yetişıyän yer, 'arza, şika:yat da'va:lara yeşılyän eda:re, ḥağ alıp beryän eda:re.

dād-gar: *sıf.* 'Adl berici, 'adl alıcı, 'a:dıl ve 'ada:latlı, Huda:y te'a:lanıñ şıfatlarınıñ biri.

dād-gostari: *ism-i mürekkebe* Hukukı ve ceza:’i işlere yetişiklik edyān vaza:reḥa:na ya:eda:re, ozal oña ‘adliye diyip aydıyardı, da’va:lara yetişiklik edyān yöri:te eda:re.

dād-an: *masdar* Bermek, bir za:dı birine tabşırmaq, bağışlamak, gavşırmaq.

dād-nāme: *ism-i mürekkebe* Da:dga:nıñ hökmi yazılan yarlık, ka:ğız, hüküm haṭı, ferma:n haṭı.

dād-va-bidad: Ğı:kçık, car çekme, ğı:kılık.

dād-vār: sıf. ‘A:dıl, ‘ada:latlı.

dād-o-setad: *masdar* Alış beriş, sevda, satış.

dād-va-faryād: *ism-i mürekkebe* Ğalmağal, ğı:kılık.

dād-yār: *ism-i mürekkebe* Da:dsita:nıñ orın basarı, köpçülik vekı:li.

dār: *is.* A:damı da:ra asılya:n ağaç, da:r ağacı.

dār: *is.* [Ar.] 1. Öy, saray, 2.

336

Şehir ve tayfa ma’nıda, diya:r cem’i.

dārā: *sıf.* Ba:rlı, za:dlı, ma:llı ğaralı, ğurplı ba:y.

dārā’i: *is.* Ba:ylık, ma:l mülk, sermaye, 2. Yığırçık yüpék parçanıñ a:dı, da:ra’i.

dārā’i: *is.* Salğıt-ma:lyat alya:n eda:re, yu:rduñ girdecisine ve çıkdacısına yetişiklik edyān eda:re.

dārābi: *is.* Portakal maşğalasından bolan ondan ulıra:k turşılanc limon ve turunc ta:vi:re mi:ve.

dārābi: *sıf.* Da:ra şehrine bağı bolan a:damlar.

dār-ol-amān: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Emniyeti ve havfsız dı:nçlık ve ıra:hatlık bolan ca:y, Kerman şehrinıñ ilki a:dı.

dār-olbağā’: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Kıya:mat, a:hırat, maşşer.

dār-ol-ḥalāfe: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Hıla:fatıñ merkezi, İsla:m ḥali:fesiniñ bolya:n ca:yı, düynäyān yeri, ğadı:m Kaçarlar zama:nıñdaki, Tahranıñ a:dı.

dār-ol-salam: *ism-i mürekkebe* [Ar.] 1. Salğıt sarayı, behişt, cennet, 2. Bağdad ve Dımaşş şehirleriñ laqamı.

dār-ol-funun: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Dürli hünlerleri övrenilyān ca:y, 1268-inci hicri kameri yılda açılan Tahran’da bir Debirista:nıñ a:dı, Eropada bolan yoğar medreseleriñ formında, Naşrü’ddi:n Şa:hıñ zama:nıda Emi:r-i Kebiriñ himmeti bilen Tahran’da salnıdır.

dār-ol-macānin: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Dā:li saqlanya:n ca:y, dāli ḥa:na, di:va:ne ḥa:na.

dār-kub: *ism-i mürekkebe* Da:ş deşen, a:dında bolan ğuş.

337

dāru: *is.* Deva:, da:rı derma:n.

dāru-ḥane: *ism-i mürekkebe* Deva: ḥa:ne, yöri:te derma:n satılya:n dükān,

dār-uğē: *is. veya sıf.* [Türk] Her bir toparıñ ya: sınıfıñ başlığı, o:baniñ başlığı, ya:ş ulısı, ğadı:m dövirde şehri ğo:rap sağlaya:n ğaravıllarıñ pa:sba:nların başlığına berilyän a:d.

dāru-inist: *is.* [İng.] Darviniñ ‘ılmı yo:lunu ızarlaya:n, Darwin yo:lı eyeryän, Darviniñ ı:zına düşyän.

dārvinism: *sıf.* [İng.] Engek, Darwin ‘ılmı, Darviniñ beren te’orisi, yo:l yordası.

dās: *is.* Orağ, otdır ve arpa buğday ya:lı narsanı urılya:n ğural.

dāstān: *is.* Kışse, başdan geçen efane, ğaka:t, dessa:n.

dāş: *is.* Tamdır, küre, yörü:te kerpiç ve kü:ze ve ş. m. bişirilyän ta:mdır.

dāştan: *masdar* Ba:r bolmağ, bolmağ, ba:rılığ.

dāğ-dār: *sıf.* Dağlı, dađıñ eşeri bar bolan, dağdide, muşibet başına düşen.

dāğdide: *sıf.* Oğlı veya: ğarındaşlarınıñ ölmäğindän yüreği yanan, yüreği dağlı, yüreği inca:n, yüreği dağlı muşibet başına düşen.

dāğ kardan: *masdar* Ğatı ğızdıрмаđ, közli demir bilen insa:nı ya: ğayva:nı enda:mını tağma basmağ, eşek, sığır ya: ağ ya:lı ma:la tağma basmağ.

dāl: *is.* Ğarağuş yırtıcı ğuş, ya:ban ğuş, a:vlaycı ğuş.

338

dāl(l): *ism-i fa’il* [Ar.] Yo:l görkezici, dela:let edici, yo:la salıcı.

dālān: *is.* Üsti örtğili, zal, havdan.

dām: *is.* 1. Ya:ban ğayva:nı, keyik, su:ğın, 2. Ğoyun, sığır, ağ, düye ya:lı bağılya:n ve sağlanya:n öy ğayva:nları.

dām: *is.* [Far.] Ğa:nım, bi:bi, ğa:tın, ‘aya:l, iki neferlik toğalağ mehirlı şaτραnç, öy yo:lı.

dām: *is.* Ğapan, duzağ, tor, da:radan.

dāmād: *is.* Kü:reken, ğiyev.

dāmān: *is.* (=damen) Etek, sin.

dām-parvar: *sıf.* Ma:l bağya:n ve sağlaya:n.

dāpezeşk: *ism-i mürekkebe* Ma:l ğaranıñ ğayva:nlarıñ tabibi ve doktorı.

dāman: *is.* Etek, ğıra, sin.

dāman-gir: *sıf.* Etek tutıcı, eteği sağlaycı, kina:ye sözi birinden ya: bir za:tdan birine yetişyän alcırañlı selteñ ve a:damı sağlama:ğa ve durma:ğa mecbu:r edyän za:t.

dāmāne: *is.* Eteğe meñzeş, etek, ğıra ya:lı, dađıñ eteği, dama:na, da:ğ eteği.

dān: *is.* Dā:ne, otuñ tohımı, buğday, da:rı, şānik, iymiş tohımı.

dān: Pesavend, kelemenıñ a:hrında ğelyän süyreltđi, yer ve orın ve ğa:p mağnalarda, ça:ydan, yağdan diyin ya:lı.

dānā: *sıf.* Bilici, bilgiç, ‘a:lım, ‘ağılda:r, da:na, ‘ağılı, payğaslı.

dānestan: *masdar* Bilmek ve a:gah bolmak, bilmek, tanımak, bir maṭlaba ya: bir za:da dönüşmek derek etmek.

dāneş: *ism-i masdar* Bilicilik,

339

bilimlilik, 'ılımlılık, da:nalık, fera:satlılık, paylaşlılık.

dāneş-āmuz: *sıf.* Bilim övrenyān, şa:gird-i medrese, oқuvçı.

dāneş-cu: *sıf.* Da:nış talep edyān, da:nışgahda oқıya:n, yoқar oқuv oқıya:n, ta:lib.

dāneş-sarā: *sıf.* 'İlim öyi, bilim övredilyān ca:y, oқuv ca:yı, mu'allim terbiye berilyān ca:y, mu'allim terbiyelenyān yer.

dāneş-gāh: *sıf.* Tama:m 'ılımlarıñ tedris bolya:n medresesi, bilim ve 'ılım ca:yı, na:çe danışkededen 'iba:ret bolya:n ulı 'ılmı eda:re, üniversite, yoқar okuvca:yı.

dāneş-gar: *sıf.* 'İlim bilimli bolan danışmend, da:nış ehli.

dāneş-mand: *sıf.* Bilimli, da:na, 'a:lım, fera:setli.

dānehor-e-hākestari: Çırlak.

dāhi: *sıf.* [Ar.] Hoşya:r, zereng, fehimli, fera:setli, deha:ten cem'ı.

dāye: *is. veya sıf.* Övey ene, eneke, enelik, biriniñ ça:ğasına süyt berip ekeleyān 'aya:l.

da'b: *is.* [Ar.] Endik, 'a:dat, gılık, yo:l yorda, dap dessu:r.

dabbāğ: *is. veya sıf.* [Ar.] Deri ilici, hāla:l olya:n hayva:nlarıñ derisini hā:mımı eylā:p beceryān a:dam.

dabestan: *is.* Başlangıç mekteb, medrese.

dabbe: *is.* [Ar.] Yağ ve ş.m. za:dı göyulya:n ga:p, Farsça lorang diyilyār, Türkmençe debbe diyipde aydyarlar, deba:b cem'ı.

dabir: *is. veya sıf.* Yazıcı, debirestanda şağirdlere ders beryān

340

a:dam, orta mektebde ta:lı:plara safak beryān a:dam.

dabir-hāne: *ism-i mürekkeb* Eda:reniñ bir bir bö:lümi, büti:n hatları na:maları yazya:n eda:reniñ bir bö:lümi, eda:reniñ yazuv işlerini berca:y edyān bö:lümi.

dabir-estān: *ism-i mürekkeb* Orta mektep, ibtida'ini ya'ni başlangıç oқuvı gutarıp soñ oқuva devam berilyān orta mektebi.

docāc: *is.* [Ar.] Makiyan, tavıq, deca:c, dücüc cem'ı.

dacāl: *is.* [Ar.] Ma:lñ tezeği.

daccāl: *is. veya sıf.* [Ar.] *is.* 1. Gızıl suvı, altın suvı, 2. Ğatı yalançı, kezza:b, a:ldavıç a:dam, a:hır zama:da Mehdiden oñ eşeği bilen tapılcaқ kezza:b a:dam, köp a:damlar ondan a:ldanıp tövérégne yığnancaқ ekenler.

doçar: *is.* Ğolı ba:ğlı, ba:ğlı, bela: ulaşan, miñnete düşen, du:ça:r. **doçar şodan:** Bir za:da ulaşan, birine du:şuşmaq.

dehālat: Biriniñ işine girişmek, da:hil bolmak, biriniñ işine gatişmaq.

dohtar: *is.* Ğı:z.

dahl: *masdar* [Ar.] Ğazanmak, behre almak, gi:rdäyçi, peyda: ħarcıñ tersi.

dahme: *is.* Serdab, yeriñ aşığındaki öy, kör, ğabır.

doĥul: *masdar* [Ar.] Geymek.

dor: *is.* [Ar.] Ğimmat baha' da:ş, bahalı da:ş, mervarid, dürer cem'î.

dar: *is.* İç, kâ mahal deslap masdarıñ (Fi'iliñ na:ma'lu:m formasınıñ) öniñdän gelip onuñ ma'nısını bir a:z üytgetyär, meşelem: A:meden (gelmek) dar a:meden (daşar çıkmak) a:verden (getirmek), dara:verden (daşar

341

çıkarmak), avihtan (asmak), dara:vihten (asılmak / yakalaşmak) dara:mi:hten (yanaşmak) ya:lı.

dar: *is.* Ğapı.

dar-āmad: *ism-i mürekkebe* Behre, gi:rdeci, ele gelyän peyda:, nep.

dar-āvardan: *masdar* Daşarı çıkarmak, göze görkezmek, döñdermek.

dorrāc: *is.* [Ar.] Turaç, köplenç, ekerançılıqda ya:şaya:n ğuş.

derāz: *sıf.* Uzı:n, çekimli, uzınak, süyri, ğısğa da:l, dartımlı.

derāzā: *is.* Uzı:nlıq.

derāz-keşidan: *masdar* Uzamak, arqayın uzanıp yatmak.

derām: *is.* [Fr.] Numa:yış, dastan, ħaka:t, ğı:nançlı gülki bile hemra:h bolan ħaқи:kata yaқи:n destan ya: numa:yış.

derāmātik: *sıf.* [Fr.] Ağirt ve geñ ğaldırıcı ħaka:t, tolқundırıcı erteki, önsoñ özüne çekdirici destan.

darrāni: *is.* Afğanista:nda ya:şaya:n bir tayfanıñ a:dı.

derāyat: *masdar* [Ar.] Bilmek, ħabarlı bolmak, düşünmek, göz yetirmek, sözi ötgirliklik.

darb: *is.* [Ar.] Öyiñ ulı ğapısı, ğapı, ulı ğapı, derva:ze, duru:b cem'î.

darbān: *sıf.* Ğapı ğaravıllı, köşk ğapısını saklayıcı, ğafiçi.

dar-be-dar: *sıf.* A:va:re, sergerdan, ğapı ğaқıp sı:rıp yören, sallah, öynsiz eşiksiz, evinden i:linden daş düşen. **dar-be-darı:** Yaynamaklıq, sergerdanlıq, ğapı ğapı ğaқmaklıq.

342

dar-bast: *sıf.* Yöri:te büti:n a:damiñ erkinde bolan öy veya: maşıñ ya:lı vesi:le.

dar-band: *sıf.* Övi tutuқ, ğabağlı ğapılı köçe, dağda ince i:nsiz da:r yo:l, dere, 2. O:ba, ğala: ma'nıda.

darç: *masdar* [Ar.] Bir za:dı bir za:da dolamak, kita:ba ya: ruzna:me bir maţlabı yazmak, ħatda yazğıda bir za:d yazılğı bolan.

dorrac: *is.* [Ar.] Şandıcak, gızıl kümüş salınyɑ:n şandıcak, edra:c cem'ı.

darac: [Ar.] Bassanca ma'nıda, cem'-i derece.

dar-cā: Yerli, yerinde, ö:z yerinde, duran yerinde durmak.

darace: *is.* [Ar.] Pa:ye, mertebe, pelle, derece, dereca:t cem'ı.

dar-hāl: Şolha:l, şol sa:'at, şol lahzada, şol yağdayda, derru:, derha:l.

deraht: *is.* Ağaç, uzı:n şahaları uzı:n kökli ve köp yaprakları ösümlük, ba:ğ.

deraht-kāri: *is. masdar* Ağaç ekmek, ya:ş ağaç ekmek, nahal ekmek.

doraş: *is.* Yağtılık, parlaklık, a:ydıñlık, bark.

derahşes: Yalpıldı, parlak, yıldıravık.

derahşān: *sıf.* Yağtı berici, a:ydıñlayıcı, parlak, yıldıraya:n, yağtılık beryān, yaldıravık, övüsğın.

derahşidan: *masdar* Yalpıldamak, yıldıramak, bark urmak, yağtılık bermek, parlaklık, avşın atmak, parlak, yağtılanmak.

der-ħāst: *masdar* İstemek, ħa:yış, isleğ, yalbarış, térħos.

343

dard;: *is.* Hastalık, na:hoşlık, marızlık, na:sağlık, azar kesel, derd.

dord: *is.* Şara:biñ la:yı ve aş:a:k çökeni, nöderesi(lödüre).

dard-ālud: Derdnak, derdmend, derdli, derde du:ça:r bolan, derde yuğurlan.

dard-mand: *sıf.* Hasta, sırkav, na:hoş, derdli, incılı, nasağ, keselli, ıza:lı, iğli.

dard-nāk: *sıf.* Derdli, ağırılı, incılı, derd aver hem dibyilyār.

dar raftan: *masdar* Sıpmak, gaçmak, a:ranı açmak, gaçıp çıkmak.

darz: *is.* Déşik, dilik, ayrık, işğalañ.

dars: *is* [Ar.] Ders, safak, deru:s cem'ı.

dorost: *sıf.* 1. Sa:lam, doğru, düz, do:st, ka:mil, dolı, 'ayıbsız, 2. Emi:n, berk ve gızıl, kümiş, doğrıçıl.

dorost-kār: *sıf.* Doğrıçıl, emi:n, inamda:r a:dam, i:şini doğrılık bilen 'emel edyān a:dam.

doroşt: Ulı, yoğı:n, i:ri, ğatı.

doroşke: *is.* Rusi sözden alınan, dört tiğirli araba, arabañ bir hi:l bir görnüşi.

derafş: *is.* Uçlı demir, sıh, bi:z tuğ.

dorafş: *is.* Belgi, 'ala:mat, baydağ, yalav goşunıñ öñinden gidyan baydağ, tuğ.

dor-afşān: *sıf.* 1. Yıldıravık, parlak, a:ydıñ, 2. Titrāvık ve lerza:n diyipde aydılıpdır.

dark: *is.* Düşünce, duyğı,

344

bilim.

dark: *masdar* Bir za:da yetmek, arzuñña yetmek, ı:zına yetmek, ha:ca:tiña yetmek.
darkār: *sıf.* La:zım, gerekli, i:şe goymak. **darkār daştan:** İ:şe ekitmek.
dargah: *ism-i mürekkebe* İ:şi:k, gapı öñi, bosağı, dergah.
dra-gozaşt: *ism-i masdar* Dünyadan geçmek, ölmek, vefa:t bolmak.
dar-gozaştan: *masdar* Geçmek, gitmek, ölmek, biriniñ günä:sinden geçmek.
dar-gir: *is.veya sıf.* Giriftar, gire düşen, eli ba:ğlı, gölü ba:ğlı.
dar-mān: *is.* ‘İlaç, em, derma:n.
dar-māndegi: Bi:çarelik, ‘aci:zlik, göl yuçalık, el da:rılık.
dar-māndan: *masdar* ‘Aci:zlemek, erbed yadaya düşmek, bi:ça:re bolmak, pesélmek.
darmāngāh: *is.* Kiçi bi:marista:n, kiçi hasta ha:na, marızleri ayak üstünden ‘ilaç edilyän yer, kesel ha:na.
darmande: *sıf.* Bi:ça:re, ‘aci:z, yaramaz.
darmane: *is.* Yavşan.
dornā: *is.* Durna.
darande: *sıf.* Yırtıcı hayva:n, gaplañ- yolbars ya:lı hayva:n.
derang: *is.* 1. Zang sesi, iki za:diñ birbirine değmeği:nden çıkyā:n ses, 2. Saklanma, gicä galmak, havlığmazlık, yuvaşlık mağnalarda.
derav: *ism-i masdar* Arpa, buğday ya: otı urmak, orağ bilen urmak.
darvāze: *is.* Ulı gapı, gala:niñ ya: şehriñ derva:zesi,

345

ilki o:ba şehre girilyän yer.

dorud: *is.* Du‘a:, sela:m, hormat, şena:.
dorud-gar: *is. veya sıf.* Ağaç ustası, ağaç i:şi bilen gızıklanya:n ussa.
doruğ: *is.* Yalan.
doruğ-pardāz: *sıf.* Yalan sözleyän, kezza:b, yalançı, yalan za:dları yaya:n.
doruğ-gu: *sıf.* Yalançı, kezza:b, şebi:t.
derav-gar: *sıf.* Orağçı, orağ urya:n.
darun: *is.* 1. İçki bir za:diñ içki, iç, daş da:l, 2. Yürek ve gizli:n mağnalarda.
darviş: Kana:‘atlı, eli gölü da:r, galender, ‘aci:z.
darvişi: Gölü da:rılık, za:dsızlık, so:fiçilik.
dare: *is.* Göl, dere, iki dağñ a:rası.
derre: *is.* [Ar.] 1. Şallak, gamçı, 2. Ğa:n ve süyd bolçuluk ma‘nıda diyipde aydilyar, dürer cem‘i.
darham: *sıf.* Ğatışık, Ğarışık, ça:şğın, vartarham.

derham: *is.* [Ar.] Yunan sözünden alınan, direm, ğadı:m bir ğıra:n, naķid pul, Sasanılardan Moğollarıñ devresine çenli işlenen reva:ç bolan bir ğıra:na beraber pul, kümiş pul.

daryā: *is.* Deñiz, baħr, derya:.

daryā-bān: *is. veya sıf.* Derya: güyçleriniñ ulı efseri, deryañ ikinci emi:ri.

dayā-çe: *is.* Kö:l, kiçi derya:, kiçi deñiz.

daryā-dār: *sıf.* Derya: güyçleriniñ üçünci emi:ri.

daryā-salār: *is. veya sıf.* Birinci derya: emi:ri.

346

dar-yāft: *masdar* 1. Almaķ, birinden pul almaķ, 2. Düşünmek, bir za:diñ añrısına ve ı:zına yetmek.

dar-yāftan: *masdar* Tapmaķ, bir za:da yetmek, bir za:diñ ı:zına yetmek, düşünmek, almaķ, birine kömek edip bela:dan ğutarmaķ.

daryā-kenār: Deñiziñ ğırası, kena:rı, deñiziñ yaķası.

daryā-navard: *is. veya sıf.* Gāmiçi, gāmi bilen derya: yüzünde yo:llağçılıķ edyān, mısa:firçılığa gidyān.

dariçe: *is.* Öy pencārəsi, kiçi ğapı.

daridan: *masdar* Yırtmaķ, dilmek, yarmaķ.

dariğ: *is.* Ökünç, ğı:nanç, ğasrat.

dariğ na-kardan: Ayamasızlıķ.

dozd: *sıf.* Ğaraķçı, oğrı.

dozdidan: *masdar* Oğurlamaķ.

dej: Ğala:, ğa:la:.

dej-bān: *is. veya sıf.* Ğa:la:nıñ ğaravılı, ğa:la: saķlavı.

dojħim: *sıf.* Ğayırsız, cella:d, yataķsız, ğılıçsız, mi:r ğazab.

dast: *is.* El, ğol.

dastār: *is.* Yağlıķ, selle, peş.

dastār-ħān: *is.* Ulı sofra, saçak, sofra, desterħa:n.

dast-afşān: *masdar* Sepmek, yere toħum sepmek.

dastān: Eller, cem‘-i dest.

dastān: *is.* 1. Ği:le, ğoķķa, 2. Ğıka:yat, erteki.

das-andāħtan: *sıf.* Bir za:da el uzatmaķ, kina:ye

347

sözünden, meşhere etmek, yubalamaķ, kemsitmek, yañsılamaķ.

dast-āndaz: *is.* 1. El goyma:ğa mümkün bolan za:t. toqunma, el gätmaq, 2. Ğazğanak, çakır çukır ma'nıda.

dast-āviz: *sıf.* Sapalaq, baha:ne, vesile, el eğri, el dolama hem diyilipdir.

dast-bāf: *sıf.* El bile doqulan, bile doqulmaq, elde doqulmaq.

dast-bord: *masdar* Oğrılık, ğarat, çapavul.

dast-band: 1. Bilezik, elengü, (ğızıl kümişdän) 2. Uğrınıñ ya: hıya:nat edeniñ eline urıya:n demir halka.

dast-bus: *sıf.* Biriniñ elini oğşama, öpme.

dast-pāçe: *sıf.* Ğıssağlı bolmaq, alcırañlıq, kina:ye sözi havlıkmaq, özüni yitirmeklik.

dast-poht: *sıf.* İymiti ö:z eli bilen bişiryän, tayya:rlaya:n.

dast-tang: *sıf.* Yo:qsul, eli da:r, eli yu:ka.

dast-tangi: Eli da:rılık göli yu:kalık, yo:ğsullık.

dast-çin: Saylama, elde yığılma, saçılma.

dast-ğat: *sıf.* Ğatı ö:z eli bilen yazan, golyazma.

dast-ğoş: Biriniñ oynaqı bolma, mesheresi bolan bi:ça:re, göl astılık.

dast dādan: *masdar* 1. El bermek, biri bile elleşmek, eliñi bermek, şart na:ma ba:ğlamak, bi:l ba:ğlamak, 2. Ele gelmek, önim almak.

348

dast-derāzi: *masdar* Halkın ma:lına el uzatmaq, birine zulum etmek, el uzatmaq, el sermek.

dast-ras: *sıf.* Añsatlık bile ele gelyän, el yetyän, el yeterdä:ki salmağı añsat bolan, el yeterde bolan.

dast-ranj: *sıf.* El 'aza:p, zehmetden ve i:şden ele gelyän haq, el 'aza:bı.

dast şodan: *masdar* El yuvmaq ve kina:ye sözi bolup na:umı:d bolmaq, el yuvıp boş çıkarmak.

dast-şu-i: *sıf.* El yüz yuvulya:n çörnükli abzal.

dast-foruş: *is. veya sıf.* Köçelerde bazarlarda za:dıñı ayla:p satya:n a:dam, göçme satıcı.

dast-keş: *is. veya sıf.* Bir za:da el çekyän el çekilyän za:t.

dast-keş: *sıf.* Ellik.

dast keşidan: *masdar* 1. Bir i:şden ya: bir za:tdan el çekmek, el sı:pamaq, 2. Bir i:şden farığ bolmaq, dı:nmaq ma'nıda.

dast-gir: *sıf.* Ğoldaycı, yardım berici, goldavçı.

dast-gir: *is.* Turalğa, ğafiñ tutarı, tutava:ç, ğafi açıp yapmaq üçi:n, göpilya:n, tutarı, ğa:za:niñ tutarı.

dast-giri: Kömek bericilik, haraylık, biriniñ elin tutmaqlık, kömek etmeklik.

dast-māl: *sıf.* Yağlık.

dast-mozd: *sif.* Muzd, el 'aza:bı, kiräyi, el zahmatı, zehmet haqqı, zehmet-i haq.

dast-neşānde: Başğa biriniñ güyçi ve

349

ira:desi bilen i:şe goyılan a:dam, başğa bir a:damıñ destu:rı bilen i:şleyän ma:ka:mda:r, dikme, oturma.

dast-namāz: Nama:za taharat gılmaq, taharat.

dastur: *is.* Ka'ide ve ka:nu:n, düzgün, yo:l yorda, ruhşat, buyruk.

dastur: *is. veya sif.* Ma:ka:m eyesi, vezir, maşlahatçı.

daste: *is.* 1. Tutar, sap, el enda:zesinde bolan za:t, gılıç ya: gama ya:lı za:dıñ destesi, gül destesi, ka:ğız destesi, boğı köp a:damlar bile bir yerde bolmaq.

dast-yār: *sif.* Haray edici, kömek berici, orun tutıcı, kömekçi, goldavçı, gol tutuçu.

dast-yāftan: *masdar* Bir za:da veya: birine musallaq bolmaq, üstün çıkmak, yeñmāk, ele getirmek, ele salmaq, gola salmaq.

dasise: *is.* [Ar.] A:l, mekir. Hi:le, gizli:nlik, gizli:nlikde duşma:lıq bile ve hi:le yüzünden enca:m berilyän i:ş.

daşt: *is.* Düz, çöl beya:ba:n, şahra, ya:ban.

daşt: *is.* Destlaf, ilki bilen.

daşt-bān: *is. veya sif.* Ğaravıl, saqçı.

doşman: *is. veya sif.* Yağı, yav, duşma:n, biriniñ yamanlığını ve zıyanını isleyän ve ondan ki:ne saqlaya:n a:dam, ğanı:m.

doşnām: *sif.* Teleke söz, söğinç, yaramaz söz, pa:yış söz.

deşne: *is.* Savıq yarağ, pıçak, gama, hancer.

doşvār: *sif.* Kır:n, çetin, müşkil, añsat bolmadık.

do'ā: *is.* [Ar.] İslēğ, Huda:y

350

te'a:ladan isleğlik, Huda:y te'a:ladan ha:cat dilemek, muna:ca:t, du'a:.

da'vat: *masdar* Çağırış, ça:kılık.

da'vi: *masdar* [Ar.] Uruş, cencel, da:va:, söğinç.

dağ-dage: *is.* [Ar.] Ta'n etmek, ğybet etmek, birini dürtüp güldürmek, ğorkı, teşviş, gözi derlik, incalıksız.

dağal: *sif.* Hi:lekā:r, mekka:r.

dağal-kār: *sif.* Meka:r, hi:leçi, hi:lekā:r.

defa': *masdar* [Ar.] Ğo:ranma, birinden hıma:yat etmek, telekeliği ve azarı ö:zinden ve ğayrıdan daş etmek, vağanı, na:mısı ve huqı:kıñı duşma:ndan ğo:rap saqlamak.

daftar: *is.* Kita:b şeklinde düybi tikilen bir deste ka:ğız, defter.

daftar-çe: *is.* Kiçi defter, defterçik.

daftar-hane: *ism-i mürekkeb* Nikahtır tala:k ya: sövda satık senedlere göl çekilip resmi defterde şenet edilyân ca:y, (Defter-i isna:d resmi a:dında), maħzar ca:yı.

daftar-dâr: *is. veya sıf.* Yazuv ve ħasa:b ħesi:b i:şlerini alıp barya:n a:dam, defter i:şleri bilen gızıqlanya:n.

daf: *masdar* [Ar.] Ğo:ramak, ğavmak, ğaytarmak, yanından ğavmak, daşa salmak, geçirmek.

daf'e: *is.* [Ar.] Bir def'e, bir gezék, bir nobata geçirmek, ayırmak, sapar-yo:la.

dafn: *masdar* [Ar.] Bir za:dı yere gömmek, ölini ca:ylamak,

351

gömmek, yerlemek.

defnâs: *sıf.* [Ar.] Akmak, tentek, baħı:l, gö:ri:p.

dağ(kĤ): *is.* [Ar.] Parçanıñ, mata:nıñ bir görünüşü.

dağâyek: [Ar.] (=dağa'ek), Dağıklar, munutlar.

değkat: *masdar* [Ar.] İncelik, inceden ı:zarlama, yumşaklık, üns-alada bermeklik, dıkkat.

dağık: *is. veya sıf.* [Ar.] İnçe, yumşak, yiti tağık

dağike: *is. veya sıf.* [Ar.] Dağık sözüñ mü'ennesi, inçe, yiti söz, sa'atiñ altmışdan biri.

dakâkin: [Ar.] Düka:nlar, cem '-i düka:n.

dekâ-garam: *is.* [Ar.] 10 gıram.

dekâ-litr: *is.* [Fr.] 10 litr.

dekâ-metr: *is.* 10 metr.

dokkân: *is.* [Ar.] İçinde za:t satilya:n ca:y, ħıya:ba:nıñ kena:rında bolan düka:nlar.

doktor: *is.* [Ar.] 'A:lım, 'ılmıñ bir pudağında, tabi:bçilikde, edebiyatda, dilde, felsefede, ħuqu:kda, veya: beyleki bir 'ılımda i:ñ yoğarı derece eye bolan a:dam, ol ħökma:n bir 'ılmı dernev eda:releriniñ 'ılmı sura:sınıñ 'alımlarınıñ öñünde ö:z toplan 'ılmı barada ğo:rağ etmeli.

doktorâ: *is.* [Fr.] Doğtora:lığ derecesi, doktora:lığ rütbâsi.

deklame: [Ar.] Bir matlabı ğığırıp gızıklı yatdan okımak.

dokme: *is.* Düğme, kili:d.

dekor: *is.* [Fr.] Avadanlık, bezeğ, görünüş, perde, tama:şaħa:nıñ görünüşü.

dakke: *is.* [Ar.] Kiçiçik düka:n, düka:nçik, daka:k cem 'i.

352

degar: *sıf.* Başğa, ğayrı, ayrı.

degargun: *sıf.* Üytgame, değişme, başğa hi:li, özgeriş, ayrı çüre.

del: *is.* Yürek.

del âzordan: *masdar* Birini incitmak, köñline değmek.

dolār: *is.* [İng.] Amerikaniñ va:hid pulı, eya:la:t-i müttehideniñ pulı.

del-ārām: *sif.* Dil a:ra:m, yüreğe dı:nçılık berici, düyp dı:nçılık ma:yası bolan maħbu:b, dilber, söyğili.

del-āfruz: *sif.* Yürék yağtılandırıcı, yürék şa:dlandırıcı, yüreği beğendirici.

del-afsorde: *sif.* Ğayğılı, ğamlı, sus, tuğa:t.

dalāl: *masdar* [Ar.] Na:z etmek, kereşme etmek, ‘aya:lñ ärine na:z etmeği.

dallāl: *is. veya sif.* Satıcı bile alıcınıñ a:raçısı, satıcı bile alıcınıñ a:rasında bolan sevdanı yo:la beryän, della:l.

delälät: *masdar* [Ar.] Yo:la salmaq, doğru yo:la salmaq, sözini berkitmek üç:n getirilyän deli:l.

del-angiz: *sif.* Insa:nıñ yüreğini açya:n za:t, şa:dlandırıcı.

del-āvar: *sif.* Dila:ver, ba:tır ğayratlı, sövüşceñ, ğorkmazak.

del-āviz: *sif.* Yürék ğovandırıcı, yürék söyici, yürek isteyci, ğa:lanya:n, meyilli, söyilyän.

dalāyel: (=dalā’il) [Ar.] Cem’-i deli:ller, dala:latlar, tutarıklar.

353

del-bāhtan: *masdar* Yürék bermek, köñül bermek, ‘a:şık bolmaq, biriniñ ‘a:şkı bolmaq, birini söylemek.

del-bar: *sif.* Söyğili, yürék çekici, ol avadanlığı ve görmikliliği bilen birini ö:zine söydiryän, maħbu:b, söyülyän, dilber, ma’su:k, yürék ğopğundırıcı.

del-bastan: *masdar* Köñül ba:ğlamak, birine ya: bir za:da muħabbet tapmaq ve söylemek, ‘a:şık bolmaq, köñül bermek.

del-band: *sif.* Yüreğe ba:ğlı bolan köñül ğalaycısı, yürékden söyülyän ğavı görilyän a:dam, oğıl ğı:zı söygili ya:lı.

del-pazir: *sif.* Mef. Yürek süyen ıslanı, söyülen köñül alan, ğalanan ve yaraşıklı.

del-pasand: *sif.* Yoğumlu, ğa:lanan.

del-tang: *sif.* Ğayğılı, ğamlı, darığya:n, ğuşşalı.

del-cu: *sif.* Köñüllik beryän, köñül berici, köñül tapıcı.

del-çasb: *sif.* Köñül söyici, ğavı görülyän, insa:nıñ söyüp oñat görülyän za:dı, hö:zirli, ‘işretli.

del-ğarāş: *sif.* Yürek yaqıcı, yürek incıdıcı, yüreği sancılayıcı, a:damıñ her bir za:tdan incib ‘imli bolmağı.

del-ğaste: *sif.* Yüreği ‘emeli, ğayğılı, yüreği ğa:n, bağı başlık.

del-ğäh: *sif. Mef.* Yürek isteme, köñül isteme, yürek isleyän ve arzu edyän za:dı.

del-ğor: *sif.* Melu:l, incan, incıya:n, aza:r yeten.

354

del-ğoş: *sif.* Şa:d, ğoşğa:l, köñül şa:d.

del-hun: *sif.* Yüreği ğa:n, yüreği inca:n, ğayğılı, ğamlı, ğuşşalı, tuğa:t.
del-dādegi: ‘A:şı:klık, köñül bermeklik, söymeklik.
del dādan: *masdar* ‘A:şık bolmaq, köñül bermek, birini söymek.
del dāde: ‘A:şık, köñül beren, yürek beren.
del-dār: *sıf.* Yürekli, ba:tırğay, söyğili, dilber mağnalarda.
dol- dol: [Ar.] 1. Oğlı kirfi, 2. Ulı buyruğ, 3. Hāzret-i ‘Aliniñ minyān atı.
del-rubā: *sif.* Yürék çekici, köñül alıcı, ö:z avadanlığı bilen a:damiñ yüreğini ö:zine çekyān, avadan, gözel.
del-riş: *sif.* Yüreği yaralı, gövni ğalan, ğuşşalı, ğayğılı.
del-zende: *sif.* Yüreği di:ri, a:ğah, sere şa:f, şa:d, ğılavlı, keypi kök.
del-sard: *sif.* Savıklık, sus, umı:dsız, savğınlık.
del-suhte: Yüreği yanan, ho:rlanan, muşi:bet yetişyān, ğamlı.
del-suz: *sif.* Biriniñ erbet yağdayna yüreği a:vap oña duyğıdaşlık bildiryān a:dam, yüreği a:vaya:n, raħimeda:r, derddeş, ca:nköyér, ca:nı:pkeş. **del-suzı:** Mehriba:nlık, rehimplilik, ca:nkeyerlik, ca:nı:bkeşlik.
del-şād: Şa:d, hoşha:l, beğençli, köñli hoş.
del-şekastan: *masdar* Incıtmaq, na:umı:d etmek,

355

köñle değmek.

del-şekaste: Inca:n, na:umı:d.
del-farib: *sif.* Köñül a:ldavıç, yürék çekici, ğavı görinyān, ö:zini çekici.
dalağ: *is.* Yaban pişik, yaban meşik.
dalk: Yüñden doğalan dervişleriñ geyimi, içmek.
dakğak: Mashara, şuh, şorta, güldirici, a:damları güldiryān.
del-keş: *sif.* Yürék çekici, yürek ha:lایcı, köñül a:ldaycı, ö:zine dartıcı ve çekici.
del-garm: *sif.* Dı:nç, ha:tır cem‘, arğayın, ğayğısız, umı:dlı.
del-garmi: Dı:nçılık, ha:tır cem‘lik, umı:dlılık, arğayınlık.
del-goşā: *sif.* Yürék ayçan, köñül açya:n, şa:dlığa sebep boylan şafa:lı yer.
del-gir: *sif.* Ğayğılı, ğamlı, tutuğ, tuğa:t.
del-neşin: Yüreğe oturmaq, yürék ha:lایcı, köñülден turya:n.
del-navāz: *sif.* Yürék söyici, yürék ha:lایcı, ‘azi:z, mehirlı, köñüle teselli berici.
dalv: *is.* [Ar.] Bedre.
del-vāpas: *sif.* Gözi yo:ldalık, ğayğıda bolan, gözli der bolmaq.
del-vāpasi: Gözi yo:ldalık, ğayğıda bolmaklık.
dalir: *sif.* Ba:tırğay, ba:tır, doğumlu, ğoçak, ğayratlı, ğucurlı, ğorğmazak.

dalil: *is.* [Ar.] Yo:lbaşçı, yo:l görkezici ve bir i:ş berkitmek

356

üç:i:n getirilyän baha:na, tutarıq, şubu:t na:ma, edle ve edella:‘ cem‘i.

dom: *is.* Ğuyrıq, ğu:rıq.

dam: *is.* 1. Nefes, buğlı heva:, dımıq heva:, 2. Ca:dı ve mekir, bir sallam vağt, bir za:dıñ iñrék, ğayra ve kena:rı, 3. Pıçağıñ ve ğılıçıñ yiti tarafı, yiti yüzi.

dam: *is.* [Ar.] Ğa:n, damma:‘ cem‘.

damā: *is.* 1. Nefes, dem, 2. Ğızğınlık derecesi, ğızğın ve savıq ölçeği, ıssılık.

damādam: Her dém, ı:zlı ı:zına, dema-demden.

damār: *masdar* [Ar.] Yanmaq, hela:k bolmaq, ğara:b bolmaq, za:yalanmaq.

damā-sanc: *ism-i mürekkebe* Issılığın möçberini nä:derece barandığını añladya:n ğural.

damāğ: *is.* [Ar.] 1. Kelle mağzı, 2. Burun.

damāge: *is.* Burun şeklinde bolup derya:nıñ-deñiziñ içine giryän yer.

damān: *sıf.* İñraycı, most, ğı:ğırıcı, ğahırlı.

dam-e-baht: *sıf.* Çıkarılma:ğa yetişen ğı:z, durmuşa çıkarma:ğa yeten ğı:z.

dan-be-dam: Dama-demden, her dem, a:z salından.

dom-boride: *sıf.* Ğuyrığı kesik, ğısğa ğuyrıq, küle ğuyrıq.

dom-dār: *sıf.* Ğuyrıklı, ğu:rıklı.

dam-dame: *is.* 1. Mekir, a:ldava:ç, a:damların kefi, 2. Lañgara ve oñuñ sesi ve ‘Arabça ma‘nısı bolsa ğahir bilen ğürleme bolmalı.

demode: *sıf.* [Fr.] Modadan düşen, ‘a:da:tdan ve yo:l yo:rdadan

357

çıkan, isleg ve düşüp ğa:la:nmaya:n za:t.

damar: *sıf.* Yüzlük düşen, yüzlük yatan a:dam.

dam-sāz: *sıf.* Yo:ldaş, sırdaş, ğürüñdeş.

dam kardan: *masdar* Ça:ydır ve naharı ve ş. m. za:dıñ demini aldırmaq.

dam-keş: *is. veya sıf.* Aydım aydya:ndan ı:zarlap aydım aydya:n, aydım aydya:n a:dama dem-dı:nç beryän a:dam.

dam-keş: *ism-i mürekkebe* Aşı demini aldırma:ğa ğazanın üstünde ğoyulya:n bö:lék parça.

dom-e-ğāv: *is.* Sığır ğuyruq.

dam gereftan: *masdar* 1. ‘Aza:darıda köp bolup ğaytalanıp oqulya:n şı‘ir, nevhe, 2. İ:şden el çekmek, dem almak, dı:nç almak ma‘nıda.

domal: *is.* [Ar.] Çı:ban.

demokrāt: *is.* [Fr.] Milli ha:kimiyetiñ tarafda:rı, demokrasiniñ tarafda:rı, aza:dlığı isteyänlar.

demokrāsi: *is.* [Fr.] Milli hökümeti ğurmak, a:damlarınıñ hökümeti ö:z eline alıp a'za:y-ı devleti bellemek ve nümayendeleri seçmeklik, milletiñ ö:z elinde bolmağı.

demonesterāsiun: *is.* [Fr.] Sıya:sı toparınıñ hıya:ba:nlarda isleğ ve 'aqidelerini bildirmek ve şubu:ta yetirmek üçi:n yığnağ edip yoriş etmekleri.

damidan: *masdar* Üflemek, yelin ösmeği, o:tuñ yerden çıkmığı ve ösmeği, gün doğmak

denā'at: *masdar* [Ar.]

358

pesltlik, na:martlık.

donbal: *is.* I:z, si:ret, yeñse, bir za:dıñ ı:zı.

donbe: *is.* Ğuyrık, ğu:rık yağı, dalak, ğoynuñ ğuyruğı.

denc: *is veya sıf.* Ö:zğelerden boş çola yer, halvet.

dandān: *is.* Di:ş.

dadān-e-āsiyā: *ism-i mürekke* Azı, azı di:ş.

dadān-pezeşk: *is. veya sıf.* Di:ş tabi:bi, diş doktorı.

dadān-dard: *ism-i mürekke* Diş ağırı.

dadān-sāz: *is. veya sıf.* Diş beceryān a:dam.

dandān-şekan: *sıf.* 1. Di:ş dövici, di:ş dövyan; di:ş dövén 2. Kina:ye sözi berk coğa:b bermek, dil bile yandırmaq.

dandāne-dār: Di:ş-di:ş bolan, pıçığı ya:lı dişli.

dande: *is.* Ğapırğa.

dani: *sıf.* [Ar.] Pest, neci:s, bağı:l, yaramaz, hasu:d, edniya:' cem'.

donyā: *is.* [Ar.] Hāzirki ya:şayış, cıhan, dünya.

donyāvi(y): *sıf.* [Ar.] Dünya: değışli, cıhana ba:ğlı, dünyevip.

donyavi(y): *sıf.* [Ar.] Cıhanlık, dünyalık, dünyevi, dünya değışli.

do: *is.* Sa:n (2), iki

dav: *ism-i masdar* Yurtmaq, çapmaq, ılğamak.

dav: *is.* Muħaffif-i dav, no:bat, gezék, oyun no:batı.

do-āteşe: *sıf.* İkinci gezék o:duñ üstünde ğoyulan; **nan do-āteşe:** Bereşte çörék, ğati ma:hul bişen çörék.

359

davā'er: [Ar.] Da'irelär, eda:reler, cem'-i da:'ire.

davāt: *is.* [Ar.] Mürekkebe ğovr ğoyulya:n ğap, süyşe.

davār: *is.* [Ar.] Baş aylanma, kelle aylanma, başıñ aylanıp durma.
davvār: *sıf.* [Ar.] Ö:z da:şına aylanya:n za:t, başğa za:dıñ da:şına aylanya:n za:t.
davāzdah: Sa:ndan on iki.
davāzdah-emām: *ism-i mürekkebe* On iki ima:m, **davādah-emamı:** On iki ima:mlı, on iki ima:ma inanya:n.
davām: [Ar.] Hemi:şelik, ba:kılık, mıda:malık.
davādan: *masdar* Yurtdırmaq, ilğamaq.
davāyer: [Ar.] Çenberler, tekeğekler, cem ‘-i da’ire.
do-bāre: *sıf.* İkinci gezék, ğaytadan, ğaytalap edilen i:ş.
duble: *is.* [Fr.] İki beraber, iki esse bolan, iki kat.
do-be-ham-zani: A:ra değirme, a:ra pozma, iki a:damıñ ağızını alartma, şuğullık etme.
do-beyti: *ism-i mürekkebe* Ğoşğınıñ bir hi:li, dört mısra’lı, ruba’i ya:lı dört satırdan düzilen ğoşğı.
do-peykar: *is.* On iki burcın üçüncisi, ‘Arabça cövza’ diyilyär.
do-tā: *sıf.* İki kat, bükür, küyki, iki eplém.
do-tār: *ism-i mürekkebe* Tamdıra, dutar, sa:zıñ bir görnüşi.
do-cin: *is.* [Fr.] On iki sa:ndan ‘iba:ret bolan, bestesi on iki sa:ndan bolan.
duhtan: *masdar* Tikmek

360

duht-u-do: Tikicilik, tikinciniñ edyän i:şi; **dozanda:** Tikici; **dozandegi:** Tikicilik.
dud: *is.* Tüsse.
dudmān: *is.* Hānedan, içeri maşğala, hānman, ta:yfa, ti:re, nesil.
dude: *is.* Düyde, peçin torbasından çıkya:n ğara düyt.
davr: *masdar* [Ar.] Gerdeş, ayalanıp duran za:t, yıl gerdeş, dövir, zama:n.
dur: *sıf.* Uzak, alıs, daş.
davrān: *masdar* [Ar.] Gerdeş, Farsça ru:zğar, zama:n, dövir, eyya:m.
dur-andiş: *sıf.* Soñın fikir edyän, o:ylanşıklı i:şiñ soñına ğaraya:n, soñın fikir edyän a:dam.
davr-bardāştan: *masdar* Ğatı gitmek, gidişini çaltlaşdırmaq, artdırmaq, ğatı gitmek, hava:lanmaq.
dur-bin: *is.* 1. Su:rat çekilyän ğural, 2.Daşı yaqına getiryän desğah, dürbin.
dur-dast: *is. veya sıf.* Daş yer, uzak yer, yaqı:n bolmadık yer, alıs.
do-rage: *sıf.* İki neja:ddan bolan insa:na değışli ma’nısı, kavma, ene ve atası bir neja:ddan bolmadık hayva:n ve insa:n.
do-rang: *sıf.* İki rengde bolan a:la, iki rengli, yalançı, hi:lekä:r.

dur-namā: *ism-i mürekkebe* Asma:nı, deñiz ğirasını ya: da:ĝı, çemenliĝi görkezyān su:rat ya: naĝka:şı perdesi, görniş, düzlükde ve da:ĝlık yerdā:ki şafa:lı manzara görnüş ma'nısında gelyār.

do-ru: *sıf.* İki yüzli parça, bir ğapdalı bile ol bir

361

yüzi fark edyān ma:ta, sözi bilen i:şi deñ bolmaya:n a:dam, iki yüzli a:dam, hi:lekā:r, mekir.

davre: *is.* [Ar.] Gerdeş, bir za:diñ daşına aylanma, bir gezék aylanmaĝ.

davre-gard: *sıf.* Hıya:ba:n ve köçelerde aylanıp za:dın satya:n satıcı, göçme satıcı.

davri: *is.* Ulı tabaĝ.

davzah: *is.* Yandırıcı yer, teleke yer, günāhkā:rleriñ barcaĝ yeri, tamuĝ, tamı.

duzane: *is.* 1. İĝne, 2. Arı ve çibın ya:lı mur-mö:ceĝiñ nişi, neşteri.

do-zane: *sıf.* İki 'aya:llı, iki heleyli a:dam.

dust: *is. veya sıf.* Ya:r do:st, ğam-çam; **dusti:** Do:stluk, söyme.

dust-dār: *sıf.* Do:stı ba:r bolan do:slı bolan, mehriba:n ya:r, do:stı bolan.

dusiye: *is.* [Fr.] Pervende.

duşāb: *is.* Toşap, ğurma ve üzüm ya:lı za:diñ şı:resi.

duş-a-duş: Gerişme-geriş, omuzma-omuz.

doşak: *is.* Döşek, körfence, çökce.

do-şanbe: Heftāniñ üçüncü günü, düşenbe.

duşidan: *masdar* Sağmaĝ, süyt sağmaĝ.

duşize: *sıf.* Çıkarılmadıĝ ğı:z, ğı:z, durmuşa çıkmadıĝ ğı:z.

duĝ: *is.* Çal, ayran, suv çal, şebi:t.

duĝ: *is.* İki yaşan geçi.

duĝāb: *ism-i mürekkebe* Suv çal, ahekiñ suvı ya: sementiñ suvı.

davlat: *is.* [Ar.] Ba:yılık, ma:l ve mülk.

362

davlat: *is.* [Ar.] Devlet, ğökü:met, devl-i cem'i.

davlat-mand: *sıf.* [Ar.] Pullı, ma:lda:r, ba:y, ğurplı, devletli.

dav-midāni: *ism-i mürekkebe* Verzeşiñ bir görnüşi.

davande: *sıf.* Yöretici, yöretyān, ılnaycı.

davidan: *masdar* Yöretmäĝ, ılĝamaĝ.

devist: *is.* Sa:n ğasa:bdan iki yüz.

deh: *is.* O:ba, ként.

dah: Sa:n ta:ydan (10) On.

dahan: *is.* Ağız.

dahan-bin: *sıf.* Ağıza bakya:n, köpiñ gefine manya:n ve olariñ gefine gidip yören.

dahan-dare: *is.* Pa:llamak.

deh-ğoda: *is. veya sıf.* Kent eyesi, kedhüda:, o:ba başlığı, o:ba arçını.

deh-dār: *is. veya sıf.* Kedhüda:, o:bañ ya:ş ulısı, o:bañ başlığı, o:ba arçın.

dahr: [Ar.] Düya, aşr, dövir, dühür cem'.

dehestān: *ism-i mürekkebe* Nā:çe kent ve o:badan 'iba:ret bolan.

deh-ğan: *is. veya sıf.* Tayha:n, dayha:n.

deh-kade: *ism-i mürekkebe* O:ba, ként.

deh-gān: *is. veya sıf.* O:ban başlığı, o:bañ eyesi.

dehliz: *is.* İnce, da:r ve uzı:n yo:l, geçelge, ötelge.

dahan: *is.* Ağız.

dahan-kaci: *ism-i masdar* Ağız gışartma, cört atma, do:dağ çövirme.

dahan-lağ: *is.* Ezeneği ayırık, ağzı gavşak.

dahane: *is.* Ağız, uya:n; **dehane**

363

şotar: Burundık.

dahe: *is.* On, onıñ bir bö:leği.

dah-yek: *is.* Ondan bir.

di: *is.* Dünya, geçen gün.

dey: *is.* Ğışıñ başkısı a:yınıñ a:dı, şemsi yılıñ onıncı a:yı.

dayyār: *is. veya sıf.* [Ar.] Rahıblarıñ 'iba:det edyān ca:yaları ve şol yerlerde ya:şaya:n a:dam.

diyār: [Ar.] Öy-i:l, yu:rt, ülke, şehir, ta:yfa, qabi:le; cem' -i da:r.

diyāliz: *is.* [Fr.] Şimyayı maddenı bö:lék bö:lék edip añsatlık bilen deşiklerden geçirmek.

diyānat: *masdar* [Ar.] Di:nda:rлық, Ğuda:y tanımaqlık yo:lı, Ğuda:y tanı:cılık, taqva:lık di:ni işleri.

dibā: Yüpék parçanıñ ve mata:nıñ bir görnişi, dürli yüpék mata:.

dibā-çe: *is.* Sözbaşı, kita:bıñ başında yazılan yazğı, giriş sözi.

diplom: *is.* [Fr.] Taşdıq, şaha:datna:ma, on iki kıla:sı gutaran, on ikini oqap tama:m eden.

diplomāt: *is. veya sıf.* [Fr.] Sıya:sı uğrunda i:ş görén a:dam, daşarı yu:rtda bolan i:lçi ha:nalarıñ i:şğä:ri.

did: *ism-i masdar* Nazar, göreç güyci, görme; **dideni:** Görme:ğe sezavar, görmä:ğe layık bolan; **did -u-bazdid:** Görme-görüş.

didār: *ism-i masdar* Görmek, görme-göriş, duşışık, yüzlenmek, keşp, yüz tutmaq, yüz-göz, görüş.

did-gāh: *ism-i mürekkeb* Ğaravılıñ oturya:n yeri, beyik yer, belend yer,

364

göz önüne alma, nokta-i nazar.

didan: *masdar* Görme, ser etmek, gözlemek.

dide: *is.* Göz, ğarak.

dide-bān: (=did-bān) *is. veya sıf.* Ğaravıl, saqçı, saqlaycı.

dir: *sıf.* Daş, zama:n, assa.

dir-bāz: *is. veya sıf.* İ:rden, geçen zama:n, ğadı:mdan bāri.

dirand: *is. veya sıf.* Ru:zĝa:r, zama:ne, 2. Uzaq vaĝt, deva:mlı vaĝt, uzaĝa çekyān pille.

diruz: *is.* Geçen gün, düyn.

dir-vaĝt: *sıf.* [Far-Ar.] 1. Geçen zama:n, ğadı:m zama:n, 2. Bi:mveki' ve bi:vaĝt ma'nıda.

dirin: (=dirine) *sıf.* Köhne, ğadı:m.

dizi: *is.* Tañsıqdan ya: daşdan becerlen yöri:te çorba bişirilyān mardağ ğap.

dis: Ulı tabağ.

dişab: *is.* Öten aĝşam, öten gi:ce.

difteri: *is.* [Fr.] A:damiñ boĝazında döreyān na:saĝlıq, musri.

dik: [Ar.] Ğoraz, deyük ve edya:k cem'.

diktātor: *is.* [Fr.] Erkli, yeke-tāk ö:zi i:ş kesyān, ö:z kellesi bilen қа:nu:na düzĝüne baqma:mı i:ş edyān, höküm süryān.

digar: *is. veya sıf.* Ğayrı, keseki, ö:zĝe, başĝa.

dilmac: *sıf.* Dilmac, sözi gepi dilden başĝa bir dile öviryān, tercümeçi.

dim: *is.* Yüz, keşp.

deyam: *is.* Cem'-i diyme.

dimhāc: *is.* Eĝri gül.

dayn: *is.* [Ar.] Va:m, berĝi, borç.

din: *is.* [Ar.] Mezheb, yo:l yörelĝe, ta:'at.

divār: *is.* Tefar, di:va:r.

divān: *is.* 1. Defterhâ:na, 2. Hâsa:b defteri, bir şa:hı:rın hemme, şı'ırlarını ö:z içine alya:n yığındısı; **divān-begi:** Şafeviyyeniñ zama:nındaki yöri:te ka:nu:nları ve hökümleri yerine yetiryän mämur.

divān-keşvar: *is.* İ:ñ yoķar da:dgah, muħa:keme fercam ğaytında yetişiklik edyän yoķarı da:dgah.

divāne: *sıf.* Dä:li, 'aķılsız, 'aķlı üytgän, **divānegi:** Dä:lilik, dı:va:nalık, ğudrımaķlık.

dayyus: *sıf.* [Ar.] Bi:ğayrat a:dam, ö:z 'aya:lı ğaķda ğayratı ve ta'aşbı bolmadık a:dam, 'aya:lını buyrıp bilmeyän deyu:s.

div-sālār: *sıf.* Ğayratlı, ğucurlı, div ya:lı.

dovun: [Ar.] Qarızlar, berğiler, cem'-i diyn.

diye: *is.* Ğan baha, uran veya öldiren a:damiñ asıb yitene ya: ölen a:dama veya: onuñ mi:ra:s düşérine töleyän pul ya: ma:lı.

dayhim: *is.* Ta:ç, pa:dşahlarıñ cığası.

ذ

ze: Fars eli:pbiysiniñ on birinci ğarfı zal diyip aydılyar, ebced ğasa:bında "700".

zāt: *is.* [Ar.] Mü'enneş-i züv, 1. Şahib, malik, eye, 2. Her bir za:dıñ ğaķı:ķatı ve cevheri, ö:zeni, zeva:t cem'.

zāt-ol-boruc: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Sekizinci felek, on iki burclar ğudema: iştıla:hdan (ğamelden ta ğu:ta).

zāt-ol-riye: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Öyken çeşmesi, savıķlamaķdan öykenden yüze çıkya:n kesel, Fariside si:nepehlev diyilyär.

zāker: *is.* [Far.-Ar.] 1. Ya:d edici, Ğuda:y te'a:lanı ya:dlaycı, zikir edyän, 2. Di:ni şı'ırlar oķıya:n ma'nıda.

zāheb: *is.* [Far.-Ar.] Gidici, ötici, geçme.

zāye: *is.* [Far.-Ar.] Çaşğın, ä:şka:r, pıtrañ, a:ydiñ.

zabh: *masdar* [Ar.] Damaķ çalma, boķırdağı kesme, ğoyun sığır

öldirme, ca:nlı soyma, demikdirme.

zebh: *is. veya sıf.* [Ar.] Damağı çalınan, boķırdağı kesilen.

zabih: [Ar.] 1. Damağı çalınan, ğurba:nlık etmä:ğe yaraşıkly, boķırdağı kesilen; 2. Ğazret-i İsmā'iliñ (Ar.) laķamı.

zahire: *is.* [Ar.] Pul süyşirme, pul artdırma, tığşı:t, zeħa:'ir cem.

zorrar: *is.* [Ar.] Cövén.

zar: *masdar* [Ar.] 1. Gez, parçañ ölçęđi bir gez 104 santimetre bilen beraber, 2. Cıdam, ğurp ve durmuş aħla:k ma'nıda.

zarre: *is.* [Ar.] Avnık kiçicék ğarınçğa, her za:diñ ğatı avınçağı ve uçğın ya:lı avnık, tozan.

zorriyāt: [Ar.] Nesil, ferzendler, cem'-i zürriye.

zorriye: *is.* [Ar.] Ferzend, nesil, oğul-ğı:z, zürriya:t ve zera:rı cem'.

zafar: *is.* [Ar.] Ğatı erbet *is.*, ha ğavı ı:s bolsın da erbet ı:s.

zaqn: *is.* [Ar.] Eñek, ezka:n cem'.

zakā: *masdar* [Ar.] Hoşlılık, ezberlik, fera:satlılık, ya:dkeşlik.

zokā: [Ar.] Gün, güneş.

zakāt: *masdar* [Ar.] Ma:l öldürmek, ğoyun sığır ya:lı ğayva:niñ damağını çalmak, ğala:l et.

zeker: *masdar* [Ar.] Ya:d etmek, ya:dlamak, zikir etmek, du'a:' ve nama:z, ezka:r cem'.

zakar: *is.* [Ar.] 1. Erkek, erkek a:damiñ erkekliği, erkek a:damiñ ucudı, 2. Añırbaş ğavı demir ve mi:s, zuku:r cem'.

zeki(y): *sıf.* Zereng, çakğan, çeper, hu:şlı, 'akıllı.

zol(l): *masdar* [Ar.] Peslik, zeli:lilik, 'aci:zlik, ğo:rılık.

zalākat: *masdar* [Ar.] Dil yeñillik, yeñil dilli, açık dilli, dileva:rılık.

zalālat: *masdar* [Ar.] Peslemek.

368

zeli:l bolmak, 'aci:zlemek, pese düşmek, ğo:r bolmak, entimek.

zellat: *masdar* [Ar.] Pes bolmak, zeli:l bolmak, 'aci:zlik, ğo:rılık.

zalil: *sıf.* [Ar.] Pes, ğo:r, 'aci:z, zeli:l, eza:' ve ezale ve zela:l cem'.

zam(m): *masdar* [Ar.] Yamanlama, 'ayıblama, kâyimek, zemu:m cem'.

zamā'em: *is. veya sıf.* [Ar.] Cem'-i zemi:me, erbet, ğa:lanmadık, pes, yaramaz, zama:'im cem'.

zamine: *sıf.* [Ar.] Kâyilen, zeşt, ğa:lanmadık, yaramaz, erbet, yoğumsuz, 'ayıblanan zama:'im cem'.

zanb: [Ar.] Günäh, ya:zık, yaramaz i:ş, zenu:b cem'.

zol-calāl: [Ar.] Beyiklik ve kâder ğımmat eyesi, mertebeli, ğorlatlı, Ğuda:y te'a:lanıñ sıfatlarınıñ biri.

zol-cenāh: [Ar.] Ğanatlı, yüvrük at, İma:m Ğüseyniñ Kerbela:da minyān atı.

zol-hecce: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Kâmeri yılınıñ on ikinci a:yınıñ a:dı, ğac edilyān a:y, ğa:ccı farzı bitirilyān ay, zilhicce ve zihice hem diyilyār.

zol-fağar: *is.* [Ar.] İlki Ğazret-i Resu:liñ ğılcı, soñ onı ğazve uħudda Ğazret-i 'Aliğa bağışlayar.

zol-ķard: *sıf* [Ar.] Sılağlı, ĥormatlı, dereceli, ta:ķatlı, ķadırlı, cıdamlı, Şabırlı.
zol-ķa'de: *ism-i műrekkeb* [Ar.] Ķameri yılınıñ on birinci a:yınıñ a:dı, zıķa'de.
zavb: *masdar* [Ar.] Erimek, suv bolmaķ, eritmek, ġa:r, yağ ve demir ya:lı.
zu-hasab: *sıf*. [Ar.] Gevherli, cevherli, Şerefli ve belend mertebeli.
zu-hayātayn: *is. veya sıf.* Su:da ve hem de yerıñ yűzinde ya:Őap bilyān ĥayva:nlar, ġurbaġa ya:lı.
zu-ĥaz: *sıf*. [Ar.] Ħaz eyesi,

369

nepli, peyda:lı.
zu-zanaķe: *is.* [Ar.] Hendese ıŐtıla:hında Őeklin bir gűrnűŐi, Őu Őekillerde .
zu-zel: *sıf*. [Ar.] Kűlā:ġesi ba:r bolan kűlā:ġeli.
zu-fonun: *sıf*. [Ar.] Fen eyesi, hűnerli, hűneri kűp bolan a:dam.
zol-loġatayn: [Ar.] 'İlm-ı bedi' adalġasında: İki dilde yazılan Şi'ir ve uķı:plı bolan ġoŐġı.
zahāb: *masdar* [Ar.] Gitmek, űtmek, geķmek.
zohl: *is.* [Ar.] **benű Sohl:** 'Arabıñ bir ti:resiniñ a:dı.
zahn: *is.* [Ar.] DűŐűnce, hu:Ő, uķı:p, ya:dkeŐlik, her bir za:dı ya:dında saķlamaķlık, uķı:plı.
zi: [Ar.] (=Dű) Eye ma'nasında bolan sűzűñ evvelinde gelyār, miŐa:l: "ziĥaķ / ĥaķ eyesi", "ziru:h / ru:h eyesi" ve Ő. m. ler.
zi-ĥaķ: *sıf*. [Ar.] Zu ĥaķ, ĥaķ eyesi, ĥaķlı, yaraŐıķlı, mına:sıb.
zi-hayāt: *sıf*. [Ar.] Zu ĥaya:t, ya:ŐayıŐlı, di:ri, ca:nlı.
zi-ruh: *sıf*. [Ar.] Ru:hlı, ca:nlı.
ziķeymat: *sıf*. [Ar.] ErzeŐli, deġerli, ġımmatlı, ġatı baĥalı.
zayl: *is.* [Ar.] Ētēk, ı:z, her bir za:dıñ soñı, eteġi, ezya:l cem'.

370

re / rā: Fars eli:pbiysiniñ on ikinci ĥarfı, ebced ĥasa:bında (200).
rā'eķ: (=raiķ) *sıf*. [Ar.] Yűrġűnli, cayız, reva:, ma:l ya: pulıñ reva:c yűrġinli bolmaġı.
rābez: *ism-i fa'il* [Ar.] Oturımlı, yerli, yırtıcı arslan.
rābet: *ism-i fa'il* [Ar.] A:rabaġlanŐıķ, bi:rikdirici, sıpalaycı, a:raġatnaŐıķ, a:raçı, iki za:dıñ iki a:damıñ a:rasına dűŐen a:rada gezen, ba:ġlaycı, ba:ġlanıŐdırıcı.
rābete: [Ar.] Mű'ennes-i ra:bit, 'ala:ķa, ba:ġlılık, iki a:dam veya: iki za:dıñ biri birine bolan 'ala:ķası, iki a:dam ya: iki za:dıñ a:rasını bi:rikdiryān, barıŐdırıya:n.

rābe': [Ar.] Dördüncü.

rāport: *is.* [Fr.] Hıbar berici, riva:yat, gepçi, hıbarçı, Şuğul.

rāje: *ism-i fa'il* [Ar.] I:zına övirme, ı:zına övirici, āri ölan soñ öylerine övirilip gelen 'aya:l, reva:ci' cem'.

rāhat: *masdar* [Ar.] Dı:nç-sa:lat, asu:da, Şa:dlik tapmak.

rāhem: *ism-i fa'il* [Ar.] Rehimli, rehim edici, mehriba:n, bahŐlaycı, rehim etgüci.

rād: *ism-i fail* [Ar.] Men' edici, saklaycı.

rādmanes: *sıf.* Sağı, co:ma:rt, sağa:vatlı, berimli.

rādikāl: *sıf.* [Fr.] AŞılı ayĐıtlı, esa:sı, düybli, bir za:dın aŐına kökine değişli, bir kelemenin aşlı ve köki, yu:rtta a:daminin asayiŐi üçü:n esa:si ö:zĐeriŐler geçirmekliğinin tarafda:rı bolan a:dam.

rādiyo-terāpi: *ism-i mürekkebe* [Fr.] İkes taş'aşa'a:t bilen bir na:çe marı:zları na:sağları beceryān em edyān.

rādiyo-gerāfi: *ism-i mürekkebe* [Fr.] Enda:mından 'aks almak, marı:zlığı sayĐarmak üçü:n.

rādiyo-gerām: *ism-i mürekkebe* [Fr.] Telegramanı bi:sim destgası bilen geçirmeklik.

rādiyo-loji: *ism-i mürekkebe* [Fr.] Destgah bilen sırkavlığı ya'nı na:sağlığı belli ačık bolmadığı sebebli desgah bilen bilmeklik.

rāz: *is.* Sır, oğrı:n gep, gizli:n.

rāz-dār: *sıf.* Sır saklaycı, sırdaş.

rāzeĐ: *ism-i fa'il* [Ar.] İrisĐalı beryān, rızĐ yetiryān, Hıda:y te'a:lanın a:dı ve Şıfatı.

rāziyāne: *is.* Ğara çörek, derma:n ot.

rāst: *sıf.* Sağ tarap, göni, sağcı, doğrı söz, hağ söz.

rāst-gu: *sıf.* Doğurçıl,

yalan a:ldamaya:n.

rātın: *sıf.* Doğırlığa ya:lı bolan doğırlığ, doğırcılığ, hağı:kı bolan.

rāseĐ: [Ar.] Őabit, mā:kā:m, berk, ga:yım, durnuklı.

rāŐed: [Ar.] Doğrı yo:l tapan, doğrı yo:la giren, doğrı yo:la giden a:dam.

rāzi: [Ar.] Hoşha:l, ıra:zı, Şa:d, köñül hoş.

rāgebe: [Ar.] Meyl edici, meyilli köñülceñ hevesli.

rāfez: *ism-i fa'il* [Ar.] Terk edici, daşa salıcı, reffa:z cem'.

rāfe: [Ar.] Gutarıcı, yoğarı ğaldırıcı, belend derece çıkarıcı.

rāĐes: *ism-i fa'il* [Ar.] Oyuncu oynayıcı, oyun rağs edici.

rākem: *ism-i fa'il* [Ar.] Yazıcı, kita:p ya: na:ma yazıcı.

rāki: *ism-i fa'il* [Ar.] Yo:kar çıkıcı, o:ğuv okan, yo:kar 'ılım bilim alan, rikka:t cem'.

rāk: *is.* Go:ç, sava:şcañ go:ç, goyun.

rāket: *is.* [Fr.] Tenis ve ping pong oyunlarında ele alınıp top goymak üç:i:n peyda:lanıly:a:n saplı te:gelek a:let, ga:riñ üstünde yörimel üç:i:n kövşe dañıly:a:n abray, ve hemde bir hi:li müşek.

rāked: [Ar.] Dı:nç ve berk ve puhta ve bir yerde ga:yım bolup duran, gımıldasız, toğtayış, yata, durğun.

rām: *sif.* Yuva:ş, övrenişen, ekdi, boyun bolan, boyun e:gen.

rāmeş: *ism-i masdar* Muħaffif-i a:rameş, ra:hatlık, fera:ğatlık, dı:nçlık, gılağopsız ve yine hoşlık, şa:dlık, aydım, saz a:va:z.

rāmi: [Ar.] Zıñıcı, atıcı, o:ğ atıcı, o:ğ ve da:ş atıcı, rama:h ve ra:mu:n cem'.

373

rāmi: *is.* [İng.] Bir hi:l oyun görnüşi.

rāmi: *is.* [Fr.] Bir hi:l uzı:n ot, , boyı üç mitre yitän ot ve hemde yüpegede meñzeş yumşak nārise karha:nalarda ondan parça dokulyar.

rān-yār: *is. veya sif.* Çopan, çoluk.

rān: *is.* But.

rāndemān: *is.* [Fr.] Peyda:, nep, i:şden övirip beryän nefi, bir desga:hda şarf bolya:n güyç, beryän ve görkezyän peyda:sı.

rāndan: *masdar* Yarıñdan gavmak, gitme:ğe mecbu:r etmek, yo:la salmak.

rānande: *ism-i fa'il* Sürici.

rāvi: [Ar.] Rivayat edici, na:qıl edici, bir sözi ve ħabarı birinden aytmaq.

rāviz: *is.* Tikenli ot, yandağ.

rāh: *is.* Yo:l, yo:da.

rāh-āvart: *is.* Sovğat.

rāh-āhan: *is.* Demir yo:l.

rāheb: *ism-i fa'il* Qorakaycı, dünyayı terk eden, mesi:hilerin ruhani 'a:bidı.

rāh-bān: *is. veya sif.* Yo:l saqçısı, yo:l saqlaycı.

rāh-bar: Yo:l başçısı, yo:la salya:n, a:dama yo:l görkezyän.

rāh-peymā: *sif.* Yo:la gidyän, yolağcı, yıldam at, yörük. **rāh-peymāyı:** Yo:l yürüşli.

rāh-cu: *sif.* Yo:l tapıcı.

rāh-e-hofte: *is. veya sif.* Kina:ye sözinden uzak daş yo:l, şaf yo:l.

rāh-dār: *is. veya sif.* Yo:l saqçısı, yo:liñ ba:cını aly:a:n a:dam.

rāh-rav: *is.* Ötülge, geçelge, gezer.

rāh-zan: *sif.* Yo:l kesen, ğaraķçı, çölde beya:ba:nda yolağçılarıñ öñüni tutup.

374

za:dını ta:laya:n, ta:lañçı, yo:l örici, ğaltaman, ve yo:lağçılarıñ yo:lında oturıp ma:lını ta:laya:n oğrı.

rāh-sāzi: *ism-i masdar* Yo:l becermek, yo:l becermeklik, yo:l yasamak.

rāh-gozar: *sif.* Yo:lağçı, mısa:fir hemde geçit, geçelĝe, geçilyān yo:l ma'nısında hem gelyār.

rāh-goşa: Yo:l açıcı, yo:l ğiñledici.

rāh-namā: Yo:l ı:z görkezici, yo:la salıcı, beled, rehber, yo:lbaşçı, yo:l görkezme.

rāh-namāi: Yo:l görkezmek, doĝrı yo:l salĝı bermek, yo:lbaşcılık etmek, gönükdirmek.

rāh-navard: *sif.* Piyade yo:llaĝçı, savçı, kaşıd.

rahi: *sif.* Gidici, yo:la düşen, yo:laĝçı, yo:la gidici ve hemde ğula:m, ğullukçı ğul ve bende diyipde aydılyar.

rāy: *is.* 'Arab diliniñ ray sözinden alınan fikir, o:y, 'aķıl, 'aķi:de, hemde yo:l yörälĝe ma'nısında.

rāy: *is.* [Hind.] Raca, ğadı:m zama:nlarda Hindusta:nda pa:dişa:hlarına, vezir veki:llerine ve hükümda:rlarına berilen laķab ve a:d.

rāyat: [Ar.] Baydaķ, perçem, tu:ĝ, 'ala:mat, belĝi, ĝoşun baydaĝı. Göz bilen görme, ğod ö:z gözün bilen görme.

rayec: *sif.* [Ar.] Yörĝin, reva:, pul ya: za:dıñ alıcısı, ya'nı ğarıda:rıñ bolmaķlıĝı.

rāyzan: *sif.* Maşlahatçı bir i:ş ğaķda so:ralanda maşlahat beryān a:dam, müsteşar, ĝeñeşda:r.

rāyeş: *sif.* [Ar.] A:raçı, para alıcı bile berici a:rasına düşyān.

375

rayĝan: *sif.* [Ar.] Muĝt, pulsız ele gelen za:t, muĝt ele gelen za:t, 'avzsız ele gelen, rayĝan.

reālist: [Fr.] Doĝrıniñ tarafda:rı, doĝrıni aĝtarya:n, doĝrılıĝı bir kemsiz edip görkezme, ğaķıñ tarafda:rı, re'alism mektebinde eyeryān a:dam.

re'is: [Ar.] Baş, başlık, kavmıñ ve tayfanıñ başlıĝı, bir za:dıñ başı, bir za:dıñ beyikliĝiñ üsti ve za:dıñ evveli.

re's-ol-māl: [Ar.] Serma:ye, aşıl ma:l, ma:ya.

ra'y: [Ar.] O:y, fikir, 'aķide, ma:nç ses, (İntiħa:ba:tda, saylav ya: seĝide) ara:'e cem'.

ro'yā: [Ar.] A:damıñ u:ķıda ğöryān za:tları, düş, ğaya:la:t.

re'uf: [Ar.] Raħimli, muħabbetli, mehirlı, mehriba:n, ısnişıkılı.

ro'yat: [Ar.] Görmek, ğorişmek.

re'is: [Ar.] Başlık, deste başı, tayfanıñ başlıĝı, eda:re başlıĝı.

rab(b): [Ar.] Ħuda:y te'ala, Allah te'a:la, Yaradan. **rabbana:** Ħuda:yımız, Tañrıımız.

rebā: *is.* [Ar.] Pul kıarz beren a:damıñ kıarz alan a:damdan alye:n peyda:sı, nefi, reba:.

robā'i: [Ar.] Dörtlik, dört za:ddan 'iba:ret bolya:n za:d, 'aru:z 'ılmında dört satırdan düzilyān Ő'ir, oñun birinci, ikinci ve dördüncü satırları ö:z a:ra kıafiyelāŐar.

robā'iyāt: [Ar.] Insa:nıñ dört dişi, ruba:'iyeniñ cem'.

rabbāni: [Ar.] Rab sözüne ba:đlı ya'nı Huda:yılıklı, sofi 'a:bid ve 'a:rif, Huda:yılıklı, taqva: a:dam, 'ılım di:ninde rabba:niyun ve

376

rabba:ni:n cem'.

rabt: [Ar.] Ba:đlama ve sebŐirmek, sebŐirđilik, ba:đlanıŐdırma, bi:rikdirme.

rob': [Ar.] Dörtten bir, a:rik, her za:dıñ dörtten bir bö:leği, rabu:' cem'. **rob' meskun:** Insa:nıñ ya:Şaya:n yeri bolan, yer Şa:rınıñ hemme bö:lekleri, yer Şa:rınıñ dörtten bir bö:leği yer tofrağ.

rab': Öy, saray, o:ba.

robudan: *masdar* Bir za:dı zerenglik ve ađđanlıđ bilen bir yerden göterip gitmek, ele salmağ, uğurlamağ, alıp ęamađ, elinden alıp kıağmağ.

rabi': Yaz, bahar faşlı.

rabi'ol-avval: [Ar.] Hicri: kıameri: yıl ĥasabınıñ üçüncü a:yı.

rabi'ossāni: [Ar.] Hicri kıameri yılınıñ dördüncü ayı, rebiü'l-evvelden soñ.

reportāj: [Fr.] ĥabarınıñ yığnaya:n ĥabarları, ĥabarılık, ĥabarı.

rotbe: [Ar.] Derece, mertebe, mağa:m, orun, rütüb cem'.

ratbil: *is.* Ęadı:m Sind ve Kabi:l pa:Şa:hlara dağılıya:n a:d bolmalı.

retb: *masdar* [Ar.] Ba:đlamađ, tikmek, amağ.

rotuŐ: *is.* [Fr.] Ti:ma:rlama, elden geçirme, becerlen soñ ti:ma:rlama.

recāl: [Ar.] Erkek a:damlar.

reccāl: [Ar.] Cem' -i ra:cil piya:da ma'nıda.

recālol-ğayb: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Ęa:yıbdaki a:damlar, evliya:lar, maka:mda:r, töre.

racā': [Ar.] Umı:dlı, umı:dđarlıđ, ta:ma:, ĥa:hiş.

racab: [Ar.] Hicri: kıameri: yıl ĥasa:bınıñ yedüncü a:yı.

rochān: *masdar* [Ar.] Köp

377

gelmek, artmağ, farklılığ, artıklığ, artığmalığ.

rocu': *masdar* [Ar.] Övrilmek, dolanmağ, yañadan gelmek, ęaydıp gelmek, yüz tutmağ, yüzlenmek, erkek a:damıñ ta:lağ beren 'aya:lını 'iddet dolma:đa yañadan almağlığı.

racim: [Ar.] DaŐlanan, daş zıñılan, ęavılan, ęarđıŐılan, ęarđılan, mel'u:n, ibli:s, Şeyta:n.

rehlat: [Ar.] Göçmek, bir yerden başğa bir yere gitmek, yo:lağçılık, merg, ölüm, ölmek, a:radan çıkmak.

rahmām: [Ar.] Bağışlayıcı, mehriba:n, Huda:y te‘a:lanıñ a:dınıñ biri, Raħman diyibde yazıyar.

rahmat: *masdar* [Ar.] Yuğa yüräkli, yumşak gönülli, hemrağlık, bağışlamak.

rahm: [Ar.] Mehriba:nlık, yürek yumşaklık, ısınışıklılık, ğı:nançlı duyğıdaşlık, şefkat.

rahem: [Ar.] ‘Aya: oğlan yatğısı, raħmi, ğarındaşlık, kavım hişlik.

rahim: [Ar.] Bağışlayıcı, ısınışıklı, mehriba:n, rehimli, mehirlı.

roh: *is.* Yüz, yüz keşb, yaññak.

rah: *is.* Ayrık, inçe dilik, cızık, yarık.

roh: *is.* Şatranç oyunuñ mohreleriniñ biri.

raht: *is.* Geyim gécim, eğın eşik, öy esba:bı, ‘Arab dilinde atıñ eyerine hem aydılyar, cem‘i raħvat.

raht barbastan: *masdar* Yo:l a:zığıñı ba:ğlamak, sefer etmek, yo:la düşmek.

rahteħāb: *ism-i mürekkeb* Yorğan döşek, yatılma esba:bı.

raht-şu: *sıf.* Eğın eşik yu:ya:n.

roħsār: (=roħsāre) *is.* Yüz, keşb, yaññak.

378

raħşān: *sıf.* Yaldıravık, yalpıldavık, yağtı.

roħsat: [Ar.] Bağışlayış, añsatlık ve hem eza:za, yeñillik, uruşğat ma‘nıda, bir zat barada alınan yada berilen ihtıya:r.

raħne: *is.* Deşik, dilik, yarık, ayrık, di:va:rıñ a:rasınıñ yarığı.

roħne: *is.* Ka:ğız.

rad: *is.* Belği, ı:z, nışa:na, eşer.

rad: *sıf.* Co:ma:rt, ba:tır, ğayratlı, ‘akıllı, da:na, renda:n cem‘.

rad(d): [Ar.] Övirip bermek, ı:zna bermek, ğaytarmak.

redā’: [Ar.] Do:n, eğın eşiğın üstünde gelyān eşik-do:n.

redde: [Ar.] Di:nden dānen, di:nde çıkan, mürted bolan, pıyğambarımız rıħlet eden soñ Ebubekir zama:nında Isla:m di:ninden yüz övirenler.

rade: *is.* Ĥatar, şab, derece, orun, sı:rığış, kiriş.

rad-yāb: *is.* I:zarlayıcı, ı:zcı, i:berci.

radif: [Ar.] I:zlı ı:zına, biriniñ ı:zına durmak, ı:zlı ı:zına şaf çekip duran, bir na:ça za:t ya: a:dam sırgın, Ĥatar, ızlı ı:zına sıraş durmak.

razzāk: [Ar.] Rızk berici, ırsğal yetiryān, Allah te‘a:lanıñ a:dınıñ ve şıfatınıñ biri.

razbān: *sıf.* Ĥaravıl, saqçı, ba:ğban.

rezerv: *is.* [Ar.] Zahi:re, arttırıp süyürme, tabşırğı ma'nıda hem ulanılır, zakaz etmek.

rezq: [Ar.] Gündelik iymit bir günki ıcek iymitiniñ, ırsğal.

razm: *is.* Uruş, savaş,

razmgāh: *is.* Savaş meyda:nı, uruş meyda:nı, rezmeğe diyibde aydılyar.

reje: *is.* Serba:zlarıñ ğavı oñat târde şaf ğurıp pa:dişa:hlarıñ ve ümera:ların ğarşısında ğatar geçmeği.

379

rejim: *is.* [Ar.] Ka:'ide, dustu:r, yörälge, hökü:met țarı:kası, sıya:set yo:lı ya:şayış uğrı ve doktoruñ na:hoşa iymit ve perhi:z ğakda beryän dustu:rı.

rasā: *sıf.* Yeterlikli, yetimli, yetişıyän, yoğarı köp düşünceli, yaraşıklı.

resālat: [Ar.] Sarğıt ekitmek, pıygambarlık.

resāle: [Ar.] Ğağ, kita:b, yazğı 'ılmı i:ş ğakda yazılan, kita:bça resa:'il ve risa:la:t cem'.

rasāndan: (=risa:nidan) *masdar* Bir za:dı biriniñ eline ğavşırmak, yetirmek, bir za:dı bir za:da yağı:nlaşdırmak ve hemmede yetişdirmek, ka:milleşdirmek ma'nıda gelyär.

rasāne: *is.* Matlab ya: ğabarları a:damların ğulağna yetirme, radyo tevizyon ya: ruzna:ma ya:lı za:diñ üsti bilen.

rasāne: *is.* Ökünç, ğayğı ğuşsa.

rastgār: *sıf.* Aza:t, erkin, dınan, neca:t tapan, asu:de.

rostan: *is.* 1. Ğucırlı, yoğı:n, uzı:n, 2. Eyranıñ ulı pehliva:nlarınıñ biri.

resurān: [Fr.] Nahar ğa:na, iymit iyilyän ca:y.

rasm: [Ar.] Nişa:n, belgi, 'ala:mat, ı:z, yere veya: za:diñ yüzüne çekilyän şekil ya: ğağ, ka:ğızıñ yüzüne su:rat ya: ğağ çekmek, ve hemde yo:l, yörelge 'a:dat ma'nıda, düzgün tertı:b 'a:datı, dāp dustu:r.

rosvā: *sıf.* A:braysız, bedna:m, biriniñ yaramaz eden i:şi bilnip i:l a:rasında a:braydan düşüp şermende bolmağlığı, maşğara, a:braysız.

rosub: *masdar* [Ar.] Eteğe çökmek, suva çömüp gitme.

rosuğ: [Ar.] Berk, maka:mlik, ğayımlık, puğtalık, a:ralaşma,

380

soğulma.

rasul: [Ar.] İ:berilen biriniñ sarğıdı ayrı birine yetiryän a:dam, pıygambar, Ğuday te'a:la tarafından i:berilen i:lçi.

rosun: [Ar.] Resimler, dāp dustu:rlar, yo:l, yo:rdalar, düzgün tertı:b.

rasidan: *masdar* Gelmek, ulaşmak, yağı:nlaşmak, ğavışmak, bir za:t ele gelmek, bir za:da yetişmek, bişmek, mi:ve yetişmek.

raş: *is.* Defe, üyşmek.

raş: *is.* Erc, ölçek, barmağ bile tırsek a:ralığı.

raş: ‘A:dıl, Zerdüsti dâbinde ‘ada:lat ferîştesi.

raş(ş): *masdar* Suv serpmek.

raş: *is.* Raşş, Eyranîñ pehliva:nı Rüstemiñ Raşş a:dlı atı.

raşâdat: [Ar.] Ba:tırlık, gücURLük, gurplılık, edermenlik.

raşt: Ğum, toprak, tu:t tozan.

reşte: *is.* Ğamı:rdan edilen unlı aş şeklinde edib kesmek ve unı buğdaydan reşte edib Ğurıdib nahara atmak.

reşte: *is.* Nahı, yüb, tar.

roşd: *masdar* [Ar.] Doğrı yo:la düşmek, Ğumrahlıkdan çıkmak ve hemde durumlı ve cıdamlık, durumlılık.

raşk: *is.* Ğayrat, gö:ri:prik, bahı:llık, içi Ğaralık.

reşme: İnçe tanap, yüb.

reşve: [Ar.] Para, na:doğrı i:ş etmek üçi:n yada biriniñ Ğakkını kör edip yandırmak, ve na:Ğak höküm bermeği üçi:n berilyän pul ya: za:t, Farsıda belekfed ve belekfet hem aydılıdır.

raşid: [Ar.] Doğrı yo:l tapan,

381

esven, ba:tır, aza:d, ka:milleşen, doğrı yo:l salğı beryän.

raşik: [Ar.] Sı:ratlı, boyı sıra:tlı avadan, güler yüzli, görnükli, on iki enda:mı müyesser.

rasās: *is.* [Ar.] Ğurşun.

rasad: *is.* Yo:l yorda, sak, Ğaravıl, bö:lek Ğara:vıllar.

rasad: *masdar* [Ar.] Bir za:da nazır salıb oña ser etmek.

rezā: *ism-i masdar* [Ar.] Şa:dlık, Ğoşnudlık, ra:zılık, köñli Ğoşlık.

rezā’at: *masdar* [Ar.] Ça:ğañ anasınıñ emceğinden süyt emmeği.

rezāyat: [Ar.] Razılık, Ğoşnudlık, köñül Ğoşlık.

rezvān: [Ar.] Ğoş bolmak, Ğoşa:llık, ve behişt ve cennet ma’nıda aydılyar ve hemde behiştin sakçısı, Ğafi saklaya:nı diyipde aydılyar.

razavi(y): [Ar.] Rıza: ba:ğlı ve hemde Medinede bir dağın a:dı.

razavi(y): [Ar.] Rıza: söze ba:ğlılık, Ğoş a:dam, şa:d a:dam, arzaya: cem’.

rotab: *is.* Tā:ze Ğurma.

rotal: *sıf.* [Ar.] ‘Aci:z, ha:lsız, yağdaysız a:dı yetğincek ince sa:ğıt ve hemde yağdaysız Ğarrı ve aĞmak a:dam.

ratl: *is.* [Ar.] Ölçek Ğuralı.

rotubat: [Ar.] Öl bolmak, çı:ğlık, öllik, ı:zğarlık, ığallık, terlik, ta:zelik.

ra’āyat: [Ar.] Ğoyun ve Ğaramalı otlatmak, saklamaklık ve sakçılık, i:değlik, mehriba:nlık, i:şine yetişmeklik, ısınişık.

ro'b: *masdar* [Ar.] Ğorkmak, heva:tır etmek, havf etmek.

ra'd: Ğöñ gürrildisi.

ra'nā: *sıf.* Na:da:n ve sust, 'aci:z, ö:zin bezān 'aya:l, Farsça sı:ratlı, görnikli güzel avadan

382

'aya:l ma'nıda

ra'iyat: [Ar.] Bir bö:lek cema:'at başlığı ve i:ş dolandırıcısı bolan bir topar a:damlar, bir mülkli a:damıñ Ğol altında i:şläyān tayha:nlar.

raĝbat: [Ar.] İra:de, arzu, meyl, isleĝ, heves.

raĝat: *masdar* [Ar.] Yaĝşı ya:şayışa uçran, ya:şayışı hoş bolan, ba:ya:n.

refākat: [Ar.] Do:st bolmak, yo:ldeşlik etmek, hemra:lık, yo:ldeşlik.

refāh: [Ar.] Ra:hatlık, dı:nçlık, 'ayş-ı 'işretlik, ĝavı geçirmeklik, hoş geçirmeklik, safa:da ya:şamaqlık baĝtıya:rılık.

raftar: *ism-i masdar* Yo:l yorda, uğur, 'a:dat, yün, oturub turış, ĝılık, ha:şiyet ö:ziñi alıp barışlık.

roft-gar: *is. veya sıf.* Köçeleri arassalaya:n sıırıp süpiryān a:dam, sehirda:rınıñ supurı.

raftan: *masdar* Gitmek, yo:la düşmek, ötmek, geçmek, göçmek, yüzbe yüz gelmek.

raftan-ü-amad: Gidib geliş, ĝatnařık, barış ve geliş.

refrandom: *is.* [Fr.] Bir i:ş bitirmek üçi:n köpçeliĝiñ fikirlerini ve 'akidelerini ele getirmek maĝşadı bilen halka yüzlenmek, yüz tutmak, 'umumı so:ĝralık, sus so:ramaqlık.

reform: *is.* [Fr.] Düzetmä, üytgetme, bir za:dıñ ya: i:şiñ durmışını, bir ĝurulıřıñ durkunı ti:marlamak ve becermek.

raf': [Ar.] Ğötermek, belende ĝaldırmak, yoĝarı ekirmek, a:radan ayırmak, **raf'-i meşkulat:** Kı:nçılıkları a:radan ayırmak.

rofuz: [fr.] Ğabu:l edilmesizlik, saklanmak,

383

sı:ĝnadan geçmān ĝalamak, geçirilmesizlik, imtiha:ndan ĝaldırma.

rafi': [Ar.] Yoĝarı ĝaldırma, yoĝarı ĝöteriř, mertebe, belend derece, orun, beyik mertebe.

rafiĝ: *sıf.* Ya:r, do:st, hemra:., yo:ldeş.

reĝabat: [Ar.] Saĝçılık etmek, ĝarařlık, ĝöz etmek, ĝö:ri:pilik etmek, ĝöz ĝaraltman, ba:sdeşlik etmek, yarış.

roĝād: *masdar* [Ar.] Yatmak, u:qlamak.

roĝabā': [Ar.] Ba:sdeşçiler, ĝaravıllar.

reĝkat: [Ar.] Nā:ziklik, yumşaqlık, mehriba:nlık, ısınışıklık.

reĝkat-angiz: *sıf.* Yürāk a:vımak, rehmiñ gelmek, yumşaqlık, utanç.

raqs: Tans, oyun.

raqam: [Ar.] Hıat, yazğı, sa:n, surat, erka:m cem'.

raqib: *sıf.* [Ar.] Ğaravıl, saqçı, yasavıl, saqlaycı, Ğaraşıq, ba:sdaş.

raqik: [Ar.] Nă:zik, inçe, yumşaq, suvık.

rok: *sıf.* Doğrı gep, yüze Ğalman aydılya:n söz, perva:ysız aydılya:n gep, bassır bosursız aydılya:n söz, yüz görmesizlik.

rekāb: [Ar.] Üzāññi, atın eyerine ba:ĝlanya:n demirden edilen halka, ata minilcek bolnanda ayak basıp minilyān ĝural.

rakākat: *masdar* [Ar.] Sus bolmaq, 'aci:zlemek, 'aqlısız bolmaq.

rakānat: *masdar* [Ar.] Ğa:yım bolmaq, ma:ka:m bolmaq, buhta bolmaq, durımlı bolmaq, ağırlık, berklik.

384

rak'at: [Ar.] Nama:ziñ bir eñlimi, nama:z oqalanda bir gezek iñilip ĝalmaq.

reklām: *is.* [Ar.] İĝla:n, bildiriş.

rokn: [Ar.] Her za:diñ ulı ve ĝüyçli bolağı, ondan ĝüyç alınıp hemde oña dayanilya:n esa:sı 'uzuv, esa:sı paye, sütün, ulı i:ş, her ĝavmıñ başlığı ve ĝormatlı a:damsı.

rokud: *masdar* [Ar.] Dı:nç almak, durĝunlık, yel ösmeğı, yatmağı, yağıñıñ dınmağı, ö:z yerinde durmaq.

rekord: *is.* [Fr.] Yarışda yoqar yeñiş ĝazanan, belend ornı ĝazanan, belend orna bolan.

roku': [Ar.] Eñilmek, nama:zda eliñi diziñe yetirip eñilip durma.

rakib: *is.* Atlar veya: düyā ardlaşıklı ardlaşıp minen.

rekib: *is.* Üzāññi.

rakik: [Ar.] Ğavşaq, kem 'akıl, hemmeti a:z, pi:s söz, bolĝısız söz, yaramaz gep, pa:yış söz.

rakin: [Ar.] Maka:m ve berk, kırs, berqara:r, durımlı, puhta.

rag: *is.* Damar, a:damıñ enda:mınıñ damarı.

rag-bār: *is.* ĝüyçli ama deva:msız yağı:n, dolı i:ri damcalı ĝatı yağıñ, ve hemde atışıkda muselsel yarağı bile ı:zlı ı:zına atmaq ma'nıda.

rag-barg: *ism-i mürekkeb* Yafraklarda bolan damar, yafradıñ arasında bolan damar, meñzeş hıatları, damar ya:lı, aĝacıñ yafradı ya:lı.

rag-be-rag şodan: *masdar* Damarıñ dövilmegiñden ya: bi:l bıqınmağından 'emele gelyān ĝatı ağırı.

reglātor: *is.* [Fr.] Maşın

385

atları tertı:be salıcı abzal.

reglāj: *is.* [Fr.] Hıat çekmeklik, sa:zlamak, maşınıñ dürlü bö:limleriniñ i:şini ve hereketini tertı:be salmaq.

rol: *is.* [Fr.] Defter, lu:le, ‘emel nebet, teatrlarda artistleriñ oynaya:n naqşı.
rol: Ferma:n, maşını doğrı gönikdiryän abzal.
ram: *is.* Süri göyun.
ram: *ism-i masdar* Ğorkıdan kaçmak, yiğränç.
ram/rom: *is.* Ağız içi.
rom: *is.* [Fr.] Neyşekeriñ içğisi.
romātism: *is.* [Fr.] Süñkleriñ boğunu ya‘nı süñküñ birigyän yeriniñ ağırsı, ayak el a‘şa:b ğatı ağırip yörälmeyän na:hoşlık, ya:n ve bi:l a:ğrı.
rammāl: [Ar.] Avıñcağ da:şlar, cem‘-i remel.
remāl: [Ar.] Avıñcağ da:ş satya:n, fal alyā:n, fal alıcı, falçı.
ramān: *sıf.* [Ar.] Ğaçaklama, ğorğak, ürkek, tasamak.
rommān: *is.* [Ar.] Nar, nar ağacı, vaħdi remane.
romān: *is.* [Fr.] Destan, ğaka:t, erteki.
romāntism: Roman yazmaqlığınñ tä:ze uşu:lı tä:ri, romantik yazıcılarıñ uşu:lı, 19.ncı ‘aşrınñ başlarında Fıransada İngilista:nda tapılan tä:ze edebi uşu:l. Ol uşu:l ğadı:mı klasik edebiya:tuñ da:plerini kena:ra göyup, oları üygetmān, tä:ze bir uşu:lı yo:la berilyär.
rommāni: *sıf.* Rommana ba:ğlı bolan, nariñ dä:nesine meñzeş ya:ğu:t.
rombidan: *masdar* Ğarab

386

bolmaq, yıqılmaq, ba:mı ğara:b bolup dökülmek.
ramz: *masdar* [Ar.] İşa:re etmek, im etmek, göz ğaş, el dodak bilen im etmek.
ramz: [Ar.] İşa:re, im, gizli:n sır, hiç za:t düşünilmeyän ayratı:n im işare.
rams: *masdar* [Ar.] Gömmek, bir za:dı örtmek ve gizlemek, yere gömip yaşırmaq.
rams: *is.* [Ar.] Gö:r ğabır, toprağ, yuvaş ses ramu:s ve erma:s cem‘.
ramas: *is.* [Ar.] Göziñ ğıralarında yığnanya:n a:k çirk.
ramazān: [Ar.] Ğameri yılınıñ doğızınıcı a:yı, araze a:yı, ramaza:n a:yı.
ramaq: Ğalan ca:n, güyç kuvva:t, zo:r ta:kat, az mıqdarda bolan iymit, soñkı dem.
ramaq: *is.* [Ar.] Rama Farsça, süri göyun.
ramak: [Ar.] Cem‘-i remeke, urbalığ at, ğuzzatmaq üçi:n saklanılıya:n baytal.
ramkān: Rom, yemiz ğılı, yu:ğa yerde bityän ğıl, ramga:n ve zamga:n dibde aytyarlar.
ramgā: *is.* Baytal.
raml: *is.* [Ar.] Ğumalağ, avıñcağ da:ş, şin ve masa ve hemde bir ni:çe a:damlarıñ ‘akidesine görä remel bile ta:li‘ görüp öñinden bir za:t aytmak ve fal atıp öñinden bir za:t aytmak üçi:n işlenyän abzal.

ramuk: *sif.* Ürkek hayva:n, el görmedik.

rame: Süri, süri göyun, at, düye.

ramidan: *masdar* Ürkmek, kaçmak, görkub kaçmak, tesmek, tazıgmak, tasamak.

ramim: [Ar.] Çüyrän ku:ne,

387

çüyrän süñk.

ranj: *is.* Derd ‘aza:b, ı:ncı ağırı, ıza:, mihnet.

ranc-āvar: *sif.* Aza:r getirici, görği getirici, aza:ba sebep bolya:n, ı:ncıdıcı.

rancāndan: (=rancābıdan) *masdar* Iza: bermek, aza:r bermek, ı:ncıtmak, aza:b bermek, köñlüne değmek.

ranc-bar: Renc çekici, ‘aza:ba kı:nçılığa cıdamlı bolan.

ranc didan: *masdar* ‘Aza:b görmek, aza:r görmek, miñnete ağır yağdaya sezavar bolan.

reñcer: *is.* [İng.] Cengliñ düzğini yo:la beryän māmur ya: gāmide köplānç aydılya:nı güyç kuvva:dan dolı bolup erteşde her bir kı:nçılığdan cengel ya:lı dağ ya:lı yo:llardan ötme:ğe çeperçiliği maha:reti bolan serba:zlara ha:şlanyar Farsıda tekaver diyilyär.

rancidan: *masdar* ı:ncımak, köñliñe değılmek, gövini galmak.

rend: *sif.* Zereng, hi:lekä:r, kelle perva:y, gorkmazak.

rang: *is.* Boya, govır, daş görnüşinden göze ilyän za:t sa:rı gızıl, gara gızıl ya:lı ma‘denden yada ösümlükden yada şımya‘i ‘amel bilen ünite (Pudr, gerd) suvıqlık (maye‘) şeklinde taya:rlanya:n ve naqkaşılığda, reng urmağda peyda:lanılya:n ulanılya:n madde ve hemde hi:le, peyda: nef‘ ma‘nıda.

rang-āmiz: *sif.* Rengleri gatişdirya:n. **renglemek:** Reng urmak bir ca:ya veya: bir za:dı sırlamak.

rang-ā-rang: *sif.* Dürli dümen, al elva:n rengde bolan rengbe reng ma‘nıda.

388

rang-paride: *sif.* Yüzi gözi öñki tabi:‘i yağdaydan ayrılan, öçmek görkıdan ya: na:sağlık veya: başğa sebebe görä üytgemek.

rang-razi: Boyağçılık.

rang-e-ru: *ism-i mürekkebe* Yüz keşb, gayğıda veya: şa:dılığda veya: na:sağlığı görkezmeği.

rangin-kaman: *ism-i mürekkebe* ‘A:lem goşar.

ru: *is.* Yüz, su:rat.

ru‘idan: (=ruyidan) *masdar* Gö:ğermek, çıkmak, yerden domup çıkmak, ösmek ösikliğin yerden gö:ğeri çıkmığı.

ravā: *sif.* Yörgün, ca:yız, yörğir, yaraşıklı, gelşikli, düzüm.

razabet: [Ar.] A:ra gâtnaşıklar, höves meyil, iki za:dîñ a:rasındaki ba:ğlaşıklar, iki za:dîñ veya: iki a:damın bir birine bolan ‘ala:kası, (birlik sanı : ra:bıta)

rovât: [Ar.] Riva:yet ediciler, cem‘-i ra:vi.

ravâc: *masdar* [Ar.] Reva:c, yaraşıklı, yörğünli, pul veya: ma:lıñ yörüp durmağı, reva:c, öñine bolan, şavlı, amatlı, oñaylı.

ravâdid: *ism-i mürekkebe* Devlet mämurınıñ pasport ya:lı za:dîñ yüzüne yüz göl çekmeğı, viza.

ra’âs: *sıf.* [Ar.] “Rä a:s”: Baş satan, kelle satan, kelle bişiryän.

revâk: *is.* [Ar.] Ca:yıñ övi, öñi, sayeban, eyva:n.

rovâl: [Ar.] Ağız suvı, ma:lıñ ağız suvı.

ravâl: *is.* Tâ:ze yörğünli bolan sözlerden: Yörälge uşu:l nazım, tertı:b, düzgün ma‘nısında ulanıyar.

389

ravân: *is.* Ca:n, ru:h, insa:nıñ ru:hı.

ravân: *sıf.* Akıcı, gidici, suvlaq, akarsuv, akım.

ravân-baħs’: *sıf.* Ru:h berici, ru:h bağışlaycı, ru:hlandırıya:n, ru:hlandırıcı.

ravân-pezeşk: *is. veya sıf.* Dä:li ve ru:hı na:ra:hatılıqları beceryän mu‘a:lece edyän doktor.

ravân sâħtan: *masdar* [Ar.] Yo:la salmaq, aqdırmaq, i:bermek.

ravân-şâd: *sıf.* Öläñ a:dama ħormat sözünden aydılya:n gep.

ravân şodan: *masdar* Gitmek, yo:la düşmek, aqmaq, suvuñ aqmağı.

ravân-şenäs: *is. veya sıf.* A:damlarıñ ru:hı ta:ydan durmuşını a:ñya:n, bilyän a:dam, ru:h tanı:cılıq.

ravâne kardan: *masdar* Yo:la salmaq, i:bermek, yo:la düşirmek, uğratmaq.

ravâyat: *masdar* [Ar.] Ħabar ya: ħadi:se naqıl etmek, ħadi:s ve ħakayet, erteki, riva:yat.

ru-bâz: *sıf.* Yüzi açık, ħıca:bsız.

rubâh: *is.* Tilki.

ru-be-râh: *sıf.* Tayya:r, yo:la düşen, üpcin, i:şe tayya:r, sefere tayya:r bolmaq.

ru bargardândan: *masdar* Yüz övirmek, yüz savmaq, ħaha:r etmek, öykelemek.

ru-be-ru: *sıf.* Yüzbe yüz, ħarşı gelme.

ru-band: Yaşmaq.

ru-busi: *ism-i masdar* Öpmek, biriniñ yüzini oğşamaq.

ru-puş: *is* Örtğı, her bir za:dîñ yüzünü örtüñ örtğı, perde geyimiñ üstinden geyilyän

390

yöri:te geyim, meşela: doktorlarıñ perestalarıñ i:ş vağtında giyän maħşu:ş geyimleri.

ru-tahti: *ism-i mürekkebe* Tahtın üstine çıkılıya:n parça.

ravh: *is.* [Ar.] Ra:hat, dı:nç, şafa:, yakımlı, şima:l, yakımlı ı:s, şa:dlık, yeñiş.

ruhol-lāh: *ism-i mürekkebe:* [Ar.] Hāzret-i 'İsaniñ laqamı, İma:m Humeyniniñ muba:rek a:dı.

ruhāni: *sıf.* [Ar.] Ru:ha ba:ğlı bolan, di:n 'ulema:sı, aḥund, di:n 'a:lımı ve Ruḥü'l-Ḳudüs Cebra:'il laqamı.

rud: *is.* Sa:z, kiriş ve hemde içeğe ḥaşda ğadı:mı sa:z ğurallarınıñ biriniñ a:dına aydılar.

rud: *is.* Ulı aqar suv çay, arna, Etrek, suvı ya:lı.

rud: *is. veya sıf.* Yalañaç ötgili tavviq.

rud: *is.* Ferzend, ğı:z, oğlan.

ru dādan: *masdar* Yüz bermek, birine çende a:şa, yüz bermek. Çişirmek ve kāslandirmek.

rud-ḥāne: Ulı aqar su:.

ru-dar-bayesti: *masdar* Utanç haya:, biriniñ ḥa:yışı üç:i:n yüze ğalmak.

ru-dar-ru: *sıf.* Yüzbe yüz, ğarşı be ğarşı.

rude: İçeğe.

ruz: *is.* Gün, gündiz, dañ atandan gün ya:şar a:ralığı.

ruzāne: *sıf.* Güne değışli, gündelik, güne ba:ğlı bolan, gündā, her günde.

ruzbeh: *sıf.* Şatlı gün, baḥtli gün, baḥtli ya:şayış, şa:dyan baḥt.

ruzgār: *is.* Cıha:n, dünya, 'aşr,

391

dövür, vağt, faşıl, mevsim.

ruz-marre: *is. veya sıf.* [Ar.] Gündelik, her günde, gündelik i:ş.

ruz-mozd: Güne muzd kesa:na.

ruz-nāme: *ism-i mürekkebe* Gündelik çıkıya:n yazğı, gündelik çap bolya:n ğa:zı:yat.

ravzane: Deşik, ışğalañ.

ruze-ḥar: *sıf.* Ağzı açık, ara:za: tutmaya:n, ara:z a:yda ara:ze tutmanı ağzını açya:n.

ruze-dār: *sıf.* Ağzı ara:za bolan, ara:za tutan, ağzı beкли a:dam.

ruzi: *is.* Rızq, ırışğal, oñalğa, oñuşuq, günde iyyān iymitiñ neşi:p, kısmat.

ruzi-raşān: *sıf.* ırışğalı yetiryān, ra:zıq, Ḥuda:y te'a:lanıñ şıfatınıñ biri.

ro'asā': Başlıklar, ulılar, ta:yfa başlıkları, re'i:sler, cem' re'i:s.

rustā: *is.* O:ba, kent.

ru-siyāh: Yüzi ğara , günāhkā:r, 'a:şı, telāke yo:lida bolan, ırsva, a:braysız, ısna:t.

raveş: *ism-i masdar* Yağday, görnüş, ḥa:l, 'a:dat, yūñ, resim, tarıka, yo:l, yo:da.

ravşan: *sıf.* Yağtı, parlak, nu:r düşyän yer, açık, ‘aya:n, ä:şka:r, açık, tüm(ğarañkı) söziniñ tersi.

ravşanāi: *ism-i masdar* Yağtılık, yalqımlık, ğarañkı dā:l (ta:rıq) söziniñ tersi.

ravşan-bin: *sıf.* Da:na uqı:plı, düşinceli bilimli, do:rı fikirli.

ravşan-del: *sıf.* Şap yüräk, da:na, bilimda:r, a:k yüräk.

ravşan-fekr: *sıf.* Bilimli, düşinceli,

392

payhaslı, o:y fikirli.

roğan-e-māhi: *is.* Ba:lık yağı, ba:lık yağında vitamin (A) ve (D) bolmalı ve onı bir ni:ça marızlara enda:mını kuvvatlandırmak ve em etmek üçi:n iyidiryārlār.

ru-farşi: *ism-i mürekkebe* Duşak üstine çekilyän parça.

ru-kār: *ism-i mürekkebe* Ca:yıñ defariñ yüzine çekilyän suvağ.

ru gardāndan: *masdsar* Birinden ya: bir za:tdan yüz öğirmek, ğaçmak, yüz dö:ndermek, öykelemek.

ru-māl: *ism-i mürekkebe* El yüz süpirilyän ya:lık.

runās: *is.* Ğızıl boya çöp boya, bir hi:l uzı:n ot kökinden, yüp rengleme:ğeyda:lanılyar ve tohumını, çöp boya, süyci boyadan alıp ekip ikinci üçinci yıl kökini yerden ğofarıp ğurıdıp bazarlarda satılyar.

ravande: *sıf.* Yo:la barya:n kişi ve hemde i:şledyn ğora:k ma’ında.

ravnaq: [Ar.] Yaldıramak, şöhle salmak, avadanlık, yalqım salmak, reva:çlanma, öñgin, şavlı, bazarlı.

ruy: *is.* Yüz.

ruy: Ğurşıñ ya:lı narse, ruy hem, üst üstine.

ravi(y): *is.* [Ar. Bulutlı yağın, süyci suv, köp suv.

ruy-dād: (=ru-dād) *ism-i mürekkebe* Vaqa, başa düşen i:ş, birden tapılan ğadıse, yüze çıkan vaqa.

rah-āvard: *is.* Ra:h a:verd yo:ldan getirilen, sovğat, ö:z do:st ya:rlarına getirip beryän za:dı, sovğadı.

rahā: *sıf. masdar* Aza:d etmek,

393

goybermek, boşatmak.

rahdān: *sıf.* Yo:la beled bolan, yo:la a:şına, yo:la ta:nış.

rah-rav: *sıf.* Yo:la gidici, yolağçı.

rah-rovi: Yo:l yörime, yo:l geçme.

rah-gozar: (=rah-gozār, reh-gozar) *sıf.* Öteğçi, mısa:fir, yo:ldan geçi:p barya:n, yo:lağçı.

rah-gozar: *is. veya sıf.* Ötälge, geçelge, ötülyän yer, güzer geçit, yo:l, köçe, ğatnalya:n yer.

rahn: [Ar.] Girev, biriniñ yanında ema:net za:t göyüp şol miqda:r göylan za:diñ bahası ce pul qarž almak.

rahnamā: *sıf.* Yo:l başçı, beled, yo:l görkezici, yo:l görkezme.

riyāsāt: [Ar.] Başlık, ululuk, buyruqçılık, serda:rılık.

riyāzat: [Ar.] *masdar* Añ kürresine ra:m etmek, yavaşıtmak, oña yo:l övretmek, bedeni kuvva:tlandırmak maqşadı bilen ‘uzu:vlarını hareketlendirmek verzeş, nefesi arassalamak ve aħla:klanmak üçi:n derd çekmek, o:ylanmak ve ‘iba:dat etmek üçi:n çola yerde oturmak, ħalvetde oturmak.

reyhān: [Ar.] Yaqımlı ı:slı iyilyän sebziniñ a:dı, kök ve yaqımlı ı:sı bolan ösümlük oñat ı:slı kök ot, reyħa:n.

riħtan: *masdar* Dökmek saçmak, pıtıratmak, baş aşa:k tutup yeriñ yüzine yayratmak.

riħ-o-pāş: *masdar* Aқан dökän, döküm saçım etmek, isra:f etmek, isri:p etmek.

ridan: *masdar* İçiñi boşadmak, ayak yo:lına oturıp içiñi boşatmak.

394

rizeş: *is.* Riħten dökmek goymak, yıkılma, dökilme.

rize: *sıf.* Avıncaq, avnık, kiçicik, mayda avıntık.

rize-kār: *sıf.* İnce nefis i:ş.

rismān: *is.* Tana:p, yüp ba:ğ.

risidan: *masdar* Bükme, eyişmek, eğirmek.

riş: *is.* Saqğal.

riş-ħand: *ism-i masdar* Hoş geldin etmek, saqğalına gülmek, ya:lçılık ve a:ldamak ve birini maşhara etmek yuvalamak.

riş-sefid: *is. veya sıf.* A:k saqğal, kedehuda:, o:ba yaş ulısı.

rişu: Saqallak, lür saqğal.

rişe: *is.* Kök.

rig: Avnık da:ş, avıncaq da:ş, çağıl çä:ğe.

rig-zār: Rigsta:n, da:şlık yer, avnık da:şlı yer, çä:ğelik.

rig-estān: Çä:ğelik, da:şlık.

riye: *is.* Öyken.

ز

395

zā: ‘Arab eli:pbiysiniñ on üçüncü ħarfi, ebced ħasa:bında (7).

zā'ed: *ism-i fa'ıl* [Ar.] Artık, artıkmaç, gereklilikten köp.

zā'u: *sıf.* Tâ:ze oğlanı bolan 'aya:l, tâ:ze ça:ğası bolan ha:tın.

zā'idan: *masdar* Oğlan doğurmak, ça:ğası bolma, doğurmak.

zāzol: *is.* Eyrani sa:zlarının birinin a:dı.

zāboli: *sıf.* Za:bole ba:glı Sistaniniñ a:damları, zabolıñ a:damları.

zāpās: *is.* Rusi sözünden alınan: maşınlara değışli artık göterilyän za:da zapas diyilyär; Artık göterilyän lastik, bardı geldi lastikler pança:r bolasa ya'nı yarılrsa veya: lastiğe noğşa:n yetse onuñ yerine goyular,

396

za:pa:s.

zāc: *is.* Özäk.

zād: *sıf.* Dünya inen ferzend, oğul ğı:z ve hemde pa:kzad, periza:d, ha:nazad diyen ya:lı.

zād-bum: *ism-i mürekkebe* Vañan, yu:rd, a:damiñ öñip ösen ve ya:şa:n yeri, doğulan yeri.

zād-gāh: *ism-i mürekkebe* Doğlan yeriñ, vañan yu:rd.

zāre: [Ar.] Dayha:n, tayha:n, ekerançı.

zāri: *masdar* [Ar.] Ağı añşanşık, ğı:kılığ, ağlamak.

zāge: *is.* Da:ğıñ ğapdalımı kövip goyuna sığıra ca:y edilyän govağ.

zāl: *sıf.* A:k saç ve hemde Rüstemiñ dādesiniñ a:dı, onıñ dādası doğanda, a:k saç bolup doğansoñ Za:l diyip a:dlandırılıpdır.

zālu: Sülik.

zānu: *is.* Dı:z.

zāviye: [Ar.] 1. Burç, çet, 2. İki ha:tıñ ça:knaşığından 'emele gelyän burç, zeva:ya cem'. 3. Şo:fılariñ 'iba:datga:sı "hanağa:sı".

zāhed: *ism-i fa'ıl* [Ar.] Tağva:, terk-i dünya bolup ği:çe gündi:z Huda:ya 'iba:dat edip yörän a:dam.

zāheğ: *ism-i fa'ıl* A:radan çıkan, öten, yo:ğalan, ba:tıl, pu:ç, zuhuğ cem'.

zāyeşgāh: *ism-i mürekkebe* 'Aya:llariñ ça:ğa doğurya:n ca:yı, gövräli 'aya:llariñ yori:te oğlan doğurya:n ca:yı.

zāyemān: *ism-i masdar* Oğlan doğırmaq, ça:ğa dünya: indirmek.

zobāle: [Ar.] A:z su:, a:z za:t, Farsi dilinde çör çöp, etberindi, çöle taşlanya:n za:dlara değışli.

zobāl: *is.* [Ar.] Ğarınçağaniñ

397

ağzına alıp gidyan entek za:dı.

zābān: *is.* Dil, hayva:nıñ ve a:damıñ ağızında bolan möhim ‘uzvı, şonuñ bilen insa:n gepleyär ve hem iymitiñ tağamını da:dıp bilyär.

zabān-bāz: *sıf.* Ya:lçı, dilevar, süyci dil bilen a:damları a:ldayar, diline şeker çalınan a:dam, hitir, mekir a:dam.

zabān-dār: *sıf.* Dilli, şakırdavıq, yañra.

zabān-zad: *sıf.* Ağız dile düşyän bir sözi köp a:dam eşidip bir birne aytnağı.

zabān-e-kuçak: *is.* Kiçi dil.

zabāne: *is.* Dil ya:lı bir za:d dile meñzeş bolmağı, o:dıñ yalını ya:lı.

zobde: *is.* [Ar.] Mesge, kere gaymak, hemde saylanan ha:lanan za:d, saylantğı, seçilip alınan.

zabaecad: Ğimmat bahalı da:ş.

zebardast: *sıf.* Eli çalt, yeser, güyç kuvva:tlı, kudret eyesi çeper, üsta:d, meclisiñ yoqar üsti.

zabur: [Ar.] Yazğı, kita:b, Davud pıygambarıñ kita:bı.

zabun: *sıf.* Eci:z, bi:ça:re, ‘a:ciz, ho:r, erbet, pes, faği:r, güyçsiz, yaramaz. **zabuni:** Bi:ça:relik, yaramazlık, eci:zlik, ho:rılık.

zabil: *is.* [Ar.] Sebet, zenbi:l.

zocāc: *is.* [Ar.] Süyşe.

zoccāc: *is. veya sıf.* [Ar.] Şişe yasaya:n beceryän, süyşe yasaycı.

zocāce: *is.* [Ar.] Şişeniñ bö:leği, ca:cek.

zacr: *masdar* [Ar.] Men‘ etmek, ğı:ğırmaq, ğavmaq, fal atmaq, ğuşlarıñ oturmağı ve uçmağı.

zahmat: [Ar.] Bir biriñi

398

ğısmak, derd, ünci ho:rılık, a:damza:dıñ belli maqşad üçi:n şarf edyän ‘aқıl ve hem fiziki güyci, kı:nçılık.

zahmat-keş: *sıf.* [Ar.] Zehmet çekyän, işleyän.

zaharref: [Ar.] Cem‘ -i zahref, ve hemde altın kümiş ve görk bezek dürli naқış manıda.

zahm: *masdar* Uрмақ, yençmek, ho:rlamak, bir za:t bilen yaralab yara etmek, bir za:t bilen birini ya: başğa bir za:dı urmaқ.

zad-o-band: *ism-i masdar* Urıp dañmaq, oñuşmaq, iki ya: na:ça nefer bolup bir işi bitirmek üçi:n ya: ele getirmek üçi:n ağız bi:rikdirmek, ıla:laşmaq.

zad-o-ğord: *ism-i masdar* Uрмақ ve eymek, bir birini urmaқ çalmaq, çakınşık.

zade şode: Urılan, berçikmek, berçiğen.

zar: Altın, ğızıl.

zarā’at: [Ar.] Eğın eşiklik, tayha:nçılık, ekerançılık.

zarā'i: *sıf.* Ekerançılığa ba:ğlı bolan, tayha:nçılığa de:ğişli.
zarrāfe: *is.* Dünya sığır, zürafa.
zar-andud: *sıf.* Tılla suvı çalınan gızıl, tılla suvı berilen.
zar-bāf: *sıf.* Tılladan do:kılan, zerden do:kılan, altından do:kılan.
zar-ħarid: Pul bilen satın alan, ğırnağ ya: kul.
zard: Sa:rı.
zard-alu: *is.* Elu, iymişlerden, sa:rı a:lu.
zard-pust: *sıf.* Sa:rı yağız, sa:rı nejaddan, sa:rı enda:mlı.
zard-pey: *is.* Siñir, şaç.
zard-çube: *is.* Sa:rı

399

boğa.
zardi: *ism-i masdar* Sa:rı ba:ğır. Sa:rı renge bolmağ yer ğa:n keseli.
zereşk: *is.* Na:rda:n yerine ulanıya:n da:neli narse, ondan merebba: ya:lı za:t bişirilyär, derma:n üç:i:n peyda:lanılyar, naharada atılyar, ta:ğa:mı turşumtık.
zar': *masdar* [Ar.] Ekin ekmek, ekerançılık, ekin.
zarkub: *sıf.* Altın beceryän altın ustası.
zargar: *is. veya sıf.* Pi:şesi gızıl şay beceryän a:dam, zergar.
zarang: *sıf.* Çakğan, ökde.
zarnegār: *sıf.* Altın zer bilen za:dlarıñ yüzne çekyän ve bezäyän, zinet edyän.
zaru: *is.* Sülük.
zeşt: *sıf.* Gelşiksiz, oñat bolmadık, yaramaz, çirkin.
za'ferān: *is.* [Ar.] İymite göyulya:n oñat ı:slı peyda:lı narse.
za'im: *sıf.* [Ar.] Başlık, ta:yfa başlığı, bir kavımın başı, yo:lbaşçı, cem' za'ema'.
zoğal: *is.* Kömir.
zoğāl-sang: *is.* Da:ş kömir.
zağan: *is.* (ğakğarğa) Ğarğa: meñzäs, ama ondan kiçirä:k ğuş, oña ğalıva:ç ve ğara seçe hem diyilyär.
zafāf: [Ar.] Ğı:zı äre bermek, ğı:zı durmuşa çıkarmak, gelini a:damsınıñ öyüne i:bermek, şeb-i za:fa:f: toy giçesi gelini alnan kiçesi.
zafān: *is.* Dil.
zaft: *sıf.* İ:ri, semiz, ğalıñ, yoğı:n.
zağğum: *is.* [Ar.] Çöl otı, ol ğalıñ uzı:n ve hemde du:zağda bir mi:veli acı ağacıñ a:dı, du:zağdakilere ondan berilyär.

- zokām:** [Ar.] Dümevleme, savıklama žara:rlı burundan suv ğaytma na:hoşlığı.
- zaĳāt:** (=zakut) [Ar.] Ma:lıñ kırĳdan birini Ğuda:y te‘a:laniñ yo:lında muhta:c ğari:blere bermek, zekeva:t cem‘.
- zaki:** *sıf.* [Ar.] Arassa, pa:ki:ze, günähdan pa:k.
- zolāl:** *sıf.* Şaf süyci suv, dup-durı gözüñ ya:şı ya:lı süyci suv.
- zallat:** *is.* [Ar.] Ğata:, yalnış ve hemde toy çaklığı.
- zelzele:** [Ar.] Yer titreme, yer ıra:nma.
- zolf:** *is.* Saç, ğı:zlarıñ iki çekkesinde tavlap köyberyän saçı, zülp, zülf.
- zalil:** *sıf.* Şaf süyci su.
- zemār:** *masdar* [Ar.] Düye ğuşıñ ğı:ğırmağı, şüttmurgıñ ses etmeği.
- zammār:** *sıf.* [Ar.] Tüydükçi, ğarğı tüydüği çalya:n.
- zemām:** *is.* [Ar.] İrişme, noğta, ma:lıñ düyedir at ya:lı ma:lıñ erişmesi, noğtası.
- zamām-dār:** *is. veya sıf.* [Ar.-Far.] Ķavmıñ başlığı, yu:rđıñ baş tutanı, yu:rđıñ erkini eline alan.
- zamān:** *is.* [Ar.] Zama:n, vağt, pille a:z vağt ya: köp vağt, ezmene cem‘.
- zamān:** *is.* Hengam, dövir.
- zamāne:** *is.* Ru:zğa:r, dünya, ‘aşır dövir, zama:n.
- zamāne:** [Ar.] A:fet, ‘ayb.
- zamzam:** *is.* Zemzem suvı, Ka‘bā:ñ yanında bolan zemzem sunıñ göz başı.
- zemzeme:** *masdar* [Ar.] Yuvaş aydım aytmak, hiñlenmek, du‘a: oĳımaq ve hemde yıldırımıñ sesi.

- zemeştān:** *is.* Ğış.
- zamin:** *is.* Yer, üstında ya:şaya:n yerimiz, toprak.
- zamine:** *is.* Yerlik, bir za:dıñ yüzi, yüzine naĳşa çekilen za:t, mevzu‘, metin.
- zamini:** *sıf.* Yere ba:ğlı bolan göñiñ tersi.
- zonnār:** *is.* [Ar.] Yunan sözinden, ğuşaĳ, mesiħileriñ bi:le dañya:n ğuşağı.
- zanāşu’ı:** *ism-i masdar* Öylenmek, ‘aya:l almak.
- zanāne:** *sıf.* ‘Aya:la ba:ğlı bolan.
- zenā’:** *masdar* [Ar.] Erkek bile ‘aya:lıñ şer‘isiz yanaşmağı, ğara:m keyf.
- zanbaĳ:** *is.* Süsen güli.
- zanbur:** [Ar.] Bal arısı, bal siñek.
- zancabil-e-şāmi:** *is.* Ğuzı ğulaĳ.
- zanaĳdān:** *is.* Eñek aşı:ğı, alĳım, eñek.

zendān: *is.* Tutağ ha:na, zında:n, günāhkā:r a:damlarıñ saqlanya:n yeri.

zendeği: *ism-i masdar* Ya:şayış, di:rilik ‘ömür sürmek.

zende: *sıf.* Di:ri, içi ca:nlı insa:n ya: hayva:n.

Zende-del: *sıf.* Şa:d, şehdi açık, kök.

zang: *is.* Pos.

zang: *is.* Ca:ñ.

zangule-bāl: *is.* Bez beltek.

zangi: *sıf.* Zeññgi yu:rdıñ a:damları, Afrika yu:rdıñ a:damları, ğaralar toparından bolan, olara zeñ de diyip aydıyar, yılçır ğara zengi a:dam, ö:zinde gelişsiz ğara bolmalı, Zengi Baba Süleyman: Haki:m atanıñ baş şa:ğirdi.

zenhār: *is.* ‘Ahd, peyma:n, söz

402

berme, takidleme, maqullama, a:ğāh bol, ğaça dur, ğabarda:r bol diyeme mağnalarda.

zavāc: *is.* [Ar.] Öylenme, ‘aya:llı bolmaq.

zovvār: [Ar.] Ziya:ret ediciler, ziyaret edyānler.

zevār: *is. veya sıf.* Hā:dım, ğulluqçı, tustağlarıñ, na:hoşlarıñ ğulluğında bolan, hemde ğarri ‘aya:l ma’nıda.

zavāl: [Ar.] Daş düşmek, yo:ğalmaq, a:radan gitmek, ğüniñ asma:ndan yere ya:şma:ğa i:nmeği.

zavān: *is.* Dil.

zubin: *is.* Kiçi ni:ze, küle ni:ze, ğadı:mlar uruşda onıñ bilen düşmana ğarşı atya:n ekenler.

zavc: *is.* Ār, ‘aya:lıñ āri, cüfüti, cem‘ ezva:ç.

zavce: *is.* [Ar.] ‘Aya:l, erkeğıñ cüfüti, ya:n yo:ldaşı.

zud: *sıf.* Çalasım, tiz basım, çalt.

zud-āşnā: *sıf.* Biri bile çalt do:st ve tanış bolya:n a:dam.

zub-bāvar: *sıf.* Inancañ, sa:da, mö:n.

zud-ras: *sıf.* Tiz yetişiyan, ö:z hi:linden ya‘nı ö:zi ya:lı mi:veden basım, i:rden yetişiyan, tiz yeten mi:ve.

zud-ranc: *sıf.* Basım tiz incaya:n, incığar, tiz öykelék, incık.

zur: Kuvvat, güyç, zo:r, ğucur.

zur-āzemā’i: *ism-i mürekkeb* Güyç sı:nanışmaq.

zur: [Ar.] Yalan, ba:tıl, Huda:ye ‘a:la şirk getirmek ve yine ‘akıl güyç kuvvat, tağam lezzeti baş server mağnalarda.

zur-mand: *sıf.* Çaslı, güyçli.

zuze kaşidan: *masdar*

Ulmak.

zahr: *is.* A:vı, ca:nlımı öldürici, a:vılı madde, zehir.

zahr-āgin: *sıf.* Zehirli, a:vılı.

zahr-alud: *sıf.* Zehir ğarılan, zehri zehre yuğurlan.

ziyād: *is.* [Ar.] Köp, kan, bol a:zdan, yoñsız.

ziyāde-ravi: *ism-i masdar* Çenden çıkmak, ğadden aşma.

ziyārat: *masdar* [Ar.] Görme görüş di:da:r, barıp görmek sataşmak, dövüřmāk, beyik ve ulı a:damdan ya: ziya:ratgahda yaqı:ndan barıp görmek di:da:rlaşmak.

ziyān: *is. veya sıf.* Zarar, noğşan çıkdacı, şekist, ziya:n.

ziyān-āvar: *sıf.* Zıya:n getirici, şekist yetirici.

zibā: *sıf.* Görmegöy, avadan, gözel, görnikli, gelşikli, a:raste görmeği. **zibā'i:** Ğavılık, gözellik, avadanlık, görkilik.

zeytun: *is.* Hemi:şe kök salıp duran ösümlük, onuñ mi:vesi yağı a:dama ğatı peydalı bolmalı.

zir: *is.* Aşa:k, etek, yavaş ve inçe ses.

zir-andāz: *ism-i mürekkebe* Döřäk, ayyak astına atılan düşek (Keçe, palas, kelim ya:lı, zadlar).

zir-puş: *is.* İç köynek, içinden geyilyān köynek, iç eşiği.

zir-pirāhan: *ism-i mürekkebe* İç köynek.

zir-daryā'i: *is.* Uruş ğämisi, ol suvıñ yüzinde ve hem eteğinde yörip bilyār.

zir-dast: *sıf.* Ğol astı, ta:bı:n, el aşa:đı, biriniñ ğol astında bolya:n a:dam.

zir-dasti: *ism-i mürekkebe* Sufra üstinde ğoyıly:a:n kiçi tabak, mi:veniñ artındısı oña dökilyār.

zir-zamin: *ism-i mürekkebe* Yer astı, yeriñ aşa:đı.

zirak: *sıf.* Zereng, çağđan, da:na, çolum, bařarcañ, zañnar.

zir-o-ru: *ism-i mürekkebe* Aşa:k yoğarı, ğatışdırma, bile yuğurma, düğürmek, ağtar düñter etme.

zir-o-zebar: *ism-i mürekkebe* Aşa:k yoğarı, kina:ye sözi, ğara:b etmek.

zire: *is.* Germes, zi:re.

zist: *ism-i masdar* Ya:şayış, 'ömür, güzera:n.

zistan: *masdar* Ya:şamağ.

zin: *is.* Eyer, aťa salıny:a:n éyér.

zaynab: *is.* [Ar.] Ğorđak, oñat ı:slı, ağaç ve hemde 'aya:llara dağıly:a:n a:dlarıñ biri.

zinat: *is.* [Ar.] Bezek, avadanlama za:t, ti:ma:rlama, say sep.

zinat-alat: *ism-i mürekkeb* Ğızıl şay bezek.

zine: *is.* Pille, bassancaq, başgancaq.

zinhār: *is* ‘Ahd ü Peyma:n, ima:n berkitmeklik maqa:mda, herği:z, hiç vağt, pena:h, ä:gah bol, gaçadur, ħabarda:r bol.

zivar: *is.* Ğızıl şay, zi:net, bezek.

ژ

405

je: Pars eli:pbiysiniñ on dördüncü ħarfı ‘Arabi eli:pbiyde yo:k, ebced ħasa:bında yedi (7) yerine ulanılır.

jāket: *is.* [Fr.] Bir hi:l erkék eşiği, köynek üstünden geyilyän ğızğın geyim, yarı eğniñ örtyän zenane geyimi.

jandarmeri: *is.* [Fr.] Ozalkı a:dı emniye eda:resi, indiki a:dı bolsa niru:y ıntıza:mı ol ka:nu:n boyunca nızamı fera:ğatçılığı ğorıya:n ve saqlaya:n eda:re.

jenetik: *is.* [Fr.] İrsi, mevru:si:, **ilm-i varset:** Ya:şayış tanı:cılığniñ bir bö:lümi, ol sıfat mevru:si:niñ durmuşu ve irsi ‘emelleri ba:rada bahis edyär.

jende: *stf.* Yırtık, ayrık kö:ne eğin baş; sal sal, sallam sacam eşik.

jendepuş: *stf.* Köne giyän, köne yırtık eğin baş giyän a:dam.

406

jenerāl: *is.* [Fr.] Ulı efser, sertip serleşğer bilen deñ dereceli.

juān: *is.* [Fr.] Firengi yıl ħasa:bınıñ altılancı a:yı.

juidan: *masdar* Çaşmaq, alcıramaq, ğaha:rlanmaq, tutulmaq, tuqa:tlanmaq.

jav’ie: *is.* [Fr.] Firengi yıl ħasa:bınıñ yedinci a:yı.

jornāl: *is.* [Fr.] Ruzna:ma yazya:n, ruzna:manigā:r, ruzna:maçı.

juri: *is.* [Fr.] Ħöküm edici topar, inşa:f yüzinden doğrı kesici topar, daverlik, emi:nlik édyän topar.

jiyān: *stf.* Ğaha:rcan, yırtıcı, ğahar ğazablık, coşğunlık, kükreyci.

jjigulu: *is.* [Fr.] Şi:feng şa:henda:z, hoş geçiryän yiğit, ya:ş yiğidiñ ğarrı ‘aya:lı ö:zi üçi:n saqlamağı, hoş geçiryän yiğit.

jimmāstik: *is.* [Fr.] Bir hi:l beden verzeşi, firengi verzeşlerden.

س

407

se: Pars eli:bbiyiniñ on başıncı ħarfı; ebced ħasa:bında (60).

347

sā'b: *sıf.* [Ar.] Akgın, akım, reva:n, çaltlamak.

sā'er: (=sāyer) *sıf.* [Ar.] 1. Seyir edici, seya:hat edici, gezici, 2. Başğa akım, reva:n ve ayrı galan a:dam, ö:zge.

sā's: *sıf.* 1. Terbiye berici, edeb övredici, terbiye berici, 2. Övrenişdirici, sıya:sat saklayıcı, başarcañ.

sā'el: [Ar.] So:rağ edici, so:rağçı, 2. Pa:ta:çı kafı gezen, geda:y, dileğçi, sallağ, sa:yıl.

sābek: *is.* [Ar.] Öñe düşme, öñ, öñe düşen, öñe düşici, yarışda (musa:bağada) birinci ornı eyeleyän, öñler, geçmişde, sa:buk ve sa:baku:n cem'.

sāced: [Far.-Ar.] Secde edici

408

mañlaynı yere göyüp secde édyän a:dam, sucu:d ve sa:cidu:n ve sa:cidi:n cem'.

sāher: [Far.-Ar] Ca:ducı, ca:dıger, ca:dıgöy, okuymuş, gözbağçı, suhha:r cem'.

sāhel: *is.* [Ar.] Kena:r, derya:nıñ boyı, derya:nıñ yağası, derya: yağa, derya:nıñ ğırası, seva:hil cem'.

sāht: *ism-i masdar* Sa:hıten, barışmak, oñuşmak, yasamak, tayya:rlamak.

sāht: *is.* At yarağ, uruş esba:bı.

sāhtemān: *ism-i masdar* Ca:y, ta:m, 'ıma:rat, bina:.

sāhtan: *masdar* Becermek, ğurnamak, ğuramak, tikmek, bir za:dı tayya:r etmek.

sāht-o-pāht: *ism-i masdar* Onışmak, bir veya: nā:çe a:damlarıñ a:rasında bir i:şi yerine yetirmek üçi:n yoğarı ğara:r ba:ğlamak, şartna:ma, ba:ğlamak, peyma:n ba:ğlamak.

sāher: *ism-i fa'il* [Ar.] Maşğara edici, sağğalına ğülüci, yañsılayıcı.

sāde: *sıf.* Puğara, boynı boş, mö:n, sa:de, tekiz, yüzüne ğıl çıkmadık oğlan, yönekey çılşırımsız, mö:n, arassa, a:k yürék, yönekey.

sāde-del: *sıf.* A:k yürék, doğurçıl a:dam, mö:n, hi:lesiz, boynı boş, arassa, pa:k, gövni açık.

sāde-lavh: *sıf.* Hi:lesiz, inancañ, mö:n, boynı boş, ağmak.

sār: Pesvend, kelemeleriñ a:hırında gelyär. Za:dıñ köp bol yerini bildiriyär. Mesela: kühsar / dağlık, çeşmesar / çeşmelik ve ş. m. ler ya:lı.

sār: *is.* Serçeden ulıra:k ğara a:la yelekli sayrak ğuş, mele sar, ğara sar, ala sar a:dında.

sārā: *sıf.* Şa:p, arassa, seviyy,

409

tüys.

sārbān: *is. veya sıf.* Düye çopan, düye sağçısı, düyeli.

sārdin: *is.* [Fr.] (serdin, sardin) Teni avıncağ süyci etli ba:lık, konserv üçi:n peyda:nılyar.

sār-e-siyāh: Ğara sar.

sārek: *sıf.* [Ar.] Oğrı, ğaraķçı, sa:rķu:n, sa:rķı:n cem'ı.

sāri: *is.* Hoş a:va:z ğara yelekli ğuşcağaz, sa:rı ğuş.

sāri: [Ar.] Yoğuşıcı, yo:kya:n, siñyān, gi:ce yöriyān, aķġın, yörgün.

sāz: *is.* Çalınya:n müzik ğurallarınıñ her birine berilyān a:d, meşelem: Ğıçak, ta:r, tamdıra ya:lı.

sāz dahani: *ism-i mürekkebe* Ğavız (aġız bile çalınya:n sa:z, tüydük, yedi boğun ya:lı).

sāzeş: *ism-i masdar* İla:laşık, oñışma, yaraşık.

sāz kardan: *masdar* Yaraşmak, yaraşık etmek, ğarşılık bes etmek.

sāz kardan: Becerme ve tayya:r etmek, düzlemek.

sāz-mān: *ism-i masdar* Düzğün, tertı:b, eda:re, ğurama, el ele berip eda:reniñ i:şini düzğün biler encam beryānlar, i:şğā:rler ve desğahlar.

sās: *is.* Ğandala, sumsun.

sāsān: *is. veya sıf.* Derviş, yo:ğsul, faķı:r, ma:l ve mülkden zerre yo:k a:dam.

sā't: Vaġt görkezyān destğah, sağat.

sā'd: [Ar.] El, ğol, bilék.

sāġer: *is.* Kā:se, piya:le, şara:b ca:mı (içġi üçi:n).

sāķ: *is.* Baldır, incik.

sāķet: [Ar.] Yıkılan, yere inen, pest, müflis, na:kıs, pese düşen, yoķardan düşen, beleden ğaçan.

sāke: [Ar.] Leşġeriñ ı:zı ve celavda:rı, aġacıñ tönnesi ve

410

ġövresi.

sāķi: *ism-i fa'il* [Ar.] Meylisde kā:selere suv şara:b ğoyup pa:ylaya:n, suv beryān, suv pa:ylaya:n a:dam.

sāket: [Ar.] Dı:nç, sessiz, üynsiz, dımıp oturan.

sāken: *sıf.* [Ar.] Hereketsiz, bir yerde duran, ğımıldısız, yerli, 2. 'Arab eli:bbiyinde yapıķ boġınıñ a:ħrında çekimsiz ħarfiñ üstünde ğoyulya:n 'ala:mat.

sāl: *is.* Yıl, on iki a:y.

sālār: *is. veya sıf.* Serda:r, başlık. ta:yfanıñ başı, leşķeriñ başı, yo:lbaşçı.

sālāne: *sıf.* Yıla deġişli, yılda bir ğezék bitirilyān i:ş, her yıl.

sālbie: *is.* Meryem ğülü.

sālħorde: (sālħorde) *sıf.* Ğarrı, ya:ş ulı, ğoca, kö:ne, ğadı:mķı.

sāldāt: [Fr.] Serbaz, 'aşġer.

sālak: *is.* Atabay ba:ş, a:damiñ yüzüne burnuna çıķya:n ba:ş, ol ba:şıñ bir yillap ayrıлмаġı uzaġa cekyār ve ayrılsa-da ca:yı belli bolup durya:n. Ol ayratı:n bir hi:l çı:bın di:şlemeġi bilen yüze çıķyar.

sālek: *sıf.* Yöri:ci, ı:zını eyerici, ı:zarlayıcı, ‘a:rif, takva:, müri:d, ‘a:rifiñ ı:zına eyerici.
sāl-gard: Yıl yétér, bir vaqadan yıl geçip indiki yıllarda tutulya:n belli günü, yıl dönüm.
sālem: [Ar.] Sağ, ‘ayıbsız, ca:nı sağ, sağdın.
sālon: *is.* [Fr.] Ulı otağ, arahot mı:hma:na hıdmed ediyän ulı otağ, numa:yiş berilyän ulı otağ.
sāl-nāme: *ism-i mürekkeb* Yılıñ va:qaları yazılıya:n kita:b, yılda bir gezek neşr bolya:n neşriyye.
sālus: *sıf.* A:ldavcı, mekir,

411

iki yüzli, galp.

sām: *is.* 1. Çi:ş ve hemde maraz.
sām: Şa:hna:ma desta:nında Sam, Neri:ma:n oğlı Zalıñ dādesiniñ a:dı.
sām: [Ar.] Zehirli, a:vılı.
sāmān: *is.* Öy esba:bı, öyün destga:sı, i:ş ebrarı, ölçek ve nışa:na ve bezék ve tertı:b, ya:şayşa gerék bolan za:tlar.
sāme’: *ism-i fa’ıl* [Ar.] Eşidici, eşidyän, diñleyici, sama:‘ ve sam’a cem’.
sāme’e: [Ar.] Mü’ennes-i sa:m’, gūlak eşitme, eşitmek güyci, eşidiliş güyç.
sāmi: *sıf.* [Ar.] Belend, beyik, örān oñat, ‘acayıb, samma:t ve sa:mu:n cem’.
sān: *is.* Resim, ‘a:dat, düzgün, yörelge erteş adalğasında: Yarağlı güyçleri gözden geçirme, goşu:n başlığı şaf duran ‘asgerleriñ öñünden geçip oları sın etmeklikleri.
sāntrāl: [Fr.] Merkezi, aşlı tüys ortalık.
sānti: *is.* [Fr.] Bir za:dıñ yüzden biri, santi gram, yüzden bir gram.
sāntim: *is.* [Fr.] Yüzden biri, yüzden bir frang.
sāntimert: *is.* [Fr.] Metriñ yüzden biri.
sānehe: *sıf.* [Fr.] Başa düşen i:ş, birden düşän va:ka tötändan yüze çıkan va:ka, ha:dişe, sava:nih cem’.
sāndeviç: [İng.] Bir hi:l savıq iymit, çöreğiñ a:rasında salıp berilyän iymit çörék, kere, peni:r, et, yumurtğa, hıyarşo:r, pomuzardan ‘ibarat.
sāviyet: (=soviyet) *is.* [Ar.] İ:şgā:r, i:şçi, dayha:n, vekı:lleriñ şu:rası, Rusyanıñ hökümeti, şuray-ı devletiniñ

412

ğadı:mkı rejimi.

sāyban: *is.* Perde, ça:dır, ya: başğa bir güneşiñ önüni almak üçi:n tikilyän nārise, gölge salya:n za:t, sayeva:n, çatr.
sāyeh: *is.* Köleğe.
saāl: *masdar* [Ar.] So:rağ etmek, islég etmek.

se'āns: (=sāns?) [Fr.] Film ya: te'atrin görkezmesine goyulya:n zama:n, meylis, orturşık.

sab(b): [Ar.] Söğmek, garğış.

sabā: *is.* Ğadı:m 'Arabista:nda Yemen töveréğinde bolan Belkıs a:dli melikeniñ şehri.

sabbābe: [Ar.] Süyüm barmaq.

sobbāh: [Ar.] Yüzücü, köp yüzücü, cem'-i sa:bi.

sēbāhat: *masdar* [Ar.] Suvda yüzmek, yüzücilik.

sēbā': [Ar.] Yırtıcılar, yırtıcı hayva:nlar, cem'-i seb'a.

sabab: *is.* [Ar.] 'İlet, vesile, yörelge, garındaşlık 'ala:kası, seb, esba:b cem'.

sabt: [Ar.] Dı:nç almak, ra:hat bolmaq, şenbe günü, Yahu:dilerin dı:nç alya:n günü, ta:ti:l günü. **ashāb sabt:** Sabt yazanları.

sobhān: *masdar* Pā:klemek, arassalamak, pā:klik bilen ya:tlamak, subħa:n Allah aytmaq.

sobhan-allāh: Ğuda:y te'a:la arassa ve pa:kıdır.

sobhe: [Ar.] 1. Zikir, du'a:, 2. Tesbi:hin mehreleri, subuħ ve subħa:t cem'.

sabz: [Ar.] Gök, yaşıl.

sabz şodan: *masdar* Göğérip çıkmak, gök yaşıl övismek.

sabze: *is.* Ta:ze gök salıp yatan yer, göklik meyda:n, maysa, gartıç, çemen.

sabze-zār: *is.* Göklik, otluq, gök çemenlik.

413

sabzi: *is.* İyilyān ve ħuruşa atilya:n otlar.

sebt: [Ar.] Ğız ağıtık, ħ, Ķabı:la ma'nada; **sebti:** Ğazret-i Musanıñ ümmeti, cehu:dlar; **sebtin:** Ğazret-i Resu:lin iki ağıtık, İma:m Ğasan bilen İma:m Ğüseyn'e ħaşlanyar.

sebkat: *is.* [Ar.] Ozmaqlık, yarışmaqlık, güyç sı:nanışmaqlık, yarışda ozmaqlık, ilerleme, öñe çıqma.

sabok: *sıf.* Yeñil, ağır bolmadık, kélpeñ, kās.

sabok-bār: Ğımmat dā:l, yüki yeñil, a:su:de, ra:hat, dı:nç, şa:d ve ħürrem, arķasında yeñil yük alıp barya:n.

sabok-bāl: *sıf.* Yeñil ğanat, kiçicik ğuş, çalt uçya:n ğuş.

sabus: *is.* Kefek.

sebil: *is.* Murt.

sabil: *is.* [Ar.] Yo:l yörelge, a:şka:r yo:l, sabu:l cem'.

sepās: *is.* 1. Ğamd, sena:, du'a:, şükr, 2. Şükr edicilik.

sepāh: *is.* Ğoşun, nā:çe leşgerden 'ıbarat bolan erteşiñ bir bö:leği, bir bö:lümi.

sepāhi: *is. veya sıf.* Leşgere değışli, ğoşunlık, nıza:mı, sepa:hdan bir bö:leği, sepa:hya:n cem'.

separ: *is.* Ğalkān (ĝo:ralma abzarı).

seporan: *masdar* Tabşırmaq, yo:l yörimek, bir za:dı saklamak üçi:n birine bermek.

seporz: *is.* Dalak, adamıñ çep tarafında bolya:n beden a'za:sı.

sepas: Ondan soñ, onsoñ, ı:zından.

sepanc: Üzärlik.

sopur: *is.* [Türk] Şehirda:rı tarafdān köçeleri süpüryän işçi, supur a:dında.

sapus: (=sapus) *is.* Kefek, buğday ya arpañ ğabıĝı.

414

sepehr: *is.* A:sma:n, felek, goñ (gök) tabi'at ma'nıda hem gelyär.

sepah-salar: Ğoşunıñ başlıĝı, serda:r, ĝoşunıñ buyruqçısı, ferma:n beryäni, mareşal, serkerde.

septide-dam: *is.* Seher vaĝtı, erti:r bilen, dañ atar vaĝtı, alakavırdak çağına, aladañ.

set: [Ar.] Altı.

setād: *ism-i mürekkebe* 1. Muħafif-i istade, dik durmaq, durmaqlıq, seta:d erteş ĝoşunıñ ferma:n beryän ca:yı, merkezi, 2. Uruş naqşeleriniñ üstünde o:ylanıp ferma:n sadr edilyän yeri, ozal erkanħarb diyip aydılyardı.

sattār: [Ar.] Kān basırıcı, köp yapıcı **sattaru'l-ayub:** 'Ayıblar basırıcısı, Allah te'a:lanıñ şıfatlarınıñ biri.

setār: Muħafif seta:r, se ta:r, tamdıra.

setār: *is.* [Ar.] Perde, örtĝi.

setāre: *is.* Yıldız; sita:re perviz: 'Ömür ba:kı yıldız.

setāyeş: *ism-i masdar* Övĝi, vaşif, biriniñ yaĝşılıĝını istemek, birini övmek ve oña minnetda:rlıq bildirmek, ta'ri:f.

setabr: *sıf.* Semiz, yoĝı:n, ğatı.

satar: *is.* Muħafif-i ester, ğatır.

satr: *masdar* Örtmek gizĝemek, yaşırmaq, üstünü örtmek.

setr: [Ar.] Perde, örtĝi, esta:r cem'.

sotorg: *sıf.* Dayav, zo:rlı, edellek, ulı, yoĝı:n, laq, ve hemde ğaharcañ, uruşacañ ma'nıda.

setam-dide: Sütem görän, zulüm yeten, ho:rlanan, zulüm astında ğalan a:zar yeten ezilen.

setakār: *sıf.* Za:lim, sütem edyän, i:ĝinc a:zar berici.

setan-keş: Zulüm edilyän, sütem göryän, mazlu:m.

415

setam-gar: *sıf.* Sütem edici, za:lim, zo:r edici.

sotuh: *sıf.* Yadav, 'aci:z, ğayĝılı, alcırañ, bi:za:r, peteñ.

setiz: (=setize) *ism-i masdar* Uruş, söveş, oñuşmasızlık, çakñıñık, keccallık, düşma:nlık, çekişik, hıreş.

saccād: *sıf.* [Ar.] Köp secde edici, dördünci ima:mıñ lakamı.

saccāde: [Ar.] Nama:zlık.

secde: *sıf.* [Ar.] Nama:z üç:i:n mañlayıñı yere goymak.

socdegāh: ‘İba:det ca:yı.

saca: *masdar* [Ar.] 1. Kepderiñ sesi, 2. Kafiyeli aydılya:n söz.

saca’: *is.* [Ar.] Sözi kafıye bilen aytmaq.

secel(l): [Ar.] Sicil, pasport a:d ve famil yazılıya:n defter, kazıñıñ buyruğı ve fetva:sı.

secn: [Ar.] Tussağ, zında:n, secu:n cem’.

socud: *masdar* [Ar.] ‘İba:det üç:i:n mañlayı yere goymak.

seccin: *sıf.* [Ar.] Hemi:şelik, mıda:ma:lık, endik, edebet, ga:yım, duzağda bir ca:yıñ a:dı.

saccin: *is. veya sıf.* [Ar.] Tussağ, göz tussağı, secna:’ cem’.

sacciye: [Ar.] Ğılık, tabi’a:t, secaya: ve seceya:t cem’.

sahāb: [Ar.] Bulut, saħb-ı cem’i.

sahhār: *sıf.* Ca:dıgö:y, ca:dı edyān, ca:dıçı.

sehr: [Ar.] Ca:dı, eşa:r ve seħu:r cem’.

sahar: *is.* [Ar.] Dañ, i:r erti:r, gün doğandan oñ, dañdan: seħer.

sahar-ħiz: *sıf.* İ:r turya:n, i:r turağan.

sahari: Seherlik, ara:za a:yı, selā:likde iyilyān iyimit, selā:lik.

saħāvāt: [Ar.] Saħı:lık etmek, bağışlamaklık, co:ma:rtlık,

416

kerem, berimli, eli açık.

saħā’: [Ar.] Berimlilik, co:ma:rtlık, saħı:lık.

saħt: *sıf.* 1. Kı:n, müşkil, çetin, berk, mā:kā:m, ğatı, puğta, añsadıñ tersi, 2. Ğası:s, gö:ri:p ma’nıda.

saħt-del: Reħimsiz, doñ yürek, da:ş yürek.

soħan: *is.* Söz, gep, kela:m.

soħan-e-becā-goftan: Suğşurmak, yerinede gelemek.

soħan-çin: *sıf.* Şuğul, ğıybetkeş, iki a:damiñ a:rasını gepçilik edip bozya:n, değıryān, a:ra bozucu, gepçi, gep gezdiryān.

soħan-dān: *sıf.* Dileva:r, çeper, söze baha berip bilyān, şa:’ir, edip, edebiyatçı.

soħan-rān: *sıf.* Yığnağda gepleyān dilevar a:dam, dilava:r gepleyci gürrünçi.

sohan-sanc: *sıf.* Sözi sayğarıp bilyän, söze düşünyän, söze baħa berip bilyän, şî'ir tanamağî başarya:n, edebiyatçı.

sohan goftan: *masdar* Geplemek, gürelemek, sözlemek.

sohan-gu: *sıf.* Sözleyci, söze çeper bolan, na:tıķ, dileva:r.

sohan-var: *sıf.* Gürrüñçi şa:'ir, yazıcı, dileva:r, söze çeper, süyci sözli.

saħi: *sıf.* [Ar.] Co:ma:rt, eli açık, bağışlaycı, kerim, saħı:.

saħif: *sıf.* [Ar.] Yeñil, zo:rsız, sust, kellesi boş.

sad: *is.* [Ar.] Bend, suv tıǵşı:tlamak üçi:n onuñ önünde tövereğinde ğurıly:a:n di:va:r büvét, päsğel, defa:r, bend tutma.

sadāb: *is.* Porsuca ot.

sedre: [Ar.] Sedir ağaç, yedinci ğat a:sma:nda bolan bir ağacıñ

417

a:dı. **sedret-ol-münteha:** Behişt ya: 'arşın sağ tarafındabir ağacın a:dı.

sar: *is.* 1. Baş, kelle, insa:nıñ ve ğayvanıñ boķurdağdan yokarsı 2. Yoķarı, üst ma'nada.

serr: [Ar.] Sır, iç sır, aydılma:n içde saķlanya:n söz, gizli:n söz, oğrı:n za:t.

sar-āğāz: *is.* Söz başı, giriş, başlangıç, başdan başlanya:n söz.

sarā: (=saray) *is.* Öy, ulı öy, ta:m.

sarāb: *is. veya sıf.* 1. Suv başı, ba:ğ ve yerin yakında bolan aķar suv, şo:rılıķ, 2. Da:şdan suv ya:lı bolup görünyän salğın, salğım.

sarāpā: *is.* Başdan ayak, büti:n, hemme, tutuşlığna.

serāc: *is.* [Ar.] Çerağ, çıra, **serāc-ül-masakin:** Kina:ye sözi, ma:hta:b, ayın yağtıısı, serec cem'.

sarāzir: İniş, iññit, baş aşı:k.

sarāsar: Büti:nli, başdan ayak, boydan başa.

sarāsime: *sıf.* Ğavflı, ğorkılı, sergezda:n, ö:ziñi yitirme, alcırañ, ya:dav, peri:şa:n erbet yağdaylı.

sarāşin: *sıf.* Baş aşı:k, yap aşı:k, iniş.

sorāğ: *is.* Belği, 'ala:mat, niş:a:n, biriniñ öyüni ve meka:nını so:ramak, salğın almak, biriniñ meka:nını başğa kişiden so:ramak, birine bir ca:yı ve bir za:dı görkezmek, aşlı Türki söziniñ so:rağ görnüşi ve sözi.

sar-afraz: *sıf.* Baş yoķarı, başı diklik, ğuvanıcı, ğalkıncı.

sar-afkande: *sıf.* Utançlı, baş aşı:k, uyatlı; **sar-afkandegi:** Utançlılık, baş

418

aşı:kılıķ.

sar-āmad: (=sar-āmad) Hemden yoķardan bolma, saylanma, bellenen, ğayrıdan yokardan bolan.

sar-ancam: Soñ, i:ş soñı, a:hırda, a:hır soñı, **sar-ancam dadan:** Tama:m etmek, ğutarmak.

sarāne: Bir-birden sa:n yüzünden a:damlardan alınan ma:lıyat, salğıt.

serāyat: *masdar* [Ar.] Gi:ce gitmek, gi:ce yo:la düşmek, bir za:diñ başğa bir za:da eser etmeĝi, bir na:hoşlıĝıñ başğa birine yokuşmaĝı, yokuşıklı bolmaĝı.

sorb: Bir ta:y yük, başa düşen, başğalarıñ zaħmetinden manlay derinden peyda:lanıp ya:şaya:n a:dam.

sar-bāz: *is. veya sıf.* Başından geçip ca:nını feda: etmekliĝe tayya:r bolan ‘asĝere aydılyar, ‘asker, sipa:hi, serba:z.

sar-bālā: *is. veya sıf.* Kötél, yap yoķarı, yoķarı çıkış, beyiklik.

sar-baste: *sıf.* Ağzı ba:ĝlı za:t, ağzı yapık, üsti basırılıĝı, basırılıĝı, gizli:n, tavlı söz.

sar-besar: Boydan başa, ehli, barı yo:ĝı; **ser-be-sar şoden:** Beraber, deñ bolmak.

sar-boland: Baş yoķarı, başı dik, ğuvançlı; **ser belendi:** Baş yoķarlık ser belendlik.

sar-pā: *sıf.* Ayak üst, ayak üstünde duran, ö:z ayak üstünde duran.

sar-pā’i: *sıf.* Ayak üstünden, ayak üstünde durup i:şleyān a:dam, şa:ĝird ve ğulukçı.

sar-pā’i: *is.* Pa:bı:ş, şıpbık, yélkén, köviş, öyde geyilyān süyreme köviş.

419

sar-parast: *is. veya sıf.* Ğullukçı, ğaravıl, öy ulusu, eda:redde ya: başğa bir ğuralşık yerlerde başlık bolup i:şleyān a:dam.

sar-puş: *is.* ‘Aya:llarıñ başına örtünyān çā:şévüy örtünceşi, bir za:diñ üstünü örtmek için ulanılyā:n nārise, örtĝi, ğafak.

sar-puş: *sıf.* Raz saklayıcı, , sér saklayıcı, birininiñ sérrini saklayā:n a:dam.

sar-puşide: *sıf.* Üsti örtĝili, başı örtünceli aya:l, üsti yapık ca:y.

sar-tā-sar: 1. Boydan baş, başdan ayak, ba:rı yo:ĝı hemme, tama:m, büti:n, 2. Başdan ayaĝa çenli diyip-de aydyarlar.

sar-tarāş: *is. veya sıf.* Salma:nı, a:damların saçını sıyırā:n a:dam, dellek.

sar-tip: *is. veya sıf.* Tip ferma:ndesi, ferma:n bericisi, serhengden bir derece yoķarı, ĝarbi ĝoşuniñ ulı efserleriñ biri.

sar-çeşme: *ism-i mürekkeb* Çeşmäniñ göz başı, çeşmäniñ çoĝup çıkya:n yeri, çeşmäniñ gözi.

sar-hal: Ğılavlı, şehd açık, yağdayı ğavı bolan.

sar-had: A:raçak, iki yu:rduñ a:rasını kesyān ğat, belĝi ve nışa:n, sa:man, iki ekerançlıĝıñ a:rası.

sorĝ: *sıf.* Ğızıl ĝırmızı, ĝa:na meñzāş bolan reng.

sorĝ-āb: *is.* Ördeĝiñ bir görnüşi, ĝızıl ördék.

sorĝ-ru: *sıf.* Şa:d, yüzi ğül menizli, hoşha:l, keypi kök.

sorh-ak: Ğızamık, köplenç ça:ğalara deĝyän na:hoşlık, oĝlanıñ enda:mına ĝızıl düvirtik bolup üriyän ĝızamık a:dında kesel,

420

marızçılık.

sor-hordan: *masdar* Süreşmek, sürşüp yıkılmak, ta:ymak, yıkılmak.

sar-hoş: *sıf.* Şa:d, keypi kök mest göñli hoş. **sar-hoşi:** Şa:dlık, köklik, serhoşlık.

sorhe-dom-e-siyäh: Çakık.

sard: *sıf.* Savık.

sar-där: *is. veya sıf.* Başlık, serda:r, taypañ ulusu.

sar-dar: *is.* Ğapıñ yoķar üsti, ĝapıñ üstki ça:rçüyi.

sar-derahti: *ism-i mürekkebe* Ba:ğdan önyän iymişler, alma, a:lu, nar ya:lı za:tlar.

sar-dard: *ism-i mürekkebe* Kelle aĝırı, baş aĝırı.

sar-dar-gom: *sıf.* Aññalan, sergezda:n, hayra:n, yo:l yitirip sergezda:n bolan, alcırañ, çaşĝıñ.

sar-dasde: *is. veya sıf.* Bir bö:leg a:damıñ başlıĝı, ya:ş ulusu, bir topar a:damıñ serkerdesi.

sard-sir: *is. veya sıf.* Savık yer, hevası savık yer, yılaķ.

sar-daftar: *is. veya sıf.* Defterha:nanıñ eyesi, onda senedleri deftere yazılıp imza:' edilyär.

sar-räst: Göni, doĝrı, eĝri buĝramsız, bitevi:, kemsiz, göni.

sar-rähi: *ism-i mürekkebe* Yolaĝcılar, yo:la düşende şadaķa ya: en'a:m a:dında berilyän pul.

sar-rähi: *sıf.* Doĝurlıp ätberilip giden ça:ĝa, yo:ldan tapılan ta:ze doĝlan ve doĝan ça:ĝa.

sar-resid: *is.* Ticaret resminde berilcek pulıñ va'de edilen günü.

sar-reşte: *ism-i mürekkebe* 1. Noĝovcı,

421

i:ş yo:lı, i:şde çeperçilik, 2. Hasa:b defteri diyip-de aydıyar.

sar zadan: *masdar* Baş çıkarmak, ekilen za:dıñ gögerip yer yüzüne çıkmaĝı, günüñ doĝmaĝı, duyda:nsız bir i:şe yetişiklik edip barıp görmeklik yağdaynı so:ramaklık, yüze çıkmaĝılık, yo:l üstünde bolan i:şe kaçmak.

sar-zade: Birden, habarsız, duyda:nsız.

sar-zamin: *ism-i mürekkebe* Bö:lék yer, tike yer, bir kavım ve ta:ypanıñ ya:şaya:n yeri, yu:rt, nerez, araçäk, ülke.

sar-zaneş: Kä:yiş, zeréñç, kä:yinç, yazĝarış, ĝatırĝanma.

sar-säm: *is.* Baş aĝırı, kelle aĝırı, titreme keseli ve alcırañlık, çaşĝınlık yağdayı.

sar-sabz: Terce ta:ze, gök maysa, hoş ve keypi kök, cıva:n a:dam.

sar-şār: *sıf.* Dop dolu, püreür, daşğın.

sereşt: *is.* Ğılık, ha:şiyet, yaradılış, tabiğat, ‘a:dat.

sereşk: *is.* Göz ya:ş, gözden aqya:n damca, a:ğlañda gözden damya:n ya:ş.

sar-şekaste: *sıf.* Başı aşa:k, utançlı, uyatlı, utançlı, **sar-şekastegi:** Utançlılık, uyatlılık.

sar-şenās: *sıf.* Belli a:dam, tanıyılıya:n, şöhretli a:dam, meşhu:r a:dam, yaqası belli a:dam.

sar-şir: *is.* Ğaymak, süydüñ yüzündä:ki yağı.

saratān: *is.* [Ar.] Érlengeç, on iki burc felekiniñ dördünci a:yınıñ a:dı ve tabi:bçilikde hatırlı na:hoşlık, ol yara ve çiyş bolup enda:ma dumup çıqyar ve erlengeçiñ ayağı ya:lı müñ çeşme diyip aydılya:n kesel.

422

sor’at: [Ar.] Ti:zlik, ğatı gidiş, ğatı badlı yörtiş, çalt gidiş, çaltlık, çakğanlık.

sar-afrāz: sar-afraz- *sıf.* Beyik, mertebeli, ulı hızmatlı, başğalardan tefavetlänyän, başı dik.

sorfe: Üşürme, üşgilevik.

serkat: [Ar.] Oğurlık, bir za:dı oğurlamak.

sar-ğofli: Bir kişiniñ başğa birine öy ya: dükān dérékli onuñ icaresinde dāp bolan serğufli a:dında beryän pulı.

sar-kār: *is. veya sıf.* 1. İ:ş başlığı, i:şi yo:la beryän, baqıcı, i:ş üstünde durya:n, 2. Hormat üçi:n a:d bilen ğabatlap beylelikde birine aydılya:n söz.

sar-karde: *is. veya sıf.* Buyruğçı, deste başı, bir bö:lék serba:zıñ başı, yo:lbaşçı, baş tutan.

sar-keş: Boynı yoğı:n, yağı, buyruksız boyun eğmezek, baş tavlamaq baş eğmeyän, ta:bı:n bolmazak, kudratlı, güçlü ve başı dik diyip-de aydılıdır, **sar-keşi:** Baş bermesizlik, boyun eğmesizlik, yağılık.

sar-kub: 1. Baş avradıcı, uruş vağtında düşma:na abanıb urup yok eder ya:lı, diñ, defe, da:ğ ya:lı beyik yer, 2. Kā:yinç, şıltaq diyip-de aydılıdır.

sar-kuft: *ism-i masdar* Kā:yinç, ‘ala:mat, ‘ayıplama, yazğarış.

sarke: *is.* Sirke, üzüm, muz ya: hurma, incir ya:lı mi:veleriñ suvı, sirke a:dında.

sar-gozaşt: Başdan geçen, a:damiñ başına gelip geçen va:kaları, bolan va:ka, başdan geçen yağday.

sar-gard: *is. veya sıf.* Ğoşuniñ efseri, serva:ndan bir derece ulı, ğadı:mlar oña ya:ver diyip aydılya:n

423

eken.

sar-gardān: *sıf.* Sergezda:n, çaşğın, alcırañ, başağaylan, hayra:n, a:va:re, belli, sallağ.

sar-geretan: *masdar* Başlamak, tutalaşmak, yakalaşmak.

sar-garm: *sıf.* İ:şe güymenyän, hayı köyni i:şe beren, i:şe gızan, i:ş bilen başağay bolan.

sar-goruh: Başlık, ta:yfañ ulusu.

sar-gaşte: *sıf.* Sergezda:n, hayra:n, başı aylanana, çaşğın, uğrını yitiren, alcırañ. **sar-gaştegi:** Sergezda:nlık, çaşğınlık, başağaylık.

sar-gice: *is.* Baş aylanma, hemme za:t daşıña aylanana ya:lı bolma.

ser-gin: *is.* Aş ve eşek ya:lı hayva:nlarıñ tezeği, tezek.

sar-laşkar: *is. veya sıf.* Leşgeriñ başlığı, ferma:n bericisi, goşuniñ ulı efseri, sertipden bir derece yoqarı bolan.

sar-mā: Savıq heva:, heva:, heva:ñ savlıklığı, añzaq, ayazlı heva.

sar-māhordegi: *is.* Savıqlama, dümevleme, savıqlığıñ eserinden a:dama değyän na:hoşlık, kesel.

sar-māye: *is.* Pul, ma:l, ba:yılık, ticaret kesbiniñ esa:sı bolan pul seriştesi, ma:ya, goyum.

sarmāye-dār: *sıf.* Pulda:r, serma:ya eyesi, ma:yada:r, pullı.

sar-mad: [Ar.] Hemi:şelik, ebedi:, soñsız.

sar-mast: Mest, serho:ş, ulumsı, menlikli.

sar-maşq: Görélde, numu:ne ve i:ş desturı, ülgü, mu'allamiñ yazya:n haatını, oqıçılar şonuñ yazıdan geçirip avadan yazmağı

424

övrenmāk yo:lı, tā:ri.

samanzel: Yu:rt, ülke, yer.

sornā: *is.* Tüydük.

sar-neşin: *sıf.* Maşınıñ içinde oturan misafırlar, ğadı:mda atlı misafırlara aydılyardı.

sar-negun: *sıf.* Baş aşı:k a:ğan, yıkılan, dö:ñderilen.

sar-nebeşt: *is.* Yazğıt, baht, tali', ıqba:l, Huda:y te'a:lanıñ ilki a:damıñ mañlayına yazanı, taqdir, ezelde a:dama yazılan, yazğıt.

sarv: *is.* Hemi:şe gök, servi ağaç, hemi:şe gök üsüp duran ağaç.

sarv-e-āzād: *is.* Dik ösyän, seruy ağacı.

sarvā: *is.* Söz, erteki, goşğı.

sarvān: *is. veya sıf.* Ğadı:mda başlık: Re'is diyip aydılyarmış, indi harbı gosun efseri, ozallar sultan diyip hem aydılyar eken.

sorud: *is.* A:va:z, aydım, yoqumlu a:va:z ses, bir nā:çe a:dam bolup bile aydılyan aydım.

sorudan: *masdar* A:va:z oqamak, aydım aytmak, goşğı diymek, şı'ir oqamak.

sarvar: *sif.* Başlık, yo:lbaşçı, bayar, taypanın ulı a:damı, baş tutan, a:ğa, cenab; server-i ka'inat, pıygambar-ı İslam.

sorur: [Ar.] Şa:dlık, şa:dyanlık, hoşha:llık, beğençlik.

sar-o-sāmān: Öy esba:bları, ya:şayıñın gerek za:tları, öydä:ki, ya:şayışdä:ki veya: i:şdä:ki düzgünlük ve tertı:blik.

soruş: *is.* Ferište, Cebrayil ferişte.

servis: [Fr.] Nökerlik, hızmatkär:lik, hızmat, bir meñzeş nahar iyilyän gap çanak, servis.

sare: *sif.* Yağşı, temiz, 'ayıbsız, tüys; na:sare-'ayblı,

425

tüys däl, pa:ksizlik.

sarhang: *is. veya sif.* Harbı goşun efseri, sergerddän bir derece ulı, yolbaşçı.

seri: *is.* [Fr.] Uzı:n, ı:zlı-ı:zına, zo:l, kaatar, saf, topar.

seryāl: [Fr.] I:zlı-ı:zına, bö:lék-bö:lék, bö:lék-bö:lék bolup çıkan erteki, ı:zlı-ı:zına görkezilyän film.

sarir: [Ar.] Taht, pa:dşa:hlık tahtı köşk, kasr, esre ve serir-i cem'.

sari': [Ar.] Havlıkma, ti:z, depğınli, badlı, çalt, yıldam, gıssağlık, şa:tır.

sari'-ol-entekāl: Zehinli, ti:z düşünyän, gati düşünceli, ti:zhoş.

sari'-ol-seyr: Ti:z gidyän, gati gidyän, çağgan yürüyän.

sarin: *is.* But, sağır.

sorriye: Ğırnağ, keniz, sera:ri cem'i.

sezā: *is.* Ceza, gavılık ve erbedliğin cezası, muzd, hağ, 'avz, 2. Sılağ ve la:yıklık ma'nalarda.

sezāvār: La:yık, mina:sıb, yaraşıklı, hağ.

sost: *sif.* 'Acı:z, ho:r, pes, ha:lsız, gavşak; **sustı:** Ho:rılık, 'acı:zlik, tenbellik, yuvaşlık.

sost-tar: Ğavşakrağ.

sost kardan: Ğavşatmak, pesletmek.

sath: [Ar.] Bam, bir za:dın yüzi, öñ, yüz.

satr: [Ar.] Satr, ha:ta:r, sa:tu:r ve ısta:r cem'.

satl: [Ar.] Bedre, gava.

sa'adat: *masdar* [Ar.] Ğutluluk, bahtıya:rılık, bahtlılık, hoşbahtlık.

sa'd: Muba:rek, hoş bahtlı, su'u:d cem'.

426

sa'i: [Ar.] Tağalla etmek, çalışmak, ca:n çekmek, i:şe ihla:ş etmek.

sa'id: [Ar.] Bahtlı, bahtı açık, bahtıya:r.

sefârat: [Ar.] A:ra alıp bir işi ti:ma:rlamak, a:ra düzlemek, i:lçiniñ vazîfesini dolı ihtıyarlı bolup başğa devletiñ payitahtına devlet tarafından gidip iki devletiñ işini yo:la bermek, i:lçi ha:na.

sefâreş: (=sepâreş) *ism-i masdar* Tabşırmaq, sarğıt, tabşırğı, sarğarış, tabsırık.

sofâl: [Ar.] Pest bolmaq, pestlik, ğurpsızlık.

sofâl: *is.* Palçıkdan bişirilyän kâ:se, küyze ve şular ya:lı za:t, küyze dövik, tañsık.

seft: *sıf.* Ğatı, berk, ğalıñ.

soft-an: *masdar* Deşmek, süykemek, sı:pamak.

soft-e: Uçlı za:t, oq, peykan, uçlı, ehli uçlı za:t.

safar: [Ar.] Yo:lağçılık, sıya:hat, gezim, bir şehirden başğa bir şehre gezmâ:ğe gitmek, bir sehirden başğa bir şehre yo:la düşmek.

sofre: [Ar.] Saçak, desterhan, sufre.

sofle: [Ar.] Pes, yiğrenci, yaramaz, bi:haya:, utançsız, bed a:şıl, baş aşa:klık.

sefid: *sıf.* A:k.

sefidi-çeşm: Göz ağı.

safir: [Ar.] İ:lçi, a:raçı, devlet tarafından başğa bir devlete vekil bolup gidyän a:dam.

sofil: [Ar.] Ğor homsı, pese düşen, ezilen, sefil, sergezda:n, a:va:re.

safine: [Ar.] Gâmi, sefa:'in ve sefün cem'.

saqqâmat: [Ar.] Kesellemek, hassalamak, na:hoşlık, sırkavlık, hassalık.

saqqâ': Suvçıl, suv daşaya:n a:dam, suvkeş.

427

saqr: [Ar.] Cehennem, duzağ, tamı.

sekt: [Ar.]1. Beyhu:de, peyda:sız za:tlar, pes ma:l, 2. Rısva:çılık ve yalñışlık ve ha:ta ma'nıda.

sekt-şodan: Ölmek, a:radan çıkmak, hayva:n-insa:nıñ helâ:k bolmağı.

saqf: [Ar.] Ca:yıñ üsti, tamıñ üsti, ba:m, suku:f cem'.

saqf-dahân: *is.* Ağızıñ iç yoqarısı, ğanşırık, kentlevik.

suqut: [Ar.] Yıkılmak, yere baş aşa:k inmek.

suqut kardan: 1. Yere inmek, 2. Düşma:nıñ eline düşmek.

sekte: *is.* [Ar.] Duruqma, kesilme, üzülme, saklanma, birden a:damda tapıya:n na:sağlık yağdayı, a:damıñ enda:mı hareketden düşüp ölüme sebep bolyar, köplenc yüreğiñ mağziñ damarı ğırılmak neti:çesinde yüze çıqya:n kesel.

sokr: [Ar.] Serhoşlık, mestlik, piyanlık.

sokut: [Ar.] Dımma, sessiz, öynsizlik, ümsümlük, dımma.

sokunat: [Ar.] Öyde oturmak, menzil etmek, öy tutmak, mesken tutmak, ya:şayış üçi:n ca:y becermek, bir yerde ya:şamak, orun tutmak.

sekke: [Ar.] Avnık pul, ğıran pul.

sakine: [Ar.] Ra:hat, a:ram, ha:tır cemlik, manç.

sag: İt.

sag-e-ābi: Suv iti, duvlan.

sag-zabān: İt dili.

selāh: [Ar.] Yarağ, harbi encam.

salātin: [Ar.] Sulta:nlar, pa:dşa:klar, cem'-i sulta:n.

salām: [Ar.] A:fatdan ve 'ayıbdan saylanmak, arassalık, doğruluk, do:stluk ve mehriba:nlık duygusu

428

hökmünde aydılya:n anlatma, sela:m.

salāmat: [Ar.] Sağ, sağlık, ğurğunluk, dı:nçlık.

salab: [Ar.] Oğurlamak, kaçmak, bir za:dı bir za:tdan yolup ayırmak, ağaç ğa:bığını ayırmak.

salb: [Ar.] Yo:lunan, oğurlanan, ğofarılan za:t, ayrılan, esla:b cem'.

salab: [Ar.] Yasda musı:batda geyilyān ğara geyim, ğara geymek, sıla:b cem'.

salsabil: *is.* [Ar.] Süvci ve yeñil ağınlı suv, yeñil ağyañ suv, cennetde bir çeşmāniñ a:dı, uçma bulağı.

salsabil: *is.* Geçi sağgal, yelmik.

selsele: *is.* [Ar.] Zencir ya:lı, bir birine sepleğili zencir ya:lı sebşirğili bolan, hațar, sırğın.

soltān: *is.* [Ar.] Patışa:, hā:kim.

sal-tanat: *masdar* [Ar.] Şa:lık etmek, sulta:nlık, pa:tışa:lık etmek.

sol-te: [Ar.] Güyç, ğucurluluk, dayavlık, höküm sürmeklik, buyurıcılık, üstemlik.

salk: [Ar.] Riste, yüp, düzüm, düzülme, hațar, rişte-i mervarid, sa:p, esla:k ve sulu:k cem'.

solovi: *is.* Bedene ğuş.

salvi: *is.* [Ar.] Basalık beryān, a:dama incalık beryān.

sal-im: [Ar.] Sağ, bitin, 'ayıpsız, sağdıñ, yumşak, hā:şyetli, a:fetsiz,, müynsiz.

som: *is.* Toynağ, atıñ-eşeğiñ toynağı.

sam: *is.* A:vı, zehir, ca:nlımı öldüryān nārise.

samā: [Ar.] A:sma:n, gök, her za:dıñ ba:mı, cem' semava:t.

samācat: [Ar.] Geşiksiz bolmak, geşiksizlik, hāya:sızlık, utançsızlık, yüreğe düşücilik, şermsizlik, keccallık, erceşik, cedellik.

samā’: [Ar.] Eşitme, dinleme, 2. Aydın sa:z, 3. Dervişlerin göşuği, sa:z ve rakş bilen zikir çekmeği.

samāne: *is.* Kerek, bildircin.

samāvāt: (=samvāt) [Ar.] As:ma:nlar, göñler, gökler, cem‘-i sema:’.

samāvar: Rus sözi: Ça:y ğaynatmak üç:i:n işlenyān abzal, sema:va:r.

samāvi: [Ar.] Göñe değişli bolan, göñ, gök asma:dan.

semat: [Ar.] Da:ğ eseri, belđi, ı:z, a:d, ‘unva:n, sama:t cem‘.

semec: (=semiç) [Ar.] Telekelik, peslik, ha:lanmadık, ced, şermsiz, ğaya:sız, ızlık, keccal, erceşik.

semec: *is.* Serda:b, nağım, yer aşı:ğındaki yo:l, yer astındaki zında:n, da:ğın ğovağındaki ğoyun ahırı, yatağı.

sama’: [Ar.] Ğulağ, eşidiş duyğusu, eşitme, eşidiş, diñleme, ğulağ asma, asma:‘ cem‘, esami ve esa:mi‘ cem‘.

samand: *is.* Tüys, soy, sa:rı at, sa:rı rengde bolan at.

samandar: *is.* Kelpezā meñzeş, yerde suvda ya:şaya:n ca:nlı, o:da yetende özünden bir za:t zuiñp onı söndürür, şonuñ üç:i:nde edebiyatda otda ya:şaya:n ca:nda:r diyip düşünce berilyär.

Samur: *is.* Ğunduz, ol tilkā meñzeş ğayva:n, derisi yumşak ğimmat bahalı, onı derisi üç:i:n şika:r edyärler, cem‘-i sama:mi:r.

sami’: [Ar.] Eşidici, eşitğir, sema‘a:’ cem‘.

samin: [Ar.] Semiz, pökgi, dayav, kela:m semiz, puğta berk söz, esma:n cem‘.

sen: [Ar.] Ya:ş, **sen belu’:** Yetğinceklik ya:ş.

sen: [Fr.] Numa:yişin şahnesi, numa:yiş beryān yer, ca:y.

sonbol: [Ar.] Ğoşe, buğdayın arpañ cevanesi.

sonbol: Gül beryān otlardan, zı:natay güllerden.

sent: [Ar.] Yo:l yorda, dap, yörelge, uğur, tabi‘at, ehl-i sent: Ğazret-i Ebubekirin Ğıla:fatında ka‘il bolan musulma:nlar.

sancāb: *is.* A:vı siydik. Yumşak tüyli ğayva:n, oñuñ yumşak derisinden eğin eşiğin içine tutyarlar, ve hemde kellā geymā:đe ğulağcın tikilyär.

sancāğ: *is.* [Türk] 1. Baydağ, tu:ğ, 2. Vıla:yat ma‘nada.

sancāğ: *is.* [Türk] Saçı saklamak üç:i:n urulya:n sancak, gi:re.

senced: *is.* İğde.

sancar: *is.* *veya sıf.* A:v a:vlaya:n ğuş, 2. Dayav a:dam ma‘nıda.

sancar: *is.* Selcuqların yedinci pa:dşa:hsı, Sulta:n Sencer.

sancideh: *sif.* Ağramı alınan, ölçeği alınan, ölçelen.

sanad: Ene atası belli olmadık ħara:mza:da ça:ğa.

sanad: [Ar.] Sened, delil, dayanc ve yene yo:l dökümenti.

sandali: (=sandali) *is.* Oturğıç, üstünde oturılıya:n, demirden ağaçdan becerilyän dört ayaklı üssül.

sang: *is.* Da:ş, da:ğ da:şı.

sang-poşt: *is.* Pışba:ğa, pışdı.

sang-çeşm: *is.* Alatoğan.

sang-del: Da:ş yürék, yüreği ħara, doñ yürék, ızğı:tsiz.

sangar: *is.* Ca:ndan gö:ranmak üçi:n becerilyän çukur ya: tefar, ağaçdır ya: da:şdan yaprakdan edilyen, ca:n

431

penah, gö:rak ca:y, senger.

sang-sār: *is.* Da:şlanma, da:şlama.

sangestān: *is.* Da:şlık yer, da:şın köp yeri.

sangin: *sif.* 1. Ağır, 2. Ġimmat baha ma'nıda.

sani: [Ar.] Ehl-i sünnete ba:ğlı bolan, ehl-i sünnetden bolan.

su: *is.* 1. Taraf, ħapdal, yan uğur, 2. Yağtılık ve peyda:, nef' ma'nıda.

su: *is.* [Türk] Suv, ça:y suvı, coğrafya a:dlarda gelendir “ ħara su” diyin ya:lı.

su': [Ar.] Erbet, yaman.

sava': [Ar.] Ayrı, orta, miya:ne, 'edil, deñ, ve keleme-i istisna:' Başğa ħayrı, cıda:.

savābeg: [Ar.] Cem'-i sabıka ilkiler geçenler, öñkiler.

savāhel: [Ar.] Cem'-i sa:hil derya:ñ kenarları, derya:ñ ħıraları, saylar.

savād: [Ar.] 1. Ġara a:damlarıñ ħarası, şehriñ ħarasınıñ daşdan görnimi, 2. Farsça okuyamak ve yazmaqlığa ħucurı ve ħudratı bolan.

savād-a'zam: Ulı şehir, paytaht.

savā-kār: *sif.* Ağ oğlan, ağ çapyan oğlan, ağ çapma:ğa çağğanlan, çabük suva:r.

savar kardan: *masdar* Mindirmek, atlandırmak.

savāre: *sif.* Atlı, ulağlı, çaparı, ata minen, ulağ minen, at minen ħa:latda, atlı yağdayında.

savāre: *is.* [Fr.] Sa:z söħbetli oturşık, gi:cāñ oturşığı, mıhma:nlı gi:ce, yatılıyan vağta çenli.

sup: Çorba, suvık nahar.

suħt: Yanğıç.

suħtan: *masdar* Yanmak, o:d almak, enda:mıñ o:da bişmek, ħayna:n

suva yanmaq, örtünmek.

suhte: Yanan, yanık, köyen, köyük, örtünen.

sud: *is.* Peyda:, nep, girdeci, gazanc.

savda: *is.* Alış beriş, alu satu, mu'a:mele.

savdā': [Ar.] Mü'ennes-i esved: Ğara ma'nıda.

savda': [Ar.] Aşk, söygi, küy, haya:l, piker ma'nada.

savdā'i: Küylenen, daldıran, tentek, masav.

savdā-zade: Kellesine 'aşkıñ yeli düşen, çaşan, alcırañ.

sur: [Ar.] Ğo:ranmaq maqşadı bilen şehriñ ve o:baniñ daşına çekilyän ğalıñ di:va:r, esva: ve seyera:n cem'.

sur: *is.* Şa:dyanlık, şa:d ve hürremlik, toy tema:şa, mihma:nçılık.

surāh: *is.* Deşik, kövək, ışğalañ, yarıq.

sure: [Ar.] Qura:niñ 114. su:reden bir bö:lümi, bir faşlı, ayrı ayrı ba:bı ve bö:lümi.

suz: (=suzış) *ism-i masdar* Avıma, yanma a:ğırma. **suz-ı-'aşk:** 'Aşkıñ yangını, 'aşkıñ o:dı. **suz-o- kadaz:** Na:la çekme, a:h çekme, yalğıñ.

suzān: *sif.* Yanıp duran, yanyan ha:latda, yanıp duran yağdayda, yandırıcı, yanan, köyen yakıcı.

suzāndan: *masdar* Yakmaq, köydürmek, o:dlamak.

suzan: İğne.

suznāk: *is.* Yangınlı, yüreği yakıcı.

susmār: *is.* Yangınlı, yüreği yakıcı.

susmār: *is.* Patmacık, paşlak.

susan: *is.* Oñat ı:slı gulüñ a:dı. Susan-ı sefi:d soğan gül.

savğāt: Savğat, birine sı:lağ üçi:n alıp barılan ya: ältilyen za:t, hediye sağa:t, serpa:y.

savq: [Ar.] Ğavmaq, dört ayaklı

ma:lı ğavama, sürme adisi oqıma ve beyan etme, aytma.

savq: [Ar.] Yazar, ma:l mata:, alış beriş edilyän yer.

suk: *is.* Ölüm düşme, 'ıza:, ğam, muşi:bet, ya:s.

sevvom: *sif.* Üçüncü.

suhān: Süyci za:diñ bir tüyslisi, şeker ve gök buğdaydan bişirilyän bir hi:li süyci narse.

se-tār: *is.* Bir hi:l sa:z, üç simli sa:z ğura:lı.

sehre: Arçasa:r.

sahl: [Ar.] Añsat, yumşak, tekiz, yumşak yer.

sahm: *is.* Ğorkı, Ğorkınç, vehim.

sahm: [Ar.] 1. Ğülle, yay bilen atılan ok, bi:cek, bi:ce, çek atılarda atılan ok, siha:m cem', 2. Pa:y, behre.

sahv: [Ar.] Yalınış, yalınışlık, na:doğrı, na:doğrılık.

sohulat: [Ar.] Añsat bolmak, yumşak bolmak, añsatlık, yumşaklık.

sahi: *sıf.* Dik, doğrı, uzı:n, göni, **serv-i sahi:** Uzı:n serv, dik serv.

soheyl: *is.* [Ar.] A:sma:nıñ gün orta tarafında tommısıñ a:hırında görünyän parlak yıldızıñ a:dı.

sayyāh: *sıf.* [Ar.] Seya:hatçı, yu:rt gezyän, gezermen.

siyāhat: *masdar* [Ar.] Yu:rt gezme, yo:lağçılık etme, uzak yu:rtlara uzak yerlere gidip gelmeklik, gezälenc etmeklik.

siyādat: (=siyadet) *masdar* [Ar.] A:ğalık, ululuk, şeref, ululuk tapmak.

sayār: *sıf.* Seyir edici, gezelenc edici, gezici, mı:da:ma bir yerde durma:n gezyän, gezeğen.

sayyāre: *sıf.* [Ar.] Mü'ennes-i seya:r, Seyir edici, gezende, bir yerde

434

durmayan, yıldız gerdan, günüñ daşına aylanyan.

siyāsāt: [Ar.] Köpçiliğñ i:şni düzgüne salıb yu:rduñ i:şlerini eda:re ermek ra'iyet saklamak, siyasa:t; Farsça: Müca:za:t ya'nı 'a:şıcılığñ cezası diyip-de aydılyar.

siyāk: [Ar.] Sürmek, hayva:nı öñe sürmek, yörelge, ta:r, süri:ñ yo:lı.

siyāvāş: *is.* Ğızıl ördek, añaq.

siyāh: *sıf.* Ğara, Ğara rengde bolan, kömir ya:lı reng.

siyāh-barāk: Yılçar Ğara.

siyāh-ruz: *sıf.* Ğara yüzli, kina:ye: a:şı, günāhkā:r.

siyah-zahm: *is.* Ğara baş.

siyāh-sorfe: *is.* Ğök boğma, köplenc ya:ş ça:ğalara değyän kesel.

siyāh-sine: Ğara bağır.

siyāh-ķalam: *is. veya sıf.* [Far- Ar.] Ğardaş ya: merkekb bilen çekilen su:rat.

siyāh-ak: Ğara baş.

siyāh-guş: *is.* Ğara Ğulaq.

siyāhi-ķeşm: *is.* Ğarak, göz Ğarası, gözüñ göreci, göz bābeği.

sib: *is.* Alma.

sib-zamini: *is.* Kertüb, kertüşge.

sir: Ağram ölçeği 74 gram.

sir: *is.* Sarımsaq.

sir: *sıf.* Doğ, iymit iyip ğarnı doyan, mi‘desi dolan.
sayr: [Ar.] Gezelenc, yöremek, gezme, tema:şa edip gezme.
sirāb: sıf. Ğanan, suvdan ğanan, ğanma.
sirābi: Ğoyunıñ ğarın ve gövsünden bişirilyän iymit.
seyran: [Ar.] Cem‘-i sevr, şehriñ tövereğindä:ki di:va:r

435

ma‘nıda.
sirat: *is.* [Ar.] (=sire) Yo:l yorda, ğılıq, aħla:k, görnüş, buluş, görk, mezheb, dāp siyer cem‘.
seyf: [Ar.] Ğılıç, seyfullah: Ğuda:yıñ ğılıcı, Ğazret-i ‘Aliniñ laķabı.
sikrān: *is.* A:lagoz (Bir hi:l guşuñ a:dı).
sil: *is.* Daşğıñ, si:l.
silāb: *is.* Si:l suvı, yağın suvı ya: aķar suv aĝzından a:ĝıp yeriñ yüzüne yayramaĝı.
sayalān: [Ar.] Aķış, aķyan suv, si:l ya:lı bolup aķyan suv.
sim: *is.* Kümüş.
simā: *is.* Yüz, keşb, görk, sı:rat.
simāb: *is.* Simab, cıva.
simān: *is.* [Fr.] Semnt, si:ma:n.
sim-bār: *sıf.* (=simten) Aķ endam, avadan ten, kümüş beden, endamı si:m ya:lı aķ bolan.
si-morĝ: *is.* Simurĝ guş. ‘Anķa, köp desta:nlı guş aydyarlar, Ğaf daĝında hövirtĝeläyän bolmalı oña sirendibde aydıyar, ol guş, riva:yata görä daĝıñ i:ñ belend yerinde ya:şayan bolmalı.
sım-in: (=sım-inne) *sıf.* Kümüşe deĝişli, kümüşden becerlen ve edilen za:tlar.
sim-in-badan: *sıf.* [Far.-Ar.] Endamı kümiş ya:lı a:ķ bolan.
sine: *is.* Ğursak, döş, kükrek.
siyah: *sıf.* Ğara.

ش

436

şe: ‘Arap eli:bbiysiniñ on altıncı ħarfı, ebced ħasa:bında (300).
şāb: [Ar.] Yiĝit, yetĝincek, yiĝit borna: şeba:b ve şeba:n cem‘.
şābut: Hu:ri, oĝlan sövĝili.
şah: *is.* Boynuz, şa:h.

şāhe: *is.* Baldak, pudak.

şād: *sıf.* Şa:dyan, şa:d, şavhın, hürrem, hoşha:l, beğenç.

şādān: *sıf.* Şa:d, hoşha:l, keypi kök.

şādravān: Ru:hı şa:d Farsça: Merhu:m söziniñ yerine hormat üci:n öle aydıyan söz.

şād-mān: *sıf.* Şa:d, hoş, şa:dyan, keypi kök, şehdi açık, beğençli.

şārlātān: *sıf* [Fr.] Hókka:z, hıtır, meki:r, ya:lçı, a:ldaviç.

şaş: *is.* Siydik, peşev.

şaşidan: *masdar* Siymek, peşev etmek.

437

şāter: [Ar.] Şu:h, ba:tır, çalt; Farsça: Çöräkçi, çörék yapan.

şā'r: [Ar.] Şa:hı:r, goşğı düzyän.

şāfe: Ğo:ruycı, arkadurıcı, şefa:'at edici, ha:yışlı.

şāfi: [Ar.] Şifa: beryän, derde derma:n edici, kesğitli gaytarğı ceva:b.

şāker: *is.* [Ar.] Şükr edici, minnetda:rılığ bildirici.

şāki: [Ar.] Şika:yet edici, şika:yet edyän, 'arzısı bolan köñli ğalan, ğalıcı.

şāl: 1. Yüñ mata:, şa:rif şa:l.

şālude: *is.* Esa:s, pey, düyp, taslama.

şām: *is.* İlki ağşam, ağşam iyyän iymit, iñrik ğaralan vağtı, gün batan çağı.

şāmel: [Ar.] Ö:z içine alyan, deñ bö:lünyän, ö:z erkine alıcı.

şān: *is.* [Ar.] İ:ş, yağday ulı i:ş ve mühim. Äğirt, Farsça : Derece, şa:n, şevket, mertebe, ğadır, mertebeli.

şāne: *is.* Darak, baş darak.

şāne: *is.* Geriş, omurdan.

şāne-sar: *is.* Molla:ğuş.

şāh-āne: Şa:hğa la:yık, gözel.

şah-bāz: *is. veya sıf.* Şahba:z, la:çın, alğır, bürgüt.

şāh-pur: *is. veya sıf.* Şa:hıñ oğlı, şa:za:de.

şāh-tare: *is.* Torğay otı.

şāhed: [Ar.] Şa:ya:t, güva:h, ha:zır, bolan vaqanı ya: bir i:şi ö:z gözi bilen gören a:dam.

şāh-rāh: *is. veya sıf.* Gi:ñ yo:l, ayratı:n ulı cadde, ulı cadde, ulı yo:l.

şāh-rag: *is.* Boyın damarı, ulı damar.

şāh-i: *is.* Eyranıñ yiğrimden bir riya:li.

şāh-in: A:k la:çın, a:v a:vlamak üci:n terbiyelenén ğuş.

şāyad: Belki, bolmağı mümki:n, bolar, bolsa bolamalı yeke üçinci şahıs, şekli söz.

şāy-estan: *masdar* La:yık bolmaq, mına:sıb bolmaq, yaraşıklı bolan.

şāyeste: La:yık, mına:sıb.

şāye’: [Ar.] Fa:ş, yayran, car, mış-mış, ä:şkâ:r bolan.

şāb: *is.* Gi:ce, ağşam.

şabāb: Ya:ş, yiğit.

şabān: *is.veya sıf.* Çopan, süri goynıñ saqçısı.

şabāne-ruz: 1. Gi:ce gündiz, 24 sa‘at, bir gi:ce gündiz.

şabāht: [Ar.] Meñzeşlik, oğşama, meñzeş bolan.

şab-āhang: *is. veyla sıf.* Dañ seher tavıqı, bilbil ve seher ğuşı, kervan ğıran yıldızı.

şab-pare: *is* Hoffa:ş, yarı sıçan, yarı ğanat.

şab-çerağ: Gi:celer çıra ya:lı yağtılık beryän, ışık yaldırayan gevher.

şab-dar: *is.* Yoruncanıñ bir görnüşi.

şab-rang: *sıf.* Gi:cenıñ ğarañkısı ya:lı ğara.

şab-rav: *sıf.* 1.Gicelerde yo:la gidyän 2. Yo:l oran ve oğrı ma‘nıda.

şab-estān: 1. Haremha:na, haremsera:, yataq ca:yı.

şab-gard: *is.* Çopan aldar, gi:ce ğuşı.

şab-gard: Gi:ce saqçısı.

şab-gun: *sıf.* Gi:ce ya:lı ğara rengli, tüm ğara.

şab-ğir: *is.* Dañ, seher, gi:cenıñ yarısından soñ gezmeklik, yarım gi:ceden soñ bir yere gitmeklik.

şab-neşini: *ism-i masdar* Gi:ce usturşık etmek, gi:ce mı:hma:nçlıkda köb bolup oturışmaq.

şab-nam: *is.* Gi:ca:ñ çı:ğı, ayaz, ğırav, gi:celer düşyän çı:ğ.

şebbe-cazire: Ada: meñzeş, yarım ada, bir bö:lék yer, bir ğapdalı yer ve üç tarafi derya:nıñ

içinde bolan ada.

şobhe: *is.* [Ar.] Şek, ğuma:n şübhe.

şabihun: *is.* Gi:ce duyda:nsızlıkda dopılıp ya‘nı hücu:m edib ğa:n dökmeklik.

şabih: [Ar.] Meñzeş, çalımdaş, oğşaş.

şetāb: *ism-i masdar* İ:şde çaltlık, ve ğımıdılık, havlıkmaqlık, ve ğatı ğatı hareket, ğatı gitmek, telesmek ğıssağlık.

şotor-bān: *is. veyla sıf.* Düye çopan, diye çopan, diye saqçısı, ğaravıllı.

şotor-do-kuhāne: Buğra, iki örküçli diye.

şotor-kackuhân: Ğamğıl.

şotor-morğ: *is.* Diye ğuş.

şotor-yek-kuhâne: Arvana.

şocâ': [Ar.] Ba:tır, edermen, ğayduvsız, ğayra:tlı.

şocâ'at: [Ar.] Ba:tırlık, ğayduvsızlık, edermenlik, ğayra:tlılık.

şocâ'at: [Ar.] Ba:tırlık, ğayduvsızlık, edermenlik, ğayratlılık.

şacar: [Ar.] Ağaç, ba:ğ.

şahs: [Ar.] Daşdan görinyän a:damiñ ğarası, a:damiñ gövresi, insa:nıñ gövresi, ten, eşha:ş ve şuhu:ş cem'.

şahs-iyat: Her kimiñ ö:zine maşsu:ş bolan ğılık ha:şiyeti, kişilik, a:damkâ:rçilik, maka:m, mertebe.

şohm: Yer sürme, azal bilen yer ağdarma.

şaddād: *is.* 'A:d oğlı, gün orta 'Arabista:n pa:dşa:sı, behişt-i şedda:d soña ba:ğlı.

şeddat: Ğatı güyç.

şodan: *masdar* Bolmak, yerine yetmek, gitmek, ötmek.

şedde: Ğuşak, bi:l ba:ğ, züñña:r.

şadid: *sıf.* [Ar.] Ğatı, berk, mä:kâ:m, beyik, höyvère.

şadid-ol-lahn: *sıf.*

440

[Ar.] Ğatı söz, urğılayıcı söz.

şar(r): [Ar.] Telekelik, pi:slik, şerlik, fesa:d, yaramaz i:ş, (şaru:r ve şerir-i bezmeteyn) cem'.

şer: [Ar.] Ğatı pi:s, ğatı teleke, ğatı yaramaz a:dam.

şarāban-tahuran: Arassa şara:b, Ğura:nıñ 76-ncı su:resiniñ 201. ayetinden bö:lék.

şerārat: *masdar* [Ar.] Telekelik etme, yaramazlık, erbetlik, bolağaylık, gozğalañ, poturlık etmek.

şerāfat: *masdar* [Ar.] Ululuk, ğormatlılık, şerefli bolmak, a:braylılık, beyiklik, mertebelilik.

şar-angiz: Bozğak, fitneçi, şer uğrında gezyän, potur.

şarb: *is.* Bir hi:li ince keten parça, ğadı:mlarda ondan köynek tikilyärmiş.

şarb: *masdar* [Ar.] İçmek, suv içgi içmek.

şarbat: [Ar.] Şekerden ve meyva:nıñ suvından becerlen suv ğatışıklı içilyän süyci nārse, suv ve ş. m. za:t.

şarh: *masdar* [Ar.] A:şka:r edilmek, söz aytmak, açmak beya:n etmek, düşündiriş bermek. şuru:h cem'.

şart: [Ar.] Bir za:dıñ başğa bir za:da bolan ba:ğlanışığı, bir za:t üçi:n edilen ıla:laşık kara:r, va'de, şuru:t cem'.

şar': [Ar.] Di:n ve mezheb, Huda:y te'a:lanıñ bendesine bellän yo:l yörelgesi.

şaraf: *masdar* [Ar.] Ululuk, ulı gadirli bolmaq, belend mertebeli bolmaq, a:bray, beyiklik, yoqarı hırmatlılık.

şaraf: [Ar.] Beyiklikler, şerefli, ulı a:damlar hıtarına girenler, cem'-i şa:rif.

şaraf: [Ar.] Cem'-i şerefe; eyva:n, balkon, ca:ydan tamdan ozup duran bölék.

441

şaraf-yāb: *sıf.* [Ar.-Far.] Bir ulı a:damıñ hızurına yetişmek, barmaq, hızmata barmaq.

şark: [Ar.] Gün doğar, yoqarı doğı, günüñ çıqyan yeri, günüñ doğyan yeri.

şerk: [Ar.] Küfr, Huda:y te'a:laga ö:zgäni ortak bilmek, Huda:y te'a:lanıñ ortağı ba:r diymek, Huda:y'ı bir bilmezlik.

şerekat: [Ar.] Ortaklık, bir i:şde bile el bi:rikdirmeklik, bir i:şi etmekte şa:'rik bolmaq. Bilelikde bir i:şi etmek.

şarm: *is.* Haya:, 'a:r, na:mıs, uyat, utanc.

şarm-sār: *sıf.* Utançlı uyatlı.

şarmande: *sıf.* Utançlı, uyatlı.

şoru': [Ar.] Başlamak, i:şi neki:rd etmek, bir i:şi başlamak.

şarir: Bozğaqçı, şerçi, şer eyesi, şeyta:nıñ laqamı.

şari'at: *is.* [Ar.] İsla:m di:niniñ ka:nu:nları-yo:lları.

şarif: [Ar.] Hırmatlı, a:braylı, beyik, şerefli.

şostan: *masdar* Yuvmaq, arassalamak, bir parçanı ya: bir eğin başı yuvmaq.

şat(t): *is.* [Ar.] Deñize goyyan ulı aqar suv.

şo'a': *is.* [Ar.] Günüñ nu:rı, günüñ yağtısı, yalqım, yağtılık hıttı, şuhle.

şabān: [Ar.] Hicri kameri yıl hasa:bınıñ sekgizinci a:yı.

şobade: (=şo'uze) [Ar.] Ca:dı, a:ldavlık, a:ldava:çlık.

şo'be: [Ar.] Bö:lüm, şaha, pu:daq, kiçi aqar su:, bir ulı aqar sudan ayrılan bö:lümi, şu'b cem'.

şole: Yalın, şöhle.

şoğāl: Şağal.

şoğl: [Ar.] İ:ş, pi:şe, kār.

şafā: *masdar* [Ar.] 1. Ğutılmaq, nağoşlıqdan ğutılmaq, 'ilaç etme,

442

baynıma, ayñalma 2. Deva:, deriva:n ma'nıda.

şafâ'at: [Ar.] Ha:yış, isleğ, birinden başğa bir a:dam üç:n 'afv ve kömek dilämeği, ötinç so:ramaklık, a:raçlık, ğoldamaklık.

şafâhi: Yüzbe yüz aydıyan gep, dilden aydıyan söz, dilden.

şafâ-yâftan: Ayñalamak, ğutulmak.

şaft-kardan: *masdar* Suğşurmak.

şafağ: [Ar.] Şamak ğün ya:şıp baryan ça:ğı, ğünüñ ı:zınıñ ğızarmağı, şapağ.

şafi': [Ar.] Şefa:'atçı, rehimli, arğa tutucu, tarafda:rlık, arğa durucu.

şafik: Mehriba:n, hamrağ, ca:ni:bkeş, rehimli.

şakğ: [Ar.] Çäk, yarığ, yarılan, bö:lünen, bir za:diñ yarısı, dilinen, şuku:k cem'.

şekğ: *is.* [Ar.] Bedeniñ yarısı, her bir za:diñ deñ yarısı.

şakğ: Yarmak, yırtmak, darğatmak.

şakğ-ol-ğamar: Ğudret görkezme, a:yıñ yarıлмаğı.

şekâvat: [Ar.] Bedbaht bolmak, erbet yağdaya düşmek, bedbahçılık, doñ yüréklik, za:lımlık ma'nada.

şakâik: Gülälek, läle.

şaki: [Ar.] Za:lım, ğa:nho:r, doñ yürék, eşkiya:' cem'.

şakik: (=şakike) Duluğ, çekge.

şakik: *sf.* [Ar.] Bir za:diñ yarısı, iki bö:lünen za:diñ bir bö:leği.

şak: [Ar.] Güma:n, şübhe, münkirçilik, ğaralık.

şekâr: *is.* A:v.

şekârçi: A:v atmak bile meşğullanyan a:dam, a:vçı.

şekâr-ğâh: *is.* A:v a:vlanyan

443

yer, şikarıñ köp yeri, a:v meyda:nı, a:vlağ.

şekâf: Yarığ, cayrık, ayrık.

şekâftan: *masdar* Yarmak, bövsemek, dilmek, yırtmak.

şakkâk: [Ar.] Şek getirici, şek edici, şekçi.

şekâit: [Ar.] Birinden ğöñül ğalmaq, birinden incımağlık, 'arza bermeklik.

şekar: *is.* Pisek, ğandiñ ve şekeriñ avnığı.

şokr: [Ar.] Minnetda:rlık etmek, alkış etmek, biriniñ yağşılık etmeği üç:n hayır du'a: etmek, kana:'atlık bildirilib aydıyan söz.

şekar-bâr: Ğatı süyci, kan süyci.

şekar-tiğâl: *is.* Gök tiken, yandağ.

şekast-ğordan: Düşma:ndañ basılıp ğaçmak, basılmak, ğorêşde ve yarışda yıılmak, yeñilmek.

şekaste: Dövik, sınık.

şekofte: Açılan, gül açılma.

şekl: [Ar.] Meñzetme, görünüş, meñzeşlik, bir za:diñ durmuşı ve daşkı görünüş, sıfatı, keşp.

şekam: *is.* Ğarın.

şekance-dādan: Aza:r bermek, kösemek, örtemek, incıtmak, ho:rlamak.

şokufe: Ğonça, çiçek.

şokuh: Şa:n, şevket, ululuk.

şekib: *is.* Şabırlı, a:ramlı, cıdamlı, ta:katlı.

şal: Mayıp, mücrib, ısmaz, i:şden ğalan.

şalāk: [Ar.] Geda:lariñ zenbili, torbası, ğamçı, bozbotur.

şalğam: *is.* Şuğundur, tā:vire, şalğam.

şoluğ: *is.* Gürmeleşik, a:damiñ köp yığnanañ yeri, kim kime ala başğı, hümberdā hümbere, bulağaylık.

şol-o-vel: Ermek, a:lağayım, ğavşak.

444

şamā'el: 1. Ahlaklar, ğılık hāşiyetler, 2. Şekil, yüz, keşb, görünüş, şu:rat.

şemāl: [Ar.] Demi:r ğazık, ğayra, ceb taraf, sol el, **bad-şemāl:** Ğayradan ösyän yel.

şammām: *sif.* [Ar.] 1. Ma:zı, 'ıtır ğa:bı, 2. Dessemil ma'nalarda.

şemordan: *masdar* Sa:namaq, bir za:dı sa:nab ğasa:b etmek.

şams: [Ar.] Gün, güneş, ğoyaş.

şemşād: *is.* Yaprağı hemi:şe gök, kölece ağaç, ağacınıñ hi:li bolsa ğatı berk, ağacından yağşı za:tlar becerilyär, (şemşa:d ya:lı) her bir za:dı örän ğavı ğelşikli diyip şemşa:d ağaca meñzedilyär.

şamşir: *is.* Ğılıç, ulı savık yarağı.

şam': [Ar.] 1. Şem, mum, 2. Işık, çıra, yağtı.

şam'-suzān: Yanıp duran şem, şem'.

şam'-e-şabestan: Kiçi ca:yıñ şem'i, hücreniñ şem'i, gi:ce yatıyan ca:yıñ şem'i.

şamle: *is.* [Ar.] Yüñ mata:, yağlık, yeñsiz köyneke, don, şemela:t cem'.

şamme: *is.* [Ar.] A:z ı:s, entek ı:s, azacıq, ucı:psız; Farsça: A:z a:vlaq za:t, a:z entek.

samim: [Ar.] 1. Ğavı ı:s, oñat ı:s, ğo:şbu:y 2. Belend ve beyik ma'nıda.

şenā: *is.* Yüzüm, yüzme.

şenāhtan: *masdar* Bilmek, düşünmek, tanımak.

Şenāsāndan: *masdar* Tanıtmak, tanış etmek.

şenāgar: *sif.* Yüzici, su:da yüzyän a:dam, su:da yüzmä:ğe ökde a:dam.

şenā-var: 1. Yüzici, yüzyän.

şanbe: 1. Hefteniñ birinci

445

güni, haftanıñ ikinci günü, şenbe günü.

şenavande: Diñleyici, eşidici.

şenidan: *masdar* Ğulak asmaq, diñlemek, eşitmek, düşünmek.

şuh: *sıf.* Açık yürök, şela:yın, bi:perva:, şovhın, şorta, değışägen, şa:d, şa:handaz.

şur: *sıf.* Duzlı, duzı köp düşen, tapamı duzlı bolan, duzı artıqmaç düşen iymit, şortañ.

şur-ābe: *ism-i mürekkebe* Duzlı su: acı su:, şur su:.

şureş: Ğavğa, çoşğın, ğopğın, bulağay, tolğun.

şure-zār: *ism-i mürekkebe* Bitirmeyän şor, yer, ot bitirmeyän yer.

şure-sar: *is.* Qoñğak.

şuridan: *masdar* Ayağa ğalmaq, ğarşısına turmaq, göterilmek, heyca:na gelmek, gozğalañ turuzmaq.

şufer: Maşın sürici, ra:nende.

şavq: *masdar* [Ar.] 1. Meyl, güyçli arzu 2. İslög, yağtılıq, ışıq, hıcuvlıq.

şokat: Şa:n, şöhret, mertebe, a:d

şokarān: Ğumak, baldırğan.

şum: *is. veya sıf.* Yaramaz, bolğısız, şim.

şohar: *is.* Ğr, ‘aya:lılı a:dam, ‘aya:lılı a:damısı.

şahāb: [Ar.] Şu‘le, yalı:n, ğu:rıqlı, süneyän yıldız, göçyän yıldız, şehb-i cem‘.

şahādat: [Ar.] Şa:yan bolmaq, Ğuda:y yolunda şehi:d bolmaq, di:n yo:lında ölmek.

şahpar: *ism-i mürekkebe* Ğuşlarıñ ğanatlarıñ ulı yeleği.

şahd: *is.* [Ar.] Bal, süyci za:t, şehd-i şeker.

şohadā: Şehi:dler haq yo:lunda dünyadan ğaydanlar, cem‘-i şehi:d.

şahr: *is.* Ulı a:ba:dı; ğa:ya:ba:nlı,

446

köçeli, öyli, dükanlı ve köp cem‘iyetli a:ba:d yer şehir.

şahr-bāni: *is.* Nizamiye eda:resi, poli:s eda:resi, onuñ vazıfesi, şehriñ emniyetini saqlamak ve nizamını ber qara:r etmek ve ğünāhkā:rleri tutmaq.

şohrat: [Ar.] Ğ:şkār bolmaq, bir za:dıñ fa:ş bolmağı, yüze çıqmaq, ğörinmek, bellilik, meşhu:rılıq.

şahr-dāri: *is.* Ğıya:ba:nları köçeleri arassa saqlayan, ca:y salınma:ğa ruşşad ğaı beryän eda:re; öñ bu eda:re belediye diyip aydıyardı.

şahr-yār: *is. veya sıf.* Şehir ulısı, pa:dışa:h.

şah-savār: *sıf.* At çapma:ğa ökde, ba:tır yiğit, ça:puksuva:r, at oğlan.

şahlā: *sıf.* [Ar.] Ma:vı gara göz 'aya:l, avadan gözli 'aya:l.

şahneşāh: *is. veya sıf.* Şa:larıñ şa:sı

şahir: [Ar.] Belli, a:dı, adığan, a:d çıkararı, meşhu:r, şöhretli.

şib: 1. Yap aş:k, iniş, 2. Ğamçı ma'nıda.

şaypur: *is* Yelli sa:z ğuralı, ağız tüydüğü.

şeyh: *sıf.* [Ar.] Ğarrı, ya:ş ulı, ahuñ, ru:ha:nı, pi:r, i:şa:n, şuyu:h cem'.

şeyh-or-rabi': *ism-i mürekkebe* Sa:rı solmaz.

şeyh-o-şāb: Ğarrı-ya:ş.

şeydā: *sıf.* 'A:şık, alcırañ, 'aşka düşüp 'aqlını aldırarı, telbe, dā:li, mecnu:n.

şir: *is.* Süyt.

şir: *is.* Yolbars.

şir: Çürünnik, el-yüz yuvıyan ya:-da ğabiñ aş:ngına bolan demi:rden becerilen suv çürünniği, ol çörnüğü tavlamağ bilen suv aqyar.

şirāz: Süzme, suvı giden ğatık, 'Arabça: Kesilen süyt diyip

447

aydıyar, şeva:rız ve şera:rız cem'.

şir-del: Kina:ye: Ğucurlı, ba:tır, ğayra:tlı, yolbars yürekli.

şir-mard: Ba:tır a:dam, ğayra:tlı a:dam, ğorkmazak, ğucurlı edermen a:dam.

şir-in: Asal, bal, yaqımlı, süyci za:t.

şeytān: [Ar.] İblis, 'aza:zi:l, buyruksız, yo:ldan çıkan, mel'u:n; **şeytāni:** Şeyta:na değışli, şeyta:nıñkı.

şey'e: [Ar.] Şi:y'a sözi 'aya:l-erkek ehlişine adlıyar. Musulma:nlarıñ bir toparı 'Ali Bin Ebuğa:lib ve onuñ on bir evla:dlarıñıñ hıla:fatına, hıalı:falığına yürekden inanyarlar.

şey'e: Bir şı:'a, şı:'alardan biri, şı:'a mezhebe değışli.

şik: Avadan, ğörnükli, kaseng, ğözel, zi:netli.

şilāt: Derya:dan tutulanbalıklar tabşırılıyan ça:y.

şiu': *masdar* [Ar.] Fa:ş bolmağ, ä:şkä:r bolmağ, yuñ bolma, yayrama.

şivan: Musi:bet vağtı ağılama, inreşe, a:ğı, ğı:ğırıp ağılap inreşe, u:laşma, ağı.

şive: *is.* Yo:l yorda, yo:l yörelge, 'a:dat, endik, ka:'ide, diliñ dürli pudakları, tarz, avadanlık.

şihe: *is.* A:ş seslenmesi, kişñemeği, kişñemesi.

ص

448

se: 'Arap eli:pbiyniñ 17-nci harfi, ebced hasa:bında (40).

sā'eb: *ism-i fa'il* [Ar.] Doğrı, göni haq, yeterlikli, 'a:şı bolmadık, şuya:b cem'.

sa'em: *ism-i fa'il* [Ar.] Ara:za tutan, ara:za tutyān, ruzeli, ağızı bekli, şa:'emu:n ve şa:'emi:n ve şava:m ve şuyya:m cem'.

sā'en: *ism-i fa'il* [Ar.] Saklaycı, saklavçı, ğaravul, saqçı.

sāber: *ism-i fa'il* [Ar.] Şabırlı, düzümlı, cıdamlı, şa:bıru:n, şa:biri:n cem'.

sābun: [Fr.] Şabın, eĝin eşik yuvılyān narse.

sāheb: *sıf.* [Far.Ar.] Eye, ya:r, do:st, sohbetteş, mülk eyesi. Eye, şa:hiba:n cem'.

sāheb-zamān:

449

is. veya sıf. [Ar.] On ikinci ima:m Hızret-i Muhammed Bin Hüsni 'Askeriniñ laqamı, mehdi, zama:n eyesi, 'aşr eyesi, 'asr ima:mı ma'nada.

sāheb-ḥāne: *is. veya sıf.* Öy eyesi, öyüñ eyesi.

sāheb-del: *sıf.* 'A:rıf, ba:tır, Huda:yılıklı, Huda:y tanıyan, 'aşklı, şevkli.

sāheb-ḳara:n: Bir nā:çe Eyran pa:dişahlarınıñ laqabı, baht eyesi, ıqba:lı.

sāheb-ḳerāni: Şafeviyeden Naşuriddin Şa:h Ğaçar çenli sikkeleriniñ yüzünde şa:hibḳıra:n kelemesi naqş baslıp gelipdir.

sāheb-mansab: *is. veya sıf.* Ulı i:şdā:ki a:dam, ulı mertebeli ve maḳa:mılı a:dam.

sāheb-nazār: *sıf.* Fikri ve ra:yı doğrı a:dam, ā:gāh ve beyna o:ylanşıklı, daşdan görüyān a:dam.

sāder: *ism-i fa'il* [Ar.] 1. Çıkan, daşar çıqma, giren dā:l, 2. Tica:ret a:dalğasında bir yu:rttan başqa bir yu:rda i:berilyen mata:'lar, ma:llar, şa:dra:t cem'.

sāderāt: Bir yu:rttan ayrı bir yu:rda i:berilyān ma:l. Mata:.

sādeḳ: *ism-i fa'il* [Ar.] Doğruçıl, emi:n, doğrı, ā:şkā:r, a:ydıñlaycı.

sādeḳ-ol-ĝavl: Doğruçıl, doğrı sözli. Sözünde tapılyān a:dam, va'desine tapılyān şahıs.

sādeḳ-ol-va'de: Sözünde duryān, gepinde tapılyān, va'desiñde doğrı duryān a:dam, gepi gep a:dam.

sā': *is.* [Ar.] Ölçeğ, möçberi üç kilogra:ma beraber Tebriz meni, bu ölçeğ İsla:m hökümleri, bilen kefare fitriyede hem yörüyār.

sā'ed: *ism-i fa'il* [Ar.] Yoḳar çıkıcı, yoḳar gidici.

450

sā'eḳe: *is.* [Ar.] Yıldırım, göñ göpirdemek, şa:va:'ık cem'.

sāger: *sıf.* [Ar.] Zeli:l ve pes a:dam, sütem edilmä:ğe ten beryän a:dam.

sāf: (=sāfi) *sıf.* [Ar.] Pa:k, temi:z, arassa, durı, dübdüz, teki:z.

sāfāt: *sıf.* [Ar.] 1. Ferişteler, şaf duran feriştelere, cem'-i sa:fe, 2. Bir şafda duran düyeler.

sāfroşan: Durı, sa:f.

sāleh: *sıf.* [Ar.] Yağşı, hayr işli, hayırlı, yaraşıklı, hayır işinde bolan, i:le yarayan a:dam, şela:hi:n ve şa:lihu:n cem'.

sāmet: *is.* [Ar.] 1. Dimıp oturan, dı:nc, aram. 2. Ma:l altın zer göyan, sığır diyeden dı:nc, dünya: ma:lından hiç za:dsız, hiç za:dı bolmadık.

sāne': *ism-i fa'il* [Ar.] Döredici, yasayıcı, tayya:rlayıcı, eli bilen yasayan şan'atger, önderyän, şunna:' cem'.

sābā: *is.* [Ar.] Gün doğardan ösyän yavaşça yel, salkın yel, bad-ı şaba:, dañ şema:li, seher şema:li, eşba:' cem'.

sābā: *is.* [Ar.] 1. Ça:ğalık dévrine höves edyän, oğlanlığa meyl edyän, 2. Ça:ğalık, oğlanlık.

sābāh: *is.* [Ar.] İ:r erti:r, nama:z vağtı, dañ atib cıha:n ya:yılan vağtı, dañ a:ğaran vağtı.

sābbāğ: 1. Reng beceryän, reng boyayan, 2. Yalançı a:ldavçı.

sobh: *is.* [Ar.] İ:r erti:r, dañ atan soñ.

sābr: *is.* [Ar.] Durımlılık, cıdam, ta:kat, kara:r, **şehr-ol-sābr:** Şabır ayı, Ramaza:n a:yı.

sābr-o-hosele: Eyni ka:ni, havlıkmanı, gıssanmanı, şabır bilen.

sābur: *sıf.* [Ar.] Cıdamlı, ta:katlı, şabır edici, şabırlı,

451

sāburı: Şabırlılık.

sābi: *is.* [Ar.] Ça:ğa, erkek oğlancık sübya:n cem'.

sābiye: *is.* [Ar.] Mu'ennes-i şabi, gı:z oğlan, şaba:ya: cem'.

sāhābe: [Ar.] Sa:habeler, yo:ldaşlıklar, hemra:lar, ya:ra:nlar, cem'i sa:hib, Pıygambar Essela:miñ ya:ra:nları.

sāhabi: Şaha:be değışli, bir şaha:be diydiği.

sāhāh: *sıf.* [Ar.] 1. Doğrı, 'ayıbsız, 2. Kın ve çetin yo:l, cem'-i şahi:h.

sāhāh: *masdar* [Ar.] Sırkavlık ayrılmağ ve savılmağ, sağ sela:met bolmağ, sağlığı ele almağ.

sāhhāf: [Ar.] Kita:bı tikip kena:rlarını ti:ma:rlab cild édyän a:dam, cildli:ci.

sēhāf: *is.* [Ar.] sıf. Ulı suvlu oy, suvlu çukır, suv yıgnanan ğurp.

sāohbat: *masdar* [Ar.] Şohbe, ya:r ve hemdem bolmağ, ya:rılık, do:stluk yo:ldaşlık, gürründeşlik, mıla:yım gürrüñ, şela:yın.

sohbat-dāştan: Şohbet etmek, gürründeş bolmağ.

sohbat-nakardan: Söylemezlik, gürlämezlik.

sehhat: *masdar* [Ar.] (=sihhat) Sağ bolmaq, ca:n sağlık, doğruluk, sela:matlık. **sihhat-ü-sokm:** Doğruluk ve na:doğruluk.

sahrā: *is.* [Ar.] Beya:ba:n, otsız su:sız düz yer, çöl, açık meyda:n, şaha:rı cem'.

sahn: *is.* 1. Holn ortası haya:tın ortası 2. Ta:bağ. Şuhu:n cem'.

sahne: *is.* [Ar.] (=sahnetn) Teki:z, düz yer, gi:n yer, teatr oynı alıp barılan yö:rite meyda:nça, görünüş.

sahih: *sif.* [Ar.] Doğru, ca:nı sağ, 'ayıbsız, sa:lım şuhha:h cem'. **sahih-ül-beniyye:** Sağ, ca:nı sağ, enda:m

452

ca:nı sağ.

sahife: *is.* [Ar.] Hağ, kita:b gündelik yazğı. Şaha:'if ve şuhuf cem'.

şahre: *is.* [Ar.] Ulı ağır da:ş, ğatı da:ş. Gök da:ş, yılçır da:ş, ğaya, şuhur ve şuhu:r ve sehera:t cem'.

sad: [Ar.] (sa:n), (100), sudeha: Yüzlerce.

sada: [Ar.] (=seda) *is.* [Ar.] 1. Ses, a:va:z, üyn, Farsça ğı:kılık a:va:z ma'nında 2. Hayva:nın veya: insa:nın ve sa:zın sesi. **Sedā-yı vahşetnāk:** Ayılğanç ses.

sedārat: *masdar* [Ar.] (=sedārat) Yoğarda oturıcı- oturyan, beyikte yerleşyan, şahıs, nehest-i vezi:r, şadra:'zam, baş vezi:r.

sedākat: *ism-i masdar* [Ar.] Şada:kat, do:stluk, doğruluk, doğriçılık, do:stluk yüzünden, çin yürekden bolan do:stluk.

sadat: *is.* [Ar.] 1. Yüzbe yüz, 2. Kaşd, meyil, heves.

sadr: *is.* [Ar.] Ğursağ, insa:nın ğursağı, si:ne her bir za:dın başı yoğarı, her za:dın yoğarı defesi, belendi. **sadr-a'zam:** Baş vezi:r, meclisn töri, meclisn i:n yoğarısı.

sadaf: *is.* [Ar.] Deñiz düybünden alınyan ba:lık, ğulağ çañnalak, sedef.

sedq: *masdar* [Ar.] Doğri aytmaq doğru, doğriçılık, gönülik, doğru aytmaq, gös göni, haqı:kat, sözlemek.

sedq: *is.* [Ar.] (=sedaqa) Beri:m, hayra:t, seva:b üçi:n Huda:y yo:lına faqırlara berilyän za:t, şadaqa:t cem'.

sadame: *is.* [Ar.] İki za:dın bir birine bir no:bat değıb avranmağı, avranmaqlık, incımaq, a:zar, eziyet, urğı, zıya:n zarar, şadama:t cem'.

sudur: *masdar* [Ar.] Cem'-i sudur. Va:ka ğopmaq, ğopmaq, bir za:dın bir hareketiniñ ä:şka:r bolmağı,

453

övirilmek, yüze çıkmak

sedik: *sif.* [Ar.] Do:st, ya:r yo:ldaş, hemrah, eşdeka:' ve şudeka:' cem'.

sedik: 1. Sözi bilen 'amalı doğru gelyän a:dam, doğru sözli, 2. Hazret-i Ebubekirin laqamı.

sedîke: [Ar.] Mü'ennes-i şiddik, doğru sözlü zena:ne, Pıygambar Essela:m ғы:zı Hazret-i Fa:tımanıñ laqamı.

serāhat: *masdar* [Ar.] (=sarāhat) Ā:şka:r pā:klik, ā:şka:r bolmaq, açık bolmaq, a:ydiñ bolmaq, gös göni, anıqlıq.

sarāt: *is.* [Ar.] Yo:l, yörelge, uğur, , **sarāt-ol-mustakim:** Doğru yo:l, göni yo:l **pol-i sarāt:** Şırāt köprisi, ғıldan ince uzak yo:l, duzağ üstünde kıya:matda onuñ üstünden geçmeli.

sarrāf: [Ar.] Pul çalışyan, deęşiryān a:dam.

sar-sar: *is.* [Ar.] 1. Ğatı yel, şañlavıq, ğara yel, ğatı savık yel, 2. Farsça: Ğatı yıldam yürük a:ta meñzedilyār.

sarf: *masdar* [Ar.] Hırc etmek, yoymaq, övirmek. Şarf-ı nazır kerden-ya:ymaq.

sarfe: *is.* [Ar.] Peyda:, nep, ğazanç.

sarfe-cu'i: *sıf.* Tığşıdı bolmaq, bir enda:ze hırc etmek, yağdayına görä hırc etmek, yoymaq, girdeciğe görä yoymaq.

sarih: [Ar.] Anıq, yağıtı açık, pā:k, her za:tdan yağıtı, a:ydiñ, sureha:' cem'.

sa'ab: *sıf.* [Ar.] Kır:n, çeti:n iş, kır:n iş şa'a:b cem'. **sa'ab-ül-'ubur:** Geçib bolmayan yo:l, kır:nlıq bilen geçilyān yo:l.

so'ud: *masdar* [Ar.] Yoqarı çıkmak, yoqarı ğalmak, yoqarı göterilmek, belende ğalmak.

seğar: *masdar* [Ar.] Kiçilmek, pes

454

bolmaq, zeli:l bolmaq, **seğar san:** Kiçilik, kiçi ya:şlıq.

soğrā: *sıf.* [Ar.] Mü'ennes-i eşğar, kiçirā:k 'aya:l, kiçirā:k, kiçilik, ça:ğalıq.

sağir: *sıf.* [Ar.] Kiçi, ça:ğa, ya:ş, şağar ve suğara:' cem'.

sağire: *sıf.* [Ar.] (=sağiret) Mü'ennes-i sağı:r, ya:ş, kiçi, sağa:'i cem'. **günah-ı sağire:** Kiçi günäh.

sāf: *ism-i fa'il* [Ar.] Şaf, rec, doğru göni, bir hıtda qara:r tapmaq.

saf: *is.* [Ar.] Hıtar, saf, rec.

safā': *masdar* [Ar.] Arassalıq, pā:klik, hoşluq, yağıtlıq, a:ydiñlik, lezzet, hözi:r.

safā-kardan: *masdar* [Ar-Far.] İla:laşık etmek, yaraşık etmek, şa:lıq hoşluq etmek, hözi:rlik.

sefat: *masdar* [Ar.] Duşmuş, sayaq, keşi:m, ğılıq, şekil, yağday, boluş, biriniñ ya: bir za:diñ durmuşını beya:n edyān söz, bir za:diñ daş görünüşini, añladyan yağday, suffa:t cem'.

safehāt: [Ar.] Cem'-i şafha, şahi:feler, şafhalar.

safhe: *is.* [Ar.] Ka:ğızın bir yüzi, kita:bnıñ ve ş. m. ka:ğızların bir yüzi, bir tarafı sahi:pa, şafaha:t cem'.

safdar: *sıf.* [Ar.] 1. Ba:tırğay, ğorkmazaq, uruşcañ, 2. Düşma:niñ hıtarında ba:tırğaylıq bilen yürüş edyān a:dam. 3. Hazret-i 'Aliniñ laqamı.

safar: *is.* [Ar.] Hicri kameri yılı hasa:bının ikinci a:yı, esfa:r cem' **sefr:** Boş, içi za:tsiz, pu:ç, heva:'i, hiç, hasa:b adalğasında şi'ir görmüşde (0) ö:z-ö:zi sa:n dâ:l, eğer sa:nın sağ tarafında göyülse sanı on esse köfeldyâr.

sofar: [Ar.] Zer, tılla.

safra: Ö:d.

455

safi: *sif.* [Ar.] Yürekdeş do:st, saylanan, eli:n her za:dın saylananı, seçilâni, eşfiya:' cem'.

safiye: *sif.* [Ar.] Müennes-i safi, süytlü düye, köp hurma beryân ağaç.

saqıl: [Ar.] Yıldırattmak, posın ayırmak, yalpıdamak.

salâbat: [Ar.] Ğatımak, ğatılık, durnukluluk, tutan yerlilik.

salât: (=salavat) Nama:z, du'a:, tesbi:h, mağfiret.

salah: *masdar* [Ar.] Oñışmak, yaraşmak, ıla:laşmak, yağşı bolmak, hayır işde bolmak.

salâhyat: *masdar* [Ar.] Doğrıcılık ve oñatlık, a:k yüreklilik, yaraşıklılık, mına:sıblık.

salâhyat-dâr: *sif.* [Far.-Ar.] Yaraşıklılık, iş bitirme:ğe okı:plı, la:yıklık.

salb: *masdar* [Ar.] Da:ra asmak, da:ra çekmek, 2. Yağrı mağzını çıkarmak, eti keba:b etmek.

solb: *sif.* [Ar.] 1. Ğatı, i:ri ve güyçli, 2. Arka sünkleri, bi:l, esla:b ve esleb cem'.

solh: *is.* [Ar.] Oñışma, ıla:laşma, yaraşık, ba:rlılık, 2. Sıya:set adalğasında uruşdan el çekmek.

salhâ': [Ar.] Yağşılar, ğavılar, cem' sali:h ve şa:lih ma'nada.

solh-kardan: *masdar* [Ar.-Far.] Yaraşmak, barışmak, ıla:laşmak.

salavât: [Ar.] Cem'-i şala:t, duru:d, Rahmet-i Tahiyet Pıygambarımız duru:d aytmak, Allahümme salli 'ala Muhammed ve 'ala: al-i Muhammed okımak.

seleh: [Ar.] *masdar* Do:stluk bağlanan, yağşılık, hayra:t etmeklik, yağşılık etmek, şala:t cem'. **sıala'-i rahim:** Ğarındaşlara

456

yağşılık etmek, kavım Ğarındaşlar bilen do:stluk etmek, ihsa:n etmek.

sam: [Ar.] Kerler, ğulağı eşitmeyânlar, cem'-i esm.

samân: [Ar.] Cem'-i esm, ker ma'nıda.

samâ': [Ar.] Mü'neş-i esm 1. Ker ma'nada, ker zena:ne. 2. Berk ğatı, ğatı yer.

samt: *masdar* [Ar.] Sönmek, dımak, dım-dırklık, geplemezlik.

samad: *masdar* [Ar.] Ha:kim, server, hocayın, bi:niya:z, hiçbir za:da ma:ta:c ve ba:lı dâ:llik, (Ğuda:y te'a:lanın sıfatlarının biri).

sam-sam: *is.* [Ar.] Yiti kesğir ğılıç, eğrelmeyân ğılıç.

samim: *sif.* [Ar.] 1. Eli:n, her za:dıñ elini ve ha:şı, tüys, 2. Farsça: Ezsamim kalb: Tüys yürekden, hiç yürekden.

samimyat: Isnışıklık, yürekdeşlik, ğavılık, yumşaklık, ca:nı:bkeşlik.

senā't: *is.* [Ar.] İ:ş, pi:şe, hünär, ussadlık ve fikirlenmeklik, gérék bolan hünär şana:'at ve şana:'yı cem'.

sanāe': Cem'-i şana:'at, nefi:s hünärler, çeper el hünärler, iğne ucu bilen urıyan na:zik hünärler.

sandali: Oturğıç.

sanduk: *is.* [Ar.] Şandık, yaşık.

son': *masdar* [Ar.] 1. Becermek, yaratmak, dörätmek 2. Yağşılık etmek, ğavılık, ırışgal, oñşık, ıhsa:n.

san'at: *is.* [Ar.] İ:ş, pi:şe, hünär, şunğat, hünäre ba:ğlı bolan.

san'at-gar: Şan'at eyesi, hünär eyesi şan'atkā:r.

senf: [Ar.] Hi:l, topar, eşna:f, bölék, şunu:f cem'.

sanam: *is.* [Ar.] 1. But, but

457

peresleriñ da:şdan demi:rden, ağaçdan elde yasama ħuda:yı 2. Söyğili ve güzel ma'nada, 3. Sıgınılyan ve cokınılyan za:t, eşna:m-ı cem'i. Farsça dilber ve ma'su:k, güzel diyilyär.

senv: [Ar.] 1. Her bir veya: nä:çe kökden önen ağaç, 2. Doğan, ğardaş, a:ğa, eşna:' ve şunava:n cem'.

senubar: *is.* [Ar.] Bir hi:l çına:re menzeş yaprakları i:ri ağaç, ol cengel ağacı ya:lı bolan soñ, gi:çelerinde yalın ya:lı yanyar, bir hi:li ğatran şondan alınıyar, onı ekzema adlı yara: em edilyär.

sani': *sif.* [Ar.] 1. Becerilen, döretilen, keşgırlenen ğılıç 2. Temi:z ve arassa eşik 3. Yağşılık ve ğavılık.

savāb: *sif.* [Ar.] Doğrı, göni, ħaķı:kat, sezeva:r.

savāf: *sif.* [Ar.] Yüñ satan, yüñ satyan.

savb: *is.* [Ar.] 1. Göni, doğrı. 2. Tarap, ya:ña, ya:n, doğrı, na:hiye, ülke.

savt: *is.* [Ar.] Ses, a:va:z, äheñ, hiñlenme, nağme, eşva:t cem'.

sur: [Ar.] Bu:k, olaķan şa:ħdan yasalan sipur, tüydük. **sur-ı israfil:** Kıya:mat günü İsrā:fil ferişteniñ çalcak serba:z tüydiği. Şeyle-de İsrā:fil'in su:rı bilen ehli öliler di:rélcekler.

surat: *is.* [Ar.] Şekil, yüz, keşb, biriniñ veya: bir za:dıñ çeklip alınıyan şekli, görnüşi, sur-ı cem'.

surat-hesāb: *ism-i mürekkebe* Alğı berği yazılan bö:lék ka:ğız.

surat-macles: *ism-i mürekkebe* Meylis a'za:larınıñ a:rasında bolan gürrüñler, yazılan varaķa ka:ğız bolan va:ka:nı şerħ berip yazılan yazğı.

suf: [Ar.] Ğoyun yũñi, yũñ, eşva:f cem´.

458

sufi: *is. veya sıf.* [Ar.] Şo:filik yo:lına giren a:dam, yũñ parçadan edilen geyim giyân a:dam, şopı, taşavvuf yo:lındaki a:dam.

savlat: *masdar* [Ar.] Haybat, ğahar, dopulış, güyç ve ğudrat, uruşda dopulma.

sum: *masdar* [Ar.] Ara:ze, ru:ze, iymekden içmekden dañ atandan ğün yaşınca: saklamak, ru:ze tatmak.

sum'e: ´İba:det ħa:ne. Çokınılıyan ca:y.

sahbā': *sıf.* [Ar.] Mü'ennes-i eşheb a:k ğızıl ğatışık, şera:b içĝi, çakır, mey, ğızıla yaķı:n üzüm şera:bı.

sahr: *is.* [Ar.] Yakı:nlık, ğuda, ĝı:ziñ ä:ri, kö:reken, giyevi ğarındaşlık, eşha:r cem´.

sahynist: *is.* [Ar.] (sahynism) Şihyona deĝiřli, Yahu:dı taparı 19-ıncı ħarnda İsrā'il hökü:meti ğuramazda öñ maķşadları Yahu:dı hökü:meti, Filistinde ğuramaķlıķdı.

sayyād: *sıf.* [Ar.] A:vçı, merĝen, köp a:v a:vlayan şıkarçı, a:vçı.

sayām: *masdar* [Ar.] Ara:ze tutmak, ara:ze **şehr-i sayām:** Ramaza:n a:yı, ara:ze a:yı.

siyānat: *masdar* [Ar.] Ğo:ramaķ, saklamak, ĝo:rama, saklama.

sayd: *masdar* [Ar.] A:vlamak, a:v, a:vlayan za:t, şıkar, a:v.

sayyd-ĝāh: *sıf.* A:v tutulyan yer, a:vlaĝ yer.

sahif: *is.* [Ar.] 1. Tommıs, 2. Mevsim hevañ ıssılıĝı.

seyf-i: *sıf.* [Ar.] Tomıs yetiřyān ħa:sıl, ĝarpuz ĝavı:n ya:lı

seyķal: *sıf.* [Ar.] 1. Ğılıcı kesĝir édyān, ĝılıcın posını ayırmak, 2. Yıldırıtma, şaya:kıl ve şaya:ķile cem´.

ض

459

ze: ´Arap eli:pbiyniñ on sekizinci ħarfi, ebced ħasa:bından (800).

zābet: *ism-i fa'il* [Ar.] Saklaycı, ĝo:raycı, saklayan, ĝucurlı, edermen, fehimli, ħöküm edici, cem´-i zava:bet.

zābete: *ism-i fa'il* [Ar.] Mü'ennes-i za:bet: Ķa:'ide, yo:l yorda, düzĝün, dāp, destu:r, usul, cem´-i zava:bet.

zācer: *sıf.* [Ar.] Żacerli, bi:ıncalık, bi:ķara:rılık, da:rıķmaķlık, kem ħovřalalık.

zāreb: *ism-i fa'il* [Ar.] Urıcı, ĝarañķı ĝi:ce tekiz yerde ekilen aĝaç, zava:rib cem´.

zāre: *sıf.* [Ar.] Pes pāl, menliksiz, ho:r, yaĝdaysız.

zāri: *is.* [Ar.] Şikā:r édyān ħayva:n, a:v, a:vlayan ħayva:n, mö:cek, yolbars, it ve peleñ ya:lı, şikā:rā ħariř bolanlar zava:rı cem´.

- zāl(l):** *sıf.* [Ar.] Yo:lunu yitiren, yo:ldan çıkan, yo:lunu urdıran, a:zan, za:leyn cem´.
- zālle:** *sıf.* [Ar.] Mü'enneş-i za:l, yiten, yitip giden, kem bolan.
- zāmen:** *sıf.* [Ar.] Ğara:matı boyun alan, hötdälenyän, kefi:l, boyun alan, zama:netkeş.
- zāyer:** (=za'ir) [Ar.] Zıyan yitiryän, zarar yetirici, noksa:n yetirici.
- zāye':** *sıf.* [Ar.] Peyda:sız, pu:ç, bi:kā:r, bi:derek, beyhu:de, za:ya.
- zāye'-e:** *sıf.* [Ar.] Mü'enneş-i za:yi' ħara:b bolan, a:fet uran, elden giden, cem´-i za:yi'a:t.
- zāyeq:** (=zā'iq) *sıf.* [Ar.] Da:r, gi:ñ dā:l.
- zab(b):** *is.* [Ar.] Ki:ne, öyke, zaba:b cem´.
- zabt:** *ism-i masdar* [Ar.] Ele almak ve saklamak, eyelemek, basıp almak.
- zabt-e-savt:** *is.* Fonograf, zabt, ses alyan.
- zabo':** *is.* [Ar.] Ğu:rağçılık yıl, ğatı yıl.
- zacāc:** *masdar* [Ar.] Ği:ğırmaq, iñramaq, na:le etmek, ğorqıdan ği:ğırmaq.
- zacer:** *ism-i masdar* [Ar.] Bi:kara:r, tağatsız, bi:incalık, durıp bilmezlik, durımsız.
- zacar:** *masdar* [Ar.] *sıf.* Bi:kara:r bolmaq, ħara:sızlık, yüreği tutuğ, ğısıklık, incaliksız bolmaq.
- zacce:** *is.* [Ar.] Ği:ğırma, ferya:d, iñranma, na:le, a:damların ği:kırlığı.
- zāhhāk:** *sıf.* [Ar.] Köp gülici, yuvħa, şırırık, kån gülüp yörän, köp gülyän, kan gülici, köp gülkili.
- zōhā:** *is.* [Ar.] 1. Ğuşlık, gün doğan vağtı 2. Gün, güneş, ħuyaş ma'nıda.
- zeħāmat:** *masdar* [Ar.] 1. Ğalıñlık, yoğı:nlık, pökgilik.

- zahim:** *sıf.* [Ar.] Ulı, yoğı:n, yumrı, pökgi, ğalıñ, pökgi semi:z.
- zed:** *sıf.* [Ar.] Düşma:n, ğapma ğarşı, onışmayan, ağızı a:la.
- zarā'eh:** [Ar.] Cem´-i zari:h, ħabriñ da:şına ağaçda-demi:rdendir becerilyän şandık.
- zerār:** *masdar* [Ar.] Żarar urmağ, zıya:n yetirmek, a:zar yetirmek.
- zarb:** *masdar* [Ar.] 1. Urmaq sikge urmağ, yencemek, urmağ, urğı, 2. Ħasa:b adalğasında darb etmek, tonbek diyip-de aydıyar.
- zarb-ol-masal:** Atalar sözi, aydıyan nağıl, matal, mısa:l getirmek.
- zarbat:** (=zarba) *is.* [Ar.] Bir gezék urmağ, bir za:diñ bir yerik değmağı, zarbe, zaraba:t cem´. **zarbat ħordan:** Yaralanmaq, **zarbat zeden:** Yaralanmaq. **Zarb diiden:** Zıya:n görmek, zarar görmek, şadme görmek.
- zarb-e-şast:** El güyci, göziniñ o:dını almak.
- zarar:** *is.* [Ar.] Zıya:n, peyda:sız, nef'siz, ezyet, a:zar.

zarar zadan: Zıya:n yetirmek, şadme yetirmek.

zers: *sif.* [Ar.] 1. Di:ş, azı di:ş, azra:s ve zuru:s cem'. 2. Beyikik çökakli çıkmağı kı:n defne ve a:z yağın, azras-ı cem'.

zorub: [Ar.] Cem'-i darb.

zarub: *sif.* [Ar.] Urcı, ğatı urucı.

zarur: *sif.* La:zım, va:cıb ha:catlı, gerékli ma'nıda, cem'-i zaru:ra:t.

zarurat: *is.* [Ar.] Ha:cat, gereklilik, va:cıblık, la:zımlık, cem'-i zaru:rya:t.

zaruri: *sif.* [Ar.] Gerek, va:cıb, la:zım, zaru:ra:t cem'.

zarib: *is. veya sif.* [Ar.] Mişl, meñzeş, hi:l, zara:'ib cem'.

462

zarih: *is.* [Ar.] Ğabır, ğabırñ tövereği, ğabırñ üstünde ğoyulyan şandık. Zara:'ih cem'.

zarir: *sif.* [Ar.] 1. Kór, gözsiz, gözi görmeyän. 2. Hó:r, arrık, azra' ve azra:r cem'.

zari': *sif.* [Ar.] Ulı gövüsli 'aya:l.

za'f: *masdar* [Ar.] Yağdaysız bolmak, 'aci:z bolmak, 'aci:zlik.

za'f: *sif.* [Ar.] İki esse iki beraber ya: köprä:k, az'af-ı cem'.

za'f raftan: Ha:lsız bolmak, yağdaysız bolmak, yağdaydan düşmek.

za'f kardan: Bi:hoş bolmak, ısgından kaçmak, ö:zünden gitmek.

za'if: Hó:r, lağar, 'aci:z, cem' i zu'efa. **za'if:** Enda:mı kiçi, avnık enda:m.

za'if-ol-nafs: İra:desiz, sust a:dam, 'aci:z a:dam.

za'ife: *sif.* [Ar.] Mü'enneş-i za'if: 'Aci:z, zena:ne, sust, heley, 'aya:l.

zalāl: *masdar* [Ar.] *is.* Yitmek, yo:l yitirmek, gümra:lık, a:zaşma.

zalālat: *masdar* [Ar.] Gümra:h bolmak, gümra:hlık, yo:l yitirmek, yo:ldan a:zaşmak.

zam(m): *masdar* [Ar.] Cemlamek, yığnamak, tayya:rlamak.

zamāe'm: [Ar.] Cem'-i zemi:me, seblāmekler, i:lteşikler.

zemānat: *masdar* [Ar.] 1. "Zama:net" hemi:şelik sırkaşılığa du:ca:r bolmak, ba:ğlı bolmak, ğāh ğāh tutup göyberyän na:ho:şlık 2. Farsça alañda ğara:metkeş bolmak, zema:net bolmak, hötdālenmek ma'nıda.

zenn: *masdar* [Ar.] 'A:ciz ğalmaq, yağdaysızlık, na:hoş bolmak.

zamme: *is.* [Ar.] 'Arab elifbasında bolan hareket, otur, ya'nı ğarfiñ üstünde ğoyulyan şeyle ( ) belği

zamid: *is.* [Ar.] Yüreğñ içi,

463

a:damiñ içği duyğısı, a:damiñ içindā:ki gizli:n sırrı ve fikri çalışma.

zamime: *sıf.* [Ar.] 1. Eye ve yo:ldaş ma'ında 2. Bir za:dı başğa bir za:da cemplämek, seblämek, göşmaça, 3. Bir za:dı başğa bir za:diñ yanına göşma, bi:rikdirmä, cem'-i zema:yim.

zavābet: *sıf.* [Ar.] Cem'ı za:bıta, saqlaycılar, ka:'ide ve düzgünler.

zyāfat: *masdar* [Ar.] Mı:hma:n bolmaq, mı:hma:nlık bermek, oturulşık.

ziyā: [Ar.] Nu:r, yağtılık, yalpıldı, yalkım.

zaygam: *is.* [Ar.] Yırtyan, yırtıcı, yolbars, ziya:gım cem'.

zik: *masdar* [Ar.] Da:r vağt, dare dire, da:rışğanlık, darişğanlık, kı:nçlık.

zik-on-nafas: *ism-i mürekkeb* Dem gısm, yürék gısm, neti:cede insa:nıñ dem alyan orğanına noğşa:n yetmeği.

zaym: [Ar.] Zulum, sütem, zuyu:m cem'.

zamirān: *is.* [Ar.] Reyha:n.

zuyuf: [Ar.] Mı:hma:nlar, cem'-i zayf.

464

te: 'Arab eli:bbiyniñ on doquzıncı harfi. Ebced hasa:bindan (9).

tā'ef: *sıf.* [Ar.] 1. Tava:f édyän, zıya:rat edici, zıya:ratçı. 2. Gi:ce gezyän gara:vıl, saqlav.

ta'efe: *sıf.* [Far.-Ar.] Mü'ennes-i ta:'if, bö:lék, cema:'at, bir za:diñ bö:leği, ta:yfa, ti:re, tava:'if ve ta:'ifa:t cem'.

ta'i: *sıf.* [Ar.] 'Arablariñ tay ta:ypasından, ha:tem tay şol kabi:leden.

tāb: *sıf.* [Ar.] Pa:k, pa:ki:ze, arassa, hala:l.

tābe': *ism-i fa'il* Çapa yetiryän, çap edici, mühr urucürici, çap édyän, 2. Gılık, aħla:k, siya:k.

tārek: *ism-i fa'il* [Ar.] Gelcek gi:ce, gi:ce göze görünyän, dañ yıldızı.

tāri: [Ar.] *ism-i fa'il* Duyda:nsız gelen, bi:hbar gelen, tara:' "tü re" cem'ı.

465

tās: *is.* Ta:s, mi:s kā:se, 'Arabçada ta:s diyilyär.

tas: *sıf.* Ta:s, saçsız kelle.

ta't: *masdar* [Ar.] 1. Ta:yın bolmaq, boyun eğmek, gılağ asmaq 2. 'İba:det ma'nalarda, cem'ı ta:'at.

tāun: [Ar.] Bir hi:li yoquşık mergi kesel, na:hışlık, bu keseliñ 1894-ünci yılda mikrobi tapılıpdir, ol her haçan a:dama değäsä titradip kelle ağırı döredip gısdıryan ve on soñ uyluk ve koltuğın aşağından çış döreyär, bir haftadan soñ çirklöp gıtaran soñda ca:yi belli bolup galyar. Ya'nı eşeri galyar.

tāğut: *is.* [Ar.] Başına giden, ba:tlı za:dlara sığınan dost görüyan, a:damı yo:ldan çıkaryan, şeyta:n, Huda:ydan başğanı söyyän, oña sığınma, but, şanem, tava:ğit cem´.

tāği: *ism-i fa´il* [Ar.] Za:lım, haddından aşan, boyun yoğı:n, şerçi, gözğalañçı, boyun eğmeyän.

tāk: *sıf.* Tāk, yeke, bir ğapınıñ üsti, ya-da za:t goymak üçi:n di:va:rıñ içinde yapık äpişge yalı edilip göylan yer. Cem´-i ta:ka:t ve ta:ka:t.

tākāt: *masdar* [Ar.] Cıdam, şabr, durnuqlılık, incalık, güyç, ğurp. ta:ka:t.

tākāt āvardaan: *masdar* Cıdamak, ta:ka:t getirmek,

tāğat-farsā: *sıf.* [Ar.-Far.] Cıdab bilmezlik, ta:ka:t getirib bolmazlık.

tākçe: Takça, otağın içinde za:t göyulyan takçe.

tağ-e-nosrat: *ism-i mürekkeb* Yeñiş tağı, ağaçdan, derva:ze ya:lı edib çeşnlerde, ya: pa:dişahlar bir şehre gelcek bolanda bezäp

466

dikeldilyär.

tāke: *is.* [Ar.] 1. Bir ta:r, bir rec, Farsça, 2. Bir kava:re bir geyimlik mata:.

tāleb: *ism-i fa´il* [Ar.] Taleb edici, ağıtarıcı, isläyici, isleyän, şä:ğird, ta:li:p, di:ni medrelerde okıyan okuvacı ta:lip.

tāle’: *ism-i fa´il* [Ar.] 1. Gün doğma ve ta:ze doğan a:y. 2. Baht ıqba:l ve taqdır täley teva:li´ cem´.

tāmāt: [Ar.] 1. Ağır ha:dısa, va:ka, 2. Aşılız sözler, yalan sözler, pu:ç sözler, cem´-i ta:me.

tāvus: *is.* [Ar.] Tavvıklar maşğalasından bolan avadan yelekli ğatı avadan ğanatını yayradanda çeter ya:lı a:l elva:n bolup duryan ğu:rığı hem uzı:n avadan görnükli ta:vus adındaki ğuş.

tāher: *sıf.* [Ar.] Pä:k arassa, a:rı, a:rığ, cem´ ta:hiri:n.

tāhere: *sıf.* [Ar.] Mü’enneş-i ta:hiri, arassa ‘aya:l, ‘ayıbdan hapadan pa:k ‘aya:l.

tāyer: (=tā’ir) *ism-i fa´il* [Ar.] Uçucu, uçyan ğuş.

tāyef: (=tā’er) *ism-i fa´il* [Ar.] Tava:f édyän, sığınan, daşından aylanyan, zıya:rat édyän, zıy:ratçı.

tāyefe: ta’ife- [Ar.] *ism-i fa´il* Ta:ypa, uruğ, ti:re.

tāb: *masdar* [Ar.] Ém etmek, derma:n etmek, ‘ila:ç etmek.

tābābat: *is.* [Ar.] Tabi:bçilik, doktorçılık.

tābāh: [Ar.] *sıf.* Bişirici, aşpez, naha:r tayya:rlayıcı, bişirme, bişirmeklik.

tebā’: [Ar.] Ahla:k, ğılık, yaradılış, boluş, doğış.

tabbā’: *sıf.* [Ar.] 1. Köp çap edici, bir za:da peçat uryan 2. Ğılıç yasayıcı.

tabāk: *masdar* [Ar.] *is.* 1. Cem´-i ta:ba:ka 2. Deñlik, beraberlik,

cebislik ma'nalarda.

tabḥ: Bişirmek.

tabari: *sıf.* [Ar.] Taberista:ne değişli, Taberista:nıñ a:damsı.

tab': *masdar* [Ar.] Çap etmek, peçat urmak, (mövhir urmak) Mühr urmak, peçet urmak.

tab': *is.* [Ar.] Ğılık, aḥla:k, boluş, ṭaba:'cem'.

tebḳ: *is.* [Ar.] Deñ bir ölçekde bir ağırlıkda beraber, desdeñ bolañ.

tabaḳe: *is.* [Ar.] Mertebe, derece, ğatlağ, beyklik, bir bölék a:damlar, bir nā:çe mertebe, ca:yıñ bir ğatı, ğat.

tabaḳāt: [Ar.] Dereceler, mertebeler, ğatla'lar, cem'-i tabaka.

tabl: *is.* [Ar.] Lañga:re, deprek, uruş depreği, ulı dümbek, sa:zıñ bir görünüşü.

table: *is* [Ar.] Kiçicik şandık, ğutı, eşekdir, atıñ dañılıyan ca:yı.

tabib: [Ar.] *is.* Ṭabi:b, doktor, luḳma:n.

tabi'at: *is.* [Ar.] Ğılık, yaradılış, boluş, ḥalk ediliş, ḥalkat.

tabi'i: *sıf.* Tabi:'ata ḥa:şlanan, tabi:'ata ba:ğlı değişli bolan.

tahāl: *is.* [Ar.] Dalak.

tarā'ef: [Ar.] Oñat ta:ze, nefi:s yeñil ğavı za:tlar, baha:lı za:tlar.

tarāh: *sıf.* [Ar.] Taslayan, taslayıcı, naḳşa çekici, naḳşa çekyän, naḳka:ş.

tarār: [Ar.] *sıf.* Üsük, 'ayya:r, sa:lla:h, cübi kesen.

tarāz: *is.* [Ar.] Zi:net, naḳş ve nigar.

tarāzidan: *masdar* Bezämek, gözelleşdirmek, terbiye düzğüne salmak.

tatāvat: *masdar* [Ar.] Terlik, tä:zelik, su:lı terce.

tarāvoş: Sızma.

tarāvidan: Sızdırmak.

torb: *masdar* [Ar.] Şa:lık, hoşha:llık, beñçlik.

torb-angiz: *sıf.* [Ar.-Far.] Şa:lığa hoşlığa sebep bolyan za:tlar şa:dıllı, şavḥınlı.

tarh: *masdar* [Ar.] 1. Taşlamak oklamak, zıñmak, taslamak, düypni tutmak, öyñä eletmek, hödirlemek. 2. Farsça: Ulanma:ğa taşvi:b etmä:ğe bir ḳa:nu:nı ya maṭlabı tarḥ etmä:ğe aydilyar.

tarḥān: *is.* [Ar.] Başlık, server, tarḥa:n, tara:hana cem'.

tard: *masdar* [Ar.] Ğavmak, daş etmek.

tarz: *is.* [Ar.] 1. Şekl, uşu:l tertı:b, heykel, bir za:dıñ yüzi, 2. Yo:l yorda, uğur, yağday, boluş, durmuş, palaşdırmak.

taraf: *is.* [Ar.] Ğapdal, kena:r, yan. Say, sa:rı, uğır, ğıraq ve bir za:diñ soñı, eṭra:f cem´.

taraf-dār: *sıf.* [Ar.-Far.] Hossa:r, ğoldaycı. **Taraf-darı:** Ca:nı:pkeşlik, hossa:rılık, ğol tutucılık, taraf tutucılık.

torfe: *is.* [Ar.] Tä:ze za:t, enayı za:t, üytgäşik za:t, ğavı ve tä:ze söz, ğeñ ğaldırıcı, enayı söz.

tarfe: [Ar.] Gözde bolan ğırmız nokta, ğabağı bir gezék urmaq, gözi açıp yumyañ çañ.

tarfat-ol-‘ayn: Bir gezék göz açıp yumya:nça:ñ, tarfata:yın, bir demde.

toroq: [Ar.] Yo:llar, cem´-i tari:k.

tarlān: *is.* [Türk] Tarla:n.

tariq: [Ar.] Yan, yo:l, ka´ide, usu:l, uğur,tark cem´.

tariqat *is.* [Ar.] 1. Yo:l, yörelğe, sired, mezheb, 2. ‘A:rıflar adalğasında iç arassalama, doğrı niyet, so:fıların ve ‘a:rıfların yo:lı, tari:kat ehli.

tariqe: *is.* [Ar.] Yo:l, uğur ‘a:dat,

469

mezheb, di:n tari:kat, ma´nalarda. ṭera:’ik cem´.

ta’ām: *is.* [Ar.] Tağam, da:tlı iymit, tağamlı nahar, iyilyān za:t eṭemme cem´.

ta’m: *is.* [Ar.] Da:dma, tağa:m, nahar iymite maḥsu:ş bolan ayratı:nlıkları duyan ağız ya dil duyğunı.

to’m: [Ar.] (= ta’met) İymit, ğoraş, ırısğal, rızk, ṭu’um cem´.

ta’n: *masdar* [Ar.] Terene, sancı, kina:ye, maşharalık, ğı:cıt, käyinç, gep urma.

ta’ne: *ism-i masdar* [Ar.] 1. Bir gezék nayza urmaq, enda:mda ğalan nayzanıñ ı:zı 2. Zeyrānç, kä:yinç ma’nada, 3. Incınmaq, sancak, terene, şıltak. ta’na:t cem´.

toğrol: *is.* [Türk] 1. Alğır ğuşıñ bir hi:li, 2. Selcuq pa:dişahların bir nā:çesiniñ a:dları.

toğyān: *masdar* [Ar.] 1. Coşmaq, ğozğalañ, ö:z ḥaddiñdan geçmek, ö:z ca:nıñdan ötmek, ö:z enda:zeñden oña gitmek, 2. A:z´inlik, boyun yoğı:nlık etmek, kelle perva:yılık etmek, 3. Aqar suvıñ ya: derya:nıñ suvı yoqarı ğalmağı çişmeği, topalañ, baş gösterme.

tafre: *is.* [Ar.] Bir bökmek bir beyiklikden tavıslamak.

tafre raftan: *masdar* İ:ş ı:za ğoymaklık ve ğayra durmaklık bir i:şden boyun ğaçırmak, bugünkü i:ş erti:re ğoymak, erti:r etmek, saklamak.

tefl: *is.* [Ar.] Ya:ş ça:ğa, ta:ze bolan bā:bek, oğlan, eṭfa:l cem´.

tafl: *sıf.* [Ar.] Yumşak, nā:zik, her za:diñ lä:lik görilyāni, ğavı görilyāni, eṭfa:l ve tufu:l cem´.

tafal: *is.* [Ar.] 1. Ğara:nkılık, ğün ya:şara yaqı:n vağt, 2. Yağış, yağın ma’nıda.

470

teflak: *is.* [Ar.] Ça:ğacık, bā:becik, ya:ş ça:ğa, bā:bek.

tofulat: *masdar* [Ar.] 1. Ça:ğalık, 2. Oğlanlık, lä:liklik, yumşaklık.

tofuliyyat: *is.* [Ar.] Ça:ğalık, oğlanlık.

tofaýl: *is. veya sıf.* [Ar.] Beni ümeyyeden bir a:dam islenmäni, çağırılmanı, mıhma:nçılığa gidyän, oña “tufeylü'l-cara'is” hem diyilipdir. 2. Farsça: islenmedik mı:hma:n, bi:vağt gelen mı:hma:n, mı:hma:n bolup baryan a:damiñ yanına goşulup gidyän a:dam.

tafeýl-i: *sıf.* [Ar.] Mı:hma:na ba:ğlı bolan islänmädik mı:hma:n bi:vağt gelen mıhma:n. 2. Mı:hma:n bolup baryan a:damiñ yanına goşulup gidyän a:dam, muğtho:r.

tolā: *is.* Zer, gızıl, altın, tılla.

tollāb: [Ar.] Cem'-i ta:lib, ta:libler.

talāk: *masdar* [Ar.] 'Aya:lın ä:rinde ayrılmağı ve cıda: bolmağı, ayrılaşmağı, ha:tını almak, tala:k.

talāye: *is.* Öñden barıcı, öñden gidici, öñden gidyan, düşmanıñ durmuşını bilmek üçin leşkeriñ öñinden i:berilyän serba:zlar, tela:yega:n cem'.

talab: *masdar* [Ar.] 1. Ağtarmaq, gözlemek, ser etmek, islämek, taleb kerden 2. Farsça pulı ya bir za:dı birine berib taleb etmek, 3. I:zarlamak, alğı almak, islemek.

talabkār: *sıf.* [Far.-Ar.] Alğılı, alğısı bolan.

talabidan: *masdar* [Ar.-Far.] Taleb etmek, islemek, çağırmaq.

telesm: *is.* Latin sözüden alınan ca:dıçılarnıñ ve fal görıcilerinıñ ka:ğız ya: demir yüzüne çekyän cedvel ha:tları, doğa: ca:dı.

tolu': [Ar.] Çıkmaq, gün ya: yıldızın görünmeğı, doğmağı.

tomtorāk: *is.* [Ar.] Dabara,

471

ö:ziñi görkezme, numa:yış, şa:n, şevket.

tama': *masdar* [Ar.] 1. Tama, umı:d, arzu, isleğ, göz tikme 2. Aç gözlilik, harsı dünyä:lik, imtilmaq.

tanāb: *is.* 'Arab çeşmesinden yüb, ba:ğ, kendir, tanap, rısmān.

tanbur: *is.* [Ar.] Uzı:n desteli sa:zlarınıñ biri, oña tanba:r hem diyilyär.

tanin: *masdar* [Ar.] Daşdan vañlab eşidilyän sineğiniññ, çı:bınıñ sesi, gatu yañlanma gı:kılık, kilisälerde ve medreselerde goyılan cañın sesi ve ş. m.

tavāf: *masdar* [Ar.] Bir zā:dıñ da:şına aylanmaq, Ka:beniñ da:şına aylanmaq.

tavvāf: *sıf.* [Ar.] Ka:sıb, göçip gonup za:t satyan, kan aylanıp yörä:n, mi:ve ve başga iyilyän za:tlara köçelerde göçme tä:rde aylaab za:t satyan a:dam.

tubā: *sıf.* [Ar.] Mü'enneş-i eti:b, gatu arassaraq ve pä:krä:k.

tubā: *is.* [Ar.] 1. Hayr ve hoşlık, bahtlı ve şa:dıllıklı, 2. Behiştde bir ulı ağacın a:dı.

tovr: *is.* [Ar.] Yağday, hi:l bölék, ölçek etvar cem'i.

tovr: *is.* [Ar.] 1. Ca:yıñ daşınıñ haya:tı, 2. Cezi:re-i Sinada bolan da:ğın a:dı Tu:r-ı Sina, Tu:r-ı Musa diyip-de aydilyar.

tuti: *is.* Ğarası ulılığı kebter yalı tu:tı:, ğuş, rengi yaşıl çünti eğri ğuş, bir nâ:çe sözleri a:damdan övrenip aydyan ğuş, (aydaniñ ğaytalayan ğuş) amma ö:z aydyan za:dınıñ ma'nasına düşmeli dâ:l.

tuti-var: *sıf.* Tu:tı:, kemin, tu:tı: ya:lı.

tufân: *is.* [Ar.] Aqyan köp suv

472

birden gelip yeriñ yüzini ğarq édyän si:l suvı, ğatı güyçli yelli heva: derya:nı tolkunladyan, tolkunladıcı. Hemme za:dı a:radan ayıryan, yel ğatışıklı güyçli yağın, ğay.

tul: *masdar* [Ar.] Uzı:n, uzı:nlıq, boy, zo:l, gidip yatan, eţva:l cem'i.

tulâni: *sıf.* Uzı:n uzalıp gidip yatan.

tumâr: *is.* [Ar.] Ulı mektu:b, Farsça tu:mar diyip-de aydılyar, uzı:n yazılan ğat, teva:mi:r cem'.

tavil: *sıf.* [Ar.] Ğatı uzı:n, zo:l. Gidip yatan, uzalıp gidyän.

tavile: *is.* [Ar.] Uzı:n yüp, ma:lıñ ayağına ba:ğlanyar, Farsça eştâbl, ma:lıñ yatağı.

tahârat: *masdar* [Ar.] (=tahâreten) Arassalanmaq, arassalık temizlik her bir ğafalıqdan pä:klenmek.

täyyäre: *is. veya sıf.* [Ar.] (=tayyareten) Mü'ennes-i tayya:r, ğatı gidyän ğämi uçyan, heva:-peyma, uçmaq, tayya:rat cem'.

tib: *masdar* [Ar.] Oñat ı:slı bolmaq, ta'a:mlı bolmaq, ğala:l bolmaq.

tayyb-e: *sıf.* [Ar.] Mü'ennes-i tayb, pä:k, arassa, ğala:l, cayeze, tayiba:t cem'.

tayyarân: *masdar* [Ar.] Uçmaq, uçuş, büküş, tıyu:r küğer, ğıl ğu:rıq.

teyfur: [Ar.] Uçucı ğuş, ulı kiçi ğuşlarıñ ehlisi.

tinat: *is.* [Ar.] (=tineten) Ğılkat, yaradılış, dörädiliş, ğılık, boluş.

toyur: [Ar.] Ğuşlar, uçucı ğuşlar, cem'-i ta:'ir.

ظ

473

zâ: 'Arab eli:bbiyniñ yiğrimci ğarfı. Ebced ğasa:bından (900), Farsi luğatda bu ğarf yo:k, di:ñe maşsu:s-ı 'Arabda bolmalı.

zâlem: *ism-i fail* [Ar.] Da:ş yürék, rehimsiz, bi:rehim, aza:r berici, za:lım, sütem edici, rehimsiz, ızğı:tsiz, za:lım.

zâher: *sıf.* [Ar.] 'Aya:n, belli, açık, a:ydiñ, görünüp duran, daş görünüş, sıya:k, sı:rat.

zâher-sâz: *sıf.* [Ar.] Daş görünüş bezäp görkezip ve adamları hıtrılık bilen a:ldayan.

zerâfat: *masdar* [Ar.] Pa:kizelik, nefi:slik, çağanlıq, yitilik, avadanlıq, da:kı:k, inceden ı:zarlamak, gözellik.

zarf: *is.* [Ar.] Ğa:p çanak, içine za:t göyilyan ğa:p.

zarfiyat: *masdar* 1. Sıgım, sığış, 2. La:yıklık

474

ğucurlık, tayya:rılık.

zoruf: [Ar.] Cem'-i zarf, ğa:p çanaklar, ğa:p ğaş.

zarif: Na:zik, ince, süyci dilli, güzel, avadan, görünükli zuru:r cem', nefislik.

zafar: *masdar* [Ar.] Yeñiş, üstünlik ğazanmak, yeñmek, maqşada yetmek, mura:diña yetmek, yeñiş ğazanmak.

zofor: *is.* [Ar.] Dırnak, azfa:r ve aza:fir cem'.

zolm: *masdar* [Ar.] Sütem etmek, sütem aza:r bermek, ezyet yetirmek, ıza: bermek.

zolam: [Ar.] Ğarañkılık, tünlikler, cem'-i zulma:t.

zolmât: [Ar.] Cem'-i zulmet, ğarañkılık ma'nıda zulma:tda bir çeşme bolmalı ol çeşmeden Hzret-i Hızır için di:ri ğalyar. Amma İskender onuñ uğruna çıkşa-da oña neşi:b bolmayar.

zolmat: [Ar.] Ğarañkılık, tünlik.

zanin: *sıf.* [Ar.] Şek edilen, töhmet atılan, bedgüma:n bolınan a:dam, ya: başğalara bedgüma:n bolınan.

zohr: [Ar.] Gün orta, ya:rım gün, yartı gün.

zahr: *is.* [Ar.] Arka, yüziniñ arka tara:fi, ğuzay tarafı, ezher ve zuhu:r ve zuhra:n (bezm-i za:) cem'.

zahr: *ism-i masdar* [Ar.] Arkasını yazmak, arka yüzini yazmak, çek ya: softeniñ arka tara:finı yazmak.

zohur: *masdar* [Ar.] A:ydiñ bolmak, â:şka:r bolmak, açık ve 'aya:n bolmak, za:hır bolmak.

zahir: *sıf.* [Ar.] Ya:r ve ya:ver, arkadaş, araka, dayanç, söyäk, arkañ tutyan, mededkä:r.

ع

475

'e: 'Arap eli:pbiyniñ yiğrim birinci harfı, ebced ha:sa:bında (70). Bu harf 'Arab diline maşşu:ş bolmalı, Fars luğatda bolmalı dâ:l.

'â'ele: *is.* [Ar.] İçeri maşğala, 'aya:l oğlan uşaklar, ça:ğalar.

'âbed: *ism-i fa'il* [Ar.] 'Iba:dat edici, Huda:ya ğullık edici, Allah te'a:lağa sığınyan a:dam, nama:z-ı ha:n, taqva:, 'abd ve 'iba:d 'a:bidu:n ve 'a:bidi:n cem'.

'âbede: *ism-i fa'il* [Ar.] Mü'ennes-i 'a:bid, Huda:yı söyci, Huda:ya ğullık edici, taqva:, 'a:bida:t ve 'ava:bid cem'.

'âber: *ism-i fa'il* [Ar.] Ötip geçip baryan, öteğçi, 'iba:r, 'abere, 'a:beru:n ve 'a:beri:n cem'.

390

‘**āc:** *is.* [Ar.] Piliñ dişi, a:k ve ğatı uzı:nlığı onuñ iki metre yetyär, ondan bahalı za:tlar becerilyär.

‘**ācez:** *sıf.* [Ar.] ‘Aci:z, yadav, yaravsız, ho:r, pese

476

düşen, ‘ava:ciz ve ‘aceze cem’.

‘**ācel:** *ism-i fa’il* [Ar.] Ğıssağlı, çaltlaycı, ti:zleşdirici, vağtsız, havlıkmaç.

‘**ādat:** *is.* [Ar.] Ğılık, endik, sayak, ha:şiyet, insa:nıñ her bir i:şe övrənşip belli bir vağt bitiryän i:şi, edebet bir milletin durmuşına ornaşan ğadı:mdan gelyän dāb destu:r, ‘a:da:t cem’.

‘**ādat-kardan:** *masdar* [Ar.-Far.] Övrenişmek, endik etmek, ‘a:det etmek.

‘**ādat-kardan:** *masdar* [Ar.-Far.] Övrenişmek, ‘a:det etmek.

‘**ādel:** *ism-i fa’il* [Ar.] Insa:flı, rehimli, ‘ada:latlı, fera:şatlı, payhaslı, doğrıçıl, ‘adu:l cem’.

‘**ādelane:** *sıf.* [Ar.-Far.] ‘Ada:lat yüzünden, ‘a:dıllar ya:lı.

‘**ādi:** *ism-i fa’il* [Ar.] Duşma:n, zulm edici, halkın ma:lına tokınyan, zulm elini halkın üstüne goyyan, a:dam, ‘ada:t cem’.

‘**āddi:** *sıf.* [Ar.] ‘A:dete övrilen i:ş, ‘a:dede değışli, övrenilşip ‘a:det bolup edilyän i:ş, endik edilen i:ş, Yönekey ‘a:datı, ‘a:dya:n cem’.

‘**ār:** *is.* [Ar.] ‘Ayb, utanç, şerm ve haya:, a‘ya:r cem’. ‘**arbudan:** Haya:lı bolmaq, a:braylı bolmaq.

‘**ārez-şodan:** *masdar* Başa düşmek, şika:yet etmek, zulum görmek, sütem çekmek, yüze çıkmak, şika:yet etmek, ha:k üçi:n ka:zığa veya: da:dgah yüzlenmek, ka:zı da:dgah.

‘**ārez-e:** *ism-i fa’il* Mü’ennes-i ‘a:rağ, öñe gelyän za:t, insa:nıñ öñüne gelyän za:t, va:ka:, ha:cat, marızçılık ya:lı, bozulma.

‘**āref:** *ism-i fa’il* [Ar.] Da:na, şabırlı, bilimli, Ğuda:yılıklı, tanılan, Ğuda:y perest, şo:fi, Ğuda:yı ‘iba:dat etmeklik, mestha:k bilmeklik.

‘**āref-āne:** *sıf.* [Ar.-Far.]

477

‘a:rif ya:lı, meñzeş, ‘a:rif yo:lında bolan, ‘a:rif tarı:kasında.

‘**āri:** *sıf.* [Ar.] Yala:ñaç, loht çıblak, ‘ara:t cem’.

‘**ārie:** *is.* [Ar.] ‘A:riyed birinden ha:zirlekçe muvaqqat za:t almak ve soñ onı alıp bermek ya‘nı ı:zına övirip bermek üçi:n almak.

‘**āzem:** *ism-i fa’il* Kaşd edici, bir i:şi yüreğine dövip ıra:da edici, bir i:şi etmağne niyet eden, bir yere uğran, yo:la düşen.

‘**āşer:** *ism-i fa’il* Ondan bir alıcı , ondan bir , onıncı.

‘**āşek:** *ism-i fa’il* Örān ğavı görücü, süyci, ğatı köp söyyän, ‘aşka düşen, söyge: du:ça:r bolan bir za:dı söyän ve yüreği alan, ‘uşşak cem’.

‘**āşekāne:** *sıf.* ‘A:şka la:yık, ‘a:şıklığa meñzeşlik, ‘aşk yüzünden, ‘a:şıklık.

‘**āşurā**’: *is* [Ar.] (=’āşuri) Muḥarremiñ onuncı günü, Ḥazret-i Ḥüseyn Bin ‘Aliniñ Kerbela:da şehid bolan günü.

‘**āser**’: *ism-i fa‘il* [Ar.] Ğıscı, sıqyan, ğısyar, üzümü ya: ayrı mi:veni sıqıp suvni alyan, ‘asere ve ‘a:şiru:n cem‘.

‘**āsem**’: *ism-i fa‘il* [Ar.] Saklavcı, saklaycı, ḥaṭa: ve yalrıñlıqdan öñin almak.

‘**āsi**’: *is*. [Ar.] Günāhkā:r, ya:zıqlı, boyun ğaçıryan, buyrığı boyun éñmeyān, ‘a:şı, ‘aşa:’ cem‘.

‘**ātef**’: *ism-i fa‘il* Övrıcı, dolandırıcı, meḥriba:nlıq édyān, mehirlilik.

‘**atefe**’: *ism-i fa‘il* [Ar.] Mü’ennes-i ‘a:tef, mehir ve muḥabbet, doğanlıq ve ğarındaşlıq, ‘a:tefa:t ve ‘ava:tif cem‘.

‘**ātel**’: *sif*. [Ar.] Za:dsız, bi:kā:r, pu:ç, beyhu:de, bi:derek, ‘a:tıl ve ba:tıl.

‘**āfiyat**’: *ism-i masdar* [Ar.] Sağlıq,

478

sala:matlıq, ‘a:fiya:t ve ‘ava:fi cem‘.

‘**ākebat**’: *is*. [Ar.] 1. A:hır soñ ı:zından, ı:z, her za:dıñ ı:zı ve soñı, ‘ava:kıb cem‘ 2. ‘A:kıbet sözi a:hır diyin ma‘nı beryār.

‘**ākebat-beḥayr**’: *sif*. Ya:şayışıñ ve i:şiñ ‘a:kıbeti soñı ḥayr ve oñat bolsun diymek.

‘**āked**’: *ism-i fa‘il* [Ar.] Şartı berklik, ba:ğlaycı, nıkaḥnı ya: alış beriş, ba:ğlaycı, a:ra dövici, ‘aķid edici.

‘**ākel**’: *sif*. [Ar.] Da:na, bilimli, ‘aķlı köp bolan, pāhimli, düşüñçeli, payḥaslı, ‘uķala:’ cem‘.

‘**ākelane**’: *sif*. ‘Aķılılır ya:lı, da:nalar ya:lı, şeyle ‘aķılılır ya:lı.

‘**ālem**’: *ism-i fa‘il* [Ar.] Da:na, da:nişmend, bilimli, ‘aķılda:r, ‘ala:m ve ‘a:lemu:n ve ‘ulama:’ cem‘.

‘**ālam**’: *is*. [Ar.] Ru:zgā:r, ḥalk dünyā, cıhan, ‘ālem, ‘ava:lim cem‘.

‘**ālam-e-amr**’: *ism-i mürekeb* Ferişteler ‘a:lemi, mela:’ikeler ‘a:lemi.

‘**ālam-e-cabarut**’: *ism-i mürekeb* Dünyāniñ ğudratı ö:zünde bolan Ḥuda:y te‘ala:niñ ulılığını, ‘azametini añırbaşa ba:ranlığını bildiriyār.

‘**ālam-e-malakut**’: *ism-i mürekeb* ‘A:lem-i ceberu:t.

‘**āli**’: *sif*. [Ar.] Ulı , beyik, şeri:f, ulı mertebe, yoķarı dereceli.

‘**āli-cāh**’: *sif*. Belend mertebeli, maķa:m ve şanı ulı bolan.

‘**āli-cenāb**’: *sif*. Belend mertebeli, belend ba:rgahlı, belend işikli, bu a:dı ulı mertebeli ḥormatlı a:damlara berilyār.

‘**āli-maķām**’: *sif*. Belend mertebeli, beyik derece ve maķa:mı bolan.

‘**āli-nasab**’: Neja:dı nesebi

479

yoķar derecede bolan, nesebi yoķar derecede bolan, beğza:de, bayar.

- ‘**ām**: *ism-i fa‘il* [Ar.] Hemmeni öz içine alyan, ğaramayağ, köpçülik, ‘umu:mı, hemmeler, ğas ve ‘a:m : Ayratı:n ğuku:klılar ve ğaramayağlar, hemmeler.
- ‘**ām**: *is.* [Ar.] Yıl, a‘va:m cem‘.
- ‘**ām-ol-manfa’e**: *sıf.* Bāhbidi ehli i:le yetyān, hemme a:damlarıñ ğayırlanyan za:dı.
- ‘**āmer**: *ism-i fa‘il* 1. ‘Ima:rat edici, a:ba:dlaycı, oturlımlı bolmağ, 2. Ma‘mu:r, a:ba:t, ‘amma:r cem‘.
- ‘**āmere**: *ism-i fa‘il* [Ar.] Mü’enne3i ‘a:mir, a:ba:d edici, a:ba:d öyde, ca:yda ya:şayan, a:ba:d, abada:n, a:ba:d edilen, ‘ava:mir cem‘.
- ‘**āmel**: *ism-i fa‘il* [Ar.] 1. ‘Emel edici, ğılğucı, i:şçi, kārger, 2. Biriniñ ma:l mülkini yo:la beryān veya: eda:re édyān, 3. Ğa:kim, vila:yetiñ ğa:kimi , ‘ama:l, ve ‘amelu:n ve ‘amele cem‘.
- ‘**āme**: *ism-i fa‘il* [Ar.] Mü’enne3-i ‘a:m, hemmeler, hemmelere değişli bolan, ba:r a:damlara köpçiliğe ba:ğlı, ‘ava:m cem‘.
- ‘**ām-i**: *sıf.* [Ar.] 1. ‘A:m ve ‘a:me ba:ğlı bolan, ğaramayağ, 2. Farsça seva:dsız, ‘ağılsız, na:da:n, ma’nıda.
- ‘**ām-i**: *sıf.* [Ar.] Kōr, yo:lunu sayğarıp bilmeyān, yo:lunu göre bilmeyān, gözsız.
- ‘**ām-yane**: *sıf.* [Far-Ar.] Cem‘-i ‘a:mi, ‘ava:m ya:lı, seva:dsız, ğaramayağ a:dam.
- ‘**āied**: ‘a:‘id [Ar.] 1. Na:sağı, so:raycı, ı:za dolanıcı, 2. Girdecı ve nep ma’nıda, feva:‘id cem‘.
- ‘**āiĳ**: [Ar.] Büvet, öñünü alyan böğdānçlik édyān, ‘ava:‘iĳ cem‘.
- ‘**abā**: [Ar.] Kemzo:r, yeñsiz ve gi:ñ tikilyān erkekleriñ üstki geyimi, do:nıñ bir görnişi.
- ‘**ebād**: [Ar.] Bendeler, cem‘-i ‘abd.
- ‘**obbād**: Cem‘-i ‘a:bid, ‘iba:dat edici, Ğuda:yılıklı.

480

- ‘**ebādat**: [Ar.] Bendelik etmek, Allahğa sığınmağ, Yaradana bendelik etmek, Ğuda:y te‘alanıñ yo:lında nama:z oğa:b ‘ıbadat etmek, du‘a: etmek.
- ‘**ebādat-ğah**: *ism-i mürekkeb* ‘Iba:dat ediyān ca:y, ‘iba:datğah.
- ‘**ebārat**: *masdar* [Ar.] 1. Sözi beyan etmekliğiñ tā:ri, arassa ğürlemek, bir sözi veya: deyişi yormağ, 2. Sözleriñ ma’nısını bi:rikdirmā:ğe dala:lat édyān ma‘ılab.
- ‘**a’bbāsi**: *sıf.* ‘Abbas Bin Abdülmüttalibe değişli, Ğazret-i Resu:liñ dādesiniñ doğanı, ‘ammu:sı, arğası, cecdi Ğulefa-yı ‘Abba:sığe değişli.
- ‘**abas**: *masdar* [Ar.] Beyhu:de i:ş etmek, pu:ç i:ş, bi:derek yaramaz, payda:sız i:ş.
- ‘**abd**: [Ar.] Ğula:m, ğul, Ğuda:yıñ bendesi, bende ğul, ‘abi:d ve ‘aba:d ve ‘abede ve ‘abidu:n cem‘.
- ‘**abd-ol-ğader-gilāni**: *sıf.* Ulı pi:rleriñ biri.
- ‘**abd-ol-āh**: *is. veya sıf.* [Ar.] Ğuda:yıñ bendesi, erkek a:damıñ a:dları.
- ‘**ebrat**: *is.* [Ar.] Geñ, āgirt, görélde, ‘ibret, pend, övit, nüşha, ayrı a:damlarıñ édyān i:şinde alınyan netice, uğır görkezici.

‘**ebnat-āniz**: *sıf.* Mef. [Ar.-Far.] Övit ‘ibret bilen yuğurlan, görêlde ve ‘ibret bolma:ğa sebep bolyan za:t.

‘**ebnat-gereftan**: *masdar* Övit almak, pend almak, ‘ibret almak, görêlde almak.

‘**ebn-āni**: *sıf.* [Ar.] ‘İbra:ni, Yahu:di, Yahu:dileriñ dili sözi.

‘**obud-iiyyat**: Bendelik etmek, sığınmak.

‘**obur**: *is.* Geçmek, ötmek, geçit, gâtnalyan yo:l.

481

‘**abus**: *masdar* [Ar.] Yüzi turşıtmaq, yüzi asmaq, tuğa:tlı, gayğılı bolmaq.

‘**abir**: [Ar.] I:slı derma:nlarıñ biri, oñat ı:slı maddeleriñ biri.

‘**etāb**: *masdar* [Ar.] Kā:yimek, ğaharlanmaq, kāyineç, ğahar bile birine gep aytmaq.

‘**atabāt**: [Ar.] Cem ‘-i ‘atebe, a:sta:ne, i:şi:k, dergah.

‘**atik**: *sıf.* [Ar.] Köne , i:rki, ğadı:mkı, aza:d edilen, az:ad edilen ğul, her za:dıñ saylantığısı, entik, ‘atqa:’ ve ‘utuq cem ‘.

‘**atiqe**: *sıf.* [Ar.] Mü’enneş-i ‘ati:k, köne ğadı:mki, ‘ata:’iğ cem ‘.

‘**osmān**: *is.* [Ar.] 1. Ğuşıñ ça:ğası, yılan ya: yılanıñ ça:ğası, 2. Erkek a:damlarıñ a:dları, 3. Üçünci halı:fanıñ a:dı.

‘**acāib**: [Ar.] Cem ‘-i ‘uci:be, geñ ğaldıryan za:tlar, añaldyan za:tlar, ena:yı, ‘aca:yib.

‘**ocb**: *ism-i masdar* Ö:zine köñli yeten, menlikli, ö:züni ulı tutyan.

‘**acab**: *masdar* [Ar.] Geñ ğalmalı, añalmalı, e‘ca:b cem ‘.

‘**acab-ā**: [Ar.] Ğayra:n ğalarlı, geñ ğalarlı, şübhelenmeği añladyan söz.

‘**acz**: *is.* [Ar.] ‘Aci:zlik, yaramazlık, ğucursızlık, ğa:lsızlık, yağdaysızlık.

‘**acale**: *masdar* [Ar.] Havlıkmaq, ğatı ğıssağlılık, havlıkmaçılık, ğatı gidişlik, ğovsala düşmek, avmeklik.

‘**acam**: *is.* [Ar.] 1. ‘Arabdan ayrı milletler, ‘Arab da:l, Pars, Eyranlı, Türk ve Eroba’i milletlerden ‘ıba:rat, 2. Eyran yu:rdında aydılyar.

‘**acam**: *is.* [Ar.] Düyp oñurganıñ bir yeri, mağaz bile kempacı, oña ‘aş‘aş hem diyilyär.

‘**acm**: [Ar.] Cem ‘-i a‘cem, dili

482

basık, peltek a:dam.

‘**acuz**: *masdar* [Ar.] Ğarra:n ‘aya:l, kempir ‘aya:l, ğarra:n erkeğede ğaşlanyar, oña ‘acu:ze hem diyilyär, ‘ucuz ve ‘aca:’iz cem ‘.

‘**acul**: *sıf.* [Ar.] Ğıssağlı bolma, çaltlık bilen bir i:ş incam bermek, havlıkmaç.

‘**aculāne**: *sıf.* Havlıkmaçılık, ğıssağlı, tızlıklık.

‘**acib**: *sıf.* [Ar.] Ğayra:n ğaldırıcı, äğirt, ena:yı, geñ, geñ ğaldırıcı.

‘**edālat**: *masdar* [Ar.] 1. ‘Adıllık etmek, inşafılı bolmaq, inşafılılık, 2. Birine ya: bir za:da bolan doğrı ğaıı:kı ğarayış.

‘**edāvāt**: *ism-i masdar* (=’edāvaten) Duşma:nlık, duşma:nlıkçılık, yağılık, yiğrenç, içi ğaralık. ‘**edāvāt pişe**: Duşma:çılık édyān, duşmançılığı ö:züne dāp édyān.

‘**adad**: [Ar.] Sa:n, sa:nı, sa:nalan, a‘dad cem‘. ‘**bi‘aded**: Sa:nsız.

‘**adas**: *is.* Mercimek, meydan māşi.

‘**adl**: *is.* [Ar.] İnşa:f, ‘ada:lat, ħakı:katġa doġrı dolı baha bermeklik, orta yorum.

‘**adl**: *sıf.* [Ar.] ‘A:dıl, doġrı, kamil, beraber meñzeş, ta:yılı, şaha:dat bermeġi kabu:l bolan.

‘**adam**: *masdar* [Ar.] Yitirmek, elden bermek, yo:kluk, a:radan gitmeklik, yo:ġalmaqlık.

‘**adn**: *masdar* [Ar.] Hemi:şelik mesken tutunmak, yerleşmek. Behişt-i ‘adn diyip oña görā aydilyar insa:n hemi:şelik şol behişt-i ‘adnden bolsun.

‘**adu**: *is. veya sıf.* [Ar.] Duşma:n, ġanım, yağı, yuv, a‘da’ ve e‘a:di cem‘.

‘**odvān**: *masdar* [Ar.] Duşma:nçılık etmek, sütem etmek, zo:r etmek. ‘**odvāni**: Bir mülki zo:r bilen

483

ma:likiñ elinden almak.

‘**odul**: *masdar* [Ar.] Dönme ġaymak, çekilme, övrilme.

‘**azāb**: *is.* [Ar.] Aza:r, ħo:rılık, eziyet, görgi, cebr, ceza:, ‘aza:b, kı:nçılık, entime, a‘zabe cem‘.

‘**ozr**: *masdar* [Ar.] Eden i:şinden saklamak, birine kâ’imek ve eden günā:sini baġışlamak, bahane, a‘za:r cem‘.

‘**ozr-āvardan**: *masdar* Baha:ne getirmek, ‘azar getirmek.

‘**ozr ħāstan**: *masdar* Ötünç istemek, ötünç taleb etmek, meni baġışla diymek.

‘**orāze**: [Ar.] Savġat, tuġfe.

‘**erāk**: *is.* [Ar.] Say, suviñ yaķası, deñiziñ kenarı, çayıñ umu:man aķar suviñ yaķaları, a‘reķa ve ‘uruķ cem‘.

‘**arāyez**: [Ar.] Cem‘-i ‘a:rı:za, ‘a:rıza:lar, şikāyetler.

‘**arab**: *is.* [Ar.] Ta:zi:, ta:zi: ehli, ‘Acemiñ ġarşısı, ‘Arab ve ‘Aru:b cem‘.

‘**arbade**: *ism-i masdar* [Ar.] Pi:s ġılıklı, erbed aġla:klı, ħireş yanayan, erbed ġılık, ferya:d.

‘**arabi**: *sıf.* [Ar.] ‘Araba baġlı, ‘Araba deġişli, ‘Arab ġavmından, ‘Arab dili, ‘Arab dilli.

‘**arac**: *masdar* [Ar.] Ağsamak, ağsak bolmak, ağsaklık.

‘**orc**: [Ar.] Cem‘-i a‘rac, ağsak, ayaġı ma:yıp ma’nıda.

‘**ers**: *is.* [Ar.] Yassıkdaş (ha ‘aya:l ha erkek), a‘ra:s cem‘.

‘**oros**: *is.* [Ar.] Uru:ġ öyi, tüy şaġalañı, toy mı:hma:nçılığı, toy naharını, gelin alnan soñ giyevi, kö:reken öyünde berilmek.

‘**arş**: [Ar.] Taht, köşk, sayeba:n, köşkiñ ba:mı, kaşr, her za:diñ sütu:nı, yedinci asma:n, a‘ra:ş ve ‘aru:ş ve ‘arşe cem‘.

- ‘**arasāt**: [Ar.] Cem ‘-i ‘arāṣe, kina:ye sözünden maḥşer, kıya:mat günü, ahırat günü.
- ‘**arz**: *masdar* [Ar.] Ä:şka:r etmek, a:ydiñlaşdırmak, belli etmek, görkezmek, bir maṭlabı beya:n etmek, açıklamak.
- ‘**arz**: *is.* [Ar.] İ:n, boy dā:l, coğrafya ta:ydan i:n, her bir za:dıñ i:ni.
- ‘**arz**: *is.* [Ar.] Mata:, ma:l, ğızıl, kümüşdān ayrı ma:llar, ‘aru:ž cem ‘.
- ‘**erz**: *is.* [Ar.] Cesed, za:d, nefes, na:mıs, a:bray, şeref ve ğuvanılıyan ve fahır edilyān za:t.
- ‘**arze**: *is.* [Ar.] 1. ‘Arz, taslama, görkezme, a:ydiñlanmak, görkezmek, ‘aya:n etmek, 2. Satmak üçi:n za:dıñı serği etmek. ‘**arze daştan**: Görkezmek.
- ‘**orze**: *is.* [Ar.] La:yıklık, yaraşıklık, himmet, cıdam, kaşd, era:de, durım.
- ‘**orf**: *is.* [Ar.] 1. Endik, yağşılık, övrenişmek, ‘a:dat, i:l a:rasında yüñ bolan i:ş, 2. Adalğa, ğadı:mdan dāp bolup ğalan tertı:b düzğün.
- ‘**arf**: *is.* [Ar.] I:s, oñat ı:s.
- ‘**arfāt**: *is.* [Ar.] Dağıñ a:dı, ğurba:n a:yıñ dokuzına Mekkeniñ yakı:nında bolan, hacıların dūynāp şonda öyle nama:zı bile ikindi nama:zı oқы:p Mina: övrilyān yeri, ‘Ara:fat.
- ‘**erfan**: *ism-i masdar* [Ar.] Tanımaqlık, Allah te‘a:lamı tanımaqlık, Haqqı tanımaqlık, taqva:lık, bendelik.
- ‘**arāk**: *is.* [Ar.] A:damiñ enda:mından sızıp çıkyandır, a:damiñ enda:mından ıssınıñ eşerinden çıkyan çı:ğdır.
- ‘**erķ**: *is.* [Ar.] Damar, kök, bir za:dıñ köki ve aşlı, ‘aru:ķ ve e‘ra:ķ cem ‘.
- ‘**arķçin**: *ism-i mürekkebe* Börük.

- ‘**arāk**: *stf.* [Ar.] ‘Araķ içyān a:dam, ‘arāk ho:r.
- ‘**oruc**: *masdar* [Ar.] Yoķar çıkmak, belende minmek, asma:na götärilmek.
- ‘**oruc**: *masdar* [Ar.] Ağsamak, ağsaqlık.
- ‘**arus**: *is. veya stf.* [Ar.] Tä:ze durmışa çıkyan ğı:z, gelin.
- ‘**arusak**: *is.* [Ar.-Far.] Ğurcak.
- ‘**arusi**: *is.* Toy, gelin alma toyı, oğul öyerip gelin alma.
- ‘**aruz**: *is.* [Ar.] 1. Şi‘iriñ miza:nı, mışra‘ıñ ilki bö:leği, beyti, ovalkı bö:leği a‘a:rı:ž cem ‘. 2. Ülke, say, yaķaçet, da:ğ yo:lı, 3. Söz mazmu:nı şı‘ir ölçek ağramını ve onuñ üytgemeyān yerlerine göz yetirmeli ‘ılmın a:dı.
- ‘**oryān**: *stf.* [Ar.] Yalañaç, eğin eşiksiz, çıplak, loht.
- ‘**ariz**: *stf.* [Ar.] Gi:ñ, i:nli yayrab yatan.
- ‘**azā**: *masdar* [Ar.] Şabır etmek, yas:da muşibetde şabır bolmak, muşibet, ya:s.

‘azā’em: [Ar.] Cem‘-i ‘azi:me, berk eda:re haşsa şifa: tapmak üçi:n okuyulyan du‘a: ve ca:dılar. ‘aza:’im Allah: Huda:y te‘a:lanıñ bendelerine va:cıb eden za:dı.

‘azādār: sıf. [Ar-Far.] Ya:slı, muşi:betli, ölüm düşen.

‘azāzil: is. [Ar.] 1. ‘İbri keleme, Huda:yıñ ‘azi:zi, 2. İblis laqamı, ol ğavılmazdan öñ muqarrelerden eken bu a:d edebiyat Farside şeyta:na a:dlanıdır.

‘ezat: masdar [Ar.] ‘Azi:z bolmaq, ğormatlı sı:lağlı bolmaq.

‘ezrāil: is. [Ar.] Melekü’l-mevt, ca:n alğıç ferişte, ‘azra:’il.

‘azl: masdar [Ar.] İ:şden boşatmaq, cıda: etmek.

‘azm: masdar [Ar.] Kaşd etmek, bir i:şe niyet etmek, i:şde berk durmaq, ğatı durmaq, tutan yerli bolmaq,

486

ğara:ra gelmek.

‘aziz: sıf. [Ar.] Şeri:f, değerli, ena:yı ğavı görülyän ğormatlı, ğadırlı, ‘aza:z ve e‘za’ ve e‘za: cem‘.

‘azimat: masdar [Ar.] 1. Kaşd etmek, bir i:şe yüzlenmek, uğramaklık, yo:la düşmeklik, gitmeklik, bir i:şi yüreğiñe düvmek, eda:re etmek, 2. Berk eda:re ve ğayı:mlamak, aza:’im cem‘.

‘ascad: is. [Ar.] Gevher, altın, kümüş, mercan ve ş. m.

‘osrat: ism-i masdar [Ar.] ‘Üsret, ğulda:rılık, ğatılık, ğınçılık, eli da:rılık, za:dsızlık, eli yuvkalık.

‘asgar: is. [Ar.] Leşker, sipah, ğoşun, ‘asakir cem‘.

‘asal: is. [Ar.] Bal.

‘asali: is. [Ar.] 1. ‘Asele ba:ğlı, ‘asele meñzēş bolan za:tlar 2. ‘Asele sözi Farsça: Kiçimi:z, kiçi tekcek.

‘eşā: is. [Ar.] İlki ağşam, şamgah, ğün ya:şandan ya:rı gi:cā çenli.

‘eşā: is. [Ar.] Şa:m, gi:cāniñ iymiti, ğün ya:şandan gi:cāniñ yarına çenli, ‘aşa: nama:zı, yassı nama:zı.

‘aşāir: [Ar.] Cem‘-i ‘aşi:re, ta:yfa, ti:re, kavım, ği:ş.

‘oşāq: ‘A:şıklar, söyğililer, cem‘-i ‘a:şık.

‘oşr: is. [Ar.] Ondan bir, her bir za:dıñ ondan bir bö:lāği, a‘şa:r ve ‘aşu:r cem‘.

‘eşrat: is. [Ar.] Do:stlık, övrenişmeklik, köñli açıklık, ğoş geçirmeklik, şa:dyanlık.

‘eşq: masdar [Ar.] Ğatı oñat görmek, söymek, söymeklik, yürék ba:ğlılık, añrı baş do:stluq, tüys yürékden söymek, söyği.

‘eşq varzidan: masdar [Ar.-Far.] Söymeklik,

487

‘a:şıklık ‘a:şık pi:şelik, pi:şesi söymeklik bolan, ‘a:şıklık yo:lunda bolan.

‘eşve: is. (=’eşvet) Zulmat, ğarañkılık, ilki ağşamıñ dörtten biri, ilki ağşam, şa:m.

- ‘**eşe**: *is.* [Ar.] Gizli:ñ i:ş, nâz, kereşme, gizli:ñ, ä:şka:r bolmadık, örtğili i:ş.
- ‘**aşire**: *is.* [Ar.] (=’aşireten) Kavım, kabile ta:yfa, doğan ğarındaş, ilen çalan, ‘aşayir ve ‘aşira:t cem’.
- ‘**asā**: *is.* [Ar.] Tayak, ya:ş ulılar ve ma:yıb mücribleriñ kömek ve söyeğ üç:i:n ele alyan ‘asa:sı.
- ‘**asab**: *is.* [Ar.] Siñir, a:damiñ enda:mında bolan siñirler, a‘şa:b cem’.
- ‘**esmat**: *ism-i masdar* [Ar.] Saklanma, günähden saklamak, na:mıslılık, günähden hata:dan daş durmak, ‘a:şılıkdan saklanmak, ‘a:şıcılıkdan ğayra durmak.
- ‘**osyan**: *ism-i masdar* [Ar.] Ta‘at ‘iba:datını terk etmek, ta‘atdan el çekmek, buyruksızlık, boyun tavlamaklık, boyun ğaçırmaklık, pitne.
- ‘**azolāt**: [Ar.] Cem‘-i ‘azala, on iki enda:m, on iki süññüñ, enda:mın etleri, ma:hiçeleri.
- ‘**ozv**: *is.* [Ar.] 1. Enda:m, gövre, enda:mıñ bir bö:leği, el ve ayak ve kelle ya:lı, 2. Bir bö:lek cama:‘at, bir eda:reniñ ya:da bir ğuramanıñ i:şğä:rleri ve tarafda:rları, a‘za:’ cem’.
- ‘**atā’**: *masdar* [Ar.] Bahşaşlık, bağışlamak, birine bir za:dı ba:ğışlamak, a‘tiye ve e‘tiya:t cem’.
- ‘**attār**: *sıf.* [Ar.] ‘İtr satıcı, ‘itr satyan, ı:slı derma:n satyan a:dam.
- ‘**atārod**: *is.* [Ar.] Güne yakınra:k bolan kiçi yıldızlarıñ biri.
- ‘**atr**: *is.* [Ar.] Ğavı ı:slı, oñat ı:slı za:t, yokımlı ı:slı, ‘atr.

488

- ‘**atse**: *is.* [Ar.] Asğırmaq.
- ‘**ataş**: *masdar* [Ar.] Su:samak, ğañkıramak, su:san.
- ‘**atf**: *masdar* [Ar.] Dolanmak, övrilmek ve bir za:da taraf heveslenmek, bir sözi öñindä:ki söze değışli (merbu:t) etmek.
- ‘**atuf**: *masdar* [Ar.] Meyillenmek, heveslenmek, bir za:da meyil bildirmek, mehriba:lık etmek.
- ‘**otuf**: *sıf.* [Ar.] Mehriba:nlık, ısnişık, mehir, muħabbet.
- ‘**otufat**: *ism-i masdar* Ma:ħu:z ez ‘atuf: Muħabbet, mehriba:nlık, do:stluk, ısnişık.
- ‘**ozzām**: *sıf.* [Ar.] Ulı, beyik.
- ‘**ezām**: [Ar.] Beyikler, ulılar, cem‘-i ‘azi:m, mertebeli, maқа:mda:r.
- ‘**ezām**: [Ar.] Süñkler, ustuhānlar, cem‘-i ‘azm.
- ‘**ozmā**: [Ar.] Ulılar, cem-i ‘azi:m.
- ‘**azemat**: *ism-i masdar* [Ar.] ‘Azameten, ulalık, uluķanlık, ulı ğa:şiyatlılık, beyiklik.
- ‘**azim**: *ism-i masdar* [Ar.] Belend, ulı beyik, ‘azema: ve ‘azza:m cem’.
- ‘**azim-ol-cose**: Yoğı:n, pökgi, ka:be, dayav.
- ‘**effat**: *masdar* [Ar.] Saklanmaklık, yaramaz, ğara:m i:şlerden ğaça durmaklık, takva:lık, pä:klik, her bir ğaçmalı za:tdan daş durmaklık.

‘**efrit**’: *is.* [Ar.] Münkiri ħabi:s, şum, erbet, gelişsiz, yaramaz yaradılan, döv, div, ğul, ‘afa:ri:t arvaĥcin.

‘**afv**’: *masdar* [Ar.] Baĝıslamak, biriniñ yazıĝından geçmek, ötmek.

‘**afovv**’: *sıf.* [Ar.] Keşi:rü’l-afv: Köp ba:ĝıslayıcı, ğatı yalkavçı, günähden geçici, ötüñç.

‘**ofunat**’: *masdar* [Ar.] Ža:yalanmak, porsımak, incımak, bir za:diñ taĝamı üytgemek,

489

islenmek, añkımak.

‘**afife**’: *sıf.* [Ar.] Mü’ennes-i ‘afi:f, pa:k, na:mıslı ‘aya:l, ‘afi:fa:t ve ‘afa:’if cem’.

‘**aķā’d**’: [Ar.] Cem’-i ‘aķide, ‘aķidelār, di:n, ima:n, mezheb, inam, a:damiñ inamı bolan za:t.

‘**eķāb**’: *masdar* [Ar.] Biriniñ eden günähsi sebebli ceza: bermek, ‘aza:b bermek.

‘**eķāb**’: [Ar.] Cem’-i aķibe, gerdene, uçıt, da:ĝlık, erbet yo:l, ‘aķab ve ‘aķaba:t cem’.

‘**eķāb aynlı**’: Şa bürĝüti; ‘**eķāb bere**’: Ğuzı bürĝüti. ‘**eķāb darya**’: A:ķ başlı bürĝüti.

‘**eķāb gevķān**’: A:ķ ğuyruķlı ğartal, demir dırnak bürĝüt.

‘**eķab**’: *is.* [Ar.] Kövşin öķçesi, yeñse, ı:z, ferzend ve aĝtıķ çavlık e’ķa:b cem’.

‘**aķab-neşini**’: Tesmek, ı:za ğaytmak, terse övrilmek, ı:za dolanmak; ħarбі ıştıla:hında: sengerleri terk edip ı:za çekilmek.

‘**aķd**’: *masdar* [Ar.] Ba:ĝlamak, düvin dövmek, ‘ahd ve peyma:nıñ berkitmek, nika:h, ‘aķu:d cem’. ‘**aķd kardan**’: Nika:h etmek.

‘**aķd-nāme**’: *ism-i mürekkeb* [Ar.-Far.] Kıba:le, onda ār ‘aya:lıñ şartları yazılan defterçe.

‘**okde**’: *is.* [Ar.] Düvin; ‘**okde haķārat**’: Sustlık, ‘aci:zlik, ki:ne saķlama, renç ‘aza:be, ğayĝı ğama sebeb bolup yüze çıķyar. ‘**okde dil**’: Köñli ğalma, ğam ğuşsa yürékde ğalma.

‘**aķrab**’: *is.* [Ar.] 1. İçyan, ‘aķa:reb cem’. 2. On iki feleki burçlarıñ sekgizinci a:yı.

‘**aķ’aķ**’: *is.* A:la hékék.

‘**aķl**’: *masdar* [Ar.] Düşünçeli uslı bolan, fehi:m, düşünmek, bilim, pāhim, a:damiñ fikirlenmek

490

uķı:bı ‘uķu:l cem’, ‘aķlı ulı, **aķl kül**: Felsefe adalĝasında: Ozal doĝma peyniñe ğoyulan.

‘**aķli**’: *sıf.* ‘Aķla ba:ĝlı, ‘aķıl ğuyıcı bilen yerine yeten bolmalı, ‘aķıl payĝas bilen bolan.

‘**okubat**’: *is.* [Ar.] ‘Uķu:beten günäh ve pi:sliĝin ceza:sı, muzdı, şikence.

‘**okud**’: [Ar.] Cem’-i ‘aķid; ba:ĝlamaķlar, ‘ahde peyma:nlar.

‘**aķide**’: [Ar.] 1. Inanç, pikir, 2. Di:ni taĝlı:matınıñ (talı:matınıñ) esa:sları, i:ma:n, di:n, ‘aķa:yid cem’.

‘**aķik**’: [Ar.] Oñat hi:li, ğızıl, narınç rengli ol ğimmat baha daş.

‘**aķil**’: *sıf.* [Ar.] Ma:ķu:l, ğormatlı ve bilimli kişi.

- ‘**aķim**: *sıf.* [Ar.] Doğurmazak, doğurmayan ‘aya:l, a:ġa doğurmayan ‘aya:l, ‘aka:’im cem’. Ö:zinden oġlan vucu:da gelmeyen a:dam, biiġli, ġurre, ‘uķema:’i cem’.
- ‘**akkās**: Şu:rat çekyān a:dam, Őurat alyan a:dam, Şu:rat çekme bilen ġızıklanyan a:dam.
- ‘**oķķāŐ**: *is.* [Ar.] Kelebli mō:y, mō:yüñ erkeġi.
- ‘**aķs**: [Ar.] 1. Övirmek, aġdarmak, 2. A:damıñ Şu:ratına ‘aķs çekilyān abzal bilen alınyan Şu:rat.
- ‘**aks-ol-’mal**: *ism-i mürekkeb* [Ar.] Biriniñ eden iŐiniñ ya: ġeretiniñ ġarŐısına, tersine baŐġa bir incam bermek.
- ‘**akā’ek**: *is.* [Ar.] Cem’-i ‘ala:ka, hevesler, ıġla:Şlar.
- ‘**alā’em**: [Ar.] Cem’i ‘ala:met, belġi Farsça doġırlanan, yasalan, Arabda Őöz ulanılmayar.
- ‘**alāc**: *masdar* [Ar.] Derma:n etmek, ém etmek, taķada, a:re, deva:-derma:n etmek.
- ‘**alāc-pazir**: *sıf.* [Ar.-Far.] Derma:n edip bolak, ‘ilaç bolup

491

bilcek, a:reli, ém edip bolak.

- ‘**alāķe**: *masdar* [Ar.] 1. Hevescenlik, ġıcuvlık, oķġınlık, ıġla:Őlılık 2. Ma:lına ve oġlan uŐaġına ve za:dına yürék ba:ġlılık, do:Őlıġa ba:ġlı bolan a:damıñ bütı:n her bir za:da yürék ba:ġlılıġı. A:ra’ ġatnaŐık.
- ‘**alāķa-mand**: *is. veya sıf.* [Ar.-Far.] ‘Ala:ķalı, hōvesli birine ya: bir za:da yürék ba:ġlılıġı ba:r bolmak.
- ‘**alālā**: [Ar.] ġalmaġal, ġı:ķılık, ġavġa, ġatı ses, ‘alaluŐda diyilyār.
- ‘**allām**: *sıf.* [Ar.] Kōp payġaslı, kōp bilimli ‘a:lım a:dam, i:ñ kōp bilyān, da:na a:dam.
- ‘**alāmat**: *is.* [Ar.] (=’alāmaten) I:z, belġi, taġma, nışa:n bellik, nışa:n, tikillen za:t, ‘ala:’im ve ‘ala:ma:t cem’.
- ‘**allāme**: *sıf.* [Ar.] Kōp bilġi, da:nişmend, ġatı da:na, payġaslı, ‘a:lım.
- ‘**ellat**: *is.* [Ar.] Renc, ‘aza:b, sebep, delil, bahana, na:ġoŐlık, eziyet, ‘ulul cem’i.
- ‘**alaf**: *is.* [Ar.] Ot, bütı:n ma:lın iyān otı, ösümlük.
- ‘**alāf**: *is.* [Ar.] ġa:c otı.
- ‘**alaf-e-ġardar**: ġıldırġan, tikenli ot.
- ‘**alaf-ġār**: *sıf.* Ot iyān ma:llar, sıġır, ġoyun, at, diye, ma:l ya:lı.
- ‘**alaf-zār**: Otaġ yer, otluķ meydan, öri meydan.
- ‘**alaf-e-gorbe**: *is.* Pişik otı.
- ‘**alaf-e-noķre-i**: *is.* ġaytarma.
- ‘**alāķ**: *is.* [Ar.] 1. ġan, donañ ġan, ele yapıŐan palçık ve her bir asılġı za:t, 2. Sülük ma’nıda birliġi ‘alāķa.
- ‘**elal**: [Ar.] ‘İlletler, sebebler.

‘**elm**: *masdar* [Ar.] Bilim, da:nış, ma‘firet, ‘ulu:m cem‘.

‘**olamā**: [Ar.] Da:nişmendler,

492

bilimliler, da:nalar, ma:llar, aḥundlar, ‘ulema:’, cem‘-i ‘ali:m.

‘**alamdār**: [Ar.] Sipahniñ a:ralığında baydak göterici, ordanıñ-ğoşınıñ a:rasında baydak parlatyan a:dam.

‘**alm-ğeyb**: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Gizli:n ‘ılım, gaybdakini bilmek, yaşıru:n sırnı bilmek.

‘**olufe**: *is.* [Ar.] Ma:lın iyän otı, otları, ma:lıñ iyän za:tları, iyim.

‘**alavi**: *sıf.* [Ar.] ‘Aliğe değışli, ‘Ali neslinden, ‘Ali İbn-i Ebuṭa:lib neslinden bolan, ‘alevyu:n cem‘.

‘**ali**: *is.* [Ar.] Beyiklik, ululuk, belendlik, yoḡarı derecedelik, hormatlı, şeref.

‘**ali**: *sıf.* [Ar.] Ulı, belend, belend mertebeli, şeri:f.

‘**olyā**: [Ar.] Mü‘ennes-i a‘li, ğatı ulı, belend, yoḡarı, ulı ca:y ma‘nıda, her za:dıñ defesi, belend.

‘**al-al-badal**: *sıf.* Biriniñ yerine yo:k vaġtı ornını tutyan a:dam, bédel a:dam.

‘**ali-al-hesāb**: Vaġtından ya‘nı berilmeli vaġtından oñ alınyan ve berilyen pul.

‘**ali-al-ḥunus**: Ayratı:nda, ḥa:şda, ıla:yta-da.

‘**ali-ayyo-hāl**: [Ar.] Her ḥa:lida, her şu:ratda, şoña ğaramazdan.

‘**alā-raġm**: Ğarşısına, méyliñ tersine, isleġiñ tersine.

‘**alil**: *sıf.* [Ar.] Na:saġ, na:hoş, sırġav, marı:z, ḥo:r, ḥa:ldan düşen, derdli.

‘**alim**: *sıf.* Belend mertebeli, da:na, ‘a:lim, ‘ulama:’ cem‘.

‘**elliye**: *sıf.* [Ar.] Müennes-i ‘ali, belend mertebeli, şerefli.

‘**alayh**: *sıf.* [Ar.] Oña; Farsça onuñ tersine ve zıddına diyilyär;

493

‘**alayhisselām**: Oña deru:d bolsun; pıyġambarlarıñ ve ima:mlarıñ ı:zından gelyan zikir.

‘**amm**: *is.* [Ar.] Dadāñ doğanı, a:ġa, Farslar ‘amu diyip aydyarlar.

‘**emād**: *is.* [Ar.] 1. Söyenyän za:t, söyénç, söyég ‘umı:d cem‘. 2. Ulı bina:lar, ca:ylar birliġi ‘ema:deten.

‘**ammār**: *sıf.* [Ar.] İ:ma:nlı a:dam, şabırlı, cıdamlı, a:dlı, i:ma:nı ka:mil a:dam.

‘**emārat**: *masdar* [Ar.] A:ba:d etmek bina: etmek, a:ba:dlamaġ, a:ba:dliġ, ulı ca:y, ta:m, añrı baş, köp otaġlı ta:m.

‘**emāl**: [Ar.] İ:şġa:rler, i:şleri yo:la salyan cem‘-i ‘a:mil.

‘**amāne**: Selle, kellā oralyan yaġlıġ, peş, ‘ama:’im cem‘.

‘**amd**: *masdar* [Ar.] Ķaşd bile etmek, bilip etmek, Ķaşd ve niyet i:ş etmek.

‘**omde**: *is.* [Ar.] (=omdet) 1. Oña söyänilyän za:t, möhim, görnikli, söyinç, 2. Farsça köp ve tutuş lommay za:da aydilyar.

‘**omde-foruş**: *sıf.* [Far.-Ar.] Mata:nı ma:lı za:dı tutuş satyan.

‘**omr**: *is.* Di:rilik, ya:şayış, ya:şacak meddetiñ, ya:şacak vağtıñ, ‘ö:mür. ‘**omr kardan**: Ya:şamak, **mādām-ol-‘omr**: ‘Ömür boyı, ‘ömürlük.

‘**omrān**: *ism-i masdar* A:ba:dlamak, a:ba:dlık, abadanlık, ‘**omrāni**: A:ba:dlığa ba:ğlı bolan, değışli bolan.

‘**omre**: *is.* [Ar.] Hac-ı aşgar, kiçi Hac, hacc-ı temettu ‘dan kiçiräk ha:cılığıñ bir görnişi.

‘**omk**: *is.* [Ar.] Çuñlık, teriñlik, gıydır ya: çukırın düybi, onı göz görebilmeyän teriñlik, e‘ma:k cem‘.

‘**amal**: *masdar* [Ar.] Becermek, i:şlemek, i:şceñlik, a‘ma:l cem‘. ‘**amallen**: ‘Emelde, ‘emel ta:rda, ‘emel

494

uğurda, teçrübe ve sınav yüzünden.

‘**amal-kard**: *ism-i mürekkebe* [Ar.-Far.] İ:şlik, i:ş ölçeği, i:ş ö:nümiñ neticesi.

‘**amud**: [Ar.] 1. Pa:ye, 2. Dik sütün, öy sütünü, demir gürz, başlık ve kavmun serveri ve ulısı, amed cem‘.

‘**omum**: *masdar* [Ar.] Ehli, hemmeler, büti:n, köpçülük. ‘Umu:mı. ‘Umu:ma değışli, ehli a:dama ba:ğlı.

‘**amme**: *is.* [Ar.] Atañ, dādāñ ‘aya:l doğanı, ecekéñ, ‘umma:d cem‘.

‘**amiğ**: *sıf.* [Ar.] Çuñ, teriñ, çuññur.

‘**anā’**: *masdar* [Ar.] Kı:nçılık çekmek, ‘aza:b görmek, meşakkat, ‘aza:b, kı:nçılık.

‘**annāb**: Turşı tağa:mlı mi:ve, ‘anna:b.

‘**anāsor**: [Ar.] Cem‘ ‘anaşır, ‘**anāsor erbeğa**: Dört ‘anaşır: Suv, toprak, yel, o:t.

‘**enān**: *is.* [Ar.] Atıñ a:vsarı (efsar), atıñ ağızdırığı, uyanı, irişmesi, nuğta.

‘**enāyat**: *masdar* [Ar.] Kasd etmek, tağalla etmek, yağsılık etmek, yürékden ‘emel etmek.

‘**anab**: *is.* [Ar.] Üzüm.

‘**anab-oz-ze’b**: *ism-i mürekkebe* [Ar.] İt üzüm.

‘**anbar**: *is.* [Ar.] Yoğumlu ı:s, oñat ı:s, yoğumlu ı:s kökiyän, ‘ıtır ı:s.

‘**anbar-bār**: *sıf.* [Ar.-Far.] ‘Anbar saçyan, ‘anbar yağdıryan, hoş bo:y ı:s yayradyan.

‘**anbar-bu**: *sıf.* ‘Anbar ı:slı, ‘anbar koğlı.

‘**and-al-lozum**: Her haçan gerek bolsa, luzu:m zaru:r bolan vağtı.

‘**and-al-motālebe**: Taleb etmeli vağt, her vağt

495

islése.

- ‘**andalib:** *is.* [Ar.] Bilbil, hoş a:va:z guş, oña müñ destanlı diyip-de aydılar; ana:dil cem’.
- ‘**onsor:** *is* [Ar.] Aşıl, tüys demir ya:lı za:t, başğa za:da tecrube bö:lünmeyän za:t, gızıl ya:lı yel, o:d, düzüm.
- ‘**anqarib:** Ti:zlikde, yaqı:nlıkda, ti:z vağtdan, gıssağlı vağtda.
- ‘**ankabut:** *is.* [Ar.] Kelebli mö:y.
- ‘**ovän:** *is.* [Ar.] Kita:bıñ söz başı, ha:tıñ başı. Adris, bellek, a:t derece.
- ‘**avárez:** [Ar.] Cem’-i ‘a:rıza, ha:dı:sa, başa düşen ve sırkavlık, 2. Farsça ba:c, salğıt ma’nıda.
- ‘**avātef:** [Ar.] Cem’-i ‘a:tıfa, mehirlər, mehriba:nlıklar, inşa:flar, ısınışıklar, ca:nı:pkeşlikler.
- ‘**avākeb:** [Ar.] Cem’ ‘a:kıbat, soñlar, i:ş a:hırları, ‘a:kıbeti.
- ‘**avām:** [Ar.] Cem’ ‘a:mme, köpçülik, ğaramayağ halk, yönekey halk, aşı:kı ğatlağ, ha:vaş dé:l, bir sanı ‘a:mme. ‘**avām-ol-nās:** Aşı:ğı ğatlağdan bolan a:damlar, ğaramayağlar.
- ‘**avān:** *masdar* [Ar.] Kömek bermek, yardım bermek, yardım bermek, ğoldamağ.
- ‘**avān:** *is. veya sıf.* [Ar.] Her za:dıñ orta ya:şa yeteni, kâ:millik ya:şa yeten, 2. Di:va:nha:nanıñ ‘emelda:rı, pa:spa:n, acan, 2. Muħaffef-i e’va:n: Ya:ra:n, ha:dema:n ma’nıda.
- ‘**avd:** *masdar* [Ar.] I:zına ğaytmağ, ı:zına övirmek, ı:zına dolamağ, ı:zına ğaytarmağ.
- ‘**ovrat:** *is.* [Ar.] (=ovrat) A:damıñ enda:mınıñ yu:ka yerleri, a:damıñ utançından enda:mıñ

496

üstünü örtyän yeri, a:damıñ uyatlanmalı yeri, a:damıñ enda:mıñ örtügli bolmalı a’za:lari.

- ‘**avaz:** *is.* [Ar.] Bir za:dıñ deréğine berilyän za:d, bir za:dıñ bedelli deréği bolmağ, bedel, derék, ‘**avaz dadan:** Ödemek.
- ‘**av-‘av:** *is.* [Ar.] İtiñ üyremesi, it havlaması, güçüğün sesi.
- ‘**aval:** *is.* [Ar.] ‘Aya:lıñ mayesi ve güyci, haray ve kömek istelyän za:t, ğatı ğı:kılık bilen ağlamağ.
- ‘**eval:** *ism-i masdar* [Ar.] Tevekkellik, inanç, ina:m, haray.
- ‘**ahd:** [Ar.] 1. Bir i:şi tanamağ, saklamağ, ğo:ramağ, vefa: etmek, övit bermek, veşyet etmek, ıkra:r, va’de, i:ma:n, kase:m, ant, ‘ahu:d cem’. 2. Zama:n, ru:zga:r cıva:nlık ma’nıda ‘**ahd besten:** (=aht kardan) Şart na:ma ba:ğlamağ, şart etmek.
- ‘**ohde:** [Ar.] Zama:natlık, şart na:ma kefi:llik, ta:va:n, ğara:mat, hötdelik.
- ‘**ohde-dār:** *sıf.* Ğara:matı boynuna alan, ğara:matkeş, hötdelenmek, boyun alma.
- ‘**iyāb:** [Ar.] Cem’-i ‘iybe, ğa:yış zenbil.
- ‘**iyāb:** *is.* [Ar.] Ğursağlar, yürékler.

‘**ayyāb**: *sıf.* [Ar.] Ğatı ‘ayb edici, ‘ayıblayan.

‘**ayādat**: *masdar* [Ar.] (=ayādat) Marı:ž görmä:ğe gitmek, na:hoş so:ramak, na:sağın yağdaynı so:ramak.

‘**ayyār**: 1. Mekir, hayyar, hi:lekā:r, 2. Ta:lañcı, yo:l uryan, 3. Serkezdan, sallah, alıp yolup baryan, başağay.

‘**ayār**: *masdar* [Ar.] Derñemek, sı:namak, terezi ve ölçek bilen ı:zına yetmek.

‘**ayyāş**: *sıf.* [Ar.] Ğatı ‘işret sürici, hoş geçirici

497

hoşlığın ve ‘ayşın ı:zında bolan a:dam, şa:dyan, ĥadden aša: ‘ayşın ı:zında gezyän.

‘**ayāl**: [Ar.] Zena:ne, ĥatın, heley ve ehli öyde:kiler, öyde bolanlar, oğlan uşak maşğala, şol öyden damaklanyanlar, cem‘-i ‘ıya:l.

‘**ayyāl**: *sıf.* [Ar.] Menlikli, naz poz bile yörimek.

‘**ayāl-vār**: *sıf.* ‘Aya:l oğlan uşaklı, çörék iyäni köp bolan.

‘**eyān**: *masdar* [Ar.] Göz bile görmeklik, anıklık, açıklık a:ydiñlik, ä:şkā:r bolan.

‘**eyb**: [Ar.] Telekelik, pi:slik, müyn, ku:s, noğsa:n, şikes, yetmezcilik, günäh ‘uyyu:b cem‘.

‘**eyb-cu**: *sıf.* [Far.-Ar.] ‘Ayıb yapıcı, ‘ayıb tapıb ä:şkā:r edici.

‘**Ëyb-nāk**: [Ar.] ‘Ayıblı, şikesli, günähli.

‘**eyd**: [Ar.] Ceşen, toy, şa:dııklı gün, bayram, ıyd.

‘**eyd-gāh**: *ism-i mürekkebe* Bayram edilyän yer, bayram vağtı, bayramçılık geçirilyän ca:y, ‘ıyd oqalyan yer.

‘**ays’**: *masdar* [Ar.] 1. Ya:şamak, ya:şayış, 2. Keyp, lezzet, ‘ışrat, ra:ĥat durmuş ma‘na:dalarda.

‘**ayn**: [Ar.] 1. Göz, göreç, a‘yın ve ‘uyu:n ve a‘ya:n cem‘, 2. Çeşme ve bulağ ma‘na:da, 3. Ĥod, edil, ö:zi, ‘ayn ö:zi diydiği.

‘**ayd-ol-bāқи**: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Ab-ı ĥaya:t, di:rilik suvı.

‘**ayn-olyaqın**: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Doğrulığı ĥaқи:kı anıq bolan, her bir za:diñ ĥaқи:kı bardığını göz bile görmek; taşavvuf adalğasında ikinci anıklıqdır; tarı:katçı içği:n şafa:sı bilen caha:nıñ dürli sırlarını keşf etmek bilen na:’il bolyar, maқşada yetyär.

‘**oyub**: [Ar.] Cem‘-i ayb, ayıplar, kemçilikler.

ع

498

ğe: ‘Arab eli:pbiyniñ yiğrim ikinci ĥarfi, ebced ĥasa:bında (1000).

ğā’eb: *sıf.* [Ar.] Görinmeyän, yitik, yeten, başğa yerde bolan, ĥa:zır dā:l, a:ramızda bolmadıq.

ġā'ele: *is.* [Ar.] Şer, fesa:d, kı:nçılık, ġavġa, bolaġay, helä:klik, aza:r, afet, alada.

ġāber: *sıf.* [Ar.] Yoricı ve geçici, ba:kı, ı:zda ġalan.

ġār: [Ar.] Oyıķ yer veya: da:ġda bolan kövāk, ġavaķ yer.

ġār: *is.* [Ar.] Aġacıñ bir görnüşi.

ġārat: *masdar* [Ar.] (=ġāret) 1. Ta:lañçılık, basıb alıcılık, 2. Farsçada: Ta:lan diyip-de aydılyar, ġa:ra:t cem'.

ġārat-gar: [Ar.] Ta:lañçılık édyän, çapa:vılçılık édyän a:dam.

ġarç: *is.* Mey, şara:b, içġi, i:r erti:r içilyän içġi.

499

ġārs: *ism-i fa'il* [Ar.] Naha:l ekici, ba:ġ aġaç ekici.

ġāz: Ġadı:mķı i:ñ kiçi birlik pulı, pul birliġi.

ġāz: *is.* Yama dilik, yırtık, ayrık.

ġāz: *is.* Ġa:z, uçucı meyda:n ve a:vı ġuşı, ördekden ulı.

ġāz-sorġ: Ġızıl ġa:z.

ġāz-sorġ-pā: *is.* Ġızıl ayak ġa:z.

ġāz-galang: *is.* Ġama burun.

ġāzi: *ism-i fa'il* [Ar.] Tela:şġir, söveşceñ, di:n uğurda düşma:n bile uruş edyän.

ġāseķ: *ism-i fa'il* [Ar.] 1. Ġarañķı gi:ce 2. Ġara yılan, 3. A:y.

ġāş(ş) : *sıf.* [Far.-Ar.] A:damları a:ldayan, ġaşa:ş cem'.

ġāş: *sıf.* 'A:şık, birini söyyän, 'aklı yitene, zih:i:nsiz diyip-de aydılyar.

ġāseb: *ism-i fa'il* [Ar.] Güyç zo:r bilen biriniñ ma:lını basıb alan, biriniñ ma:lını zo:r edip elinden alyan, biriniñ za:dını zo:rlık bilen elindän alyan a:dam.

ġāfes: *is.* Şaġal burun.

ġāfel: *sıf.* [Far.-Ar.] Ĥabarsız, duyda:nsız, ġabarsız ġalma, unutcañ, i:şde yaltamb ġaflat édyän, ġabarsız ġalyan, unudyan.

ġāfel-gir: *sıf.* [Ar.-Far.] Duyda:nsız tutma, ġabarsız alma, birinä birden ġabarsız dofilma.

ġāfele: *ism-i mürekkebe* Kerva:n, yo:laġçılar toparı.

ġāmaz: *sıf.* [Ar.] Erbet yer, möhüm çetin i:ş, sırlı ve düşünmesi kı:n söz, ġava:mız cem'.

ġāv: *is.* Ga:v, sıġır, niga: ga:v, sıġır.

ġāv: *is.* Ma:l a:ġılı, ġoyunıñ yataķ ca:yı, da:ġıñ ġavaġında ġoyunlara becerlen yataķ ca:y.

ġāyeb: *sıf.* Ĥa:zır dā:l, yo:ķ a:dam yitirim bolan.

ġāyat: *is.* [Ar.] (ġāyat) Soñ, añrı baş, ġasa:bsız, a:hırı,

i:ñ soñkı, añrı çäği.

ġobār: *is* [Ar.] Çañ, tozan, to:t.

ġobār-ālud: *sıf.* [Ar.-Far.] (ġobār-ālude) To:t tozana ġarılan, çañ tozana bulaşan.

ġabāz: *is.* (=ġabāze) Çopan tayağı.

ġabas: *is.* [Ar.] Ğarañkılık, ilki ağşam, külüñ rengi ya:lı.

ġabġab: *is.* [Ar.] Boyun aşa:ğınıñ eti, eñek aşa:ğınıñ eti, saġak, alķım.

ġaddār: [Ar.] Ğatı ħa:'in, vefa:sız, 'ahdi yalan, rehimsiz.

ġadaġan: *is.* [Türk] (=kadaġan) Türki sözünden, niġtama ve ġıssaġlı men' etme,
ġadaġan kardan: Ğadaġan etmek, niġtamak, saklanmak.

ġodde: *is.* Māz.

ġadir: *is.* [Ar.] Go:l, suv yataķ, ġurriķ.

ġazā-ye-sag: Yal, itiñ iymiti.

ġarābat: *masdar* [Ar.] Ğara:beten, 1. Daş bolmak, daşlık yu:rtdan daş bolmak, daş düşmek 2. Bellisiz ve tavlı bolmak ma'nıda, 3. Zehinden daş bolmak.

ġarāş: *is.* [Ar.] 1. Dırmama, ya:ra:nı dırma:nıb biri birine yetmek, 2. Ğahar ġazab ve ġayġı diyip-de aydılpdır.

ġarāmat: *is.* [Ar.] (=ġarāmat) 1. Ta:va:n, 2. Zıya:n, zarar ve berilmeli zarar bolan za:t.

ġarb: *masdar* [Ar.] Gizlenmek, gözden yitmek, daş düşmek, ġün batar, ve ġün ya:şar tarafı, batı aşa:ķ tarafı, ġün batar tarafı.

ġarab: *is.* [Ar.] Mi:ve getirmeyän, mi:vesiz ağaç, ağaç, espidar, bi:d ağacı ya:lı.

ġarab: *is.* [Ar.] Altın, kümüş, şara:b, içġi içelyän ġa:p.

ġarbāl: *is.* [Ar.] Ğalbır, ulı elek.

ġorbat: *masdar* [Ar.] (=ġorbat) Uzaķlık, uzaķlaşma, ya:dıyu:rt.

ġerti: *sıf.* Ya:ş cıva:n a:damlara sövinç, 'aya:llara teleke ve erbet sövinç, aķmak, boş kelle.

ġor-zadan: *masdar* [Ar.] A:ldamak, 'aya:lı veya: ġı:zı a:ldap özi:ñ bilen i:ş erbet etmek üçin ekitmek.

ġor-zadan: *masdar* Ğorġor etmek, dil aşa:ğından ġahar bilen ġatı gep aytmak, ġatı kâ:yimek, zeyrénmek, ġaharlanmak.

ġars: *is* Ğahar, ġazab, erbet ġılık.

ġars: *masdar* [Ar.] Ekmek, naha:l ekmek, ya:ş ağaç oturtmak.

ġars: Ağaç ekmek, ekilen ağaç.

ġorreş: *ism-i masdar* Harlamak, yırtıcı ġayva:nlarıñ harlamağı.

ğaraz: *masdar* [Ar.] 1. Arzuvlu bolmak, hevesceñ bolmak, 2. Kâsd, ha:cat, ta:r:p, belgi, 3. Farsca duşma:nlık ve kâsd ve ira:da ma'nıda.

ğark: *masdar* [Ar.] Farsça suva ğaçıp boğulmak, suvda hafâ bolmak, suvda boğulib ölmek, suva çümib hela:k bolmak.

ğargâb: *ism-i mürekke* [Far.-Ar.] Burĝan, girdab, suvda boğulip ölmek, ğark bolmak.

ğorub: *masdar* [Ar.] Yitmek, daş düşmek, daşlaşmak, aşa:ĝlamak, ĝün, a:y veya: yıldızıñ yaşmaĝı.

ğorur: *masdar* [Ar.] 1. A:ldamak, beyhu:de birini umı:dli etmek, tama:lı etmek, ba:tıl ve pu:ç za:da tama:ki:n etmek, 2. Farsça tekebbirlik ve ö:züñi ulı tutmaqlık, menlik ma'nıda.

ğarur: *sıf.* [Ar.] A:ldama:ĝa sebep bolan, a:ldaycı, dünyadan kina:ye.

ğaror: *is.* [Ar.] Ğarĝara edilyân suvık derma:n, ulusılık.

ğorur-âmir: *sıf.* [Ar.] Ğuru:ra yuĝurlan, menliĝe ĝarılan.

ğorr-o-land: Izkılık, inirdi.

ğarib: *sıf.* [Ar.] 1. Daş, daş düşmek, va:ından cıda: düşen, ya:da düşen, ö:z diya:rından daşlaşan, keseki, 2. Her za:dıñ ta:ze ve ĝeñ enayısı cem' ĝureba:.

ğaribe: Keseki, na:taniş, del,

502

ya:d.

ğarize: *is.* [Ar.] Döreyiş ve doĝuş, tabi:'at, ĝılık, övrenişik, ha:şiyet, boluş, ĝara:'iz cem'. **ğarizi:** Ğari:ze deĝişli, **ğarize-i cinsi:** Yaқы:nlaşmak üsti bilen şehvetiñ söndirib nesil döretme.

ğazât: *ism-i masdar* [Ar.] (= ĝazât) Uruş, söves, di:n duşma:nları bilen sövés etmek, ĝazava:t cem'; Farsça ĝaza: diyilyär.

ğazâl: *is.* [Ar.] Örän eĝrici, bükücü, țana:b yüp satıcı.

ğazl: *masdar* [Ar.] 1. Eĝirmek, yuñ ya: pamık ya:lı za:dı 2. Bükülen, eĝirlen ve țana:b ma'nıda.

Ğazal: *masdar* [Ar.] 1. Gürrüñ etmek, 'aya:llar bilen oynaşmak ve söyüşmek, 2. 'Aya:llar haĝda söz aytmaq, 'aşkı ĝoşĝı aytmaq, söyĝi haĝda yazılan ĝoşĝını aytmaq, diymek.

ğazal-iyât: Farsça cem'-i ĝazal ma'nıda, ĝazallar.

ğesâl: [Ar.] Ba:balı, ĝusl etdirici, öli yuvyan, mordeşu:r.

ğasl: *is.* [Ar.] *masdar* Enda:m yuvmak suva düşmek, şer'i dustu:rı bilen enda:mıñı yu:maq.

ğesl: *is.* [Ar.] Enda:mıñı ya: başĝa za:dı onuñ bilen yuvıyan narsa.

ğaş: *is.* Hu:şsızlık, na:saĝlık sebebli, ağır yağdaya düşmek, ışĝsız yağdaysız ö:zinden gidip yıkılmak. **ğaş kardan:** Tutĝayı tutmak, ö:züñden gitmek.

ğaş: *is.* Bi:hu:şlık, hu:şdan giden.

ğaş: *masdar* [Ar.] Yürekdä:kini tersine ä:şkär etmek, hıya:nat etmek.

ğasb: *masdar* [Ar.] Biriniñ ma:lını zo:r etmek, na:ra:zıcılık bilen basıp alıp eye bolmaq, zo:r bilen basıp almaq.

ğosse: *is.* [Ar.] (=ğossat) Tuğa:tlıq, ğayğı ve ğam.

ğazab: *masdar* [Ar.] Ğaharıñ

503

getirmek, ğaharlanmaq, ğaharcañ, ğaharcañlıq etmek.

ğazeb: *sıf.* [Ar.] Ğaharcañ, ğaharlı.

ğazab-ālud: *sıf.* [Far.-Ar.] Ğazaba yuğurlan, ğahara yuğurlan, ğaharcañlıq.

ğozruf: *is.* [Ar.] Gemircek, balığıñ gemirceği, balığıñ kitirdevük yeri.

ğazanfar: *is.* [Ar.] Yolbars, yırtıcı bars, i:ri dayav a:dam.

ğaffār: *sıf.* [Ar.] Kābı:lañ a:dı ve ‘Arab kabi:lesiniñ atası.

ğafār: *sıf.* [Ar.] Köp bağışlayıcı, günā:nı geçici, Huda:y te‘a:lanıñ sıfa:tından.

ğafār: *sıf.* [Ar.] Ğatı bağışlayıcı, günāhni örtici, günāhni örtücü, Huda:y te‘a:lanıñ sıfatlarınıñ biri.

ğafāri: Ğafa:r kabi:lesine ba:ğlı bolan.

ğofor: *masdar* [Ar.] Günāhni örtücü, günāhden geçici.

ğafur: *sıf.* [Ar.] Ğatı bağışlayıcı, günāhni bağışlayıcı, Huda:y te‘a:lanıñ sıfatlarından biri.

ğel(I): *is.* [Ar.] Tutğay, bulaşıklıq, öyke, ki:ne.

ğal(I): *masdar* [Ar.] Biriniñ elini boynuna ba:ğlamak, yüb ve ba:ğı biriniñ boynuna el ayağına oramaq, göyelimek.

ğell: [Ar.] Tok, boyun ba:ğı, tustağlarıñ ya‘nı zında:nılarıñ eline ayağına dañılyan demir zinciri, ağla:l ve ğulu:l cem‘.

ğelāb: *masdar* [Ar.] Üstün çıkmak, birine üstün gelmek, eli üstünlük.

ğallāt: [Ar.] (=ğallāt) Cem‘-i ğalla, arpa buğday, tüvi, cöven, zi:re ya:lı, dā:ne dā:neli ekin.

ğallāç: *sıf.* Za:dsız, yo:ğsul.

ğlāf: *is.* [Ar.] Daş ğa:b, ğama ve

504

ğılıç ya:lı savıq yarağlarıñ ğa:bı, ğı:nı, ğı:n.

ğelāl: [Ar.] Cem‘-i ğalla, arpa, buğday.

ğolām: *is.* [Ar.] 1. Yetğincek, oğlan ya:ş yiğit, yiğitliğe yetmedik oğlan, 2. Farsça berde, bende ğul ve nöker ma‘nıda.

ğalabe: *masdar* [Ar.] Yeñiş yapmaq, üstün çıkmak, yeñmek, yeñiş ğazanmaq. **ğalebe kardan:** Birine üstün çıkmak, duşma:nı yeñmek.

ğaltān: *sıf.* Beylak şeylak ağmaq, toğalanmaq, ağınma.

ġaltak: *is.* Ĥamı:r oġlavı.

ġaltıdan: *masdar* Toġalanmaq, aġınmaq, aġnamaq, tiġirlänmäk, sürüşmek.

ġalat: *masdar* [Ar.] 1. Seva:b i:şi tanılmazlık, 2. Yalrışmaq, ĥata: etmek, ĥatde ĥasa:bda veya: yazmaqda yanlış, nä:doġrı, ĥata:, cem´ aġla:t.

ġalat-andaz: *sıf.* [Ar.-Far.] Yalrışdırıcı, yalrışdırıyan, a:ldavçılık, yalrışlıġa salma.

ġalat-name: *ism-i mürekkebe* [Ar.-Far] Kita:bıñ ġalatlarını çap edip kita:bıñ a:hrına ġoyulmaq, sonuñ yüzünden onuñ ġala:tlarını düzedilyar; kita:bıñ ġala:tlarını ya´nı yalrışlarını düzeltmek üç:i:n ġalatna:ma adında çap edip kita:bıñ a:hrında ġoyulmaq.

ġelġelak: *is.* Ġıcıġlanma, a:damıñ bövrüne ġöldürmek üç:i:n dürtülme.

ġalmān: [Ar.] Cem´-i ġula:m, ġula:mlar, ġullar, ġula:m oġlanlar.

ġalul: *sıf.* [Ar.] Ĥa:´in, dönek.

ġolul: Cem´-i ġul, boyun tu:ġ, boyun ba:ġı.

ġalle: *is.* [Ar.] Girdeci arpa buġday, ĥa:şıl, ġula:l ve ġalla:t cem´i.

ġelle-ĥız: *sıf.* [Ar.-Far.] Ġalla köp önderyan, ö:nüm köp beryān yer.

ġaliz: *sıf.* [Ar.] Soġaşık,

505

ġalıñ, ö:zli, i:ri ġatı, ġoyı, suvıġ dā:l, ġalla:z cem´.

ġalil: *is.* [Ar.] Ki:ne, duşma:nlık, söyġe: ġatı su:san, ´aşġ ve söyġi a:vısı, iç a:vısı.

ġalil: *sıf.* [Ar.] Ġatı suvsan, ġatı suvsurġan a:dam.

ġam: *masdar* [Ar.] Ġayġılı, ġam, tuġa:t, ġayġı, hepbet, ġuşşa, ġumu:m cem´.

ġammāz: [Ar.] Cem´-i ġamze, kı:nçılıġlar, ġatılıġlar, ġammaz ve ġumuz cem´.

ġammāz: *sıf.* [Ar.] Ġatı şuġul, gepçi, sırrı fa:ş édyān, göz ga:ş ġaġyan, toġuma ti:ci ġayb keş, şuġul, a:dam.

ġam-ĥāne: *ism-i mürekkebe* Ġam öyi, köp ġayġılı öy, tuġa:tlı, ġuşşalı.

ġam-ĥār: *sıf.* Ġamı iyyān, ġam iyci, ġayġıçıl, ya:r, mährıba:n.

ġam-ĥār: *sıf.* Ġam ġuşşa iyān, tuġa:tlı.

ġam-zade: *sıf.* [Ar.-Far.] Ġayġılı ġam basan, ġamı artdırıcı, ġamlı.

ġamze: *is.* [Ar.] Göz ġa:ş bilen üm ġaġmaq, kereşme nazlı baġmaq, naz, nä:zirġemek, naz bilen göz ġa:ş, yañak.

ġam-keş: *sıf.* [Ar.] Ġam ĥo:r, ġayġılı, ġamlı.

ġam-gosār: *sıf.* Ya:r do:st, sırdaş, ġanĥo:r, mährıba:n, ı:zınıñ ġayġısını édyān.

ġam-ġaşte: *sıf.* Ġamlı, ġayġılı.

ġam-ġin: *sıf.* [Ar.-Far.] ´Emeli:, ġayġılı, ġuşşalı, tuġa:tlı bolan.

ġam-nāk: *sıf.* Ġamlı, ġayġılı, ġuşşalı, soluġ.

ġenā: *is.* [Ar.] Ĥoş a:va:z, ġavı aydımcı, ġavı hiññildi.

ġannā: *sıf.* [Ar.] Mü'enneş-i aġan, ġatı otlı aġaçlı a:ba:d ve ter çemenli göklik yer.
ġanā': *masdar* [Ar.] Ġatı ba:yımaġ,

506

ġatı ġurbılı bolmaġ, ma:ta:çsızlık.

ġanā'em: [Ar.] Cem'-i ġanı:mat, uruşda zo:r bilen duşma:ndan alınan za:dılar, olcalar.

ġannam: *sıf.* [Ar.] Köp ġoyunlu a:dam, çopan.

ġannam: *sıf.* [Ar.] Köp olca eline düşen a:dam.

ġance: *is.* Naz, göz ġa:ş kaġma.

ġonçe: *is.* Ġonça, açılmadıġ gül çiçek.

ġonçe-dahān: *sıf.* Kina:ye-i ma'şuġdan: Avadan görnükli aġzı edil ġülüñ ġonçası ya:lı bolan.

ġani(y): *masdar* [Ar.] Ba:y bolmaġ, pullanmaġ, ġurplı, ma:ta:çsızlık, ba:yılıġ.

ġenā: *sıf.* [Ar.] Pullı, ma:llı, ġaralı, ma:tā:ç bolmadıġ.

ġanim: *is.* [Ar.] 1. Uruşda duşma:ndan üstün çıkıp alınıyan za:t, 2. Farsça duşma:n ma'nıda.

ġanimat: *is.* [Ar.] Zo:r bilen duşma:ndan alınan za:tlar, yaġıdan alınıyan olça.

ġavvās: *sıf.* [Ar.] Yüzici, derya:dan şedef mercan çıkarmaġ üçü:n suvda yüzyan, suvıñ aşa:ġından za:t alıp çıkaryan a:dam, deñizde çümip merva:rid çıkaryan a:dam.

ġovvās: [Ar.] Cem'-i ġa'iz; ġuva:slar, yüzüciler.

ġovs: *masdar* [Ar.] Ya:rı bermek, kömek bermek, biriniñ da:dına yetişmek.

ġurbāġe: Ġurba:ġa.

ġuri: Demkeş, dekmeç.

ġavġā: *is.* [Ar.] Ġı:kılıġ, cencel, bi:derek ġık çık édyān a:dam, uruş söveş.

ġul: *is.* [Ar.] Döv, ertekilerde ġelşiksiz boyı uzı:n ca:nlı ägirt ulı ġelşiksiz ca:nda:r, aġval ve ġi:la:n cem'.

ġul: *is.* 1. Aġıl, ġoyun ve sığır ya:lı ma:lıñ yataġı 2. Çölde da:ġda becerilyan ma:l ca:yı.

507

ġul-pikar: *sıf.* [Ar.-Far.] Ġul ya:lı, heykelli, edellek, dayav, ġula meñzeş.

ġıyāb: *masdar* [Ar.] Gizlenmek, yitmek, gözden yitmek, daşlaşmaġ, ġa:yıb bolmaġ.

ġayyab: [Ar.] Cem'-i ġayb, ġa:yıb bolmaġ, yitmek.

ġyās: *is.* [Ar.] Da:da yetyān, da:da yetici, Ĥuda:y te'a:lanıñ a:dlarınıñ biri.

ġayb: *masdar* [Ar.] Ġa:yıb bolmaġ, yitmek, daşlaşmaġ.

ġibat: *masdar* [Ar.] Ġa:yıb bolmaġ, gizlenmek, gözden yitmek, yitirim bolmaġ.

ġeybat: *masdar* [Ar.] Biriniñ ı:zından yamanlamaġ, biriniñ ı:zından ayıbını aytmaġ.

ğeyb-gu: *sıf.* [Ar.] Ğa:yıbdan habar beryän, ğabatdaki za:dı aydyan, gizli:n sırdan söz aytmaq.

geyr: *is.* [Ar.] 1. Meğer, ayrı, başğa, beyleki. 2. Keseki, bi:gane, ağya:r cem'.

ğeyrat: *masdar* [Ar.] 1. Gö:ri:blik etmek, ğayrat daşten 2. Na:mıslılıq, ğayra:tlılıq, 'a:r, co:ma:rdlıq, ta'aşşibkeş.

ğeyrat-mand: *sıf.* [Ar.-Far.] Ğayra:tlı, na:mıslı.

ğayl: *masdar* [Ar.] Gövräli 'aya:lıñ ça:ğa süyt bermeği.

ğayl: *is.* [Ar.] Semiz, etli ğa:nlı dayav oğul, ağya:l cem'.

ğayur: *sıf.* [Ar.] Ğayra:tlı, 'a:rlı, ğucurlı, na:mıslı, mürüvvetli.

ف

508

fe: 'Arab eli:bbiniñ yiğrim üçüncü ğarfi, ebced ğasa:bından (80).

fä'de: *is.* [Ar.] Peyda:, nep, behre, a:damıñ ma:lidan ya: 'ılımdan alyan neticesi, feva:'id cem'.

fa'eğ: *ism-i fa'il* [Ar.] (=fayda) Artıq gelen, bir i:şe üstemlik; **fa'eğ-āmadan:** Yeñmek.

fabrik: *is.* [Ar.] Karha:na, i:ş ca:yı, zavod, çığ ma:lları maşın bile i:şläb beceryän şana:'at karha:nası.

fāteh: *ism-i fa'il* [Ar.] Yeñen, açan, açıcı, yeñici, biri bir za:dı açsın veya: bir yu:rdı urşıb almak ve yeñmek; **fāteh şodan:** Duşma:nı yeñmek, basıb alıcı.

fātehe: *ism-i fa'il* Mü'enneş-i fa:teğ, başlangıç i:ş, feva:tiğ cem'.

fātehe ğovandan: Muşi:betde yasda merħu:m üçi:n Ğur-an oqı:p ruħını

509

şa:d etmek, Elħamd su:resini oqımaq.

fācer: *ism-i fa'il* [Ar.] Günāhkā:r, 'a:şı zina:kā:r, ulı günāhkā:r, fecca:r ve fecere cem'.

fāce'e: *is.* [Ar.] (=fāce'et) Ulı muşi:bet, bolmaz i:ş, başa düşen, ğayğılı ğamlı yağday, ağır bela:, pa:çığa.

fāheş: *sıf.* [Ar.] Pi:s, açık, ğadden geçen, çenden çıkan za:t, her bir erbet yağdayıñ ğadden çıqmağı, ğadden a:şa bolmağı.

fāheşe: *sıf.* [Ar.] Mü'enneş-i fa:hiş, erbet fa:hiş, erbet 'aya:l, künti 'aya:l, zina:kā:r.

fātehe: *is.* Meyda:n ğuşıñ bir ğörnüşü, ğa:l kepder, dā:lice kepder.

fāhte-talāyi: Altın hok hok.

fāher: *ism-i fa'il* [Ar.] Fağr edici, buysanıç ğuvanç, nāzlenme, her za:dıñ ö:zi ya:lıdan yokar derece bolan, ö:züne meñzeşden belendde, yokarda bolan.

fārs: *is.* Pars, Eyran dili.

fārsi: *sıf.* Parsa ba:ğlı bolan, Eyranlı, Eyranıñ dili, Eyrana değişli.

411

fāreğ: *ism-i fa' il* [Ar.] İ:şden dınan, a:su:da bolan, dı:nç, a:ram, i:şden el çekib dı:nç bolan.

fāreğ-ol-tahsil: *sıf.* Oқuvnı bir uğırda ğutarıp soñlan, Farsçada hem şu ma'nda gelyār.

fāroқ: *sıf.* [Ar.] Haқı na:haқı sayğaryan, doĝrı na:doĝrımnıñ tefa:vetini saylayan, 'Arm Bin Haтта:bnıñ laқamı.

fāryāb: *is.* Su:lı yer, suv bilen suvarılyan ekerançlıқ.

fāstoni: *is.* Rus sözi, yūñ ya: naħ parçadan, köplenç ondan geyim calvar tikmek üci:n ulanılyar.

fāsed: *sıf.* [Ar.] Porsan, islānen, za:ya, ħara:blanan, bozulan.

510

fāsek: *ism-i fa' il* [Ar.] 1. Günāhkā:r, 'a:şı, ya:zıqlı, doĝrı yo:ldan daş düşen, yo:lunı a:zaşan.

fāş: *sıf.* Ā:şkā:r, açıq, a:ydıñ, 2. Yayrab yatan, pıtrañ, yayra:n, ca:y etmek, 3. Muniñ aşlı fa:ş a:dı fa:'il, köki feşev 'Arabçadır.

fāşism: *is.* [Fr.] Faşism yolında bolan.

fāsele: *ism-i fa' il* [Ar.] Mü'enneş-i fa:şıl, iki za:dıñ a:ra ölçeĝi iki za:dıñ bir birinden a:ra daşlıĝı, a:ralıq, a:ra kesme.

fāzel: *ism-i fa' il* [Ar.] 1. Artıqmaçlıq, köplük, 2. 'Ilım-ı kema:ldede beyläkilerdān tefa:vetli yoқar derecede bolan, 'a:lım, uқı:plı, fażıl eyesi, fazi:let ve fużela: cem'.

fazel-āb: *ism-i mürekkebe* [Ar.-Far.] Aқar suvıñ çaydan artıqmaç bolup daşara gidyān biderek suvı, ħama:mdan destsuyıdan dökülüb ğuya: gidyān artıq suv.

fāteme: *is. veya sıf.* [Ar.] 1. Oĝlını süyddden kesen 'aya:l, 2. Ĥazret-i Resu:lnıñ ĝı:zınıñ a:dı. Fa:ţımatü'l-Zehra: (bi:bi Patma).

fātemi: Ĥazret-i Fa:ţımatü'l-Zehra: ba:ĝlı bolan, Ĥazret-i Fa:ţımanıñ evla:dları.

fā'el: *ism-i fa' il* [Ar.] 'Emel edici, edici, birine yetirici, i:şi enca:m beren a:dam, i:ş bitiren, eye.

fāked: *ism-i fa' il* [Ar.] Yitiren, yitirici, za:dıñ veya: birini elden berici, ā:rini veya: oĝlanlarını elden beren 'aya:l.

fāktor: *is.* [Fr.] Satılan za:dıñ ħasa:bı, şu:ret ħasa:bı, satan za:dıñ şu:reti, espisiĝi.

fāl: *is.* Tali', fa:l, baħt, ıqba:l, öñden görücilik.

fāl: *is.* Bir za:dıñ az bö:leĝi, dört ya: baş sa:nı ħavz.

fāmil: *is.* [Fr.] İçeri maşĝala, doĝan ĝarındaş, ilen çalan, ti:re,

511

ţayfa.

fāntezi: *is.* [Fr.] Ĥaya:l, ĝorqı, höves, şa:dlıq, bezeĝ, avadanlıq, avadan za:tlar, ziynetli za:tlar.

fāntom: *is.* [Fr.] Ĥaya:l, ħaya:llı şu:rat, ĝorqılı tā:rde.

- fānus:** Yunani sözüden: Panar ca:yı, lampa ya:lı çıra, panar çıra ca:yı.
- fāni:** *ism-i fa'il* [Ar.] Yalan dünyä, soñsız dünyä, hemi:şelik bolmadık dünyä, fa:nı, ba:kı bolmadık dünyä, ğaydılmalı dünyä, geçmeli dünyä.
- fe'odāl:** *is. veya sıf.* [Fr.] Köp ra'ıyyetli, tayha:nlı ve köp mülkli a:dam ve şol ra'ıyyet müselleţ ve hökümzanlık édyän a:dam.
- fattāh:** *sıf.* [Ar.] 1. Köp açıcı, i:ş açıcı, yardım berici, 2. Hā:kim, emi:n.
- fetādan:** *masdar* Efta:den, yıķılmaķ.
- fath:** *masdar* [Ar.] Açmaķ, yeñiş ğazanmaķ, üstün çıķmaķ.
- fathe:** *is.* [Ar.] Belği hareketi, harfıñ üstünde ğoyulyan 'alamat, belği, zeber.
- fetrat:** *is.* [Ar.] (=fetraten) Sustlık, ıza: ğalan, 'aci:z, yaramaz.
- fetne:** *masdar* [Ar.] 1. Sı:namaķ, 2. Gümrah etmek, 'aza:b, miñnet, 3. Na:sağlık, ş. Ağız alalık, bulağaylık, di:va:nalık, petne, i:l a:rasına ağız alalık salma.
- fetne-angiz:** *sıf.* [Ar.-Far.] Bozğaķçı, baş pozarlık édyän, şerçi, ağız alardyan, bozuķlığı turuzyan.
- fotuh:** Yeñişler, açılışlar.
- fotuhāt:** *is.* [Ar.] Uruşda ö:zine geçirilen şehirler, urşup alınan şehirler, basıp alınan yerler.
- fetile:** *is.* [Ar.] Fetile, pelte naħı, nevardan ya: pamıķdan nefti çırağlara yaķmaķ üç:iñ ğoyulyan narse, feta:'il fiti:la:t cem'.

512

- fecār:** *masdar* [Ar.] Zına: i:ş etmek, fişķ u fucu:rılık etmek.
- fecār:** *is.* [Ar. Gi:ñ yo:llar, iki dağıñ a:rası.
- facr:** *is.* [Ar.] Dañ, seher vağtı, dañıñ a:ğaran vağtı, dañ atıb cihan yayılan, vağtı gi:cāñ soñı.
- focur:** *masdar* [Ar.] 1. Günäh etmek, zına: etmek, yalan a:ldamaķ, haķdan yüz dö:ndermek, haķdan boyun tavlamaķ, günähkä:rlik, 2. Farsça fişķ ya'nı Hıdayıñ ferma:nından çıķan ma'nıda.
- faci':** *sıf.* Derdli, 'Arabça oña fa:cı' deyib aydılyar ya'nı derd getirici, muşi:bet, pa:cığalı.
- fahāş:** *sıf.* [Ar.] Ağzı pa:yış, dili avı, ağzı hafa.
- fahāş:** *is.* [Ar. Ulı günäh, ğatı teleke i:ş, zına:.
- fahār:** *masdar* [Ar.] Buysanmaķ, ğuvanmaķ, ışanmaķda deñlik etnek.
- fahır:** *masdar* [Ar.] Ğuvanmaķ, buysanmaķ, ışanmaķ, poz etmek.
- fahım:** *sıf.* [Ar.] Ulı, beyik ulılık, belend derecelik.
- fadākār:** *sıf.* Fedā: edici, ma:lını ca:nını biriniñ yo:lına fedā: édyän. **fadākārı:** Fedā: etmeklik, fedā: edicilik, ca:nı:pkeş.

fedrāsiyon: *is.* [Fr.] Köp yu:rtlarıñ birleşigi, nā:çe ista:nıñ birleşigi, vıla:ya:tleriñ birleşmesi, nā:çe bö:lek cema:‘atin birleşmesi, beden terbiyāniñ (verzeşiñ) bir görnişini dolandıryan (eda:re édyān) gurama meselem: Futbol fedarasyonu, güreş federasyonu.

federal: *sıf.* [Fr.] Eya:latıñ birleşigine değişli bolan birleşik, devletleriñ birleşigine ba:ęlı bolan.

fadye: *is.* [Ar.] Ca:n satın almağ üç:i:n beriyān ma:l, esirleriñ a:zad bolmağ üç:i:n berilyān za:dı; fitya:t, salğıt.

513

farāvarde: *ism-i mef‘ul* Tayya:rılanan, ele gelen önim, zıra:‘at ekerançılığ uğırda ele gelen önim.

farā‘z: [Ar.] Cem‘-i farı:za, farzlar.

forat: Deñiz, derya: süyci durı su:, ‘Irakda Suriyede bolan şaş a:dında aşar su:.

farāh: *sıf.* Gi:ñ i:nli, yayrab yatan, gi:ñlik yer.

farāh: *sıf.* Cem‘-i ferh, çuyçe ma‘nıda.

farār: *masdar* [Ar.] Ğaçmağ, Ğaçış, Ğorķıb yöretib gitmek, ũrķib gitmek.

farrār: *masdar* [Ar.] 1. Köp Ğaçakçı, basım Ğaçyan a:dam, ti:zlikde, çalt Ğaçma, 2. Şeymi a:dalğasında böveğ bolup çıkıyan za:t, basım böveğe övirilyān cisim, çalasım başar bolyan.

farāri dādan: *masdar* Ğaçırmağ, ũrkizmek.

faraz: *is.* Yoķarı, ũst, beyiklik.

ferāsat: *masdar* [Ar.] Fera:set, 1. Düşünce, fehm, bir za:dıñ daş görnişine ser edib içki gizli:n yağdayna düşünmek, 2. Da:nalığ, bilimlilik, ‘aķılılık, zi:reklilik. ‘ilm-i ferāsat: A:damlarıñ yüz keşbine ve Ğıyafesine ve aħla:kına ve ya:şayışına ve içki yağdayına ser edib bilyān ‘ılım.

farāsat: *masdar* [Ar.] Aş çapmağ ve aş tanı:mağda ökte mahir bolan, seyis.

ferāř: *sıf.* Yorğan düşek düşeyān, düşek yazyan; Farsça: şaşıd ve şaş yetirici ma‘nıda.

farāř: *is.* [Ar.] Ğu:ra:n la:y, palçık.

farā‘ane: [Ar.] (farā‘anet) Cem‘-i fire‘avn, fae‘avnlar, sütemkārler.

farāğ: *masdar* [Ar.] A:su:de bolmağ, dı:nmağ, i:şi Ğutarıp dı:nç almağ, Ğa:b boşamağı.

farāğat: *masdar* [Ar.] (Farāğat)

514

1. Dı:nçsızlık, şa:‘atsızlık, şabırsızlık, ayrılık, alcırañlık, 2. Farsça dı:nçlık, ra:şatlık, i:şden dı:nmağlık, a:su:de bolmağlık, el çekmeklik.

farāęi: Dinen, dı:nç bolan, Ğutaran, boş:a:n.

ferāķ: *masdar* [Ar.] Birēk birēkden daşlaşma, cıda: bolmağ.

ferāksiyon: *is.* [Fr.] Bō:lék, tike, dövüklük, bir ‘aқidede bolan topar bir hizbiñ a‘za:ları, bir hizibde fırқada ya:-da meclisde biri-birileri bilen fikirdeş bolup birleşen, bir topar a:damdan ‘iba:rat.

farā gereftan: *masdar* 1. Almak, eye bolmak, ele salmak, 2. Övrenmek, ya:d almak, ğa:bamak, tutaşmak.

ferāmāsoneri: *is.* [Fr.] 1. Ol ayratı:n bir düzgünli sırlı bir cemiğetli ğurama bolup, ol bir ni:çe yu:rtlarda ğaşda İnglista:nda ulı teşkila:tlı bolmalı, onuñ a‘za:sına faramason diyip adlandırılıyan eken. Mera:mı bolsa ya‘nı onuñ yo:l yordası a:damkä:rçiliğüñ ve onat aĥla:kılığüñ ve köpçiliğüñ o:y fikrin ösdürmeğüñ ve mezhebi ğarşılıqları ayırmağın tarafda:rı eken, 2. Farsça oña feramuşĥa:na ya‘nı unıtca:ñlık öyi diyip a:dlandırılıyar.

farāmuş: *is. veya sıf.* Ya:ddan çıqma, unıtma.

farāmuş-kār: Unıtcañlık, ya:ddan çıqarağan.

farāmuş kardan: Unıtmaq, ya:ddan çıqarmaq.

farāvan: *sıf.* Ğatı köp, kân, zıya:d, artıq, bol. **farāvani:** Bolçulıqlık köplik, zıya:dalık, kânlık.

farāham: *sıf.* Bir yere yıĝnanılan tayya:r, ğa:zır etme,

515

üpcin, bir yerik üşerilen.

farāham kardan: *masdar* Cemlemek, tayya:rlamak, ele getirmek, ta:yınlamak.

farbeh: *sıf.* (=farbi) Etli, semiz, etli ğa:nlı.

farbeh kardan: *masdar* Semritmek, ba:ğa daqmaq.

fartut: *sıf.* (=fartud) Ğatı ğarrı, ya:şı giden, ya:şılı ulı, i:şden ğalan.

fartuti: Ğarrılık, i:şden ğalmaqlık.

farac: *is.* [Ar.] İş açılmağı, ğiñlemeğı.

farac: *is.* [Ar.] Deşik, o:yık, a:damıñ yuqa yeri, ‘avret yeri, furu:c cem‘.

farcağ: *sıf.* Fa:zıl, da:nişmend, bilimli, fera:setli.

farcağm: *is.* 1. Enca:m, ‘a:kıbeti, i:ş soñı, ferca:m ğa:sten. 2. Da:dgosteri iştıla:hında ya‘nı a:dalğasında yañadan da‘va:na yetişiklik edilmeğine taleb etmek, yañadan da‘va: tutmaq.

force: *is.* [Ar] Yarıq, dilik, açıklık, ferec cem‘.

force: *is.* [Ar.] (=forcet) Ğayğı ğamdan çıqmaq, sa:dlık, ğatı tuqa:tlıqdan çıqlanda yüze çıqyar.

ferçe: *is.* Fırça, ğıldan çütgecik, saqğal sı:rılcaq bolnadan öñ şabun köfiridip yüze urılıyan çütge.

farah-angiz: *sıf.* [Far.-Ar.] Şa:dlık getirici, ğoşlık getirici, şa:dlığa sebep bolan, bolyan.

farĥār: *is.* Butĥa:na, Tibetde butĥa:nalığa şöhret tapan şehir.

farĥān: *sıf.* Şa:d, şa:dman, beğenc.

faroh-lekâ: *sıf.* [Far.-Ar.] Görnikli, avadan, güzel.

farhonde: *sıf.* Bereketli, gutlı, muba:rek.

516

fard: *sıf.* [Ar.] 1. Yeke, tāk, ta:ysız, yeke tāk, ö:zbaşdağ, 2. Edeb a:dalğasında ma'nisı bir beyt şi'ir.

fardā: *is.* Erti:r, ol bir gün, bugün dā:l erti:ri.

ferdos: *is.* Ba:ğ, bostan, behişt, cennet, 'Arabça hem Firdevs diyilyär.

ferdos-makān: *sıf.* Cennet meka:n, ca:yı behiştde bolan.

farz: *sıf.* Yıldam, çalt, ti:z göpyan. **farzi:** Yıldamlık, çaltlık.

farzām: *sıf.* Gelşib duran, yaraşıklı, gelşikli, la:yıq, mına:sıb.

farzan: *sıf.* Heki:m, da:na, bilimli, pera:setli.

farzane: *sıf.* Haki:m, 'a:lim, danişmend, fera:setli, bilimli, da:na, 'akıllı, şerif, tüys hala:l za:da.

farzand: *is.* Ene atañ oğul gı:zı, ça:ğa zürya:t, ferzend, nesil.

farsāeş: *ism-i masdar* Kö:nelmek, çüyrimek, sürülmek.

farsāiidan: *masdar* Kö:neltmek, çüyritmek, sürdüriltmek.

ferestādan: *masdar* Reva:ne etmek, i:bermek, yo:llamak, yo:la salmak.

farsag: *is.* Altı kilometrden 'iba:ret bolan uzı:nlık ve uzaklık ölçeği, bir ağaç, parsah.

farsude: Varak, kö:ne i:şden galan, i:şden çıkan. **farsude şodan:** Poslamak, kö:nelmek, çüyrimek.

farş: *masdar* [Ar.] Düşek, keçe, halı, halıça, palas ya:lı döşelyan za:tlardan 'ibarat.

fereste: *is.* Ferište, peri:şte, Huda:y te'a:lanıñ nu:rdan yaradan maħlu:kı, olar a:sma:nda ya:şayarlar, ğatı sıra:tılıkda, ğavılığda, görniklilikde, yoğarı derecede bolmalı, 'Arabça oña melek diyip aydilyar.

forsat: [Ar.] İş etmä:ğe

517

mına:sıb vağt, i:şe yaraşıklı ma:l, pursat, novbat, a:mat, a:su:dalık vağtı, gezék gelen ça:ğ, purca.

farz: *masdar* [Ar.] Va:cıb ve la:zım bolan za:t, Huda:y te'a:lanıñ bendesine farz eden za:dı, insa:niñ ö:zine gerekli bolan za:dı, **farz kardan:** Güma:n etmek, farz etmek.

farz: Cem'-i faraža farzlar.

fart: *masdar* [Ar.] Övelemek, ğa:lıb bolmaq, musallağ bolmaq, had ve enda:zede zıya:n bolmaq hadden a:şa bolmaq, çen çağdan artıklık, ğatı gitmeklik, her za:tda ğatı köp ve zıya:n gitmek, köplik, çenden a:şalık.

fer'on: *is.* [Ar.] 1. Ö:z başına giden, ğuldur, za:lı:m, başına giden, güyçli, boyunu yoğı:n, menlikli, 2. Mışırıñ ğadı:m pa:dşa:hlarıñ lağamı, fera:'ane cem'.

farğān: *is.* [Ar.] Gi:ñ ğa:b, ulı ğa:b.

fer-fer: *is.* Çalt okı:p çalt yazma, i:şi gıssağ bilen etmek.

farfiun: *is.* A:vıternek.

farq: *masdar* [Ar.] Ayırmağ, ayralıq, tefa:vet.

farq dādan: *masdar* Bir birinden cıda: bolmağ, ayırmağ, tefa:vetli bolmağ.

farq: *is.* [Ar.] Kelle a:rası, sarciñ orta arasınıñ hatı.

farqān: *masdar* [Ar.] Ayırmağ, bir birinden cıda: etmek, haqı na:haqdan ya'nı ba:tıldan saylayan, haqı ve ba:tılı sayğaryan, bir birinden selceryān, Qura:n.

forqat: *masdar* [Ar.] Ayralıq, cıda:lıq, daşlıq.

freqe: Topar, deste, ta:yfa, ti:re.

faram: *is.* Gayğı, gam, yürek darlığı, tuqa:tlıq, yürek gıssama.

form: Şekil, forum, durmuş, görnüş, daş görnüş, enda:m, boy.

farmān: *is.* 1. Emir, höküm, ya:rılıq, buyruq, ulı a:dam tarafdan yazılıb

518

berilyān buyruq, perma:n, 'Arabça ferma:n diyilyār, 2. Farsça maşınıñ rulına kaliberkinede ferma:n diyilyār.

farmān-bar: Buyruğa boyun eñyān, muṭı' a:dam.

farmān-dār: *is. veya sıf.* Höküm edici, şehriñ hökümranı, hā:kimi, şehrista:nıñ i:şlerini eda:re édyān a:dam, şehir hā:kimi.

farmān-de: *sıf.* Ferma:n beryān a:dam, serba:zlara ferma:n beryān, serkerde buyruq beryān a:dam, goşun başlığı.

farmāndeh-e-hezār-sarbāz: Müñ başı.

formul: *is.* [Fr.] 1. Ka:'ide, düzgün, uslub, görkezme, şeymi a:dalğasında belğileri gısgama, yuğurlan ç:i:ğ ma:lı ş:i:mi: uşu:linde görkezilmek üç:n i:şlenyār.

farnās: *sıf.* Ğa:fil, na:da:n, samsıq, tutğaylı.

farnās: *sıf.* [Ar.] Ğatı ba:tır, görkmazaq, yolbars seyis ve tayha:nlarıñ başlığı.

farandal: *is.* Gelin güli.

farang: *is.* Efreng, Erop a:şda Fıransa Firengista:n hem diyilyār, aşlında Fireng sözünden alınan Jermen neja:dından bolan qavım, ferenga:n cem'.

foru-bordan: *masdar* 1. Eteğe indermek, çümdürmek, aşı:ğa getirmek, 2. Yuvıtmağ.

foru-tan: *sıf.* Pespällik, ö:züni kiçi tutyān, menliksiz, kiçi gövni.

foruhtan: *masdar* Birine bir za:dı satıb bahasını almağ, satmağ, pulı bilen, birine bir za:dı tapşırmağ.

foruhtan: *masdar* Efru:htan, yaqmağ, o:d bermek, tutaşdırmağ.

519

forud: *is.* Aşa:k, ast, etek, yoqar dā:l. **forud avardan:** Aşa:k düşürmek, eteğe indermek.

forudgāh: *ism-i mürekkebe* Ğonalğa, uçyanıñ ğonıb ve uçyan yeri. İnälğe, ğonalğa ve beyleki ğurılan destgahları bilen.

farvadin: *is.* Muħaffif-i ferverdini, ferverdini yeñledip alınma.

farvardin: *is.* Ğurşidi yıl ğasa:bınıñ birinci ayı.

foru-raftan: *masdar* Baş aşı:k gitmek, çümmäk, baş aşı:k inmek.

foruzān: *sıf.* Parlak, yağı, yaldırak, yağı berici, yağtılık, yamb duran, yağtılandırıp duran.

foruzān-far: *sıf.* Parlaklık, yaldıraklık.

foruzidan: *masdar* Yakmak, ve (masdar) yanmak, yaldıramak.

foru-şgāh: *ism-i mürekkebe* Za:t satılan yer, mata: satılan yer, düka:n, mağaza.

foruğ: *is.* Yağtılık, nu:r, ğünüñ ve o:duñ şu'lesi, (şöhlesi) o:duñ yalını, yağtısı.

forukeş: *sıf.* Ğaytğınlık, eteğe ininci, eteğe inme, aşı:k düşici, köşime.

foru-māndan: *masdar* Bi:çare bolmak, zeli:l bolmak, aşı:k düşmek, 'aci:z düşmek, peslemek.

forumāie: *sıf.* Na:kıs, pes, gö:ri:p, na:da:n, 'akılsız, yo:ğsul, tentek, hünärsiz, yaramaz, zeli:l, 'aci:z.

foru-neşastan: *masdar* Aşı:k oturmak, söndirmäk, ğaytğınlık, ğatılık ve bir za:diñ ğızğınlığı.

farah-mand: *sıf.* 1. Şa:nlı, şevketli, da:na, payħaslı, 'akıllı, 2. Ferehmend hem diyilipdir.

farhang: *is.* Edeb erka:n, bilim,

522

ma'rifet, 'ılm okımak, terbiyet, medeniyet, bir kavım ve milletiniñ 'ılmı ve edebi eşerleri, 2. Sözlüğede aydılıbdır, ferheng.

faryād: *is.* Ses, ğı:kılık, ğatı ses, ğüçli ses, perya:d, ğalmağal.

faryād-rās: *sıf.* Biriniñ ğı:kılığına yetyän, da:dına yetişiän, 'aci:ziñ da:dına yetişiän, kemge yetyän.

farib: *is.* A:ldanma, hi:le, a:ldaviç, mekirlik, yalan.

faribā: *sıf.* A:ldaycı, a:ldayan ma'nıda hem aydılıbdır.

farib-ħordegi: *masdar* A:ldamaqlık.

farib-ħordan: *masdar* A:ldamak.

farib-dādan: *masdar* A:ldamak, perib bermek.

farib-kār: *sıf.* A:ldaviç, yalançı.

fozun: Köp kän, zıya:d, känrä:k, artıq, fuzu:nı, efzu:nı, köplük, känlik, artıqlık.

fesād: *masdar* [Ar.] 1. Ža:yalanmak, porsımak, islenmek, a:radan gitmek, ğara:blık, yo:k bolmak, 2. Zıya:n, zarar, yaramaz iş etme, şer iş etme, bozğunçılık baş bozarlık.

fasāne: *is.* Haka:t, erteki, ba:y, dessay.

festivāl: *is.* [Fr.] Şağalañ, ulı mı:hma:nçılık, ulı ceşen, aydım sazlı hünärli bayramçılık.

fosfor: *is.* [Fr.] Şimya:'i çi:ğ ma:l ol ehli otlarda, hayva:nlarda ve hayva:nlarıñ süñklerinde bolmalı, reng açık sa:rı, onuñ ha:lışı elvetey tabiğatda bolmalı dä:l, garañkıda yıldırayar, hevada lavlap yanansoñ (o:d bolup yanan soñ) onı suvda saqlanyar.

fask: *masdar* [Ar.] Huda:y

521

te'a:lanıñ buyruğından çıkmak, teleke bolğısız işlere yüz urmak.

fosil: *is.* [Fr.] Avnık daş, yer tanı:ma a:dalğasında ğadı:mkı ca:nlı mevcu:da:tlar, yer tapıyan, hayva:nlarıñ süñki, di:ş, sedef, da:şa övirilen za:tlar.

feşār: *is.* Zo:r ve ağırlık, biriniñ üstüne inmeği, ğinama, zo:rlama.

feşār-ħun: *ism-i mürekkebe* Ğa:nıñ aqımınıñ güyci, eğerde damarlarda ğa:n gücürgese ya'nı ğadden geçme ğa:n keselini dörédyär.

feşār-dadan: İtekleme, ğısmak, basmak, ğı:namak.

feşordan: *masdar* Sıkamak, ğısmak, bir za:dıñ sıkıp suvını almak.

feşorde: Yığcam, yığnaqlı, üsti üstüne yan yan.

feşang: Feşeñ, içi dārili gülle.

fesāhet: *masdar* [Ar.] (=fesāhat) Dili yeñil, dileva:rılık, gepe çeperlik, seħenverlik.

fasl: *masdar* [Ar.] Bö:lmek, a:rasını ayırmak, a:rasını açmak, kesmek, çapmak.

fasl: *is.* [Ar.] İki za:dıñ a:rası, kita:bıñ ö:z başdağ bö:leği, tikesi, yılıñ dörtten bir bö:leği, ya:z tomıs, güyz, ğış, bö:lüm.

fasih: *sıf.* [Ar.] Dileva:r, gepe çeper, suhanver.

fasil: *is.* [Ar.] Ku:le defa:r, defa:rıñ içi, şehrin içi.

fazā'l: [Ar.] 1. Feza:il, tefa:vetlilik, artıqmaçlık, 2. 'İlimda ma'rifetde yoğar derecedelik, cem'-i fazi:let.

fazāhat: *ism-i masdar* (=fazāhat) İrusva:lık, utançsızlık.

fazl: *is.* [Ar.] 1. Co:marlılık, ğayra:t, tefa:vetlilik, köplük, yağşılık, 2. 'İlim bilim, Huda:y

522

te'a:lanıñ şıfatlarınıñ biri.

fozul: [Ar.] 1. Cem'-i fazl, fazıllar, 2. Artıqmaçlık ma'nıda ve artıb ğalan ha:catiñdan zıya:t endam:mdan çıkan za:t, 2. Bolğısız gepleyän bi:derek yañrayan a:dam, kepçi, fuzu:la:t cem'.

fozuli: *sıf.* [Ar.] Bi:derek pu:ç iş etmek, beyhu:de ğayrılarıñ işine ğatışmak, gep gezdirmeklik, gepçilik, fuzu:lçılık, şuğulçılık, şuğullık.

fazih: *sıf.* [Ar.] Rısva:, a:braysız.

fozul: *is.* [Ar.] Meshra:hçılık, ırısva:lık, utançsızlık, a:dı yamanlık, bedna:mlık faza:'ih cem'.

fert: *masdar* [Ar.] Ağız açmak, ara:za a:yı ğutarıp ağız açma, 'ıyd-ı fitr, Ramaza:n a:yı tama:m bolanda tutulyan 'ıyd.

fetr: [Ar.] Kömelik, birliğı fitre.

fetrat: *is.* [Ar.] Tabi'at, boluş insa:nıñ tabi'i şıfatı, yaradılış.

fetre: [Ar.] (=fetre) Zeka:t fitr, enda:mıñ zeka:tı, 'ıyd-ı fitirde berilyän fitriye.

fe'al: [Ar.] Cem'-i fi'l, fi'iller, i:şler, kärler, hareketler.

fa'al: *sıf.* [Ar.] İ:şi ğaydusız i:şleyän, ercel, i:şeññir, zaħmetkeş, köp zaħmet çekyän, tela:şlı.

fa'al: *is.* [Ar.] Oñat i:ş, şeva:b i:ş, ğayır i:ş.

fa'l: [Ar.] İ:ş 'emel, yörelge yörüş, ka'ide, düzgün ğımıldı.

fe'lā: Şundı, indi, hā:zirçäk, hā:zirlikçe.

feğān: *is.* İñşāşik, ağı, iñräme, a:h, na:le.

feğdān: *masdar* [Ar.] Yitirmek, elden bermek, yitgi, yitirmek, yitmek, gem bolmak, yo:kluk, a:radan çıkmaklık.

far: *ism-i masdar* [Ar.] Ğulda:rılık, yo:ğsullık, dervişlik.

fağat: [Ar.] Di:ñe, yalnız, yeke,

523

pağat.

fağid: *sıf.* [Ar.] Yiten, elden giden, yo:ğalan, vefa:t bolan, a:radan çıkan, dünyadan ğaydan.

fağir: *sıf.* [Ar.] Elida:r, ğolı da:r, mä:tā:ç, yo:ğsul derviş, fuğara:' cem'.

fağhrāne: *sıf.* [Ar.] Dervişler ya:lı, faği:rler ya:lı, yo:ğsullar ya:lı.

fakeh: *sıf.* [Ar.] Da:na, danişmend, 'a:lım, bilimli, fera:setli fiğih 'ilmında yoğar derecede bolan, di:n yolların düşündiryän ruħanı bolan, fiğaha: cem'.

fak: *is.* [Ar.] Deñiz doñuzı, derya: arslanı.

fak: [Ar.] Eñek, arva:re.

fekr: *is.* [Ar.] O:yı, pikir, küy.

fekr-kardan: O:ylanmak, küylänmek.

fakur: *sıf.* O:ylanşıklı fikirli, bu lugat Farsça peyda:nılyar 'Arabça fikir diyilyär.

falāt: *is.* [Ar.] Çöl, baya:ba:n, düz, şaħra:, otsız su:sız çöl, faleva:t cem'.

falāh: [Ar.] 1. A:zadlık, dı:nçlık, yeñişlik, üstünlik, 2. Yağşı ha:l, yağşı yağday.

fallāh: *sıf.* [Ar.] Ekerançı dayħa:n, tayħa:n, ekinçi.

falāhat: *ism-i masdar* [Ar.] (=falāhat) Dayħa:nçılık, tayħa:nçılık, ekerançılık.

falāsefe: [Ar.] Cem‘-i feylesof.

falākat: *is.* Bi:çā:relik, bedbahtlık, hoş:rlık, ‘aci:zlik, gölü da:rlık, yaramazlık, şumlık.

falān: *is.* [Ar.] Bellisiz a:dam, bellisiz a:dama eşa:ra, falan.

falc: *is.* Ağaç ğa:pının ğulpu, ğafi sırtının zıncırı, felcem hem diyilipdir.

falac: *masdar* [Ar.] Derd bela: du:ça:r bolmak, el ayak ya enda:mın bir tarafı i:şden düşmek, el ayağı ısığandan

524

düşmek, ısmaz bolmak.

felez: *is.* [Ar.] Demir.

fels: *is.* [Ar.] Ğarapul, sikke, kifer çapağın tengesi.

falsafe: *is.* [Ar.] (=falsafat) Hikmet ‘ilmı mesa‘illere oylanışmak, ‘ilmın ‘emele gelişine döredilişine ve haqı:katına ve başlanğıç za:diña bahş edilme.

fel- fel : *is.* Burç.

felfel farangi: *is.* Gök burç.

falak: *masdar* [Ar.] O:yamak, yarmak, dilik, yerin yarığı.

falk: *is.* [Ar.] 1. Dañ a:ğaran vağtı, dañ vağtı, da:ğın yarığı a:ralığı, ğaya, 2. Hemme halklar, ehli a:damlar.

falak: *is.* 1. Feleke, ortasına yüp dañılan ağaç, günāhkā:riñ ayağını oña ba:ğlap şallak urılyar, 2. ‘Arabça felek diyilyär ayakdan falak asma.

folk: *is.* [Ar.] Sefine, gāmi, nav, keşti.

falak: *is.* [Ar.] A:sma:n, çarğ, felek, yıldızların gezyān uğrı, ehli yıldızları, a:k mayanın süydini (kehkeşa:nları) ö:z içine alyan ‘a:lamin büti:n ğurılışı, efla:k cem‘.

falake: Çatrik tā:rde tegelek meyda:n, feleke.

falaki: *sıf.* Feleke ba:ğlı bolan ‘a:lem, yıldız tanı:cı müneccim.

feloren: *is.* [Fr.] Holandiñ pulı ve bir ni:çe Eropa yu:rtlarda dürli nırhları ba:r bolmalı.

fan: *is.* [Ar.] Yağday, durmuş, hi:l, hüner, efnan ve funu:n cem‘.

fanā’: *masdar* [Ar.] Yo:ğalmaq a:radan gitmek, yo:klık, na:budlık, ba:kılık dā:l.

fanān: *sıf.* [Ar.] 1. Hüner eyesi, hünermend, 2. Gu:her diyip-de aydılibdır.

fencān: *is.* Çay içilyān

525

kā:se, kiçi kā:se, istika:nın bir görünüşü.

fandoq: *is.* Pındık.

fandoq: Mıhma:nha:na, kervansaray.

fandak: Çakmaklı da:ş, onuñ bilen o:d yağılyar.

fonun: [Ar.] 1. Cem‘-i fen, fenler, hünärler, 2. Farside şan‘at ve hüna:r diyip-de aydılar.

favā‘ed: [Ar.] Peyda:lar, nepler, bāfi:tler, girdeciler.

favāre: *sif.* [Ar.] Mü‘ennes-i fava:r, co:şıcı, pürkme, çeşmeden co:şıb çödirilip çıkan su:, suv çövdürim.

favāsel: [Ar.] Cem‘-i fa:şıla, a:raçak, iki za:diñ a:ra ölçeği, uzaklığı.

fut: *masdar* [Ar.] Ölmek, a:radan çıkmak, yo:ğalmak, yo:k bolmak, merhu:m bolmak.

fut: *is.* Üfleme, çüfleme.

foot: *is.* [İng.] Ayak, boy ölçeğiniñ birliği ol 30 / 48 santimetre bilen beraber ya: 12 inç 50 foot (50 ayak) tahminen mezende 15 zer‘ bolyar.

futbāl: *is.* [İng.] Top oynı, ayak bilen oynalyan oyun, iki deste on bir a:dam bolup oynalyan top oynı, futbol.

fovj: *masdar* [Ar.] Cema:‘at, bö:leğ, heng, köpçülik, topar, efva:c cem‘.

favarān: *masdar* [Ar.] Ğaynamak, co:şmak, çeşmeden ya: luleden suv zarblı co:şıb çıkmak, pürkmek, suv çövdiriş, suv çövdürim.

fevriye: *is.* [Fr.] Firengi yılınıñ ikinci a:yı.

fuz-ol-kalam: Kura:n.

favk: *is.* [Ar.] 1. Belende ğalmak, aša:k дә:l, 2. Felsefe a:dalğasında añrı baş kema:la yeten.

favk: *masdar* [Ar.] Yoqarı, üst, yoqarı ğalmak yoqar saymaq, ‘ılımda

526

aydılan ‘Arabçada ulanılyar.

favk-ol-‘āde: [Ar.] ‘A:datdan daşarı, örān gi:ñ hadden a:şa, üytgeşik narse, i:şkā:rlere aylıqdan ayrı beriyān pul.

favkani: *sif.* Yoqarkı, üstki, defeki.

fulād: *is.* Polad.

folkelor: *is.* [Fr.] Köpçiliği tanı:ma, i:l a:rasında kö:neden ğalan gi:ñ edebiy:at ve dab destu:rlar, ol haka:tları, ertekileri, ‘a:miya:ne aydımları, ö:z içine alyar ve hemde ba:y ve lale hüvdilerden ‘ıbarat.

fonotik: *sif.* [Fr.] Sesli, āheñli, sesiñ ‘ılmı ta:ydan yuğurılması, sesleriñ o:ylanıp bağs bolyan ca:yı.

fonogerāfi: *is.* [Fr.] Sesi yazmak, uşu:lı, ses almağıñ yo:lı.

fahad: *is.* [Ar.] Peleñ, yırtıcı hayva:n, fehu:d ve fuhud cem‘.

fehrest: *is.* Kita:bıñ evvelinde ya: a:hırında kita:bıñ mazmu:nını beya:n etmek üç:i:n artdırilyan varaqlar, ka:ğızlar.

fahm: *masdar* [Ar.] 1. Bilmek, düşünmek, añmak, düşünce, añ bilim ve selceriş, 2. ‘ılım ve daniş ve her bir za:diñ düşüncelik güyci, efha:m cem‘.

fahmandan: *masdar* Bir za:dı söz veya: üm bilen, işa:re bilen düşündürmek, söz ve düşündürişlik bilen aydıp bildirmek, aňlatmaq, kellesine goymaq, aňdarmaq.

fahmidan: *masdar* [Far.-Ar.] Düşünmek, derek etmek, ı:zına yetmek, aňmaq, selcermek, aňşarmaq.

fayyāz: *sıf.* [Ar.] 1. Aqar suv ve dolı çeşme, 2. Örān seħı: a:dam, co:ma:rt a:dam ma'nıda.

fel-hāl: [Ar.] Derrev, şol demde, çalt.

fel-favr: [Ar.] Fevri,

527

derrev, şol demde.

fel-macles: [Ar.] Şol ca:yda, şol yerde.

fiziyoterapi: *is.* [Fr.] Fiziki ta:bi:bçilik, ta:bi:bçilik etmek, fiziki yo:lı, nu:z, ıssışık verzeş bilen.

fiziyoloji: *is.* [Fr.] Ca:nlılara, ca:nda:rlara 'ılım ta:ydan bolan va:zı:feler, ca:nda:rlarıñ enda:mınıñ bir-birine ba:ğlılığı barada baħş edyān 'ılım.

firuz: *sıf.* Yeñiş, üstünlik, arzuına yeten.

faysal: *sıf.* [Ar.] Ha:kim, qazı, haq bile ba:tılı selcerib cıda: édyān, haq bile ba:tılı ayrı édyān hōküm.

fil: (=pil) *is.* Pil, ğatı ulı hayva:n.

filsof: *is. ve sıf.* [Fr.] Yunani çeşmeden, hikmetiñ do:stları, heki:m, 'a:lım, da:na, felsefe bilen ğızıqlıyanlar, 'Arabça feylesof diyilyār.

film: *is.* [Fr.] Şu:rat alma:ğa yöri:te bolan neva:r, maħşu:ş bolan neva:r, 'aks alma:ğa tayya:rlanan neva:r.

fināl: *is. veya sıf.* [Fr.] Soñı, a:hırı, yarışiñ soñı, verzeş yarışiñ i:ñ soñı.

ق

528

qe: 'Arab eli:pbiyiniñ yiğrim dördinci ğarfı; ebced ğasa:bında (100).

qā'ed: *ism-i fa'il* [Ar.] Serda:r, başlıq, ordañ başlığı, qa:vaid ve qa:de cem'.

qā'ed: *ism-i fa'il* Guyende, aydıcı, gürleyci, beya:n edici, sözleyci,

qā'em: *ism-i fa'il* [Ar.] Ayak üsti duran, berk, mā:kā:m, durnuqlı, berqara:r, **qa'em-al-mahmud:** On ikinci ima:mıñ laqamı, İma:m zema:n, Şa:ħibü'l-zama:n.

qā'emaqām: *sıf.* Orın basar, biriniñ yerine oturıp onuñ işini yerine yetiryān, orun tutyan.

qab: Türk sözi, tabaq.

423

ḳab: *is.* [Ar.] Mıḳda:r, ölçek, çen çak.

ḳā'ez: *ism-i fa'il* [Ar.] Tutucu, yumruğa salıcı, da:raldıcı, ğahir bile çekici.

ḳābel: *ism-i fa'il* [Ar.] Ha:lایcı,

529

yaraşıklı, ḳabu:l edici, tecrübeli, gelşikli, la:yık, bir i:şi ya: durmuşı ha:lab ḳabul eden, ha:lanan, inanılan, ha:lanıcı.

ḳāblame: Mi:sge.

ḳābelyat: *ism-i masdar* [Ar.] Yaraşıklılık, la:yıklık, tayya:rılık cera:t, bir i:şi ve durmuşı ha:lab tayya:r etmäklige yaraşıklı bolmak.

ḳābus: *is. veya sıf.* [Ar.] Yağşı avadan a:dam, görmikli a:dam.

ḳāpidan: Ğabsamak, ḳakıp almak, ğapmak.

ḳatel: *ism-i fa'il* [Ar.] Öldirci, a:dam öldirci, ğa:nho:r, ḳatele cem'.

ḳācār: *is.* [Türk] Ğatı gidici çalt gidici, Türkmen ta:yfası, Birinci Şa:h 'Abba:sıñ zama:nında olarıñ bir bö:leği Astara:ba:dda mesken tutyarlar, Ğacar pa:dşahları bolsun, şuy tayfadan ekenler.

ḳāçāḳ: *is.* [Türk] Ma:huz ez Türki, devletiñ ihtıya:rında bolan alış beriş etmeği ğadağan edilen za:dları satmak, ğadağan bolan za:tlar, ğadeğan edilen za:tları daşarı yu:rtdan getirip satmak.

ḳāçāḳ-çi: *is. veya sıf.* [Türk] Ğaçak za:dları alıp satyan.

ḳarç: *is.* Kömelek.

ḳāre'et: *ism-i fa'il* [Ar.] Müennes-i ḳar', 1. Yo:luñ añrı baş bö:leği, ḳıya:mat. 2. Bela: ve zama:niñ va:ka:sı, ğopğuni.

ḳāri: *ism-i fa'il* [Ar.] Oḳı:cı, Ḳura:n oḳıyan, Ḳura:nı ya:ddan bilyān a:dam, ḳa:rı.

ḳāsem: *ism-i fa'il* [Ar.] Paylayıcı, bulıcı, ḳısmat edici.

ḳāş: *is.* Ma:huz ez Türki, Türk sözünden eyeriñ ğaşı, ğavı:niñ dilimi.

ḳāşoḳ: *is.* Türk sözünden, ğalam, çemçe.

532

ḳāsed: *ism-i fa'il* [Ar.] Bir i:şe ḳaşd edici, savçı, çapar, sarğit ekidici, haḫ ḳatnadıcı, ḫabarçı.

ḳāsedak: *is.* Tozğa ba:ba telpek, şı:rdiş, şegrek.

ḳāser: *ism-i fa'il* [Ar.] 1. Ğayra çeklici, ğayra durucu, 2. Ğışğa, yetmezlik, keltelik.

ḳāzi: *ism-i fa'il* [Ar.] Höküm edici, şeri'ata höküm berici.

ḳāzi-ol-hācāt: Ha:catları bitirici, Huda:y te'a:lanıñ şıfatlarıniñ biri.

ḳāter: *is.* Türki sözünden: ğatır, eşekden ulı aḫdan ḳiçi.

ḳāte': *ism-i fa'il* [Ar.] Kesici, çapıcı, üzil-kesil, kesğit.

qā'ede: *ism-i fa'il* [Ar.] Müennes-i qā'id, esa:s, pa:ye, düyp, qa:nu:n düzgün, qa:da, qava:'id cem'.

qāf: *is.* Simurgıñ başında hövirteğeläb haka:tlarda gelyän dağımıñ a:dı, bir ni:çeler onı Kafkaz sözni yeñlidip ve bir ni:çesi Pehlevi sözi bilen ba:ğlı bilip ya: da:ğ bile köküni bir ma'nıda bilyärler.

qāfele: *ism-i fa'il* [Ar.] Müennes-i qāfil, kerva:n, bir bö:lék a:dam bolup sefere gidip övrilme, topar.

qāfie: *is.* [Ar.] Rıfma boyun sırtı, yeñse, her za:dıñ a:hırı ve ı:zından gidici ve goşığıñıñ beytiniñ a:hırkı sözleriniñ sa:zlanıb gelmeği, rıfma, meşelem: : Ağaz ve a:va:z yada aldı geldi diyin ya:lı.

qāl: *masdar* Aytmaq, söz aytmaq, gürrüñ etmek, gepleşik, sözleşik, aydışik.

qāleb: *is.* [Ar.] Ğalıb alma, ölçek ğa:bı, ğalıb.

qāli: *is.* Halı.

qāli-bāf: Halı doqı:cı, halı doqı:ma bile gızıqlanyan.

531

qāliçe: *is.* Haliça.

qāmat: *is.* [Ar.] Boy, enda:m, uzı:nlıq, a:damları eza:ndan soñ nama:za geliñ diyip çağırması eza:n çakılığı, qa:ma:t cem'.

qāmus: *is.* [Ar.] Derya: derya:nıñ ortası, derya: a:rası, ulı derya:, çuññır deñiziñ i:ñ teriñ yeri, 2. 'Arabi luğat kita:bı, 'umu:man sözlük. Qava:mıs cem'.

qāne': *ism-i fa'il* [Ar.] Qana:'at edici kısmatına ve yetenine ra:zı bolan, tama:sı a:z bolan, pa:yına kısmatına ra:zı a:dam, qana:'atlı, inanan.

qānun: 1. Enda:ze ve ölçek qa:da, 2. Devlet ve Isla:mı şu:ra meclisi tarafından, nızam düzgün saqlama:ğa ve köpçiliğini i:şini eda:re etmek üçin düzilen qadalar, düstu:r ve hökümler yerine yetirilmeği hemelere hökma:n bolan düstu:rlar, şeyle qa:dalar, düstu:rlar, meclis tarafından qabu:l edilen, 3. Sa:z ğura:llarınıñ biri, 4. Tabi:bçilik haqqında Ebu 'Ali Sinanıñ yazan kita:blarınıñ biriniñ a:dı.

qāher: *ism-i fa'il* [Ar.] Üstem bolmaq, yeñmek, el ökdelik, şa:mağ, beyik, belend, qa:vahir cem'.

qāyeq: *is.* Türki sözüden: Kiçi porohud, kiçi gämi.

qebāhat: *masdar* [Ar.] Telekelik pi:slik, rısva:lıq, yaramazlıq, erbetlik, utanç, 'ayıb.

qabr: *is.* [Ar.] Gö:r, meza:r, öliniñ ca:ylanyan çukuru, ğabır.

qabr-estān: *ism-i mürekkeb* Görista:n ğonamçılıq.

qabz: *masdar* [Ar.] Almaq, ele almak, da:raltmaq, Farsça yazğı ve sened, öyin ğarşısında pul ya: başğa bir za:t almak.

qabze: *is.* [Ar.] 1. Bir ğısım, bir za:tdan bir ğısım, ğısıma alma,

532

eliñ ayası ya:lı za:t, 2. Pıçağıñ ve ğılıcıñ destesi, sap.

ķabel: *is.* [Ar.] Őñ, űyinķak, ilki.

ķabal: *is.* [AR.] 1. Uęur, (űñ) ŧaraf, 2. Cıdam ve gűyķ ma'ında.

ķeble: *is.* [Ar.] Uęur, yan nama:z oķuymalı bolınanda baķılıyan ŧaraf, kıble ŧarafı, Ka'be ŧaraf, Ka'be ğarşı, Beytullah ğarşı, Hicretiñ ikinci senesinde Receb a:yında musulma:nların kıblesi Mekke boldı, űñ Musulma:nların kıblesi Beytű'l-muķaddes eken.

ķeble-gāh: *ism-i műrekkeb* [Ar.] Kıble ca:y, namazda baķılıyan ŧaraf, yűz.

ķabul: *masdar* [Ar.] Almak, birinden bir za:dı almak, ķabu:l etmek.

ķabih: *sıf.* [Ar.] Zeşt, teleke, pi:s, na:doğrı, utanķlı, uyat, ķubba:h cem'.

ķabile: *is.* [Ar.] Tayfa, ti:re, bű:lek, bir atañ oęlanları.

ķattāl: *sıf.* [Ar.] Ğatı űldűrici.

ķetāl: *masdar* [Ar.] Uruřmak, űldűrmek, savařmak.

ķatl: *masdar* [Ar.] űldűrmek, a:radan ķıķarmak, na:bud etmek.

ķad: *masdar* [Ar.] 1. Dilmek, yarmak, uzu:nlığına iki bű:lmeķ 2. Uzu:nlın, boy yoķarı ma'ında, ķudu:d cem'.

ķadār: *is.* Sűtem edici, ğayın.

ķadaķ: *is.* Ğanaķ.

ķadr: *masdar* [Ar.] 1. Őlķemek, bir za:dı űlķemek 2. Ta:kat, cıdam, gűyķlilik ma'ında.

ķadar: *is.* [Ar.] 1. Őlķek, bir za:dıñ űlķeęi.

ķodrat: *masdar* [Ar.] Bařarmak, gűyķli bolmak, gűyķ, ķuvva:t, cıdam, gűyķ, ğurbılı, Ğuda:y te'a:lanıñ buyruęı, ğucur, i:ř enca:m bermā:ęe kűřtiñ ķatmak, eķda:r cem'.

ķods: *masdar* [Ar.] Arassalanmak,

533

arassa bolmak, pa:ki:ze bolmak.

ķeds: *is.* [Ar.] Arassalıķ, behişt, Averşalım.

ķadam: *is.* [Ar.] Ardım, ādim ayak, ayak űkķeęi, űlķe bile, barmaķ a:ralıęı.

ķedam: *sıf.* [Ar.] Őñde ozal edilen i:ř, ardım ardılan yer.

ķadim: *sıf.* [Ar.] Őñki geķen zama:n, eřęi, Ğuda:y te'a:lanıñ adlarınıñ biri, ķudema: cem'.

ķarā': *sıf.* [Ar.] Ķura:nı űñat oķıyan, **ķatā'i:** Ķura:n oķımaķlıķ, Ķura:n oķı:cılıķ.

ķerā': [Ar.] Cem'-i ķa:ri, Ķura:n oķıyan ve 'a:bad ma'ında.

ķerā'at: *masdar* [Ar.] Oķımak, Ķura:n, kita:b ve ruzna:ma oķımak.

ķarār: *masdar* [Ar.] 1. Asu:de bolmak, dı:nķ almak, ca:y almak 2. Bir mes'ele barada ķıķarılan ğűkűm 3. 'Ahid ve peyma:n ma'ında.

ķarār-dād: *ism-i műrekkeb* [Ar.-Far.] 'Ahid, peyma:n, řartna:ma.

ķarār-gāh: *ism-i műrekkeb* [Ar.-Far.] Dı:nķ almak ve yerleřmek, mesken, űy.

qarāğurut: *ism-i mürekkebi* Ğara ğurut, ğarağurut.

qorān: *is.* [Ar.] Qura:n, Qura:n-ı meci:d, Qura:n-ı Kerim.

qorbat: *ism-i masdar* [Ar.] Yakı:nlık ta:at 'ıba:dat ve yağşı i:şler üçi:n Huda:y te'a:lağa yakı:n bolmaqlık, qurub ve qurba:t cem'.

qors: [Ar.] 1. Teğelek çörek, günün teğeleği, teğelenip becerlen derma:n 2. Mâ:kâ:m ve berk mağnada ekra:ş cem'.

qarz: *masdar* [Ar.] Kesmek, bö:lmek, muzd bermek, şi'ir aytmaq.

qarz: *is.* [Ar.] Va:m, qarz, qaru:z cem'.

534

qartās: *is.* [Ar.] Ka:ğız qara:tıs cem'.

qor'e: *is.* [Ar.] Ülüş, pa:y ve neşi:b, bi:ce, bir bö:lek kağız ya: başğa bir za:t bilen çek atıb pa:y bellénmek.

qoroq: *is.* Saklanan, men' edilen, gö:ralyan yer, gö:ralyan za:t, belli bir sanlı a:dama ha:şlanan ve gö:ralyan yer.

qarkāvol: *is.* [Türk] Dere hora:zı, sülğün, meydan taviği.

qarkāra: *sıf.* [Ar.] Ğı:ğırmaq, eşāk, kebter sesi, ğatı gülki, qara:qır cem'.

qerqere: *is.* Teğek, tiğir, nağ, maşın sapak.

qermez: *is.* [Ar.] Ğızıl reng, ğırmızı.

qarn: *is.* [Ar.] Vağt, dövir, zama:n, yüz yıllık dövir, qaru:n cem'.

qarn: *is.* [Ar.] Ğoyuñ ve sığır ya:lı ma:liñ şahı, işilen saç, 'aya:llarıñ saçı, qaru:n cem'.

qaran: *is.* [Ar.] Düyāni bir birine ba:ğlamaq, yüb bilen iki düyāni ba:ğlamaq, dañmaq 2. Oq a:y, ğılıç ve oq ya:y yaşığı.

qaran: *is.* [Ar.] 'Arablarıñ bir o:ba ve ta:yfasınıñ a:dı, Üveys-i Qarani: bu ta:yfadan bolyar.

qarib: *sıf.* [Ar.] 1. Yakı:n, gölay 2. Ğarındaş ve qavım ma'nıda.

qarihe: *is.* [Ar.] 1. Her za:dıñ başı, başlangıcı heves ve düşünce, güyç kuvva:t tabi:'i bolan güyç, ğoşığı aytmaqlığa ve kita:bet, qara'ih cem'.

kezelālā: *ism-i mürekkebi* Enda:mında ğızıl ha:lları bolan eti ğatı süyci ba:lık.

kezel-bāş: *ism-i mürekkebi* Şa:h İsmā'iliniñ ğoşunlarınıñ bir bölāği, ö:zleride Şi'a mezheblerden düzilen papaqları ğızıl rengde

535

bolandığı üçi:n olara ğızılbaş diyilyänmiş, soñler büti:n Safeviye ğoşınına hem şondan soñ ğızılbaş diylen a:d ğalyar.

kesm: *is.* [Ar.] Topar, bö:lék, peyda:, neşi:b, pa:y, bir bö:lünen za:dıñ bir a:zı, pa:y aksa:m, cem', ekasi:m cem'-i cem'.

kasam: *is.* [Ar.] Sukend, ğasam, ant, **kasam ğordan:** Ant içmek, ğasam etmek.

kesmat: *is.* [Ar.] Nep, oluş, neşi:b, pa:y peyda:, kısam cem'.

keşlāk: *is.* [Türk] Issı yer, ma:lda:rlarıñ gışını geçiryän yeri.

keşang: *sıf.* Görnikli avadan, ö:z görmegöy, gözel gelişikli.

koşun: *is.* [Türk] Ertiş, goşu:n, yığın, harbi güyçler, bir yu:rduñ harbi güyçleriniñ cem' - i.

kesās: *masdar* [Ar.] Ceza: bermek, ceza:, tenbi, a:dam öldürene ya: urana ö:z edişi ya:lı ceza: bermek, öldiräni öldirmek, ğa:n almak, 'a:r almak.

ksās: *is. veya sıf.* Ba:y aydyan, ħaka:t aydyan, desta:n aydıçı.

kasabe: *is.* [Ar.] Ulı o:ba, ulıra:k o:ba, bir nä:çe o:badan 'iba:ret bolan a:ba:di:, kiçi seher, şehercik.

kasd: *masdar* [Ar.] Ortaça yo:l yürümek, orta yürüşlik irade, irade etmek, bir i:şi etmeği yüreğe düvmek, yörelğelik, kaşd, maşşad.

kesse: *is.* [Ar.] Desta:n, ħabar, ħadi:s, erteki, ba:y, kışsa.

kasr: *is.* [Ar.] Ğışğaltmak, dört rek'atlı nama:zı seferde iki bö:lmek, yanı şonuñ iki rek'atini okımak.

kasr: *is.* [Ar.] Köşk, saray, kaĥ, pa:dşa:hleriñ ya:şayan ca:yı, kaşu:r cem'.

kesas: [Ar.] Cem' -i kışsa, kışşalar, ħaka:tlar, ertekiler, riva:yetlar.

536

kosur: *masdar* [Ar.] Bir i:şden saklanmak, bir i:şi etmeği goymak, 'aci:zlikden, yağdaysızlıktan ğayra durmak, ħata:.

kasede: *is.* [Ar.] Ğoşğınıñ bir görnüşi, birine ħa:şlanıb goşılan goşğı, olda köplenç va'az naşi:hat, ħikmetden beya:n edyän, 2. Biriniñ edermenliği için vaşif edilyär yada bir a:dam tarıplanyar, onuñ birinci beytiniñ iki setiri (mışra:'ı) beyleki beytleriñ ikinci setirleri bilen kafiyäläşyär ve sa:nı 1ş beytdän kän bolmalı, kaşa'id cem'.

kasir: *sıf.* [Ar.] Küle, ğısğa, kelte, kaşsa:r' kusera' ve kaşa'ir cem'.

kazā: *masdar* [Ar.] 1. Höküm etmek, buyruk etmek, caiz bilmek, ölmek, vefa:t bolmak 2. Ħuda:y te'a:lanıñ taqdiri ve hökmi ma'nıda.

kozzāt: [Ar.] (=kozzāt) Kazılar.

kazāvat: Kazā: çeşmesinden höküm etmek, iki ya: bir nä:çe a:damiñ a:rasına a:k sağgalçılık edip doğurlamak, każıçılık etmek, i:ş kesmek.

kaziyye: *is.* [Ar.] Ħabar, buyruk, höküm, ferma:n söz ya: sözüñ ma'nısı tama:m bolup ve oña höküm berib bolyan.

katār: *is.* [Ar.] Tirkelme, tirkeş edilme.

katarān: *is.* [Ar.] Dammak, damca damca bolup suvın dammağı.

ketrān: *is.* [Ar.] Şanu:ber ve urus ağacı ya:lı ağaçdan ğara nārsāniñ dammağı bilen ğarayağ ya:lı za:d 'emele gelip, ol ekzema ya:lı kesele em edilyär, em bolup bilyär.

kat': [Ar.] Cem' -i kaşa'a, kesilen bö:lek, kesilmeli yeri, kuţu' ve

537

kaşa'a:t cem'.

ķatur: *sıf.* [Ar.] Su:lı yağın, Parsıķa ġalıñ, pökġi ma'ında.

ķa'r: *is.* [Ar.] Düvp.

ķafas: *is.* Demirden ya: aġaçdan yırtıcı ġuş ya: ġayva:nları saklamak üci:n becerilyän ca:yı, ķafas.

ķofl: *is.* [Ar.] Ğulp, ķilik.

ķofnös: Ķaknos Yunani kelimededen, ol efsanevi ġuşlardan bolup riva:yet edyärler, ķünti deşik deşik ve enayı ġeñ ö:zinden a:va:z çıkaryar ve ol muñ yıl 'ömür édyän, 'ömri a:ġıra yetende köp o:dun yıġnapda onuñ üstünde yatıp köp ġanat urup o:dı yakıp ö:zi hem yanyan.

ķalb: *is.* [Ar.] Yürék, ķulu:b cem'.

ķellat: *masdar* [Ar.] A:z bolmak, kem bolmak, a:zlık, a:z.

ķolzom: *is.* [Ar.] Nil derya:sınıñ yakı:nında ve Baġr-ı Aġmeriñ ġıraġında yerleşen benderiñ a:dı, ol şehriñ a:dı ķulzum deñiziñ derya:sı ķulzum diyip a:dlandırılıpdır ķulzum diydiġi ulı deñiz diydiġi.

ķal': *masdar* [Ar.] Yolmak, ķazmak düypinden yolmak, kökini kesmek.

ķal'e: *is.* [Ar.] Ulı dıfa:r, buķı yer ve da:ġıñ beyik yeri ve beyik ķala, ķala:' ve ķulu:' cem'.

ķalandar: *is. veya sıf.* Derviş, so:fi, fanı dünyadan el çekib a:ġırat i:şine baş ġoşup yeke ya:şayan a:dam.

ķeliç: [Türk] Şemşi:r, ġılıç.

ķalil: *sıf.* [Ar.] A:z, entek, kem.

ķomār: *is.* [Ar.] 'Umuma:n pullı şart edip ulanıyan oyun, varak, teġtenerd ve şaτραnç ya:lı.

ķomār-bāz: *sıf.* [Far.-Ar.] Oyun oynayan a:dam, ķuma:r oynayan.

538

ķomaş: *is.* [Ar.] Avıncaķ za:t, öy esba:bı ocık bocık za:tlar, Farsķa naġı parķa ma'ında aydılyar, akmaşe cem'.

ķomçı: *is.* [Türk] Ğamçı, boz botur.

ķamar: *is.* [Ar.] Ay, aķma:r cem'.

ķomari: *is.* [Ar.] Kebderden kiçirak çalca iki bir bolup ya:şayan ġuş, musice, kiçicek kebter.

ķamķam: *is.* [Ar.] Ulı buyruk, köp sa:n, deñiz, ulı a:dam saġı: beyik a:dam, ya:ş ulı seyis, ķamaķim cem'.

ķenāt: *masdar* [Ar.] Ö:z naşi:bine ra:zı bolmak, a:z za:ddan ra:zı bolmak, ķana:'atlı, ġöz doķlık, ra:zı a:dam, tı:ġıştılı a:dam

ķonbare: Turġay çekik.

ķatoteion: *is.* Altın ġül.

ķavā-ed: Cem' -i ķa'ide, düzġün, ķa:da.

kowe: Kubağaz.

ķandil: *is.* [Ar.] Asğılı ıra, ba:mdan asılyan ıra, Őelpeli ıra.

ķovat: (kovat) *is.* [Ar.] Gy gcur, zo:r, ķoy-ı cem'.

ķu: *is.* Ko.

ķu-e-kuhi: *is.* Umga.

ķuzak-e-pā: *is.* Topuķ, tofıķ.

ķurbāge: Ğurbağa.

ķurultāy: *is.* Türki Moğoli çeşmesinden alınan, bir ulı i:Ő ui:n oturuŐıķ edyān yri:te topar ve geŐeŐ ui:n yri:te ulı yıĞnanŐıķ.

ķas-o-ķazah: *ism-i mrekeeb* [Ar.] 'lemģoŐar.

ķavi: Güyçli, yaravlı, ķuvva:tlı, zo:rlı.

ķahr-kardan: *masdar* [Ar.] Birini terk edib gepleŐmesizlik,

539

ğahar etmek, yke etmek.

ķahremān: *is. veya sıf* Pehlivan, gcurlı ba:tır, ķahrama:n 'Arabi ma'nıda bolsa, vekil ve girdeci ve ıķdacınıŐ emi:ni diyip aydılyar.

ķah-ğahe: *masdar* [Ar.] Ğatı gülmek, ķah ķah edib gülmek.

ķaiyās: *masdar* [Ar.] ölçmek, dernemek, deŐlemek, dernev.

ķiyāfe-Őenās: *sıf.* [Far.-Ar.] Sıncı, a:damiŐ yüzüne ser edip tanı:yan, tanğır a:dam

ķiyāfe-gereftan: PaŐğarmak, poz bermek, iŐmek.

ķiyām: *masdar* [Ar.] Ayağa ğalmaq, ayak üstünde durmaq, diklmek, ayak üstüne ğalmaq.

ķiyāmat: *is.* [Ar.] Diklmek, ölümden soŐ dirlmek, ğimıldı ayağa ğalmaq, a:hır zama:n, ol dünyā.

ķeyd: *is.* [Ar.] Yb, țana:b, ba:ğ, ma:l daŐılyan yb, ķayu:d ve ķayya:d cem', yazma.

ķeysar: *is.* [Ar.] Rum pa:dişa:hsı, Rum pa:dişa:hlariŐıŐ ğadı:mķı laķamı ķaya:Şir cem'.

ķeytān: *is.* [Ar.] Ypkden doķulyan inçe yp, ķaya:țın cem'.

ķif: *is.* Muş, muŐı.

ķetl: *masdar* [Ar.] Aytmaq, söz aytmaq, grndeŐlik, grrŐ.

ķayyem: *is. veya sıf.* [Ar.] Ğara:mātkeŐ, yetimiŐ i:Şlerine ser dyān baŐlıķ, heva:ndar, hossa:r.

ķeymat: *is.* [Ar.] Baha:, değer, nırğ.

ķeyum: *sıf.* [Ar.] Hemi:Şelik, berk, ber ķara:r, durnuķlı, Ğuda:y te'a:lanış a:dlarıŐıŐ biri.

ke: ‘Arab eli:bbiyniñ yiğrim başinci harfı; ebced hasa:bında (20).

kā’en: *ism-i fa’il* [Ar.] Ba:rlık, ba:r bolan, ba:r bolıcı, vucu:dı bolan.

kā’enāt: *ism-i fa’il* Gökde duran za:tlar, yağnı göpındılar, ha:dişelär, ba:rlar, bar za:tlar, Farsça: Yıldırım, tufan, ğar, cem‘-i ka:’ine.

kābol: *is.* [Fr.] Yoğın tanab, gäminiñ bendili tanafı, telefondır, telgraf ve bark uğruna suvın ve yeriñ aşa:ğından çekilyän sim, kabl.

kābus: *is.* [Ar.] Ğorkunçlı basırğanmaq, düyş görmek, ğara basalaq basmağı.

kābin: *is.* [Fr.] Mihriye nikahda öylenen a:damıñ bermeli edilip bellenen pulı, ğalıñ, mihir.

kābin: *is.* [Fr.] Kiçi otağ, gäminiñ kiçi otağı.

kāpitāl: *is.* [Fr.] Sermaye, ba:yılık, esa:s, kök, şart esa:sı, şart düybi köki.

kāpitālism: *is.* [Fr.] Sermayedarlık, tica:ret ve şan‘at işleriñ başlığı, ehli önyän ö:nümler, erkinde bolup karha:neleri ve

ayrı ğuramaları ö:z istän köñline ve meyline görä aylayan a:dam.

kātālok: *is.* [Fr.] Yazılan a:dlar veya: za:tlarıñ bahası, espisek.

kāteb: *ism-i fa’il* [Ar.] Yazıcı, mirze, sekreter, kütta:b, katibu:n cem‘.

kātolik: *is. veya sıf.* [Fr.] Bu bolsa üç sa:nı mesih di:niniñ bir bö:leği, mesih di:ni ya‘nı papa ‘aqideli bolup oña uyyan topar.

kāc: *is.* Hemi:şe göğ ağaç servi ağaç, kac, arça, yolğa.

kāh: *is.* Köşk, kaşr, nä:çe otağlı ulı ‘ımarat.

kādr: *is.* [Fr.] Çar çöp, şu:rat ğabı, yerlik, çak, erteşde bir deste hıdmat édyän efserleriñ, eda:redede ya: başğa ğuramada işleyänlär, ehli işğä:rler.

kādo: *is.* [Fr.] Sovğat, tuffe, serpa:y, peşgeş.

kāzeb: *ism-i fa’il* [Fr.] A:ldavçı, kezza:b, hi:leğä:r, hitır, yalançı, kezebe cem‘.

kār: *is.* Pi:şe, iş dayha:nçılık ve ekerançılık ma‘nıda hem gelyär.

kāāzmude: *sıf.* İş gören, tecrübeli, işe çeper bolan, işe ökdelän.

kār-āğāh: *sıf.* İşlere a:ğah a:dam, her bir işiñ doğurlığna ve durmuşına habarlı bolan; ğadı:mılar casus ve müneccim diyilyär eken, bu gün a:ğahı eda:resiniñ işğä:ri diyip aydilyar; gizli:n polis diyipde aydılıdır.

kār-āmuz: *sıf.* İş övrenici, bir karha:nede ya: ğuramada ya:da başğa bir ğurluşıkda iş övrenyän a:dam, tä:ze övrence.

kārāte: *is.* [Fr.] Ğatı urġı urmañ yo:lı, bu hem verzeşin bir görnüşi bolup el ayak bile herifiñi elden geldiğinden fenni yo:lı bile uralı edilen, karate a:dında.

kārḥāne: *ism-i mürekkeḥ* İ:şçilerin i:şleyān ca:yı, zavod, karḥa:na.

kādr: *is.* Gezlik, pıcaq, yarağ.

kārdān: *sıf.* İ:ş bilici, i:ş tanı:cı, 'a:kıl, da:na, i:şine çeper, ökde.

542

kār-zār: *is.* Uruş, söveş, ceñ.

kār-şenās: *sıf.* İ:şe çaķanlan, bilimli bolan, i:şe taḥaşşüsü bolan, i:ş tanı:cı, i:şine ökde çeper.

kār-farma: *sıf.* İ:ş eyesi, karḥa:naniñ eyesi, i:şlere buyruk beryān buyrukçı, ferma:n berici.

kār-gāh: İ:ş edilyan ca:y, karḥa:na, i:şçilerin i:şleyan ca:yı ustaḥa:na.

kārgar: *sıf.* İ:şçi, i:şğā:r, kārğer.

kārgardān: *sıf.* İ:ş dolandıryan, i:şleri yo:la beryān, i:ş tertı:bini beryān.

kārgozin: *sıf.* İ:şe belleyān, i:şe saylayan; **kārgozini:** Bir devlet eda:rañ yörü:te bö:limi, i:ş sabıķasını saķlap māmu:riyetlerini üytgetmeklik.

kār-mozd: *ism-i mürekkeḥ* İ:ş ḥaķķı, i:ş muzdı, el 'aza:b, i:şçiniñ i:ş bitirib alyan pulı.

kār-mand: *is. veya sıf.* Eda:re i:şçisi, eda:re i:şğā:ri, i:şğā:r, i:şçi.

kār-nāme: Biriniñ tercüme ḥa:lı ve geçmişi ve eden i:şleriniñ neticesi yazılan bolmalı; şa:ğird medreselerin sınav neti:cesi yazılan yazğı.

kār-vān: *is.* Kervan, bir nā:çe bile musa:fır bolup bile musa:firetä gidyān topar.

kāseb: *ism-i fa'il* [Ar.] Satıb alıcı, sevdağā:r, ka:sıb, alış beriş edyān a:dam.

kāset: *ism-i masdar* A:zlık, kemlik.

kāstan: *masdar* A:zaltmaq, kémelmek.

kāse: *is.* Kā:se.

kāştan: *masdar* Ekmek, ağaç, ekmek ve başğa arpa buğday ya:lı yerden gö:ğeryān ekinlerin toḥmını yere sefib ekmek.

kāşef: *ism-i fa'il* A:şka:r edici, yüze

543

çıkarıcı, tapıcı o:ylab tapıcı.

kāzem: *ism-i fa'il* [Ar.] Ğaharını yuvutyān cıdamlı, Ğaharı gelmeyān, dı:nç.

kāğaz: Ka:ğız ḥat yazmaq üçin peyda:lanılyan nārise ka:ğız ardına.

kāfer: [Ar.] Di:nsiz, Ḥuda:y'a sığınmayan küffa:r cem'.

kāfe: *ism-i mürekkeḥ* [Fr.] Müşterilere iymit çay kahve tayya:rlab berilyān ca:y, kafe.

kāfi: [Ar.] Yeterlik, i'tiba:rlı, inançlı, bes, bolyar etme, bolar.

kākol: Saç, defāñ saçı.

kāl: *is. veya sıf* Ğorp, yağının eserinden oyulan çukur, ulı çukur, suv yeri ğazmak neticesinde ‘emele gelyān çukur, kakil.

kāl: *sıf.* Yetmedik mi:ve, çi:ğ, yetişmedik iymiş, tal.

kālā: *is.* Mata:, öy esba:bı, eğın eşik.

kāl-bod: Ğalb, gövre, beden, enda:m.

kām: *is.* Ağız, maqşad, arzu, isleğ.

kāmputer: *is.* [İng] Maşın hasa:bın bir hi:li, kı:n mes’eleleri a:z vağtda çözmäği başaryan desgah, ö:zide ğatı ya:dkeş hafzalı bolmalı, her hasa:bı ve hatı kıl ğışartmanı gös göni görkezip bilyär.

kāmel: *sıf.* [Ar.] Bi:tävi, ‘ayıbsız, kemsiz, büti:n, ka:mil, do:lı.

kāmyāb: *sıf.* Maqşada yeten, hoş baht, bahtlı, mıra:dına yeten, arzuviyna yeten, niyetine yeten, üstünlükli.

kāmyār: *sıf.* Ka:mya:b, bahtlı, mıra:dına yeten, hoşbaht.

kānāl: *is.* [Fr.] Ğanat, kārız, iki derya:nın a:rasına çekilen suv yo:lı, parağoddır ve gāminiñ ğatnab bilyān suv arnası, kanal, ğanav.

kāndidā: [Fr.] Adalan, bir i:şe bellänen, davtalab, meclisde yāde başğa bir i:şe köpçiliğın tarafından vekilçiliğe ve ya:ş ulılar ya:lı za:da bellencek a:dam.

kāvoş: Dö:rceleme, peşeme, dö:rme.

544

kāvidan: *masdar* Dö:rme, dö:rceleme, ahtarmak, yerden ğazıp çıkarmak.

kāh: *is.* Sa:man.

kāheş: *ism-i mürekkeb* A:zalma, kemelme.

kāh-gel: Kehgel, palçıklı sa:man.

kāhel: *sıf.* [Ar.] Yalta, ğarrı, i:ş hoş yokmayan, tenbel, ‘aci:z, sust.

kāhel: *is.* [Ar.] Yeñse, ğeriş, boyun aş:ğı, kava:hil cem’.

kāhu: *is.* Köv.

kabāb: *is.* Şa:ra:, kaba:b.

kabtar: *is.* Kebder, kebderi.

kebet: *is.* [Ar.] Bağır, ciğer, ekba:d ve kebu:d cem’.

kebr: *ism-i masdar* Ululuk, menlik, pañğarış, ulumsılık.

kebrit: *is.* [Ar.] Söbişge, o:tlı çöb, kükirt.

kabk: *is.* Kaklık.

kabkancir: Turac.

kabutar-e-ğākestāri: Gö:ğerçin.

kābud: *sif.* Gök reng, göyü gök reng, ma:vi.
kabir: *sif.* Ar.] Ulu, beyik, kubba:r ve kubra:’ cem’.
kabire: *sif.* [Ar.] Mü’enneş-i kebi:r, ulı günāh, ulı ya:zık, cına:yat ve zına: ya:lı.
kapak-zadan: Heñlemek.
kapal: *is.* Sağrı.
kapasefid: A:k göt ğuş.
kapur: Kefir, avnık balıĝıñ bir görnüşi, kepir.
kopiye: [Fr.] Nuşa, öykenmek.
ketāb: *is.* [Ar.] Yazĝı, çap bolan varaĝlar, kita:p, kütüb cem’.
ketābat: *masdar* [Ar.] Yazmak, yazuv.
ketr: *is.* Eĝin, kürték, kébze, gerden.
kotak: *is.* ‘Aşa:, el tayaĝ.
kotak-zadan: Birini tayaĝ ya: şallaĝ bilen urmak, yençmek.
ketmān: *masdar* [Ar.] Yaşırmak, bir za:dı gizĝemek, yaşırmak, yıĝşırmak.

545

katibe: *is.* [Ar.] Leşgeriñ bir bö:leĝi, da:şıñ ve ş. m. yüzüne yazılan ğaţ.
kesāfat: *masdar* [Ar.] Köfālmek, üst üstine bolmak ve Farsıça alañda bulaşıklık ve hapalık ma’nıda.
kesrat: *masdar* [Ar.] Köpelme, köplük, bollık.
kasir: *sif.* [Ar.] Zıya:d, kān.
kasir-ol-azlā’: *ism-i mürekkebe* [Ar.] Çenber, çendber.
kasif: *sif.* [Ar.] Ğuyyu, suĝaşık ağır, ĝalıñ, çirkli hapa, bulaşık.
kac: *sif.* Ğı:şık, ĝıñır, eĝri büĝri, doĝrı bolmadık, kec.
kac: *is.* Bükülmedik, çi:ĝ, yüpék, kej ya’nı ĝı:şık diyip-de aydıyar.
kocā: Kelem-i istişna:’ kadam ca:, ni:redede, häysi yerde.
kaçal: *sif.* Kel, na:saĝlıĝdan kelle saçı dökülen.
kad: *is.* Öy, o:ba, ulus.
kad(d): *masdar* İ:şde a:zar, kı:nçılık çekmek.
kad-bānu: *sif.* Öyli işikli ‘aya:l, öy i:şi düzgünli ‘aya:l.
kad-ĝodā: *is. veya sif* 1. Arçın, o:baniñ ya:ş ulısı, o:baniñ başlıĝı öy eyesi, 2. ‘Aya:llı a:damada aydıyar.
kādu: *is.* Bir yıllık ösümlükden ‘emele gelyān kā:di.
kodurat: *masdar* [Ar.] Ğaralık, yürék ĝaralma, ĝara bolmak, ĝarañkı bolmak, yürék ĝısmak.
kadu-yesefid: Suv kā:di.

kazzāb: *masdar* [Ar.] Ğatı yalançı kezza:b.

kazb: *masdar* [Ar.] Yalan a:ldamak, yalan.

kar: *sıf.* Ğulağı eşitmeyän, ker ğulağ.

kerāran: *sıf.* [Ar.] Teli:m gezek, ğayta ğayta, ğaytadan.

kerāmat: *masdar* [Ar.] Ululuk etmek, saħı:lık, co:ma:rtlık etmek, ena:yı geñ i:ş, birinden yüze çıkma, veli:leriñ görgezyän ‘a:datdan

546

daşarı işleri ama ol pıygambarlarıñ görkezyän mu‘cizesindan aşa:k orunda duryar.

kerāvāt: *is.* [Fr.] Boyna dakılyan bükül.

kerāhat: *masdar* [Ar.] Yiğrenmeklik, meyilsizlik, ha:lanmazlık, hoşına gelmezlik, na:ra:zı bolmak.

karbās: *is.* Metka:l, mata: bi:z.

kerdār: *ism-i masdar* İ:ş, yörelge, düzgün, ‘emel.

kerd-egār: *sıf.* Ercel i:şiññir, Ğuda:y te‘a:lanıñ sıfatlarıñ biri, hemde bilgeşli, bilyän ma‘nıda.

kardan: *masdar* Birine yetirmek, encam bermek.

kereşme: *is.* Mula:yım ğarayış, naz, göz ğaş germe.

karafs: *is.* Ğara oğ.

kar-kas: Bürğit, kartal.

korki(y): *is.* [Ar.] Durna.

kark: *is.* Kergededen.

karkadan: *is.* Kerk, kergededen.

keram: *ism-i masdar* [Ar.] Saħı:lık, co:ma:rtlık, ululuk, ğayır ihsa:n etmek.

kerm: *is.* Ğurçık; kerm ha:kı ve sülik ve ş. m.

kerm-e-abrişam: *ism-i mürekkebe* Yüpék ğurçığı.

kerm-ħaki: *is.* Soğulcan.

karna: *ism-i mürekkebe* Ulı tüydik, ulı şipor, ulı tüydiği, üflenib çalınan sa:z ğuralı.

kermiş murg: Tavıklı ta:y.

kare: *is* Misge, ğatıkdan ö:nyän ya:ğ.

korre: Éşek ve ulağın ça:ğası, Türkmenlär eşek ça:ğasına “tayħar” ve ulağın ça:ğasına “tay, küre” diyyär, ama ikisine küre diyip-de aydılar.

kerismas: *is.* [Fr.] Mesihiniñ doğlan gününe geçirilyän ‘ıyd bayram, mesihileriñ desamberiniñ 25. günü tutyan ‘ıydı, Kirismıs bayramı.

karim: *sıf.* [Ar.] Co:ma:rt, saħı:, keremli, kera:m ve kürema:’ cem‘.

karih: *sıf.* [Ar.] Erbed, yaramaz,

ha:lanmadık.

kozāz: Ğurı yaqıp yandırıp baryan ağırı, savıq heva:nıñ eserinde deride tapılan yara.

kaj-dom: *is.* İçya:n.

kasād: *masdar* [Ar.] Reva:çsız, sevdası bolmayan, müşterisizlik, alıcınıñ yo:klığı, sevda yörümezlik.

kasālat: *ism-i masdar* [Ar.] ‘Aci:zlik yağdaysızlık, gavşaklık, sustlık, ha:lsızlık, yeñil na:hoşlık.

kasb: *masdar* [Ar.] Önim almak, ele getirmek, ha:şıl almak.

kasabe: *is.* [Ar.] İ:şden a:dama düşyän düşävinç, ele gelyän gazanç.

kasbe: [Ar.] Kā:sibler, cem‘-i ka:sib.

kesel: *masdar* [Ar.] Sustlık etmek, bi:ha:llık, yağdaysızlık.

kesel: *is.* [Ar.] Eğin eşik, geyim.

kosuf: *masdar* [Ar.] Gün tutulmağı şeyle-de ol a:y yer bilen günün a:ralığında galan vağtında yüze çıkar, ya‘nı günün şu‘leleriniñ yere yetmeğiniñ öñünü alyar.

keşākeş: *ism-i masdar* Çekeleşik, her taraftan, her yandan çekilmek, çekmek ve kina:ye gam guşşa gayğı ve gündelik vaqa, hadısa, göli bağıllık ma‘nıda.

keşāndan: (=keşānidan) *masdar* Bir za:dı ya birini ö:züñe taraf çekmek, ö:ziñä garşı dartmaq, süyremek.

keşāne-ye-rān: *is.* Çatrik.

keşāvarz: *is. veya sıf.* Ekerançı, dayha:n, tayha:n.

keşt: *ism-i masdar* 1. Ekmek, ekerançılık, 2. Önim ma‘nıda.

koşt: *ism-i masdar* Öldürmek.

koştār: *ism-i masdar* 1. Ğırmaq, öldürmek köp öldürmek, 2. Goyun sığır öldürmek.

kostār-gāh: *ism-i mürekkeb* Ma:l öldürilyän ca:y, goyun sığır öldürilyän yer, ma:l öldürilyän yori:te yer.

keştzār: Ekilen yer, ekin.

keştkā: *is. veya sıf.* Dayha:n.

tayhan keşkari: Zira‘at etmek, dayha:nçılık etmek.

koştan: *masdar* Ca:nlını bi:ca:n etmek, öldürmek.

keşte: *is.* Ğurı mi:ve, holu:, erik ya:lı mi:veniñ gağı.

koşti: *ism-i masdar* Gürüş.

kaşti: Deñizde ya‘nı suvıñ yüzinde yöriyän parohod gāmi, yük ekidyän, yo:lağçı gātnadyan gāmi elbette gāminiñ uruşa ve savaşa ba:ğlısı hem ba:r.

kaşti-bān: *is. veya sıf.* Nağda, parohod süryän, gāmi sürici-si, gāmi i:şçisi.

koştı-gir: *sıf.* Pehliva:n güréşyän.

kaşf: *masdar* [Ar.] Ä:şkär etmek tapmak, açmak, o:ylab tapmak, dürmek.

kaşaf: *is.* 1. Poştıl, pışbağa, 2. Ağzı gi:ñ ulı küyze, 3. Burç felekiniñ dördinci a:yı.

kaşk: *is.* Ğurt, a:k ğurdiñ nahar edilyän hi:li.

kaşkak: *is.* Diz çanak.

kaşkul: *is.* Dervişleriñ kâ:sesi.

keşmeş: *is.* Üzüm.

keşmakeş: Çekeleşik, çekiş bekiş, sene mene, da'va:, cencel.

keşvar: *is.* Na:ça şehir ve vila:yetdan 'iba:rat bolan yu:rt, memleket, vaţan.

keşidan: *masdar* Uzaltmak, çekmek, sevindirmek.

keşiş: *is.* Mesihi mezhebiñ aĥunu.

keşik: *is.* Türki çeşmeden ğaravıl, saklayıcı, sakçı.

ka'b: *is.* [Ar.] Süñgiñ boĥunu.

ka'be: *is.* [Ar.] Beytullah, dört burç öy, Beytül'-haram, Mekke Musulma:nlarıñ ziya:rat edyän öyi.

kaf: *is.* [Ar.] El, el ayası, bir za:diñ yüzi, ya: otaĥıñ dalaĥı.

kaff: *masdar* [Ar.] Saklanmak, durmak, yaymak.

koffâr: [Ar.] Ka:fir, ka:firler.

kaffâre: *is.* [Ar.] (=kaffârat) Günâ:niñ üstini örtyän yuvyan nârise, ara:ze tutmak ve sadaқа bermek ya:lı.

549

kafâf: Yeterlik, ĥa:cata görä bolmak, kem kâs bolmasızlık.

kafâl: *is.* Yunani çeşmeden: Ğara ba:lık, çontalı.

kafâlat: *masdar* [Ar.] (=kafâlat) Birine kefi:l bolmak, birini boyun almak, bir za:diñ ğara:matını boyun almak ha a:dam bolsun ha za:t bolsun.

kefâit: *masdar* [Ar.] (=kefâyet) Pes etmek, bolyar etmek, yetirlikli.

kaf-e-pâ: Ayak daban.

kaftâr: Sırtlan.

kaftar: *is.* Kebter.

kofr: *masdar* [Ar.] Naşükürlük etmek, ima:n dayresinden çıkmak, di:nsizlik.

kafş-duz: *sıf.* Kövüş tikyän.

kaf-kardan: Köferimek.

kafgir: *ism-i mürekkebe* Kefgir.

kafan: *masdar* [Ar.] Örtmek geydirmek, ulınıñ geyimliĥi, kefen bile ölini donamak.

kafil: *sıf.* [Ar.] Hötdelenme, za:min, ğara:matkeş, kefi:l bolma, boyun alma.

kal: *sif.* Keçel, kel.

kal: *is.* Erkek geçi, erkek hayva:n koyun ve sığır ve geçi ve keyik ya:lı.

kol: [Ar.] Ba:rı, hemmesi, ehlisi.

kelāb: [Ar.] İtler, cem´-i kelib.

kalāt: *is.* 1. Ğala:, o:ba, kent, kiçi kent, bö:lék ekerançılık, yer, da:ğ üstünde salınan ğala:, 2. Na:dir Şa:nıñ zama:nında Ğorasanıñ şehirleriniñ birine salınañ berk ğala:nıñ a:dı.

kalāte: *is.* Kiçi ğala:, kiçi o:ba, kent.

kelās: *is.* [Fr.] Tabaka, derece, mertebe, safağ otağı, mekteb.

kelāsik: *sif.* [Fr.] Eropada ğadı:mı yüze çıkıyan ikinci ka´ide düzğine beraber gelyän ders, ol Yunan ve Rum Edebiyatı diyip a:dlandırılıbdır, ğula:şa, medrese safağına değışli ol gelcek nesillere görélde bolup bilcek edebiyat.

kelāse: *is.* [Fr.] Ğatlağ ğatlağ

552

etmek, tertibe salmak, pervendeniñ nömeresi.

kelāğ: *is.* Eti ğara:m ğuş, ğarğa a:dında.

kelāğ-sabz: Daraqlık.

kalāf: *is.* (=kalāfe) Çarğa uralan (sarılan) naı ya: yüpék kela:be ve kela:ve diyipde aydılyar.

kalāfe şodan: *masdar* Alcıran bolmağ, baş aylanmağ, ğayra:n ve a:va:re bolmağ.

kelām: *is.* [Ar.] Söz, ma´nılı bolan söz. **kelāmollah:** Ğura:n Mecı:d, Ğuda:y te´a:lanıñ sözi.

kalān: *sif.* Ulı, yoğı:n, pökgi hem-de diyip aydılyar.

kelāntari: *is.* Niza:miye intıza:mı eda:resiniñ bir bö:lümi, ni:ru:y intıza:mınıñ bir bö:lümi.

kolāh-bardar: *sif.* Birinden bir za:dı a:ldap bir ği:le bilen ele salmak, almak, bö:rik goyucu, ğulağ kesen, papağ gideryän, uğurlaycı.

kolāh-bardāri: A:ldap hoğka-mekirlik bilen ğola salıcı.

kolāh-ğud: *ism-i mürekkeb* Demirden papağ, yöri:te uruşlarda ondan peyda:lanılyar.

kalb: *is.* [Ar.] İt ülla:b cem´.

kelb: *is.* [Ar.] 1. Ğatı suvsama, ğatı ğama:lılık 2. A:damda ya: itde bolan ğuduz keseli.

kolesterol: *is.* [Fr.] Suvuğ yağılı nārse, mağz-a´şa:bda, kebidde, ğa:nda, ödde tapılyar.

koloft: *sif.* Yu:ka dā:l, ğalıñ, pökgi.

koloft: Ğırnağ, keniz.

kalak: *is.* Ği:le, hoğka, mekir, cencälçi.

kalam: *is.* Göğiñ ya´nı sebziniñ bir görnişi, gök ö:nüm, köv ya:lı ğat ğat toğalağ nārse.

kalame: *is.* [Ar.] Söz, gep.
kolub: *is.* [Fr.] Başgah, yığnaq ca:yı, topar üşülyän yer.
kolute: *is.* Bağırdaq.
koluh: *is.* Bö:lék kerpiç, tersek, loňga, toprak.
kalle: Kelle, baş.

551

kolie: *is.* Bövrek.
kam: *sif.* A:z a:vlak, entek.
kamāl: *masdar* [Ar.] Tama:m bolmaq, ğutarmaq, бүti:n bolmaq, arassalık, ka:millik.
kaman: *is.* Ya:y.
kambud: *is.* A:z gelmek, sa:nalanda ya: çekilende bir za:diñ belli mıqdarından kem gelmeği, kemçilik, a:zlık.
kam-bahā: *sif.* A:z ğı:mmatlı, a:z bahalı, bahası a:z bolan.
kamper: *sif.* Ğarrı, ğarra:n, saçı a:ğaran ‘aya:l.
komod: *is.* [Fr.] İşkaf.
kamar: *is.* 1. Bi:l, 2. İki da:ğın a:rası, 3. Bi:l ba:ğı, ğuşaq.
kamr-bastan: *masdar* Bi:li dañmaq, bi:li ğuşanmaq bir i:şe tayya:r bolmaq, maqşad edinmek, tutım tutmaq.
kamar-band: Ğuşaq, bi:l ba:ğı, **kamar-band çermi:** Şitde.
kam-ru: *sif.* Utancañ, çékinceñ, yüzsiz.
kam-sodan: Ğavzamaq, a:zalmaq.
komak: Türk çeşmeden ğoldav, haray.
kamand: *is.* 1. Yüp, tanab, 2. Hıyva:nları tutmaq üçi:n ulanıyan duzaq, ba:ğ.
kamyāb: *sif.* Kıt, tafilmayan za:t, yerliği a:z za:t, a:z tapıyan za:t.
kamyat: *is.* Aq, ğara bile ğızıl a:ralığı aq, dor aq.
kemyat: *is.* [Ar.] Enda:ze, ölçeğ mıqda:r, za:diñ mıqda:rı, çen urılan ya: sa:nalan bolsun.
komisiyun: *is.* [Fr.] 1. Hey’et ya: encümen a:dında bir i:şe yetişiklik etmek üçi:n bir na:ça a:damdan ‘iba:rat bolan topar, 2. İsla:mı meçlisiñ her bir bö:lümi, 3. Sarğıda ğörä, alu satu édyän della:l.
kamin: *sif.* A:zı, değeri a:z bolan.
kamin: *is.* [Ar.] Biriniñ qaşdına bolup oña zeva:l yetircek bolup gizlenmeği.
kamin-gāh: *ism-i mürekkeb* Gizli yer, oysun.

552

kenār: *is.* Bir ğabdal, çet, ğayra.

kenāre: *is.* Bir çet, gayrak.

kenāre-giri: İşden el çekip oturmak.

kotrol: *is.* [Fr.] Ba:rlağ, teftiş bakmak, gözdän geçirme.

konferāns: *is.* [Fr.] Gürriñçilik, va‘az, naşi:hat, belli mes’ele haqda bahis etmek üç:i:n geçirilyän yığnanışık.

kankaş: *is.* Genkeş, maşlahat, ündev.

konkur: *is.* [Fr.] Köp oqu:çlarıñ, a:damlarıñ bir yere bir maqşad üç:i:n yığnanmağı, kaşd etmek, sazlaşık, arqalaşık, yarış.

kangar: *is.* A:bi: pencesi.

kangar: Ğamaq.

kubidan: *masdar* Ovratmaq bir zorba bilen edib avuratmaq.

kutāh: *sıf.* Ğısğa, küle, kelte.

kutāhi na-kardan: *masdar* Ğayğırmasızlık.

kutule: *sıf.* Küle boylı, kelte, Ğarsaq, boyı külecek a:dam.

kavsar: *is.* Cennetde bir çeşmaniñ a:dı.

kuçak: *sıf.* Çaklañ, kiçi kiçicik, mayda.

kuçidan: *masdar* Göçmek, yer yu:rduñ üytgetmek, ya:şayan yirin üytgetmek.

kudetā: *is.* [Fr.] Dönüklik, Ğökümeti rejimi yıkmak ya: üytgetmek üç:i:n Ğoşuniñ bir böleğiniñ duyda:nsız ayağa Ğalkmağı.

kudak: *sıf.* Bābek, ça:ğa oğlan.

kud-kardan: Övmek, öşirmek.

kavdan: *sıf.* Tentek, añsız, ‘aқılsız, yalta.

kurān: *sıf.* [Fr.] Yörğün, reva:n, heva:ñ ya barqıñ aқımı.

kur-del: *sıf.* Düşnüksiz, añmayan, fehimsiz, tentek.

kujpoşt: *sıf.* Bükir, küyki.

kuşā: *sıf.* (=kuşāb) Ğalcañ, tağalla edici, telaş édyän,

553

ca:n edici.

kuşeş: *ism-i masdar* Telaş etmek, tağalla etmek, alada etmek, ca:n etmek.

kuşk: *is.* Köşk, kaşr, kurgan, saray, ‘ima:rat, tövéreği ba:ğ ba:ğçeli şehriñ daşında Ğuralan ulı ca:y.

kuşidan: *masdar* Talaş etmek tağalla etmek, Ğara bağrın bolmaq, alada etmek, ca:n yandırmaq.

kuftan: *masdar* Avratmaq, yencemek, zeva:l yétirmek, ma:yıb etmek.

kokab: *is.* [Ar.] Yıldız, keva:keb cem’.

kume: *is.* Oraça, öysün, çatma, parhu, küme.

kuh: *is.* Da:ğ.

kuhān: *is.* Örkiç.

kuh-pāye: *ism-i mürekkebe* Da:man, da:ğ eteği.

kuhestān: Da:ğlık.

kuh-navard: *sıf.* Da:ğlarıñ defesine kollesinā barmağı başaryan ve ondan geçyān a:dam, da:ğa çıkıyan a:dam.

kui: Mahalle, ulı gi:ñ yo:l küçe, şah yo:lı.

kavir: *is.* 1. Düzlik şo:r yer, şo:r yer, şo:rılık, 2. Ğaharcañ yo:lbars ma'nıda.

kah-keşān: *ism-i mürekkebe* Bir top yıldız, ol "a:k mayanıñ süydi" a:dında.

kohansāl: *sıf.* Yaşı ğaydan ğarrı, ya:ş ulı kempir.

kohne: *sıf.* Esği, köne, i:şlenen, peyda:lanılan.

kiyān: *is.* Cem'-i key, ulı pa:şa:h ma'nıda, şahna:ma destanı buya:nça: Eyrān pa:dşa:hlarıñ silsilesi bolan pi:şda:dya:nlarda soñ ğoyılan a:d.

kise: *is.* Za:t ğoymak üç:i:n tikilen halta, ki:se.

kiş: *is.* Di:n, mezheb.

kiş: *is.* Ketenden doğalan parçanıñ bir ğörnüşü.

kayfar: *is.* Ceza:, mükafat.

kayfar: *is.* Ğadı:m vağtda ğala:nıñ di:va:rınıñ üstünde duşma:n çozış edende kellesine urmak üç:i:n burcınıñ üstünde

554

ğoyulyan da:ş.

kifar-hāst: *ism-i mürekkebe* Da:dsitanıñ ceza: isleği, idda'a na:ması.

kifyat: *is.* [Ar.] Durmuş yağdayı, ha:l, hi:l, kiyfya:t cem'.

kimiya: *is.* Yunani çeşmeden alınan, değişme ma'nıda ğadı:m ıştıla:hda suvıklık bilen misi ğızıla urulyan eken ve oña iksir hem diyilyār ama şöyle iksir şol vağta çenli ele gelmāndir. 'Arabça ma'nısı şeymi 'ılımdır. Ama Farsça mekir ve hi:le oylanışık a:ldaviç diyip aydılıdır.

kine: *is.* Duşma:n, yürek ğaralık, 'ada:vet.

keyhān: *is.* 'A:lem, dünyā, cıha:n, ru:zgā:r.

گ

555

ge: 'Arap eli:pbiyniñ yiğrim altıncı ğarfı, ebced ğasa:bında kaf yerine (20) sa:nında gelyār.

441

gārāj: *is.* [Fr.] Maşınlarıñ duralğa ça:yı, duryan yeri, garaj.

gārd: *is.* [Fr.] Ğaravıllık, saklaycılık, 2. Ğaravıl ve saklayıcı 3. Bir topar nıza:mi o:bada saklaycılık ve Ğaravıllık etmä:ğe mämur édılmeđi.

gārson: *is.* [Fr.] Oğlan yiğit, şa:ğird, yortavıl, mı:hma:nha:nanıñ ve nahar ha:nanıñ, restoranıñ hızmatkä:ri.

gāri: *is.* Araba.

gāz: *is.* Di:ş, **gāz gereftan:** Di:şlemek.

gāz: *is.* [Fr.] Gaz, yakılan gaz.

gāzo'il: *is.* [Fr.] Neftden çıkarılan yanđıç, ol di:ñe dizeli motorlar üç:i:n ulanıyar.

gāl: *is.* [Fr.] Derd keseli, enda:ma dövme-dövme bolup uryan na:hoşlık giçilevükli na:hoşlık.

556

gām: *is.* Kadem, ardım, ardımıñ a:rası.

gāv: *is.* Sığır, ğara ma:l.

gāv-āhan: *ism-i mürekkebe* Demi:r azal, yer sürülyän demi:r azal.

gāv-band: *sıf.* Cift sığırlı, dayha:n, kişa:verzi adalğasında sığır eyesi, **gāv-bandi:** Sığır bend etme, otağçıdan servet ma:l ele getirmä:ğe dil bi:rikdirme.

gāv-çerān: *sıf.* Sığır çopan, sığır baqyan.

gāv-miş: *is.* Sığırdan ulıra:k hayva:n, kâ:miş.

gāh: *is.* Peh vağt, çağ, zama:n.

gāh: *is.* Peh ca-meka:n pa:dşa:lık tahtı.

gahvāre: *is.* Sallançak.

gabr: *is.* Zerdüşti, zerdüşti di:nini qabu:l edenler, bu a:d İsla:mdan soñ olara daqılıpdır.

gedā: *sıf.* Sa:yıl, ğafıçı i:l, gezen, pa:ta:çı, geda:y.

godāhtan: *masdar* Demi:r ya:lı za:dı eritmek, köz etmek.

gozārdan: *masdar* (=gezaştan) Bir za:dı bir yerde goymak, ca:ylamak.

gozar-kardan: Geçib gitmek, ötmek.

gozar-gāh: *ism-i mürekkebe* Ötülyän yer, geçilyän yer, geçelge, ötelge, geçit.

gozar-nāme: *ism-i mürekkebe* Serhadden ötmek üç:i:n ruşsat haţtı intıza:mi eda:rañ tarafından daşarı yu:rda gitmek üç:i:n berilyän defterçe, tezkere, pasport.

gozaşt-kardan: *ism-i masdar* Ötmek, geçmek.

gozaştan: *ism-i masdar* Ötmek, geçmek.

gerāmer: *is.* [Fr.] Dil qa'idesi söz destu:rı, şarf ve nahv.

gerāmi: *sıf.* 'Azi:z, hormatlı, sı:lağlı, belend mertebeli.

gerān: *is.* Baha:', ğimmat, ağır, arza:n bolmadık.

gerān-bahā: *sıf.* Baha:lı, ğimmat, tapılmayan, baħa: za:t, ğimmat za:t.

gerān-maye: *sıf.* Baha:lı, ehemmiyetli, ‘azi:z, değerli.

gerāni: *ism-i masdar* Baha: bolmağ, ağır bolmağ.

gerāyeş: *ism-i masdar* Meyillenmek, hövselenmek, dopulmağ, ği:şarmağ.

gorbe: *is.* Mişik, pişik.

gorbe-sahrā’i: Kövük.

gerd: *sıf.* 1. Toğalak, teğelek, gülle şeklinde bolan za:t, her za:diñ tövéreęi 2. Bir za:diñ etrapı diyān ma’nıda.

gārd: *is.* To:t tozan, çañ, toz.

gord: *sıf.* Ba:tır, pehliva:n, edermen.

gerd āmadan: *masdar* Yığnanmağ, toplamāę, cemlenmek, üşmek.

gerd-āvardan: *masdar* Yığnamağ, üşirmek, cemlemek.

gerdāb: *ism-i mürekkebe* Deñizde suviñ aylavı, açar suviñ aylanyan yeri. Buręan, buręun, uyęun.

gordan: *is.* Pehliva:nlar, ba:tırlar, edermenler.

gardan: *sıf.* Aylanmağ, daşına aylanıb dolanmağ.

gardan-dan: *masdar* Aylandırıcı, dolandırıcı, aylandırıyan, hereket bermek, üytgetmek.

gerd-bād: *ism-i mürekkebe* Tüvelāy, birden ğatı gelib geçyān yel, ti:z gelip savılıp geçyān yel.

gardeş: *ism-i masdar* Gezelenc ca:y, bi:kā:r vaętıñ barıp aylañ çaylañ edilyān ca:y, park.

gard-gir: *sıf.* To:t tozan tutıyan, to:t tozan çekyēn.

gardan: Boyun.

gardan-band: *ism-i mürekkebe* Zenanlarıñ boynına dağyan ğızılı,

boyun ğızılı, ‘aya:lların boynına dağyan ğızıl şayı.

gardan-keş: *sıf.* Buyruksız, kellesiniñ uğrına, yağı, boynı yoğı:n.

gardane: *is.* Da:ęıñ uçıt yeri, eęrelyān aylançağlı yeri.

gerdu: Hoz, kız.

gardoħak: Kirşēn, kum tozan, to:t tozan.

gerdun: *is.* Felek, asma:n.

gorza: *is.* Çoğmağ, toğmağ.

gorone: *sıf.* Ğarnı boş, a:ç, ğarnı a:ç.

gereftār: *sif.* Tutulma, ele düşmä, alma. **gereftāri:** Ele düşmä, köp kı:nçılığa ‘aza:ba ğalma, kı:n ve zaħmetli işli.

geref-tan: *masdar* Almağ, ele salmaq, ele getirmek, ğola salmaq, uşlamak.

gorg: *is.* Böri, mö:cek, ğurt, vahşı yırtıcı hayva:n, it ya:lı ama itden zo:rlı, a:ç vağtında hayva:nlara ve insa:nlara dofulyar ve kâ vağt ol, sürili ğoyuna ö:züni urub na:ça ğoyunu öldürüb vés veyra:n edip gidyār.

geram: *is.* [Fr.] Fransaniñ ağram ölçeği, onuñ baş gramı bir mişkala beraber bolmalı.

garm: *sif.* Ğızğın, ıssı.

garmā: *is.* Hava:nıñ ğızğınlığı, ıssılığı.

garmābe: *ism-i mürekkebe* Ğama:m, suva düşmek üçi:n yöri:te becerlen ca:y, banye.

garmā-garm: Çığba çığ, ğızdı ğızıda, ğızğınlı ğa:latda.

garm-sir: *is.* Heva:sı ıssı yer, çarvadarlar ğışına ğışlamak üçi:n ğöçyān yeri.

gerov: *is.* Derāğine ğoyılan za:t.

goruh: *is.* Deste, topar, bö:lék, cema:‘at.

garavidan: *masdar* İ:ma:n getirmek, inanmaq, ‘aқи:de tapmaq.

559

gereh: *is.* Düvin, düğün.

geryān: *sif.* Ağlayan ğa:latda, ağlayan, göz yaş dökyān, ağı, éñşeşik.

garibān: *is.* Yaqa.

gorizān: *sif.* Ğaçğak, ğaçmaq, ğaçyan, ğaçak, bi:za:r.

grim: Te‘atrda yüz keşbini ya:ş ya: ğarrılar ya: başğa hi:li şu:rata keşbi çıkarıp meñzetmeklik.

gozārdan: *masdar* Birine yetirmek, incam bermek.

gozāreş: Ğoymaq, yerine yetirmek, ‘arza:, bir vaqanı beya:n etme, ğabar bermek.

gozāreş-gar: *sif.* ‘Arza berici, ğabar berici, ta:rı:hçı ğabarçı, yorıcı, düş yüzici.

gazāf-(e): *sif.* Ğatı ğasa:bsız beyhu:de, pu:ç bi:derek söz, ğasa:bsız, ğadden a:şa bıçak.

gazlik: *is.* [Türk] Pıçak, desteli pıçak, yarağ.

gazane: *is.* Dalamaz.

gozidan: *masdar* Di:şlemek, çakmaq, diş bile tutmaq, zehirli iğne soğmaq.

gozidan: *masdar* Bellemek, ğa:lamak, saylamak, intiħab etmek.

gostāh: Ba:tır, ğayratlı, ğorğmazağ, kelle perva:y, utaçsız, gödek, ‘a:rsız, edebsiz, utanmazağ, yüzü ğalıñ, yırtık, ustağ ve bistağ hem diyilibdir.

gostardan: *masdar* Düşmek ya ayrı narsanı yazmaq, yayratmaq, döşeği yazmaq.

gosastan: *masdar* Bö:lmek, a:rasını açmaq, kesmek, biri birinden ayırmak.

gosil: *is. veya sif.* Yo:la düşen, i:berlen, reva:na bolan.

gosil-dāştan: Birini bir yerik i:bermek, reva:na etmek.

goşāde-ru: Güler yüz, açık yüz.

goşāyş: *ism-i masdar* Açılmak,

562

giñlemek.

gaştan: *masdar* Tama:şa etmek, aylanmak, dolanmak, gezālenç etmek.

goşudan: *masdar* Açmak, koybermek, boşatmak.

goftār: 1. Geplāmek, söz aytmak 2. Gep ma'nıda da aydılar.

goft-gu: *masdar* Gürriñdeş bolmak, bile gürriñ etmek, şöhetdeş bolmak, şöhetdeşlik.

gortan: *masdar* Geplemek, sözlemek, söz aytmak, yerine yetirmek.

gol: *is.* Açılan gonça, gül.

gelālud: Loğur, laylanç, palçıklık, lay.

golāb: *ism-i mürekkebe* Güliñ suvı, Gül-i Muhammediniñ suvından becerlen güliñ suvı, güla:b adında.

golābi: *is.* Armit, mi:veniñ bir hi:li, bir görnüşi.

gol-e-estekāni: *is.* Ca:n güli.

gal-āviz: *sıf.* Aşğılı, sallanan. **gal-āviz şoden:** Biriniñ yaqasından tutmak, iki a:damiñ yaqa tutuşıp yumrıklaşmağı.

gol-barg: *ism-i mürekkebe* Gül yaprak.

gol-pance-kalāğ: *is.* Durna ayağı.

gol-çehre: *sıf.* Görkli gözel, avadan, görmeğüy, görnikli gül yüzli, köplenç 'aya:llara ha:şlanyar.

gol-çin: *sıf.* Gül yığyan, her za:dıñ i:ñ gavısını saylamak.

gol-e-ħatmi: Ĥatmi Firengi.

gol-e-ħancari: *ism-i mürekkebe* Yaprakları ulı ġalıñ boyı iki metre yetyān ot, ol ıssı yerlerde 'emele gelyār.

gol-e-dokme: *is.* Solmazağ.

gol-roħ: *sıf.* Gül yüzli, gül meñizli, güle meñzeş.

gol-e-ra'nā: *is.* Ĥıtay yıldızı.

gol-zār: *ism-i mürekkebe* Gülista:n, gül bilen

561

örtülen.

gol-e-zabān-dar-ķafā: Sa:rı çöb.

gol-estān: *ism-i mürekkebe* Güliñ köp yeri, gülşen, gülza:rlık.

gol-sorh: *ism-i mürekkebe* Meşhur bolan güllerin biri, ol her qasımda, her tüyslisi bolyar otuñ kırmız açıkra:k her rengde bolan gızıl gül.

gol-şan: *is.* Gülista:n, gülza:rılıq, gülin köp biten yeri.

gol-‘ozār: *sıf.* Gül yüzli, gül meñizli, gül şu:ratlı.

gol-gun: Kırmız erñek gül, sorh ya:lı.

gol-nār: *ism-i mürekkebe* Nariñ güli.

galu: *ism-i mürekkebe* Boqırdaq, boyun, boğaz.

galu-band: *ism-i mürekkebe* Boyun ba:ğı, ‘aya:l gı:zların boyunlarına daqyan gızıl sayları, boyuna daqılyan kümüşden edilen zıncır, bezāğ üç:i:n boyuna daqılyan za:t.

galu-gāh: *ism-i mürekkebe* Boqırdaq, boğaz, iymit geçyān yeri.

golule: *is.* 1. Toğalaq narse, nağ ya:lı za:diñ topı; 2. Gülle, topıñ ya: topuñ ve ş. m. yarağlarıñ güllesi.

gele: ‘Arıza, şika:yat, gönül galma, ki:ne, öyke.

galle: Süri goyun ve sığır.

galle-dār: *is. veyā sıf.* Süri ma:llı, süri goyunlı.

galle-mand: *sıf.* Birinden köñli galan, birinden ınca:n, öykeli.

gelim: *is.* Kilim, pala:sıñ kiçisi, yuñ ya: nağdan doqalan yu:ka döşek.

gelin: *is.* [Türk] Gelini ta:ze durmışa çıkan gı:z, ta:ze alınan gı:z.

gelin: *sıf.* Palçığa ve toprağa ba:ğlı bolan, palçıqdan yasalan, gumdan edilen palçığa değışli narse.

gom: *sıf.* Yiten, gözden daş düşüp tapılmayan, göze görünmeyān za:t, yitgi.

gomārdan: *masdar* Goymaq, bir ca:yda bir i:şde goymaq, bellemek, i:şe bellemek.

gomāştan: *masdar* Bir

562

i:şe goymaq, bir i:ş tabşırmaq.

gomān: O:y fikir, çen, çak, hıya:l, endişe.

gomrāh: *sıf.* Yo:lunu yitiren, yo:ldan azaşan, doğı yo:ldan çıkan, gumrah.

gomrok: *is.* Türki dilden alınan söz, daşarı yu:rtdan gelen ya: gidyān ma:llardan alınan ma:lıya:t, salğıt, gümrük.

gommām: *sıf.* Tanılmayan a:dsız, gördim bildim bolmadıq, a:dsız ve şöhetsiz a:dam.

gonāh: *is.* ‘A:şıcılık, teleke i:ş, ya:zık, yaramaz i:ş.

gonāh-kār: *sıf.* Günāh i:ş eden, ‘a:şıcılık eden, pi:s i:ş eden, günāhkā:r.

gonbad: *is.* Ğatı beyik dik ca:y, da:ş bilen örilen, köplenç mescid ve zıya:ratgahlarıñ üstine salınan künbet.

ganc: *is.* Hazı:ne, gızıl kümiş, baħa:lı gummatlı za:tlar **ganc bāt avada:** Zaħmatsız ele gelen Hüsrev-i Pervizniñ gencleriniñ biri.

goncandan: *masdar* (=gocanıdan) Sıgdırmaq, ca:ylaşdırmaq, bir za:dı bir ca:yda ya: bir za:diñ a:rasında yerleşdirmek.

goncāyş: *ism-i masdar* Sıgım sığış, gonca diyip-de aydılpdır.

gonceşk: *is.* Avıncağ guşlar toparından, serçe.

gonceşk-e-sahrā'i: *is.* Çöl serçe.

gancine: Gence değışli bolan, genc ma:lı, hazı:ne-i baha:lı za:dları saqlıyan yer.

gand: *is.* Pi:s is, porsı.

gond: *is.* Haya, kıtdağ.

gand-āb: *ism-i mürekkebe* (=gand-ābe) Porsı su:, islenen suv, porsı suviñ cemlenen yeri, yata su:.

gandom: Buğday.

gandom-gun: *sıf.* Buğday irengde bolan a:dam, buğday irengli a:dam.

gandidan: *masdar* İslenmek, porsamağ, porsımağ.

gong: *is.* Yeriñ aş:ğından suv

563

geçirmek üç:i:n goyılıyan pela:ne.

gong: *sıf.* Dilsiz, geplä:b bilmeyän, la:l, pëltek.

gonah-kār: *sıf.* 'A:sı, ya:zıklı, günähkä:r.

gau: *sıf.* Seyis, ba:tır, pehliva:n, gürüşceñ.

gou: *is.* Top ya:lı toğalağ za:t.

govārā: *sıf.* Tağamlı ve süyci iyilip içilyän iymitler, ti:z siñyän iymit, da:tlı iymit.

govāh: *sıf.* Ä:gah, habarda:r, habarlı, şa:ya:t, gevalıq.

govāhi-nāme: *ism-i mürekkebe* Şaha:dat na:ma, güva:hna:ma, güvah hatı.

goce: *is.* Helçek, aluça.

goce-farangi: *ism-i mürekkebe* Pomazor.

god: *sıf.* Çukır, o:y, gövağ, gorp.

godāl: *is.* Çukır, o:y, gorp.

gur: *is.* Öli ca:ylıyan çukır, gabır, gor, meza:r.

gur-e-ħar: Ğulan.

gurestān: *ism-i mürekkebe* Ğabrista:n, meza:rçılıq, gonamçılıq.

gurkan: *is.* Sağğar torsıq.

guril: *is.* [Fr.] Maymunıñ bir görnüşi.

gavazn: *is.* Su:ğun, dağ sığırı.

guj-posşt: Küyki, bükir.

gusāle: *is.* Ardana, tana, göle.

gusfand: Güspend- *is.* Ğoyun, davar.

gusfand-e-do-sāle: İşşek.

gusfand-e-nar-e-kuhi: Arğalı.

guş: *is.* Ğulak.

guş-bor: *sıf.* Kina:ye sözi hi:le ve zereñlik bilen bire za:dı birinden yolmağ, ğulak kesyān, ğulak kēsēn.

guşt: *is.* Et.

guşt-e-hāles: Çılka.

guşt-hār: *sıf.* Maħşu:ş et iyyān hayva:nlar.

guşt-māli: *ism-i masdar* Ğulak avqalama, kina:ye: Edeb etmeklik.

guş-māhi: *ism-i mürekkeb* Sedef,

564

derya: ğulağı, da:dran-çaññalāk ya:lı.

guşe: *is.* Çet, ğırağ, burç, künc.

guşe-gir: *sıf.* Yekemezek, ö:zini ğırağa çekyān, a:damlardan daş duryan, çetde duryan, çetde ya:şayan.

gugerd: *is.* Kükürt.

gunāgun: *sıf.* Dürli dümen, tüysli her hi:li, her çevre, düregöy.

gun-hān: *is.* Oğuzha:nıñ oğlı.

gune: *is.* 1. Yañağ, yüz, keşb, yüziñ bir ğapdalı, 2. Reng ve hi:l ma'nıda.

guni: *is.* Kenefdān i:ri doqulan ki:se, ğalıñ parça tävire nārese.

goħañ: *is.* Tüys toħım ve hem de ğımmatlı da:ş, merva:rid lağıl, elmas, ya:ku:d ya:lı, gevher.

guyā: *sıf.* Gepleyān gepleyci, sözleyci, na:tağ ve gu:ya: dimeğı, ğüma:n etme, ä:şka:ra.

guyeş: *ism-i masdar* Kela:m, gep sözleyiş, söz aytmağ, ğürleme.

goħar-bā: *is.* Hinciniñ bir ğörnüşü.

gahvāre: gahvāre- *is.* Sallançak.

giyāh: *is.* Ot, ösümlük.

giyāh-e-magas-koş: Yılmaşık ot.

giti: *is.* Cıha:n, dünya, 'a:lem.

gic: *sıf.* Çaşan, hu:şsız, hayra:n, señse, alcırañ, kellesañ.

gir-o-dār: *ism-i mürekkeb* Dara-dire.

gis: (=gisu) *is.* 'Aya:l ğı:zlarıñ uzı:n saçı, 'aya:lalarıñ uzı:n örimli saçı.

gilās: *is.* Mi:veniñ bir ğörnüşü, gilās.

gilaki: Gilanlının dili, Gilanda yaşıyan ilatın dili.

give: *is.* Üsti a:k pamıkdan bolan nağı kövüş, tomıs kövüş.

geyhān: *is.* Keyha:n, dünya, cıha:n.

ل

565

le: ‘Arab eli:bbiynin yiğrim yedinci harfi. Ebced hasa:bından 30.

lāobāli: [Ar.] 1. (Der ‘Arabiye mütekellim vaħde ez fi’li muzari) Ğorkım yo:k, 2. Farsçada: Ğorkmazak, kelle pervay a:dam.

lā’aqal: [Ar.] A:zından, i:n ba:rısı.

lā’eh-e: *is.* [Ar.] Mü’ennes-i la:’eh, la:yiha, dolı yazğı, ğat, kāmıl yazğı, na:ma, ka:nu:n taslaması, meclis-i şu:ray-ı Isla:ma devlet tarafından ğullanıp ya’nı taşvi:b etmek üçin berilyān hasa:b yazğısı.

lābod: [Ar.] Ça:resiz, ‘ilaçsız.

lābrātovār: *is.* [Fr.] Sınav ca:y, ‘ılmı sınavlara maşuş bolan ca:y.

lāt: *sıf.* Faķir a:dam, ğo:r za:dsız a:dam, ğari:b a:dam.

lāt: ‘Arablarnın Isla:mdan ön sığınyan butı.

lājaram: [Ar.] Ça:resiz, ‘ilaçsız.

lahovl: Muhaffif-i la: havl ve la: kuvvete ila billa sözi, ya’nı ğüyç ve ğurp di:ñe Ğuda:y te’a:ladan ğayrığa

566

yo:kdır.

lādan: *is.* Ba:ğcede ekilyān oñat ı:slı sa:rı ğül.

lāzem: *is.* [Far.-Ar.] Va:cib, ger żaru:r, derva:yıs.

lāş: *is.* 1. Lāş, meyyit, ğayva:nın maslığı, 2. ‘Aciz, ğo:r diyip-de aydılpdır.

lāş-ğor: *is. veya sıf.* Ğayva:nların maslığını iyān, yırtıçı ğuşlara ğa:slanyar, ğarağuş, bürğüt ve beyleki lāş iyyān ğayva:nlar ve ğuşlar.

lāşe: *is.* Lāş; maslık.

lā’lāc: [Ar.] Ça:resiz, ‘ilaçsız, emsiz, taķadasız.

lāğar: *sıf.* [Ar.] Insa:n ya ğayva:nın ğo:rı, arrığı.

lāf: *is.* Beyhu:de ğep, pu:ç ğep, bi:derek ğep, bolğısız ğep.

lāķiyd: *sıf.* [Ar.] Perva:ysız, bolğısız, bi:perva:y.

lāk: *is.* Hindusta:nda ağaçdan önyān ğızğılt za:t.

lāk-poşt: Pişbağa, pişdil.

lāl: *sıf.* La:l, dilsiz, geplā:p bilmeyān.

449

lāl: la'l. Ğızıl reng, kırmız diyip-de aydılpdır.

lāle: *is.* Ayaklı şem'i ğoyulyan billurdan bolan çırağ.

lāle: *is.* Ala:le, köplenç çi:ğ yerlerde bityän kiçi ösümlük, çiğildem.

lāle-zār: *ism-i mürekkebe* Gül lalenin köp önyän bityän yeri.

lāle-‘abbasi: *is.* Ağşam güli.

lām: *ism-i mürekkebe* Tığ, yu:ğa nāzik demir.

lāmā: *is.* 1. Dervişlerin ziynet üçi:n urunyan ğuşağı, 2. Laf-ı pardağ diyip-de aydılpdır.

lāmā: *is.* [Fr.] Örküçsiz düye, köp orta Amerikada tapılyar, boyı bolsa, bir metreden köp bolmalı dā:l.

lāmpā: *is.* Māhuz a:z lamep Fransa, neft bile yanyan çıra.

lāme’: *sıf.* [Far.-Ar.] Yaldırağ, parlağ, yaldıraycı.

lāmakan: *sıf.* [Ar.] Meka:nsız, tünéksiz, ca:ysız, yersiz.

lāne: *is.* Öy, kent, arınıñ

567

ħa:nası, ala:ne hem dilipdir.

lāhici: *sıf.* Lahicanlı, Lahicana ba:ğlı.

la-yatanāhi: *sıf.* [Ar.] Çāksiz, süñsiz, bıçağ.

lā-yazāl: [Ar.] Zeva:lsız, hemi:şelik, bedi:lik, tükeniksiz.

lā-y’kel: *sıf.* [Ar.] ‘Akılsız, düşünüksiz, bilimsiz, samsıq, na:da:n.

la-yeğ: *sıf.* [Ar.] Yaraşıklı, gelşikli, mına:sıb, la:yıq.

la-yanhal: *sıf.* [Ar.] Çözib bolmayan, ğal bolmayan.

lā-yanfak: *sıf.* [Ar.] Ayrılmasız, açılmasız.

lā-yanqada: *sıf.* [Ar.] I:zlı ı:zına, hemi:şe, ı:zagiderli.

lo’lo’: Dür, mermer, mervarid, ğımmat baha:lı da:ş.

lab: *is.* Do:dak, leb be leb: Püreüpür, ağızından.

lobāb: *is. veya sıf.* [Ar.] Saylanan, ğa:lıs, elin, ğoz ve badam yalı za:dın mağzı ve ş. m.

lebās: *is.* [Ar.] Eğin eşik, elbise cem’.

lab-ħand: *ism-i mürekkebe* Yılğırma, do:dağ gülme, do:dak di:ñe bir birinden açılma gülme.

laban: *is.* [Ar.] Süyt, insa:nın ğayva:nın süydi, elba:n cem’.

lābbeyk: [Ar.] Telbiye mağa:mda ğabu:l ita:‘at edyärin seniñ emriñi diyemek.

lotke: *ism-i mürekkebe* Nav, gāmi.

lape: Noħudın yarısı, lape a:dında.

lecācat: *masdar* [Ar.] Çekeleşik etmek, cedel etmek, kecca:llık, erceşik.

lecām: *is.* [Ar.] (lekām) Atıñ ağızdırığı, uyanı.

lacan: *is.* La:y, palcık.

lacuc: *sıf.* Kecca:l, cedelçi, oñuşmazak, savaşañ.

laçak: Üç burç ya:lık, ‘aya:llarıñ başına atyan ya:lığı, gıñgaç.

lahāz: *is.* [Ar.] Göziñ çeti, ğıyağı.

568

lahāz: *masdar* [Ar.] Göz ğıyağı bilen baķamak ä:gāh bolmaq.

lahāh: *is.* [Ar.] Yorğan.

lahad: Gör, ğabır, elha:d ve lahu:d cem’.

lahze: *is.* [Ar.] Sa:lım vağt, a:z sa:lım göz açıp yumya:nça:ñ, bir dem.

lahn: *is.* [Ar.] A:va:z, heñ, hoş ses, elha:n ve lahu:n cem’.

loht: Yalañaç, çıplak, eşiği yu:ka.

laht: 1. Tike, bö:lék, bir za:diñ bö:leği, 2. Gürz diyip-de aydılpdır.

lahte: *is.* Tike, bölék, bir za:diñ tikesi, ğa:n, lahte hu:n, lahte ciğer ya:lı.

ladon: [Ar.] Dövir, zama:n yanı ma’nıda ‘ilm **ladonı:** Za:tı tabi’i bilim, üstadsız övrenilen ‘ılım, ğuyma ğursak.

lezzat: *is.* Lezzet, ğuzı:r, hoşlık, lezzet-i cem’.

laziz: *sıf.* [Ar.] Ta’a:mlı, da:tlı, leza:’iz cem’.

lor: *is.* 1. Mura:d, maķşad 2. Ğuzı ma’nıda hem aydılpdır.

lar: *is.* Şaħra:, çöl, beya:ban, aķ çapğı meyda:n.

larz: *masdar* Titreme, ğımıldı, cünbiş.

larzāndan: *masdar* Titremek, ğımıldatmaq.

larze: *ism-i masdar* Lerze, titreme.

larz-idan: *masdar* Ğağşamak, titremek, ğımıldama.

lozum: *masdar* [Ar.] Va:cib bolmaq, ğaru:r tapmaq, ğérék bolmaq.

loj: *is.* [Ar.] 1. Ağaçdan otağ, kiçi otağ, 2. Tema:şaha:nalarda övki oturulğıç, övki redi:f.

lesan: *is.* [Ar.] Dil, elsene cem’.

lesn-ol-ğayb: *ism-i mürekkeb* [Ar.] İçki gizli:n sırrı aydyan, Adlı şa’ir ğo:ca Şemsü'l-din Maħmud Ħafz-ı Şira:ziniñ laķabı.

laşkar: *is.* Erteş, ğarbi ğoşuniñ bir böleği, on iki müñ serba:dan ‘iba:ret.

letāfat: *masdar* [Ar.] Yumşak,

569

na:zik, avadanlık, ğözellik, yumşak, oñat söz.

latme: *is.* [Ar.] Şadme, eyleki tapança urmaq, şapbaķ, a:zar, musi:bet, latma:t cem’.

latif: *sıf.* [Ar.] Yumşak, na:zi:k, mehriba:n, mihirli, ısınsık, ğılıklı, yakımlılık.

latife: *sıf.* [Ar.] Mü'ennes-i lafi:f, oñat söz, şa:flık şavhınlı gep şa:dlık getiryan gep, leta:'if cem', deĝişme.

la'l: *is.* [Ar.] Ğimmat baha:lı da:ş.

la'all: [Ar.] Kā:şki, şa:yed, meĝer, belki.

la'n: *masdar* [Ar.] Ğarĝış etmek, sövmek, ĝavmak.

la'nat: *is.* Ğarĝışlamak, la'nat, aza:b, sövinç, la'a:n ve la'na:t cem'.

la'in: *sıf.* [Ar.] Mel'un, la'na:t edilen, ĝarĝış siñen.

loĝat: [Ar.] Sözlük, müşĝil söz, luĝat.

laĝzeş: *is.* Ta:yma, sürüşme.

laĝv: *is.* [Ar.] Bi:derek söz, ba:tıl pu:ç gep, bolĝısız gep, ĥasa:ba sana gelmeyän zat.

loĝavi: *sıf.* [Ar.] Lugata deĝişli ba:ĝlı, ılım lugatı bilyän.

laf(f)āfe: *is.* [Ar.] Za:diñ daşına dolanyan za:t, lefa:'if cem'.

lafz: *is.* [Ar.] Söz, gep, aĝızdan çıkıyan gep, elfa:z cem'.

laķab: *is.* [Ar.] Ö:z aşlı a:dından ayrı başĝa bir a:da şöhret tapan, laķa:m ve laķab.

loķme: *is.* [Ar.] Bir aĝız sa:lım iymit, luķma, bir luķma.

lak: Ménék, eĝin eşiĝe deĝyän hapa.

lokām: *sıf.* 1. Ĥaya:sız, terbiyesiz, utançsız, 2. Ğatı yoĝı:n heykelli a:dam.

lak-lak: *is.* Ayakları ve boyun uzı:n uçıcı ĝuş.

loknat: *masdar* [Ar.] Luknata, dil tutuklık, dili basık, dili peltek.

lakke: *is.* Ménék.

lekam: *is.* Atıñ aĝızdırıĝı, uyan.

lams: *masdar* [Ar.] El çekip görmek, el bile sı:pa:p görmek,

570

sı:pa:laķ.

lam': *masdar* [Ar.] Yıldıramak, yaĝtılanmak, yanmak, şüphelenmek.

lom'e: *is.* [Ar.] 1. Öl otuñ a:rasındaki ĝuraķ ot, 2. A:ķ ménék 3. Ya:şayışıñ a:z 'işreti, lam' ve lema:' cem'.

lam-yazra: *sıf.* [Ar.] Ekmā:ĝe yaraşıklı yer bomadık, zira:'at bitirmeyän yer.

lonbar: *sıf.* 1. Semi:z, yoĝı:n heykelli, dayav, 2. But.

lenc: *is.* Dā:nesi ayrılan üzümüñ ĥoşesi.

lanc: *ism-i masdar:* Naz, yo:l yorda, gitmek.

lonce-kardan: *masdar* Azzıklık etme, ĝa:yalaşmak, azzıklık etmek.

leng: *is.* 1. Insa:nıñ bir ayaĝı, buddan barma:ĝa çenli 2. Bir ta:y kövüş, bir lenge.

lang: *sif.* Çayşık, ağsak, paytaç, insa:n ya: hayva:niñ ayağına aza:r yetip doğru yürüyip bilmesizliğı.

langar-gāh: *ism-i mürekkebe* Paroñod, ya'nı gämileriñ derya: labir oqlap düynemeğı.

lenge: *is.* Yeke, yalnız, bir ta:y kövüş.

langidan: *masdar* Ağsamak.

lav: Do:daç.

lav: Bir hi:l halva.

lav: *is.* Depe, tepe.

lavā'eh: [Ar.] Cem'-i la'ehe.

lavāzem: [Ar.] Cem'. Geréklilikler.

levāt: *masdar* [Ar.] Erkek a:dam bilen oğlanıñ erbet i:ş etmeğı.

lubiyā: *is.* Nobya.

lut: *sif.* Yalnaçgaç, luht.

lavs: *masdar* [Ar.] Bulaşdıрмаç, ğavı za:dı erbet za:t bilen yağurmak.

lavzatayn: [Ar.] İki sa:nı boğazda bolan badam yalı mäs.

lus: *sif.* Yalçı, kelçik, käs, suvcık, ğanı, yufa, yalbarma, ca:ysız yere ö:zini kiçeltmek.

lavt: *is.* [Ar.] 1. Çadır, don, 2. Ğatı çalt a:dam, şatır a:dam.

571

luks: *is.* [Fr.] Avadan her za:dıñ avadanı, kusengi.

lav-lā: “Lav” ve “la:” bilen yağurlan, yağnı eğer yo:k levlak yağnı eğer sen bolmasañ, pıygambarımız ma'ru:f ğadı:sine işa:ret, levlak lema: ğılkatü'l-aflak ya'nı eğer sen bolmasaydıñ dünyanı ya'nı felekni, 'arş-kürsi dörétmezdım diyyār.

lulu: *is.* Ğorğunç şekilli, oğlanlarıñ ğorğyan heykeli.

lule: *is.* Petle.

lavm: *masdar* [Ar.] Ka'imek, mela:met etmek.

lavn: *is.* [Ar.] İreng, hi:l, keşp, elva:n cem'.

lavand: *sif.* Her ca'i 'aya:l, maşhara ve lavza 'aya:l.

lahab: *is.* [Ar.] 1. Havir, yalın 2. Turan tozan.

lahce: *is.* [Ar.] Şi:ve, gepleşik, dil, sözlemeğıñ yo:lı, telaffuz.

liyākat: *masdar* [Ar.] Yaraşıklılık, geşiklilik, düşümlilik.

liberāl: *sif.* [Ar.] Aza:dlığı isleyci, isleyän, erkinliğı söyyän.

litr: *is.* [Fr.] Bir desimetre mek'ub miqtar suv bilen beraber bolan ölçek, taħmineñ bir kilo ağramlıkda bolan peyma:ne.

lays: *is.* [Ar.] 1. Erkek arslan, yolbars 2. Kelebli müyüñ bir ği:linede aydıyar.

lider: *is.* [Fr.] Rehber, yo:lbaşçı, başlık, ğizbiñ başlığı ve yo:lbaşçısı.

lir: *is* [Fr.] İtalya yurdınıñ pulı.

lire: *is*. İngilista:nda ve Türkiyede yörüyän gızıl bolan bir bölék sikke, her bir İngilisi lire yiğrim şekliñ ve Türkiye liresi yüz peyaster bilen beraber ve şol yurdlarıñ pul birliğı.

liriki: ‘Aşkı: goşğı, ‘aşkı: şi’ir.

liz-ğordan: *masdar* Sürüşmek, yere kelle değmek, sürüşib yıkmak, buderimek, ta:ymaq.

lisâns: *is*. [Fr.] Ruşşad hatı, yoqarı bilim alan a:dama berilyän

572

‘ılımlı derece, doktora derecesinden öñ, ya‘nı aş:a:k derecede bolan ‘ılımlı ya‘nı lisans oquvnı ğutaran a:dam.

lisânsiye: *sıf*. [Fr.] Danışna:me ve lisansını alan a:dam.

list: *is*. [Fr.] Hâsa:b defteri, a:dlarıñ su:ratı.

lisidan: *masdar* Bö:lék nañı ve yüpékden ‘iba:ret bolan, onı mürekkebe göyılıb deva:te salınır.

leyl: *is*. [Ar.] Gi:ce, ağşam.

leymu: *is*. Limon.

leymu-nād: *is*. [Fr.] Limon ‘umma:nı, turşıca, gazlı limon suvı bilen şekerdir, şerbetden becerlän içmeli narse.

livân: *is*. Suv içilyän kürüşke tävi:re ayratı:n suv içilyän ğa:p.

live: *sıf*. 1. A:ldavçı, ya:lçı, aqmaq ve samsıq, na:da:n ve herze 2. Sa:lla:h, sélki.

573

me: ‘Arab eli:pbiyniñ yiğrim sekizinci ğarfi, ebced ğasa:bında 40.

mā’ede: *is*. [Ar.] Ma’ide, bezelén sofrı, ta’a:m, ma:’ida:t ve meva:’id cem’.

māba’d: *sıf*. Ondan soñ.

mābaқи: Ğalan za:t, ğalanı, artıb ğalan.

mābeyn: [Ar.] Ortada, a:radakı.

māt: *sıf*. Sergezda:n, alcıra:ñ, aññalan, **māt şodan:** Aññalmaq.

māter-iylist: *sıf*. Maddi, dehri ve materyalizmlerden ı:zarlayanlar; **māteryalism:** Olar ru:ğiya:t ve maneviya:ta münker diñe olar maddini manyarlar, dünyanı ba:kı ve ebedi bilyänler, ya‘nı materyalistden ı:zarlayanlar.

mātam: *is*. Ya:s, muşibet, a:ğı, ölüm gören a:dam.

mātam: *is*. [Ar.] Cema:’atıñ yığnıyan yeri, ya:s ve ‘iza: tutma.

mā’sser: [Ar.] Ğavı oñat i:şler, ğa:lanan i:şler, cem’-i ma:sare.

mācerā: *is.* [Ar.] Başa düşen, bolan va:ka, başa gelen.
mācarācu: *sıf.* Şer başı, ha:dişe turuzyan, fitneçi,

574

bolağayçı.

māç: Oğşama, öpme, oğşayış.

mādām: *is.* [Fr.] Ha:nım, ‘aya:l.

mād: *is.* Ece, näne.

mādar-andar: *ism-i mürekkebe* Üvéy ene, üvéy ece.

māde-bozorg: *ism-i mürekkebe* Ma:ma, dādeñ ecesi.

māde: *is.* [Ar.] Her za:diñ mayesi, aşlı.

māde(h): Urkaçı, ça:ğa doğuryan hayva:n, ‘aya:l.

mādi: Ya:şayışa değışli bolan ma:l.

mādiyān: *is.* Baytal.

mādiyān-e-nāzā: Doğurmazak, ğı:sır baytal.

mār: *is.* Yılan.

mār-piç: *ism-i mürekkebe* 1. Toğağalak za:diñ daşına aylanan demir yo:l aylavı, 2. Yılanıñ yerden eğrelip gidişi ya:lı.

māçube: *is.* Serespil.

mārs: *is.* [Fr.] Firengi yılıñ üçinci a:yı.

mār-şāl: *is.* [Fr.] Serda:r, sipahibend.

mār: *is.* [Fr.] Almanıñ pulı bir firank 25. sa:nım Fransa yaqı:n değerli.

mār: *is.* [Fr.] Nışa:n, ı:z, belği, karha:nalarıñ çıkaryan ö:nümleriniñ üstüne uryan belğisi, ‘ala:matı, nışa:nı.

mār-sist: [Fr.] Marksism yo:lumı ı:zarlap qabu:l édyān a:dam, marksisim yo:lına giren.

mār-garit: *is.* [Fr.] Mina güli.

mār-gir: *is. veya sıf.* Yılanı di:ri tutyan a:dam, yılan tutucı.

mār-māhi: *ism-i mürekkebe* Yılan tävire ba:lıq, yılana meñzeş ba:lıq.

māri: *sıf.* Ölen, hela:k bolan.

māzād: Géreklikden artıqmaç bolan, ziya:de gelen za:t, artıqmaç.

mājik: *sıf.* Äğirt, geñ, ena:yı, ca:diçilik.

māsāj: *ism-i mürekkebe* Avqalama, enda:mı avqalamak.

575

mast: *is.* Gatik, yoğurt.

māsk: *is.* [Fr.] Yüz örtği, nıka:b, yüzüñ büreyān za:tlar.

455

māsavā: [Ar.] Ondan ğayrı, ondan başğa, **māsava-allah:** Huda:y te‘a:ladan ğayrı, Allah te‘a:ladan ğayrı.

māse: *is.* Çāğe.

māş: *is.* Māş, ‘adese meñzēs ‘Arabçada ma:ş diyilyär Farsça beney-i siyah da diyilipdir.

mā-şā-āllah: [Ar.] Huda:yıñ istemāğnä görä, köplenç ğavı tanı:maklık ve ğayra:n ğalmaklık maka:mda aydılyar, barek Allah, tüveleme.

māşin: *is.* [Fr.] Araba, aftamabil, aftamil, maşın.

māzi: [Far.-Ar.] Geçen vağt, geçen zama:n.

mā’un: *is.* [Ar.] 1. Ğavılık, ğayır-ihsa:n, peyda:lanyan za:t, 2. Pes pällik mutı‘lık ma‘nıda.

māfāt: [Ar.] Elden giden, geçen za:t, ölen.

mā-fovq: *sıf.* [AR.] Yoğarıda bolan el, üstün el, ö:zünden yoğarı derecede bolan a:dam.

mā-ķabl: *sıf.* [Ar.] Öñ geçen, ondan öñ.

mākāruni: *is.* [Fr.] Unlı aş, firengi rişte.

māket: *is.* [Fr.] Görkezme üçü:n ğalıñ ka:ğızdan ağaçdan becerlen öy.

māku: *is.* 1. Hēyya:tı, tikicilik maşınıñ abzalı, 2. Doğıcılık desgä:nıñ ğuralı.

mākiyān: Tavvık, ğuşıñ makiya:nı, erkek da:l.

māl: [Ar.] Ba:yılık, a:damiñ elinde bolan mülki, pulı.

mālāriyā: *is.* Isıtma ve ğızdırma keseli.

māl-ā-m-āl: *sıf.* Dop dolı, ğırmağırad, ğatı köp.

mālt: *is.* [Fr.] Arpanıñ baş çıkarmağı, arpa.

māal-dar: *sıf.* Ba:y, gurplı, köp ma:llı.

māleş: *ism-i masdar* Enda:mı avķalamaķ, avķalama.

mālek: *sıf.* [Ar.] Eye, Huda:y te‘ala, mülk eyesi, bir za:diñ

576

eyesi bolan, ğocayın.

māiyāt: ‘Arabi dilden alınan ba:c, salğıt almit, ma:liye eda:resiniñ ka:nu:n yüzünden a:damlardan alyan pulı.

māl-idan: *masdar* Süykämek, sıfamaķ, bir za:diñ yüzüne el çekmek, çalmaķ, bir za:diñ yüzüne reng veya: yağ çalmaķ.

māiyāe: *is.* Ba:yılık.

māmā: *is.* Göbek ene, ka:bile.

māmān: *is.* [Fr.] 1. Ece, ene 2. Za:diñ avadanına hem aydılyar, Farsça ğörnikli avadan ma‘nıda.

māmak: *is.* Kiçi ene, ece.

mān: *is.* Öy esba:bı.

mān: Meñzeş.

mān: *sıf.* Zami:re ba:ğlı söz, birinci şahıs cem': "kita:bman / kita:bımız".

mānto: *is.* [Fr.] Yağın geçirmeyän uzı:n eşik, yağın geçirmeyän palto.

mānd-(e)-gār: *sıf.* Hemi:şelik ğalcak, ğalmalı, berk ma:ka:m, üytgemesiz, bir yağdayda üytgemän ğalyan.

mān-dan: *masdar* Meñzemek, oğşamak.

mān-dan: *masdar* Ğalmak, durmak, ğoymak, bolmak, düynemek.

mānj: Aţ tertibi, yöri:te aţ terbiyelemek, aţ çapmak ve verzeş üçi:n üsti bassırılı ğa:y, bassırılı ğa:y.

māne': *is* [Far-Ar.] Saqlayıcı, öñe geçici, büvet bolıcı, asılcañlık, selteñ berici, päsgelçilik.

mānand: Meñzeş, meñzetme, çalımdaş.

mānovr: *is.* [Fr.] Ğımıldı, uruş 'amellerni temrin ve endik etmek yo:lı bilen, geçirilyän sınavçılık, erteşiñ uruş naqşesine dürli bö:leklerde edilyän ğımıldı, hëreket.

māvarā: *is.* [Ar.] Arqa taraf, añrısı, yeñse tarafı.

māh: *is.* A:y.

māh-āb: *ism-i mürekke* A:ban, a:ban a:yı.

māhāne: A:yılığna, a:y be a:y berilyän haq.

577

māhtāb: *ism-i mürekke* A:yıñ yağtı, a:yıñ şu'lesi, a:yıñ yalqımı.

māher: *sıf.* [Ar.] Çeper, üstad, ezber, zi:rek, i:ş bilen ökde.

māh-roh: Mahru:, avada:n görnikli ve a:y ya:lı a:ya meñzeş diyip aydılyar, a:y yüzli.

māh-ruy: *is.* A:y yüzli, avada:n, a:y ya:lı.

māh-e-nav: *ism-i mürekke* Yañı tä:ze doğan a:y, a:yıñ avalkı doğan ği:cesi.

māhu: *is.* Ziyet, bezeğ.

māhut: Beğres.

māhur: *is.* Beyikli ve çökekli yer, dağlık derelik yer.

māhur: *is.* Eyrani a:heñleriñ bir gömüşi, sa:zlarıñ bir hi:li, bir tüyslisi.

māhi: Ba:lık.

māhiyāne: A:yılık, a:y be a:y i:şğä:rlere ya'mı a:yda bir gezek berilyän haq, mahga:ne ve mahka:ni diyip-de aydılıdır.

māhiyat: *is.* [Ar.] Her za:dıñ tabi'i ve haqı:kı durayşı, bolışı, her za:dıñ düybi tutuş boluş aşlı, haqı:kı boluş, ma:hiya:t cem'.

mahi-hāviyār: *is.* İşbilli ba:lık.

māhi-sefid: *is.* A:k ba:lık.

māhi-suf: *is.* Sille.

mahi-kapur: *is.* Kepir.

māhi-kafāl: Ğara ba:lık.

māhi-gir: *is. veya sıf.* Ba:lık tutyan şayya:d, ba:lıkçı, i:şi pi:şesi ba:lık tutmak bile bolan, a:vçı.

māyohtāj: *is.* [Ar.] Ātiyā:c zaru:r bolyan za:t, gerekli bolan za:t.

māyel: *sıf.* [Ar.] Meyilli, i:şdā:li, hevesli, bir za:da meyil edici, gövinceñ.

mā-yomlak: *is.* [Ar.] Biriniñ ıhtıya:rında bolan, biriniñ erkinde bolan, biriniñ ba:ylığı.

ma'-oş-şa'ir: *ism-i mürekkeb* Arpa suvından 'emele gelyān maye', arpa

578

suvı.

māḥaz: *is.* [Ar.] Cem'-i māhez, bir za:diñ ca:y almağı, yo:l ve yo:l yorda, yörelge.

mo'asser: *is.* [Far.-Ar.] Eşer edici, ı:z ğaldırıcı.

mo'addab: *is.* [Ar.] Edeb alan, edeb övrenen, terbiyet tapan, edebli, terbiyeli, medeniyetli.

mo'addi: *ism-i fa'il* [Ar.] yerine yetirici, yetirici, eda:' edici, bermek.

mo'azzen: *ism-i fa'il* Aza:d aydyan, aza:dçı, aza:d çekici.

mo'asses: *ism-i fa'il* [Ar.] Ğo:ramaklık, go:raycı, açıcı, esa:sını go:ran ve dikélden, düybini tutan, go:ranan.

mo'akkad: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ta:kidlenén, ma:kullanan, niğtanılan, ma:ka:m ve berk.

mo'allef: *ism-i fa'il* [Ar.] Ta:li:f bolan, kita:bıñ yazğısını yığna:n, kitabı yazan, yazuçısı.

mo'allef: *is.* [Far.-Ar.] Tä:lif edici, kita:bıñ ma:tlabını yığnan toplan.

mo'lem: *ism-i fa'il* [Ar.] Derd getirici, ağrı getirici, ağırlı, derdli, ğayğılı.

mo'men: *sıf.* [Ar.] İ:ma:nlı, i:ma:nı ba:r bolan, i:ma:n getiren, taqva:.

mo'ayyad: *ism-i mef'ul* [Ar.] Niğtanılan, güyç berilen, ma:ku:llanan, berkilen.

ma'mur: *ism-i mef'ul* Emir bolan, buyruk berilen, bir i:şi bitirmäğne i:berilen a:dam, ğullukçı.

ma'mun: *ism-i mef'ul* [Ar.] Nama:zda ima:ma uyub durmağ.

ma'mun: *ism-i mef'ul* [Ar.] İma:nlı, ğorkısız, ğavfsız.

ma'nus: *ism-i mef'ul* [Ar.] Övrenişen, 'a:datlaşan, endikleşen.

ma'vā: *is.* [Ar.] Ca:y yer, bukı yer.

ma'yus: *ism-i mef'ul* [Ar.] Umı:dını üzen, umı:dsız, na:umı:d bolan, sus.

mobāh: *ism-i mef'ul* [Ar.] Hela:l edilen, ca:iz, reva:', hela:l.

mobāhese: *masdar* [Ar.] Baḥşdeş, bile baḥş etmek,

579

cedelleşmek.

ma-bād: Du‘a: sözi.

ma-bād-ā: Ḥuda: eylemesin, yo:k bolsun.

mobāderat: *masdar* [Ar.] Muba:deret, öñe geçmek, havlıkmak, ti:zleşdirmek, bir i:şe yüzlenmek, bir i:şe yüz urmak.

mobādele: *masdar* [Ar.] Muba:dele, biri bile bir za:dı alış beriş etmek, çalışmak, atman ta:bar etmek, ‘avz etmek, ma:l bile ma:l sevda etmek, alışık çalışık.

mobārez-e: *masdar* [Ar.] Savaşmak, uruşmak, dırcaşmak, çalışmak, bir biriñ bile cekeleşmek.

mobārak: *sif.* [Ar.] Bereketli, bereket tafañ, ğutlı.

mobāşerat: *masdar* [Ar.] Mubaşeret, ö:z eliñ bile i:şlemek, bir i:şe yüzlenmek, cima:‘ etmek, yanaşmak.

mobādelāt: *masdar* [Ar.] Bir i:şde uylanmak, tağalla etmek, köşeş etmek.

mobāleĝe: *masdar* [Ar.] Muba:lağa, bir i:şe işeññir ğatnaşmak, bir i:şde ğatı gitmek, ḥadden geçmek, çenden çıkmak, ulaltma.

mabāni: [Ar.] Bina:lar, ca:yılar, sa:ḥatmanlar, ta:mlar, cem‘-i mebni.

mobāhāt: *masdar* [Ar.] Muba:ha:t, ğuvanmak, ışanmak, buysanmak, birine ya: bir za:da ğalkınmak.

mobāhi: *sif.* [Ar.] Mübtede’, ta:ze i:şe başla:n, başlayıcı, övrence.

mobtazal: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Ehli a:damiñ ğören za:dı bolmalı, ayak astına ğalan, yaramaz, pes ḥa:lanmadık, bolĝısız, yiğrenilen, ätberilen: Ḥormatını ğaçıran.

mobtaker: *is.* [Far.-Ar.] Ta:ze bir za:dı döreden ayla:p tapan, bir tä:ze za:dı döreden.

mobtalā: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Mübtela bela: ve derdsere düşen, derd bela: ğalan, aza:ra duça:r bolan.

mobtani: *is.* [Far.-Ar.] Dikäldici,

582

bina, edici, ğurnuci.

mabsus: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Yazmak, yazılan, yayradılan.

mabda’: *is.* [Ar.] Başlama, ‘illet-i aşl, sebep, başlangıç, muba:di cem‘.

mabde’: [Far.-Ar.] Bir za:dı ta:zedden tapıp ele alan a:dam, bir za:dı ö:zi döreden a:dam.

mobaddel: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Bedel edilen, çalışın, üytgedilen.

mabzul: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Baĝışlanan, kana:‘atlandırılan.

mobrrā: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Günähdän yuvılan, günähsiz çıkan, günähdän pa:k bolan, töhmetden pa:k bolan.

459

mabraz: *ism-i fa'îl* [Ar.] Kaza: ha:cét suv dökülyän gıyı, ayak yo:luna oturuylan yer.

mobarraz: *ism-i fa'îl* [Ar.] Görnib duran, a:ydıñ â:şka:r, yo:la düşen, üstünlük.

mobarraz: *ism-i mef'ul* [Ar.] Mâ:kâ:m, berk, durnıklı.

mobarhan: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ä:şka:r, deli:lli, sebebli.

mabsut: *ism-i mef'ul* [Ar.] Açılan yayra:n, şerh berib gi:ñledilän, yayradılan.

mobaşşer: *is.* [Far.-Ar.] Bu:şlayıcı, göz a:ydıñ diyici.

mobasser: *is.* [Far.-Ar.] Saqçı, ğaravul, saqlayıcı, görüci.

mobser: *is.* [Far.-Ar.] Görıcılık, yağtılandırıcı, da:nalık bilen.

mab'as: *is.* [Ar.] İ:berilmeĝi zama:nı ve meka:nı, Pıygambar-ı Huda:yıñ pıygambarlıĝa yeten ğünü, ol ğün, Receb a:yıñ yiĝrim yedisi bolmalı.

mab'us: *ism-i mef'ul* [Ar.] İ:berilen, yo:llanan, gönderilen, reva:ne edilen.

mobl: *is.* [Fr.] Öy esba:bı, miz ve şandlı ve ayrı ağaçdan edilen za:tlar.

mablaĝ: *is.* [Ar.] Haddetmek, za:dıñ añrı çaki, çen çaqa yetmek, puluñ eda:resi ve mıkdarı, meba:liĝ cem'.

moballeg: *is.* [Far.-Ar.] Tebliĝ édyän, övyän, yetirici, yetiryän bir buyrıĝı yada hokmi 'ağıdanı başĝa birine yetiryän a:dam.

mabnâ: *is.* [Ar.] Mebna:', bina: edilen yeri ve za:dıñ köki, paya ve esa:s.

581

mabni: *ism-i mef'ul* [Ar.] Tikilenler, yasanlar, bina: edilenler.

mobham: *sıf.* [Ar.] Gümürtik, bassırĝılı, örtiĝili, çılşırımlı, bellisiz, düşünksiz iş, na:belli, belli bolmadık.

mabhut: *sıf.* [Ar.] Alcırañ, ça:şan, aññalan, hayra:n bolan, öz:ünü yitiren.

mobin: *ism-i mef'ul* [Ar.] Beya:n edilen, â:şka:r edilen.

motâbe'at: *masdar* [Ar.] Muta:be'at, ı:zarlamak, ı:zından gitmek, ta:bi' bolmaq, boyun bolmaq.

motâreke: *masdar* [Ar.] Muta:reke, terk etmek, ğoyıp ğaytmak, biri biriñden el çekmek, el çekmek.

matâ': *is.* [Ar.] Mata: ĝoş, esba:b za:t, alıp satılyan za:t, satılıp nep görilyän za:t.

metânat: *masdar* [Ar.] Meta:net, ma:ka:m bolmaq, berk bolmaq, ĝa:yım bolmaq, ĝucurluluk, seykinlik, ağraslık.

motâ'asser: *ism-i fa'îl* [Ar.] Eşer édyän, eşer edici, ĝayĝılı inca:n, tuka:tlı ĝayĝılı, hasretli.

mota'ssef: *sıf.* [Ar.] Ökünçli, ĝayĝılı, ĝamlı, derdli.

mota'allem: *sıf.* [Ar.] Derdli, incılı, duyda:nsız bolan va:ka:dan ağırı ĝalan, derd tapan.

mota'ammel: *sıf.* [Ar.] Bir işte o:ylanılyan ve bökdenyän a:dam.

mota'nni: *sif.* [Ar.] Saklanma bir işde oylanyan ve bökdenyân a:dam, oylanışlı a:dam.

mota'ahhel: *sif.* [Ar.] 'Aya:llı ferzendli bolan, öylenen.

motbahher: *sif.* [Far.-Ar.] Ğatı da:na, köp bilmeli 'ılmı a:dam.

motbarrek: *sif.* [Far.-Ar.] Bereketli hayırlı ve muba:rek.

motebassem: *sif.* [Far.-Ar.] Gülén yüz, gülüci, açık yüz, gülek.

motajâvez: *is.* [Far.-Ar.] Çen ve çakdan çıkıcı, öz haddinden öñe giden, toqunan, hadden aşan.

motcalli: *is.* [Far.-Ar.] Ä:şka:r bolan,

582

açık a:ydiñ, belli, görkezici, 'aya:n edici.

mothâşi: *ism-i fa'il* [Ar.] Bir tarafa ayrılan ve cıda: bolan, daşda duran.

mottahed: *is.* [Far.-Ar.] Biriğmek, biri ya: bir za:t biri bilen biriğen, bolsun, birleşme.

mottahed-ol-şekl: *sif.* Meñzeş bolmaq, şekildeş bolmaq, meñzemek.

mottahed-şodan: Utğaşmaq, biriğmek, birleşmek.

moteharrek: *ism-i fa'il* [Ar.] Ğimıldaycı, hareket edici, gozğalma.

motehasse: *is.* [Far.-Ar.] Daşına aylanılan, birine penah getiren, biriniñ bir ca:yda penah getirmeği, biri bir yere barıp arka tutunmağı.

motahakkeq: *is.* [Far.-Ar.] Doğrı ve göni bolan, bolucı, çınlaqaylıq.

motehammel: *is.* [Far.-Ar.] Yük götârici, şabırlı, cıdamlı.

motahayyer: *is.* [Far.-Ar.] Hayra:n, a:va:re, serğerdâ:n, alcıra:ñ, aññalan, baş aylanın.

motahâsem: *is.* [Far.-Ar.] Düşmanlık etmek, biri başğa biri bile da'va:laşma:n, uruş etmek, uruşcañ, çeñparaz.

mottahaz: *ism-i mef'ul* [Ar.] Alınan, alma.

motahasses: *sif.* [Ar.] Ayratı:n, bir işde çeperçiliği ve ökdeçiliği bolan a:dam.

motahallef: *is.* [Far.-Ar.] Yanlış ve bolğısız iş edici, hıla:f iş edici, yalnızlık görberyân.

metod: *is.* [Fr.] Destu:r, düzgün yörelge, 'ılmı yürü:ş, ta:re.

motadâ'i: *is.* [Far.-Ar.] Bir kişi ayrı biri bilen da'va:ğar bolmağı.

motadâvel: *is.* [Ar.] Dab bolan za:t, yoñ bolan za:t, ele aylanın za:t, yayra:n za:t, dâp ve 'a:dat bolan za:t.

motadayyen: *is.* [Ar.] Di:nda:rlık, di:nlilik, taqva:lık.

motazakker: *is.* [Far.-Ar.] Bir

583

za:dı ya:d edici, ya:dlama, ya:dına getirici, ya:dına salmaq, ha:tırına getirici.

moterādef: *is.* [Far.Ar.] Sırğın, ı:zlı ı:zına, biri biriniñ ı:zında yerleşen ve ı:zında gara:r tapan, bir nâ:çe keleme ma'ını bile a:ydılıp ve yazılan bolsun.

moterākem: *is.* [Far.Ar.] Üsti üstüne oturan, üst üstüne yıǵnanan, köp üyşen, köplük.

motarcem: *is.* [Far.Ar.] Terçümeçi, bir dilden ayrı dile tercüme edyän.

motaraded: *is.* [Far.-Ar.] Gelim gidimli, bir za:da şekli bolan, iki köñüllü, yaydancañ.

motarassed: *is.* [Far.-Ar.] Göz yo:ldalık, ğaraşma.

moterakki: [Far.-Ar.] Yoqar götärilmä, ğalıp yoqar gitme, öve gitme.

metra: *is.* [Fr.] Barkı tiren ve yer aša:ǵından ğatnadyan, ayağ ulağ.

matruk: *ism-i meful* Tabşırılan, biriniñ erkiñde ğoyılan, terk edilän, ğaldırılan, ğalan.

motsävi: *is.* [Far.-Ar.] Beraber, deñ, bile ğıyradeñ.

motş'er: *is.* [Far.-Ar.] Ö:zini şa:'ir bilyän ve şa:'ir o:y édyän, pardak.

motşägel: *ism-i fa'il* [Ar.] Bir i:şe güymenyän a:dam, i:şli a:dam.

motaşahes: *ism-i fa'il* [Ar.] Ulı a:dam, ayratı:n beyik a:dam, belli sı:lağlı a:dam, tanı:lyan a:dam.

motaşakker: *is.* [Far.-Ar.] Minnetda:r, sağ bol diymek, minnetda:rılık bildirmek.

motaşakkel: *is.* [Far.-Ar.] Şekil taydan kabu:l edilén, ayratı:n görnişe şura:ta çıkan bolmalı.

moteşannec: *is.* [Far.-Ar.] Titreycilik, savıqdan ya: başğa bir 'illetden ğalan üşütme, titreme.

motesādef: *ism-i fa'il* [Ar.] Yüzbe yüz bolıcı, du:şıcı, sataşıcı.

motesādem: *ism-i fa'il* [Ar.] Biri ya: bir za:diñ biri biri bile çaķışmağı, bir birine urmağı, değmeğı.

584

motesā'ed: *is.* [Far.-Ar.] Yoqar gidici, beyikliğe çıkıcı.

mote-sāleh: *is.* [Far.Ar.] Biri ayrı bir kişi bilen oñışmağı, ıla:laşmağı, başğa biriniñ tarafından bir ma:lı ya: mülki onuñ bilen ıla:laşyan a:dam.

motasaddi: *is.* [Far.-Ar.] Ğara:matkeş, başlık, mes'u:l, bir i:şin başın tutyan, baş tutanı.

mottasef: *is.* [Far.-Ar.] Şıfatlı, durmuş keşbi bolan a:dam, şıfata eye bolan.

mottasef: *ism-i fa'il* I:zlı ı:zna, ı:zı giderli, seblenen, cebi:slenen, mıda:mah emi:şe bağlanan.

motesavver: *ism-i fa'il* [Ar.] Güma:nlı, şek edici, tasavvur edici.

motesavver: *ism-i fa'il* [Ar.] Dervişliğı so:fiçılığa ä:şkä:r édir görkezip, beya:n etme.

motazammen: *ism-i fa'il* [Ar.] Şa:mil, ö:z içine alma.

motezallem: *ism-i fa'il* [Ar.] Ezilen, sütem gören, birinden şika:yet edip haķkın so:rama.

mote'ādel: *is.* [Far.Ar.] Bir ağramda bolan, beraber, deñ, bir ağırlıkda.

mote'ākeb: *is.* [Far.-Ar.] Biriniñ ı:zında gidyän a:dam, ı:zarlayıcı, ı:zından gidici, ta:bi'.

mote'āl: *sıf.* [Ar.] Yoqarı beyik, ğatı ulı, belend, Ğuda:y te'a:lanıñ şıfatlarından biri.

mote'āmel: *ism-i fa'il* [Ar.] Biri biri bilen alış beriş édyän, biri ayrı bir kişi bilen sevda satıq édyän a:dam, satyan ve alyan, satıcı ve alıcı.

mote'added: *sıf.* [Ar.] Sa:nsız, ğatı köp, köp sa:nlı, köp mıkda:rda bolan za:t.

mote'adi: *is.* [Far.-Ar.] Toqıncı toqınma, aza:r berici, ezici, sütem edici, ı:zavı.

motarez: *is.* [Far.Ar.] Biri ayrı birine ğarşı bolup el uzatmağı, sövmeğı ya: bir i:şe el urmağı.

585

mote'aseb: *ism-i fa'il* [Ar.] Ta'assıblı, ta'assınkeş, na:mısca:ñ, biriniñ bir i:ş derekli birine ta'assıb görkezmeğı.

mote'afen: *ism-i fa'il* [Ar.] Porsı, añkıma, erbet ı:slı.

mote'alek: *is.* [Far.-Ar.] Ba:lağlı, sallağlı, asığlı sapğılı, hemi:şe, değışli, ba:ğlı.

mote'aleke: *ism-i fa'il* [Ar.] Mü'enneş-i müte'allıq, 'aya:l, erkek a:damıñ 'aya:lı.

mot'amek: *ism-i fa'il* [Ar.] Daşdan göryän, za:dıñ soñuna uylanyan a:dam, uylanışıklı.

mote'ahed: *ism-i fa'il* [Ar.] 'Ahd ba:lan, şarna:ma bağlan, bir za:dı boyun alan, bir ğara:matı göteren.

mote'ğair: *is.* [Ar.] Biriniñ ya: bir za:dıñ yağdayı değışmeğı, üytgän, aññalan, çaşan, ğaharlı.

mote'fävet: *is.* [Far.-Ar.] Tafa:vetli, bolma, farklı bolma, cıda:, ayrı.

motefahes: *ism-i fail* [Ar.] Ağtarıcı, ba:rılaycı, yer ğazıcı, dürücü.

motefared: *ism-i fa'il* [Ar.] Yeke yalnız, bir taraf bolucı.

motefarek: *ism-i fa'il* [Ar.] Pıtrañ, pıtıran daşa düşen, yayran biri birinden ayrı düşen.

motefağ: *is.* [Far.-Ar.] Ray daşlıq, sa:zlaşık, ray daş, bile hümrah bolma, ağız bir bolma, birleşen.

motefaker: *ism-i fa'il* [Ar.] O:ylanıcı, biri bir za:t derekli o:ylanyan, fikir édyän.

motekābel: *is.* [Far.-Ar.] Ba:ğlı bir biri bile biriğme, birleşme, üytgäsmä, ağız bir bolma.

motekāzi: *is.* [Far.-Ar.] İsleyci, biri birinden bir za:dı ğa:yış etme.

motekāte': *ism-i fa'il* Bir za:t bir za:dıñ üstinden geçme, iki ğağ biri birine yetip kesip geçme, biri birini bölme, iki yo:luñ çağnaşyan noqtası, çatırık.

586

motekā'ed: *is.* [Far.-Ar.] Ö:z ğağkına ra:zı ve ğani' bolup yerine oturan, i:şinde el çekib oturan a:dam, i:şden ğalan.

motekābel: *ism-i fa'il* [Ar.] 'Arabi çeşmeden, nañıdan doqulyan a:k parça, aq mata:.

motekābel: *is.* [Far.-Ar.] Ayrı tüysli bolma, ayrı renge övrülme, üytgäyci.2. Doğrılıq bile i:şlemeyän a:dam, hıtr, ği:lekā:r, na:doğrı değıl? A:dam.

mottaqi: *is.* [Far.-Ar.] Taqva:, Huda:ylıklı, doğurçıl, na:mıslı di.nda:r.

mottakā: *is.* [Ar.] Yassık, köpçek.

motbaker: *is.* [Far.-Ar.] Boynı yoğın, menlikçi, ö:zini ulı tutyan, diñe ö:zini görñän, ö:zine buysanyan, ulumsı, övinceñ.

motekafel: *ism-i fa'il* [Ar.] Bir i:şi boyun alan a:dam, hötfelänén, ğara:mat kabu:l eden a:dam.

motekalef: *ism-i fa'il* [Ar.] Bir i:şi boyun alıp ö:zini 'aza:ba kı:nçılığı salyan a:dam.

motekalem: *is.* [Far.-Ar.] Gürrüñçi, süñenver, gürrüñ beryän.

motaki: *is.* [Far.-Ar.] Dayanıcı, söyänici, ina:nyan, birine söyänip ina:nyan a:dam, yassanıcı.

motelātem: *ism-i fa'il* [Ar.] Tolqın, derya:niñ deniziñ çoşğını, ğumı, ğum ğalıp aša:k yokaı urmağı.

motmāde: *is.* [Far.-Ar.] Müddetli, köp vağtlı, hemi:şelik, mıda:malık, uzaq vağtlab, dova:mlı.

motemāyez: *is.* [Far.-Ar.] Ayrı a:damlardan ayratı:nlığı bolan, ayıl sayıl saylanan a:dam.

motemāyel: *is.* [Far.-Ar.] Eğilen, eğrä:len, ğı:şarıcı, bükrälen, meyilli, bir za:da hövəsi bolan.

motemaden: *is.* [Far.-Ar.] Şehirde oturmı, şehirde oturıp medeniyet

587

tapan, şehirde ya:şayan, bazar suvı içen, medeniyetli temeddünli.

motamarred: *is.* [Far.-Ar.] Heva:lañ, buyruksız, a:zğın, yo:ldan çıkan, boynı yoğın.

motemaleq: *is.* [Far.-Ar.] Yalçılık, dili süycilik, yalıncañ, ya:ra:ncanlıq.

motamam: *ism-i fa'il* [Ar.] Tama:m edici, ğutarıcı, büt:inleyici, bir za:dıñ ka:mil bolmağına sebep bolup ayrı za:dı ğutarmaq.

motemanni: [Ar.] İsleyici, arzu ve edici, ğa:yışı arzuvsı ba:r bolan, ğayış édyän.

motamavved: *is.* [Far.-Ar.] Ma:llı, ba:y, devletli, pullı, ğurplı.

motamahhed: *is.* [Far.-Ar.] Yayrañlayıcı, yaybañlayıcı kuvva:tlı, zo:rlı, güyçli, ğurplı.

matn: *is.* [Ar.] Arka, bir za:dıñ içi, beyik belend yer, kita:bıñ içinde:ki yazğısı, metta:n ve mutu:n cem'.

motenāseb: *is.* [Far.-Ar.] Ayrı biri ya: başğa bir za:t bilen ilteşiğı ya: meñzeşliğı bat bolan a:dam, yaraşıklı, gelşikli bolma.

motenākez: *is.* [Far.-Ar.] Biri birine ğarşı, oñuşmazlık, ğarşı bolma, ters düşme.

motenāveb: *is.* [Far.-Ar.] I:zlı ı:zına, gezekme gezek, biri, evvel biride soñ.

motenāvel: *ism-i fa'il* [Ar.] Bir za:dı alıcı, alıp iyici, iyecenlik.

motenāvem: *ism-i fa'il* [Ar.] Ö:zini u:kılab yatan görkezme, u:kıla:n kiş bolma, ö:zine yanladan u:qa: urma.

motenāhi: *is.* [Far.-Ar.] Soñuna yeten, bir za:diñ a:hırı bolup soñuna yetmek.

motenabe: *ism-i fa'il* [Ar.] U:kıdan uyanan, turan, u:ya, ā:gah, sa:k.

motenafez: *ism-i fa'il* [Ar.] Nufu:zlı, aydanı bolyan, biriniñ emri ve hōkmi böylekilere görä yōrip eſer etmeđi ve űstem bolmađı.

588

motenaffer: *is.* [Far.-Ar.] Yiğrēncilik, yiğrēnci, bi:za:r, ğaçmak, birini yiğrēnyān, ğaçı duryan.

motenaver: *is.* [Far.-Ar.] Yanıcı, yanan, yağtılık tapıcı.

mote-nave': *ism-i fa'il* [Ar.] Çōrbe çōr, dűrli dűrli ve nā:çe gōrnűſde bolan za:t.

mote-nave: *is.* [Far.-Ar.] Ğaçak, gizlenmek űsti örtđili, gizlenen, salah, ğaçıp yōrēn, ğaçğak.

mote-vāzi: *is.* [Far.-Ar.] Biri biri bile deñ, biri biri bile beraber ve ne kaçar çekseñ ozalıp biri birine yetmeyen iki çızıķ.

mote-vāsel: *ism-i fa'il* [Far.-Ar.] Biri birine yeten, biri birine ba:đlı, bile safılan, ğoſulan.

motevāze': *is.* [Far.-Ar.] Kiçi gōvinli, ű:zini kiçi tutyan, menliđi bolmadıķ, ű:zini ulı tutmayan, pes pal, salı:katlı.

motevāli: *is.* [Far.-Ar.] I:zlı ı:zına, biri biriniñ ı:zından arķa be arķa.

motevacce: *is.* [Far.-Ar.] Yűz tutıcı, aſnırıcı, yűz tutyan, bir za:da yűz tutyan, esevan edici, aňyan, űns beryān, yűzlenici.

motevahheſ: *ism-i fa'il* [Ar.] Gōrķan, biriniñ bir za:tıdan darığıp gōrķısı bolan, derbi dağın ve veyra:n bolan ca:y.

motevarret: *ism-i fa'il* [Ar.] Çűmici, eteđe gidici, çetin műſkil i:ſe dűſen.

motevarrem: *is.* [Far.-Ar.] Çi:ſen, çi:ſmek, pōkgēren ve tűmmeren, ğalbañ, çi:ſğin.

motevasset: *is.* [Far.-Ar.] Ulıda da:l kiçide, orta, orta yōrűſ, ne yađſı ne yaman, ne uzı:n ve ne-de kűle, ara miya:n.

motevassel: *ism-i fa'il* [Ar.] Biriniñ sininden tutup kōmek ſama: etme, kōmekçi tapcaķ bolma, yardamlıķ ſama: etme, kōmek ſaleb etmek.

motevaffi: Bir ca:yda ğalan, tođta:n, bir yađdayda duran, ayak űstinā duran.

589

motevakkel: *is.* [Far.-Ar.] Tevekkűl edici, Huda:ya tűkel ēdyān, Tañra: tevekkűl ēdyān, inam edicilik.

motevalled: *ism-i fa'il* [Far.-Ar.] Doğılan, doğılma.

motevalli: *ism-i fa'il* [Ar.] Baſlıķ, i:ſi dolandıryan, i:ſi yo:la salyan, bir i:ſ tabſırlan a:dam.

motun: [Ar.] Cem'-i metin.

matte: *is.* Uſğı.

mottaham: *ism-i mef'ul* [Ar.] Töhmet urlan, teleke iş etdi diyip mıca:bet tünkgälän, yaramaz işe ba:ğlı bilinen a:dam, günä:h tünele:n a:dam, ğaralanan.

matin: *sıf.* [Ar.] Ma:ka:m, berk, ğa:yım, kırs, sarsmaz, payhaslı, uķı:plı, cıdamlı.

mating: *is.* [Fr.] Cem'iyetçilik, 'umu:mı mes'eleler ba:rada köpçiliğın üyşüp yığnanıp ğürriñ etmeğı.

mesäl: *is.* [Ar.] Meñzeş, buyruk höküm, mıkda:r, möçber, kışa:ş, enda:ze, ya:lı, kimi:n, eşele ve meşel-i cem'.

masâne: *is.* [Ar.] (=masānet) Siydiklik, ğasıķda peşev haltası.

mosbet: *ism-i fa'il* [Ar.] Berkidici, ma:ka:mılaycı, berkara:r saķlaycı.

mosbat: *ism-i mef'ul* Ma:ka:m bolan, berkiyen, ğa:yımlanan, puħtalanın.

meşķäl: *is.* [Ar.] Ağram ölçeğı, 24 nuħt ağramlıkda, sı:rın on altıdan biri, bir mişķa:l, meşķil cem'.

masal: *is.* [Ar.] Ya:lı, yanaķ, kemin, gövrä.

mosallas: *ism-i mef'ul* [Ar.] Üç burç, üç burçlı, üç noktalı ve üç hareketli bolan söz.

mosmer: *ism-i fa'il* [Ar.] Mi:ve berici, iymiş beryän ağaç, peyda:lı nepli, mi:veli.

masnavi: [Ar.] İki mışra:'sı hem kafiyele bolan şı'ir, iki mışra:'sı kafiyeleşib gelyän şı'ir, ikilik, iki iki mışra:'sı kafiyeleşyän şı'ir, onuñ ikinci mışra:'sının kafiyesi birinci bolup gelyär,

592

mişelem: Firdevsiniñ şa:hna:sı ve Mevleviniñ meşnevisi ya:lı.

mocādele: *masdar* [Ar.] Müca:dele, biri bile duşma:nlık etmek, biri bilen cedelléşmek, çekeleşik, da'va: cencel ve uruş etmek, ğüreş.

mocāri: [Ar.] Suv akar, otélğe, geçelğe, cem'-i mecri.

mocāz: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ruħşat berilen, ica:zeli, ruħşatlı, reva:, ca:yız.

mocāzāt: *masdar* [Ar.] Ceza: bermek, yağşı yaman alyan ecriñ ve muzdıñ, tenbi bermek, ceza:, ceza:landırmaķ.

macāzi: *sıf.* [Ar.] Ğayr haķı:kı, anıķ bolmadıķ, göçme ma'nılı.

macāl: *is.* [Ar.] İki yana at çapdırılıyan yer, at goyberilyän meyda:n, at aylam, iş etme:ğe fırsat, a:mat.

macāles: [Ar.] Cem'-i meclis, meylisler, meclisler, oturşıklar.

macāles: *is.* [Far.-Ar.] Bile oturşık édyän a:dam, bile oturışyan.

macāme': Cem'-i mecmu'. Yığnanşılıyan yerler.

maocāver: *is.* [Far.-Ar.] Yanaşık, hemsaye, ğoñşı.

maocāverat: *masdar* [Ar.] Yanaşıklık, ğoñşılık etme, biriniñ ğolay yanında ğoñşı bolup ya:şamaķ.

maocāhed: *is.* [Far.-Ar.] Tağalla edici, ğara bağrın bolan, tağalla édyän, duşma:n bilen uruş édyän, duşma:n bile çeñ édyän, di:n yo:lunda uruşyan, söyeşyän.

majbur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Na:ça:r, na'lac, güyç bile bir i:şe goylan, zo:r salınan, ğıssalan, mecbu:r, ça:resiz.

moctabā: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ha:lanan, bellenen, saylanan.

moctama': *is.* [Ar.] Yığnanşılıyan ca:y, yığnanılıyan yer, yığnanşık edicilik, bile ü:şilyän, yığnanşık edilyän yer, yığnanşıb bile i:şlenyän yer.

moctame': *ism-i fa'il* [Ar.] Üyşmeleñ yer, yığnanşık edilyän ca:y.

moctahed: *is.* [Far.-Ar] Tağalla edici, şer'i mes' elelerini Kura:ndan

591

çıkarıp düşündirip bilyän 'a:lım, di:ni mes' elelerini ve di:ni 'ılımnı bir kemsiz bilyän ve ictiha:d derecesine yeten müctehid, müctehid derecesine yetişen 'a:lım, 'ılımda bir ğadde yeten a:dam.

macd: *is.* [Ar.] Ululuk, beyiklik, co:ma:rtlık, emca:d cem'.

mocedd: *is.* [Ar.] Tela:ş edici, tela:şlı, tağalla:lı, i:şeññirlik, hıcuvlık.

mocadad: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ta:zelenén, ta:ze tapılan, ikinci gézek, ta:zeden duran, ikiláb.

maczub: *ism-i mef'ul* [Ar.] Çekilen, ö:züne çekilén, dartılan, 'aqlını aldırان, alcırañ, köñül beren, yürék beren, 'a:şık.

mocarrab: *ism-i mef'ul* [Ar.] Tecrübe alan, i:ş övrenen a:dam, tecribeli, övrenen, ökdela:n, başarcañ, çeper.

mocarad: *ism-i mef'ul* [Ar.] 'Aya:lsız erkek, yalañaç, yalnız, yeke, 'aya:lsız.

mocrem: *is.* [Far.-Ar.] 'A:şılığa ve günä:h i:şe yüz uran, günähkä:r a:dam, günä:hlı, yazıklık.

macruh: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yaralı, yaralanan, yara düşen.

mocri: *is.* [Far.-Ar.] Uğradıcı, yöridici, bir i:şi yerine yetiryän a:dam.

morca: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yerine yeten, icra: bolan, aqdırlan.

macra: *is.* [Ar.] Geçelge, olum, suviñ ve çayıñ suvınıñ aqyan yeri, suv aqar, meca:rı cem'.

merci: *is.* Şandıcak, ağaçdan, demirden bolan kiçi şandık.

mocasam: *ism-i mef'ul* [Ar.] İ:ni boyı çuñlığı ba:r bolan cisim, cisim şekline övrilen, göz öñine getirme, cisim şekline övirilme.

mocasame: *ism-i mef'ul* [Ar.] Geçden ya: da:şdan, filizden a:dam ya: ğayva:n şeklinde becerlen, peyker, heykel.

macles: *is.* [Ar.] Meylis, mihma:nçılığa zıya:fata gürriteg üçi:n oturşık edilyän ca:y, meylis yer, yığnaç.

mocalal: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ulı tutulan, ulı bolan, dereceli ve

592

mertebeli, hormatlı, dabaralı, bezelen.

macma': *is.* [Ar.] Cemleşilyän yer, yığnanılyan yer, yığnanşık, yığındı, meca:m' cem'.

macmu: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yığnanan, yığnanılan, üyşülen, cemlenen, cem edilen, meca:mi:' cem'.

macmu'e: *ism-i mef'ul* [Ar.] Üyşerilen, yığnanılan, bir yerik yığnanılan za:tlar, yığındı.

macnun: *sıf.* [Ar.] Di:va:na, telbe, meca:nin cem'.

mocavez: *ism-i fa'il* [Ar.] İca:ze berici, ruşşat berici.

macus: *ism-i mürekkeb* Güne sığınan, o:da sığınan, çoğunyan, gebr, o:d paraz.

macun: *masdar* [Ar.] Ğatı i:ri ve görkmazaklık, haya: şermsizlik, maşharalık.

mocahaz: *ism-i mef'ul* [Ar.] Tayya:rlanan, tayya:r, a:ma:de, üpçi:n yarağ şaya tayya:rlanan, yarağlanan.

machul: *ism-i meful* Na:ma:lım, na:belli, tanılmayan, bilinmeyän, natanış.

macid: Belend dereceli, ulı bolan, 'izetli ğormatlanan, değerli, emca:d cem'.

moç-dast: *is.* Ğoşar.

mahāreb: *is.* [Far.-Ar.] Urşıca:ñ, savaşca:ñ, uruş edici, uruşyan, urşağan.

mahāseb: *ism-i fa'il* [Ar.] Ğasa:b edici, Ğasa:b saklayıcı.

mahāsen: [Ar. 1. Cem'-i hüsn, oñatlılıklar, yağşılıklar, 2. Görnikli, enda:mlı, 3. Hemde sağıal ma'nıda.

mohāser: *masdar* [Ar.] (=mohāseret) Biriniñ daşına aylanmak, birini da:r yerde ğaba:b tövérék da:şını almak, bir yeri ve şehri ğurşa:p almak da:şını ğa:bamak, ğa:bsamak.

mohāfez: *is.* [Far.-Ar.] Ğaravıllık, saklayıcı, ğo:rayıcı, saklav, sağıcı.

mahāfel: [Ar.] Cem'-i mahfel, meylis, encümen, yığnağ, oturşık.

mohākem: [Ar.] Mağkemeler, kazılarıñ i:şe yetişiklik édyän yeri.

593

mohākeme: *masdar* [Ar.] Biri bile da:dgah barmağ ve şika:yatlaşıb da'va tutmağ.

mahāl: *sıf.* [Ar.] Bolmasız za:t, bolma:cağ za:t, bolarlı da:l, mömkin bolmadık za:t, bolma:cağ narse.

mohabbat: *ism-i masdar* [Ar.] (=muhabbet) Söyğilik, do:stluğ, mihirlilik, bir za:da ya: a:dama bolan tabi'i höves, ihla:s, 'ala:ğa, söyği, mihir, ğavı görme.

mahbas: *is.* [Ar.] Tustağha:na, zında:n, türme.

mahbub: *ism-i mef'ul* [Ar.] Söyğili, mağışu:k, ğavı görilyän, do:st, 'a:şık bolınan.

mahbus: *ism-i mef'ul* [Ar.] Tustağ, tustağ edilen, zında:na düşen, saklanan, bendi edilen.

mohtāc: *sıf.* [Ar.] Ätiya:çlı, mä:tā:c, za:r, ğulla:c.

mohtāt: [Ar.] Bir i:şe o:ylanşıklı, çemeleşyän a:dam, ihtiyatlı, soñını sayğıarıp i:ş etmek.

mohtaref: *is.* [Far.-Ar.] Ğırefeli, i:şli, ka:sib.

mohtarek: *ism-i fa'ül* [Ar.] O:d alma, yangınlı, tütä:b duran.

mohtaram: *ism-i mef'ul* [Ar.] Hırmatı gerek bolan a:dam, hırmatlı 'izzetli, hırmatı ba:r bolan, hırmatı edilmeli.

mohtaşam: *is.* [Far.-Ar.] 1. Ğaharlı, Ğaharcañ, 2. Haya:lı, na:mıslı, haşa:matlı, şermlı.

mohtaķar: *ism-i mef'ul* [Ar.] Hı:rlanan, 'aci:z görülen, kem sayılan.

mohtaker: *is.* [Far.-Ar.] Anbarlayıcı, arba buĝdayı ya: başĝa bir za:dı yıĝna:b ĝoyıp baha satyan a:dam, baha satmaķ üç:i:n ma:lı yıĝna:b anbarla:b saķlayan a:dam.

mohtamal: *ism-i mef'ul* [Ar.] Boları bolmazı ĝümane, şekli bolan, bolcaĝını-bolmacaĝını çen çakırma.

mahtum: *ism-i mef'ul* Va:cib edilen, mä:kä:m, berk.

mohtavā: *is.* [Far.-Ar.] Ö:z içine alma, bir za:t ayrı bir za:dı ö:z içine almaĝı, başĝa bir za:dı ö:z içine alyan za:t, içindä:ki,

594

mohtavā-yı kitāb: Kita:bıñ içindä:ki.

mahcub: *ism-i mef'ul* [Ar.] Perdeli, haya:lı, örtĝülü, şermlı, utancañ, çekinceñ.

mohades: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ta:ze tapılan za:t, kita:bda ecma'-i senetde meşhu:r bolmadıķ za:tlar, muhaddışan cem'.

mohades: *is.* [Far.-Ar.] Hadışden naķıl édyen a:dam, Pıyĝambar-ı Ekremiñ sözlerini naķıl édyän kişi, 'ılım-ı hadi:şe 'a:lım a:dam ya'nı 'a:lım be 'ılm-ı hadi:s.

mahdud: *ism-i mef'ul* [Ar.] Haddi çäĝi belli, soñlı, maħru:m, a:ra çäĝi bellenen za:t, çäklendirilen, tövéréĝi ĝa:balan yer, yu:rt, maħru:m.

mehrab: *is.* [Ar.] Ta:miñ yokarısı, meylisiñ töri ve yokar başı. **mehrab mescid:** Mescidiñ miħra:bı, ima:miñ duryan yeri, kıble, miħra:b cem'.

moharrer: *is.* [Far.-Ar.] Yazıcı, aza:d edici, erkin edici.

mohraz: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ele getirilyen, ele alınan, saķlanan, belli 'aya:n, aķık.

mohrrek: *is.* [Far.-Ar.] Ğozĝaycı, hareket etdirici, ĝı:mıldadıcı, harekette getirici, a:zdırĝıç.

mahram: *is.* [Ar.] Ö:ziñki ve yakı:n ĝarındaşıñ, bir hanva:dadan onuñ bile öylenmeklik ĝara:m bolup, nikaħ düşmeyän ĝarındaş, meħa:rim cem'.

mohrem: *is.* [Far.-Ar.] Hacıñ ihra:mını ba:ĝla:n, ihra:m eĝin eşiĝini ĝéyén, ihra:m ba:ĝla:n.

moharram: *is.* [Ar.] Hicri kameri yıl ĝasa:bı boyınca onuncı a:yı, Muharremü'l-ħara:m, Şehrü'l-ħaramĝa diyilyär.

mahrum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Umı:dsız, pa:ysız ĝalan, maħru:m.

mahzun: [Ar.] Ğayĝılı, ĝamlı, ĝuşşalı, tuka:t.

mohsen: *is.* [Far.-Ar.] Yaĝşılıķ edici, ĝayır i:ş bolyan, ĝavılıķ, a:damkä:rçilik.

mahsub: [Ar.] Sa:nalan, sa:na getirilen, ĝasa:blanan.

- mahsud:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Göri:pçilik edilen, ba:hı:lçılık edilen.
- mahsus:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Duyılan, duyulma, bir za:diñ barlığı ve eşeri duyulmağ, ı:zı duyulmağı.
- mahşar:** *is.* [Ar.] A:damlarıñ yığnanmalı ca:yı, ehli a:damların yığnancak yeri, kıya:mat günü, mahşer günü.
- mohassel:** *is.* [Far.-Ar.] Bir za:dı ele getirici, ele getirilyän, alđı yığnayan, okuv okayan, mekteb şa:ğirdi, okuvçı.
- mohsan:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Difarlı, daşına difar çekilen yer, ga:balan yer.
- mahsur:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Dıfa:rlı, da:şına dıfa:r çekilen yer, gabalan yer.
- mahsul:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Önim, dayha:nçılığdan alınıyan önim, ha:şıl.
- mahzar:** *is.* [Ar.] Huzu:r tapmalı ca:y, hökimleri ve senedleri şebet edilen defterha:na, meha:zır cem'.
- mahfel:** *is.* [Ar.] Do:slarıñ yığnanyan yeri, meylis, yığnağ, üyşilyän yer, meha:fel cem'.
- mahfuz:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Saklanan, go:rılan, berkidilen, saklavlı.
- mohaşer:** *ism-i mef'ul* [Ar.] 'Aci:z bolan, 'aci:zlenén, kiçäldilen, ho:rılanan, küle, erbet.
- mohaşaeğ:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Ba:rlaycı, ı:zarlaycı, bir za:diñ hağı:katına yeten, ma:ka:m, meretteb ve doğrı be berk.
- mohaşkağ:** *is.* [Far.-Ar.] Hağı:kata ba:rlanan, hağı:kata biriğen, hağı:katıñ ı:zında gezyän, tahkı:klaycı, ba:rlaycı, hağı:kı.
- mahak:** *is.* [Ar.] 'Aya:rını ya'nı aşlını sı:namağ ve anığlamak üçi:n gızıla ve kümişe süykélyän ölçeğ.
- mohkam:** *sıf.* [Ar.] Ğatı, berk, gayım, mä:kä:m.
- mohkame:** *sıf.* [Ar.] (=mahkeme) Da:dgahda da'va: ve şika:yata yetişiklik edilyän yer, meha:kim cem'.
- mahkum:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Da:dgahda zararına höküm berilen ya'nı buyruk şa:dr bolan; günä:hkä:r hasa:blanan a:dam, da:dgahda onuñ tersine ya'nı zarrına höküm berilen a:dam

- mahal:** *is.* [Ar.] Ca:y, yer, meka:n.
- mohell:** *ism-i fa'il* İhra:mdan çıkan a:dam, ihra:ma ya: şarta ba:đlı bolmadığ.
- molalle:** *is.* [Far.-Ar.] Hala:l edici, üç tala:k edilen 'aya:llı äri yañadan almalı bolsa, ilki başğa bir a:dama vağtlayınça nıka:hlap bermeli, ol tala:k eden soñ, desla:bkı äri, yene gaytadan nıka:hlab alıp bilyär, ilkinci äre muhallil diyilyär.
- mahlul:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğatışdırılan, her za:diñ suvığ za:t bilen Ğarılmağı, her za:t suvığ za:da eridilib Ğarılmağı Ğatışdırılmağı, yuğurılmağı.
- mahale:** *is.* [Ar.] Maħalle, aylağ, aylağ yerleşyän yer, düşlenilyän yer, şehriñ bir bö:leği, berzen, maħalle, ya:şanılyan yer.

- mohammad:** [Ar.] Tarıflanan, övilen, yağşı gılıklı, gavı şıfatlı ve İsla:mıñ pıygambarıñ a:dı.
- mahmel:** *is.* [Ar.] Bir za:dı ya: birini şonuñ bilen ikidilmek, hamel edilmek, keca:be, meha:mil cem'.
- mahmud:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Övilen, alkış alan, mağtalan, tarıplanan.
- mahmul:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Göterilen, arka: alınan yük.
- mehnat:** *is.* [Ar.] Miñnet, urğı, ı:za, bela:, aza:r, gayğı, sı:nağ, 'aza:b. Görğı, kösenme, renc, mihen cem'.
- mehvar:** *is.* [Ar.] Tiğrin çağırırığı, bir başğa demir gazık, kutubda bir başı gün orta kutubda bolan hañ, cızık yer, ol ö:z hareket durmışını hañın üstünde encam beryär ya'nı yerine yetiryär.
- mahvate:** [Ar.] Daşına di:fa:r çekilen yer.
- mohavval:** *is.* [Far.-Ar.] Üytgedici, üytgedyän, değşiryän, geçiryän, yer yağdaydan ayrı bir yağdaya geçiryän.
- mohavvel:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Övrülen, değışlen, üytgedilen, değışdirilen, hava:le berilen.
- mohavvel-ol-ahvāl:** Huda:y te'a:laniñ şıfatlarınıñ biri.

597

- mohit:** *is.* [Far.-Ar.] Tövérek da:şa aylanana, bir za:t ayrı bir za:diñ daşını gurşamağı, insa:niñ ya:şayan ca:yı, şehri, o:bası.
- moñ:** *is.* 1. Ele övrenişmedik aña salınan uyan, 2. O:d, arı, hurma ağacı diyip-de aydılıdır.
- moññ:** *is.* [Ar.] Peyni, kelläniñ mañzı, her za:diñ élini ya'nı halışı süñkiñ yiliği, her bir za:diñ ğarincasız ve ğoşanatsızlığı, halsı, baş mañzıñ iki deñ yarım tegelek bö:lüneni.
- moñābere:** *masdar* [Ar.] (=moñāberat) Hābar bermek, telefon ya: telgıraf bilen gepleşmek, hābar almak, hābarlaşmaq.
- mañārec:** *is.* [Ar.] 1. Cem'-i mañrec, çıkılıyan yer, 2. Farsça harçlar, çıkıdacılar, her kimiñ ö:z ma:lından yuvılıyan harc édyän miğdarına aydılyar.
- mañāzen:** [Ar.] Cem'-i mañzen, hazne, anbarlar, za:d-ı hazı:na édilyän ca:ylar, ma:lı caylanyan yerler.
- moñāsem:** *is.* [Far.-Ar.] Duşma:nlık edici, uruşıcı, savaş edici.
- moñāt:** *is.* Burun suvı, mañka.
- moñāteb:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Gepleşyän tarañıñ, gurriñdäşiñ, gurriñdäş bolyan a:damiñ, yüzlenyän a:damiñ.
- moñātere:** *masdar* [Ar.] Muñāterat, ö:züni hañara oqlamak, ö:züni hañıra salmaq, ö:züni havfa salmaq.
- moñālef:** *is.* [Far.-Ar.] Ğarşı, tersine bolana, ğapmağarşı, oñuşmazak, ğarşılık, ğarşı.
- moñālefat:** *masdar* [Ar.] Muñālefat, oñuşmasızlık görkezmek.

moħber: *is.* [Far.-Ar.] Ħabar berici, ä:gah edici, Ħabarçı, Ħabar berici.
moħtâr: *sıf.* [Ar.] Erkli, iħtiya:rılı, sayla:b saçı:cı, saylayan, saylanan.
moħtare: *is.* [Far.-Ar.] Tâ:ze dörâdici, çıkarıcı, o:ylap

598

tapıcı, tâ:ze bir za:dı o:ylap tapan a:dam
moħtas: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ħa:slanan, ayratı:nlaşan, maħşuş.
moħtal: *ism-i mef'ul* [Ar.] Çaşan, añalan, za:ya bolan, bulaşan.
moħtalet: *is.* [Far.-Ar.] Yuğurlan, ğatışan, ğatışık, ğarışan.
moħtalef: *is.* [Ar.] Ğarşılık edici, dürli dürli, her hi:lli.
maħtum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Mirhlenén, petçetlenén, a:hıra yetirlen, soñlanan, a:hırına çenli yerine yetirlen, tama:m bolan.
maħduş: *ism-i mef'ul* [Ar.] Dırmanan, dırmalanan, sürilen, sıpcırlan.
maħdum: *ism-i meful* [Ar.] Ğullık edilen, a:ğa, başlık, ğulı ba:r bolan, nökerli.
maħrac: *is.* [Ar.] Daşar çıkılan yer, daş çıkma ca:y, meħa:ric cem'.
maħrut: *ism-i mef'ul* Yonulan, Ħerra:tı bolan, hendese şekillerinden, kelleganda meñzeş cisim.
maħzan: *is.* [Ar.] Anbar, Ħazna, Ħazı:na, ma:l saklıyan yer, ma:l yıĝna:b goyılan ca:y, meħa:zin cem'.
maħsus: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ħas ayratı:nlanan, yöri:telenén.
moħhafef: [Ar.] A:zaldılan, a:zaldıcı, yeñledici, yeñilleşen.
maħfi: *sıf.* [Ar.] Örtiğli buķı yer, ĝaçalğā yer, yaşırı:n, gizli:n.
moħles: *sıf.* [Ar.] Arassa ve riya:sız i:ş edici a:dam, arassa ve pa:k yürékli do:st, ĝarabağrın, ca:nı:pkeş.
maħlut: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğatışık, ğatışyan, ğarışan, yuğurlan, ĝarım ğatım, ğatılan.
maħlu': *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğofarılan, ornundan maka:mından aşı:k düşen, ornundan düşürlen a:dam.
maħluķ: Yaradılanlar, doredilenler.
moħmes: *ism-i meful* [Ar.] Bâşleme, başlık, bāş burc, her bendi bāş mışra:'dan (satırdan) iba:rat bolan ĝoşğı.
maħmase: *masdar* [Ar.] (=maħmesat)

599

Mi'deniñ iymitden boş bolmağı, ĝarını aç bolmaķ, 'aza:bda rencde zehmetde bolmaķ.
maħmal: *is.* [Ar.] Ğatı nefi:s, yumşak; na:zik, lati:f ve zari:f parça.
maħmur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Mest Ħuma:r, bulaşık, hafalık.
moħannas: *sıf.* [Ar.] 'Aya:l şıfatlı, na:ma:rd, ĝorķak, bi:na:mıs, 'aya:l tavırlı a:dam, aya:l ya:lı kişi.

maḥuf: *sif.* [Ar.] Ğorkınçlı, Ğorkılı, Ğorkı getirici, ḥavflı.
mad(d): *is.* Tar, sim, ḥurşidi ḥasa:bı her a:yınıñ altıncı Ğününiñ a:dı.
mad: *masdar* [Ar.] 1. Çekmek, uzaltmak, Ği:ñletmek, 2. Sil ve daşğın derya:niñ Ğalmağı ma'nıda.
mad: [Ar.] Şeyle 'ala:matı “~” elifniñ yoķarısında medde Ğoyılyar.
modd: *is.* [Ar.] Ira:ķda 18 litre möçberinde peyma:nası, ölçeği.
mod: *is.* [Fr.] Salı:ķa, yörelđe, şive resim, dāb.
maddāh: *sif.* [Ar.] Medh edici, övici, ertekiçi.
modāḥele: *masdar* [Ar.] (=modāḥelet) Girişme, bir i:şe ya: başğa söze Ğatışmaķlık, başğa biriniñ i:şine Ğatışmaķlık, girişmeklik, Ğoşulma.
madāres: [Ar.] Cem'-i medrese, mektebler, medreseler, oķuv ca:ylar.
madārek: [Ar.] Saķlayıcı, Ğo:rayıcı, daşını çalyan, Ğo:rab saķlayan a:dam.
medāl: *is.* [Fr.] Ğuvanç mışa:nı, eden i:şine baha berib hödürleyen mışa:n, medal, sı:lağ.
modām: *is.* [Ar.] 1. Mey, içgi, şara:b, hemi:şe yağyan yağın, 2. Mıda:ma ve hemi:şe encam beryān a:dam.
madāyen: [Ar.] Şehirler, cem'i Medine ve Ğadı:mı Tisfon şehriñ a:dı.

600

modabber: *ism-i fa'il* [Ar.] Arķa berici, ı:za gidici.
modabar: *sif.* [Ar.] Arķa berilen, baḥtı yatan, bedbaḥt, bi:ça:re, büğrä:len.
modabber: *is.* [Far.-Ar.] O:ylanşıcı, o:ylanışyan, o:ylanışıklı, her za:dıñ soñını sayğaryan a:dam, her i:şiñ a:ḥırına o:ylanıb öñinden ça:re Ğoryān a:dam.
moddat: *is.* [Ar.] Vağt, zama:n, belli vağt, a:zlı köpli vađtıñ bir bö:leği, müddet.
madh: *masdar* [Ar.] Övđi, övme.
madḥal: *is.* [Ar.] Girilen ca:y, girilđe, sümülđe.
madḥal: 1. Na:kıs, hiç za:dsız, baş a:şak, 2. Övey oğul ma'nıda.
medras: *is.* [Ar.] Ders berilyān kita:b, ders berilyān ca:y, medrese, mekteb.
modarres: *is.* [Far.-Ar.] Ders berici, mu'allim, ustad.
modrase: *is.* [Ar.] Mekteb, ders berilyān ca:y, oķuv oķudılyan yer.
modrak: *is.* [Ar.] 1. Zama:n, meka:n, düşünce, 2. Sened diyip-de aydılıpdır, meda:rik cem'.
modrek: *is.* [Far.-Ar.] Bir za:da düşünyān, düşünyān derek édyān a:dam.
modern: *sif.* Ta:ze za:t, şo vağtkı ḥa:lanan ve yaraşıklı bolan za:t, ḥa:zır zama:ndaki.
moda'a: *ism-i mef'ul* [Ar.] Da'va: edici, isleyçi, biriniñ ayrı biri bilen da'va:sı bolan a:dam, da'va:sı düşen a:dam, isletān, iddi'a: édyān, da'va:laşyan.
moda'a: *is.* [Far.-Ar.] İslenen, biri bilen da'va:sı bolan.

moda'i-ol'ulum: Da:dista:n.

madfu': *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğavılan, ınsa:nıñ enda:mında çıkyan ve ayrılan narse, na:pa:klik, bulaşıklık.

madfun: *ism-i mef'ul* [Ar.] Gömilen, üstine ğum örtilip gömilen, yer astında gizli:n za:t.

model: *is.* [Far.-Ar] Dela:let édyän,

601

dela:let edici, yo:l görkezme, ö:zine ınamı bolan.

model: *is.* [Fr.] Görkezme, görélde, ölkü.

madani: *sıf.* [Ar.] Medine ba:ğlı bolan, medeniyetleşen.

madani-yat: *is.* [Ar.] Şehirde oturmıy halklar.

modavvar: *sıf.* [Ar.] Teğelek, her za:dıñ teğelek za:dı, toğalak narse meñzeş bolmağı.

madhu: *ism-i mef'ul* [Ar.] 1. Başı aylanana, alcıran, serğerdan, çaşan, 2. Farsça bi:hoş, hoşsız diyip-de aydılyar.

madih-e: *sıf.* [Ar.] Çekilen, uzı:n, fa:'ıla:tün fa:'ilün fa:'ıla:tün ağramında bolan şi'ir, ğoşğı.

modir: *is.* [Far.-Ar.] Yöridyän, bir i:ş yo:la salyan a:dam, dolandıryan, eda:re édyän.

madine: *is.* [Ar.] Medine şehri, 'Arabista:nda bir şehrin a:dı, mada:'in cem'.

mazağ: *is.* [Ar.] Tağam, daddı, dil güyci bile tağamıñ mezesini bilme, da:dda.

mozäkere: *masdar* [Ar.] Bir i:ş ba:rada biri bile gürrindeş bolmağ, gepleşik geçirmek,

mazbuh: *ism-i mef'ul* [Ar.] Boğurdağı kesilen, öldirilen, a:radan çıkarlan.

mozakkar: *sıf.* [Ar.] Erkek a:dam, 'aya:l дә:l, 'aya:lıñ tersine.

mazkur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ya:dlanan, a:dı tutulan.

mazallat: *masdar* [Ar.] 'Aci:zlik, zeli:llik, pese düşen, ho:rılık, ho:rlanmağ.

mazhab: *is.* [Ar.] Di:n uğrı, yo:l yorda, yörelge, meza:hib cem'.

mozahhab: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğızıl i:şlenen, tılla çayılan, zer çayılan.

morābehe: *masdar* [Ar.] Peyda:sına pul bermek, pul berib üstine bir za:t çekmek, behresine pul bermek.

marāteb: [Ar.] Cem'-i mertebe, dereceler, mertebeler, orunlar.

602

marāte': [Ar.] Cem' i merte', ma:l otağ ca:ylar, yaylımlar, öri meyda:nlar, cölğeler.

marāce': [Ar.] Cem'-i merci', yüz tutulyan a:damlar. **marāce'-i taqlid:** Şer'i tekliflere ve mes'elelere yüz tutulyan ve hemde olarıñ idenini edip taqli:d edilyän ru:ha:ni 'a:limler.

morāce': *is.* [Far.-Ar.] Äri ölen 'aya:l, onuñ soñ öylerine ğaydıp barmağı.

- morāc'eat:** *masdar* [Ar.] İ:zına gelmek, dolanmak, Farsça mūra:ca'at, övirilmeklik, dolanmaqlık, ğaytmaqlık.
- marāhel:** [Ar.] Cem' -i merhale, menzil, geçilyān yerler, duşulyan yerler, yo:lağçınıñ bir günde geçyān yo:lları ve a:ralıqları.
- morad:** *ism-i mef'ul* [Ar.] İslenen, maqşu:d, maqşad.
- morādef:** *is.* [Far.-Ar.] 1. Bir za:dı ı:zına ve onuñ redifinde bolmaq, ardaşmaq, biriniñ ı:zına minmek, bir za:dıñ ı:zında ve şoniñ ğaţarında bolan za:t ma'nıda, 2. Başğa bir söze meñzeş bolan kelime.
- marārat:** *masdar* [Ar.] A:cılık, a:cı bolmaq, talaqlık, ğörĝi, ı:za.
- morāsele:** *masdar* [Ar.] Murasele, bir biriñe ğaţ yazışmaq, ğaţ i:bermek, ğaţ mektu:b, sala:m ğaţı.
- marāsem:** [Ar.] Cem' -i mersu:m, yo:l yodalar, yo:l yörelĝeler, destu:rlar, dābler, dabara.
- marāş:** *is.* Ğusmaq, ğaytarmaq, hara:ş ve mara:ş hem diyilipdir.
- marāşed:** Doğrı yo:llar.
- morā'āt:** *masdar* [Ar.] 1. Bir biriñ yağdaynı ğözlemek, bir birin yağdayına ser etmek, saqlamaq, bir za:da saq bolmaq, 2. Bir i:şi ve buyruĝı nazarında tutmaq.
- morā'i:** [Ar.] Öri meda:n, yaylım, cem' -i mer'a.
- marāĝe:** *is.* [Ar.] Ma:l ĝaralarıñ ĝumıñ üstünde aĝınyan yeri ya'nı toĝalayan yeri, Farsça toĝalanmaq hem diyilipdir.
- morāķeb:** *is.* [Far.-Ar.]

603

- saqlaycı, ĝaravıl, saqçı ĝo:raycı.
- morāĝebat:** *masdar* [Ar.] İ:değçilik etmek, saqlamaq, ĝaravıllık etmek, ĝöz astına almak, ĝözĝeçilik etmek. Ğözĝeçilik.
- marākez:** Cem' -i merkez, merkezler, ortalar, orta guruplar.
- marāl:** *is.* [Türk] Türk dilden alınan, keyik, ceren, maral.
- marām:** *is.* [Ar.] Mira:d, maqşad, arman, isleĝ, meslek.
- morāvede:** *masdar* [Ar.] Mura:vedet, islemek, bir biriñ bile do:stluqda ve ğatnaşıkda bolmaq, ğatnaşık etmek.
- marāhem:** [Ar.] Cem' -i mera:him, merhemler, yara çalınan merhem.
- marāt:** *is.* [Ar.] Mira:t, ĝöz dikme, ser etme.
- marāt:** *is.* [Ar.] Mura:t, ayna, mera:ya cem'.
- mar'i:** *sıf.* [Ar.] 'Aya:n, ä:şka:r, ĝörnip duran za:t, ĝörinyān za:t.
- merbā:** *is.* [Ar.] Mürebba:.

moraba': *sıf.* [Ar.] 1. Dörtleme, dört burç, dört çet, dört tarafı deñ ve dört diñ burçlı hendesi şekil, 2. Farsça "çahar su:" ya'nı dört taraf, dört yo:l çatırık hem diyilyär., 3. Şa'iriñ dörtleme göşğisi.

marbut: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ba:ğlanan, ba:ğlı, ba:ğlanşıklı, değışlilik, ba:ğlılık.

morabi: *is.* [Far.-Ar.] Terbiyetçi, terbiye:çi, terbiyet berici, terbiyet tapan, terbiyetlenen, seyislenen.

moratab: *ism-i mef'ul* [Ar.] Terti:b berilen, belli, ca:ybe ca:y, ö:z yerinde goyılan za:t, nazım ve terti:bli, düzgünli.

martabe: *is.* [Ar.] Maka:m: orun, pa:ye, derece.

mortace': *is.* [Far.-Ar.] Övirici, dolanıcı, kö:ne pirsat, kö:ne pesend, kö:neni ha:layan, kö:neni kabu:l édyän.

mortad: *sıf.* [Ar.] Di:nden çıkan, yo:ldan a:zaşan, di:nsiz ka:fir, mürted.

mortezä: *sıf.* [Ar.] 1. Ha:lanan, hoşnud, bellenen, 2.

604

Emirü'l-mümi:niñ laqamı, 'Alı murtażavi, Murtaza 'Alığa ba:ğlı.

marta': *is.* [Ar.] Öri meyda:n, öri ya:yılım, otlık meyda:n, tedri:msiz.

mortafa': *is.* [Far.-Ar.] Yoqarı gıalıcı, beyik, belend gıalıcı.

mortakeb: *is.* [Far.-Ar.] 1. Bir i:şe yüzlenici, bir i:şi yerine yetiryän, 2. 'A:şıçılık éden, ya:zıklı, günähli.

marcän: *is.* [Ar.] Kırmız rengli moncık, derya:dan çıkıyan bahalı narse, mercan.

moraccah: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yoqar baha berilen, yoqar derece berilen, belendlik berilen, artıqmaçlık berilen.

marca': *is.* [Ar.] Yañadan övirilyän ca:y, yüz tutulyan yer, mera:ci' cem'.

marcu: *ism-i mef'ul* [Ar.] Övirilen, yañadan övirilen, namañ ceva:bı, ı:zına gelen, ve ı:zına gelyän za:t, mera:ci' cem'.

marhale: *is.* [Ar.] Menzi:l, düşélge, göçelge, gonalğa, mısa:fırın iki yer a:ralıgında:kı uzaklığı, kesğitleme, dövür.

marhemat: *is.* [Ar.] Reħmet, mehriba:nlık, yağşılık, mera:him cem'.

marhum: *ism-i mef'ul* [Ar.] 1. Yaqalanan, mehriba:nlık edilen, kina:ye sözi, 2. Ölen, vefa:t bolan, a:radan çıkan.

morahas: *ism-i meful* [Ar.] Ruħşat berilen, aza:t bolan, ica:ze berilen, añsatlaşan.

mard: *is.* 1. Insa:n, erkek cınslı insa:n, avra:t dä:l, 2. Görkmazak, ba:tır doğumlu, edermen, cıdamlı, merd mağna:larda.

mordäb: *ism-i mürekkebe* Kö:l su:, batğalık, yata suv, yalçı, islenen yata suv, derya:ñ suvınıñ garayere girmegi, derya:ñ suvı yere taraf ağmağı, ozmağı.

mordäd: *is.* Şemsi yılınıñ başinci a:yınıñ a:di.

mord-är: *is. veya sıf.* Ölen hayva:n, yaramaz hapa ölen ca:nda:r, damağı çalınma:nı ö:zi ölen hayva:n.

mord-ār-hār: *sıf.* Ölen hayvanların etini iyyän canvar,

605

läşho:r hayva:nlar.

mardāne: *sıf.* 1. Erkeğe ba:ğlı, erkeğe mına:sı:b bolan za:tılar, 2. Ğaydusız, edermen, mişa:l üçi:n. Libas-i merdā:ne-erkek geyimi.

moraddad: *sıf.* [Ar.] İki gönüllü, alcıra:ñ, serğerdan, serkezdan, yaydanma, şek getirme.

mardom: *is.* Insa:n, a:damlar, köplenç cem´ yerine ulanılyar.

mardom-āzār: *sıf.* Rehimsiz, sütemkeş, hiçkim bilen oñışmayan, teleke ğılıklı, a:damlara aza:r beryän.

masdom-dār: *sıf.* Adamlar bilen ğavı çıkışyan, oñat ğatnaşyan, a:damlar bilen yağşı aħla:k bilen ğatnaşık édyän, ıla:laşyan.

mardomak: *is.* Gözüñ bābeneği, gözüñ göreci.

mordan: *masdar* Vefa:t bolmaq, ölmek, ca:n bermek, dünyäden ötmek, ca:n tesli:m etmek.

mardud: *ism-i mef´ul* [Ar.] Red edilen, övirilen, ı:zına övirilen, ı:zına dolanan, ı:zına ğaytarlan, sı:nağdan imtiha:ndan geçmä:n ğalan.

maradah: *is.* Baş eñmäzek, boynı yoğı:n cem´-i ma:rda, tekebbirli, gönli yoğar ve Farside meri:d yerine ullanılyar.

morde: *sıf.* Ölen, vefa:t bolan.

morde-şu: *is. veya sıf.* Ba:balı, öli yuvyan murdeşu:r.

marz: *is.* 1. Ekilen yer, serhed sa:man, çak, a:ra çak, 2. Merzu ve merzu:y diyip-de aydılpdır.

marz-bān: *is. veya sıf.* Serhedçi, serhed saklayan, merzi saklayan, merz saklavı.

marz-dār: *is. veya sıf.* Nıza:mı mä:murları merzde yöri:te merzi saklamak üçi:n ğonulyan topar, merz saklavı, serhed saklavı.

marzobum: *ism-i mürekkebe* Merz yeriñ kırası, yu:rduñ serhedi ma´nıda.

morsel: *ism-i mef´ul* [Ar.] İ:berilen, gönderilen, sarğıt getiren, i:lçi.

marsum: *ism-i mef´ul* [Ar.] Resim bolan haţ ferma:n, buyruk, yo:l yorda ´a:det, yörelge, dāb bolan, resim bolan,

606

va:li ve ha:kim tarafından berilen ferma:n, mera:sim ve mera:si:m cem´, ğali:fe.

morşed: *ism-i fa´il* Yo:l görküzici, rehber, yo:lbaşçı.

mersād: *is.* [Ar. Yo:l, buki yer, geçit, geçelge, ğara:vılıñ ca:yı.

morassa’: *ism-i mef´ul* [Ar.] Gevher nişa:nlı, cevher ğatışığı bolan za:t, gevher i:şlenen ğimmat bahalı da:şlar.

maraz: *is.* [Ar.] Sırkavlık, na:hoşlık, na:sağlık, maraz, emra:z cem´.

maraz-ğand: *ism-i mürekkebe* Diyabet, süyci kesel.

477

martub: [Ar.] Ter, çı:ğlı, öl, ızğarlı, ıgallı.
mar'aşi: *sıf.* Mar'aşe ba:ğlı, Suriyede bir şehir.
mar'ub: *ism-i mef'ul* [Ar.] Görkan, görkızlan.
morğ: *is.* Ehli uçıcı ğanatlı ğuşlar.
morğ-e-ātaşhar: *is.* Şütürmurğ, düyeguş.
morğabi: *ism-i mürekkebe* Ördek, suvda yüzyän ördek, suv ğuşı.
morğ-e-ancir-ħar: *is.* İncir ğuşı.
morğ-e-ħānegi: *is.* Makiyan, mäkiyän, öy tavığı.
morğ-e- dariyā'i: Çarlaş.
morğ-zār: *ism-i mürekkebe* Göklik, çemenlik, göklik, gök ösib duran yer, gök otlık meyda:n.
morğ-e-zambur-ħār: *is.* Darağlı ğuş.
morğ-e-sahar: *ism-i mürekkebe* Müñ desta:nlı bilbil, horaz diyip-de aydılar.
morğ-e-soleymān: *ism-i mürekkebe* Hüdhüd, ğı:zlar, ğuş, hüyk hüyk, peyk.
morğ-e-şāhdār: *ism-i mürekkebe* Şaħılca tavık, tavık ya:lı eti süyci yılda 100 ila 150 yumurdĝa ğuzlayan, öyde saħla:p ondan çüyçe keşi hem edilyär. Ya'nı çüyçe çıkarılıyar.
morğ-e-māhi-ħār: Ğotan.
morğ-e-navruzi:

607

is. A:k çarlaş.
marğub: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ha:lanan, islenen, her za:dıñ i:ñ ğavısı.
moraffah: Dı:nçlıqda raħatlıqda bolma, ğavı ya:şayışda bolma, ğurplı.
morfin: *is.* [Fr.] Teryäĝiñ cevheri.
marğad: *is.* [Ar.] Ebedi:lik ca:y, ğabır, meza:r, mera:kid cem' .
marğum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yazılan, ğatlı.
morakkab: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yuğurlan, yuğırılma, iki za:dıñ bir birine yuğırılmaĝı, ğatışık.
markaz: *is.* [Ar.] Teğelek çızıĝıñ ortası, orta, a:ra, ulı ğa:kimlerin düynäyän yeri merkezi, mera:kiz cem' .
marg: *is.* Ölüm.
marg-bār: *sıf.* Ölümüne sebep bolyan, ölüm yaĝdırıcı.
maremat: *masdar* [Ar.] Becermek, ti:ma:rlamak, a:ba:d etmek.
marmuz: *ism-i mef'ul* Sırlı, ra:zlı, gizli:n, iki a:dam a:rasında ém işäre bilen bellenilen bolmalı.

morvârid: *is.* Ol bir yıldıravık a:k gevher, merva:rid şedef içinde ‘emele gelyâr ol hâlic Fars ve okyanus-ı Hindde avlanan bolmalı.

morovat: *ism-i masdar* [Ar.] Mürüvvet-co:ma:rtlık, a:damkâ:rçilik, merdlik, yağşılık, yürék yumşaklık.

moravvec: *is.* [Far.-Ar.] Reva:c berici, yörgünlik beryân, reva:c beryân.

morur: *masdar* [Ar.] Gitmek ve geçmek, geçib gitmek, ötmek, kita:bı gıssağlı okıp geçmek.

marham: *is.* [Ar.] ‘Umu:man yara: çalınyan derma:n, yara: çalınyan melhem. Mera:him cem’.

marhun: *ism-i mef’ul* [Ar.] Girev berilen, gireve giden, gireve göyılan.

merih: [Ar.] Behram yıldızı, yerden kiçirâ:k, ol yerden soñ kara:r tapıdır, onuñ göçip gönması iki yıla dağı çekmeli, onuñ şu’lesi yağtısu iki esse ‘uťa:riddân ve Zöhre yıldızın yarısı onuñ göçyân vağtı iki yıla-d

608

baryan, Farsça behon ya’nı Behram hem diyilipdir. Kö:ne riva:yatlara görä oña uruşıñ Huda:yı hem diyilipdir.

morid: *is.* [Far.-Ar.] İhla:slı, söyüci, isleyci, muhliş, ırada edici.

morid: *sıf.* Habi:s heva:lañ, şerden kaçmayan boynı yoğı:n.

mariz: *sıf.* [Ar.] Na:sağ, na:hoş, sırkav sökél, sancuv, heste, marı:z, sırkavçılık.

maryam-goli: *is.* Ma:vı gül.

mezâc: 1. Bir za:d bilen yağrulma, şara:b yalı suv bilen yağurılan bolsun. 2. Tabi:‘i yağday boluş, tabi:‘i yaradılış, emzece cem’.

mozâh: *masdar* [Ar.] Bile oyun etmek, değışmek.

mezâh: *ism-i masdar* [Ar.] Değışme, oyun, masharalık.

mezzâh: *sıf.* [Ar.] Ğatı değışeğen, gülkili.

mozâhem: *is.* [Far.-Ar.] Aza:r yetiryân, zehmete sebeb bolyan, asılcañ, pasgelçilik, başğa birine zehmet beryân a:dı.

mazâr: *is.* [Ar.] Zıya:rat ca:yı, zıya:ratgah, ziya:rat edilyân ca:yı, Farsça gö:r ve gabır diyip-de aydilyar.

mazâre’: [Ar.] Cem’ mezra’a ekilyân yerler, kiçi ekiş yer, ekiş ekilyân yerler.

mozâvecat: *masdar* [Ar.] Meza:vecet, bile çifleşmek, öylenmek, ‘aya:l almağ.

mazâyâ: [Ar.] Cem’-i meziyet, össümlükler, artıklık, yoğar derecede bolmak, ‘ılımda, şan’atda ve ‘akılda ve ş. m. de artıqmaçlıklar.

mozâyede: [Ar.] Bir biriñden artıq gelmek, bir za:dı satlığa göylanda her kim yoğar baha bilen alsa soña berilmeli edilen, yoğar alana berme.

mazbur: *ism-i mef’ul* [Ar.] Yazğa işa:re, yazılan yazğa işa:re bolan.

mozahraf: *ism-i mef’ul* [Ar.] A:ldaviç za:dılar bilen bezelen, çına meñzeş edib düzilen, yalan ve pu:ç ba:ıl söz.

mozd: *is.* Ecir, el 'aza:b i:ş

609

h aķı, 'aza:bıñ zehmetiñ ğarşısında alınan h aķ, i:ş ui:n alınan pul.

mozddur: *sıf.* Biri ui:n i:ş edib muzd alyan, gu:ne muzd, kesa:na, muzd alıcı.

mazra'e: *is.* [Ar.] Mazra'at, ekerançılık, ekin ekily n yer , meza:ri' cem'.

mazru': *ism-i mef'ul* [Ar.] Ekilen yer, toħum sepip ekilen yer.

mazelat: *masdar* [Ar.] S :r şip yıkılmak, s :r şme.

mozmen: *is.* [Far.-Ar.] K :ne, i:rki, k p zama:n geçen, na:sağlık k :ne hastalık, k :ne sırkavlık, enda:mdan çıkma:n ğalan sırkavlık enda:mda ca:ylaşan k :ne hastalık, na:sağlık, s k llik, sanculuk.

mozayyan: *is.* [Far.-Ar.] Zi:net berici, zi:netlen n.

mozdeg ni: *is.* Bu:şlanıb alınan narsa, ğulaķ bu:şlık, hoş habar ve bu:şlık ui:n berily n pul.

mojde: S y nci, bu:şluk.

mojg n: *is.* Kirpik.

mes: *is.* Mi:s.

mas 'el: [Ar.] Cem' -i mes'ele, zaru:rlar, gereğlilikler, isleğler, mes'eleler.

mas ced: [Ar.] Cem' -i mescid, mescidler.

mas hat: *masdar* [Ar.] Masa:ħa, yeri  lemeklik, yeriñ i:ni boyı, ya her bir za:diñ i:nine boyına ğaşlanyar.

mos 'ed: *is.* [Far.-Ar.] Oyundaş, do:st ve ya:r, cebisdaş, oñaylı.

mos 'edat: *masdar* [Ar.] 1. K mek etmek, yo:ldaşlık etmek, ya:ra:n bolmak, 2. Farsça ya:rı etmek, oñinden berily n pul.

mos 'i: [Ar.] Cem' -i sa'y, tağalla:lar, ercellikler, tela:şlar, cem' -i sa'y.

mas fat: *is.* [Ar.] A:ralık, daşlık, yo:lun uzı:nlığı, iki meka:nıñ uzaklığı, a:raağı.

mos fer: *is.* [Far.-Ar.] : Sefer edici, sefere gidici, yo:lağcı.

mos ferat: *masdar* [Ar.] (=mos ferat) Yo:lağcılık etmek, bir

610

şehirden ayrı bir şehre gitmek, mısa:fırlık.

masaken: [Ar.] Cem' -i mesken, meka:nlar, meskenler.

mos lemat: *masdar* [Ar.] (=mos lemet) Yaraşmak, oñışmak, ıla:laşıklık, hoş ğılıklılık, aza:rsızlık.

mos meh: *masdar* [Ar.] (mos mahe) Añsat tutmak, yeñil tutmak, añsad diyib fikir etmek yumşamaklık ve ho:şa:maylık bilen i:ş etmek, boyun tavlamaķ, muda:ra etmek, geçirimlilik.

mos me': [Ar. ğulaķlar, cem' -i mesme' ve mesme'e.

- mosāvi:** *sıf.* [Ar.] Beraber, deñ, ğiradeñ.
- mas'alat:** *sıf.* [Ar.] Ğa:yış etmek, işlemek, terĞos, mesa:'il cem'.
- mas'ale:** *is.* [Ar.] Mesa'ile, Ğa:cat, isleĝ, mesele, mesa:'il cem'.
- mas'uliyat:** *is.* [Ar.] Mesu:liyet boyun alınan ğara:mat, a:damiñ boyun alan ğara:matı, ceva:bkā:rçilik.
- mas'ul:** Mes'u:l *ism-i mef'ul* [Ar.] So:ralan, islenen, ceva:bkā:rli, coĝa:bkā:rli bolan.
- mosabab:** *is.* [Far.-Ar.] Sebebkā:r, sebep bolıcı, sebep bolyan 'illet, müsebbibü'l-sebā:b: Ğuday te'a:ladır.
- masbuĝ:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Öñ bolup geĝen, öñ, sa:bıķalı, öñ övrelān sa:bıķası bolan, öñe düşen.
- mast:** *sıf.* Mes, serĞo:ř, piya:n, elekli, içgi içib ö:z 'aķlında bolma:n bi:Ğu:ř bolan, esrik, mest.
- mosta'cer:** *is.* [Far.-Ar.] İca:re edici, kirayne oturyan öydir dükan ya: ř. m. A:ylyĝna oturan a:dam.
- mostabed:** *is.* [Far.-Ar.] Ö:z kellesine görā bolan, ö:z kellesine gelenini edyān, ö:z kellesine ĝarā, di:ne ö:z bilenini edyān, maşlaĞatsız i:ř edyān.
- mostabe'd:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Daşlaşan, nazara ĝarřı gelyān, da:ř gelyān za:t, bolma:caĝ za:t.
- mostasnā:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Müstesna:, köpçüliĝiñ cızıĝından

611

çıkıp kenara giden, ayratı:nlanan, düzgünden çıkan.

- mostacāb:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Coĝa:b berilen, ĝabu:l bolan, Ğa:lanan.
- mostacedd:** *is.* [Far.-Ar.] Tā:zelenēn, tā:ze edici, tā:ze edilen.
- mostacadd:** *is.* [Ar.] Eca:ze, ruĞsat isleyci, ceva:z isleyci, ca:yize isleyci kişi.
- mostahab:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Do:st görilen, do:st görmeli, edilmeĝinde seva:b bolup, amma terk edileni bilen ĝünā:hkā:rliĝi yo:ķ 'amel.
- mostahzar:** *is.* [Far.-Ar.] Ğa:zır edici, tayya:rılaycı, Ğabarlı, ā:ĝāh.
- mostahaĝ:** *sıf.* [Ar.] Yaraşıklı, ĝelřikli, la:yıķ, Ğaķlı.
- mostahkam:** *sıf.* [Ar.] Mā:kā:m, berk, ĝa:yım.
- mostahdem:** *ism-i mef'ul* [Ar.] İ:řĝā:r, ĝulluĝçı, Ğızmatkā:r.
- mostahrac:** *is.* [Far.-Ar.] Daşar çıkarıcı, daşar getirici.
- mostahlas:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğala:ř bolan, aza:d bolan, erkli bolan.
- mostadam:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Deva:m tapan, berkiyen, berĝara:r bolan, deva:mlı
- mostadā'i:** *is.* [Far.-Ar.] İsleyci, Ğa:yış edyān, taķa:za edyān, temenna: edyān, terĞeves edici.
- mostarāh:** [Ar.] Dı:nĝ ca:y, Farsça Ğa:catĞa:na, tuvalet ma'nısında.

mostard(d): *ism-i mef'ul* [Ar.] Övirib alınan, ı:zına berilme, ğaytarıp berme.

mostazād: *ism-i mef'ul* [Ar.] Artan artdırlan, köpeldilen, bedi' 'ılmı adalğasında her bir mışra: 'nıñ ağramından nā:çe keleme artıqmaç getirilyän ğoşğı, edebiya:t te'oirisinde her bir mışra: 'nıñ a:hırnıñda ö:z başdağ bir nā:ce söz getirilyär ö:z a:ra kafiyeläşib gelyär.

mostaşār: *ism-i mef'ul* [Ar.] Şala:h meşveret edilen a:dam, maşlahat so:ralan a:dam, maşlahatçı, maşlahat edilen taraf.

mostaşarq: *is.* [Far.-Ar.]

612

Gündoğar yu:rtlarınıñ durmuş yağdayına tanış ve da:na a:dam, şarq şina:s, gündoğar şina:s, gündoğar yu:rtlarınıñ durmuşını oñat bilyän 'a:lım, gündoğar yu:rtlarınıñ 'ılmına ta:rı:hına yaqı:ndan yetik a:dam.

mostaz'af: *ism-i mef'ul* [Ar.] 'Aciz sayılan, ho:r, pes görülen, 'aciz, za'if bilinen.

mostatāb: *ism-i mef'ul* [Ar.] Päk, arassa gelipdir, hoş gelipdir.

mosta'ār: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ema:net, peyda:lanmaq üçi:n vağtlayın birinden alınan ve islenen za:t, gizli:n a:t.

mosta'an: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yardım islenen, kömek so:ralan a:dam.

mosta'cel: [Far.-Ar.] Ğıssağlı, havlıkla:n iş, havlıkmaçlık bile edilyän ve édilmeli iş.

mosta'ed: *is.* [Far.-Ar.] Ta:yın, uqı:plı, bir işe ta:yın bolan a:dam.

mostafi: *is.* [Far.-Ar.] İşden ğırağa çıkmak, işden boşanmaq, işden el çekmek, geçirimlilik taleb etmek.

mostamere: *ism-i mef'ul* [Ar.] Keseki bi:ga:ne, devlet tarafından eyelenen yu:rt, basıb alınan yu:rt.

mosta'mel: *ism-i mef'ul* [Ar.] İşe goyılan, işlenen, elden ele değen, kö:ne, ulanıma.

mostağraq: *is.* [Far.-Ar.] Suvda çümici, ğatı işe o:ylanıp ğızıklanyan a:dam, suvda baticı.

mostağfer: *is.* [Far.-Ar.] Yalkavlık, isteyci, başşış isteyci, yalkanmaçlık isleyän.

mostağnā: *is.* [Far.-Ar.] Pullı, ba:y, ğucurılı, ğurplı.

mostafiz: *is.* [Far.-Ar.] Başşış taleb edici, feyz islemeklik.

mostağbal: *ism-i mef'ul* [Ar.] Gelcek, gelecek zama:n.

mostağbel: *is.* [Far.-Ar.] Ğarşı alıcı, oñından çıkıcı, hoş geldiñ diyme.

mostakar: *is.* [Far.-Ar.] Yerleşme, ca:yda kara:r almak, ca:y alan, ca:ylaşan, yerleşen, kara:r tapan.

mostaqel: *is.* [Far.-Ar.] Ö:z işini

613

erklilik bilen dolandıryan a:dam, işine ayrı a:dama ğoşulma:ğa haq bermeyän, aza:d, erklilik, ğaraşsız.

- mostakım:** *sıf.* [Ar.] Doğru, gö:ni, berk, ga:yım.
- mostakber:** *is.* [Far.-Ar.] Menlikli, ö:zine buysanyan, ö:zine gönli yetyän, ö:zini ulı sayan, ga:barıcı.
- mostalzam:** *is.* [Far.-Ar.] Başğa bir za:da zaru:r bolyan za:t, başğa za:da gerekli bolan za:t.
- mostamer:** *is.* [Far.-Ar.] İmıklı yörgünli, mıda:ma, hemi:şelik, ı:zı giderli, **mostameri:** Aylıklı, huku:klı hemi:şe meva:ci:bli bolan.
- mostamsak:** *is.* [Far.-Ar.] Pence urıcı, baha:na, tutarık, sapalakçı.
- mostamsek:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Bir za:da pencesini uryan, baha:na.
- mostamlak:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Bir ca:yı ö:z mülkim diyip ö:zine geçiren a:dam, ö:zine öviren a:dam, ö:züne ha:şlan a:dam.
- mostamand:** *sıf.* 'Acı:z, bi:ça:re za:dsız, yo:ğsul, gayğılı köñli galan.
- mostanad:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Senedi arka tutma, söyänme, müdrik, deli:l.
- mostantaq:** *is.* [Far.-Ar.] Başğa birini gepledyän, gürleyän a:dam, ba:zperes istintaq édyän, so:rağ édyän, so:rağçı.
- mostankaf:** *is.* [Far.-Ar.] İşden yüz öviryän, işden saklanyan, menlik yüzünden işden galyan ve saklanyan, işden boyun kaçırın, saklanma.
- mostuceb:** *is.* [Far.-Ar.] Yaraşıklı, gelşikli düşümlü, mına:sı:b bolan.
- mostuheş:** *is.* [Far.-Ar.] Birinden görkülü, birinden inca:n, görkunçlı.
- mastur:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Örtgili, örtülgi, na:mıslı, perdeli, yaşırı:n, mesa:tir cem'.
- masture:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Perdeli 'aya:l, arassa pä:k na:mıslı 'aya:l.
- mostufi:** *is.* [Far.-Ar.] 1. Alıcı, ehli haqı alyan haq alıcı, 2.

614

Ha:zı:naniñ hasa:bda:rı ve defterda:rı, hasa:b ve defter bilen gızıqlanyan.

- mostuli:** *is.* [Far.-Ar.] Mesellet bolan, üstün çıkan, bir za:dı dolılığına ka:mil ele salan, yeñen.
- mostahlak:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Yo:k bolan, na:bud bolan.
- masced:** *is.* [Ar.] Secde edilyän ca:y, 'ıba:dat yeri, nama:z-ı cum'a okulyan mescid.
- mosaccal:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Mühür urılan, senede, mihir urılan kıbale, peçat urılıp sebet bolan müdrik.
- mosacel:** *is.* [Far.-Ar.] Sicil yazyan, kazınıñ hökümleri kıba:le yazıp peçat uryan.
- mash:** *masdar* [Ar.] Arassalamak, bir za:dıñ ı:zını ya'nı eserini bir za:tdan ayırmak, sı:falamak yüzüne ve ayağına ta:ha:ret edeñde el çekmek, el bilen sı:pamak.
- mesh:** *is.* [Ar.] Palas, don, galıñ eşik, emsa:h ve mesu:h cem'.
- mash:** *masdar* [Ar.] Şekliñi erbed şu:retde üytgetmek ve erbet görnişe çıkarılmak, yañıslamak.
- mashar:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Boyun eğdiren, mu'tı' eden, üstün çıkma.

maşhare: *sıf.* [Ar.] Maşhare, oynalmak, gülünmek, yübilänyän a:dam, biriniñ saķğalına gülmeķ, üstinden gülinyän a:dam, gülkili i:şler édyän a:dam, gülkünç.
mosaddes: *sıf.* [Ar.] Altı çetli, altı burçlı, altı haţlı, altı çizikli.
masdud: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ba:ğlı bolan, öñi ba:ğlanan, berk edib saķlanan, ba:ğlanan, sed edilen.
moserat: *masdar* [Ar.] Şa:d bolmak, şa:dlık, şadyanlık, hoşlık.
masaref: *is.* [Far.-Ar.] Tığsızsız harcleyän, çen çaksız harclayan.
masrur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Şa:d, şa:dya:n, hoş, beğencde.
masruk: *ism-i mef'ul* [Ar.] Oğırlanan, oğırlanan ma:l, za:dı uğırlanan a:dam.
mosri: *sıf.* Yoķa:şıcı, birinden ayrı a:dama keseliñ

615

sırkavlığıñ yoķuşmağı.

masatah: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yayrañ düz, teki:z ve teki:z yayradılan ve gi:ñelen, üsti yayrañ ve teki:z za:t.
mastur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yazğı, yazılan.
masture: *ism-i mef'ul* [Ar.] Numu:ne görkezme, bir yerden bir yere eltib i:berilyän za:diñ görkezmesi, 'Arabça mestare.
mas'ud: *sıf.* [Ar.] Hoş bahtlı, ıķba:llı, bahtı gülen, bağıtya:r.
maşgat: *is.* [Ar.] Aşa:k inme ca:y, yıkılmak ca:yı, aşağı düşme, yoķardan aşağı düşme, musa:ķıt cem'.
maskan: *is.* [Far.-Ar.] Ya:şalyan meka:n, ya:şalyan yer, öy, mesken, mesa:kin cem'.
mosaken: *is.* [Far.-Ar.] Incalık berici, dı:nçlık berici, ağırını derdi köşitdiryän derma:n.
maksut: [Ar.] Sönen, sönüpdür, sa:kit bolan, di:nen, sönik sa:kit bolan, di:nen, hareketden düşirilme ğaldırılma.
maskuk: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğıran pul, ğara pul, zikke ğaķılan pul.
meske: *is.* Kere, meske yağ.
meskin: *is. veya sıf.* [Ar.] Yo:ğsul, ğarı:b, za:dsız, derviş, bi:ça:re, faķir, mä:tä:ç a:dam, mesa:kin cem'.
mesğar: *is. veya sıf.* Mi:s ğabları yasayan.
mosalah: *sıf.* [Ar.] Yarağ, yarağlı, yarağlanan, yarağ daķınan, ya:nı yarağlı.
mosalah-şodan: Yarağlananmak.
mosalat: *sıf.* [Ar.] Üstünlük tafan, ezber, başarcañ, öķde çıķan, yeñen.
moslek: *is.* [Ar.] Yo:l yorda, yörelge, tarı:ķa, kar, hünär.
mosallem: *ism-i mef'ul* Boyun bolan, subu:t bolan, anıķ bolan, ına:nılan, hōkma:n.
moslem: *sıf.* [Ar.] Musulma:n, di:nda:r, Isla:ma uyan, muṭı' bolan.

mosalmān: *sif.* İslam d:nini ı:zarlayan, ıslam d:ninde bolan, ıslam d:nini kabu:l eden.

616

maslub: *ism-i mef'ul* [Ar.] Gofarılan, yolınan, göterlen.

maslul: *sif.* [Ar.] İnçe keselli, inçe kesel na:hoşlığa du:ça:r bolan.

mosama': *is.* [Ar.] Ğulak, mesa:mi' cem'.

mosmu': *ism-i mef'ul* [Ar.] Eşiden, eşidilen.

masmum: *ism-i mef'ul* [Ar.] A:vı iyen, zehir içen, zehir enda:mına yayra:n, zehirlenen.

mosammā: *ism-i mef'ul* [Ar.] Belli, mā:lim, adlanan.

mesan(n): *is.* [Ar.] Pıçak çalınayan narsa, pıçak çalınayan da:ş, fesa:n ve fesen.

mosen(n): *sif.* Garrı, ya:şı giden, ya:ş ulı, göca.

mesvāk: *is.* [Ar.] Diş yuvıyan çötğecik, misva:k.

moshel: *is.* [Far.-Ar.] İç arassalayan, içi pā:kleyān, iç geçiryān yağ.

masih: *sif.* [Ar.] Muqaddes yağ bilen pā:k bolan a:dām, doğru kişi, köp seya:hat edici, Hazret-i İsanın laqamı.

masir: *masdar* [Ar.] Gitmek, reva:na bolmaq, yo:la düşmek, seyir seya:hat ca:yı, gezälenc ca:yı.

moşābeh: *sif.* [Ar.] Meñzēs, çalımday za:t, başğa bir za:da meñzēs bolan narsa.

maşābeh: [Ar.] Cem'-i şebah, meñzeşler.

moşācere: *masdar* [Ar.] Muşa:ceret, biri biriñ bile uruşmaq, biri biriñe duşma:nçılık etmek, dava:laşmaq, ğalmağal edişmek.

moşarek: [Ar.] Cem'-i maşrıq, gün doğar.

moşārekāt: *masdar* [Ar.] Bile ortak bolma, bile şa:rik bolmaq, bir işe ğatışmaq, ğoşulmaq.

moşā: *sif.* [Ar.] Ortak mülk, pölāşilmedik, bö:linmedik yer, nā:çār neferiñ a:dına a:raları açılma:n ğalan mülk.

moşā'ere: *masdar* [Ar.] Muşa:'iret, ğoşğı oquşmaq, yarış

617

şu:retde bile ğoşğı oquşmaq.

moşākel: [Ar.] Cem'-i müşgile, işler, güymençler, güymendiryān za:tlar, meşğu:llandıryan za:t.

maşām: *is.* [Ar.] I:s bilici güyç, burunlar, burun.

moşāver: *is.* [Far.-Ar.] Bile geñeş edilme, maşlahat edici, geñeş edici, maşlahat edilyān taraf, geñeşçi.

moşāhede: *masdar* [Ar.] Muşa:hede, göz bilen görmek, bakmaq, gözlemek, ser etmek, sı:nlama.

maşāhir: [Ar.] Bena:mlar, cem‘-i meşhu:r, şöhra:tlılar, meşhu:rlar, a:d gâzananlar.

moşāey’at: *masdar* [Ar.] Meşa:yi’at, ı:zından gitmek, yo:la salmak, mı:hma:nı atarmak, mı:hma:nı yo:la salmak, mı:hma:n ya: yo:lağçı yo:la salınan vağtda onuñ bile bir a:z yere bile gitmek.

moşt: *is.* Yumruk, el pençesi, el düvme.

meşt: *is.* Akar su:, arık.

moştāk: *sıf.* [Ar.] Şevklı, hevesceñ, meyilli bir za:da hevesiñ bolmak, arzuvlı.

moştarek: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Ortak, şa:ri:k, bilelikde i:ş tutunmak, nâ:ça a:damiñ ortak ma:lı bolmak, nâ:ça a:damiñ payı bolmak.

moştari: *is.* [Far.-Ar.] Alıcı, za:t alıcı, hırı:da:r, satın aluvçı.

moştari: *is.* İkinci mertebede bolan yıldız ya‘nı zöhreden soñ.

mošta’el: *is.* [Far.-Ar.] O:d yandırma, tutaşdırma, şu‘lelendirme.

moštaq: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Yarılıp cıda: bolan, za:diñ bir ayrı za:tdan cıda: bolmağı, bir söz ayrı bir sözden alınıb yasalın bolsun.

moştamel: *is.* [Far.-Ar.] Ö:z içine alıcı, ga:baycı, ga:bamak, ö:z içine almak.

maşcar: *is.* [Ar.] Ağaç biten yer, ağaçlık yer, muşa:cir cem‘.

moşaccar: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Ağaçlı, ba:ğlı, ağaç ekilen yer, ağaca menzêş za:tlar.

moşahas: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Belli,

618

belli bolan, biri birinden saylanan, ayıl-sayı bolan.

moşref: *is.* [Far.-Ar.] Ulı ca:y, belend ca:y, meşa:rif cem‘.

moşaraf: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Ululuk, hıramatlılık, belend dereceli bolan, üstünlükde bolan, belend derecede bolan.

maşrek: *is.* [Ar.] Gün doğar, günñ doğyan uğrı, doğı, yoğarı, meşa:riğ cem‘.

moşrek: *sıf.* [Ar.] Huda:yı ortağlı bilyän a:dam, Huda:y te‘a:lanıñ şeri:ki ba:rıdır diyip güma:n edyän a:dam, nâ:çe Huda:ya ‘akıdesi ba:r bolan.

maşrub: [Ar.] İçilyän içgi (suv ve şara:b ve çakır ve ş. m. ler).

maşrut: *ism-i mef‘ul* [Ar.] Şart edilen, şart édilme:ğe ba:ğlanan.

maşru’: [Ar.] Şer‘e muṭa:bık bolan za:t, şer‘ ta:ydan ca:yız ve doğrı bolan zat.

maş’al: *is.* [Ar.] Meş‘ale, kandil, ulı sallama çıra, çıra goyulyan, meşa:‘il cem‘.

maşğale: [Ar.] İ:ş, pi:şe güymeyän za:t, meşa:ğil cem‘.

maşğul: [Ar.] İ:şe güymenyän a:dam, alınıyan ca:y, eyelenen orun.

moštaq: *is.* [Far.-Ar.] Yağşılık edyän, yüreği yanyan, mehriba:nlık edici, ca:nı:pkeş, hemrak, na:zik.

maşq: *masdar* [Ar.] Her bir i:şi köp edib endik etmek, yazmak, bir i:şi kân edib, ökdelemek, yazmak.

maşekat: *masdar* [Ar.] İ:şin kı:n bolmağı, kı:nçılık, zahmet, ‘aza:b, maşa:k ve maşaka:t cem’.

moşk: Meşk, keyğün göbeğinden ‘emele gelyän oñat ı:s, ‘Arabça misk diyilyär.

moşk: *is.* Meşik.

moşk-çupān: *is.* Alas’ ilme.

moşakkal: [Ar.] Şekilli, yüz göze meñzā:n za:t bolmalı.

moşkel: *is. veya sıf.* [Ar.] Kı:n i:ş,

619

üsti yapık, çözülmegi kı:n mes’ ele, ağır.

moşkel-pasand: İ:ş dalnayı, incık, a:d dağağan, dalnağar, dalnayı.

moşkel-goşā: Kı:n i:ş başaryan, kı:nçılığı çözyän.

maşkuk: *ism-i mef’ul* [Ar.] Güma:n edilen, bir za:da şek edilen ve güma:nlı bolan.

meşki: *sıf.* Ğara yağız, ğara, ğara reng.

maşmul: Tövéreği alınan, daşını aldırın, ğa:balanan, değışli bolan.

maşverat: *ism-i masdar* [Ar.] Meşveret, şala:h etmek, geñeş etmek, o:ylanşık, maşlahat, ündev.

moşavek: *is.* [Far.-Ar.] Arzuylı, hevesceñlik, heveslendiryän.

maşhad: [Ar.] Muhażır, maħazu:r tapmalı yer, şehi:d bolıyan yer, ima:mlarıñ biriniñ meza:rı, ebedilik ca:yı, muşa:hid cem’.

maşhud: [Ar.] Ha:zır bolınan, görinen, görinyän oña güväh geçilyän za:t, 2. Cum’a günü ve kıya:mat günü ma’nıda hem aydılıdır.

maşhur: [Ar.] A:dli, şöhra:tlı, a:dı a:damlarıñ a:rasında belli bolan, a:dığan, şöhet ğazanan meşa:hi:r cem’.

moşāhebe: [Ar.] Biri bile gürrüñiñ bolmağ, do:st ve ya:r bolmağ, gepleşmek, gürrüñdāş bolmağ, gürrüñdeşlik geçirmek.

mosādere: [Ar.] Biriniñ ma:lını zo:r bile almağ, ceri:me ve ta:va:n almağ, ı:zına almağ.

mosādef: [Ar.] Biri ya: başğa bir za:t bile yüzbe yüz bolup çaķışmağ, biri birine değmek, yüzbe yüz değmek, biri birine darblı değmek.

mosādem: *is.* [Far.-Ar.] Biri ya: bir za:t başğa bir za:t bilen çaķışıb şadme yetirmeği, aza:r yetirmeği, değmeği.

mosāref: [Ar.] Cem’-i maşraf, harclamalar, çıkdacılar.

masāleh: *is.* [Far.-Ar.] İla:laşmağ, yaraşmağ, insa:nıñ şala:hına ve peyda:sına bolan za:tlar.

622

masāleh-e-sāhtemān: Ca:y salmağ üçi:n peyda:lanyan kerpiç da:ş, geç, seyma:n, haleb ve ağaç ve ş. m. ca:y salmağ üçi:n gérék bolan za:tlar.

mosālehe: *masdar* [Ar.] Bile oñışmağ, yaraşmağ ıla:laşmağ.

- mesbāh:** [Ar.] Çıra, erti:rlik iyilyān ya: içilyān ğa:b, erti:rine iyip içilyān iyimtiñ ğa:bı.
- mosāhheh:** [Ar.] Duzaldıcı, çap etmek üç:i:n kita:bın ğalatlarını düzältyān a:dam.
- mesdāk:** [Ar.] Biriniñ doğrı gepini taşdıqlama, şa:ya:d bolyan a:dam, bir a:damın doğrı sözünü taşdıqşayan a:dam.
- masdar:** *is.* [Ar.] Dolanmak yeri, övirilmek ca:yı, övirilyen yer, şa:dır bolan yer, kelemenı aşlından çıkarıp yarını almak, ya'nı bir sözi ayrı kelemeden çıkarmak.
- mosaddek:** [Far.-Ar.] Taşdıq, inanıcı, taşdıqlayıcı, ve (bifethi dal müşedded) taşdıq bolan, inanılan, taşdıqlanan.
- mosaddak:** *ismi mef'ul* [Ar.] Taşdıqlanan, inanılan, şaha:datlanan.
- masdum:** [Ar.] Sadme görıcı, avranan, zerbe değen, şadme görān, zıya:n görān, ağıra:n, inca:n.
- mesrā':** *is.* [Ar.] Kafiyeng bir ta:yı, bir beyit ş'i'iriñ ya:rısı, muşa:ri' cem'.
- masraf:** *is.* [Ar.] Hıarc edilen yer, yoyulan yer, çıkdacı çıkarlan yer, hıarcılama.
- mostafā:** *sıf.* [Ar.] Saylanan, Hızret-i Resu:liñ laķablarını biri.
- mostalah:** *ism-i mef'ul* Ö:z boluşlı ma'nısından ayrı bir maşuş söze dāb bolup ķabu:l edilen keleme.
- maslehāt:** *is.* [Ar.] Geñiş, şala:h, a:damlarıñ hıayırına ve peyda:sına ve rahatlığına sebep bolyan ö:z a:ra geđerilyān gürrüñ geñeş şala:h, muşallih cem'.
- mosalā:** *is.* [Ar.] Nama:z okulyan ca:y, nama:z ve du'aniñ ca:yı, ayrı:tı:n günlerde a:damlarıñ şehirden daşarda nama:z okıyan yerleri.

621

- mosammem:** *is.* [Far.-Ar.] Ğaydu:sızlık, tutumı ve ıra:desi ba:r bolan, bir i:şi etmäđi yüreğine düven taşmı:m tutan a:dam.
- mosammam:** *is.* [Far.-Ar.] Bir i:şi ıra:de edilen tutumluluk, durumluk.
- masnu':** *ism-i mef'ul* Yasalan, becerlen, düzedilen.
- mosavab:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Kıabu:l edilen, bir ağızdan ķabu:l edilen doğrılığına ve hıakı:ķat dığına hōküm berilen za:t.
- mosaver:** *is.* [Far.-Ar.] Nakķa:ş, su:ratkeş.
- mosavar:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Nakışlanan, şekilli, su:ratlı, yüz keşbli, nakış bolan, su:rat edilib çekilen.
- mosibat:** *is.* [Ar.] Ya:s, ıza:, renc, kı:nçılık, 'aza:b, ğayđı ğam, ğörđi, tavķı, muşa:'ib cem.
- moza:rebe:** *masdar* [Ar.] Kıakınşmak, biriniñ pulı bilen ticaret etmek, alış beriş etmä:đe ma:l birine bermek.
- mozā'f:** *sıf.* [Ar.] İki düķan, iki esse.
- mazāmin:** [Ar.] Mazmu:nıñ cemi, mazmu:nlar, aşlı maţlablar.
- mozāeķe:** [Ar.] Birini da:ra ğa:bamaķ ve ğatı tutmak, birine kı:nçılık dōrātmeķ, ayavınç.

mazhak: *is.* [Far.-Ar.] Gülmeli, gülkilili, gülkünçli bolan, gülgülik.
mozer: *is.* [Far.-Ar.] Zıya:n nokşa:n yetirici, zarar getirici, zıyanlı.
mazrub: *ism-i mef'ul* [Ar.] Urılan, yencilen, zarbe urılan.
moztareb: *is.* [Far.-Ar.] Çaşğın, alcırañ, ıncalıksız, tuqa:t.
mozmahal: *sıf.* [Ar.] Darğan, a:radan çıkan, pıtıra:n ve ortadan giden, yo:k bolan, yo:ğalan.
mazmum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yığnanan, cemlenen, zammeli, zamme hareketi bolan harf.
mazmum: [Ar.] Orta: alınan, kela:mdan añlanan za:t, sözden fehm alma, bir za:diñ esa:sını düzyän

622

fikir, ma'nı, yazğınıñ ma'nısı, kitabıñ içindäkiler, meza:mi:n cem'.

mozäeyke: *is.* [Ar.] Da:rışğanlık, da:rılık yer, gıssağda bolmaqlık.
motäbek: *sıf.* [Ar.] Cebis, gayra:tlı, beraber, deñ, cebis.
matäleb: [Ar.] Cem'-i matlab, matlablar, islendikler, arzuvarlar, maqşatlar, 'ilmı mes'eleler.
motälebe: *masdar* [Ar.] İstemek, öz haqını istemek, so:ramak, haqını talab etmek.
motäle'e: *masdar* [Ar.] Köb oylanmaq bilen bir za:tdan habarlı bolmaq, kita:bı ya: yazğını oqa:maq, kita:b ya: bir yazğını dıkkat bilen oqa:maq, dernev etmek.
matab: *is* [Ar.] Dermangah edilyän yer, doktorıñ iş ca:yı.
matbah: *is.* [Ar.] İymit bişirilyän ca:y, aş öy, meta:bıñ cem'.
matbuğ: *ism-i mef'ul* Bişirilen gaynadılan.
matbu': *ism-i mef'ul* Çap bolan, a:damıñ ha:layan za:dı, çap edilen.
motreb: *is.* [Far.-Ar.] Dönbek uryan, aydım okayan, oyuncı, tansçı.
matrah: [Ar.] Taslama düzilyän yer, öñe oqlanyan ca:y, bir mes'eleni öñe sürüb orta: atılan yer, orta: atmaq, meta:riğ cem'.
matrud: *ism-i mef'ul* [Ar.] Gavılan, daşa salınan, a:radan çıkarılan.
mat'am: *is.* [Ar.] İymit iyilyän yer, iymit, meça:'im cem.
matlab: [Ar.] İşleğ, arzuvar islenilyen yer, maqşad taleb edilyän yer, 'ilmı mes'eleleriñ biri, meça:lib cem'.
motale': [Ar.] [Far.-Ar.] Da:na, huşyar, payhaslı, şabırlı, habarda:r, a:gah.
motlaq: *sıf.* [Far.-Ar.] Erkin, a:zad, saltık, aladasız, öz erkinde bolan, sarıtsız, bir za:t bilen çaklenmedik, **motlaq-ol-'anan:** Öz kellesine görä başına giden.
motlaqa: *sıf.* [Ar.] Boşadılan 'aya:l, tala:k berilen, äri goyberen 'aya:l,

623

hatı berilen.

matlub: *ism-i mef'ul* [Ar.] İslenen za:t, islenen a:dam, isleğ, maqşu:d, arzu.

motma'n: *sıf.* [Ar.] Dı:ñç alan, incalık tapan, hıya:lı ra:hat bolan, arqayın.

motahher: *is.* [Far.-Ar.] Arassalaycı, pä:kleyci.

motahhar: *is.* [Far.-Ar.] Arassa bolan, arassalanan, pä:k ve arassa.

moti': [Ar.] Boyun bolan, ta:bı:n, buyruğı yerine yetiryän, hıbarlı.

mazän(n): Cem'-i mazane, güma:n edilen yerler, içine bir za:t bar diyip güma:n edilen yerler, cem'-i mezane.

mazäher: *is.* [Far.-Ar.] Hıma:yat edici, arka dayanç, yardım berici.

mazruf: *ism-i mef'ul* [Ar.] Bir za:diñ ga:ba salınmağı, ga:ba salınan za:t.

mozafar: *sıf.* [Ar.] Yeñen, yeñişe du:ş bolan, yeñici.

mazlum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ezilen, zulüm edilen, zulüm va:kı' bolan.

maznun: [Ar.] Güma:n edilen, bed güma:n bolınan a:dam, şek edilen a:dam.

mazane: [Ar.] Güma:n edilen ca:y, Farsça ma:lıñ nırhı ve bahası, çaç etme diyip-de aydılar.

mazhar: [Ar.] A:ydiñ bolan yer, açık bolan ca:y, za:hir bolınan ca:y, meza:hir cem'.

ma'äber: [Ar.] Cem'-i ma'ber, güzer, ötib geçilyän yerler, güzerler, geçelgeler, ötgeler.

ma'äd: [Ar.] Övirilme, övirilmäk ca:yı, kıya:mat, a:hırat.

mo'ädel: [Ar.] Beraber, deñ gelen, deñ bolan, ağramı deñ bolan, ağramdaş.

ma'ädem: [Ar.] Ma'denler, yer astı ba:yılıq.

ma'ärec: Cem'-i mi'ra:c, başgancaq, yokar çıkılıyan ğural.

ma'árez: *sıf.* [Ar.] Ğarşı, Ğarşı taraf.

ma'äref: [Ar.] Cem'-i ma'rif, 'ılımlar, bilimler, meşhu:r a:damlar, a:dli kişiler, 'ılım ve fazıl eyeleri, faziletler.

624

ma'äş: [Ar.] Ya:şama, ya:şayış, ya:şayış teta:riğı, ya:şayış üçi:n gerék bolan ékleniş, a:yılıq.

ma'äşerat: *masdar* [Ar.] (=mu'äşere) Biri biriñ bile ya:şamaq, barış geliş etmek, ğatnaşmaq, yanaşmaq.

mo'äser: [Ar.] Zama:ndaş, 'asırdaş, dövirdaş.

mo'zedat: *masdar* [Ar.] Ğol, birék birége ğol bermek, kömek etmek, goldamaq.

mo'äf: *ism-i mef'ul* [Ar.] Bağışlanan, bağışlayış, boşadılan.

mo'ākab: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ezilen, aza:r yetirilen, 'aza:b berilen.

mo'ākeb: *is.* [Far.-Ar.] 'Aza:b berici, ıza:rılaycı.

mo'älec: [Far.-Ar.] Keseli becerici, 'ıla:c edici, ça:re edici tıbi:b, derman edici.

mo'älece: *masdar* [A.] 'İlaç etmek, em etmek, derma:n etmek.

ma'âlem: [Ar.] Nişanlar, görkezme bermek üçün yo:lda goyulan belgiler.
ma'âle: [Ar.] Cem' mu'alla:, şeref a:bray, belend mertebe ma'nıda.
mo'âmele: *masdar* [Ar.] Bile alış beriş etmek, almaq satmaq, sevda etmek.
ma'âni: [Ar.] Cem'-i ma'nı, düşünceler, fehimler.
mo'âvedat: [Ar.] Cem'-i ma'nı, mu'avedet, övirilmek, dolanmaq.
mo'âven: *is.* [Ar.] Kömek edici, yardım edici, ya:ra:n bolıcı, orun basar, kömekçi, goldayıcı.
mo'âvenat: *masdar* [Ar.] Biri biriñe kömek etmek, yardım etmek.
mo'âhede: *masdar* [Ar.] Bile şartna:me ba:ğlaşmaq, kâsem etmek, ant içmek.
mo'âeyne: *masdar* [Ar.] Göz bile görmek, büzbe yüz bir za:dı görmek, bakmaq, ser etmek.
ma'bat: *is.* [Ar.] 'İba:det yeri,

625

'İba:dat edilyän yer, İba:datgäh.
mo'abbad: *ism-i mef'ul* [Ar.] 1. Sı:lab saklanan, 2. Düzlänen ve oradılan yo:l.
me'bar: *is.* [Ar.] Geçelge, güzer, ötib geçilyän yer, gatanılyan yer, olum.
moa'bber: *is.* [Far.-Ar.] Yorucu, di:ş yoryan.
ma'but: *ism-i mef'ul* [Ar.] Çokınılan, sı:gnılan, 'İba:dat edilen, 'İba:data mına:sı:b görülen.
mo'tād: *sıf.* [Ar.] 'A:dat edici, biri bir i:ş ya: bir za:da 'a:dat eden, övrenişi:b üzilip ayrılışıp bilmeyän.
mo'tabar: *sıf.* [Ar.] 'İbret alan, inamlı, emi:n, inamda:r, i'tıba:rlı, inam yer, inamlı.
mo'tadel: *sıf.* [Ar.] Göni, deñ, doğru ortaça, beraber, orta, orta: gidiş, salkın, orta yağday.
mop'tarez: *ism-i mef'ul* [A.] 'Ayıblayıcı, a:d da:kıcı, da:dgüsteri a:dalğasında berilen hökme garşı bolmaq, térs bolmaq.
mo'taref: *is.* [Far.Ar.] Boyun alıcı, ıkra:r edici, boyun alan, ıkra:r eden.
mo'taqedd: *is.* [Ar.] 'Aki:deli, 'aқи:desi bolan, ina:çlı bolan, inamı bolan.
mo'tagedd: *is.* [Ar.] 'Aki:de, itika:d a:damiñ oña inancı bolan, inamı blan.
mo'takef: *is.* [Far.-Ar.] Ğırağa çıkan, 'İbadat üçi:n mescide ya: bir çetde yerleşen, i'tika:fa oturan.
mo'tamad: [Ar.] Inam edici, başğa birine inam edyän, inam edilen, i'tima:d edilen.
mo'tamed: *ism-i mef'ul* [Ar.] Inanılan, inamda:r bolup i:ş ta:bşı:rlan.
mo'ceze: *is.* [Ar.] Ena:yı, ağirt narsa, başğa a:dama mümkün bolmadıq za:t, 'aca:yıb ha:l, geñ za:t, kudret.

ma'cun: *ism-i mef'ul* [Ar.] Nâ:çe derma:ndan ğatışdırlıb ğamı:r edilen, yuğurlan, mäcu:n, ma'a:cin cem'.

mo'addel: *is.* [Far.-Ar.] Deñleme, doğurlama.

mo'addal: [Ar.] Deñlemek ve ağramı deñ bolan, a:ralığ orta, her

626

za:diñ ortağesi nomereleriñ mu'addeli, nomereleriñ orta sa:nı.

ma'dan: *is.* [Ar.] Kan, za:diñ merkezi, daşdır demi:r ya:lı yer astı yer üsti ğabi:'i ba:yılığı, me'a:din cem'.

ma'dud: [Ar.] Sa:nalan, sa:nalıb geçilen, a:z muğda:r, sa:nlıca.

ma'dum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yo:ğalan, yiten, yitği, yo:k bolan, öldiren, a'dam edilen.

me'de: [Ar.] Aş ğazan, mäde (mi'de), iymitin baryan yeri.

ma'zerat: *ism-i masdar* [Ar.] Ma'zeret, geçirim, ötünç, ötünç so:rama.

me'râc: Bassancağ yoğarı çıkılıyan ğural, nerdevan, nerdeban, me'a:riç ve me'a:ri:c cem', **şeb-i me'râc:** Ğuda:y te'alaniñ buyruğı boyunca Muğammed söyğili pı:yğambarımızıñ a:sma:na çıkan gi:cesi.

mo'arref: *is.* [Far.-Ar.] Tanı:cı, tanış edici, tanıdyan, ta:rı:playan.

ma'refat: *masdar* [Ar.] Ma'rifet, bir za:dı tanımağ, tanılma, 'ılım, bilim, da:niş.

ma'ruf: *ism-i mef'ul* [Ar.] 1. Tanılan, a:dlı, meşhu:r, 2. Yağsılığ ve yağşı i:ş ma'nıda.

ma'zul: *ism-i mef'ul* [Ar.] İ:şden ayrılan, i:şsiz öyde oturan, i:şden boşadılan.

mo'zze: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ya:slı, muşi:betli.

ma'şuğ: *ism-i mef'ul* [Ar.] Söyilen, muğhabbet bildirilen, dilber, söyğili, söyülen ğı:z.

ma'şuğa: *ism-i mef'ul* [Ar.] Mü'ennes-i ma'şu:ğ, bir kişiniñ söyğilisi bolan 'aya:l, ğı:z.

ma'sum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Günâhden pä:k, günâ:hden yuvılan, 'ömrinde günâ:h etmedik a:dam, mağsı:m, günâhsiz.

ma'siyat: *is.* [Ar.] Ma'siyat, ya:zıklık, günâh, 'a:şıçılık, ma'a:si cem'.

mo'ater: *sıf.* [Ar.] Oñat ı:slı, ı:slı, yaqımlı ı:slı, 'atır ı:slı.

mo'ttal: *is.* [Far.-Ar.] Ta'til edici, Ğuday te'alaniñ vucu:dına

627

inka:r édyân ve şeri:'atı ba:til bilyân.

mo'ttal: *ism-i mef'ul* [Ar.] Bi:kâ:r, i:şsiz ğalan, mu'a'ttal.

ma'tal-şodan: Bökdänmek, eğlenmek, mä:til bolmağ.

ma'tuf: *ism-i mef'ul* [Ar.] Eñilen, mayıl bolan, üns berilen, üns merkezinde bolan, ser edilen, göz öñine alnan, ba:ğlanışdırmağ.

mo'azam: *sıf.* [Ar.] Ulı, ulı tutulan, beyik, her bir za:diñ ğavıra:ğ ve ulıra:ğ bö:leği, me'a:zzim cem'.

mo'azzam: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ulalan, ulı sayılan, ulı sayılan kişi, **mu'azzamle:** Ulı bilinen.

mo'aqed: [Ar.] Suğışıq, düvinli, düvilen, gizli:n gep tavlancalı söz.

ma'kul: *ism-i mef'ul* [Ar.] 'Aqla sığyan, 'aqla giryän za:t, 'aqla gelen, ma:ku:l, doğrı hasa:blanan, ma'ku:la:t cem'.

ma'kus: *sıf.* [Ar.] Baş aşı:k, dö:ñderrilmä, ağdarılma.

mo'allä: Mu'alla; Belend mertebe, belende ğalan.

mo'alaq: *ism-i mef'ul* [Ar.] Asılğı, ası:ğlı, sallanıp duran, sallanan.

ma'tal: *ism-i mef'ul* [Ar.] Sebebli, 'illetli, deli:lli bolan.

mo'ttal: *is.* [Far.-Ar.] 'İleti beya:n edici, sebäbi düşündirici.

mo'allam: [Ar.] Övrenen, ta'lı:m berilen, övredilen.

mo'allem: [Ar.] Övrädicı, ma'lum, okudıcı, övreyän, okutyan.

ma'lam: *is.* [Ar.] Görkezmek üçi:n yo:llarıñ kena:rında goyulyan belğı.

ma'lul: *ism-i mef'ul* [Ar.] 'İletli, sebebli ve sebebden ötri şa:bit edilen za:t, 2. Na:hoş ma:yıp ma'nıda hem aydılyar.

ma'lum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Bile bile a:şkar, açıq a:ydıñ, 'aya:n bolup duran ve bilinen, düşünilen.

me'mär: *is. veya sıf.* [Ar.] 'Ima:rat edici, 'ima:rat dikeldici, ca:y ustası, ta:m ustası.

mo'ammār: *sıf.* [Ar.] Uzak ya:şa:n, ya:şı ğaydan, ğarrı, ğarra:n.

mo'ammam: *sıf.* [Ar.] Selleli,

628

başına selle goyyan, kellesine selle urayan, peşli.

ma'mur: *ism-i mef'ul* [Ar.] A:ba:d edilen, a:ba:d.

ma'mul: [Ar.] 'Amel bolan, i:şlenen, becerilen, yo:l yorda, resim, dustu:r.

ma'nä: [Ar.] Ma'nı, düşündiriş, maqşad, deli:l, söz, sözüñ mazmu:nı, ma'nısı, bir za:tdan çıkyan neti:ce.

ma'navi: *sıf.* [Ar.] Düşündirişe ba:ğlı bolan, ma'na: değışli içğın, haqı:kı, ru:hı.

mo'vaj: [Ar.] Ğı:şık, eğrelen, büğrelen, eğri.

mo'vvaq: [Ar.] I:za ğalan, ı:za ğaldırlan.

ma'a-hāzā: [Ar.] Şonlıkda, şoniñ bilen, her ha:lde, şoniñ bilen birlikde, şeylelikde.

ma'hud: *ism-i mef'ul* 'Ahd edilen, a:dlı, görilen ve tanılan, ğadı:mkı ve kö:ne.

me'yār: [Ar.] Ölçeğ ve ölçälyän za:t, mihek daş ve terezi, me'ayi:r cem'.

ma'iyyat: *masdar* [Ar.] Yo:ldeşlik etmek, bile bolmaq.

ma'işat: *is.* [Ar.] Ya:şayış, oñalğa, güzera:n, ya:şayış teta:ri:ği, iymek içmek narseler, éklenç, me'ayış cem'.

mo'ayyan: [Ar.] Yardım edici, ya:ra:n, ya:ver, kömekçi.

ma'in: [Ar.] Akım, akyan, çeşmeniñ akıb duran suvı.

mo'in: Açık, mä:lim, belli.

ma'yub: ism-i mef'ul [Ar.] Ma:yıb, 'ayıblı, şikest tapan, nuqşa:nlı, kemçilikli.

moğ: *is.* Zertüştileriñ 'a:lımı, aħunı, zertüştileriñ mezhebi ta:ydan bolan rehberi.

mağ: *is. veya sıf.* 1. Çukır, o:y, 2. Aqar suv ma'nıda hem aydılpdır.

mağāze: *is.* [Ar.] Dükān, anbar.

mağāze: [Ar.] 1. Ğarşı, başğa hilli, üytgā:n, 2. Değişlilik, ağdarılma ma'nıda hem aydılyar.

moğāyrat: *masdar* [Ar.]

629

muğa:yere, bir biriñe ğarşı bolmaq, bir biriñe yüzbe yüz bolmaq, ğapma ğarşı bolmaq, ters bolmaq.

moğtanam: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğanı:mat sayılan, ğanı:mat alınan a:matlı yağday.

mağreb: *is.* [Ar.] Gün batar, günün yaşyan uğrı ya:nı, batı.

moğrez: *sıf.* [Ar. Biriniñ kasdı ve ğaraızı bolan, pi:s erbed ğılıklı, erbetlik isleyān.

mağrur: *sıf.* [Ar.] Ba:tıla taraf gidyan ve göz tikiyan, a:ldanan, ütilān, ulumsı, men menlik edyan.

mağz: Peyni, mañız.

mağşuş: *ism-i mef'ul* [Ar.] Bulaşık, ğatışık, elin bolmadık, yuğurlan.

mağzub: *ism-i mef'ul* Ğaha:r edilen, ğazaba uçra:n, ğazaba duça:r edilen, ğazablanan.

mağferat: [Ar.] Ma'firet, yalkama, yalkayış, biriniñ ğuna:sini geçmek, biriniñ ğünā:sindān göz yummaq.

mağfur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yalkanan, bağıslanan.

moğlaq: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ba:ğlanan, **kelam moğlaq:** Düşüncesi çetin bolan söz.

mağlub: [Ar.] Ütdirlān, ütilān, yeñilmā:ğe seza:var bolan, yeñilen.

moğilān: *is.* Tikenli ağaç, tikenleri eğri i:ri ağaç, tikenleri ilki gök, soñabağa ğara ve ğızıl renge övrülyār, onuñ mi:vesinde başden doquza çenli dā:nesi bolyar, 'Arablar oña "emğilan" diyyārlār.

mafāher: [Ar.] Cem'-i mefhere, ğuvaranlı, buysanarlı.

mafād: [Ar.] Ma'nı, maźmu:n, düşündiriş.

mafāsed: [Ar.] Cem'-i mefasede, Erbedliĝe pi:slige sebep bolan.

mafāsel: Cem'-i mefşele, faşıl, boğunlar, süñükleriñ sepişen yeri, faşıl bolan, bö:lék bö:lék bolan, biri birinden cıda: bolan, açıklab ĝi:ñletmek.

mafāhim: [Ar.] Cem'-i mefhu:m, fehimler, bilnen, añlanan, düşünilen.

630

maft: *sıf.* Muğt, pulsız, bahasız, ele gelyän za:t, yö:ne za:t.

mefteh: *is.* [Ar.] Açar.

mefteh: [Ar.] Açar, mefa:tiḥ cem'.

mefatteh: [Ar.] Açıcı.

moftaḥer: *is.* [Far.-Ar.] Buysanı, ğuvanı.

moftari: *is.* [Far.-Ar.] Töhmet urıcı, ğaralı:cı.

maftuh: *ism-i mef'ul* [Ar.] Açılan.

maftun: *ism-i mef'ul* Fitne oklanan, 'a:şık, hu:şını aldırın.

mafti: *is.* [Far.-Ar.] Pa:ta: beryän, fetva: beryän.

mofaḥer: [Ar.] Fahr edilmeĝin ca:yı, nâzlenmä:ĝe, ğuvanma:ĝa yerlikli.

mofarah: *ism-i fa'il* Şa:d, gövin açık, yüreĝe kuvva:t beryän derma:n.

mofrad: *is. veya sıf* [Ar.] Yeke, yalnız, bir, tāk.

mofrat: *is.* [Far.-Ar.] Çen çaqdan, zıya:d.

mefsal: *is.* Boĝun.

mefeol: *ism-i masdar* [Ar.] Edilen, biriniñ veya: bir za:dın başına bir i:ş düşen.

mafğud: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yiten, yitĝi, yo:k bolan, yitirlen.

mafğud-ol-asr: Gördim bildim bolmadık, eşeri bolmadık, nam nişa:n bolmadık, görüm cirim bolan, yiten.

mofles: *sıf.* [Ar.] Za:dsız, elida:r, yo:ĝsul, bi:çā:re, ğari:b, faķi:r.

mafhum: *ism-i mef'ul* Düşünilen, bilinlen, ı:zına yetilen za:t, düşünilen ve duyulan narse.

mofid: *is.* [Far.-Ar.] Fayda berici, ḥayırlı, peyda:lı, bāfi:dli.

morābel: [Ar.] Beraber, deñ, yüzbe yüz, ĝarşı be ĝarşı, ĝarşı, öñ, ĝarşıda duran.

moqatel: *is.* [Far.-Ar.] Öldürici, uruşcañ, savaŝcañ, uruş turuzyan.

maqādir: [Ar.] Cem'-i muqda:r, ölçeĝler, bir bö:lek za:t, muqdarlar, möçberler.

631

muqārebat: *masdar* [Ar.] Muqa:rebe, bile yakınlaşmaq, ğolaylanmaq, bile yatmaq.

maqāren: *sıf.* [Ar.] Hemdem, hemra:, yakı:n, yo:lđaş, bile biriĝsen ve do:st bolan.

maqāsed: [Ar.] Cem'-i maqşad, niyetler, arzu edilen yer, qaşd ca:yı.

maqātes: [Ar.] Cem'-i maqtu', 1. Kesilenler, kesi:len yerler, ayrılan, 2. Sözüñ a:ḥırı, 3. A:ḥırkı beytlerine a:dlandırılar.

maqāle: *masdar* [Ar.] Söz aytmaq sözlemek, geplemek, kita:biñ bir bö:leĝi, maqa:le.

maqām: *is.* [Ar.] Yerleşme, mekā:n, zama:n, maqa:m.

moqām: *is.* [Ar.] 1. Oturılan yer, orun, ca:y, derece mertebe, ca:ygāh, 2. Farsça heng, āheng, sa:zıñ perdesi diyip-de aydılar.

maḳāmāt: [Ar.] Cem´-i muḳa:met, 1. Meclis, meylis, 2. Ma´nıda riva:yet, huṭbe.
moḳāvem: *is.* [Far.-Ar.] Berk durumlu, ğa:yım duryan, puḫta duryan, ğaydu:sız durıcı.
moḳāvemāt: *masdar* [Ar.] Durumluluk, di:rānmeklik, ğarşı durmak, ğarşılık görkezmek.
moḳāyese: *masdar* [Ar.] İki za:dı biri biri bile ölçemek, derñemek, selcermeklik, deñeşdirmek.
maḳbare: *is.* [Ar.] Gö:r, ğabır, ğabrista:n.
maḳbul: *ism-i mef´ul* [Ar.] A:damlarıñ oña uyyan a:damsı, rehberi.
moḳtadar: *sıf.* [Ar.] Kudretli, güyçli, gücURLü, çaslı, ğurplı.
moktadi: [Ar.] (muḳtada) I:zında durub uyıyan a:dām, ıma:m, pi:ş nama:z, yo:lbaşçı.
moḳtased: *sıf.* [Ar.] Orta yörİmlİ, tuĝşı:dli, ortaça şarf édyān a:dām.
moḳtazā: *ism-i mef´ul* [Ar.] Ölen, öldirilen.

632

meḳdār: *is.* [Ar.] Ölçek, möçber, bir za:dıñ böleĝi, ölçelib ele gelyār za:t.
meḳdār-e-ziyād: Eppaslı, yöñsiz.
moḳadār: *ism-i mef´ul* Mañlaya yazılan, taḳdi:r, täléy, yazĝıt, neşi:be.
moḳadas: *is.* [Ar.] Arassa ve pā:k ca:y, pā:k ve arassa yer, muḳaddes.
maḳdam: *masdar* [Ar.] Yollaĝçılıĝdan ğaydıb gelmek, ayak basan vaĝtıñ, gelen vaĝtıñ ğaydıp gelmek.
moḳaddam: *is.* [Far.-Ar.] Gurplı, ba:tır, ıĝda:m edici, bir i:şe yüz uran a:dām, cürätli, ba:tırĝay, hicuvlı.
moḳdem: [Ar.] Öñe düşen, öñe giden, öñe sürİlen, öñ, öñe gidici, öñde barıcı.
moḳaddame: [Ar.] Başlanĝıç, öñe gidicilik, her za:dıñ öñi, giriş, söz başı, desla:bı.
maḳdur: *ism-i mef´ul* [Ar.] Güyç berilme, güycinde ve kudretinde bolan za:t, kudret berilen, bir za:da güyci bolan ĝökmanı, mümkün, i:ş mümkünçiliĝi bolan.
maḳarr: *is.* [Ar.] Ķara:r edici, boyun alıcı.
moḳarrab: *ism-i mef´ul* [Ar.] Yakınla:n, yakınlaşan, biriniñ yanına yakınlaşıp onuñ yanında orun tapan.
moḳarrar: *ism-i mef´ul* Durnuĝlı, berkişen, berk bolup yerleşen mä:kā:m bolan, ĝoyulan, Ķara:r tapan, berĶara:r bolan, beya:n edilen, Ķara:ra gelnen, çözülen.
maḳruz: *ism-i mef´ul* [Ar.] Berĝili, borçlı.
maḳrun: *ism-i mef´ul* [Ar.] Yakınlaşan, biri birine yakınla:n, biri birine biriĝen, sepişen.
maksum: *ism-i mef´ul* [Ar.] Bö:linen, pa:ylaşılan, pölişdirilen.
maḳ4ad: *is.* [Ar.] Ķaşd edilen ca:y, isleĝ, arzuV, niyet, meḳa:şid cem´.
moḳaser: *is.* [Far.-Ar.] Ya:zıklı,

633

- günāhkār, 'a:şı, ğayra duran, ö:z borcını yerine yetirmekte yaltalık édyān a:dam.
- maşud:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Kaşd ve niyet bolan, isleĝ, islenen, niyetlenen.
- maşta':** *ism-i mef'ul* [Ar.] Kesilen, tövéréĝini kesilip avadanlanmaş.
- maştu':** *ism-i mef'ul* [Ar.] Kesilmā, kesilen, bölünen.
- moşed:** *is.* [Ar.] Oturılyan yer, oturĝıç, meşa: 'id cem'.
- maş'ar:** *sıf.* [Ar.] O:y, ĝurp, çuñ, sık dā:l.
- moşallad:** *is.* [Far.-Ar.] Biriniñ edenini etmek, biriniñ eden 'emelini övrenip ondan ızarlamak, öykünmek, öykünci.
- moşalled:** *ism-i mef'ul* [Ar.] 'A:lım, di:n yo:lbaşcısı, ehli a:damlar onuñ edenini edip ızlayanı.
- maşlub:** *ism-i mef'ul* Övirilen, döñdirlen, beylesi biylāk çövirilen.
- meşna':** *is.* [Ar.] Ka:nı' edici, kana:'at edici, kana:'atlı.
- maşna'e:** Bürünçek, baş örtĝi.
- moşannan:** *is.* [Far.-Ar.] Ka:nu:n düzici, ka:nu:n şına:s.
- moşavvā:** *is.* [Ar.] Ğalıñ ğatı ka:ĝız, kita:b cild etmek üçi:n ulanılyan ka:ĝız.
- moşavvi:** *ism-i fa'il* Güyçlendirici, güyç berici, kuvva:t berici.
- moşayyad:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Ba:ĝlanan, duşaklanan.
- moşim:** *is.* [Far.-Ar.] Ayak üstünde bolan, oturımlı, ayak üstünde oturan, yerleşen, caylaşan, bir yerde ca:y mekā:n tutup oturan a:dam.
- mokātebe:** *masdar* [Ar.] (=mukātibet) Biri-biriñe haş yazmaş, haş alıp berişme, haş yazışma.
- makār:** [Ar.] Hi:leĝer, a:ldavçı, örān meki:r.
- makāre:** *is.* [Rus.] Rusi sözünden: **bazar makāre:** Her yılda na:ça

634

- gün yu:rtta ĝuralıyan bazar ve ayrı yu:rtlardan ma:l mata: satmaş üçi:n getirilmeklik.
- mokāşefe:** *masdar* [Ar.] Muka:şefe, ba:rlamaş, anıqlamaş, bir za:dı yüze çıkarmaş.
- mokāfāt:** *masdar* [Ar.] Muka:fa:t, eci:r bermek, muzd bermek, ceza: bermek, temmi bermek.
- mokāleme:** *masdar* [Ar.] Gepleşmek, biri biriñ bile ĝürriñ etmek, bile ĝürriñdeş bolmaş.
- makān:** *is.* [Ar.] Ca:y, yer, maşın ta'mi:rcisi, maşın beceryān a:dam, 'a:detden daşarı ö:z erkine işleyān a:dam.
- maktab:** *is.* [Ar.] Yazu oķu ca:yı, medrese, mekteb, meka:tib cem.
- maktub:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Yazılan, yazĝı, haş, sela:m haşı.
- maktum:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Gizlenen, örtĝili, yaşrı:n, gizli:n.
- maks-kardan:** *masdar* [Ar.] Saşınmaş, durmaş, sākinmek, kütĝürmek, tıñkramaş.

mokadar: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğaralaşan, Ğaralma, Farsçaınca:n, tuka:tlanan, göñli Ğalan, öykelä:n ma'nıda.

mokarar: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ğaytalanana, ikilänen, tekra:rlanan, gezéklenen.

mokaram: *sıf.* [Ar.] 'Azi:z, Ğorhatlı, ulı sayılan, sılaĝlı.

makruh: *sıf.* [Ar.] Ğa:lanmadık, Ğabu:l édilmedik, pi:slik, şer, ca:yız bolmadık.

makşud: *ism-i mef'ul* [Ar.] Çıkarılan, açık bolana, a:ydiñlaşana, yalıñaçlanana, oylanıb tapılan, äş:kä:r bolana.

mokfi: *sıf.* [Ar.] Pes, kä:fi, yeterlik.

mokalef: *sıf.* [Ar.] Aza:re düşen, bir borcı ya: bir i:şe boyun alana, şer' boyunça bir i:şi birine yetiryän, boyun alana i:şini şer' boyunça yerine yetiryän a:dam, borçlı.

mokammel: *is.* [Far.-Ar.] Dolılaycı, soñlaycı, kä:milleyci, tama:mlaycı, yerine

635

yetirici.

mokammal: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ka:mil bolana, tama:m bolana.

meknat: *is.* [Ar.] Mekne, Ğurbılık, Ğüyc, Ğucur, ba:yılık, ma:l.

makidan: *masdar* Sormak.

magar: 1 'A:datdan daşarda şek Ğüma:n ornunda, 2. Şa:yed ma'nıda aydılıpdır, Türkmen dilinde "mi" soraĝ Ğoşulmasını añlatyara, meşelem: Meĝer niya:med? gelenok mı? diyän ya:lı.

magas: *is.* Siñek.

molä: *sıf.* 1. Di:ni ders oĝa:n, seva:dlı, aşlında "mo:lla" mış, 2. A:ĝa, başlık manıda.

moläh: *sıf.* [Ar.] Ğämiçi, keşti sürici, Ğämi sürici, melva:n.

moläheze: *masdar* [Ar.] Biri birini gözüñ aşı:ĝından ser etmek, esva:n etmek, gözlemek, bakmak, ser etmek, ĝarayış.

moläzeme: *masdar* [Ar.] (=muläzimat); Birine bi:rikmek, biriniñ hızmatında bolmak, hemi:şe ba:ĝlılık.

maläĝe: *is.* Çömçe, ĝazandan alıp ĝoyulyana närse, çömçe, susak.

maläfe: *is.* Yorĝana döşeĝiñ daşına çekilyän a:k parça mata:.

moläkät: *masdar* [Ar.] Biri bile du:şışmak, biri biriniñ bile yüzleşmek, sataşmak, ĝörüşmek, di:da:rlaşmak, du:şuşık.

meläk: *is.* [Ar.] Her za:diñ özeni, ma:yesi ve aşlı.

maläl: *masdar* [Ar.] Bi:za:r bolmak, ya:damak, peteñ bolmak, 'aci:zlemek, ĝayĝı, ĝam.

malälät: *masdar* [Ar.] Mela:le, bi:za:rlamak, incamak, yürék ĝısma.

malämat: *masdar* [Ar.] Kä:yimek, kä:yinç, zeyränç.

moläyem: [Ar.] İla:laşık, meyle ĝörä, mına:sı:b, yokımlılık, yuvaşlık, a:ram, muva:fık.

molbbas: [Ar.] Ğeyim ĝecim, ĝeyilyän ĝeyim, eĝin eşik, mela:bis cem'.

- molbes:** *sıf.* [Ar. Gizli:n, yuğurlıb geyin, Farsça geyilen geyim ma'ında aydılyar.
- melāt:** *is.* [Ar.] Şeri:'at, yörélge, yo:l yorda, a:damlar, bir yu:rduñ a:damları, meel cem'.
- molātzam:** *is.* [Far.-Ar.] Özi:ñe žaru:r bilme, boyun alma, hötdelenme, bir i:şi boyun almak.
- moltafet:** *is.* [Ar.] Bir za:da baqııcı, añşırııcı, bir za:da taraf ser étme, övirlip bir za:da taraf baqsın, yüzlénsin.
- melcā:** *is.* [Ar.] Buqı yer, buqı, pena:h geti:rilyän yer, buqulğa yer.
- molhaq:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Biriğen, ilteşen, sapılan, ba:ğlanan, a:ra ba:ğlanşık, biri ya: bir za:duñ birine ba:ğlı bolmağı.
- molzam:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Birine bir i:ş ya: bir buyruq va:cıb bolan bolsun.
- malzum:** [Ar.] La:zım bolan, bir za:t la:zım bolan bolsun.
- mal'un:** [Ar.] Ğarğışlanan, ğavılan, ğarğış siñen, la'netlenén, şeyta:n, 'aza:zil, mel'un.
- ma'aleb:** *ism-i me'ul* [Ar.] Laqabı ba:r bolan, laqablı, laqab berilen.
- malek:** [Ar.] Şağşıñ a:damiñ erkinde bolan za:tlar, yer ya: başğa za:tlar, emla:k cem'.
- malak:** *is.* [Ar.] Ferište, mela:'ike cem'.
- malak-ol-mavt:** *ism-i mürekkebe* [Ar.] 'Azra:'i:l, ca:n alyan ferişte.
- malake:** Meleke, melek ve güyç kuvva:t, ğucur, ba:yılıq, insa:nıñ nefesinde bolan durnuqlılıq şıfatı, türkünleşik neti:cesinde insa:n tabi:'atında yüze çıkan i:şe uqı:plılıq ya: tiz düşüncelilik.
- melal:** [Ar.] Cem'-i millet, milletler.
- malal:** *masdar* [Ar.] Bi:zarlamak, mela:l.
- malang:** *sıf.* Mest, serhoş, paya:n, yeke, öylenmedik.
- malus:** *sıf.* Şıfa:yı, yumşaq, avadan, güzel, görünükli, zı:ba:.
- malul:** *sıf.* [Ar.] Tuqa:t, bi:zarla:n, ğayğılı, ğamlı, ğussa:lı.

- meleyonn:** [Ar.] Milletge ba:ğlı bolan topar.
- milion:** Miliyon, sa:ndan müñ müñ.
- milioner:** *sıf.* Bir milyondan ba:yılığı köp bolan a:dam.
- momāt:** *is.* [Ar.] Ölüm, fırsat, zama:n.
- momās:** *ism-i mef'ul* [Ar.] Bir birine sürilen, avkalanın, değıp duran.
- mamālek:** [Ar.] Yu:rular, memleketler, cem'-i memleket.
- momāne't:** *masdar* [Ar.] Birini i:şinden saqlamak, saqlamak, ökinç almak, büvet bolmak.

momtāz: [Ar.] Ayratı:nlanan, tefa:vetlilik, bellenen, saylanan, yokar derecelik, belendlik.

momtad(d): Ozalıp giden, çekilen, ozalan ve göşğiniñ bir vezniniñ a:dı: fa'ılün, fa'ilatün, fa'ilün.

momtana': *is.* [Far.-Ar.] Saklıyan, mümkün bolmadık, yüz dö:ndéryän boyun kaçırıyan, bir i:şdän boyun tavlayan a:dam, mümkün dā:l, bolarlı dā:l.

mamduh: *ism-i mef'ul* [Ar.] Övilen, ta:rı:planan.

mamdud: *ism-i mef'ul* [Ar.] Med berilen, çekilen, uzı:n meddeli belği.

momken: *sıf.* [Ar.] Müyesser, doğrı, ca:yız, añsat, bolarlı.

momken: *ism-i mef'ul* [Ar.] Sa:bit, durnuqlı, berk, ğa:yım, berķara:r, mā:kā:mnen, berkidilen.

mamlekat: [Ar.] Padşa:nıñ 'ızzatı ve güyci, padşa:nıñ so:rayan yeri ve yu:rdı, yu:rt, vañan, mema:lik cem'.

mamlov: *sıf.* [Ar.] Memlu', dolı, doldırılan, pürepür.

mamnu': *ism-i mef'ul* [Ar.] Saklıyan, ğadığan edilen, öñi alınan, ğadağan.

mamnun: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ni'met berilen, minnet ğoyılan, ra:zı kesilen ve üzilen ma'nıda hem gelyär.

man: [Ar.] Ğuday te'alaniñ bağışlab beren za:dı, biriniñ başğa birine beryän za:dı.

638

manābe': [Ar.] Cem'-i menba', çeşmeler, suviñ çoşup çıqıyan yerleri, düybi ve çıqıyan yeri.

monācāt: [Ar.] Yürekdä:ki sı:rıñı aytma, du'a: etme, Ğuday te'alağa za:rınlab yalbarma.

monādi: *is.* [Ar.] Ğı:ğırıcı, carçı, nida: edici, çağırıcı.

monādā: *ism-i mef'ul* [Ar.] İslenen, isleğ bildiren, ğı:ğırılan.

menār: *is.* [Ar.] Yağtılık, nu:r ca:yı, çerağ ya: belği ğoyulmaķ, yo:l uğrında ğoyulıyan burc ya:lı narse.

menāre: [Ar.] Nu:r ca:yı, güldeste, di:ñe mescidlere aza:n üçi:n çerağ üçi:n becerilyän burç, mena:vir ve mena:'ir cem'.

monāze': *is.* [Far.-Ar.] Şerçi, urşağan, da'vaçı, da'va:dan ğaçmayan, biri bilen duşma:nçılık édyän a:dam.

manāzel: [Ar.] Menziller, öyler, cem'-i menzil.

monāseb: *sıf.* [Ar.] Şekildeş, ğeşikli, meñzēs, biri birine yaķı:n, yaraşıklı.

manasek: Cem'-i mensek, ğurba:nlıķ edilyän ca:y, **manasek-ı hac:** Ğac a'ma:lı ve 'ıba:datı, Ka'be tava:f etme ve Şafa: Müneverniñ a:rasında yöretmek ya:lı a'ma:llara aydılyar.

manateķ: [Ar.] Cem'-i mıntıķa, bi:l ğuşak yüb, a:ra, a:ra ba:ğ, mıntıķalar.

momāzere: *masdar* [Ar.] Muna:zara, bir işde bile bahşdeş bolmaq, gürriñ etmek, cedelleşmek.

monāfāt: [Ar.] Muna:fa:, biri biriñi gāvmaq, bir biriñe gārşı bolmaq.

manāfe': [Ar.] Cem'-i menfa'at, peyda:lar, hayırlar, nepler.

monāfek: *sıf.* [Ar.] Yüzüñe do:st ı:zıñda duşma:n a:dam, iki yüzli, za:hiri bile ba:ıtnı bir bolmadık, yüreği bile dili bir bolmadık.

monākeze: *masdar* [Ar.] Muna:kaşe, kemletmek, a:zaltmaq, bir za:dıñ baha:sını a:zaltmaqda biri biriñ bile basdaşlık edib reka:bet etmek.

639

mannān: *sıf.* [Ar.] 1. Minnet goyucu, oñat iş edici, bağışlayıcı, 2. Hıday te'alaniñ a:dlarından biri.

mennat: *masdar* [Ar.] (=Menne), 1. Bir hayır işi ve yağşılığ birine edib oña şeyle etdim dile getirib minnet goymaq ve yüzüne urmaq, 2. İhsa:n ma'nında, minen cem'.

montaj: *is.* [Far.-Ar.] Neti:ce berici, peyda:lı, hayırlı, neti:celi, nepli.

montaheb: *ism-i fa'il* Seçyān, belleyān, saylayan.

montasab: *ism-i mef'ul* [Ar.] Bağlanışdırmak, yakınlaşdırmak, i:lteşdirmek.

montaşer: *is.* [Far.-Ar.] Berk, gayı:m, pu:hıta dikeldilen, bellenen.

montazer: *is.* [Far.-Ar.] Birine ya: bir za:da gārşyan, gözi yoldalık, gārşmaqlık.

montazem: *is.* [Far.-Ar.] Göni doğrı nazma getirmek, düzgüne salma, terbiyetli.

montafi: *is.* [Far.-Ar.] Yo:k bolan, yo:ğalmağ, daşa düşen, gāvılan.

montağed: *is.* [Far.-Ar.] 'Ayıblayıcı kita:bdır ya: bir maqa:lanıñ kemçiliğini beya:n etmek.

montağel: Yer be yer bolan, bir yerden başğa bir yere geçen, bir yerden başğa bir ca:ya giden, göçen, yerleşen.

monthā: *is.* [Far.-Ar.] Soña yeten, a:hır, soñ.

monhi: *ism-i mef'ul* [Ar.] Çekilen, bir yere veya: bir za:da çekilen.

mancelāb: *is.* Porsı suv, yata su:, yata porsa:n su:.

moncamed: *sıf.* [Ar.] Doñan, buz, doñdırlan, ba:ğlan, gātı savığıñ eşerinden suvıñ doñmağı.

manci: *is.* [Far.-Ar.] Neca:t berici, aza:t edici, dındarıcı, boşadıcı.

moncā: *is.* [Ar.] Neca:t yeri, boşadılma ca:yı, erkinlik ca:yı.

monharef: *is.* [Far.-Ar.] Urılan,

640

azğm, yolunu yitiren, dolanan, eğrenen, yo:ldan çıkan, a:zan, ters yo:la düşen.

monhaser: Çäkli bolan, çäklänän, daş ga:balan, maħdu:d, di:va:r çekilen, töväreğine di:va:r aylanan.

mohatt: *sıf.* [Ar.] Aşa:k düşen, aşağı inen, pes düşen.

monhal: *sıf.* [Ar.] Çözilen, açılan, Farsça: Göterilen, a:radan gidipdir diyip alınıyor.

monhus: [Ar.] Şuvm, necis, erbed.

mandāb-e-şotori: Şa:da:ne, çapraz.

mondarec: *sıf.* [Ar.] Yazılan, giren bir za:da girib ornaşan, gizlenen.

mondarec: *sıf.* [Ar.] Kö:ne, kö:nelen, kö:ne geyim yırtık geyim gecim.

monzacer: [Ar.] Ğavılan, ğorkuzyan yiğrénc bildirlen.

manzel: *is.* [Ar.] Öy, ya:şalyan ca:y, düşelge.

monzal: *ism-i mef'ul* [Ar.] Aşa:k inen, i:berilen.

manzelat: *is.* [Ar.] Menzele, maka:m orun, derece, mertebe.

monzavi: *sıf.* [Ar.] Halka ğatışmayan, yeke mezek, öyden çıkmayan, çolalığı ha:layan.

mansub: [Ar.] Ba:ğlanan, nisbet berilen, ba:ğlanışıklı, değişli.

mansuĥ: *ism-i mef'ul* [Ar.] A:radan çıkarılan, yatırılan, ayrılan, red edilen.

manş': *is.* [Ar.] Bir za:diñ yüze çıkyan yeri, bir za:diñ peyda: bolyan yeri, gelip çıkışı, bir za:diñ gö:ğerip ösdirilyän yeri.

manşur: *is.* [Ar.] Ferma:n, buyruk, padşa:lık hökmi, ya:rılık, açık ĥat.

monsaref: *is.* [Far.-Ar.] I:zına öyirilici, ö:z kaşından övriilib yayan, ö:z maşşadından el çekip yayan.

monsef: *is.* [Far.-Ar.] İnşa:f berici, inşa:f edici, 'ada:lat yüzünden i:şi kesyan.

mansub: *ism-i mef'ul* [Ar.] Tikilen, kara:r tapan, bir i:şe maşa:ma ve oruna

641

ğoyulan, bellenen.

mansur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ya:rılık berilen, ya:ra:nlık edilen.

montabeĥ: *sıf.* [Ar.] Üst üstüne ğoyılan, deñeşdirilen, beraberlik, deñlik.

mantek: *masdar* [Ar.] Söz Aytmak, sözleme ölçelen ve delilli söz. Ol bir 'ılmıñ a:dı, o:ylanıp sözlenende, söz ölçeğini ka'idelerini nazara alıp sözlense a:dam her bir ĥata:dan yalñışdan ama:n sakla:caĥdığı iki uçsızdır.

manzare: *is.* [Ar.] Ser edilyän yer, daşdan görünyän, görnüş, göz yetim, göz yetyän yer.

monazzam: *is.* [Ar.] Tertibli ve düzgüne bezenen ve tertibi:li bolan.

manzem: *is.* [Ar.] Meka:n düzgün ca:yı, mena:zım cem'.

manzur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Nazara alınan görinen, nazarda tutulan, göz önüne getirilen.

manzum: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yüfa düzülen, tertibi:be salnan, ölçegli ağramlı sözde düzülen, şığır bilen yazılan.

man': *masdar* [Ar.] Saklamak, büvet bolmak, birini bir i:şden ğoymak.

mon'aĥed: *ism-i mef'ul* [Ar.] Ba:ğlı, ba:ğlanan, ba:ğlanan şartna:ma.

mon'akes: *is.* [Far.-Ar.] Övrülen, dö:ndérilen, suv ayne ve ş. m. ler bir za:dıñ şekli başğa bir za:da düşüp görünmeği.

monfacer: *is.* [Far.-Ar.] Aқан su, yarılan, açılan, patlanma, bosılan.

monfared: *sıf.* [Ar.] Yeke yalnız, bir, ták.

monfasel: *is.* [Far.-Ar.] Kesilen, bölék bölék bolan.

manfe'at: *is.* [Ar.] Menfa'a, peyda:, nep, düşevint, girdecı, mena:fi' cem'.

manfur: *ism-i mef'ul* [Ar.] Yiğréncı, yiğrenilen, ha:lalanmayan, daş düşen, ğavılan, ilhanç, yiğrenilen.

manfā: *is.* [Ar.] Teb'i:d yeri, daş düşürilen , bir şehirden başğa şehirde yaşamağı mecbu:r edilme, tebi'id ca:yı teb'i:dgāh.

manfi: *sıf.* [Ar.] Daş düşen,

641

yo:ğalan, ğavılan.

menķār: *is.* [Ar.] Çunt, uç, taviğñ çuntı, ucı, 2. Çunt ya:lı demir, onuñ bilen daş ağaç ya:lı za:dları ğazılyar.

monķarez: *is.* [Far.-Ar.] A:radan giden, yo:ğalan, vefa:t bolan.

monaķaşş: *ism-i mef'ul* [Ar.] Naķışlanan, beslenen, görklenen, renglenén.

manzey: *is.* [Ar.] Soñlaycı, geçen, na:bu:d bolıcı.

monķata: *ism-i fa'il* Kesilen, üzilen, çürt kesik.

monķaleb: *is.* [Far.-Ar.] Övrülen, biri birine değen, değışik, ha:lı değışen, ha:lı üytgā:n, bulaşan, çaşan.

manķuş: *ism-i mef'ul* [Ar.] Naķışlanan, bezālen.

manķul: [Ar.] Göçürilen, ca:ylaşan, aydılan, gürriñ edilen, riva:yet edilen, birindān üytgedib, bir yerden başğa yere geçirib bolyan za:t.

monker: *is.* [Far.-Ar.] Boyun almayan, dānyā:n bir za:dı ıkra:r etmeyān a:dām, inanmayan, inka:r édyān.

mankar: [Ar.] Erbet iş ha:lalanmadık iş, menkera:t cem'.

mang: *sıf.* [Ar.] Aķmak, giç, kem hoş, hoşsız, çaşan, oğrı, yo:l urıcı ma'nıda da aydılıpdır.

mang: *is.* 1. Kuma:r, ka:'ıda düzgün, 2. Laf diyip-de aydılıpdır.

mangane: *is.* Feşar: bilen ya'nı zo:r bilen kita:b ya: kili:d ya:lı za:dı mengene, sıkıp seblemek.

menanjit: *is.* [Ar.] Yörélge, tarz ve dokı:cılık destgāsi.

manavvar: *sıf.* [Ar.] Nu:rlı, yağtılanan, yıldıravıķ, yalķımlı, parlaķ.

manut: *ism-i mef'ul* [Ar.] Baş aşı:ķ ba:ğlı, za:da aşğılı, asılğı.

manhai: *is.* [Ar.] Doğrı yo:l, açık yo:l, gi:ñ ve açık yo:l mena:hiç cem'.

monhadem: *sif.* [Ar.] Hara:b, bozuk, veyra:n, derbi dağın.

mani: *ism-i masdar* Men demek, ulumsı men men diymek, ö:züñi

643

ulı saymaq, ğuru:rılıq.

maneyy: *is.* [Ar.] Yañrıñdan çıqyan maye', ol cima' ya: ihtila:m şeyta:n-ı bolañda a:damiñ vucu:dından çıqyan za:t.

mu: *is.* Ğıl, saç, zülf.

mavāt: *sif.* [Ar.] Ca:nsız, öli, ölen, ğuraq ve ekilmeyän yer, eyesiz ğuraq ekilmeyän yer.

mavāceb: [Ar.] 1. Va:cib bolup kara:r edilenler, aylıq ya: yıllık bellenen haq, 2. Cem'-i mu:cib, haqlar, hemde ölüm ma'mıda.

movāce: *sif.* Yüz be yüz bolmaq, du:şuşmaq, du:ş gelmek.

moāheze: *masdar* [Ar.] Baz ha:st etmek, baha:na etmek, so:rağ.

mavād: [Ar.] Cem'-i ma:dde, ikinci meva:d, yer astı yer üsti ba:yılıqdan ele gelyän za:tlar.

manvād-suhtani: [Ar.-Far] Yanğıç.

manvād-moħader: 1. [Ar.] Nā:şa:lı madde.

movazene: *masdar* [Ar.] Deñlemek, iki za:dı biri bilen beraber etmek, deñ ağram etmek, iki za:dı ölçä:b, oları beraber etmek, deñetmek, iki za:dı ağramdaş ğılmak.

movāselat: *masdar* [Ar.] Bile biriğmek, bile du:şuşmaq, vuşlat etmek.

movāzeb: *is.* [Far.-Ar.] Ser edici, saqçı, bir za:da ğaravılçılıq édyän, i:demek, saqlamak, entebeyt.

movāfeq: *sif.* [Ar.] Yo:ldaş, ağız bir, ra:ydaş, ıla:laşıcı, ğarşı bolmadık.

mavālid: [Ar.] Cem'-i mevlu:d, mevlu:dlar, doğulanlar, ça:ğalar, cem'-i mevlu:d.

mavc: *is.* [Ar.] Tolqun, ğum, yil, ğayiñ eserinden döräyen ğum, emva:c cem'.

mucer: [Ar.] Anba:rdır veya: ca:ıyı düka:nı ica:re beryän, kireyne beryän, mülk eyesi.

mocud: *ism-i mef'ul* [Ar.] Vucu:da gelen, bolan, dörädilen, ba:r bolan.

movaccah: *sif.* [Ar.] Orun ve

644

maka:m eyesi, oñat, ha:lanan.

movahed: *sif.* [Ar.] Ğudaylıqlı, bir Allah i:ma:nı bolan a:dam, Ğudaya sığınyan Allahnıñ birliğıne inanıb i:ma:n getiryän a:dam.

movāheş: *sif.* [Ar.] Ğorkınçlı, ğorkızıyan, ayılğanlı.

mavaddat: *masdar* [Ar.] Do:sluq etmek, muħabbet, 'aşq, ısnişık, do:stluq.

mur: Murçe, ğarınçağa, ğarınça.

mures: *is.* [Ar.] Sebeb, 'illet.

muvarres: *is.* [Ar.] Érs yetirici, özünden ers göyyan a:dam, ers berici, érs göyan a:dam.

movareh: [Ar.] Ta:rı:h yazıcı, dünyada bolup, geçyan va:ka:ları yazyan ve ta:rı:hı bilyän a:dam, ta:rı:hçı.

mored: *is.* [Ar.] Girälge, inälge, suh taraf yo:l, meva:rid cem´.

movrus: *ism-i mef´ul* [Ar.] Birine érs yeten ma:l, érs özünden göyan a:dam.

movazze': *is.* [Far.-Ar] Pıtratyan, paħş edyän, yayradyan.

mozun: *ism-i mef´ul* [Ar.] Ağramı alınyan, ağramı ölçelen, saldamlı.

muze: *is.* Çekme, durkı uzı:n edik.

muze: *is.* [Fr.] Ğadı:mı Basta:ni eşerleriñ saqlanyan yeri, muzeli ca:y.

mavsem: *is.* [Ar.] Vağt, zama:n, faşıl, bir za:diñ vağtı, a:damlarıñ hacğa cemlänyän vağtı, meva:sim cem´.

mavsum: *ism-i meful* [Ar.] Görkezilen, da:ğ göyılan, a:d göyılan, a:dlandırılan.

muş: *is.* Sıçan.

muş-ħormā: Porsı gözén.

muş-ħār-e-siyāh: Çay.

mu-şekāfi: Sı:nlamak, bir za:dı dıķgat edip incadan sı:nlamak, incadan ı:zarlamak.

muş-e-mazra'e: Alanğirt.

mavsuf: [Ar.] Vaşıf bolan, mağtalanın, ta:rı:planan, vaşıf edillen.

mavze': *is.* [Ar.] Yer , orun, ca:y

645

göymak, ca: göyılan yer, meva:zi´ cem´.

movzu': *ism-i mef´ul* [Ar.] Göyılan, yerleşdirilen, ba:rasında baħş edilen za:t, gürrüñ bolyan za:t, meva:zi:´ ve mevzu:´a:t cem´.

movazzef: *sıf.* [Ar.] Vazi:fe berilen, vazifeli, tekli:fli, borçlı, i:şğā:r.

mov'ed: *is.* [Ar.] Va´de edilen yer, va´de edilen yer ve vağt, ´ahid ve peyma:n, meva:´id cem´.

mov'eze: *is.* [Ar.] Övit, naşı:hat, kela:m, va:´iz, va´z edici, meva:´iz cem´.

movud: *ism-i mef´ul* [Ar.] Va´de berilen, va´de edilen, **yevm-ül-mevd:** Kıya:mat günü.

movaffaq: *sıf.* [Ar.] Yeñiş ğazanan tevfi:k tapan, üstünlük tapan, peyda:lanan, ğazanan, yeñen.

movakkat: *sıf.* [Ar.] Vağtlayın, belli vağt, añrısı görnüp duran, belli vağt, çaklı.

movakkar: *sıf.* [Ar.] ´Akıllı, fera:setli a:dam, seykin, payħaslı, kiçi gövinli, edebli.

movke': *is.* [Ar.] İş düşen yer, aşı:k inilen ca:y, meva:kı´ cem´.

movakkal: *ism-i mef´ul* [Ar.] İş tapşırılan a:dam, bir i:ş boyun alan a:dam.

mavkul: [Ar.] Tabşırılan ve ğavılan, birine ba:ĝlı bolan.

mavled: *is.* [Ar.] Doğılan vaĝt, doğan yeri, biriniñ doğan yeri, doğılan yer, meva:lid cem´.

movalled: *is.* [Far.-Ar.] Vucu:da getirici, dörädici, önderici, doğulan, birinden ya bir za:t:dan önen za:t.

mavlud: *ism-i mef´ul* [Ar.] Doğılan, bäbek, meva:lid cem´.

mavlavi: *ism-i mef´ul* [Ar.] Molla ba:ĝlı bolan, başlıĝa ba:ĝlı bolan.

mavlaviye: Uzi:n papaķ veya: ki:çi selle.

646

movlā: *is.* [Ar.] Mülkli, seyis, do:st, bende, erkli, aza:d bolan bende, meva:li cem´, mevla:na, şa.ħib veya: biziñ atamız.

mum: *is.* Bal, arınıñ öycüĝinde bal ğatışıklı narse, mum.

munes: *is.* [Far.-Ar.] Övrenişen, hemde ısnışan, do:st.

mavhebat: [Ar.] Mevhibet, birine baĝışlanyan za:t, baĝışlama, beri, baĝışlamak, baĝışlanan za:t, berilen oñat ni´metlär ve başĝa za:tlar cem´ muvahib.

muhen: *is.* [Far.-Ar.] ‘Aci:zledici, pesledici, pese salıcı, tevhi:nleyici, ‘aci:z edici.

movhum: *ism-i mef´ul* [Ar.] Vehimli bolan, güma:nlı bolan, hıya:llı bolan, ğorkı bolan.

movhun: *sıf.* [Ar.] Sus, arıķ, pes, ‘aci:z, ho:r.

muye-sar: *is.* Saç, zülf.

meh: *is.* Ömir.

mah: *is.* Muħaffif-i mah, a:yı yeñlidip aytma.

me: *is.* [Fr.] Firengi, yılıñ bāşinci a:yı.

mohācer: *is.* [Far.-Ar.] Vañandan daş düşen, vañandan ayrılıb başĝa bir şehre gidip şol yerde yerleşen, yu:rt alan a:dam, gelmişek.

mohācem: *is.* [Far.-Ar.] Birden at salma, çozış edici, birden dofilıcı, hucu:m edici.

mahār: *is.* [Ar.] Di:ye burunlıĝı boylı.

mahāreb: [Ar.] Cem´ mehreb, ĝaçalĝa.

mahārat: *masdar* [Ar.] İşde ustadlıĝı bolan, da:nalıķ, bir işde çaķĝanlıķ, işde çeperçilik, ökdelik, ustalıķ.

mahtāb: *ism-i mef´ul* A:y a:ydıñlıķ, a:yıñ a:ydıñlıĝı, a:yıñ yalķımı, mehşi:d ya´nı a:yıñ yaĝtısı diyip-de aydılar.

mehtar: *is. veya sıf.* Ulıra:ķ, ĝatı ullaka:n, kelanter, bir kavmıñ serdarı ve başlıĝı.

mehtar: *is. veya sıf.* Atıñ séyisi, atı ti:ma:rlab ĝullıķ édyān a:dam, at

647

şina:s.

mahcur: [Ar.] Ayra düşen, daş düşen.

mahd: [Ar.] Sallancağ, mahu:d cem´.

mahd: Hindi çeşmeden alınan, bir hi:l ya:ban ot.

mehdi: *ism-i mef'ul* [Ar.] Doğru yo:la gönüğe, Hıday te'alaniñ doğru yo:la gönükdiren a:damsı.

mehr: Do:sluğ, muhabbet, hemraklık, ca:nı:pkeşlik.

mehr: *is.* Gün, Zertüşt milleti yüze çıkmazdan öñ Hıdaylarıñ biriniñ a:dı ve onu Rabbü'l-nev' gün-güneş bilyän ekenler.

mehr: Şemsi yılıñ yedinci a:yı.

mehrbān: *sıf.* Mehir ve muhabbetli, do:stluğ, mehriba:n, mehirlı.

mehr-giyāh: *is.* Se'lemelik.

maşid: A:yıñ yağtısı, a:yıñ yalkımı, a:yıñ şu'lesi.

mohlat: *masdar* [Ar.] Mühle, zama:n bermek, assalık bilen vağt bermek, kesgitli vağt, bir işi yerine yetirmek üçi:n mühlet, fırsat, purı:ca:

mohlek: *is.* [Ar.] Hela:kleyci, hela:k edici, yo:k edici, öldürici, na:bu:d edici.

mahlake: *is.* [Ar.] Mehleke, hela:k yeri, yo:k edilyän yer, ha:tar yeri, meha:lik cem´.

mohem: *sıf.* [Ar.] Çetin iş, ehemmiyetli ağır iş, meha:m cem´.

mohemāt: *sıf.* [Ar.] Cem'-i mühimme, mü'enneş-i mühim, Farside uruş abzarı esba:bları diyip aydılar.

mehmān: *sıf.* Mıhma:n, gonağ.

mohmal: *sıf.* [Ar.] Beyhude ve pu:ç yatan za:t, pu:ç söz, yöne göyulan za:t, işlemeyän.

mah-vaş: *sıf.* A:y ya:lı, avadan güzel, a:y yüzli, a:y dek.

mohayyā: *sıf.* [Ar.] Üpcin iş, ha:zır tayya:r iş.

mohayyec: *is.* [Far.-Ar.] Ağirt, tolkundırıcı, ena:yı, heycana getirici, içgi duygını uyandırıcı za:t, gızıqlandırıcı.

648

meh-in: *sıf.* Ulıra:k beyikrä:k, gatu ulı.

mah-in: Aya ba:ğlı, aya değışli, zenanlarıñ a:dınıñ biri.

mah-in: *sıf.* [Ar.] Pest, 'aci:z.

mayādin: [Ar.] Meyda:nlar, a:lamlar, cem' meyda:n.

miyānci: *is.* A:raçı, iki a:damiñ a:rasına düşip da'va:sını yaraşdıryan barışdırıcı, a:ra düzeldyän a:dam.

miyāne: *is.* Orta, a:ra bir za:dıñ ortasında ca:y tutan za:t.

mayyet: *sıf.* [Ar.] Öli, cesed, meyt.

misāk: *is.* [Ar.] 'Ahd, peyma:n, kara:r, maya:sık maya:sı:k cem´.

miḥ: A: çapğı meyda:n, aylam, gi:ñ yer, meyda:n, aylav.

mir-āb: *is. veya sıf.* Suv ğaravılı, suv saqçısı, suv paylayan, mi:ra:b.

mir-ās: Mi:ra:s dūşerlerine ölıden ğalan ma:l, mi:ra:s, érs, meva:ri:s cem´.

mir-zā: *is.* 1. Emi:r za:da, ğadımlar şahza:dalarıñ a:dınıñ ızından gelyärmiş, Aħmed Mirza: diyin ya:lı erkek a:damlarıñ kábiriniñ a:dınıñ başına artdırılıyan eken, 2. Yazıcı ma´nıda hem aydılıdır.

mir-şab: *is. veya sıf.* Gi:ce gezyān, gi:ce ğaravılçılık çekyānleriñ başlığı.

mir-şekār: *is. veya sıf.* A:v meyda:nıñ ğaravılı ve başlığı, şikār teta:riğni tayya:rlayanıñ mes´ulı ve mā:murı.

mir-ğazab: *ism-i mürekkeb* Cella:d, ölim buyruğını yerine yetiryān a:dam.

mizān: [Ar.] 1. Terezi, ölçeğ muqda:r, meva:zi:n cem´, 2. On ikilik feleki yılıñ yedinci a:yınıñ a:dı.

miş: *is.* Urqaçı ğoyun.

mi'ād: *is.* [Ar.] Va´de ca:yı, va´de zama:nı, du:şuşık vağtı ve va´de edilen yer.

649

mikāt: *is.* [Ar.] Vağt, i:ş vağtı yınanışğa bellenilen ca:y, meva:kı:t cem´.

mikā'el: *is.* [Ar.] Ferişteleriñ biriniñ a:dı, Mi:ka:l diyip-de aydılıdır.

mikrob: *is.* [Fr.] Göze ğörinmeyān ğatı mayda kiçi za:t, göz bilen ğörinmeyān avıncaq di:ri nāse, ol hemme yerde bolmalı, ol insa:nda hayva:nda marızçılık dörādyān ca:nlı.

meyl: [Ar.] Eğrelme, övrilme, heves etmek, heves, isleğ, meyil, eññit.

milād: [Ar.] 1. Doğan vağtı, doğan ğünü, doğulan vağtı, 2. Ğazret-i 'İsaniñ doğan ğünü, mi:la:d-ı mesi:h.

melyārd: Mün milyon, bir milyard.

melyārder: *sıf.* Bir milyardan köp ba:yılığı bolan a:dam.

meymun: Maymın, bi:cin.

meymun: [Ar.] Muba:rek, kutlağ, kutlı, meya:mi:n cem´.

mive: İymiş, mi:ve, şemere.

mihan: Doğlan yeriñ, vatan, yu:rt.

ن

650

ne: 'Arab eli:bbiyniñ yiğrim doquzıncı ğarfı, ebced ğasa:bından (50).

nā: Pi:şvend; kelemeniñ başında gelyär. Gelmeği bilen ma'nısını üytgedyär. Mesela "na:a:ğah / a:ğahsız" na:tava:n / ğucırsız", na:şina:s / na:taniş", na:bi:na: / gözi ğörmeyān".

nā-āşenā: *sıf.* Na:taniş, ğari:be, keseki, ya:d, dél.

nā'el: *is.* [Far.-Ar.] Tapıcı, peyda:lı maqşu:dına ve matlu:bına yetişen işleğine yeten, üstünlük gâzanan.

nā'em: *sıf.* [Ar.] Yatan, u:ka: giden.

nāb: *sıf.* Şaf ve pā:k, arassa, eli:n, ha:liş, tüys.

nāb: *is.* [Ar.] Di:ş ucu, ucu yiti di:ş, enya:b cem'.

nābāb: *sıf.* Yaraşksız, ha:lanmayan, yaramaz, dāp bolmadık.

nābege: *sıf.* [Ar.] Ğatı da:na ve bilimli a:dam, ulı ve şa:nı beyik heddena:şa 'ağıllı ve para:sa:tlı a:dam, neva:biğ cem'.

nābekār: *sıf.* Bedkar, erbet i:şli, ha:şılsız, peyda:sız, pu:ç, bi:kā:r.

nābud: *sıf.* Yo:ğalan, a:radan

651

giden, yo:k bolan.

nābudi: Yo:kılık, a:radan gitmeklik, yo:k bolmadık.

nābinā: *sıf.* Kōr, gözi ba:tıl, göräcinden maħru:m bolan, gözi görmeyän.

nāpāydār: Hemi:şelik dā:l, durnuqsız, deva:msız, a:lağa:yım.

nāpohte: *sıf.* Pişmedik, çığ, kina:ye sözi bolup tecribesiz a:dama diyilyär.

nātāvān: *sıf.* 'A:ci:z, ho:r, yaravsız, 'aci:z, ħalsız, yağdaysız, güyçsiz.

nācur: *sıf.* Yaraşksız, aldığı onuşmasız bir za:t bilen doğrı gelmedik.

nāc'ār: *sıf.* Bi:ça:re, 'ilaçsız, ça:resiz, görğüli.

nāħon: *is.* Dırnağ.

nāħon-gir: *is.* Dırnağ alınyan.

nāħunde: *sıf.* İslenmedik, çağırılmadıq, çakılıqsız mıħma:nçılığa baran 2. Ders okımadık bi:sevda a:dam, oqu:ymadıq sevadsız.

nāħoş: *sıf.* Na:ħoş, sırqav, meri:z ha:lı pes, na:sağ.

nādān: *sıf.* Bi:sevad, 'ağılsız, érre, bilimsiz, düşünömsiz, gedi, samsık.

nāder: *sıf.* [Ar.] Tapılmayan za:t, ğıt, a:z za:t, ö:z söz, a:z bolsun ö:z bolsun.

nādorost: *sıf.* 1. Dövilen, 'ayıblı, na:doğrı, 2. Pes ve erbet a:dam ħağda.

nādem: *sıf.* [Ar.] Ökünçli, pişma:n édyän, ğı:nançlı.

nādide: *sıf.* Görinmedik, göze görünmedik za:t, görmedik.

nār: *is.* Ena:rıñ muħaffıfı na:r, ena:r sözüniñ kemeltmeği.

nār: [Ar.] O:d.

nārāhat: Bi:ıncalık, bi:meza, ğalağop, ıncalıqsız.

nārāzi: Nā:ğile, ra:zı bolmadık, na:ra:zı, köñli ğalan.

nārdān: *ism-i mürekkab* Na:rıñ dā:nesi, na:rda:n.

652

nāres: *sif.* Pişmedik, yetişmedik, çi:ğ, tal.
nāresā-i: Yetmezçilik.
nārenc: Na:reng, turniç.
nārengi: *is.* Turniçdan ve portakaldan kiçirā:k mi:ve, na:rengi.
nārvā: *sif.* Hara:m, na:doğrı, ha:lalanmadık, ca:iz bolmadık.
nāsezā: *sif.* Ğısır ‘aya:l ve hayva:n.
nāz-parvarde: Lālik terbiyelenén, nāz bilen terbiyelenen, sucık.
nāzok: *sif.* İnce yu:ka, yoğı:n ve i:nli dā:l.
nāzok-andām: *sif.* Arriķ sı:ratlı, inçemik, ince sa:ğıt.
nāzoķ-badan: *sif.* Enda:mınıñ derisi yumşak ve yılmanak bolan a:dam.
nāzok-bin: *sif.* İnceden görüyān, daķık, incik si:ñeden sayğaryan.
nāzok-şodan: *masdar* Yu:ķalmaķ, incelmek.
nāzel: *is.* [Far.-Ar.] Aşa:ķ inen, eteğe inici, aş:ķ düşüci.
nāzanin: *sif.* Nazlı, sı:ratlı, avadan, görmegey güzel, yürek alıcı.
nāsāz: *sif.* Ğarşı, başğalar bile Ğarşı bolup onışmayan, telekeçilik édyān, düzğüne Ğarşı bolyan.
nāseħ: *is.* [Far.-Ar.] Ba:tıl edici, kita:bıñ ya: bir yazğınıñ yüzündan göçürme, nuşa alyan, nussa:h cem ‘.
nāsezā: Kāyinc, sövinç.
nāsiyonāl: *sif.* Milli kavıma ve millete ba:ğlı.
nāsiyonālist: *sif.* Milletperest, ö:z miliyet ve kavmiyeti isteyān, milliyetçi, milli ta‘aşsıbolan.
nāşāyest-(e): *sif.* La:yık bolmadık, ha:lalanmadık, uşlı:bsız, yaraşıksız, erbet, pi:s, yaramaz.
nāştā: *sif.* A:ç, ertirliğni

653

iymedik a:dam, a:ç ödinelik.

nāştā-i: Erti:rlik iymiti.
nāşer: [Ar.] Neşr edici, yayradıcı, paylayıcı.
nāşenās: *sif.* Na:taniş, keseki, Ğayrı, tanılmayan.
nāşenavā: *sif.* 1. Ker, 2. Kina:ye sözünden: Övit naşi:hata Ğulaķ asmayan a:dam.
nāşi: *sif.* Ta:ze övrenci, i:ş görmedik, ökdeçiliği bolmadık, i:şe çirçiliği bolmadık.
nāser: *is.* [Far.-Ar.] Kömekçi, yardım edici, nasa:r ve ensa:r cem ‘.
nateķ: *is.* [Far.-Ar.] Gürlāyıcı, nutuķ edici, aydıncı, gürrinçi, gepe çeper.
nātur: *is.* [Ar.] Ba:ğba:n, ekiniñ saķçısı, nava:tır cem ‘.

- nāzer:** *is.* [Far.-Ar] Ser edici, göreci, bakıcı, gö:raycı, iydici, nazā:r cem´.
- nāzem:** *is.* [Far.-Ar.] Düzgüne getirici, bir i:şi ya: bir za:dı tertı:be salyan a:dam, nızam ve tertı:b beryān.
- nāf:** *is.* Köpek.
- nāfarcam:** *sıf.* 1. Soñı erbed bolan, i:şiniñ soñı gavı bolmadık, 2. Beyhu:de, peyda:sız ma´nıda.
- nāfarmān:** Başına giden, gepe gidmeyān, kellesiniñ uğrına gidyān, boyunı yoğı:n, düzgüne boyun bolmayan, eñmeyān.
- nāfe’:** *is.* [Far.-Ar.] Nep yetirici, peyda: edici, peyda:lı.
- nāfi:** *is.* [Far.-Ar.] Daşa salıcı, daşladyan, gavyan, savyan, yo:k édyān, daşladyan.
- nākabel:** Değersiz, okı:psız, yaraşksız, erzeşsiz.
- nākes:** *sıf.* [Ar.] A:z gutarmadık, yetmedik, kema:le yetmedik za:t, yerine yetmedik, noğşa:nlı, kemçilikli.
- nākel:** *is.* [Far.-Ar.] Naqıl edici, riva:yet edici, yer be yer edici, nuqule cem´.
- nākus:** [Ar.] Kilisälärdä göyulyan ulı çañ zeng, but ha:naniñ cañı, neva:kıs cem´.

654

- nākām:** *sıf.* Maħru:m, mura:da yetmekdik, arzuvsına yetmedik, arma:nlı.
- nākerdār:** Edilmedik, etmedik.
- nākes:** *sıf.* Na:la:yık, ğılıksız, na:mard, pes.
- nāgāh:** Bi:vağt, bi:muqı´, ħabarsız, birden, osmazlıkda, tötānden.
- nāgozzir:** *sıf.* Na:ça:r, ça:resiz, na:‘ila:c, ‘ila:csız, émsiz.
- nāgofte:** Aytman, duyma:n.
- nāgahān:** Bi:vağt, ħabarsız, birden, osmazlıkda, birdeñā, duyda:nsız, tutandan.
- nālān:** *sıf.* Ulıyan na:le çekyān, aħ çekyān, iñrayan, za:rı:nlayan, çinseyān.
- nālidan:** *masdar* Ulımaq, çinşımak, iñramak, za:rı:nlamak, ağırıdan ve incıdan iñramak, na:le etmek, cövrenmek.
- nām:** *is.* A:d, bir za:da ya: bir a:dama göylyan a:d, at.
- nām-āvar:** *sıf.* A:dlı, şöhra:tlı, a:dlı a:vazeli.
- nā-mādari:** *sıf.* Övey ene, övey ece.
- nām-borde:** A:dı tutulan, a:dı çekilen, ya:dlanan.
- nāmahdud:** *sıf.* Çäksiz, sa:nsız, soñsız.
- nāmdār:** *sıf.* [Far.-Ar.] A:dlı şöhra:tlı, a:braylı.
- nāmorād:** *sıf.* [Far.-Ar.] Maħru:m, arzuvena yetmedik, mura:dına yetmedik.
- nāmard:** *sıf.* Na:mard, gorqak, gayra:tsız.

nām-zad: *is. veya sıf.* Bir iş üçü'n nazara alınan, oğlan bile gı:zı biri birine adamak, bellemek.

nāmaşru: *is.* [Ar.] Şer'î bolmadık, edilmeli dā:l iş.

nāmur: *sıf.* Adığan, a:dlı, a:braylı, şöhra:tlı, ma'ru:f.

nāmus: *is.* [Ar.] Na:mıs, şeref, a:bray, vicdan, yürek sırrı, içki işe habarlı, parasa:tlı, 'ıffet, neva:mıs cem'.

nāme: *is.* Yazğı, haṭ, sela:m haṭı,

655

yazılan ka:ğız, kita:p.

nāme-resān: *is. veya sıf.* Post eda:re tarafından haṭ gatnadyan, haṭları eyelerine yetiryān māmur, haṭ yetiryān.

nāme-negār: *sıf.* Haṭ yazıcı, na:ma yazyan.

nāmi: *ism-i fa'il* A:dlı, şöhra:tlı, a:d getiren, meşhu:r, a:dığan.

nāmi: [Ar.] Ösyān, ulalyan.

nāmıdan: *masdar* A:d goymak, a:d daḳmak, a:dlandırmak.

nān: *is.* Çöräk.

nānvā: *is. veya sıf.* Çörék ha:na, çörék satyan, çörék bişirip satyan a:dam, çörékçi.

nāv: *is.* Paraḳod, nav, uruş gāmisi, navga:n cem'.

nāhār: *is. veya sıf.* Aç, erti:rden za:t iyemedik, gün orta iymiti, öylān iyilyān iymit.

nāhamvār: *sıf.* Düz şaf bolmadık yer, çağır çukurlı yer, tekiz dā:l yer, pütür sütür, aṅkı tünki.

nāhancār: *sıf.* Tekiz bolmadık, gı:şık, gelşiksiz, pi:s, erbet, yo:lsız, ka:dasız, yaraşksız.

nāhid: *is.* Zöhre yıldız.

nāy: *is.* Boḳırdak, gızılö:zek (ö:dek).

nāy: *is.* Ney, ğarkı tüydik.

nāyāb: Ğıt, tapılmayan.

nayeb: Orın basar, kömekçi.

nabāt: *is.* Naba:t.

nabātāt: Ösümlük.

nabāt-ol-rabi': *is.* [Ar.] Ka:mak.

nabard: *is.* Uruş, savaş, uruş meyda:nı.

nabş: *masdar* [Ar.] Ğabrı ğazmak, yeri ğazıb bir za:t çıkarmak, sa:ḫtma:niñ ca:yıñ çeti, burcı.

nabz: *masdar* [Ar.] Yürék hareketi yürék urması, damar urma, ğa:niñ yürékde ve damarlarda aylanış yağdayı, damarıñ damar hareketi.

nobovvat: *masdar* [Ar.] Huda:y te'a:lanıñ ilha:m etmeği bilen gelecekden ve ğayıbdan habar bermek, pı:ğambarlık.

656

nobuğ: *masdar* [Ar.] Peyda: bolmaq, görünmek, huşya:rılık, düşüncelik.

nabi: [Ar.] Huda:y te'a:lanıñ ilha:m etmeği bilen ğayıbdan habar bermek, pı:ğamber, Huda:y te'a:lanıñ ilha:m etmeği bilen ğaybdan habar beryän.

nabire: *is.* Ağtık, çavlık, nebere.

nabil: *sif.* A:braylı, şeri:f a:dam, da:na, düşinyän a:dam, düşinceli.

natāyec: [Ar.] Cem'-i neti:ce, ö:nüm, nep, alınyan peyda:.

natic: *is.* [Ar.] Doğuş, bir za:tadan ele gelyän za:t, neti:ce, nata:yic cem'.

nasr: *sif.* [Ar.] Yazmaq, pıtratmaq, yetirmek, yaratmaq, nazmı bolmadık kela:m, ka:fiyesiz ölçeğsiz söz.

nacābat: *masdar* [Ar.] Aşıl ve soy ve aşlı pā:k, na:mıscañ, ulı ğormatlı bolmaq, çıkalğa.

necāt: *masdar* [Ar.] Hala:ş, aza:d, koyberilmek, aza:d bolmaq, ğutulmaq.

noçbā: *masdar* [Ar.] Cem'i neci:b, arassalar, pā:kler.

naces: *sif.* [Ar.] Na:pā:k, bulaşık, arassa bolmadık, neci:s, enca:s cem'.

nacib: *sif.* [Ar.] 1. Aşılı, şeri:f, a:braylı, ğormatlı 2. Sa:ylanan düye ma'nıda, nüceba:' cem'.

noĥāle: *is.* [Ar.] Kéfek, un elāniñde eleğiñ götünde ğalyan za:t.

naĥcir: *is.* A:v, şıkar edici ğayva:n.

naĥcir-gāh: *ism-i mürekkebe* A:v meyda:nı, şikārgah, şikār edilyän meyda:n ya: cengel.

noĥost: *is.* Birinci, tāk, bir, birinci, ilki, destläb.

noĥost-vazir: *is.* Vezirleriñ başlığı, devletiñ başlığı, baş vezir.

noĥostin: Evvelinci, destlapkı, ilkinici.

naĥl: *is.* [Ar.] Ħurma ağacı.

nedā: *masdar* [Ar.] Ğı:ğırmaq, seslenmek.

nedāmat: *masdar* [Ar.] Ökünç, ökünçli bolmaq, pişma:n bolmaq, ökünmek, aĥmırda bolmaq.

nadānam-kāri: Bilmesizlik, bilmezlik.

657

nodrat: *masdar* [Ar.] Ğıt za:t, käte käte tapılyan za:t, a:z tapılyan za:t.

nadim: *sif.* [Ar.] Gürründeş, hemdem, ham çam, nedema:' cem'i.

nazr: *masdar* [Ar.] Şadaqa, berilyän çıkarılyan şadaqa, a:dam ö:zi üçi:n Huda:y yo:lına beryän şadaqası.

nozur: [Ar.] Cem'-i nezir, şadaqalar, ğayra:tlar.

nerh: *is.* Baha', bir za:dın değeri, ęıymat, nırh.

nardebān: *is.* Basęanęak, pille.

narde: *is.* Ba:ęçanıñ tövéreęine ya: ta:mıñ eyva:nına çekilyān ağaçdan ya: demirden becerilen tārım, çeferi.

narges: *is.* Sa:rı yapraklı avadan ı:slı a:kça gül, nergiz, ve kina:ye sözi bolup "söygiliñ gözüne" hem diyilyār.

narm: *sıf.* Yumşak, un veya: talhan ya:lı dövilen ya: elenen yumşak za:t, ęatı bolmadık.

narimān: *sıf.* Ğayra:tlı pehliva:n ve Sam diyān pehliva:nıñ dādesiniñ a:dı ve Rüstemiñ atası diyip-de aydılyar.

nezā': *masdar* [Ar.] Çekeleşik, uruşmak, savaşmak, sövinç, da'va:, cencel, uruş.

nezākat: *is.* Arassalık, edeblik, gözelliki nāzıklık, gülér yüzlilik, ahlaklılık, şafalılık.

nezāhat: *masdar* [Ar.] 'Ayıbdan arassa bolmaklık, erbetlikden daş bolmaklık, pāklik, taķva:lık.

nazdik: *is. veya sıf.* 1. Yaķı:n, a:rası yaķı:n bolan yer, daş dā:l, 2. Ğarındaş ma'nasında kes. "Nazdikan / Ğarındaşlar".

nozul: [Ar.] İnme, eteğe düşmek, beyiklikden aşak inmek.

nejād: *is.* Aşıl, tohum, neseb.

nejād-parast: Ti:re paraz.

nasab: [Ar.] Ğarındaşlık, yaķı:nlık, ensa:b cem'.

nesbat: *is.* Nesebe, yaķı:nlık, Ğarındaşlık iki za:dıñ a:ralığı, iki za:dıñ ba:ęlılıęı, değişlilik.

nastuh: *sıf.* Ya:damayan, uruşdan ya:damayan, ya:damazak, i:şden

658

ya:damayan.

noshe: [Ar.] Yazęı, bir kita:bıñ yüzünden yazılan maţlab, golyazma, kita:bın yüzünden göçirilen nusuĥ cem'.

nasl: *is.* [Ar.] Ferzend, oğul ve ęı:z, nesil, ensa:l cem'.

nasim: *is.* [Ar.] Mılayım heva:, savıcaķ heva:, yuvaşca ösyān yel, şima:l.

neşāt: *masdar* [Ar.] Şa:dlık, şa:dyanlık, hoşlık.

neşān: *is.* I:z, belęi, eser, 'ala:mat, oñat ğullık edenliği üci:n devlet tarafından berilyān sı:lağ, ol demirden ve rengli süyşeden dürli şekilde yasalyan belęi, bellik.

neşān(i)dan: *masdar* 1. Oturmak, birini oturma:ęa mecbu:r etmek, 2. O:dı söndirmek ma'nıda ulanılyar.

neşāne: *is.* Bellik, belliğ çelik.

neşāni: *is.* 'Ala:mat, a:dres, ikiñ a:rasına bellenen belęi, birini ya bir za:dı şonıñ bilen tanılyan 'ala:mat.

neşr: [Ar.] Yazmak, yayratmak, di:réltmek, kıya:matda ölileri diréltmek. **yevm-ol-neşr:** Kıya:mat günü.

neşastan: *masdar* Ca:y almak, dı:nç bolmak, oturmak ca:yda düynemek.

naşv: Naşv veya: neş, ‘Arabi çeşmeden, gö:ğermek, eklenmeklik, gö:ğermeklik.

naşib: *is. veya sıf.* Baş aşı:k, iniş, eteğe iniş, inme.

neşiman: *is.* Oturılan yer, yaşalyan ca:y, öy, yataş, seki, ketek.

nesāb: *is.* [Ar.] 1. Bir za:dıñ belli haddı, va:cıb bolan mıqdarda zekat düşyān ma:l, 2. Ma:l ve serma:ye ma’nıda.

nesāyeh: [Ar.] Övitler, naşi:hatler, cem’-i naşi:hat.

nosb: *masdar* [Ar.] 1. Dikmek, dikeltmek, bellemek, goymak, 2. Nahiv adalğasında a:hırkı harfına üstün (fetha) sesi verilmeği.

nosob: *is.* [Ar.] Bir dikāldilib

659

ğoyılan za:t, ba:ğlama, bekleme, but ya: şolar ya:lı za:da sığınılan za:t.

nasr: *masdar* [Ar.] 1. Yardım bermek yardım etmek, kömek etmek, 2. Kömek edici ma’nıda.

nasrāni: *sıf.* [Ar.] ‘İsevi mezheb, Mesihî, Mesih di:nine uyyan, Naşra: şehrine ba:ğlı, Hazret-i ‘İsa bilen vatandaş bolanlar, cem’ naşa:ri.

nosrat: *ism-i masdar* [Ar.] Kömek etmek, ya:ra:nlık etmek, yardım, yeñiş.

nesf: *is.* [Ar.] Yarım, yartı, za:dıñ yarı.

nesfat: *is.* [Ar.] İnşa:f, ‘adıl, deñlik, birlik.

nosuh: *sıf.* [Ar.] Övit berici, do:st. **tevbe nosuh:** Ebed hergiz duyulmayan çın toba, haşı:kı toba.

nasib: *is.* [Ar.] Baht ve ıķba:l neşi:b, pa:y, neşi:b “beżmeteyn” ve enşebe cem’.

nasihat: *ism-i masdar* [Ar.] Naşi:hat övit, naşıhat, naşa:yih cem’.

notķ: *masdar* [Ar.] Gürriñ etmek, geplemek, gepleyiş, söz sözleme.

nezārat: *masdar* [Ar.] Gözeğçilik, i:değlik, serādişlik.

nezāre: *is.* [Ar.] Tama:şa:çılar, köp bolup bir za:dı gözleyān a:damlar, ser edyānlar ğarayanlar.

nezāfat: *masdar* [Ar.] Arassalık, pā:ki:zelik, temizlik, pā:k bolmalık, arassa bolmalık.

nezām: *masdar* [Ar.] Düzğün, tertı:b, düzğünleşdirmek, bezāmek, merva:ridi yüpe düzmek, yörelge, yürüş, merva:rid düzülen yüpi, ağaç şafı, Farsça erteş ve sepah diyip-de aydılar.

nazār: *masdar* [Ar.] Gözlemek, ser etmek, baķmak, fikirilenmek ve o:ylanmak, görış.

nazm: *masdar* [Ar.] Düzğünleme, bezāmek, tertı:be salma, düzğünleşdirmek, merva:ridi yüpe düzmek, 2. Ölçeğli ve kafiyeli söz, şi’ir, neşir dā:l.

nazm-ıyy-e: Şehirba:ni, intıza:mı eda:re.

nazir: *sıf.* [Ar.] Meñzeş, meñzetme, ya:lı, nazara:‘ cem‘.

nazif: *sıf.* [Ar.] Arassa, pā:ki:ze, pā:k.

na’ş: *is.* [Ar.] Cına:za, öli, meyit.

ne’mat: *is.* [Ar.] İhsa:n, yağşılık, peyda: ve hoşlık, ma:l, ırışgal, iymit, ni‘met, ni‘ma:t cem‘.

na’na’vahşi: *is.* Pu:ne, narpız.

na’lim: *is.* [Ar.] Ni‘met, ma:l, ba:yılık, ırışgal, hoşlık ve hoş geçirmeklik.

nağz: *sıf.* Ğavılık, yağşılık, oñat.

nağme: *is.* [Ar.] A:va:z, a:heñ, sayrayış, aydım, heñ, nağma:t cem‘.

nefāk: *masdar* [Ar.] İki yüzlilik, mekir, hi:le, ağızalayık, duşma:nlık.

nafāk: *masdar* [Ar.] Reva:c almak, alu satu, bazarıñ yörğünliliği.

nefāk: [Ar.] Cem‘-i nafaqa.

naft: *is.* Neft.

nafar: [Ar.] Mürdem, adamlar, bir bö:lek a:dama, uçdan öne barya:nça: ve Farsi dilde bir a:dama ha:şlanyar.

nafr: *masdar* [Ar.] 1. Daş bolmaq, daşa düşmek, ürkemek, 2. Ha:cıların Minadan Mekke yo:la düşmeklikleri. **yevm-ol-nafr:** Zihhice a:yınıñ on ikisine ha:cıların Minadan Mekke taraf hareket edyän günleri.

nefrat: *is.* [Ar.] Biza:r bolmaq, yeğränmek, yiğrenç.

nefrat dāştan: Yiğrenmek, bi:za:rlamaq.

nefrin: *is.* Sövinç, bed du‘a:, ğarğış.

nafas: *is.* [Ar.] Ca:n, ğa:n, ten, cesed, insa:n, her za:diñ doğrusı, nafu:s ve enfa:s cem‘.

nafsā’: *sıf.* [Ar.] Tä:ze oğlan (ça:ğa) doğran ‘aya:l.

nafl: *is.* [Ar.] Va:cib bolmadık ‘iba:det, fara:yız daşından artık yerine yetirilyän ‘iba:da:t.

nofuz: *masdar* [Ar.] Oğ nışa:na değib bārsinden girib añrısından

çıkmaq, buyrık hōkmiñ yörümeği, yörğünlilik, siñmek, ornaşmaq.

nofus: [Ar.] Nefesler, cem‘-i nefes.

nafis: *sıf.* [Ar.] Çeper, inceden edilen, köp ma:l, her za:diñ ğavısı, na:zik ve bahası, ğıymatlısı, nepi:s.

neqāb: *is.* [Ar.] Perde, yüze örtilyän parça, tutı, yaşmaq.

neqāb: *sıf.* [Ar.] Nufu:zı ğatı köp a:dama, incik ve daqık a:dama.

neqāhat: *masdar* [Ar.] Düşünmek, sırkavlıktan ğutulup ğavı bolmaq, ayñalalmaq, na:hoşlıqdan ğutulup baryan vağtı.

nokre: [Ar.] Kümüş.

naqş-band: *sıf.* [Ar.] Naqğa:ş, şu:ratı ve şekli bir za:dıñ yüzüne naqş edyän. Naqşibend, Naqşibendiye, şo:fiçılıqda bir silsileniñ ya'nı nesil be nesil arqa bā arqa gaydyan Şeyh Baha:'üddin Naqşibendiye değışli. Aydyarlar Naqşibend Buharaniñ tövereğinde Şeyh Baha:'üddiniñ ya:şayan o:bası bolmalı. Şu sebebden şeyh bu a:da şöhret tapyar. Galıberse-de ol Allahniñ a:dını çäksiz zikir etmeği ve tahlil etmeği neti:cesinde onuñ qalbinde Haqıñ zikri naqş ba:ğlamağı sebäpli Naqşibendiğe ma'ru:f bolyar. Bir şi'irde şeyle aydılpdır:

Ey berader der tarı:k-ı Naqşibend

Zikir haq ra ber dil hod Naqşi bend

naqşi-bandi: Şo:fiçılıqda Bahaüddin a:dı duradan ve şol uğra uyanlar.

naqşe: *is.* [Ar.] Yüzüne bö:lék yeriñ ya: şehrin ya: yu:rdıñ şeklini görkezyän bö:lék ka:ğız, bir şahıpa ka:ğızdan yüzüne öyiñ şeklini ya: başğa bir za:dı görkezmek, naqşe a:dında.

naks: *masdar* [Ar.] A:zalmak, kemlemek, a:zlık, kemlikçilik.

naqsān: *masdar* [Ar.] Kemlemek, kemçilik, a:zalmak, a:zlık, kemliğı ya: kemçiliğı bolmak, zıya:n, zarar.

naqz: *masdar* [Ar.] Dövmek, veyra:n etmek, 'ahd-i peyma:nı sı:ndarmak, bozmaq, şartı bozmaq.

662

noqte: *is.* [Ar.] Noqaţ, huru:fların üstine ya: aşı:ğma goyulyan toğalacık kiçi 'ala:mat noqt a:dında ve nuqa:ţ cem' ve noqta şonuñ (.) ya:lı.

noqte-nazar: İsleğe görä, maqşada görä, noqta-i nazar.

naql: *masdar* [Ar.] Bir za:dı ca:ylaşdırmak, bir yerden başğa bir yere ekirmek, bir sözi başğa birine aytmak göçmek.

naql-iy-e: *is.* [Ar.] Yük ekidilmä:ğe ba:ğlı bolan za:t, yük çekmek.

naqise: *is.* [Ar.] 'Ayıb, kemçilik, teleke gıllık, pi:s aqla:k, erbet 'a:dat, naqa:'iş cem'.

nekbat: *is.* [Ar.] Muşi:bet, ya:s, gayğı, kı:nçılık, 'aci:zlik, ho:rılık, nekba:t cem'.

nokte: [Ar.] A:k za:dıñ yüzindä:ki gara noqta, noqa:ţ ya: a:k noqta gara za:dıñ yüzinde, a:dama güyçli ta:şi:r édyän söz, çüñ ma'nalı fikir ve yiti ma'nalı söz, aydılan söz, nä:zik ma'nılı söz, nukut, nuka:t cem'.

nekuheş: *is.* Kä:yimek, zeyrānmek, mela:met etmek.

nakeyr: [Ar.] İnkā:r, kı:n ve gati i:ş.

nakir-o-monker: A:dam ölendän soñ gabre gelyän iki ferişteniñ a:dları, olar dünyada eden etmişini senden so:racaqlar.

negāreş: *ism-i masdar* Yazmaq.

negāh: *is.* Baqış, añşırış, gözleme, ser etme.

negāhbān: *is. veya sıf.* Pa:sba:n, sakçı, garavıl.

negāh-dāştan: Saklamak, öfine geçmek, öfini saklamak, öünü almak.
negarān: Engis, gözli der.
negun: *sıf.* Eğrelen, bükrelen, dö:ndérilen, baş aşa:k dö:nderilen.
negun-baht: Bahtı gaydan, bedbaht.
negahbān: *is. veya sıf.* Ğaravıl, saklayıcı, sakçı, Ğaraycı.
negin: *is.* Yüzüĝin ĝa:şı, ĝa:ş.
namā: *is.* Her za:diñ daşkı görnüşi, ca:yiñ ‘ıma:ratiñ görinyān daş tarafı, sommak.

663

namā: [Ar.] Artmak, köpelmek, ulalmak.
namāz: *is.* Nama:z, bendelik ve baş aşa:k eñmek, eñilip ĝalmak, her günde baş vaĝt nama:zı yerine yetirilyān di:ni borç, di:ni vazife.
namāz-gozār: *sıf.* Nama:z okıyan, nama:z okayan, nama:z ĝa:n.
namāyān: *sıf.* Ğ:şka:r, açık, a:ydiñ, belli görinip duran, ā:şka:r bolan.
namāyāndan: *masdar* Görkezmek, ā:şka:r etmek, a:yndiñlaşdırmak, açıklamak.
namāyeşĝāh: *ism-i mürekkebe* Serĝi, görkezilyān ca:y, öy esba:bı ve ekerançılık şayı ve ş. m. lerin satılyan ve görkezilyān yeri.
namāyeşnāme: *is.* Te‘atrda oynamak üçi:n düzilib yazılan desta:n.
namāyande: *is. veya sıf.* 1. Görkezici ve vekil ve na:yıb, biriniñ tarafından bir i:şi yerine yetirmek üçi:n bellānen 2. ‘Ala:mat, belĝi ma‘na:da.
namad: *is.* Keçe.
naö-dār: *sıf.* Öl, çı:ĝ, ızĝarlı, nemli.
nomre: *ism-i mürekkebe* Sa:n, şoma:re.
namak: *is.* Duz.
namak-parvarde: *sıf.* Biriniñ duzını çöräĝni iyip ve şoniñ öyinde ulalan a:dam, duz-émek bolan.
namak-dān: Du:z ĝa:b, duz torba.
namak-zār: Du:zlık, şo:rılık, du:z ö:nyān yer, du:z çıkıyan yer du:zlaĝ.
namnāk: *sıf.* Öl, çı:ĝlı, ızĝarlı, iĝalli.
nemov: [Ar.] Ulallamak, biĝlemek, ösmek, köpelmek.
nemudār: *is. veya sıf.* Ğ:şka:r görinip duran, görkezilen, görnikli, açıklanan, meñzeş, nışa:n, ‘ala:mat.
nemune: *is. veya sıf.* 1. Nuşa, meñzeşlik, görkezme, tama:m bolmadık, i:şden ĝalan, 2. Erbed ma‘nıda aydılıdır, 3. Ğa:şıl ya: ö:nümiñ ve ş. m. leriñ yoĝar ya:

664

aşa:kdadıĝını bildiryān ĝat.

nang: *is.* Şerm ve haya:, uyat, a:bray, hõrmat , 2. Pi:s, erbet, rusva:lık ma'nıda hem aydılıdır.

nangin: *sıf.* Uyatlı, bednam, erbed, utançlı.

nov-āmuz: *sıf.* Oķuva tā:ze başla:n oğlan, õvrence, tā:ze hūner õvrenyān a:dam, başlanđıç mektebiñ oķu:cısı.

navā: *is.* 1. Heñ, ses, nağme a:va:z, 2. Eyrani sa:zlarıñ biriniñ a:dı, 3. Ya:şayış esba:bı, yõrgūnlilik ve yağşılık, 4. Girev tutma ma'nıda hem aydılıdır.

navā-htan: *masdar* [Ar.] 1. Gõvinlik bermek, Allah kuvva:t etmek, sa:z çalmak, 2. Bir za:dı yere urmak ma'nıda hem aydılar.

navāde: *is.* Ađtıķ, ođulıñ oğlanı, ferzendiñ ferzendi.

navāzeş: *ism-i masdar* 'Azi:z görmek, söylemek, sı:palamak.

novbat: *is.* [Ar.] 1. Fırsat, i:şin ya: bir za:diñ vağtı, nõbeti, 2. Kert ve mertebe ma'nıda.

nov-bar: *is. veya sıf.* Ta:ze yetişen mi:ve, ta:ze bazara gelen mi:ve (iymiş) **nov-bar kardan:** Ta:ze yeten iymişi ilki gezek iymek.

nov-bahār: *is.* 1. Ya:z faşlı, alaya:z, bahar giren vağtı, baharın başla:n vağtı 2. Belhde bir ma'bediñ a:dı.

nov-cavān: *sıf.* Ya:ş yiğit, yiğitliğe yeten oğlan, yetđincek.

nov-çe: *sıf.* Yiğit, ya:ş yiğit, ta:ze başla:n bõke, ba:stani verzeşlerde ulı pehlivanlarıñ eliniñ aşı:đında i:şleyān ya:ş pehlivan, ya:ş bõke.

nov-he: [Ar.] Ağlama, añrama, õläne ağlama.

nov-hāste: *sıf.* Ya:ş yiğit, ta:ze yetişen, ta:ze ekilen ağaç, ya:ş ağaç.

novr: [Ar.] Yağtılık, çerađıñ ve

665

ya:-da a:yıñ-gūnüñ yađtıısı, nu:r, enva:r cem'.

noras: *sıf.* Ta:ze yetişen, ta:ze yeten iymiş, ya:ş ağaç, ya:ş yiğit.

nov-reside: *sıf.* Ta:ze yetişen, ta:ze gelen, ta:ze görünen.

novrmāl: Düzgūne cūr gelyen, ka'ida cebis gelyān.

nov-ruz: Ta:ze gün ferverdini a:yınıñ ikinci günü Eyraniläriniñ milli 'ıydı, novruz bayramı.

nov-zād: *sıf.* Ta:ze doğan, ta:ze dünya: inen, ta:ze bolan ça:đa.

nov-sāz(sāht): *sıf.* Ta:ze salınan, ta:ze yasalan, ta:ze becerlen, ta:ze salınan õy, ca:y.

navasān: [Ar.] Bir zadıñ duran yerinde ğımıldaması, di:va:rı sa'atiñ ğımıldaması ya:lı, ırđıldamak.

nov-şān(i)dan: *masdar* İçirmek, içđi içirmek, **nov-şān(i)da:** Suv ya: şara:b ya:lı za:dı içirici, içđi (su, şara:b ya:lı) içirici, içiryān.

naveşt-afrāz: *is.* Yazu esba:bları, yazma:đa gérék bolan za:tlar, ka:đız, kalem mida:d ve ser kalem ya:lı, leva:zımü'l-tahrir diyib aydılar.

neveştan: *masdar* Yazmak, ka:ğızın yüzüne kalem bile za:t yazmak.

nuşidan: *masdar* İçmek, içgi içmek.

noşin: *sıf.* Süyci da:tlı, yararlı.

no': Şu:ret, hi:l, porum.

novgān: Yüpék gurşığınıñ tohumı.

nok: *is.* Çünt, goşuñ, çünti.

nok zadan: *masdar* Çoqmaq.

nov-kise: Kina:ye sözi bolup, ta:ze ba:yan, ta:ze köp pula ve ma:la yeten a:dam, ta:ze ba:yılığy yeten.

novm: [Ar.] U:kı, yatmaq, u:klamak.

novn: *is.* Şu vağt, indi, ha:l, şu çaq.

666

nun: *is.* Ağacıñ gövresi ve nerd na:ra:d diyip-de aydılpdır.

novn: Ğılıç ve Ğılıcıñ ucu, hem-de ba:lıq ma'na:da; **zel-ol-nun:** 1. Yu:nus pıygamberiñ laqamı, 2. Mışırılı bir za:hidiñ laqamı.

nov-nahāl: *sıf.* Ya:ş ağaç, ta:ze naha:l ta:ze biten ağaç, ya:ş ağaç.

nave: *is.* Oğlanıñ oğlanı, ağıtık çavlık.

navid: *is.* Buşlık, müjde, hoş habar.

nevisande: YAZICI.

novin: *sıf.* Ta:ze, ta:zece.

na: Yo:k.

noh: Sa:ndan, doquz (9).

nahād: Doğuş, Ğılış, boluş, içğın, ba:tın, za:t, esa:s.

nahādan: *masdar* Ca:ylaşdırmaq, goymaq, bir za:dı yerinde goymaq, oturtmaq.

nahār: [Ar.] Gündiz, Farsça öyle iymiti, gün ortan iyilyän iymit.

nahāl: *is.* Ya:ş ağaç, ta:ze biten ya: ekilen ağaç, nahal.

nahān: *sıf.* Uğrı:n, örtğili, gizli:n, yaşırı:n.

nahāb-dāştan: Gizlemek, yaşırmaq, gizli:n saklamak.

nahāi: *sıf.* Mensu:b be na:ha:, soñ, za:diñ soñı, añrıbaş.

nahāyat: [Ar.] Soñ, a:hır bir za:diñ ya: bir i:şin soñı a:hır, a:hır soñı.

nahr: [Ar.] Aqar su, arıq, ca:y, arna, aqa:ba.

nehzat: [Ar.] Ğalmaq, ayağa Ğalmaqğımıldı, hareket gozğalañ.

nehoftan: *masdar* Yaşırmaq, gizgemek.

nahib: *is.* Havf, Ğorqı, ürki. Niyet, zant, pa:l.

niyābat: [Ar.] Orun basar bolmaq, biriniñ yerine bir i:şi birine yetirmek, biriniñ yerindä oturmaq, biriniñ yerine oturıp bir i:şi yerine yetirmek.

667

naiyāz: *is.* Ha:cat, ha:hiş, isleğ, geräkli.

naiyā-mand: *sıf.* Żaru:rılıq, mā:tā:c, ha:catı bolan.

naiyāyeş: *ism-i masdar* Du'a:, alkış, sığınmaq, yalbarıp du'a: etmek.

nyerang: *is.* Meker, hi:le, a:ldav, hıtrılıq.

niru: Güyç, uqı:p, kuvva:t.

nirumand: *sıf.* Zo:rılı, gücürli, kudratlı, güyçli, gerçek.

niz: Ba:ğlı söz, ya'nı ızaen, yene-de.

naysān: *sıf.* Ğarğa: meñzeş, Ğarğa: çalımdaş Ğuş.

naysān: Süryani a:ylarıñ yedincisi ve ya:zıñ ikinci a:ylı.

nist: *is. veya sıf.* Yo:k, yitik.

ney-estān: *is.* Ğamışlıq, qarğılıq.

nisti: Yo:k olmak, a:radan gitmek, yo:qluk.

niş: *is.* Çünt, di:ş her za:dıñ ucu ve çünti, nayza, hayva:nlarıñ ağızındağı zehirli 'uzvı mesela: yılanıñ, içyanıñ zehirli di:şi ya: çakyan di:şi.

neyşekar: *is.* Şekerçiñrik.

nik: *sıf.* Yağşı, güzel, avadan ve hayırlı a:dam ma'nıda hem aydıylarlar.

nik-pey: *sıf.* Aşılı, aşlı oñat a:dam, hoş Ğadem, muba:rekliğı ı:zarlayıcı.

nik-hāh: *sıf.* Hoş niyetli, Ğavılıq isteyān, qarrı niyetli.

nik-zād: *sıf.* Aşılı, aşılza:da, tüys, ha:naza:t.

nik-nām: Yağşı a:dılı, a:dı yahşa çekilyān, Ğavılıqda a:dı çıkan.

nik-nahād: *sıf.* Yağşı Ğılıklı, aħla:kı oñat bolan, aşılı.

nikotın: [Fr.] Tütünüñ yaprağında bolan a:vı made.

nikukār: Doğrıçıl ve yağşı Ğılıklı, oñat i:şli.

668

neyl: *masdar* [Ar.] A:ruva yetmek, maqşad mura:da yetmek, özüñe maqşad edinmek.

nilgun: *sıf.* Ma:vı rengde bolan gül.

nilufar: A:k çiçek, ma:vı gülli.

nilufar-vahşi: *is.* Toqay çırmaşık, ma:vı gül.

nim: *is.* Yartı, bir za:dıñ yarısı.

nim-tane: *ism-i mürekkebe* Ğısğa geyim.

nim-dār: *sıf.* İ:şlenen, geyilen geyim.

nim-roh: *ism-i mürekkeb* Şu:ratıñ yarısını görkezyän, yartı şu:rat.

nim-suz: *sif.* Yarpı yanan.

niv: *sif.* 1. Yiğit, ğayra:tlı ğucurlı, ğucurlı, 2. Nav ve navdan ma'ında.

niyuş-ā: *sif.* Eşidyän, ğulaķ asyan.

niyuşande: *ism-i fa'il* Ğulaķ asyan, eşidici, diñleyici, eşidyän, diñleyän.

nive: *is.* A:ğı, iñşeşik, ağlama, na:la.

9

669

ve: 'Arab eli:bbiyniñ otuzıncı ğarfı; ebced ğasa:bında (6).

vābaste: *sif.* Ba:ğlı, değişli, başğa birine ba:ğlı bolan başğa biri bile ba:ğlanşıklı ve a:ra ğatnaşıklı bolan a:dam, onuñ cem'i va:bastğah (ğarındaşlar). **vābasteki:** 'Alaķa, iķcamlıķ, ba:ğlılıķ.

vāpas: *is. veya sif.* I:z, si:ret, ı:za gelme.

vāpas-raftan: I:za gitmek, ı:za övrülmek.

vāpas-āmadan: Yene övrülip gelmek.

vāpasin: A:hırķı, soñkı.

vāseķ: *is.* [Far.-Ar.] Mā:kā:m, berk, ğayım, inanıcı, bi:l ba:ğlayıcı, imam bildirici, inanan.

vāceb: *sif.* Gerékli bolan, zeru:r bolan, yerine yetirilmeği la:zım ve terk edilmeği ğünähli bolan narseler.

vāced: *is.* [Far.-Ar.] Tapıcı, ba:rlı,

672

ı:zarlayıcı, ğurplı.

vāhed: [Ar.] Bir, bir sa:nı, yeke.

vāhe: *is.* [Ar.] Ğölde bolan kiçicek o:ba, beya:ba:nda bolan otlı, suvlı ği:ñ bö:lék yer; va:ğa:t cem'.

vāĥāst: *ism-i masdar* Ğarşılıķ, 'ayıblama; bank adalğasında bera:t berilmän saķlanmağı sebābli va:ğa:st bolmaķ, ı:zına ğaytmaķ.

vādār-kardan: *masdar* Mecbur etmek, birine bir i:şi zo:rlab etdirmek, ğerekete salmaķ.

vāres: [Ar.] Mi:ra:s düşer, irş alıcı, birinden irş alyan, mi:ra:s düşyän a:dam, vareşe ve vera:s cem'.

vāred: *is.* [Far.-Ar.] 1. Girici giryän, yetişen, gelyän mısa:fıratdan gelyän, 2. Ökde ma'tada.

vāraste: *sif.* Aza:d, koyberilen, boşa:n, aza:d bolan, dı:nç ve ö:z erkinde bolan.

vāru: *sif.* 1. Ağdarılan, dö:ñderilen, beylesi beyläk bolan, 2. Dö:ñderilme ma'nada.

522

vājgun: *sıf.* Va:ɟgune, baş a:şa:k, tersine, dö:ñderilen, “ba:ɟgun, ba:ɟgune ve başgune ve va:ɟjun ve va:ɟjune” diyipde aydılpdır.

vāsete: *sıf.* [Ar.] Mü’ennes-i va:sıt, 1. A:raçı, a:rada bolan a:dam 2. ‘İllet-i sebep diyipde aydyarlar.

vāsef: *is.* [Far.-Ar.] Vasef edici, ta’rı:flaycı, övici.

vāsel: *is.* [Far.-Ar.] Bir za:da ba:ğlı bolan, bir za:t ya: biri başğa birine biriğen bolsun, yetişen, ğavışan, ğavışma.

vāzeh: *sıf.* [Ar.] Ä:şkä:r, açık, a:ydiñ, görünüp duran, ap ä:şkä:r.

vā’ez: *is.* [Far.-Ar.] Va’az edici, övit berici, naşı:hat berici.

vāfer: *sıf.* [Ar.] 1. Köp, kân, goşğı 2. Ölçeğleriniñ biriniñ a:dı.

671

vāqe’: *is.* [Far.-Ar.] Heva:dan a:şa:k inen qara:r tapan, berk ve ğa:yım 2. İ:şinñ haqı:katı ma’nıda.

vāqe’e: *is.* [Far.-Ar.] Müennes-i va:qı’, ğopğın, öve gelen, başa düşen, birden tapılan va:qa, bolan i:ş, ha:dise, kıya:mat ma’nasında hem gelibdir, va:qa:.

vākef: *is.* [Far.-Ar.] Bilici ve habarda:r bolup duran, habarlı a:ğah, hareketden ğalan, duran.

vākoneş: *ism-i masdar* Bir a:damiñ i:şiniñ ya: hareketiniñ tersine ayrı bir adamıñ édyän hareketi ya: i:şi, (‘aksü'l-‘amel), ğarşısına durmaqlık.

vāgir: Yo:qañç kesel, birinden başğa birine yoquşyan kesel-bi:marı.

vāgir: Yo:qañç na:hoşlık.

vāl: *is.* Balon.

vāl: *is.* Bir hi:li yüpék parça, va:la: ve va:le hem aydılpdır.

vālā: *sıf.* Yoqarı, belend yoqarı mertebeli, yoqar dereceli.

vālede: [Ar.] Mü’ennes-i va:lid, ene, ece.

vāle: *sıf.* [Ar.] Ğayğılı, tuqa:tlı, alcırañ, ‘aşğa düşen.

vāli: [Ar.] Ha:kim, kudrat ve ihtıya:r eyesi, istanda:r, vala:h cem’.

vām: *is.* Qarż, berği, borc.

vām-hāh: *sıf.* Başğa birinden pul qarż alan, qarż alan a:damiñ alğısını isteyän a:dam.

vām-dār: Berğili, borçlı.

vāmek: [Ar.] 1. Do:st, sövyän ‘a:şık 2. ‘Azra: a:dılı ğı:za ‘a:şık bolan yiğidiñ a:dı, bu iki ‘a:şık ma’şu:kıñ dasta:nı ğündoğar halklarınıñ a:rasında “dasta:n-ı va:mıq-u ‘azra:” a:dı bilen tanılıp yayra:p şöhra:t tapıpdır.

vāheme: [Ar.] Ğorkı, teşevviş a:damiñ görän ve görmedik yalan yaşırıq za:dlarınıñ göz önünde

672

tasvirilenip ğorkı döredyän duyğısı.

vāhi: *sif.* [Ar.] Sus, pa: yasız, pu:ç, kö:ne, çüyrik.

vabā’: *is.* [Ar.] Merg mi:rli kesel, ölüm yitimli hastalık, ğırġm.

vabāl: *is.* [Ar.] Kı: nçılık, ‘aza: b ‘aķıbeti teleke bolan ya: zıķ.

vosuķ: *masdar* [Ar.] Berklik, ġa: yımlık, inam, ġa: tırcem‘lik, birine inanmaķ, bi: l ba: ġlamak, i‘tima: d etmek.

vasiķe: *is. veya sif.* Mü‘enneş-i vaşık 1. Mā: kām, berk, ġa: yım 2. Inanıyan za: t, ‘ahid na: ma ve girev diyide aydılar, vaşa: yıġ cem‘.

vejāhat: *masdar* [Ar.] Ma: ka: mlı, ‘izzetli hormatlı, a: braylı ve aķık yüzli, gōzellik, avadanlık.

vacab: *is.* Ğarış, kül bi: bi barmaķ bile başam barmaġıñ a: ra ölçeġi.

vacad: *masdar* [Ar.] Birini söylemek, şa: dlık, zevķi şafa: lık.

vocdan: *masdar* [Ar.] Nefes ve zant ve a: damıñ içġi güyç duyġı, içġi duyġısı, şeyle- de a: damza: d şonuñ bilen yaġşı yamanı derek edib düşünyān.

vocud: [Ar.] Ba: rlık, yo: klıġıñ tersi 2. Gövre ve beden ma‘na: da.

vocuh: [Ar.] 1. Vecheler, pullar 2. Yüzler ma‘nıda, vucu: h cem‘.

vahdāniyyat: *is.* [Ar.] (=vahdāniyya) Yekelik, yalnızlık, ta: ysızlık, tāklik.

vahdat: [Ar.] Yekelik, birlik, bir bolmaķ.

vahş: [Ar.] Çöl ġayva: nı, düz canavarı, vahşı ġayva: n, vuħu: ş cem‘.

vahşat: [Ar.] Ğavflık, yekelik, ġayġı, ġorkı ve yekelikden yüreġe ġorkı getirilib da: rıķma.

vahşat-āvar:

673

Emenci, ġorkınçlı.

vahşat-nāk: Elhenç, ġorkınç, ġovplı, ġorkılı.

vahi: [Ar.] Ğuda: y te‘a: la tarafından pıyġambara bolan ilha: m, üm ve ışa: ra ve sarġıt.

vahāmat: [Ar.] Ğılık, kı: nçılık ve ta‘a: mıñ veya: meka: nıñ ġavı bolmasızlıġı, ca: nıña yaramazlıġı, vehi: mli.

vahim: *sif.* [Ar.] Ğatı, kı: n, ağır, oñuşarlı bolmadık, tevfiķ tapmadık kişi.

vedā’: Ğoşlaşmaķ, ġoşlaşık.

vadi’e: [Ar.] Mü‘enneş-i vadi‘, tabşırılan, birine tabşırılan ma: l, biriniñ elinde ġoyılan ma: l mata:, vada: ‘i‘ cem‘.

verāsat: *masdar* [Ar.] Mi: ra: ş almaķ, ölen kişiden ça: ġalarına ġalan za: t.

verrāci-kardan: Yañramak, köp geplemek, şakırdamak.

vard: *is.* [Ar.] Gül, kırmız gül.

verd: *is.* [Ar.] Du‘a:, alkış, gi: ce gündizde insa: nıñ oķamalı Ğura: nıñ bir bö: leġi, evra: d cem‘.

varz: *ism-i mürekkebe* İ:ş, kesb, ekerançılık.

varzeş: *ism-i masdar* Verzeş etme, endik etme, 'a:dat ve endik üçü:n bir i:şi i:zı giderli etmek, beden 'aşablarını ve 'uzuvlarını güçlendirmek üçü:n i:zı giderli hareket ettirmek, beden sağlığı üçü:n yekelikde ya: köpçilikleyi yerine yetirilyän beden hareketleri, beden terbiyesi.

var-ekastan: *masdar* Verşikeste bolmağ, şikest inmek, zıya:n görmek, tica:retde zıya:n çekmek.

var-şekaste: Tica:ret alış berişde köp zıya:n görüp berğiñ aş:ğına girmeklik.

674

varam: [Ar.] Çi:ş, çi:şme, ğabarma, enda:ma zarba yetib ya: başğa na:hoşlıktan ğabarmaklık.

vazeş: *ism-i masdar* Vezi:den: Ösmek, yel düşmek, yel ösmek.

vazn: *masdar* [Ar.] Ölçemek, bir za:diñ agramı, saldam.

vazidan: *masdar* Ösmek, yel düşmek, yeliñ ya: şimaliñ ösmeği, yel turmağ.

vazir: [Ar.] Vaza:rathā:naniñ başlığı, vezi:r, minister.

vazin: [Ar.] Ağır, beha:', ağras, saldam.

vesā'at: [Ar.] Va:sıtalar, araçılar, a:ra düşenler, sebebler, 'illetler, seba:blär, vesi:leler, cem'-i va:sıta ve vası:ta.

vasā'el: [Ar.] Vesi:leler, ayak ulağlar, şaylar, esba:blar, cem'-i vesi:le.

vasātat: *masdar* [Ar.] A:ra düşmek, a:raçı bolmağ.

vasat: [Ar.] Orta, a:ra, bir za:diñ ortası, evsa:t cem'.

vosta: *sıf.* [Ar.] Mü'ennes-i evsa:t: A:ra, orta.

vos'at: [Ar.] Gi:ñlik, ösiş, ca:yıñ meyda:nıñ gi:ñliği, yaybañlığı gi:ñleşlik.

vasvās: [Ar.] Yüreği düşen erbet o:y, fikir, enteşe, iki gövünlilik, şeyta:ni fikir.

vasvase: [Ar.] Vasvasalık, hu:şule düşmek, erbet o:ylanmağ, insa:nıñ yüreğinde tapılan teleke erbét fikir, şeyta:ni gözğalañ.

vasi': [Ar.] Ösiş, gi:ñ, yayrab yatan, yaybañ, imğır.

vasile: [Ar.] Sebeb, tutarık şoniñ bilen başğa birine yaqı:nlık tapılan za:t, vasa:'il cem'.

vaş: *is.* 1. Huze, huzede pamık ve pamık dā:nesi, 2. Yüpékden doğalan bir hi:li parça.

vassāf: [Ar.] Vasıf edici 1.

675

ta'rı:flaycı, vaşfi ha:lını bayan édyän 'a:rıf, 2. Tabi:b, pezşek ma'na:da.

vesāl: [Ar.] Biriğmek, biri birine yetişmek, biri birine ğarışmağ, du:şuşmağ.

vasāyā: Cem'-i vaşi:yet: Vaşi:yetler.

vasf: *masdar* [Ar.] Tarı:plamak, sıfatını aytmak, bir za:dıñ veya: biriniñ durmuşını veya: yağdaynı beya:n etmek durmuşı ve yağdayı aytmak vaşif etmek ömek.

vasl: *masdar* [Ar.] Seplemek, biriğmek, biri biriñe sapmak, ba:ğlamak.

vasle: Yama, urundı.

vasle-dār: Yamalı, yamağ-yamağ, yamağlı.

vasle-duz: Yama yamayan, yamağçı.

vosul: *masdar* [Ar.] Yetişmek, yetmek, ele getirmek, birindän bir zat ya: pul almak.

vasi'at: *is.* [Ar.] Övit naşi:hat, tabşırğı, ölmezinden öñ a:damiñ aydanını etcek a:dama vaşi:yet etmek, vaşi:yetiñ aytmak, a:damiñ ölenden soñ édilmeli i:şiniñ tabşırğısı.

vozu: *masdar* [Ar.] Nama:z üçi:n taha:rat ğılmaq, el ayak yuvmaq, pä:klenmek, vuzuv, tä:ret.

vozuh: *masdar* [Ar.] Ä:şka:r bolmaq, äp ä:şka:r bolmaq, tapılmaq, açıklanmaq, a:ydiñlik.

vatan: *is.* [Ar.] A:damiñ doğub önib ösen ve ya:şan yeri, mihen, yu:rt, vañan.

vazife: [Ar.] Borç, günde:ki, cire, ırsğal, edilmeli ğullık, a:dama bitirilmeği tekeli:f bolan i:ş veza:'if cem'.

va'z: *masdar* [Ar.] Övit bermek, naşi:hat etmek, övit, naşi:hat, ündäv.

vafā': *masdar* [Ar.] Sözüñde

676

tapılmaq, va'da:ñı yerine yetirmek, va'dañda durmaq, eden şartıñda tapılmaq, 'ahid ve peyma:n saqlamak, do:stlığı berkitmek.

vafāt: [Ar.] Merg, ölüm, yo:ğalma, ölme, vefeya:t cem'.

vefķ: *masdar* [Ar.] Yaraşıklı ve oñışmaıklık, iki za:dı bir birine derñäb görmek; **vefķ dadan:** Düz-deñ getirmek ıla:laşdırmak.

vofur: *masdar* [Ar.] Köp bolmaq, zıya:n bolmaq, kanlik, köplük.

vafādar: *sif.* Vefa:lı, sözinde duryan, ya:ra:n, vefa:lı bolan.

veķāhat: *masdar* [Ar.] Bi:haya:lık, haya:sızlık, edebsizlik, utançsızlık, vecerra:, kās, suvcık.

vaķār: *masdar* [Ar.] Yava:şlık, şabırlılık, ağraslık, ululuk, şabırlı bolmaq, seykinlik, ağraslık.

vaķā'e': Vaķa:i' [Ar.] Ğa:dişeler, asiyeblär, başdan geçenler, uruşdan yeten şadmelär, cem'i vaķi:'a.

vaķt: Bir a:z pille, zama:ndan bir a:z, bir mıķdar zama:n, vaģt, evķa:t cem'.

vaķf: *masdar* [Ar.] 1. Durmaq, gözlöp duran vaģtıñ bir a:z ködģerib yañadan başlamak
2. Biri ma:lından bölüp köpüñ hayırına bermek.

vaķfe: *is.* [Ar.] Bir gezék durmaq, saqlanmaq, ködģirmek, şübhe ve şek.

vaķih: Şermsizlik, haya:sızlık, bi:haya:lık.

vekālat: *ism-i masdar* [Ar.] Veki:lçilik, birine bir i:şi inanıb bermek.

vakil: *is.* [Ar.] Veki:l, göyılan, başğa biriniñ tarafından bir i:şe bellenen a:dam, bir hizbiñ ya: bir köpçiliğiñ tarafından bellenen a:dam, vükella:’ cem’.

vel: *sif.* Aza:d, erkli, koyberilen.

vel-kardan: Aza:d etmek,

677

boşatmaq, koybermek.

velādat: *masdar* [Ar.] Doğurmak, doğluş, doğulmak, doğuş, doğulan vağtıñ.

velāyat: [Ar.] Yu:rtda bir va:liniñ höküm süryän yerleri, coğrafya a:dalğasında istaniñ eya:letiñ bir nā:çe şehirlerinden ve o:balardan ‘iba:rat bolan yeri bö:leği ha:zırkı vağtda ista:n diyilyär, vela:yet cem’.

velāyat: [Ar.] 1. Hökü:met etmek, ha:kimlik etmek, pa:dşahlık ve höküm sürülyän yeri 2. Do:st saklamaklık, ğarındaşlık ma’nıda.

valed: *is.* [Ar.] Ferzend, ça:ğa, evla:d cem’.

vald-oz-zanā: [Ar.] Hara:mza:da, hara:m siydikden önen oğul ğı:z.

velgard: *sif.* Sallah, bi:kā:r, herze, yö:ne ıgıb gezib yö:rā:n, sélki.

velov: *sif.* Aza:d, boş, pıtıra:n, çaşğın, serreleme.

vali: [Ar.] Do:st göryän, yağşı göryän, yardım ve meded edici, başğa biriniñ i:şini boyun alan a:dam 2. Evliya:’ cem’, kera:ma:tlı.

valiollāh: *sif.* [Ar.] Huda:yıñ do:stı, Huda:ya yaqı:n evliya:’.

vahāb: *sif.* [Ar.] Ğatı sahtı:, co:ma:rt, Huda:y te’a:lanıñ a:dlarınıñ biri.

vahle: *is.* [Ar.] Bir za:dıñ başı, her za:dıñ evveli, her za:dıñ ilincisi.

vahm: *masdar* [Ar.] Yürékde bolup geçyän duyğı, hiç hi:li erk ve niyetsiz bir za:dı haya:l etmek, güma:n, haya:l evha:m cem’.

vitrin: *is.* [Fr.] Aynalı ca’be, şi:şeli kafese.

678

vir: *is.* 1. Ya:dkeşlik, düşince hoş 2. Vay ve veyl, na:le ve ğı:kılık ma’nıda.

virān: *sif.* Hara:b, bi:ba:d, yıkık, varham tarham, derbidağın, bozıklık, bozıkçılık.

virāne: Yıkık yumrıq, yıkan yumrı.

vil-gul: *is.* [Fr.] Bu belği (,) sözlükleriñ a:rasında a:rasını açmaq üç:i:n göyulyan ‘ala:mat belği.

vizit: *is.* [Fr.] Görmek, du:şışmaq, sataşmaq, na:hoşı so:ramak.

vije: *sif.* Yöri:te ayratı:n, maşsu:s, elin, saylanan bije ve a:vije diyip-de aydılpdır.

vis: *is.* [Ar.] Dervişlik, 2. İsleğ, maţlu:b ve insa:mıñ isteyän za:dı.

vayl: *ism-i masdar* [Ar.] Telekeliğiñ ve şeriñ yetişmeği, kı:nçılık, hela:k, musi:bet 2. Vay saña ma’nıda bolup nefrin, ğarğış, 3. Cehennende bir ğuyı a:dı.

vil: *is.* Yeñiş, üstünlük, hemmeden öñ bir za:dı ele getirmek.

vilā: *is.* [Fr.] Yılağı öy, yılağı köşk.

veylān: *sıf.* Alcırañ sergezdan, çoşğın, gümrah ve başı çaşan, derbeder.

viyolon: *is.* [Fr.] Kirişli sa:z gurallarınıñ biriniñ a:dı, sesi ğıcağıñ sesine meñzeş sa:z.

679

he: Fars eli:bbiyniñ otuz birinci ħarfınıñ a:dı, ebced ħasa:bında (5).

hā: Ceva:p sözi, beli, hava.

hā: “-lar, -ler” (cem‘-i ‘ala:matı ca:nsız za:tlarda); Mişa:l : “señha / da:şlar”, “ħa:neha / öyler”.

hātef: *is.* [Far.-Ar.] A:va:z berici, ses edici, ğıķılıķ édyān, sesi işidilip ö:zi görünmeyān.

hācar: *is.* [Far.-Ar.] Cuda:lıķ edici, la:yıķ ve üstem ö:z cinsinden artıķmaç, beylekilerden artıķmaç bolan, ö:zğelerdān ğavıra:ķ bolan.

hādem: *is.* [Ar.-Far.] Bozuķçı, ca:yı bi:bad edici, ħara:b edici, bina:nı ve ca:yı veyra:n édyān.

hādi: [Far.-Ar.] Doğrığa gönikdiryān, doğru yo:la ekidyān, yo:l salğı beryān hidayet édyān hūda:h cem‘.

hār: *is.* 1. Merva:ridiñ ba:ğı, yüpe

680

düzüp gerdana daķılıyan la‘l, ya:ķu:t ya:lı yüpe düzülyān baha:lı da:şlardan gerden bende 2. Boyundan asılıyan ve boyun diyip-de aydılpdır.

hār: [Ar.] Ğuduz it, ğuduzla:n it, ğuduz it her kimi yarsa onuñ mikrobyı yaran a:damsına yokuşıp onı da ğuduzladyan.

hārut: *is.* [Ar.] Ferişteneñ a:dı, yene bir ferişte bar ol hem ma:ru:t, babil çayına baş aşı:ķ sallanıp ğoylan.

hārūn: *is.* [Ar.] Ħazret-i Musanıñ doğanıñ a:dı, Farsça saķçı, ğafiçı ve yumış oğlan savçı ve kaşd diyip-de aydılpdır.

hāşem: *is.* [Far.-Ar.] 1. Avradıcı, dövici, çöreği deva:ce salıb döyān 2. ‘Amir-ü ‘Amiru'l-a:li ‘Abdü‘l-Mena:fnıñ oğlı Ħazret-i Resu:lin cediti diyip aydılpdır.

hāzeme: *is.* [Far.-Ar.] Mü‘ennes-i ha:żım, sindiryān, ciha:z ha:żma ağız, ğızıl ödék, ğarın aş ğazan, ve içeğelerden ‘iba:rat iymiti mi‘de yumşadıb siñdiryān a:‘za:’.

hālu: *sıf.* Sa:de köñül, mön yürék, mancañ.

hāmūn: Çöl, tekiz yer.

hāmi: *sıf.* Ħayra:n, sergezda:n, çaşğın, başı aylanañ, alcırañ,

hāvan: *is.* Döveç, soķı.

hāviye: *is.* [Ar.] Ha:viye duzağ, cehennem, ta:mı, tamuğ.

hāy-huy: Ğı:kılık, ğı:k çık, şağalañ.

hobub: *masdar* [Ar.] Ösmek, yel ösmek.

hatk: *masdar* [Ar.] 1. Perdāni yırtmaq, perdanı ca:ydān çekmek ve ğofarmaq 2. Birini rısva: ve bi:a:bray etmek.

hotel: *is.* [Fr.] Mı:hma:nħa:na, mı:hma:n öyi.

hecā: *masdar* [Ar.] 1. Sö:vmek,

681

söğmek biriniñ ‘ayıbını sa:namak 2. Harfları astın üstünli hetceklemek. **huruf-ı hecā’:** Elifbiyiniñ evvelinden a:ħrına tehci diyip-de aydıyar.

hecr: *masdar* [Ar.] Daşlık, cıda:lık, ayrılık, birinden cıda: düşmeklik.

hecrān: *masdar* [Ar.] Cıda:lık etmek, a:ranı açmaq, do:st ya:rdan daş düşmeklik, ayrılık, hicra:n.

hecrat: *ism-i masdar* [Ar.] Hücre, vañandan daş düşmek, vañanıñdan göçip başğa bir yere gitmek, bir şehirden başğa şehre gidip ve şol yerde vañan tutmaq ve musulma:nlarıñ ta:rı:hınıñ başı bolmalı, şol yıl Ğazret-i Resu:l-i Ekrem Mekkedden Medine: hicret edibdir miladi ğasa:bı boyunca zħħ-nci yılına ğabat gelyār, hicri Pıygambarımızniñ hicretine değışli, hicri yılı diyilyār.

hacv: *masdar* [Ar.] I:zından yamanlamak, biriniñ ‘ayıbını aytmaq, fa:ş etmek, ‘ayıbını açmaq.

hocum: *masdar* [Ar.] Duyda:nsız çozış etmek, tötändän ğamle etmek, dofılış, dofulmaq, oğdarılmak.

hacir: *is.* [Ar.] Öyle, ğün orta, ğatı ıssı, öyle vağtı, ğün orta ıssısı.

hadāyā: Sovğat, serpa:y, sı:lağ, sovğatlar.

hedayat: *masdar* [Ar.] Uğrıkdırma, hida:yat etmek, yo:l görkezmek, doğrı yo:la gönikdirmek, gözünü açmaq.

hadar: *masdar* [Ar.] Ba:tıl bolmaq, za:i‘ bolmaq, bi:derek, bi:şarfa tutulan.

hadaf: *is.* [Ar.] Mağşad, belği niyet nişa:nası, ehda:f cem‘.

hod-hod: [Ar.] Hüd Hüd, hök hök, otağalı ğuş, Süleyma:n’niñ tavvığı, ğızlar ğuş, pop ve popek.

hodā: *is.* [Ar.] Doğrılık, doğrı,

682

yo:l görkezmeklik, göni yo:l.

hadi: *is.* [Ar.] Ğurba:nlık, ğoynını Mekke: i:bermek, ğacılar düyā ya: ğoynını Mekkede ğurba:nlık etmeği.

hadye: *is.* [Ar.] Savğat, serpa:y, Heda:ya cem‘.

hāzā: [Ar.] ‘Arab dilinde “şu”, “bu” diydiğı.

hazyān: *masdar* [Ar.] U:kıda ya: di:şde hevayı gürlemek, pu:ç gep, beyhu:de gep samramak, ağza gelini samramak, basırğanıb geplemek, samasavlamak.

harās: *ism-i masdar* Ğorķı, ħavf.

harāsāndan: *masdar* Ğorķızmak, ħavf etdirmek, üyşendirmek.

harāsıdan: *masdar* Ğorķmak, ħavf etmek.

harc: *masdar* [Ar.] Fitne, bulağaycılık, du:şmak.

har-cā'i: *sıf* A:va:re, sergerda:n, sallaħi herze, alcırañ, bi:peyar.

harc-omarc: Bulağaycılık, gatişıklık, düzgünsizlik, döküm saçımlık, başsız bara:t.

har,çand: Her nā:çe, her ķadar.

har-çe: Her nāme, her hi:li.

har-ruz: Günsa:yın, her gün.

har-zegi: Samra:b yörmek, teleke i:şde bolmak, yaramaz i:şler bilen gezmek, yaramaz i:şler bilen meşģu:l bolmak, lu:lılık.

harz-(e): *sıf*. Beyhu:de, bi:kā:r, sallaħ, vecera:, potur, kās, lavza, bolģısız.

harze-gard: *sıf*. A:va:re, iğla:b yörān, sallaħ, beyhu:de aylanıb yörān, sélki.

har-kocā: Her vağt, her haçan, her zama:n 2. Şarķ sözi, eğer-de şeylede.

683

hargez: 1. Hiç vağt, ebeda, aşla mağñıda 2. Hemi:şe, ı:zı giderli diyipde aydılıpdır.

hezār: Müñ, müñ sa:nı(1000).

hezār-afşan: Andız (otuñ a:dı). Andızlı öyde aţ ölmez(naklı).

hezār-pā: Kırk ayak, bedeni köp ħalkalardan düzilen her ħalkadan iki ayağı bolmalı ve uzı:nlığı on santimetre yetyān sa:rı rengde bolan möcecik, ğulaķ girici.

hezār-çeşme: *ism-i mürekkebe* Serta:n keseli, ğıl boķırdak keseli, hövre kesel.

hezare: *is*. 1. Müñe ba:ğlı bolan, müñinci, müñlenci, bir görnikli a:damiñ doğılan ya: a:radan çıkan günüñ müñinci yılı mūna:sebetli geçirilyān dabaralı yığnaķlar, mera:sımlar, müñ yıllık devre, 2. Afğanista:nda bolan bir tayfaniñ a:dı, ol tayfa köplenç Hazarçat dağlarında yaşamaķları üç:i:n Hazara diyilyār.

hazl: [Ar.] Şo:rta söz, değişmek, şu:hı, oyun etmek, değişme gep, çınlaķay bolmadık söz beyhu:de söz.

hazil: *sıf*. [Ar.] Arrıķ, ho:r.

hazine: *is*. Ħarc, çıkdacı.

hast: *ism-i masdar* Ba:r, ba:rılık.

haste: *is*. Şanik, erik şeftali ve ş. m. leriñ şanığı.

hasti: *ism-i masdar* 1. Bağışlama, saħı:lık, co:ma:rdlık, co:ma:rd.

haşt: *is*. Sa:n. Sekiz "8".

haşt-ād: *is*. Sa:n. "80".

haşt-sad: *is.* Sa:n. “800”.

haşt-om: Sa:n. Sekizinci.

hos-yār: *sıf.* Payhaslı, fera:setli, zehi:nli, zereng, bilici,

684

okıplı.

hazm: *masdar* [Ar.] 1. Aş ğazanda iymit siñmek, ornamak 2. Dövmek ve sütem etmek ma'nında.

haftād: *is.* Yetmiş (70).

haft-eqlim: *ism-i mürekkebe* Yedi yu:rt, kina:ye sözünden ozal yeriñ yüzindä:ki büti:n yu:rtlara yedi ı:qlım bolyar ekenler.

haft-andām: *ism-i mürekkebe* A:damiñ enda:mınıñ yedi bö:leği baş, ğursak, ğarın iki el iki ayaqdan i'ba:rat.

haft-barādarān: *ism-i mürekkebe* Yedi yıldız, yedigen, haft öreñ diyip-de aydılyar.

haft-tir: *ism-i mürekkebe* İçinde yedi oq ca:ylaşyan kiçi yarağ.

haft-ħazine: *ism-i mürekkebe* Kina:ye sözi, on iki enda:m, mağz, yürék, mi'de, bağır öyken, yürék ödden i'ba:rat.

haft-ħān: *ism-i mürekkebe* Haftħa:n, Şa:hna:maniñ dasta:nlarınıñ biri, ol Rüstem'iñ Ma:zendran seferinde başında geçen günleri, Keyka:vus Maznedranda bendi bolanda Rüstem onı aza:d etmek üç:n yo:lda barışına köp meşakkatlara sezeva:r bolyar ya'nı yedi möhüm vaka oña du:ş gelyär, olardan Rüstem sağ aman geçip oları yeñip, şeylelik bilen haft ħa:n naqlı şo va:kadan soñ, bize naqlı bolup galyar.

hafte: *is.* Yedi gün, şenbe, yekşenbe, düşenbe, seşenbe, çaharşenbe, pençşenbe, cum'a.

hefdh: On yedi (17).

hektār: *ism-i mürekkebe* On müñ metre merbe'den i'ba:rat bolan ölçek.

halāk: *masdar* [Ar.] Yo:ğalmaq, bir etfağ bile ölmek, bir bolar bolmaz i:ş bile ölmek.

helāl: *is.* [Ar.] Ta:ze doğan a:y, a:yıñ evvelkı gününden üç güne çenli ya:y su:ratda bolup görünyär.

685

holu: *is.* Şeftalınıñ hi:linden bolan amma ondan ulıra:k suvly ve süycirä:k mi:ve.

ham-āvāz: *sıf.* Aheñdeş, heñdeş.

hamān: Şol, ol, daş yere işäre.

hamānā: Tığtamağ hakda hem gelyär ya:lı meñzeş, oğşaş.

homā: *is.* (=hoday) Ğavı ğuş, bürgit tä:vire ğuş iymiti süñk bolmalı, şeyle riva:yet edyärler ol ğuşıñ sa:yesi her kimiñ üstine düşse, ulı baħta yetyärmişin diyip aydılyar.

hamanand: *sıf.* Bile meñzeş, bir biri bile meñzeme, bile meñzeşlik.

homāyun: *sıf.* Ğutly, muba:rek, baħtly.

homāyun: *is.* Eyrani sazlarıñ biriniñ a:dı.

ham-bāzi: *sıf.* Bile oynayan, oyundaş.
ham-pāye: *sıf.* Biri bile bir derecede ve orunda bolan a:dam.
ham-piše: *sıf.* İ:şdiş, ke:rdeş, i:şi bile bolanlar.
ham-peymān: *sıf.* Peyma:ndeş, bile ‘ahid ba:ğlaşan, bile kara:r eden.
hemat: *is.* [Ar.] Kaşid, niyet, tağalla, gucır, gayrat, hoş niyetlilik.
hantā: *sıf.* Şerik, şa:rik, ortak, deñ, beraber, ‘aya:l ār.
ham-cavār: *sıf.* Hemsaye, ğoñşı.
ham-çeşm: *sıf.* Raqi:b, harı:f, biri bile bir i:şde başdāşlik édyān, başdēş.
ham-çenin: Şoniñ ya:lı, şeyle, şoña meñzeş.
ham-hāb: *sıf.* (=han-hābe) Āri bilen bir dōşekde

686

yatyan ‘aya:l, bile yatyan, bassıkdaş.
hamdard: *sıf.* Derddeş, derdleri bile bolup ğam ve ğuşşalarını paylaşyan.
ham-dast: *sıf.* Ortak, yo:ldaş, biri biriniñ kömeği bilen i:şleyān a:damlar, eli bir i:şde bolan a:damlar, kārdeş, i:şdeş, do:st ya:r.
han-dam: *sıf.* Yo:ldaş, şöhetdeş, sı:rdaş, ğürriñdāş.
ham-rāz: *sıf.* Sı:rdaş, derddeş, hamrak, biri biri bile yaşır yoşır sözi bolmadık.
ham-rāh: *sıf.* Yo:ldaş, do:st ya:r bile sefere gidyan.
ham-rang: *sıf.* Meñzeş, iki za:diñ bir irengde bolmağı, rengdēş.
hamzolf: Baca, ‘aya:lları doğan bolan.
ham-zisti: *ism-i masdar* 1. Bile ya:şamak, iki yu:rduñ a:damları. Biri biriniñ iqtışa:di, siya:si, kömeği bilen ıla:laşıb ya:şamakları 2. Ot tanı:cılıkta ösümlüĝiñ ya:şayışda ortak bolmaqlıĝı.
ham-sāl: *sıf.* Ya:şdaş, ya:şı bile bolan a:damlar.
ham-sāye: *sıf.* Ğoñşı, yanaşık, yantaşık.
ham-sar: *sıf.* 1. Deñ, beraber, kader ve mertebeleri deñ bolan, 2. Ār, heley ma‘ında.
ham-şahri: *sıf.* Bir şehirde bile ya:şayanlar, şehirdeş, o:badaş, i:ldeş.
ham-şire: Ğı:z doğan, bir emcekden süyd emen iki ça:ğa.
ham-kār: *sıf.* İ:şdeş, kārdeş, i:şi bile bolan, bir i:şde bolan iki a:dam, i:şi bir bolan.
ham-kāri: Bile i:şlāyan, i:şde biri birine kömek édyān, i:şdēşlik.
ham-kām: *sıf.* Arzuvsı bile

687

bolan, iki a:damiñ maqşadı bir bolan, maqşaddaş.
ham-kiş: *sıf.* Mezhebdeş, bir di:nde bir mezhebde bolan iki a:dam.
ham-ĝām: Ğadımdaş, ardımdaş, hemrah, yo:ldaş.

hamegān: Hemmesi, ehli cem' i.

hamegi: Hemme, бүti:n, ehli.

ham-nām: A:ddaş, a:dı bir bolan, adları bir bolan iki ya: bir nā:çe a:damlar.

ham-neşin: *sif.* Bile oturıp turışyan, şöhetdeş, gürriñdeş, do:st, ya:r, bile oturıp turışyan.

ham-namak: Bile duz çörek iyen, iki veya: nā:ça a:dam.

ham-vār: *sif.* Mına:sı:b, tekiz, saf, düz.

ham-vāre: Hemi:şe, elemıda:m, ı:zı giderli, ı:zlı ı:zına, zo:l.

hame: Tama:m, бүti:n, hemme.

hame-kāre: *sif.* Her bir i:ş elinden gelyān, her i:şe ökdeliği bolan.

hamhame: *is.* [Ar.] A:dam hayva:nıñ gatişikli sesleri, hayva:n ve insa:n sesleri.

hamişe: Mıda:ma, ı:zı giderli, hemi:şe, zo:l, yalañ, elemda:r.

hemişe-bahār: *ism-i mürekkebe* Sa:rı rengde bolan gül, бүti:n tomısa gülleyār, gışda hem gök.

hamin: Şonuñ ö:zi, şuy.

hendevāne: Ğarfız, **hendevāne Ebu-cehil:** Acı ğarpız.

hendi: *sif.* Hindli, Hindlä ba:ğlı bolan Hindusta:nlı.

honar: *is.* Şunğat, pi:şe, hünär.

honar-āmuz: *is. veya sif.* Hünär övrenyān, hünersita:nıñ şāğirdi.

honar-pişe: *is. veya sif.* Hünermend,

688

sa:zda naķğaşide te' atrda üstadlığı bolan, artist.

honar-mand: *sif.* Hünərli, hünā:rli, artist.

honar-var: *sif.* Hünərli bolan, hünermend, hünərli.

hang: *is.* Zo:r, güyç, kudret, ağırlıq, ağras, ağram, hu:ş, düşünceli, kaçd.

hang: *is.* Bö:lék, topar, tayfa, üç gerdandan 'iba:rat bolan ğuşuñ bö:lümi, bö:leği.

hangām: *is.* Dövir , eyya:m, dövra:n, zama:n, faşıl.

hengoft: *sif.* Yoğı:n, ğalıñ, köp, kån.

hanuz: Heniz, şu vağta çenli, şu maħa:le çenli, entek.

havā: *is.* [Ar.] Arzuv, meyl, isleğ, ehva: ' cem' .

havā-pymā: *ism-i mürekkebe* Uçyan, ucağ, balon.

havā-ħāh: *sif.* [Far.-Ar.] Ğima:yetçi, tarafda:r, yardımçı, kömekçi, başğa birini ğoldayan.

havāri: *is.* Ulı ça:dır, ba:rğah.

havā': *is.* Rengsiz gaz oksijen, azot, buğ ve karbonik ve eyleki gazlar bile yer yüzünü tutup duran ama göze görünmeyär. Di:ñe verzeş edilende bardığı duyılyar.

hur: *is.* 1. Gün, güneş 2. Yıldız, baht ve tali ' diyip-de aydılpdır.

hurā: *is.* [Fr.] Şa:dlık şağalañ.

havas: *is.* [Ar.] Bir hi:li yildirgemek, yeñillik, 'aқıl teñillik, ha:yış, heves, meyl, örç.

huş: *is.* 'Aқıl, düşünce, düşünüm, bilgi, zehin, fehm, ca:n.

huş: *is.* Merg, ölüm, hela:k.

huşyār: *sıf.* Hu:şlı, zereng, da:na, ä:gä:h, hu:şkä:r.

hol-nāk: *sıf.* [Ar.] Ayılğanç haırlı, havflı, görkınçlı, a:damiñ onı görende eymenyän za:dı.

689

huv: *is.* Bir äri bolan iki 'aya:l, bir ärlı iki 'aya:l.

hoviyat: [Ar.] A:damiñ bolıışı, durmuşı, şahsiyet ya: ayrı bir za:dıñ haқı:katı ve ma:yesi ba:rılık ve bolış.

haviç: *is.* Kaşır.

hoveydā: *sıf.* Görnib duran, ä:şkä:r, aқık, a:ydiñ.

hey'ar: [Ar.] 1. Bir za:dıñ yağdayı ve durmuşı, bir za:dıñ durmuşı, yağdayı, görnüşi, şekil, 2. Bir bö:lek a:dam ma'nıda, hey'a:t cem'.

hayāhu: *is.* Gavğa, gı:kılık, cencel, gıqçık, da:d bi:da:d.

heybat: *is.* [Ar.] Görkı, görkınç, ululuk, ha:yba:t.

hayecān: *masdar* [Ar.] 1. Tolkınmak, gалаğoplık, co:şğunlık, üciğmek, lerza:ne düşmek, çoşma, gалаğoplı yağdaya salmak.

hiç: *sıf.* 1. Yo:kılık, a:z, 2. Beyhu:de ve a:z entek ma'nıda, 3. İç diyip-de aydılyar.

heyrād: *sıf.* Hoş aқla:k a:dam, aқık yüzli, güler yüzli.

hir-bod: *is.* Zertüş di:niniñ yo:lbaşçısı, zertüşti mezhebiniñ қаzısı ve rehberi.

hiz: *sıf.* Muhannes, teleke, haya:sız, utançsız, lavza, sövümsiz.

hizom: Odun.

hizom-keş: *is. veyā sıf.* Odunçı, odun getirip satyan.

heykal: [Ar.] Beyik ca:y, yoğı:n ağaç, yoğı:n hayva:n ya: a:dam, a:damiñ pikri, yüzi ve enda:mı, Farsça mücesseme-i butħa:na ma'na:da aydılpdır, heya:kel cem'.

heyhāt: [Ar.] 1. Fi'il a:dı, ya'nı daşdır, 2. Diydiği Farsça: Öküñç, hasret, arman ve da:rığa ma'na:larda.

690

ye: Fars eli:bbiyniñ otuz ikinci ħarfi, ebced ħasa:bından (10).

yā: Deġişli ħarf ve ceva:b ħarf aleb-i iħtıyar, erk ve Şek Őübheni yetiryār, bu ya: ol ya: ölüm, ya: neca:t ma'nıda.

yā: [Ar.] Nida: ħarfi, daş yaķı:na.

yāb: *sıf.* Ža:i', beyhu:de, pu:ç, bi:derek, i:Őe yaramayan, derde deġmeyān.

yāb: Bir yüz bilen gelende tapıcı, tapılan ma'na:da gelyār, meşela: kemya:b-a:z tapılan za:t, ya:p, yaften tapmaķ.

yābende: *ism-i fa'il* Tapma, tapıcı.

yābu: *is. veya sıf.* Yabı, yükçi aķ.

yād: Zehin, düşünçe, ya:d, ya:dkeşlik.

yād-āmadan: Ya:dına gelmek.

yād-āvari: Ya:dlamaķ, ya:da getirme.

691

yād-bud: *ism-i mürekkeb* Ya:dgar, ya:dgar üçi:n birine berilyān za:t.

yād-dadan: Övretmek.

yād-dāŐt: *is.* Ya:da salmaķ üçi:n yazılan 'ala:met ve belġi ve dürli yazılan defterçe unutmazlık üçi:n yazılan matlab ve adres.

yād-gar: *is.* Birine ya:dlamaķ üçi:n berilyān za:t, yadıġā:r, biri özinden eşer ba:ķı goymaķ.

yār: *is. veya sıf.* 1. Do:st, yo:ldaş hemdem, söygili, mededkā:r 2. MeñzeŐ diyip-de aydılıpdır, ya:ver ma'nıda hem ulanıyar.

yārd: *is.* [İng.] İnglista:nda ve Amerikada uzı:nlık ölçeġi, ol 32 inç ya: 92 santimetre beraber uzı:nlıkda bolan.

yās: *is.* [İng.] Güla:mada saklıyan ve avadan yaķımlı ı:slı bolan güliñ a:dı.

yās: [Ar.] Umı:dsız, umı:dı bolmadık.

yāsān: *sıf.* La:yık, yaraşıklı.

yāser: *sıf.* 1. Añsat ve sehil 2. Diye öldürüp oñun etini bö:lék-bö:lékleyān a:dam, bö:lyān a:dam.

yāsamin: *is.* Boy çekyān kiçicek aġaç onuñ dürli ġısım oñat ı:slı güli ba:r, ol a:ķ sa:rı rengine bolyar.

yāŐmāķ: *is.* [Türk] Niķa:b, 'aya:llarıñ yüzüne ve aġzına çekyān yaŐmaġı.

yāġi: [Türk] Moġollar sözünden buyruġa boyun eġmeyān başına giden, boynı yoġı:n; **yaġikri:** Başına gitmeklik, boynı yoġı:nlık, ferma:na boyun iñmezlik.

yāftan: *masdar* Ğola salmak, tapmak.

yāfec: *is.* Nu:h pıygambarıñ oğlı.

yākut: [Ar.] Ğimmat baha:lı da:şlarıñ biri, yava:kıt cem´.

yāl: *is.* Boyun, ma:lıñ ya:lı.

692

yāvar: *sıf.* Mededçi, kömekçi, ğoldavçı, arķalaşyan, ğarbi ğoşun ıstıla:hında yanı adalğasında sergerd derecesinde bolan.

yāvar: Döveç sapı, döveç destesi.

yāve: *is. veya sıf.* Beyhu:de, pu:ç ma´nısız söz, samrama, yañra, yavekuh, bi:ma´nı samrama, pu:ç gep, varrıķ, varsaķı gep.

ya´cuc ve: ma´cuc: Naķıl edyärler küle boy, Moğol tayfasında bolan, ülkelere odberib bolağaylık salçak fesa:dçı iki tayfanıñ a:dı. Desta:nda aydıılışına ğorä ğarşısında, çozış etmekleriniñ öñini almak maķşadı bilen Zülķarneyn sed çekibdir. Olar Ğafķaz Da:ğlarınıñ añrısında mesken tutan bolmalı.

yobust: [Ar.] Ğuraklık, iç ğatamaklık.

yatım: [Ar.] 1. Dādesi ölen oğlan, ça:ğa, yetim, eyta:m cem´, 2. Her za:tdan ğalan yeke yalñız ma´na:da. **der yatım:** Ta:ysız baha:lı merva:rid.

yahyā: Zekeriya pıygambarıñ oğlı.

yaħ: *is.* Ğırav, boz.

yaħ-bandān: *is.* Doñak, ğatı suvıķ bolup suvlarıñ doñmađı, añzak.

yaħ-çāl: *is.* Buz anba:rı, ğışlarda üsti basırğılı çuķurlarıñ içinde buz saklıyan anba:r, **yaħ-çal barķı:** Barķ bilen iymiti ve za:tları savıķ saklıyan desgah, yaħça:l.

yaħ-dan: *is.* Buz ca:yı, yaħça:l buz saklıyan şandıķ.

yadaki: *is. veya sıf.* Zapas za:tlar.

yarāğ: Yorğa, üsti yumşak sarsdırmayan ve hem-de büvrük at.

yarāķ: [Türk] Türk sözünden, 1. Ğılıç ve ğalkān oķ ya:y ve tüfeng ve şolar ya:lı yarağ, 2. Aķ sebabı eyir

693

şay ve at ğolañı ve uruş esba:bını geyip urşa savaşa tayya:r bolan a:dam.

yarāķan: *is.* [Ar.] Sa:rı bağır, zerdi adında bolan, mari:ççilik.

yasāvol: *is.* [Türk] 1. Ğaravıl, saķçı ve cılavda:rı ğadı:mada kümüş ´asa: bilen köşkiñ ğa:fısında duryan a:dam. 2. Pa:dişah erka:n devletleriñ daşayna ğo:rap olar bilen bir uğra bile gidyan saķçı.

ya´ni: [Ar.] Sözlerde tavzih bermek ve açıklamak üçi:n ulanıyan söz, bir sözi ya: cümlāni dolı düşindirmek üçi:n ulanıyan söz, ya´nı.

yağmā: *is.* Talañçılık, basıb alma, ğa:ret.

yağmā-i: *sif.* Yağma: ülkesine ba:ğlı bolan, Türkista:nda, ya‘nı bu o:ba avadan yüzlilikde şöret tapan ülke.

yağın: [Ar.] Şübhesiz, ve gūma:nsız bolan, açık bolan, anık.

yekān: *sif.* Yeke, ta:ysız, yalnız.

yakā-yek: Bir bir, yeke yeke, yeka:n yeka:n.

yekbāregi: Duyda:nsızlık, hemmeler, āhli.

yek-bāre: Duyda:nsız, birdenkā, osmazlıkda.

yek-pārçe: Bütı:n, ka:mil, tama:m.

yektā: Yeke yalnız, ta:ysız.

yekcā: *sif.* Hemme, bile kültüm, lommay, hemmeler, ba:rı yo:ğı, bütı:n.

yek-dast: *sif.* Bir elli, yeke eli bolan, bir eli ma:yıp, yalnız, bir elli.

yek-dast: *sif.* Yeksa:n, hemmesi de, endiğān, ğıradeñ, avnıklı, i:rili bolmadık 2. Tama:m, dolı, ka:mil doğrı ma‘na:da.

yek-del: *sif.* Yekdele-ağız birlik, ıla:laşık, riya:sız, yürékden bir bolan, za:hir ba:tını bir bolan, daş

694

ve iç görnişi bir bolan.

yek-rang: *sif.* Bir za:dñ başğa bir za:t bile meñzeş bolmağı, kina:ye sözünden ğavı ve yürékdeş do:sta hem diyilyār.

yek-sān: *sif.* Deñ, beraber, hi:li bir.

yek-sare: 1. Birdenkā:, birden, 2. Hemmesi, ba:r yo:ğı ve hemmeler, ma‘na:da.

yek-su: *sif.* Bir ğırak, bir çet.

yek-lā: Bir ğat, içliksiz, i:nsiz parça.

yek-navāht: Ğıradeñ, bir rengde bolan, bir porumda, meñzeş bolan.

yeke-ğordan: *masdar* Bir yaramaz za:dı birdenkā görüp ya: eşidip tisğenip ğorğmak.

yegānegi: 1. Birlik, yekelik 2. Do:stluk ve ba:ğlılık.

yegāne: *sif.* Muğaffif-i yekgane, tek, yeke, ta:ysız, onuñ ya:lı bolmazlık, meñzeşi yoklık.

yal: *sif.* Ba:tır, pehliva:n, böke, ğucurlı, ğayratlı.

yal-dā: *is.* 1. Milad ma‘nada doğalma vağt Ğazret-i ‘İ:sanıñ doğulan yılı, 2. Farsça: Güyz-i a:hırda i:ñ uzak ği:cāniñ a:dı.

yaman: *is.* [Ar.] Ğayr ve bereket, bahtlılık, muba:reklik.

yamin: *is.* [Ar.] Sağ tarap, sağ el, i:ma:n ve eya:min ve eya:mi:n cem‘.

yamin: *is.* [Ar.] Ant, i:ma:n cem‘.

yenge: *is. veya sif.* Gelin yanınıñ hemra:ları, yenge.

yavāş: *sif.* Türk sözi, asta, yava:ş.

yavāş kar-kardan: Mıkıldamak, ğavşak ve hayal i:şlemek.

yort: *is.* Türk sözi, yu:rt, mesken öy, ama Türkmen dilinde öy ve hem kişver, memleket ma'na:da.

695

yurtme: *is.* Türk sözünden: yorğala:p yörüyän aţ, yorğa aţ.

yureş: *is.* Türki dilden alınan: Çozış, sürha sür etmek, aţ oğdarmak, aţ ğoymak ma'na:da.

yuz-başı: *ism-i mürekkebe* [Türk] Yüz a:dama baş bolan, yüz a:damıñ başı, yüz a:dam erkinde bolan devlet mä:murı.

yupalang: (=yuz) *is.* Yırtıcı, ya:bani ğayva:nı, a:laca bars.

yuse: *is.* Pıçğı, ağaç ustanıñ pıçğısı.

yovşan: Yovşan.

yovğ: *is.* Yer sürände sı:ğırlarıñ döşine ğoyılyan ağaç, boyundırık.

yovm: [Ar.] Gün, eyya:m cem'.

yovm-ol-hesāb: *ism-i mürekkebe* Ruz-ı kıya:mat, kıya:mat ğünü.

yovm-ol-din: *ism-i mürekkebe* Ceza: ğünü, maşşer ğünü.

yon: *is.* 1. Eyer, eyeriñ üstinden gelyän ğayış, eyeriñ keçesi 2. Yüñ ma'nada hem aydılpdır.

yonce: Türki dilden alınan, yorınca, ma:l oti.

yonesko: *is.* [İng.] Medeniyetli ğurama, ol Birleşen Milletler ğuramasına değişli 1946-ncı yılda ğuraldı.

yahud: *is.* [Ar.] Beni İsrā'i:l Ğazret-i Mu:sanıñ ırzını ırzarlayanlar, Ğazret-i Mu:sanıñ di:nini ğabu:l edyänler, Yehu:d, Cehu:d.

yahudi: *is.* [Ar.] Bir Yehu:d, Cehu:d, Keli:mi, Mu:sa Pıyğambarıñ di:ninde bolan.

yeylāk: [Türk] Savık yer, a:b ve heva:sı ğavı yer, yaylamalı yer, ya:ylağ.

KAYNAKLAR

- AĞALI, Dövrän, 2000, Türkmen Diliniň Grammatikası (Morfolojiya), Ruh Neşriyatı, Aşgabat.
- ANNABERDİYEV, Ahmet - NECEF, Ekber, 2003, Hazar Ötesi Türkmenleri, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- ANNABERDİYEV, Ahmet, 2006, İran Türkmenleri (1881-1979), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- BALBAY, Mustafa, 2006, İran Raporu, Cumhuriyet Kitapları, 2.B., İstanbul.
- DEVECİ, Abdurrahman, 2009, İran Türkmenleri: Türkmensahra, Otadoğu Analiz, C.1, S.10, s. 51-60.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican vd., 2007, Türkmen Türkçesi, Mehmet Kara, s. 231-290, Türk Lehçeleri Grameri, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, 1991, (Komisyon), Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ERGİN, Muharrem, 1998, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Esin ALTINEL, 2003, Türkmen Türkçesinde Kelime Yapımı (Türkmence-Türkçe Sözlük'e Göre), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- GAZİ, Hacı Miratdurdı, 2002, Farsça-Türkmence Gazi Sözlüğü, Gabus Yayınları, Günbed.
- GOLDEN, Peter B., 2006, Türk Halkları Tarihine Giriş, Karam Yayınları, Çorum.
- GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız - HEYET, M. Rıza, 2004/ Yaz, "İran Türklerinde Kimlik Meselesi", Bilig, S.30.
- HAMZAYEV, M. Ya, 1962, Türkmen Diliniň Sözlügi, Türkmenistan SSR Ilımlar Akademiyası Neşriyatı, Aşgabat.
- KANAR, Mehmet, 2008, Kanar Farsça-Türkçe Sözlük, Say Yayınları, İstanbul.
- KARA, Mehmet - KARADOĞAN, Ahmet, 2004, Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü, Çağlar Yayınları, Ankara.
- KARA, Mehmet, 1998, Türkmen Türkçesi ve Türkmen Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KARA, Mehmet, 2005, Türkmen Türkçesi Grameri, Gazi Kitabevi, Ankara.
- KORMAZ, Zeynep, 2007, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK, Ankara.
- SARAY Mehmet, 1996, Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi, TTK Yayını, Ankara.
- SARIKAYA, Yakup, 1999, Türkmen Türkçesinde Arapça Kelimeler (Ses Bilgisi-Anlam Bilgisi-Sözlük), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

SARIKAYA, Yakup, 2005, Türkmen Türkçesindeki Arapça Alınma Kelimelerde Görülen Ünlü İncelme ve Kalınlaşmaları, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S. 19, Güz, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 63-80.

SARIKAYA, Yakup, 2006, Türkmen Türkçesindeki Arapça Alınma Kelimelerde Görülen Ünlü Uzama ve Kısalmaları, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S. 21, Bahar, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 77-86.

SÜMER, Faruk, 1992, Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları, İstanbul.

TEKİN, Talat - ÖLMEZ, Mehmet - CEYLAN, Emine - ÖLMEZ, Zühal - EKER, Süer, 1995, Türkmençe-Türkçe Sözlük, Simurg Yayınları, Ankara.

YILMAZ, Türel, 2007, İran'da Unutulmuş Bir Toplum: Türkmen Sahra Türkmenleri, Akademik Orta Doğu, C. 1, S. 2.

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa CEYLAN, 1977 yılında Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesinde doğdu. İlköğrenimini sırasıyla Çiçekdağı Fevzi Çakmak İlkokulu ve Fevzi Çakmak Ortaokulunda, lise eğitimini Yozgat-Yerköy Lisesinde tamamladı. Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe bölümünden 2002 yılında mezun oldu. Aynı yıl Konya İlinin Yunak-Piribeyli İlköğretim Okulunda Türkçe öğretmeni olarak göreve başladı. 2005 yılında tayin edildiği Yozgat Merkez Erdoğan M. Akdağ İlköğretim Okulunda halen görevini sürdürmektedir.